

I.A.
BUNIN

**nuvele
și
povestiri**

vol. II

I. A. BUNIN

**nuvele
și
povestiri**

vol. II

I. A. BUNIN

**nuvele
și
povestiri**

vol. II

BUCUREȘTI — 1968

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

Coperta
de:
Sergiu Georgescu

Culegere din:
И.А. БУНИН
Собрание сочинений в пяти томах
Библиотека „Огонёк“
Издательство „Правда“
Москва
1956

I

ÎNTR-O scară de toamnă cu lună, umedă și rece, Streșnev porunci să i se pună șaua pe cal.

Lumina lunii pătrundea, ca o șuviță de fum albăstrui, prin fereștriuca lunguiață a grajdului, aprinzînd o nestemată în ochiul calului de călărie. Argatul îi puse mai întîi friul, apoi șaua grea, înaltă, căzăcească și, trăgîndu-l de dirlogi, îl scoase afară și-i înnodă coada. Era un animal blind. Numai cînd simți chingile răsuflă adînc, umflîndu-și pîntecele. Una din chingi era ruptă; argatul o viri cu greu în cataramă și o strînse cu dinții.

Căluțul, cu coada scurtă, părea mai arătos înșeuat. Argatul îl duse pînă în fața casei, înfășură dirlogii în jurul stîlpului putred al cerdacului și plecă. Cît așteptă, și așteptă multă vreme, calul se apucă să roadă stîlpul cu dinții lui galbeni. În răstimpuri, fornăia, gemea și necheza înăbușit. În băltoaca de lingă el se răsfrîngea, verzuie, luna neîmplinită. O ceață străvezie se lăsa peste livada rară.

Cu un harapnic în mînă, Streșnev ieși în cerdac. Uscățiv și cu umerii lați, cu nasul coroiat și capul mic, dat ușor pe spate, Streșnev arăta înalt și sprinten în podiovca cafenie, încinsă peste mijlocul lui subțire cu o curea încrustată cu argint, și cu căciula căzăcească cu fundul roșu. Totuși, chiar și la lumina lunii se vedea că are fața ofilită, bătută de vînturi, bărbuța aspră, creață, înspicată cu fire albe, și gîtul cu vinele îngroșate; că cizmele lui înalte sînt vechi și ponosite, și că poalele podiovcei au pete întunecate — urme de sînge de iepure, de cine știe cînd.

Deodată se deschise fereștriuca de lingă cerdac și un glas sfios întrebă:

— Unde pleci, Andriușa?

— Nu mai sînt copil, mamă, îi răspunse Streșnev, încruntîndu-se, și apucă dirlogii.

Fereștriuca se închise, dar în aceeași clipă se auzi trîntindu-se ușa la tindă. Lipăind cu papucii, se ivi în prag Pavel Streșnev — buhav, cu ochii umflați, cu părul cărunț pieptănat peste cap, numai în cămașă și izmene și cu un pardesiu vechi pe umeri, cherchelit și guraliv ca de obicei.

— Încotro, Andrei? întrebă el cu glas răgușit. Te rog să transmiți salutările mele cordiale Verei Alexeevna. I-am purtat totdeauna un respect adînc.

— Parcă tu ești capabil să respecti pe cineva? îi răspunse Streșnev. Și apoi, aș vrea să știu de ce te bagi mereu unde nu-ți fierbe oala?

— Iartă-mă, iartă-mă! zise Pavel. *La întîlnirea hotărîtă, cu inflăcărare aleargă tînrul viteaz!*

Încleștîndu-și dinții, Streșnev se pregăti să încalcece. Îndată ce atinse scara cu piciorul, calul se învioră și începu să se frămînte pe loc. Alegînd un moment prielnic, Streșnev se avîntă sprinten și încălecă; șaua scîrșii. Calul își înălță capul, sparse cu copita luna din băltoacă și porni în trap vioi de buiestraș.

II

Pe fondul cenușiu al ogoarelor jilave, scăldate în lumina lunii, tufele de pelin de pe haturi păreau de un alb lăptos. În răstimpuri, din mijlocul lor, bufnițe cu aripi mari își luau pe neașteptate zborul, înălțîndu-se fără zgomot în văzduh; atunci calul se dădea brusc în lături, forăind. Drumul ducea într-un cîrîng desfrunzit, scăldat în lumina rece a lunii și plin de rouă. Luna, strălucitoare, udă parcă, licărea printre vîrfurile golașe ale copacilor, și crengile lor desfrunzite se contopeau cu lumina ei jilavă, se mistuiau în ea. Plutea un miros amărui de coajă de plop și de frunză putredă... Iată și povîrnișul ce coboară spre lunci. Acoperite cu o pinză subțire de abur alb, par acum prăpăstii fără de fund. Abur alb sloboade pe nări și calul, în timp ce se strecoară prin tufărișul sticlind de rouă. Trosniturile vreascurilor uscate de sub copitele lui răsună pînă în partea cealaltă a văii, în pădurea bătrînă, care se înălță ca un zid întunecat pe povîrnișul dealului... Deodată, calul ciuli urechile. Doi lupi vînjoși, cu grumazuri groase și

picioare subțiri, stăteau nemișcați în pîcla lumincasă a luncii. Rămaseră pe loc pînă se apropie Streșnev și abia atunci se avîntară, în salturi greoaie, spre deal, peste iarba scînteietoare, albă de promoroacă.

-- Dar dacă ea ar mai rămîne o zi? se întrebă Streșnev, uitîndu-se la lună.

Luna atîrna mai spre dreapta, deasupra luncilor pustii învăluite într-o ceață argintie... Priveliște tristă și frumoasă de toamnă!

Calul, gemînd și opintindu-se din grcu, scîrțîind din șa, urca spre pădurea deasă și înaltă, pe drumul plin de gropi adînci, desfundat de ploii. Pe neașteptate, se poticni, gata-gata să se prăbușească la pămînt. Cuprins de furie, Streșnev, cu fața crispată, îl lovi din răspuțeri în cap cu harapnicul.

— Ho, ciine bătrîn! strigă el, de răsună pădurea, mînios și plictisit totodată.

Dincolo de pădure se deschideau cîmpiile pustii. Pe povîrniș, în mijlocul miriștilor întunecate de brișcă, se zărea o gospodărie sărăcăcioasă cu cîteva acareturi și o casă acoperită cu paie. În lumina lunii priveliștea era neînchipuit de tristă! Streșnev opri calul. Ai fi crezut că-i foarte tîrziu, atît de adîncă era liniștea din jur. Intră în ogradă. Casa era cufundată în întuneric. Lăsînd dîrlogii din mîini, Streșnev sări din șa. Calul își plecă supus capul și rămase neclintit. În cerdac, un copoi bătrîn stătea strîns colac, cu botul pe labe. Nici nu se mișcă, își ridică doar sprîncenele și-l privi, lovind prietenos cu coada în podea. Streșnev intră în tindă, unde îl izbi un miros greu de latrină ce venea dinspre cămară. În antreu era întuneric; geamurile aburite de frig păreau aurii. Din coridorul întunecat se ivi grăbită, călcînd ușor, o femeie scundă, îmbrăcată cu un capot subțire, de culoare deschisă. Streșnev se înclină. Cu brațele goale, femeia îi cuprinse iute și cu putere gîtul slab, își lipi capul de postavul aspru al podiovcei lui și începu să plîngă încetișor, fericită. Streșnev auzea cum îi bate inima, întocmai ca la copii, și simțea atingerea cruciuliței de aur de pe pieptul ei, moștenită de la bunică-sa — singurul lucru mai de valoare ce-i rămăsese.

— Stai pînă mîine? întrebă ea repede, în șoaptă. Da? Nici nu-mi vine să cred că aș putea avea fericirea asta!

— Mă duc să văd de cal, Vera, spuse el, liberîndu-se din îmbrățișarea ei. Stau pînă mîine, pînă mîine, adăugă el, zi-

cîndu-și: „Doamne, Dumnezeu, pe zi ce trece e tot mai aprinsă! Și ce mult fumează, și cît e de necumpătată în dezmierdări!”

Fața Verei, ușor pudrată, era gingașă, catifelată. Își plimba încetișor obrazul pe buzele lui, apoi i le săruta apăsător pe buzele ei moi. Cruciulița îi sclipea pe piept. Își pusese singura cămașă de noapte subțire pe care o avea, cea mai dragă, pe care o păstra pentru ocaziile mai de seamă.

„Cît de convins eram, se gîdea Streșnev, silindu-se să și-o amintească așa cum fusese cînd era fată, cît de convins eram, acum cincisprezece ani, că pentru o singură întîlnire i-aș fi dăruit, fără să stau o clipă la îndoială, cincisprezece ani din viață!”

III

Pe podea, lingă pat, ardea o luminare — încă nu se crăpase de ziuă. Cu mîinile sub cap, deșirat, cu rubașca descheiată, în pantaloni de cizmă, Streșnev stătea culcat pe spate, iar fața lui mică, cu nasul acvilin și cu bărbia ridicată în sus, era în umbră. Lingă el, cu cotul sprijinit de genunchi, ședea Vera. Ochii ei strălucitori erau înroșiți, umflați de plîns. Fuma și se uita în podea cu o privire pierdută. Stătea picior peste picior și-și admira piciorul micuț, încălțat cu un pantofior ușor și scump. Numai că durerea ce-o simțea acum în suflet era mult prea mare.

— Pentru tine am jertfit tot, zise ea încet și buzele începură să-i tremure.

În glasul ei era atîta duioșie, atîta amărăciune, ca de copil! Cu toate acestea, deschizînd ochii, Streșnev o întrebă cu răceală:

— Ce-ai jertfit?

— Tot, tot. Și, înainte de orice, mi-am jertfit cîntea, tinerețea...

-- Noi doi, Vera, nu mai sîntem chiar așa de tineri.

— Vai, cît ești de grosolan și nedelicat! zise ea cu blîndețe.

— Toate femeile din lume spun așa. Sînt cuvintele lor preferate, numai că au două variante. La început, cu entuziasm și încîntare: „Vai, cît ești de inteligent, de delicat!” Mai tîrziu: „Vai, cît ești de grosolan, de nedelicat!”

Ca și cum nu i-ar fi auzit vorbele, Vera continuă, plingînd încetîșor:

— Să zicem că n-a fost nimic de capul meu... Totuși, mi-a plăcut muzica, și astăzi îmi place foarte mult, și poate că aș fi reușit și cu ceva...

— Lasă, nu-i vorba de muzică... Îndată ce Padarski...

— Ești brutal, Andriușa... Și iată că astăzi nu-s decît o biată pianistă la un pension. Și unde, Doamne! Chiar în orașul acela blestemat, pe care l-am urît totdeauna! Parcă n-aș putea găsi și acum un om care să-mi asigure un cămin tihnit, să mă iubească, să mă respecte? Dar amintirea dragostei noastre...

Streșnev își aprinse o țigară și-i răspunse rar, apăsînd asupra fiecărui cuvînt:

— Vera, noi, progenituri de nobili, nu știm să iubim. Iubirea e otravă pentru noi. Și la urma urmei, dacă e să ne întrebăm care dintre noi doi și-a distrus viața, apoi acela sînt eu, nu tu. Acum cincisprezece, șaisprezece ani veneam aici în fiecare zi și aș fi fost gata să stau de veghe noapte de noapte pe pragul odăiței tale. Pe atunci nu eram decît un băiețandru, un prostănac delicat și entuziast...

Țigara i se stinsese. O aruncă cît colo și, lăsînd să-i cadă brațul de-a lungul trupului, rămase cu privirea ațintită în tavan.

— Dragostea străbunilor, portretele lor în rame ovale, cu chenare de hirtie aurie, albastră... Chipurile lui Guri, al lui Simon și al lui Aviv, protectorii vechilor noastre familii... Cui erau predestinate toate acestea, dacă nu nouă -- ție, mie? Pe atunci scriam versuri:

Iubindu-te, visam la cei care visară,

Ce-acum un veac iubiră pe-aici și pe alei.

Prin parcu-n adormire ieșeam în noaptea clară,

Sub stelele spre care cîndva-au privit și ei...

Streșnev aruncă o căutătură Verei și urmă și mai aspru:

— De ce te-ai lepădat — și pentru cine încă! de obîrșia ta, de neamul tău?

Se ridică în coate și începuse să privească țintă, cu ochi răi, părul ei negru, aspru:

— Totdeauna m-am gîndit la tine cu dragoste, cu evlavie, ca la nevasta mea. Dar cînd ne-a unit soarta? Ce-ai deve-

nit tu pentru mine? Nevastă? Și au fost cîndva tinerețe, voieșie, cinste, și obraji rumeni, rubașcă subțire, de olandă... Să vin la voi în fiecare zi, să-ți admir rochița ușoară, tinerească, din olandă și ea, să-ți văd brațele goale, arămii de soare și de singele strămoșilor noștri, ochii strălucitori de tătăroaică — dar care nu mă vedeau! — să-ți văd trandafirul galben din părul tău ca pana corbului, zîmbetul mirat, prostesc parcă, dar încîntător, chiar și pașii tăi ce căleau ușor pe cărăriua din grădină — fugeai de mine, gîndindu-te la altul — prefăcîndu-te că alergi în joacă după o bilă de crochet, să aud vorbele ofensatoare pe care mi le arunca mama ta de pe terasa casei — era pentru mine o adevărată...

— Ea-i vinovată de toate, nu eu, îngăimă Vera.

— Nu! Îți mai aduci aminte de ziua cînd ai plecat pentru întîia oară la Moscova? Îți făceai bagajul și cîntai ceva, distrată, absorbită de visurile tale, de încrederea în fericirea ce te aștepta, iar pe mine nici nu mă luai în seamă. V-am petrecut, călare. Era o scară rece și senină. Grădinile de un verde-aprins străluceau, miriștile și perdeluța de la fereastra deschisă a vagonului băteau în trandafiri... Eh! făcu Streșnev, furios, cu ochii plini de lacrimi, și iarăși se lăsă pe pernă. Mîna ta, care mirosea a verbină, își lăsase parfumul în palma mea. Parfumul tău se amestecase cu mirosul de piele al frîului, al șeii, cu acela de sudoare al calului, totuși eu îl simțeam mereu, și cit am mers prin întunericul înserării, pe drumul cel mare, am plîns... Dacă cineva și-a jertfit tot, toată viața, acela sînt eu, bețivan bătrîn!

Și, simțind pe buze gustul sărat al lacrimilor calde care i se rostogoleau pe obraji, pe mustăți, Streșnev se dădu jos din pat și ieși din odaie.

Luna cobora spre asfințit. Peste cîmpii pluteau clăbuci de ceață albă-albăstrie, spectrală. Departe, la orizont, se aprindeau, purpurii, zorile. Departe, în pădurea întunecată și rece, cînta cocoșul în tinda pădurarului.

Numai în ciorapi, Streșnev se așeză pe treptele cerdacului și simți cum o răcoare jilavă i se furișează pe sub cămașa subțire, înfiorîndu-i trupul.

— Bineînțeles, după aceea rolurile s-au inversat, spuse el încet, cu scîrbă. Ei, dar acum e totuna. S-a sfîrșit...

Dimineața, Vera și Streșnev își băură ceaiul în sala friguroasă, pe o ladă mare. Samovarul, necurățat cine știe de când, verde de cocleală, se stinsese de mult. Aburul rece, care acoperea toată fereastra, se scursese de pe geamul de sus; prin el se vedea strălucind dimineața însorită, geroasă, și un copac scorburos, care mai avea pe el câteva frunze veștejite. O slujnică roșcovană, desculță, umflată de somn intră și zise:

— A sosit Mitri.

— Să aștepte, răspunse Streșnev, fără să ridice ochii.

Nici Vera nu-și ridică privirea. Peste noapte, fața i se trăsese și ochii i se umbriseră de cearcăne cafenii. Rochia neagră o întinerea și o făcea mai frumoasă, iar părul întunecat dădea obrazilor ei pudrați o nuanță trandafirică. Fața uscată și aspră a lui Streșnev, cu bărbia ridicată în sus, era de o paloare cadaverică. Prin bărbuța aspră, creață și cenușie, se zărea mărușul lui Adam, foarte proeminent.

Afară, soarele jos te orbea. Cerdacul încărunțise de brumă. Peste iarba și peste foile de varză, ca niște scoici verzi-vineții împrăștiate prin toată ograda, se așternuseră grunji de gheață și aveai impresia că erau presărate cu sare. În fața cerdacului, aștepta o căruță. Un mujic, cu ochi parcă fără viață, se învîrtea în jurul ei, îndesînd cu pumnii paiele, și ele acoperite de brumă. Ținea o lulea între dinți, și o șuviță de fum liliachiu i se prelingea peste umăr. Vera ieși în cerdac îmbrăcată cu o haină de blană, scumpă și ușoară, dar veche și demodată, și cu o pălărie de vară din pai negru cu flori aspre de atlaz ruginiu.

Streșnev o petrecu pînă în șleaul cel mare. Mergea călare în urma căruței, pe drumul dezghețat de care. Cînd calul se întindea spre paie, stăpînul îl plesnea peste bot cu harapnicul, și animalul, smucindu-și capul, gemea înfundat. Înaintau la pas, în tăcere. În urma lor, alerga copoiul cel bătrîn, care se luase după Streșnev încă de la conac. Soarele jos încălzise puțin văzduhul, cerul era blînd și senin.

Cînd ajunseră la drumul mare, mujicul zise pe neașteptate:

— La vară am să vă trimit iar băiatul, domnișoară, la ciobănit.

Vera întoarse capul — pe fața ei flutura un zîmbet sfios. Streșnev își scoase șapca, se plecă în șa, îi luă mîna și i-o sărută îndelung. Ea își lipi buzele de tîmpla lui încărunțită și zise aproape în șoaptă:

— Rămii sănătos, dragul meu! Și nu fi supărat pe mine!

Pe drumul mare, mușicul porni la trap, și căruța începu a zdrăngăni. Streșnev întoarse calul și o luă spre casă de-a dreptul peste cîmp, prin miriști. Cîinele îl urma de departe, profilîndu-se limpede pe fondul auriu al cîmpiilor. În răs-timpuri, Streșnev se oprea și-l amenința cu harapnicul; atunci cîinele se oprea și el și se așeza pe labele dinapoi. „Unde să mă duc?” părea să-l întrebe. Și îndată ce pornea călărețul, se ridica și cîinele, ținîndu-se după el în trap domol. În vremea asta, Streșnev se gîndea la gara depărtată, la șinele de fier strălucitoare, la fumul trenului ce gonca spre miazăzi...

În luncile pustii, pe alocuri pietroase, unde cobora Streșnev, era aproape cald. Sub bolta albastră a cerului strălucea netulburată ziua senină de toamnă. O liniște atotcuprinzătoare se așternuse peste cîmpiile goale, peste rîpi, peste întinderea nemărginită a stepii rusești. Prin văzduh, plutea pu-fulețul de pe tulpinile uscate de ciulin și de scaieți. Pe lujerele scaieților ședeau, cumiști, sticleții. Toată ziua or să și-o petreacă așa, doar mutîndu-se din cînd în cînd pe alte lujere și depănîndu-și neasemuita lor viață, lipsită de griji, într-adevăr fericită.

Piară iarba rea din lan.
(proverb)

I

LA SFÎNTUL PETRU, Averki

mîncase de dulce și căzuse la pat.

Lucrătorii tineri se spălară cu săpun, se pieptănară, în-călțară cizme noi, îmbrăcară cămăși noi de stambă, iar Averki, cuprins de slăbiciune și de lehamite, nu se duse în ajun de sărbătoare la curte, nu-și primeni cămașa; cît despre haine, n-avea decît un rînd, unul singur pentru sărbători și pentru toate zilele săptămînii. Flăcăii mîncară peste măsură și rîseră cît ținu prinzul, spunînd lucruri atît de deșuchiate, în-cît bucătăreasa își întorcea privirea cu prefăcută indignare, iar de cîteva ori chiar se sculă de la masă, aruncîndu-și lingura. Averki mîncea în tăcere.

Era la vîrsta aceea cînd mujicii potoliți și de treabă, care au muncit mult în viața lor — și ei muncise, nu glumă, numai ca argat împlinea treizeci de ani — încep să nu mai asculte ce se vorbește în jurul lor, să fie scumpi la vorbă, fără a cîrți la orice li s-ar spune, meru cu gîndul la altceva, al lor. Era la vîrsta cînd nu poți ghici îndată cîți ani are mujicul. Era înalt și stingaci: slab, cu mîinile lungi, ciolănos, dar cu umerii înguști și căzuți, ce păreau lipsiți de vlagă. Stîngăcia de om care-și petrece toată viața pe cîmp, opincile și cojocul lui pe care nu-l lepăda niciodată, se îmbinau ciudat cu o înfățișare respectabilă: un cap nu prea mare, chelie pornind de la frunte și păr lung, ușor, un chip istovit, slab, cu nas subțire, cartilagos, ochii albaștri spălăciți și o bărbuță îngustă, încărunțită, care însă îi lăsa descoperită falca de jos, foarte osoasă.

Tot ce-i făcuse pe flăcăi să rîdă la masă, lui îi părea fără rost și de loc caraghios. Pe chip nu i se citea însă nici urmă de împotrivire. Mîncea fără grabă, folosindu-se numai de lingură, obișnuit din copilărie să socotească masa un ritual, ca

o rugăciune, intrucît toată viața mîncarea fusese pentru el încununarea unei zile de muncă, trăind în teama și grija veșnică pentru ziua de mîine, deși de o viață întreagă tot rostea obișnuitul lui:

— Dumnezeu dă zile, Dumnezeu dă și pîine...

Gîndurile i se învălmășeau. Pomeții osoși și proeminenți, acoperiți cu o piele subțire, cenușie, i se îmbujorară. Sufletul lui nu primea hrană. Dar Averki mîncă conștiincios: și pentru că așa se cade în zi de sărbătoare, și pentru că hrana poate, socotea el, să-l ajute, și pentru că îi părea rău să nu mănînce; iată că s-a îmbolnăvit, o să-și piardă pesemne slujba, iar acasă nu numai că n-o să aibă bucate alese, dar s-ar putea nici pîine să nu vadă. Pe un fund de lemn rotund erau puse bucăți de friptură grasă de oaie, sărate din belșug. Averki își aminti cum slujise el într-o iarnă la oraș, se gîndi ce se gîndi, apoi luă cu băgare de seamă cu degetele-i subțiri o bucată și, cu un zîmbet sfios, spuse fără a se uita la cineva anume:

— Bun ar fi și niște muștar. Dar dacă nu-i, nu-i.

Carnea de oaie îi făcu rău. Răbdă totuși pînă la sfîrșitul prînzului. Cînd însă, după ce goliră pînă la ultima picătură ceștile uriașe cu lapte albăstrui, lucrătorii începură să se ridice, rîgîind mulțumiți, și să-și aprindă cîte o țigară, adăugînd duhoarea de mahorcă la mirosul de mîncare și de pîine proaspătă, Averki își puse pe cap cu mișcări încete căciula lui mare — în fundul ei avea întotdeauna un ac cu ață răsucită pe el — și ieși în pragul tindei, zăbovi puțin, înconjurat de cîinii flămînzi care îl priveau lacom drept în ochi, de parcă ar fi știut că i-e greață. Vremea începea să se strice. Ziua se posomorî, semănînd cu un amurg; o ploaie mărunță țîrlia pe ziarul aruncat la intrarea conacului; cu cozile ude lăsate în jos, curcile se adăposteau sub un gard năruit, repezindu-și furioase ciocul după puii de găină, care tot încercau să li se oploșească... Bună mîncare! Averki îi știa prețul! Îl încercă un ultim val de greață, de neîndurat; și totuși în clipa în care se ducea în spatele izbei, tare-ar fi vrut să nu piardă această mîncare.

II

Se întoarse alb la față, cu picioarele tremurînde, și se rugă de bucătăreasă să-l lase sus, pe cuptor.

Ea îl întreabă, nepăsătoare:

— Ce, te-ai bolnăvit?

— Treizeci de ani am slujit, răspunse el, cățărîndu-se pe lavița cuptorului, proptindu-și picioarele încălțate cu opinci în gura sobei și săltîndu-se în spațiul îngust dintre sobă și tavan, treizeci de ani am slujit cu fața curată, iar acum s-a zis, mi s-au sleit puterile... Sînt numai bun de zvîrlit la gunoi, glumi el. Am îmbătrînit de tot și merceu gîfii, adăugă el mai apăsător și chiar cu o oarecare plăcere, întinzîndu-se pe cuptor.

Îndată ce se culcă și își propti cît mai în voie capul cu căciulă pe o ruptură de coș împletit din nuiele, începu să ațipească, ascultîndu-și răsufierea adîncă, ce se curma monoton, simțindu-i dogoarea pe buze. Știa prea bine că boala lui n-are leac, că acum-acum i se va împlini sorocul. De mult se tot lupta cu boala. Cîinii bolnavi pleacă de-acasă și caută prin ripi, pe la marginile pădurilor, o iarbă subțire numai de ei știută, pe care o mănîncă pe ascuns, căutînd să scape cumva de boală. Ferindu-se de celelalte slugi, căutase și Averki un leac, cumpărînd pe ascuns cînd votcă, cînd bicarbonat... Acum însă nu mai avea nici un strop de vlagă în el. Trebuia totuși să se gîndească: cum să facă cu slujba, să plece ori ba? Dacă-i să moară curînd, de bună seamă n-are rost să mai stea la gînduri. Dar dacă mai are de trăit?

Lucrătorii cei tineri fumau și rîdeau în hohote. Ascultîndu-i și tot gîndindu-se la ale lui, începu să viseze. Dar visurile i se înfiripau din amintiri triste și plicticoase. Se făcea că a ieșit din casă și trebuia să meargă cu căruța la arie după pleavă... Și tocmai atunci intră în curte un drumeț; văzînd cîinii care se ridică, se oprește în loc: are capul înfășurat într-un șal de femeie, în mîna stîngă ține un coș împletit, în dreapta un toiag lung, picioarele-i slabe sînt încălțate cu niște opinci rupte... „Dacă-mi ajută Dumnezeu să mă ridic, am să mă duc la Kiev, la Zadonsk, la Optina, își zicea Averki, moțîind. Uite o treabă adevărată, curată, ușoară, că altfel, nici nu știi la ce-ai mai trăi pe lume...”

În clipa aceea, lucrătorii, care umpluseră toată casa cu fum de țigară, izbucniră în hohote și Averki se trezi. Se auzi ușa trîntindu-se, intră cineva.

— Iar ai băut, spuse bucătăreasa, ștergînd masa și fără a-l privi pe noul venit. Iar mi te-ai proțăpît aici... Da n-ai

nici o rușine, moșule? îl întreabă ca, întorcându-se cu fața spre ușă. Ei, de ce-ai venit? Ne-am săturat de tine!

Dar moșul — paznicul livezii pe care o arenda un târgoveț — „bătrînul dăntuitor“, cum își spunea singur în glumă, beat ca de obicei, cu haine ponosite pe el, supărându-l veșnic pe Averki cu înfățișarea lui neingrijită, cu pălăvrăgeala și cu toată viața lui prea slobodă, care nu se potrivea cu viața țăranului, n-o luă de loc în seamă pe bucătăreasă.

— Oameni buni, judecați și voi: se poate una ca asta? se porni moșul cu o disperare neprefăcută, gesticulînd în fața lucrătorilor. Păzese singur singurel toată livada asta! Și nu capăt nici măcar șase ruble! Cum o sosi dumnealui astăzi, mă duc și-i zic: rupem târgul, s-a isprăvit! Ajunge! Plozii din sat au și început să se furișeze prin gard, au scuturat doi meri, iar eu ce le pot face? Percle, zicea dumnealui, păzește-le ca pe ochii din cap... Pot eu să fac față? Iar au jumulit vișinii, colca, la capătul livezii, lua-i-ar naiba! Și sînt și bolnav!

— Bolnav, da torni la votcă-n tine cu nemiluita! interveni bucătăreasa.

— Las-o mai moale! ripostă bătrînul, așezîndu-se pe la-viță. Tu să taci. Mi-ajunge baba mea, care ar putea să-ți fie mamă, și uite, n-am văzut-o, poate, de-o juma de an... da, de fapt, o viață întreagă n-am văzut-o, mă-ntreb și eu la ce m-oi fi-nsurat.

— Taman ca mine, își zise Averki, închise ochii și-i pieri scîrba pe care o simțea înainte față de moșneag.

— Și doar nu mi-e o străină, urmă celălalt cu sinceră amărăciune. Că le ziceam și băieților: ce pot să fac? Chiar și acum, uite, am venit încoa, iar în colibă a rămas zăbunul lui stăpînu-meu, și face șapte ruble! Da ce să-i faci? Și o să-l șterpelească sigur careva, asta de bună seamă! Iară domnilor, chiar eu le dau voie să se înfrupte din vișine: mă rog, luați! Domnii, apoi dumnealor ciugulesc acolo două boabe, și-atît, pe cînd frații noștri mujici... Bine zic, ori ha? strigă el, în-suflețindu-se iar. Și ție, vechilule, totdeauna îți dau voie, că aici tu ești poate cel dintîi, mai mare peste toți ceilalți! Numai că tare m-ai obidit, știi tu, lasă: nu mi-ai dat lemn să-mi fac pat! Îi mulțumesc cuconașului cel tînăr că mă ajută: i-am jucat cu deunăzi oleacă și uite că am de-o sticlură...

Averki ațipi iarăși. Se făcea că mergea pe înserat în urma carului printre lanuri. Cernea o ploaie mărunță. Porțile de la oborul de vite al unui mujic bogat erau larg deschise; un gînsac care-și pierduse gîsca rătăcea prin curte, gîgiind... „Bogatului tot bine-i merge oriunde ar fi!“ zbiera undeva, jos, cu obidă și durere în glas, bătrînul paznic. Averki dădea din cap, încuviințînd, și se gîndea la ale lui: „Omul bogat fi cît un taur de umflat... nici nu-ncape pe poartă“. Se trezi, simțînd că aiurează. „Da, lui Dumnezeu nu-i plac gîndurile înălțătoare... Da, păcat de bătrîn... Dar fumul și vorba fără rost, oamenii aceștia străini, și cuptorul străin — vai, ce urît te-apucă, n-ai unde să-ți pui capul! Fiara, pînă și ea, cînd simte că i se apropie moartea, se trage-n hîrlogul ei... Gata, s-a isprăvit, e timpul să mă duc acasă!“...

III

Se dezmetici în amurg. Nici bucătăreasa, nici lucrătorii nu mai erau în odaie. Pe lavița de lingă fereastră ședea Aniuta-toanta, care pribegea cerșind pe la domni, pe la mujici. Era grasă, cu păr scurt. Privea pe fereastră, din spate capul ei semăna cu un ulcior așezat cu gura în jos. Plîngea: băiețușul bucătăresei n-a lăsat-o să doarmă, a tot țopăit într-una pe laviță.

— Ș-apoi curcile mi-au scos sufletul, se smiorcăia Aniuta, crezînd că Averki doarme și jeluindu-se sieși. M-am dus să mă hodinesc în grădiniță: acolo, ploaia, curcile care mi-au julit tot capul, iar aici drăcușorul ăsta... Asta-i, Anna Matveevna! Asta-i, măicuță! Amară-i pîinea prin străini! Numai omul bogat e tot lăudat!

Mai ținea încă minte vremurile acelea fericite cînd avusesese treizeci și șase de ruble. Strînsese și păstrase banii multă vreme, păzindu-i ca pe ochii din cap. Dar un mujic la care ședea cu chirie s-a rugat de ea cu lacrimi în ochi să-i dea lui banii, împrumut, s-a jurat pe toți sfinții din biserică c-o să i-i dea înapoi și, bineînțeles, nu i-a mai dat un ban, ba chiar i-a spus verde-n față: s-o știi de la mine că nu ți-i dau, nu te mai tot vîntura pe-aici...

Averki deschise ochii. Se simțea mai bine ca înainte, avea capul mai limpede. Ascultă ce spunea toanta și zîmbi,

Of, Doamne, pentru ce se frământă și suferă oamenii! Bătrînul ăsta care se văicărisc atîta la masă... Aniuta asta care plînge pentru că un copil s-a obrăznicit cu ea.

— Trebuia să-l iei de urechi, zise el, zîmbind.

— Te-ai trezit, va să zică? se miră toanta și deodată se porni pe un plîns urît, nestăpînit.

Cînd se mai potoli, Averki o strigă încetișor, prietenos:

— Ce vrei? întrebă toanta.

— Du-te, măicuță, pînă la baba mea, o rugă Averki. Spune-i să vină, să mă ia. Mă tem că nici dînsa n-are ce pune în gură, da ce să-i faci? Om trăi cum om putea. Cu slujba, cred că am cam isprăvit. Tot acasă-i stă omului mai bine...

— Că doar n-ai să boalești în străini! răspunse toanta cu amărăciune. Mă duc, nu te teme... Da n-ai să te superi pe mine dacă-ți spun ceva?

— Nu...

— Da poate că ai să te superi rău?

— Ce vrei să zici?

— Păi, uite... Ți-am vrut binele. Am venit aici, am auzit că te-ai îmbolnăvit, și atunci am trecut pe la Pantiușa, să-ți ghicească.

— Și?

— Ți-a căzut rău, taică... Pantiușa a pus niște țărîină în tingire, s-a întins sub icoane și a descîntat. Tot lua țărîină din tingire și-și presăra pe față. Lua și presăra...

— Da numele meu i l-ai spus? întrebă Averki.

— Aicea-i aici, că i l-am spus...

Averki tăcu.

— Du-te totuși pînă la bătrîna mea, o rugă el într-un tîrziu.

— De asta să n-ai grijă, mă duc.

Apoi, scoase din traista ei de cerșetoare un covrig și începu să-l mănînce, adunînd de pe genunchi firimiturile.

— Covrigel vrei? întrebă ea.

— Nu, maică, mulțumesc, n-am poftă, nu știu de ce, o refuză Averki.

Se întoarse, oftînd, pe o parte. Toanta deschise fereastra și răcoarea serii năvăli în casă. Cornul lunii, subțire cît un firicel, strălucea pe bolta străvezie, deasupra cîmpiei întunecate de dincolo de rîu. Departe, prin sat, niște glasuri de fete cîntau tîrăgănat și mîngietor un cîntec străvechi: „În-

tr-o seară, într-o seară, la lumină de opaiț...” Când și cui i s-au întâmplat toate acestea? O penumbră plăcută se revărsa peste luncă, deasupra iazului nu prea adânc, apa încropită se face trandafirică odată cu zorile care se apropie, se înfioară toată numai cercuri și vălurele; pe mal, o saca, o siluetă de fată, profilându-se în umbră, picioarele desculțe și mâinile ei, mâini slăbuțe care ridică anevoie căldarea plină... Pe lângă ea trece un flăcău, adulmecă cu nesaț mireasma proaspătă a luncii...

— Nu mă recunoști? o întreabă el cu prefăcută nepăsare.

— Mare nevoie am eu să te recunosc! îi răspunde un glas gingaș, plin, care sună însă destul de nesigur și, fără voia fetei, răzbate în el duioșia, bucuria întâlnirii neașteptate.

— Să te ajut, poate?

— Mare nevoie am eu de ajutorul tău...

Biruindu-și dorința de a rămîne, socotind că nu se cuvine să mai stăruie pe lângă ea, flăcăul urcă tăcut dealul spre cîmpul întunecat și înrourat, cu ochii la stele, ascultă cîntecul pitpalacilor și gîndește înțelept:

— Frumoasă, dar săracă. Vezi, cară singură apa...

A fost demult, chiar la începutul vieții... Oare ea-i aceea care va veni mîine, și-l va duce să moară acasă? Ea, ea este...

IV

Veni să-l ia a doua zi. Plină de grijă și duioșie, îi strînse cu mîinile ei negricioase calabalicul: sumanul de postav, obielele, briul decolorat, și-l duse acasă, palid, cu un zîmbet firav pe buze.

— Să mergem, să mergem, tăicuțule. Ți-ajunge cît ai muncit. Toată viața te-am așteptat. Ia, uite cum arăți, nu mai ești bun de nimic. Te-ai ponosit de tot. Da vorba ceca: haină care ți-e dragă și ponosită-i frumoasă.

La început, totul îl bucura: iată-l acasă, a isprăvit cu slujba! Nu se culcă în izbă, de mult visa să stea tolănit fără grijă, în tihnă, la aer curat. Își făcu culcușul într-un car fără roți, pe aria lui cît palma, în magazia micuță năpădită din toate părțile de lobodă deasă. Prin ușa deschisă adia ziua și noaptea vîntul reavăn dinspre arii și dinspre grădinile de zarzavat, purtînd pe aripi o ploaie piezișă cu stropi mari.

Toate le chibzuiră numai ei amîndoi, el și cu bătrîna, o cruțară pe fată — din pricina sărăciei o dăduseră de timpuriu într-un sat departat, în casa unor oameni bogați, care sufereau de o boală lumească — hotărînd să-i trimită vorbă să vină doar să-l vadă pe taică-său.

Fata însă întîrzia, se vede că o împiedica vremea urîtă.

Vremea era chinuitoare. Ziua începea cu un soare strălucitor care se înălța dogorînd deasupra cîmpiilor fumegînde, deasupra drumurilor noroioase, deasupra lanurilor saturate de apă, culcate la pămînt. Dimineața, Averki, care își părăsea carul uneori și se tira pînă-n casă, îi făgăduia bătrînei că vremea se va îndrepta. Dar spre prînz, norii de ploaie se adunau iar, pîrînd și mai negri din cauza soarelui strălucitor, își schimbau contururile și culorile, cu totul neobișnuite, se stîrnea un vînt rece și peste cîmpii se abătea o ploaie piezișă și luminoasă.

— Au să vină peste noi năpaste mari, zicea o vecină, fostă slujnică la conac. Înainte vreme și nourașii erau altfel, tot iepurași și tufișoare, pe cînd astăzi nu vezi decît nori groși, ca din topor...

Averki însă, stînd lingă casă încălțat în pîslari și cu cojocul pe el, nu-i răspundea decît cu un zîmbet șters: ce-i păsa lui acum de năpastele care vor veni cine știe cînd!

Vecinii, care făceau a doua arătură, se întorceau la prînz uzi learcă, se văitau că mucezesec sumanele pe ei și se tot străduiau să se încredințeze singuri c-o da Dumnezeu și se va însenina. Vremea rămînea însă mohorită și, după prînz, vîntul smulgea din nori șiroaie cu piatră, spre seară furtuna se potolea și ieșea soarele, dar spre răsărit se îngrămădeau în zare ca un fel de munți trandafirii, iar către apus bolta se acoperea cu un fel de vălurele tremurătoare argintii semănînd cu fulgii de rață. Noptile erau cețoase. Stelele verzui și aburite se uitau ca niște licurici mari la Averki prin ușa magaziei. Dormea puțin, și noaptea i se ura. Dar, aducîndu-și aminte că acum a scăpat de orice griji și necazuri, își făcea recunoscător semnul crucii, cu ochii la cer.

Slăbea și își pierdea puterile văzînd cu ochii. Simțînd că moartea pune stăpînire pe el fără chinuri, fără să-l batjocorească, îi spunea adesea bătrînei:

— Lasă, nu te teme, am să mă sfîrșesc ușor.

În sufletul ei bătrîna tot mai spera, nu-i venea să-l creadă. Cel mai mult o speria nepăsarea lui. Dar și această nepăsare,

ea căută multă vreme s-o tălmăcească ca un semn de slăbiciune, pînă cînd, în cele din urmă, ea întrecu orice măsură.

Spre sfîrșitul lui iulie, cînd oamenii se apucară să-și strîngă cu chiu, cu vai grînele și ploile încetară, babei îi pică vițica, rodul atîtor sacrificii și renunțări, care se ținea după ea peste tot, ca un ciinc. Bătrîna cutreieră toate lanurile, toate cătunele din jur. Amărită, neliniștită, întreba pe oricine-i ieșea în cale dacă n-a văzut o vițică roșcată, și nu se lăsa de loc, găsea meru alte și alte locuri unde să mai caute. Pînă cînd, într-o seară mohorită, cîinii tîrîră în sat o căpățînă roșcată cu cornițe mititele. Oamenii luară căpățîna și veniră cu ea la baba lui Averki. Văzîndu-i din pragul casei, femeia se pierdu cu firea și începu să plîngă ca un copil. Mujicii rămaseră multă vreme în jurul cerdacului, neștiind ce să spună, ce să facă. Această căpățînă cu cornițe, plină de sînge închegat, îi zgudui adînc pe toți. Numai bătrînul, care, auzînd mai multe glasuri, se tîrise din magazie pînă în cerdacul casei, dădu din mînă a nepăsare, zicînd:

— Ei și ce! Dacă n-am agonisit de tineri, apăi acuma, la ce bun...

Toți îl priviră uluiți și începură să strige care mai de care că lucrurile nu pot rămîne așa. Un cioban spuse cum că dulăii ar fi scormonit pămîntul în pădure. Deși se lăsa seara, hotărîră să meargă neîntîrziat la pădure. Un vecin înhîmă în pripă calul la căruță, o sui pe bătrîna care plîngea, se urcă și el și goni, hurducîind, pe uliță. În urma lor, alți oameni, călări. Pe cîmp era întuneric, în pădure se lăsase tăcerea nopții și mirosea a frunze veștede, iar dintr-o parte lumina slab licărirea roșiatică a lunii care tocmai răsărise. Ajunseră într-un luminiș, unde, lîngă un stejar cu virful uscat, se aciuă căsuța paznicului. Pădurarul era la cină și, văzînd mulțimea de oameni, se sperie. Îi cerură un felinar, ciobanul îi duse la locul unde scormoniseră cîinii, găsiră măruntaiele îngropate în pămînt, făcură zarvă mare și-l luară pe sus pe pădurar, să-l ducă în sat, la Averki acasă.

Averki nu dormea, ședea în izba cufundată în întuneric. Cînd făcură lumină și casa începu să se umple de lume, cînd îl aduseră pe vechilul cel cu barba galbenă ca paiul, și oamenii începură să strige, care mai de care, învinuindu-l pe pădurar, Averki începu deodată să-i țină parte. Pădurarul o ținea una și bună, încercînd să se dezvinovățească.

— De furat, n-am obiceiul să fur. Părintele meu n-a furat, năravul ăsta nu-l am nici eu. Dacă eram hoț, n-aș fi avut de nici unele, nu mi-ar fi dat Dumnezeu, iar eu îmi am gospodăria mea.

Nepăsător față de cele pămîntești, cum era, Averki îi dădu crezare întru totul și chiar ridică glasul, susținînd să nu fie băgat la răcoare, să i se dea drumul. Uimiți și descumpăniți, vecinii se supuseră în cele din urmă dorinței lui, cum se supuse și bătrîna, ascultîndu-i glasul și privindu-i chipul ca de mort.

Din noaptea aceea își pierduse orice speranță că Averki ar mai putea să se însănătoșească.

V

Fata lui Averki și bărbatul ei făgăduiseră să vină, și sosiră în ajun de sărbătorirea hramului sfințirii fructelor.

Se hotărî ca ginerele să-l ducă la spital, să-l vadă doctorul. Averki se învoi și o zi-două parcă învie.

Timp de o zi sau două păru că-și recapătă obiceiurile omenești. Dis-de-dimineață se spală cu ajutorul bătrînei, se pieptănă pentru oaspeți.

La vremea prînzului stătea culcat și trăgea cu urechea: oare nu vin? În depărtare se auziră pași și glasuri apropiindu-se. În poartă se ivi ginerele, urmat de fiica lui Averki cu fetița, iar în spatele lor, bătrîna. Ginerele, un bărbat înalt cu părul bătînd leșietic și gene albicioase, era proaspăt ras și dichisit: șapcă nouă, cizme noi, o jiletcă cenușie peste cămașa galbenă nouă. Fiica lui, care îi păruse totdeauna foarte frumoasă, îl uimi și de data asta cu frumusețea ei, un anume amestec de noblețe și demnitate, genele ei lungi, plecate, sarafanul liliachiu și mîinile mici, cu pielea smeadă. Gîngașă, drăgălașă, ducea de mîină o fetiță bălaie cu rochie verde, care privea plină de curiozitate găurile din acoperișul magaziei și sugea un mosor de ață gol.

Apropiindu-se, oaspeții se închinară în fața lui Averki, îl sărutară cu băgare de seamă, ridicînd-o spre el pe fetița, care nu voia să-l sărute și-și întorcea fețișoara cu încăpățîinare. Averki băgă de seamă, înduioșat, că nepoțica are păr alb-auriu, aspru și drept, cum e iarba la sfîrșitul verii. Musafirii prin-

Beră a vorbi cu vioiciune, senini, lipsiți de griji, ginerele străduindu-se tot timpul să glumească, dar nu-și luau ochii de la Averki și, se vede, nu știau ce să mai zică. Bătrînul pricepu; zîmbea stîngerit, dîndu-și singur curaj, iar în gînd o asemuia pe fiică-sa cu bătrîna: nu, a mea avea o inimă mai caldă! Și fata era frumoasă și plină de modestie, ca și mama ei în tinerețe, dar era mai potolită, mai retrasă. Fiică-sa îl înduioșa cu frumusețea ei, cu genele ei, cu strălucirea mărgelilor ce aticleau în pieptenul ei; iar bătrîna, cu încălțările ei, cu pielea ei veștedă, cu obosala și cu sinceritatea ei. Deosebirile acestea dintre ele două îl tulburară și simți iar, pentru o clipă, că viața-i frumoasă! Bătrîna nu se prefăcea. Intră și rămase mîhnită, cu ochii la el, spunînd parcă: uite, i-am adus, vor să te vadă, rău mai arăți, taică, dar ce să-i faci? Și, într-adevăr, arăta înfricoșător. Părul i se rărise și mai mult, firul se subțiasse parcă și mai tare, și-i cădea pe gulerul larg al cămășii, pe claviculele care se desenau sub cămașă ca două zăbale. Lîngă tîmplele scofilcite, urechile mari și străvezii. Ochii îi erau căzuți adînc în orbite.

Oaspeții prînziră în casă. Îi trimiseră și lui o cană de cvas verzui, și o felie de piine. Se săltă puțin, luă cana în mînă, se plecă asupra ei, își îndoi spinarea zîmțată, se închină cu mîna tremurătoare, lăsă lingura în cană și înghiți grăbit, parcă temîndu-se că n-o să aibă putere să mănînce. Într-adevăr, nu putea. Obosi, se înecă, se lăsă pe spate... Și cana rămase jos, lîngă car. Cvasul făcu spumă, prinse un fel de pojghiță unsuroasă, se umplu de muște. Averki le alunga și-și cerceta mîna cu unghii albastrii. Îl uimea propria lui palmă: scofilcită, uscată, lucea de parcă ar fi fost dată cu ceară... Și, amintindu-și de spital, zîmbi ironic.

VI

Spre seară veni o răpăială de ploaie. Pe uliță trecu în fugă, hohotind de rîs, un cîrd de fete; acoperindu-se cu poalele fustelor, se opriră în ușa magaziei, fără a ține seama de Averki; așteptară să treacă ploaia, care se zărea prin ușă pe fundalul unui nor cenușiu. Dincolo de ușă se auzeau vorbind și rîzînd băieții, cineva tot începea să cînte dintr-o armonică bodorogită, cu clapele căzute... Veni și ginerele, cam băut.

Își scoase înainte genunchiul drept și propti pe el o armonică mare, ce miriia plăcut, melodios. Cîntînd, privea mereu într-un punct. În fața lui stătea cu capul ușor plecat, privind-l stăruitor, o nevestă de soldat, palidă, cu o gură proaspătă, ispititoare, cu ochi argintii umbriți de gene negre. Se chemau unul pe altul din priviri, cu cuvintele „cîntecului de dor”. Și multă vreme toți ceilalți, stînd sub picurii rari ai ploii, urmăriră dialogul lor mut. Ungherele magaziei se învăluiră în întuneric, se întunecă și ușa. Cu ochii închiși, Averki asculta. Îi era bine.

Cei din uliță rămaseră acolo, lingă magazia lui, pînă se înnoptă de-a binelea, împrăștiindu-se treptat, treptat. Tîrziu în noapte, cerul se însenină; două stele mari priveau drept în magazie. „Înscamnă că așa se cade, gîndea Averki, înscamnă că fata mea nu e bună pentru el, că vrea alta.” Armonica tăcu. Cineva vorbea de partea cealaltă a peretelui de scîndură, un bărbat cu voce tremurată, hîrîită, vrînd parcă să înduplece pe cineva. Femeia răspundea tărăgănat, în doi peri dar se împotrivea destul de slab. Apoi două umbre acoperiră pentru o clipă stelele din cadrul ușii, trecură mai departe, spre stînga, spre resturile de paie...

„Of, nu-i bine, își zise Averki. Și fata mea te pomenești că-l iubește...” În sufletul lui răsună dintr-o dată un cîntec duios, un cîntec de dragoste: „Mi-e dor de tine, dragul meu: fără de tine patul meu e rece. Și căpătiul a-nghețat...” Așipi o vreme și fu deșteptat de o tuse zgomotoasă. După ce o condusesse pe nevasta de soldat, ginerele se întoarse fără sfială în magazie, se așeză pe sanie și se descălță, trîntindu-și cu zgomot cizmele pe podea. Aprinse apoi un chibrit, luminînd cocoșul care își petrecea noaptea pe capra de tăiat lemne.

Ca să arate că nu se supără, că nu se bagă în treburile altora, Averki zîmbi și spuse, făcînd un semn spre cocoș:

— Ia te uită unde și-a găsit culcușul!

— Dar matale, de ce nu dormi? Întrebă ginerele.

— Eu, vezi bine, nu dorm aproape niciodată, îl lămuri Averki.

— Tragi să mori, va să zică, spuse nepăsător ginerele, în timp ce se culca.

— Piară iarba rea din lan, glumi Averki. Inima îmi spune: vine moartea. Simt: ea e. Noaptea mă apucă urîtul, mai cu seamă după ce se ivește Luceafărul de la miezul nopții.

S-a zis cu mine! urmă el, deznădăjduit. Au început să-mi sune ca un fel de clopoței în gitlej...

Ginerele adormi, sfărâind aprig. Și în singurătatea lui, Averki se simți năpădit de tristețe, de înduioșare. Avea chef de vorbă; ar fi vrut să-i spună ginerelui ceva plăcut, binevoitor.

— Dormi? strigă el.

— Nu, răspunse acesta, dezmeticindu-se. Da ce-i? Și urmă aspru: Ajunge, ce tot hodoragești, nu lași oamenii să doarmă... Taci și dormi!

Averki tăcu. Ar fi vrut să spună: „Ah, ce dragoste frumoasă este pe lumea asta!” Stătea culcat, cu gândurile lui, răsuflând anevoios, și încerca să-și închipuie cum va sta în mormânt. Ginerele lui sforăia, dormea dus. Dincolo de ușa magaziei, dincolo de lanurile întunecate, stărui încă multă vreme o pălălaie stinsă. Tîrziu de tot, se ivi cornul lunii — părea răsfrînt într-o oglindă aburită — trecu foarte jos și se ascunse. Înaintea zorilor cerul se întunecă. Cocoșul începu să cînte asurzitor, de răsuna magazia. În cadrul ușii cerul sclipea argintiu, pentru cei vii se năștea o nouă zi.

Ginerele se trezi, căscă zgomotos, odihnit se vede, trezindu-l iar pe Averki, care doar moțăia. Începea o dimineață veselă. Cerul albastru, portocaliu în zare, se uita prin ușa magaziei, vesel și tinăr. Prin iarbă sclipeau stropi reci de rouă. Încălțîndu-și cizmele, ginerele se încorda, izbea cu picioarele în podele.

— Mi le-a făcut strîmte diavolul ăla împielit! se plînsese el avan, cu glas răgușit, referindu-se la cizmar.

— Pe vreme de toamnă o cizmă strîmtă nu intră de fel, dădu glas Averki. E-un chin.

— Și încă pe ciorap, urmă ginerele. Pe obială nici n-o poți trage!

Bătrîna și fata îl gătiră pe Averki. Îi puseră o cămașă de stambă, de mult ieșită la spălat, dar curată, ușoară, pantaloni cenușii în dungi, înguști, căpătați de la curte, și încălțări de piele. Mai puseră pe el cojocul și căciula aceea mare și îl suiră în căruță. Nepoțica alerga prin magazie după cocoș, tot încerca să-l apuce de coadă. Ghemuindu-se, cocoșul fugea de ea cu pas mărunț, iar Averki zîmbea șters, privindu-i. După atîta zăcere în magazie, cerul i se păru nesfîrșit, luminos și vesel, aerul cîmpiilor, îmbătător. Drumul începu

să se zvînte. Era o zi de august, răcoroasă, strălucitoare, cu nori de culoarea oțelului. Nu-i venea să se gîndească nici la spital, nici la însănătoșire: se simțea bine și așa.

VII

Mai trecu o lună întreagă. În această lună viața se depărta și mai mult de Averki. Cocoloașele mici și negre pudrate cu un praf galben aromat nu-l ajutară, desigur, nici un pic, îi dădeau numai arsuri cumplite. Le înghiți totuși timp de douăzeci de zile. Cînd îl înghiți însă și pe ultimul și, cine știe de ce, ascunse cutioara rotundă sub pernă, oftă ușurat, de parcă i-ar fi căzut de pe umeri cea din urmă grea îndatorire. În gînd își luase rămas bun de la oameni; treptat, oamenii uitau de existența lui, treceau tot mai rar să-l vadă și, cînd treceau, spuneau ba lucruri înduioșătoare, ba hazlii, ba triste, dar întotdeauna neînsemnate. Se simțea ca un musafir, ca unul care s-a înapoiat undeva unde trăise mai demult și unde acum viața era și mai sărăcăcioasă și mai urfă decît pe vremea lui.

Îl vizită de vreo două ori și un soldat întors acasă, după Port-Arthur și Japonia, din război și din prizonierat. Nu i-a povestit nimic mai de seamă, nici despre război și nici despre prizonierat, ci exact ceea ce tot spuneau mereu cei care luptaseră în război și se întorceau de prin țări străine. „La război omul e stăpînit de frică, dar cu timpul îi trece și nici nu se mai gîndește la asta, iar în țările străine nimic nu-i ca lumea: pămînt mult, da n-ai pe unde călca, pretutindeni, munți, oameni de tot felul, puzderie, nici nu-i poți număra, da n-ai cu cine schimba o vorbă...” Soldatul i-a povestit mult despre japoneze, dar și pe ele le bîrfea: „Sînt mici de stat și n-au nici un pic de vino-ncoa”.

Trecuse și Aniuta pe la Averki. Cu ea s-a simțit mai îndemină: a stat mult, nu se grăbea nicăieri, nu spunea mereu: „Ei, am plecat, mă grăbesc...” Era plină de căldură, fără ifose, deși îl cam scotea din fire pe Averki prin aceea că acum începuse să-i vorbească așa, ca de la egal la egal, ca și cu un tont, unul de scama ei, un om de prisos.

Fusese și bătrînul dăntuitor, îmbrăcat în cojoc și cu o pălărie veche de pai, de-a boierilor, îi adusese niște mere lui

Averki, vîrîndu-i-le sub pernă cu prea multă stăruință; și a tot stat și a trîncănit, încîntat în sinca lui de veșnica-i beție, și ba își lăuda viața pînă la cer, ba zicea că nu face doi hani. Duhnea a băutură și nu-i tăcea gura o clipă.

— Hm! zicea el. Aci în sat sînt ca în rai! Aci m-am mai întremat oleacă, m-am făcut om. Că anul trecut m-au trimis la dracu-n praznic... Conacul, afară în cîmp, livada așigderca, măcar o curtică să fi avut! Mi se ura, de să ferească Sfîntul! Nu ca la voi în sat: aici, cum ai ieșit pe cîmp, musai vezi ceva: fie niște plozi în lanul de cînepă, fie dai ochi cu o muieră...

Oamenilor gospodari nu le ardea de Averki. Vinturau grîul nou și iar îl întindeau la uscat. Odată, această viață pașnică a fost întreruptă de bătăile clopotului care chema grabnic satul speriat la locul unei năprasne — o șiră de paie de pe o arie îndepărtată fusese cuprinsă de o flacără portocalie ce se întindea repede, veselă, în mijlocul unei amiezi dogoritoare. Lui Averki, deși totdeauna se temuse de foc, inima începu să-i bată nebunește. Se săltă în culcuș cît putu de repede și privi îndelung prin ușă cerul albastru, senin; sus de tot se vînzoleau în văzduh niște scame negre. Trăgea cu urechea lacom la larma și zarva din sat pe care, de cîte ori se întîmpla un foc, oamenii adunați de zor la fața locului o pornesc parcă anume. Dintr-un vechi obicei, era gata-gata să se molipsească și el de această frămîntare, dar își dădu seama îndată că, de fapt, focul doar îl bucurase, l-a bucurat partea distractivă, faptul că vor alerga la el, că o să-l tîrască din magazie; își dădu seama apoi că focul e departe, că nu se va întîmpla nimic din toate acestea, și îl cuprinse iar nepăsarea față de cele înconjurătoare și se culcă la loc.

O dată veni pe la el paracliserul, îmbrăcat cu un anterior de dril: șezu, întîi glumi un pic pe seama bolii lui, apoi zise:

— Da... „Și se întoarce trupul în pămînt, dintru carele este alcătuit, iar sufletul să se mute la Dumnezeu care l-a dat“. Asta, frate, n-o poți ocoli!

Și bolnavul, căruia îi plăcură mult vorbele lui, răspunse grăbit:

— Ferească Sfîntul! Cum poți s-o ȳcolești!

O clipă se simți înfricoșat de cuvintele bisericesti ale paracliserului, dar, după ce chibzui puțin, repetă și mai ferm:

— Nu, ferească Sfântul, n-o poți ocoli! Mă vaiet eu, din cînd în cînd, că s-a zis cu mine, că-s dijmuit, cum se spune, și ce, nu-i așa? Și Dumnezeu își cere dijma...

Și deodată, încîlcindu-i-se gîndurile rău de tot, adăugă, netam-nesam:

— Se poate una ca asta? Nu! Că s-ar fi umplut lumea de păcate, vai și amar! Tot așa, spun sfinții părinți că se întorcea Maica Domnului după ce fusese pînă la Cruce și plîngea amarnic... Toate florile au fost pîrjolate, s-au uscat de acele lacrimi, n-a rămas decît tabacul... De-aia îl ard oamenii, îl fumează toți...

După ce s-a întors de la spital, încerca deseori să-și amintească toată viața. I se părea că trebuie negreșit să pună în rînduială tot ce văzuse și simțise — de-a lungul anilor trăiți. Se străduia s-o facă și, de fiecare dată, degeaba, amintirile lui erau neînsemnate, sărace, meru aceleași. Își aducea aminte de tot soiul de fleacuri, fără rost, meru ca un fel de tablouri șterse, frînte. Cum începea să-și depene întîmplările vieții, pe rînd, de la început, din copilărie, totul se contopea deodată într-o singură zi, într-o singură seară, care de multe ori nu avea nici măcar vreo legătură cu copilăria, și atît de depărtată, atît de neînsemnată, încît se lăsă păgubaș. Tot așa, se lăsă păgubaș cu părere de rău de încercarea cunoștințelor, a aptitudinilor lui mintale. „Ia te uită ce ciudățenie! gîndea el: am trăit și am tot trăit, dar nimica nu țin minte. Nu pricep nimic...” Se spune, de bună seamă, așa: s-a născut, va să zică, în cutare loc, în cutare an. Și ce înseamnă s-a născut? Nu reușea să înțeleagă propria lui naștere, nu găsea în sine însuși credința palpabilă în această naștere! Întotdeauna toți ziceau că tatăl lui a fost cutare, iar maică-sa cutare. Acum nu credea, nu înțelegea nici asta. Toată viața îi socotea pe părinți ca fiind oamenii cei mai apropiați, dar cînd a murit taică-său, l-a uitat cu desăvîrșire, ca și pe mama lui, de altfel: nu numai că a încetat să-l regrete, dar nici măcar nu mai putea vedea limpede, cu ochii minții, chipul tatălui său. Tot așa, în decursul vieții s-a apropiat de mulți alți oameni, dar și pe ei i-a uitat; ca și visurile, bunăoară cîte visuri n-a visat el, dar încearcă să ți le amintești!

Îi stăruia în memorie numai un amurg de demult, pe malul râului, o întâlnire depărtată cu fata aceea dragă, tânără, care astăzi îl privea nepăsător și jalnic cu ochii ei de bătrână, și vedea aievea chipul fetei lui.

VIII

Mai trecu o lună și se apropie vremea când trebuia să-i dea lui Dumnezeu acest bir amar și dulce.

Toamna venise devreme. Chinuit de frig, de hainele lui vechi, de răni și de bubele uscate de la coate, Averki clătina doar din cap, și spunea, vorbind despre moarte:

— Da năzuroasă mai e! O chemi, și ea nu vrea să vină în ruptul capului!

Ca și înainte, nu vedea lumea decât prin cadrul ușii, o părticică dintr-un tablou uriaș. La orizont, dincolo de sălciile despuiate, treceau nori tot mai albi, tot mai reci. Iarba ofilită se uscaseră și putreziseră. Aria era goală, pustie. Printre sălciile se zărea acum și moara, proțăpită în mijlocul cîmpiei nemărginite. În răstimpuri ploaia se prefăcea în zăpadă, vîntul șuiera prin găurile magaziei, rece și inverșunat. Averki gîndea anevoie:

— Vine toamna, călare pe-un cal pag...

Iar în nopțile negre, înghețate și umede, când doar conturul ușii se înălța ca o nălucă tulbure și nemișcată, aruncîndu-și asupra lui privirea de plumb, se simțea cuprins de teamă. Nu se hotăra însă să se mute în casă: știa că se va înăbuși chiar din prima noapte și va muri în chinuri.

O dată avu următorul vis: un frig strașnic, iar deasupra semănăturilor, și mai departe, deasupra coroanelor galbene și roșii ale pădurii, atîrnă jos de tot nori de ploaie. Lîngă drumul noroios, el, Averki — bătrîn de tot, cu părul lung, cu picioarele lungi, cu un cojoc lung atîrnîndu-i pe trupul lung și uscat — merge călare și îmboldește ușurel cu opinea o iepșoară pagă, care se tot innămolește în pămîntul reavăn, strivind și răscolind arătura cu brazde lungi și strîmbe. Îl ajunge din urmă vechilul moșierului, călare, și, fără o vorbă, îl croiește furios peste piept. El, Averki, la fel de tăcut, alune-

că de pe spinarea icpei, o dată cu sumanul de sub el, cade în genunchi, își scoate căciula grea de pe capu-i pleșuv și începe să plîngă, să ceară iertare, spunînd că-i surd, bătrîn și slab, că merge la fic-sa... Rînjindu-și dinții, vechilul îi mai arse cîteva cu cnutul la nimereală, pînă cînd, de durere și de groază, Averki se trezi cu obrazul ud de lacrimi. Stînd așa, culcat, privi pînă dimineată năluca plumburie a ușii; simțea că i se oprește răsufarea, că își numără ultimele bătăi opintite ale inimii obosite, și nu-și dădea seama dacă a fost vis, sau însăși viața lui pămîntească ce se contopise cu acea mîhnire, cu acea durere sfîșietoare cu care se aruncase în genunchi în fața vechilului. Ștergîndu-și fața udă de lacrimi, rise și-și spuse hotărît:

— Gata! Mă mut în casă! Dacă mă înăbuș, Dumnezeu cu mila...

Spre dimineată, trebui să treacă, vrînd-nevrînd, în casă. Venise iarna pe neașteptate. Și viața lui Averki mai răbufni încă o dată.

Of, iarna îi dădea un simțămînt anume, al ei, de mult cunoscut, și care totdeauna îl bucurase. Prima zăpadă, primul viscol! Zăpezile au potopit cîmpiile — acum înfundă-te în casă pe-o jumătate de an, și stai! Cîmpia albă și viscolită e pustie, nu vezi țipenie de om, pe cînd în izbă, să tot stai și să te hodinești. Cînd se mătură bine podeaua de lut, plină de gropi și ridicături, cînd se freacă și se spală masa, cînd vatra e bine încinsă cu paie noi, ce bine-i!

Sosi și fiică-sa. „Parcă i-a spus inima“, gîndi Averki, deși știa că ea venise la logodna unei prietene. Prin sat își făcea mendrele o ninsoare viscolită, făcîndu-l alb, din putred și negricios cum era. Albe erau colinele și malurile rîului, numai rîul, care nu înghețase încă, șerpuia negru, cu gîște albe plutind pe apele lui. În tînda izbei stătea fata lui Averki, veselă și frumoasă. Acum nu-i mai era de loc milă de taică-său, tot n-avea să se mai ridice el după boală. În toamnă îi murise fetița, ceea ce o făcuse iarăși tinărară și liberă. Bătrîna îi așternea lui Averki pe laviță și fata o aștepta, ca să meargă după taică-său, să-l aducă în casă.

Ieșind, își scoase șuba, își lăsă broboada pe umeri și se opri în pragul tindei. Prin ușa deschisă intră de-afară o

pulbere argintie. Purta o rochie de stofă, care mirosea plăcut. În păr îi străluceau steluțe de nea. Vițelul vecinilor tot dădea să intre la căldură. Îl alungă de câteva ori și, în cele din urmă, ieși în prag. I se părea că-i iar acasă la părinți ca fată. Era bucuroasă că știe al cui este vițelul și pe cine trebuie să cheme ca să și-l ia de-acolo.

— Mișka, lovi-te-ar boala! strigă ea, ieșind glonț în pragul casei, încintată că poate, ca una de-a lor, de-aici, din sat, să ocărasecă fără a jigni pe careva. Vezi că n-am să alerg eu după juncanul tău!

Ronțăind semințe de floarea-soarelui, în tindă intră prietena ei, la a cărei logodnă venise; o fată cu aer grav, brunetă, sprâncenată, gătită și ca cu o broboadă mare, nouă, de culoarea oțelului, presărată cu frunze argintii.

— Să mergem să-l mutăm pe tătuca, spuse pripit fata lui Averki. Nu mai are mult, a poruncit să i-laducem pe popă!...

Vlăguit de noaptea fără somn, de viscol, de mutatul în casă, de apropierea morții, zăcea în sanie și asculta cum vuieste, ca în toiul iernii, vîntul care învîrtejea fulgii albi, cum trosnește acoperișul uscat al magaziei, prin care pătrundeau adieri înghețate. Dîrdîia, se zgribulea în cojocul ros, peste care mai erau puse niște cergi bălțate să-i țină de cald, și-și trăgea mereu căciula pe frunte. Chipul lui era numai așteptare, însă ochii mari, mai întunecați acum, nu mai exprimau nimic. Se mutase singur, cu propriile lui puteri, clătînîndu-se și amețind de slăbiciune, din car în sanie și, cu o bucurie de copil, gîndea: o să vină să-l mute și iaca, e gata totul, numai să pui mîna pe hulube... Deodată auzi glasul rîsunător al fetei:

— Tătucă! Trăiești?

Văzîndu-l, fata începu să plîngă pe neașteptate: atît de înduioșător și de bătrîn i se păru acest mort viu, cu cele câteva fire de păr rar ce-i crescuseră pînă la umeri, cu căciula străveche semănînd cu o scufie conică și cu zăbunul lung de culoarea pîinii uscate de secară, pus peste cojoc. Îi răspunse abia auzit de bună ziua, și, cu ochii la pămînt, tîrî singură sania spre casă, aproape fără ajutorul prietenei ei. Pe lințoliul alb de nea se așternură de la magazie pînă-n izbă două dungi negre, urma îndoliată a tălpicilor care, cît a fost vara de lungă, zăcuseră pe pămîntul umed.

Afară se lăsă amurgul vioriu, dar mai era încă lumină și albul zăpezii strălucea. În casă era însă întuneric.

Pe înserat, încovoindu-se în pragul ușii scunde, intră în casă preotul, plin de zăpadă din cap până-n picioare.

— Unde-i? strigă el tare, cu vioiciune, și glasul îi răsună ca glasul morții.

Bătrîna se ridică de pe laviță, pradă unci spaime mute. (Fata, care nu credea că sfîrșitul este atît de apropiat, plecase la logodnă.) Sprijinindu-se în mîinile-i tremurînde, se ridică puțin și Averki și încremenî în așteptare, ca un mort sculat din mormînt. Cu tot întunericul i se zărea chipul înspăimîntător, livid, ca de mort. Aruncîndu-i o privire, preotul coborî glasul și spuse repede, speriat, cu un ton de parcă în casă ar mai fi intrat cineva, chiar cineva pentru care se și făceau toate acestea, poate însuși Dumnezeu:

— Scoate-ți căciula, scoate-o!

Averki își trase căciula din cap, și-o așeză pe genunchi.

În întuneric licărea lumina gălbuie a unei lumînări de ceară. După ce se spovedi și primi împărtășania, Averki întrebă abia auzit:

— Părinte! Ce crezi, de bună seamă dumneata cunoști bine treburile astea. Dînsa a și intrat în mine?

Și preotul îi răspunse cu glas tare, pripit, aproape răutăcios:

— A intrat, a intrat. E timpul, pregătește-te!

Apoi, fără a o privi pe bătrînă, îi apucă mîna în care asudase de mult o monedă de două grivne și trecu grăbit pragul. Făcîndu-și semnul crucii, haba se apropie de laviță și se opri, cu mîna la falcă, privindu-l pentru ultima oară pe acela pe care în timpul vieții îl văzuse atît de puțin... „E timpul, e timpul!“ strigase preotul. Și Averki se culcă supus pe spate, strîngînd lumina între degetele osoase. Inima i se muia, se topea, plutea ca într-o ceață, în pîcla tremurătoare, de dinaintea morții. Lumina galbenă și șovăielnică tremura pe buzele lui livide, cenușii, ce se întrezăreau sub mustața rară, pe nasul ascuțit și lucios, pe proeminențele mari, liliachii ale ochilor închiși. Simțînd pe cineva în preajmă, făcu o sforțare, vru să spună ceva și întredeschise ochii. Dar nu izbuti, doar îi zvîcni obrazul. Poate îl speria,

il nelinișteea această lumină, această beznă neagră și tremurătoare, care-i aducea aminte de biserică? Și bătrîna, crezînd că mai are mult pînă se va sfîrși, scoase încetișor lumînarea din mîștile lui Averki, o stinse și apoi se așeză alături, pe laviță.

În întuneric, în liniștea ce se lăsase, Averki se simți ușurat. Își închipui o zi de vară, un vînt văratec zburînd prin holdele verzi, dîmbul de la marginea satului și, pe dîmb, mormîntul lui... Cine strigă atît de tare și de înfricoșător? Cine becește la mormîntul lui?

— Unde te duci, tăicuțul meu drag, ce-ai de gînd cu noi? Cui are să-i mai fie milă de noi, cine-o să ne poarte de grijă? Tăicuțul meu drag, trecui pe lîngă curtea voastră și nimeni nu m-a întîmpinat, nimeni nu mi-a spus bun venit! Altădată, tăicuțele, treceam pe lîngă casa voastră și-mi ieșeau înainte, îmi urai ziua bună! Tună tu, tunetule, scapără și luminează tu, fulgere, despică-te pămînt! Suflați voi, vînturi năprasnice, zvîrliți jos brocatul auriu al coșciugului, lăsați-l slobod pe tăicuțul meu!

— Da, e fata mea! își zise bucuros Averki, înduioșat, simțind în piept fiorul unei dulci nădejdi...

Se stinse atît de încet, încît bătrîna nici nu băgă de seamă că a murit; în izbă era tăcere și întuneric, iar în spatele feres-truicii se așternea vâlul alb al celei dintîi zăpezi.

ÎNTR-O frumoasă zi de septembrie, Lukian Stepanov sosi la moșiereasa Nikulina. De la gospodăria lui pînă la conac erau pe puțin cincisprezece verste, iar el ținea la cai ca la ochii din cap. Așadar, trebuie să fi avut o treabă deosebită!

Rotindu-și ochii focoși, armăsarul murg dădu buzna în curte și trase greoi spre magazie, unde veneau din totdeauna aceia care nu cutezau să tragă la intrarea principală. Lukian Stepanov stătea călare în bihuncă pe scîndura goală.

— Cum vine asta, Lukian Stepanici, fără pernă? îl întrebă, rîzînd, liccanul Seva, care tocmai venea dinspre grajd.

— Ai răbdare, îți spun eu acuși, răspunse Lukian Stepanov, legîndu-și murgul de o căruță fără roțile dinainte.

Seva așteptă răbdător. Lui Lukian Stepanov îi trebui mult timp ca să-și lege calul. O făcea cu socoteală, nu oricum. După ce isprăvi, își suflă nasul cu degetele, se șterse de poala hainei și, în cele din urmă, grăi:

— Uite, de-aia n-aveți nimica voi, domnii. Dacă aveți o pernă, o tăvăliți fără rost și pe aia și-o stricați.

Luînd din bihuncă un săculeț îndesat și greu, se îndreptă spre casă, mătăhălos, îngroșat de hainele cu care se încotoșmănise. Purta o podiovcă groasă, deasupra cojoc de oaie, iar pe sub căciulă se legase cu o basma roșie, ca să-i fie urechile acoperite. În picioare purta cizme grele.

Seva rîse din nou și-i spuse:

— Da gros te-ai mai îmbrăcat!

— Am, frățioare, optzeci de ani și..., răspunse Lukian Stepanov, să te văd pe tine la vîrsta mea.

— Ei, chiar optzeci! Unde ai adunat atîția?

— Pe ogor, frățioare, i-am adunat.

— Și urechile de ce ți le-ai legat?

— Nu vreau să surzesc, de-aia. De ce, voi, domnii, sinteți toți surzi? Uite, de-aia. Ai ieșit afară cum erai, dezbrăcat, te-a tras, și gata ești!

Stăpîna casei intră în salon, împreună cu fiul ei cel mare, Mika, chel, mustăcios, miop, și cu Loulou, fiica ei, o tină ră femeie palidă, melancolică, ce-și infolea umerii veșnic într-un șal de lînă pufos și se prefăcea mereu că tremură. Nikulina își ospătă musafirul cu ceai, pline albă și dulceață, vorbi mult, prefăcîndu-se grozav de pricepută la agricultură. Seva nu-și lua privirea amuzată de la Lukian Stepanov, se uita tîntă la chipul lui ars de soare și la nasul ars și el de soare, care i se cojea, cam învinețit, plin cu scame aurii de piele. Aplecat peste masă, Mika fuma, scuturîndu-și țigara într-o scrumieră în formă de palmă, și făcea cocoloașe de pline, ceea ce o enerva întotdeauna pe mamă-sa, Loulou se așeză cu picioarele pe divan, se ghemui într-un colț și, fără să clipească, se uita cu ochii ei triști și frumеși drept în gura lui Lukian Stepanov: o gură mare, cu gingiile trandafirii, netede, fără nici un dinte. Pe toți îi obseda aceeași întrebare: pentru ce venise? Nu cumva ca să înceapă tratative pentru cumpărarea moșiei? Ah, de-ar da Dumnezeu! Stăpîna casei aduse vorba foarte subtil, i se părea ei, despre vînzarea moșiilor, făcuse o aluzie, spunînd că vremurile fiind astăzi atît de grele și dînsa ar fi dispusă să vîndă:

— Of, Lukian Stepanici, cu țărani noștri, ajungi vrînd-nevrînd la concluzia că tot banca-i cel mai bun loc pentru capitalul pe care-l ai!

Dar Lukian Stepanici nu vorbea decît despre caii lui, despre treieriș, înfuleca din pîinea albă, lua delicat dulceață cu lingurița, direct din chisea, vîra adînc în gură lingurița plină, o punca la loc în chisea și sorbea o înghițitură de ceai. Se prefăcea că ascultă ce-i spune gazda, se mira de lucrurile cele mai firești, pocnîndu-se peste genunchi, apoi iar vorbea numai despre el, fără a o lăsa pe gazdă să spună și ea măcar un cuvînt. Ședea cu podiovca deschiată, lăsînd să se vadă cămașa de stambă decolorată de dedesubt, își ștergea venerabila-i chelie și obrazul cu hasmaua pe care și-o scosese de pe urechi. „E un bărbat încă verde! își spuneau cei de față. Doar barba o arc căruntă, dar nu de tot, se mai vede că era cîndva roșcată; ce-i drept, ochii i-s oleacă tulburi,

cam sticloși de bătrînețe, iar burta-i este căzută, ca la moșnegi..." În cele din urmă, se ridică, aduse din antreu săculețul cel greu, plin cu arginți, printre care erau și multe monede de aur, și îl desfăcu în fața gazdelor. Se vădi acum că venise doar ca să se laude. „Și asta încă nu-i nimic! zise el. Ce, parcă ăștia-s bani? Un fleac, am vîndut niște ovăz nenorocit și am luat, acolo, o mică arvună..."

Stîrnind mirarea, invidia și respectul gazdelor, rîse, mulțumit și șiret, mai bine zis scoase un gîjiit, arătîndu-și cerul gurii trandafiriu, apoi mulțumi pentru ceai și pentru gustare și ieși să se îmbrace.

— Nu, nu, trebuie să plec, e vremea, protestă el, deși nimeni nu încerca să-l rețină. Și așa am întîrziat. Lăsați, că mai vin eu, la Pocroave.

Toți erau dezamăgiți și îl lăsară în plata Domnului mai înainte de a isprăvi cu îmbrăcatul. În vestiar rămase numai Seva.

— Matale, ziceai, Lukian Stepanîci, că ai optzeci de ani și... începu el, așezîndu-se pe lavița cuptorului. Ia, spune-mi deschis, ți-e frică de moarte? Te gîndești deseori la ea?

— Ai răbdare, îți spun eu acuși, răspunse Lukian Stepanov, înfîșurîndu-se.

Și iar nu-i spuse nimic. Își legă urechile cu basmaua, își infundă căciula pînă peste sprîncene, se încinse strîns, mai jos de talie, și se apucă să-și tragă jocul. Pînă să izbutească, obosi, mai-mai să se înăbușe, și se așeză, gîfîind, alături de Seva.

— De moarte zici? repetă el întrebarea. Da cine nu se teme de dumneaiei? Că sucit om mai ești! De, ce să-i faci? Tot mori, nu poți spune ba, nu poți da înapoi... Și avutul n-ai cum să ți-l iei cu tine, măi frățioare!

— Și matale, uite, pleci așa, la drum, cu atîția bani. Nu ți-e teamă că o să te omoare sau o să te jefuiască?

— Că am bani la mine nu știe nimeni. Și chiar dacă află careva, n-are cum să mă-nhațe! Un armăsar ca al meu n-a avut nici moșu-tău la nunta lui.

Încălecînd pe bihuncă, Lukian Stepanov părăsi în goană curtea conacului, dar după ce trecu de biserică, de arie, de toți cei care ar fi putut să-l vadă, domoli calul și-și urmă drumul la pas. În salonul plin de fum stăruia încă multă vreme lumina soarelui gata să asfințească, închipuind un fel de

stîlpi aurii. Seva săltă capacul pianului și începu pentru a mia oară aceeași frîntură de cîntec. Cu expresia tristă și plină de importanță a unei femei jignite pe nedrept, dar împăcată cu soarta ei, stăpîna casei se apucă de spălat și șters vasele, după ce i-a întins, dezgustată, jupîncesei chiseaua din care mîncase Lukian Stepanov, spunîndu-i:

— Aruncă tot și spală chiseaua cu apă clocotită.

Loulou se ridică de pe divan cu o grimasă de suferință: „Of, și cu pianistii ăștia de ocazie!” și ieși agale din casă, pășind apăsut pe frunzele uscate, aurii și roze, de pe aleea de tei, fredonînd cu glas subțirel: „E toamnă, cad frunzele-n grădina mea, biata de ca!” Tăcu însă după primele cuvinte, coti pe cărarea ce șerpuia printre tufele de liliac, se așeză pe o bancă și izbucni deodată în hohote de plîns pe care nu izbutea să le mai oprească, mușcînd cu furie colțul șalului, ca să nu țipe de durere. O rază din lumina aprinsă a amurgului se așternu pe trunchiul cenușiu al unui copac bătrîn de lîngă bancă. A păsărică cu ochi negri zbură ușurel pe o cracă, de pe cracă pe masa din fața băncii, sări acolo o dată, de două ori, cam într-o parte, uitîndu-se cu curiozitate la fata care plîngea. Dîndu-și aere de mare gospodar, îmbrăcat cu o vestă austriacă și cizme înalte, Mika se ducea la aric, de unde se auzea vuietul monoton al treierătorii. Seara senină și răcoasă era atît de calmă, încît vuietul acela răsuna pînă departe, în cîmpul acum galben, pustiu, poleit pe alocuri cu pînze mătăsoase de păianjen.

La cîteva zile după această întîmplare, în fața casei Nikulinilor stătea trasă o troică. Vizitiul își pusese vesta de catifea, cămașa de mătase galben-canar și pălăria cu pene de păun, iar cucoana și duduca îmbrăcaseră haine cernite; totdeauna ai în familie vreo rudă depărtată moartă de curînd, și doliul este atît de comod, dacă nu ai un costum decent pentru tren. Lăsîndu-și vălurile pe obraz, trîgîndu-și mînușile de *fil de'Ecosse*, ele își luau prietenos și trist rămas bun de la slugi, primind din mîinile acestora umbrele, șaluri, pledul roșcat al răposatului Nikulin. Seva era călare pe o iapă zveltă, nervoasă, destul de tînără. Pînă la stația de cale ferată aveau douăzeci de verste, trenul pleca la șapte, iar de-acasă o porniră la două. Cum își putea îngădui să rămînă în urmă, Seva încetini pasul în dreptul gospodăriei lui Lukian Stepanov. Troica nu se mai vedea pe cîmp pierdută în depărtare,

printre miriștile de secară, și Seva întoarse calul spre drumul năpădit de pelin care ducea spre gospodărie.

Era cald, de jur împrejur pe cîmpurile de cartofi acum pustii lucea pămîntul jilav, proaspăt arat. În depărtare se înălțau plopii argintii. Pășind prin praf, un băiețaș dolofan și spelb, de vreo trei ani, cu cămășuța murdară, cu șapcă mare și cu un aer de moșnegel, venea în întîmpinarea lui Seva; mergea cine știe unde, cu capul plecat pe umăr. „Se rătăcește singur, asta-i în stare să se ducă așa pînă la dracu-n praznic”, gîndi Seva, rîzînd.

Era o după-amiază de sărbătoare și gospodăria lui Stepanov părea o insulă pustie. Dincolo de gardul de nuiele se vedea curtea spațioasă. În curte — căruțe, adăpătoarea pietruită de patruzeci de vedre, cumpăna fîntînii, hambarele umbroase și vechi, cu paiele acoperișului cenușii de ani. Distonînd cu toată înfățișarea acestui vechi cuib de stepă, în spatele hambarelor sclipește alb, nevopsit încă, acoperișul de tablă al unei case noi, de tîrgoveț, zidită pe o temelie înaltă. Mai încolo e un fel de colibă neagră, imensă, iar lîngă colibă atîrnă spînzurat de o prăjină un stîrv de uliu. În față, eleșteul nu prea adînc, sticlînd în soare, are malurile argiloase presărate cu fulgi de gîscă. În cealaltă parte a curții sînt ruinele unei vechi bucătării de vară, încă de pe vremea cînd ferma aparținea baronului Acikasov: niște ziduri de piatră groase, ca de cetate, și un schelet despuiat alcătuit din căpriori masivi de lemn. Prin porțile date de perete se vede bălegarul bătătorit, uscat, depus ani și ani la rînd, pînă-n grinzile hambarelor.

În mijlocul curții, singuratic și măreț, stătea proțăpit Lukian Stepanov, fără căciulă, cu cămașa liliachie pe el, sprijinit într-o furcă. Nu departe de el, vîrît într-o căldare, ședea un copil palid, cu scufie pe cap, învelit într-o scoarță. Un altul, cu cămașa ruptă dezgolindu-i burta tare ca piatra, se înverșuna să-și ridice piciorușul dolofan, vrînd să suie treptele de piatră ale hambarului. Întregul cuprins al gospodăriei era o împărăție a somnului, numai familia lui Lukian Stepanov număra șaisprezece suflete, și îi mai veniseră și niște oaspeți, un cumătru cu nevasta. Îngreuiți și moleșiți după prînz, se tolăniseră toți, care unde-a nimerit, și dormeau. Singur Lukian Stepanov nu se lăsase doborît: era încă destul de cherchelit, roșu în obraji, dar se ținea dîrz pe picioare.

Cînd Seva intră călare în curte, Lukian Stepanov îi ieși tacticos în întîmpinare și-i examinează atent iepșoara asudată sub șă.

— La Moscova ați pornit-o, după cîtece și distracții? întrebă el cu un zîmbet ironic.

Lîngă hambare, ședeau sub șopron niște cîini ciobănești legați în lanț. Îi amenință cu mîna. La umbră, lîngă cîini, dormea dus cumătrul, un mujic cu barbă neagră. Într-o căruță dormeau în bătaia soarelui o muiere în rochie verde și fiul cel mai mare al lui Lukian Stepanov cu rubașca din atlas albastru pe el și cu cizme potcovite din ai căror carîmbi se așteptau marginile ciorapilor de lînă. Aștia erau tolăniți pe burtă, îmbrățișați. Ceilalți dormeau de-a dreptul pe iarbă, muierile se înveliseră cu șorțurile ca să se apere de soare.

— Niște ouă prăjite? Ce zici? îl întrebă Lukian Stepanov pe noul sosit.

Rîzînd, Seva refuză:

— Adineaori am luat dejunul.

— Atunci, un ceai?

— Zău, nu vreau. Și apoi mă tem să nu întîrzii la gară.

— Va să zică, iar la Moscova?

— Da... Era și timpul. Și-așa am scăpat o mulțime de lecții.

— Ce trai pe dumneata! exclamă Lukian Stepanov, cu invidie parcă, dar în același timp fără să-și ascundă ironia. Lecții! Uite, eu, am avere de vreo patruzeci de mii pe puțin, sînt domn și stăpîn, cum s-ar zice, și tot sta-au pe loc! Nici la Kiev nu mă învrednicesc să mă duc. Și doar am acolo treburi mai de seamă decît lecțiile tale. Hai, să-ți arăt casa.

Lîngă casă, întins pe o plapumă vătuită, numai zdrențe, se usca niște mei.

— Hîș, mîncă-v-ar boala! făcu Lukian Stepanov, repinzîndu-și furca să gonească niște pui slabi, slabi, cu picioare lungi, care alergau prin meiul pus la uscat, apoi urcă treptele și intră în tinda ce împărțea casa în două.

Tinda nu era încă podită. Înăuntru, un talmeș-balmeș de roți rupte, butoiașe cu doagele desfăcute, cărămizi, bulgări de var. Prin ușile deschise se vedeau niște cămăruțe goale, sobele de teracotă, gurile de ventilație cu capace de aramă, tapetul azuriu al pereților.

Privind în jurul lui, Seva își întrebă gazda:

— De ce n-o termini?

— Pe cine, adicătealea? Casa?

— Da.

— Nu-mi ajung capitalurile, frățioare. Ție ce-ți pasă, n-ai altă grijă decât să-ți înveți lecțiile, să rezolvi probleme și să-i dai înainte cu dictarea...

— Nu, zău, fără glumă, de ce? N-o termini și nu te muți în ea. Se spune că locuiești într-un bordei săpat sub colibă. E-adevărat?

— Că-i bordei, asta așa-i, dar îi mai strașnic decât o izbă bună, răspunse Lukian Stepanov. Că nu mă mut în casă, i-adevărat. Iacă-i al treilea an, și tot nu mă mut, de-aia nici nu termin casa. Nu-i vorba de capital, se-nțelege. Lasă, să mai crească plozii, să se mai domolească.

— Ce plozi?

— Apăi, nepoții mei. Am la nepoți cu duiumul. Dă-le numai drumul în casă, și cît ai clipi rup tot tapetul.

Într-o odaie din fund, în „salon“, cum îi zicea Lukian Stepanov, ședea pe jos o femeie desculță, frumușică, foarte potolită la înfățișare, și toca de zor niște verdeață.

— Pentru cine-o toacă? se interesă Seva.

— Pregătește mîncarea pentru porci, îl lămuri Lukian Stepanov. Să mergem. E cam zăduf aici.

— Aș fi vrut, totuși, să-ți văd și bordeiul.

— Te duc eu și-acolo.

O colibă uriașă, înnegrită de vechime, ascundea în ea un tavan de birne care, la rîndul lui, servea drept acoperiș unui bordei uriaș. Coborîră niște trepte de pămînt roase; bordeiul era cam întunecos, lumina pătrundea prin cele două ochiuri de geam de sub tavan. Seva zări niște priciuri cît pentru vreo douăzeci de oameni, pline și astea cu tot felul de boarfe: cergi, tăvi, rupturi de opinci, leagăne de copii; privi soba de cărămidă, crăpată, lavițele de sub tavan, masa ocupînd aproape jumătate din odaie, niște ceaune proptite lingă sobă, pe podeaua udă, pline cu leșie, în care erau puse la muiat nădragi și cămăși.

— Dar e îngrozitor! spuse el, rîzînd. Cum puteți trăi aici? Sînteți șaisprezece suflete. Și toată iarna dormiți laolaltă, claie peste grămadă...

— Nu-i de loc îngrozitor! ripostă Lukian Stepanov, privind cu luare-aminte sub sobă; își repezi deodată furca, de care tot nu se despărțise, iar de sub sobă zbură, ridicînd nori de cenușă, un porumbel năpîrlit, beteag. Nu-i de loc îngrozitor, frățioare. Nouă ani am trăit așa, cum să dea Domnul să trăiești și tu. Măcar o dată nu ni s-a-ntîmplat să ne asfixiem! E-o minune, nu izbă! Și ce căldură... Să-ți lepezi cămașa, nu alta, chiar și în toiul iernii... Noi, frate, sîntem oameni ai pămîntului.

— Dar trebuie să fie grozav de umed, nu?

— O ții una și bură! De umed, ce să zic, e chiar umed rău. Hai să-ți arăt crescătoria mea.

„Crescătoria“ lui Lukian Stepanov, caii lui de povară negri-bălțați faimoși în tot ținutul, „domiciliu“ într-o curte specială, într-o anexă a casei noi cu pereți de piatră și acoperiș e șindrilă. După ce descuiară lacătele porții înalte din lemn nevopsit, intrară într-o curte interioară primitoare, pătrată, înconjurată de boxe separate și mici hambare, cu trepte și uși de fier.

— Uite, cînd am să stau în casa cea nouă, o să mă trezesc cîteodată noaptea și, închipuie-ți, din salon o să văd totul ca-n palmă, zise Lukian Stepanov, arătînd spre fereștriuca ce dădea spre curtea interioară. Ai priceput? Bine gîndit, hai? Trăiesc aici, vorba ceea, ca Adam în rai! Vorba ceea, mi-s domn și stăpîn!

Ochii-i prinseră a străluci. Boxele erau și ele zăvorîte. Descuindu-le, dădea ușa de perete, înainta fără teamă spre crupa calului, îl mîngîia și apoi se îndrepta spre grumaz.

— Nu veni, nu veni! țipa el din boxă. Stai colea, în prag. Te omoară pe loc! Numai pe mine mă îngăduie lîngă ci...

Caii cei aprigi tresăreau din tot trupul, se dădeau în lături, forăiau și se uitau pieziș cu ochii focosi. Aveau coamele negre, mari, mai-mai să atingă pămîntul. Hrăniți din belșug, aveau un fel de jgheaburi pe spinare și pe crupă, de grași ce erau.

— Ei? Ce zici? Cum? țipa din întuneric Lukian Stepanov cu glas înăbușit. Văzut-ai? Și tu, cu Moscova ta... De-o sută de ani și mai bine, neam de neamul nostru au ținut această crescătorie, în toată gubernia nu găsești cai cu părul de

culoarea asta, ca ai mei. Când o să-mi bată ceasul cel de pe urmă, o să poruncesc să se înhame o troică la prima căruță, să-mi ducă în goană sicriul, cu troica.

Apoi, aplecându-se, trecu pragul unei boxe în care stătea o iepșoară frumoasă, zveltă, de culoarea mărgăritarului.

— Iar asta-i aleasa mea. O cheamă Perluța! U-u, maică! Ți place? Ți place? Ți place să-i scarpini botișorul, grozav fi mai place, zise el cu încântare, întorcându-se spre musafir.

După ce inspectă, închise și încuie totul, se înveseli și mai mult.

— Stai, prostule, mai stai, lasă c-ajungi la vreme, zicea el, căutînd să-l mai rețină pe Seva. Hai să luăm un ceai. Ori dacă nu vrei, să stăm așa, să mai pălăvrăgim...

Se duse în izbă, scoase de acolo o laviță, se așeză, oftînd adînc, mulțumit. Îl așeză și pe Seva lingă el.

— Hei, muiere! strigă el, de răsună toată curtea. Babo!

De după colibă se ivi o bătrînă grasă, gîrbovită, cu ciorapi de lînă în picioare, cu ochelari pe nas, cu iglițe și un ciorap început în mîini.

— Pe domnița mea n-ai văzut-o încă? întrebă Lukian Stepanov, arătînd cu capul spre bătrînă. Acuma, că tot ești aici, uită-te și la ea. Nu stă nici ea fără rost. Șade în dosul izbei și păzește macul.

Bătrîna, care între timp se apropiase, făcu o plecăciune adîncă.

— Ei, cum merge? o întrebă Lukian Stepanov. Păzești? Nu se vede nimeni?

— Pînă acum, slavă Domnului, nimeni. Apăi, știu și ei că cineva păzește.

— Am semănat un pic de mac, numai așa ca să fie, îl lămuri Lukian Stepanov pe musafir. Pe semințele astea de mac și de floarea-soarelui nu dau doi bani. Seamăn cîte un pic din fiecare, o nimica toată, cît să ajungă pentru plozi. Nouă seara ne-a fost dat de Dumnezeu să sémănăm, așa cum se seamănă din moși-strămoși. Ei nu cunoșteau altceva decît seara, draga de ea, iar țigările și le răsuceau din hîrtii de trei ruble. Eu, frățioare...

Bătrîna rămăsese în picioare, mișcîndu-și de zor andrelele sclipitoare, și asculta, privind cu luare-aminte prin ochelari. Văzînd-o cum ascultă, Lukian Stepanov se încruntă:

— Gata, ai ascultat destul, zise el, dînd din mîină. Ce te tot zgîiești? N-ai ce vedea la mine, că nu-s pictat. Hai, du-te, cată-ți de treabă.

Se însera. Stăncuțele se lăsau cîrîind pe scufiile de sîrmă împletită ale coșurilor casei noi. Cei ce dormeau începură să se trezească. Unul după altul, trecură spre eleșteu, la spălat, feciorii lui Lukian Stepanov, niște țărani voinici, posaci, cu părul des. Plodul din căldare căzuse cu căldare cu tot și urla ca din gură de șarpe. Seva își luă rămas bun. „Și să fie cu noroc, îi ură Lukian Stepanov, învață, învață, nu te lăsa!” Încălecîndu-și iepșoara nervoasă, Seva o luă la zăgazul eleșteului. Peste cîmpie se lăsa răcoarea și liniștea scrii. Răchitișul pîrjolit și golaș de pe dig răsuna de sporovăiala veselă a vrăbiilor gata de culcare. În apa mică și gălbuie de lîngă stăvilar foiau puzderie de insecte microscopice. Un țăran, care tocmai isprăvisese cu spălatul, ședea fără cingătoare pe malul argilos, oglindindu-și silueta în apă, și privea soarele portocaliu care apunea la marginea stepei, dincolo de cîmpul întins cît vezi cu ochii, într-o pîclă uscată de un albastru-lăptos. Un ciohănaș cu buza de sus umflată, cu căciulă de oaie pe cap, mîna alene o turmă de oi peste miriștile de culoarea lămîii. Oile înaintau buluc, mai pășteau din mers, răsufliînd zgomotos. După ce se mai depărtă de acareturile lui Lukian Stepanov, Seva își îmboldi calul cu cravașa și porni în goană mare, lăsînd în urmă un nor de praf. Colbul se tot ridica în urma lui, întins cam pe lungimea unei verste și nu se așternu pe pămînt încă multă, multă vreme...

La Moscova, ploile s-au ținut lanț cît a fost toamna de lungă. Mika nu scria și nu le trimitea hani de la moșie, de bună seamă că se încurcase iar cu ihovnica lui. Mama bolea într-una, adică în orice caz nu primeau pe nimeni spunînd că ea este bolnavă. Nu-i vizita decît Jedrinski, un mare amator de teatru, bărbat corpulent, cu obrajii rași, suferind de astm și cunoscut în tot orașul pentru vorbele sale de duh. În noiembrie, cu totul pe neașteptate pentru cei din jur, Loulou se mărită cu el. Acum nîngea din belșug, iar noaptea, pe Tverskaia în sus troicile zburau una după alta în clinchetele stinse ale zurgălăilor. Jedrinski petrecea nopți întregi la Strelnea, cu cîte o societate întregă. Fumînd în ger o țigară de foi, infofolit în șubă, Jedrinski sta între nevastă-sa și o actriță celebră, o femeie micuță, aplecat mai tot timpul spre

aceasta din urmă, spunînd cu glas scăzut tot felul de snoave: o făcea să ridă în hohote și să-i dea mereu peste mîini. Îmbrăcată în blănuri scumpe și ușoare, cu o beretă medievală de catifea pe cap, cu fața ascunsă într-un manșon uriaș, Loulou îl privea cu ochi rugători și triste pe ofițerul tinerei dintr-un regiment din Sumi, care ședea în fața ei. Vecinul lui, un cîntăreț celebru cu chip de curtean de pe vremea Ecaterinei a II-a, purtînd părul retezat pe frunte și pe ceafă ca mujicii, dar cu joben și șubă din blană de urs pe el, rostogolea niște ochi languroși, abia stăpînindu-se: era gelos. În timpul acesta Loulou gîndea, copleșită de tristețe:

„Sînt o ticăloasă, o mare ticăloasă...”

Viața la Strelnca, la restaurantul *Iar*, abia începea. Era plăcut să intri acolo, la lumină, la căldură, în lumea sclipitoare a oglinzilor, în aerul cald, mirosînd a țigări de foi, a șampanie și friptură de ierunci, să-ți scuturi zăpada înghețată de pe blănuri, să le arunci în mîinile unor servitori îndemînatîci, îmbrăcați cu podiovci, și să ajuți doamnelor îmbujorate de gerul de afară, cu fuste foșnitoare de mătase, să-și scoată șoșonii!

La ceasul acela, Lukian Stepanov, care dormea pașnic împreună cu numeroșii lui urmași și cu vițeei în birlogul cald de sub pămînt, se trezea pentru a treia oară și mai ieșea o dată, desculț, pe zăpada scînteietoare, sub cerul aproape negru, presărat cu stele.

Capri, 30 decembrie 1912

O DATĂ cu amurgul însorit de toamnă se lasă răcoarea. În spatele ogrăzilor unui sat mare, întins pe coastele dealurilor spre lunci și spre oglinda pîrîului, se zăresc galbene clăile și stogurile noi. Ulița satului e în umbră, soarele coboară dincolo de îngrădituri și de arii, înroșind dîmburile argiloase din cealaltă parte a luncilor, iar în sus, pe unul din aceste dîmburi, sclipesc ferestrele casei morarului.

Bătrînul Avdei Zabota¹, un țăran înstărit, se pregătește să plece la oraș.

Lîngă casă, între curte și șură, moșaic, înhămată la căruță, o iapă sură, cu copite mici pe care le ține rășchirate, cu gene lungi, mustăți sure și buza de jos groasă, aspră. Avdei are părul cîrlionțat și cărunt, e mătăhălos și ursuz, iar pe spinarea-i osoasă se ghicesc omoplații ieșiți, sub cămașa din stambă decolorată. Umblă în jurul căruței pline cu fîn, cu ciocanul în mînă, ține între buze un mănunchi de cuie, și nu se uită la nimeni.

Are el un necaz.

În ultimul timp, l-au tot muncit gîndurile: să vîndă berbecul, sau nu? Berbecul e bătrîn, dar nu s-ar cuveni să-l vîndă, încă n-a venit vremea. Ar fi trebuit să vîndă bucatele. Toamna-i frumoasă, recolta îmbelșugată, o claie a și fost treierată, doar să umpli sacii și hai la oraș! Dar prețurile la secară, la ovăz, sînt tare scăzute. Un bob nu poți vinde, oricît te-ar îmboldi nevoia... După ce chibzui așa, cam o săptămînă, Avdei hotărî să se despartă mai bine de berbec.

A îmbătrînit în această săptămînă, s-a tras și s-a întunecat la față. Privirea i s-a făcut tăioasă și mohorîtă. Se

¹ Zabota — grijă, necaz.

pregătește de plecare și nu se uită la nici unul dintre-ai casei. Numai în cămășuță și cu o fustiță de percal pe ea, fără bluză, cu ciorapi de lână în picioare, fiică-sa a trecut de vreo două ori în fugă, sfioasă, de la izbă la șură. Se pregătește și ea — o prietenă a poftit-o la „petrecerea miresei” din ajunul nunții — dar se teme de taică-său, se teme de bucuria ei tainică, de lipsa ei de griji alături de necazul lui, și caută să se strecoare pe nesimțite. Lingîndu-și într-una buzele scorțoșite din pricina mucilor ce-i curg într-una din nas, frățiorul ei, un prichindel cu burta umflată, avînd pe cap o căciulă veche cit toate zilele, pocnește virtos dintr-o zdreanță de bici, tot avîntîndu-l și căzînd în mijlocul drumului. Ca să-i intre în voie lui taică-său, fata înșfacă mînuța durdulie, rece ca gheața, a copilului, și îl trage atît de iute spre casă, încît băiatul nici măcar nu apucă să deschidă gura.

Bătrîna stă în prag și nu-și ia ochii plini de jale de la Avdei. Și-a proptit o mînă slahă, pămîntie, în burta umflată, iar cealaltă, în care își sprijină bărbia, a așezat-o în palma celei dintii. Oacheșă la față, zbîrcită, cu dinți lungi, are o înfățișare de mucenică. Poartă o catrință scurtă, sub care picioarele lungi aduc cu niște bețe, iar labele picioarelor, cu pielea crăpată de noroi și de frig, pline cu zgâmb, seamănă cu niște labe de găină. Burta i-a rămas umflată, iar spinarea i-au încovoiat-o atîtea nașteri și căldări grele pe care le ridică. În despicătura cămășii murdare de cenușă, se întrezăresc niște sîni veșteji, lăsați, atîrnînd ca la o cățea bătrînă, iar între sîni o cruce mare de alamă pe un șnur slinos.

De-a lungul vieții, necazurile au făcut din ea o mucenică, iar din Avdei un sîlbatec.

Căruța s-a șubrezit, s-a învechit. Dînd la o parte palele de paie din ea, Avdei bate cu ciocanul, fixînd mai de nădejde unele stinghii aproape desprinse. Vîntul serii se stîrnește și îi ridică la spate cămașa, dezgolindu-i jgheabul din mijlocul spinării late și uscățive, scoțînd la iveală curmeiul ce-i ține strîns pantalonii, adînc înfipt în carne. Nădragii lui Avdei atîrnă ca la bătrîni — ca și cînd ar fi goi pe dinăuntru. Un ciine vine și începe să-i adulmece cizmele uzate, lustruite, proaspăt unse cu dohot. În carimbii lăsați ai acestor cizme sînt viriți nădragii. Avdei își ia vînt și pocnește ciinele cu ciocanul în coaste.

— Scoate-mi cojocul și pune pîinea într-o legătură, poruncește el aspru bătrînei.

După ce bate ultimul cui, își împinge căciula mai pe ceafă și se îndreaptă spre curtea plină de bălegar. O parte a ogrăzii este în umbră, cealaltă parte e scaldată într-o lumină aurie. În partea umbrită găinile se așază pe stînghiile lor albite de găinaț și-și dau ochii peste cap gata să adoarmă. Înfundindu-se, porumbeii s-au adunat buluc într-un colț, sub streșină. Cînd intră Avdei, prind a gînguri încetișor... Cît îl mai bucurau înainte toate acestea, găinile, porumbeii, ograda prietenoasă, gunoiul de grajd a cărui movilă nu apucă niciodată să scadă de tot, cotloanele împletite din răchită și lipite cu bălegar de vacă amestecat cu lut! Pe căruța cea veche fără roțile din față, care de mult s-a împotmolit în bălegar, e aruncat un capăt de frînghie. Luîndu-l în mînă, Avdei pornește spre cotlonul unde era încuiat berbecul.

— Tăicuțule, mămuca întrebă: să-ți pună castrave-ciori? strigă fata, aruncîndu-și ochii spre poartă.

— Da singură nu știe? se răstește Avdei. Ce, acumă plec înțîia oară la tîrg?

După ușa cu zăbrele a cotlonului se aud paiele foșnind. Un berbec mare cu coarnele răsucite, cu blană fumurie, groasă și cîrlionțată, cu privirea lui mirată de berbec, cu eleganța trufașă a berbecilor, umblă prin paie, scuturîndu-și mărunt coada groasă. Ușa se dă de perete, Avdei se aruncă cu tot trupul peste berbec, îl trîntește la pămînt și se grăbește să-i împiedice cu frînghia piciorușele subțiri. Berbecul se miră și mai tare, însă nu scoate nici un sunet, doar își holbează ochii. Avdei apucă de frînghie, se încordează și tîrîie berbecul legat, cu picioarele în sus, prin bălegar, spre căruță. Semănînd acum cu un turc, din cauza ochilor albi holbați, berbecul își tot scutură coada, mișcînd-o mărunt și repede, și cu limba-i aspră linge mîna lui Avdei.

Peste o jumătate de ceas iată-l pe Zabota plecat.

Mirosind a dohot — a fost unsă ca pentru un drum lung — scîrțîind alene, căruța urcă deal după deal, trece pe lîngă izbe și șuri, cînd la umbră, cînd la soare. În codirlă e un maldăr de fin, iar în față, pe paie, stă liniștit berbecul legat. Cu cojocul pe el, cu căciula tuflită pe frunte, cu biciul sub-suoară și luleaua între dinți, Avdei pășește domol, ca la drum

lung, în urma roților, aruncînd din cînd în cînd peste umăr cîte o dîră de fum mirosînd dulceag a sulfină.

Iată și ultima izbă, apoi drumul larg de țară: curînd va coti la stînga, spre oraș. Pe o margine a drumului, întinzîndu-și ciaturile aripilor nemișcate, stă o moară de vînt, așa cum a stat și cu șaizeci de ani în urmă, cînd Avdei era copil. Lîngă moară, niște ștregari țipă care mai de care, senini, sar într-un picior, bat mîngea... „Lasă că o să dați voi de dracu“, zice Avdei în gînd.

Sub coasta dealului, un riu cu apă puțină se revarsă într-un vad larg, peste prundișul alb. Podul aruncat între cele două maluri nu prea-i de nădejde. Valul strălucește de-ți ia ochii; mai departe, urcușul pietros, gălbui, e tot numai desene vesele, sclipitoare. Pe pod trec niște vînători — pierde-vară; un murg înalt, înhămat la o bihuncă în care, călare, unul în spatele celuilalt, stau doi bărbați, purtînd fiecare în spinare cîte o armă. Avdei trage friul de sfoară, își oprește iapa și așteaptă pînă ajung vînătorii pe malul celălalt peste podul îngust și șubred. Avdei privește în jur, dar vede totul ca prin vis. De cătrănit ce e, de nimica nu-i mai pasă, e ca un om bolnav.

În sfîrșit, iată-l și pe Avdei pe malul celălalt. Urcă dealul, coboară într-o vîlcea și iar începe să urce... Iarba aspră, ruginie, arsă de soarele dogoritor al verii, a năpădit povîrnișurile pietroase de o parte și de alta a drumului vechi, pustiu, care se întinde înainte cît vezi cu ochii. Pînă la oraș sînt vreo douăzeci și cinci de verste, dar o viață întreagă lui Avdei drumul acesta i s-a părut nesfîrșit. Urcă deal după deal, pășește privind îngîndurat înainte. În urma lui, soarele apune tot mai roșu. Umbra lui Avdei așternută pe iarbă, umbra lungă a căruței și a calului sînt înconjurată de un fel de nimb sclipitor. De jur împrejur, totul e pustiu și poți cuprinde cu ochii depărtările. Ciorile fără căpătii înnoptează pe la marginile miriștii galbene, cum au obiceiul toamna. În zare, un șir de stîlpi de telegraf se pierde în cîmpia fără de margini. Fumul trandafiriu al unui marfar în mers — un lanț lung de vagoane roșii — se rostogolește înapoi. Pînă în ziua de azi, Avdei se uită cu dușmănie la trenuri. O dată în viață a mers și el cu trenul și s-a căit amar; tot timpul amețești și tot timpul frica te strînge de umeri.

Ajuns la linia ferată care taie drumul de țară, el așteaptă lângă canton, bariera fiind închisă. La canton e aprinsă lumina, cam devreme, ceea ce nu-i plăcut: își aduce aminte că e toamnă.

Mai departe începe șoseaua, drumul cel mai plicticos din lume...

Avdei are șaiszeci și șapte de ani; curînd îi va veni timpul să moară. Prea multă sărăcie n-a cunoscut, de nenorociri, de năpaste l-a ferit Dumnezeu.

— Povestește-mi ceva mai deosebit din viața ta, l-a rugat o dată moșierul cel tînăr.

— Slavă Domnului, n-am avut parte de așa ceva, i-a răspuns Avdei. Iacătă, mă apropii de șaptezeci, da, mulțumesc lui Dumnezeu, nu mi s-a întîmplat nimic mai deosebit.

Necazurile însă l-au mîncat de viu, toată viața. „Îi lacom“, zic despre el vecinii mai săraci. „Sigur, ție, milogule, îți dă mîna să vorbești!“ gîndea întotdeauna Avdei, drept răspuns, furios la culme.

Soarele a apus, bate un vînt rece. Avdei acoperă berbecul cu paie, își îndeasă mai bine căciula în cap, își vîră mîinile în mînecele cojocului și pășește agale pe marginea șoselei, în urma căruței scîrșitoare.

Nasul lui lătăreț, de bătrîn, îngheață și se învinețește, vîntul îi flutură barba cărunță. Sprîncenele groase și sure i se încruntă amarnic, în ochii lui stinși mocnește aleanul...

USTIN, tatăl Parașkăi, își avea gospodăria lângă drumul mare dinspre Novosilskoe.

Locul pe care și l-a ales, după ce se despărțise de stăpîni, era pustiu. Lanurile de secară se revărsau aidoma unci mări peste cîmpia vălurită în jurul gospodăriei lui de stepă. Dincolo de fundul ogrăzii, în secară, se înălțau doi pui de stejar stingheri, iar mai încolo erau două rîpi nu prea adînci, năpădite vara de flori albe. Tot în mijlocul secarei, de cealaltă parte a drumului, se vedea, ca o insuliță, un crîng de stejari; în partea aceea era și un sat, un sat vechi, pe nume Baevo, locuit de odnodvorți, dar lanurile vălurite îl ascundeau vederii. Pînă la eliberarea iobagilor pe drum trecea multă lume. Cu timpul însă, urmele de pași și făgașele săpate de roțile carelor se astupaseră, se neteziseră, acoperite de firele rare și crețe ale ierbii pipernicite.

Ustin era văduv de mult, umbla vorba că-și ucisese nevasta din gelozie; își agonisea traiul altfel decît țăranii: nu din munca cîmpului, ci dînd bani cu camătă; mai și semăna cîte ceva în jurul stejarilor și pe malul rîpilor, pentru nevoile gospodăriei, și nu ținea în curte nici măcar vite ca lumea, doar caii îi avea frumoși. Casa i-a ținut-o mai întîi ibovnica lui, o văduvă, femeie frumoasă cu ochi albaștri-verzui, apoi fiică-sa mai mare, Evghenia. Dar pe Evghenia, pe care o simțea străină și n-o iubea, a măritat-o devreme și a înlocuit-o cu un argat, un țăran mai în vîrstă, cam nătîng, pe nume Volodea. Cum Ustin pleca des de acasă, Parașka, și așa tăcută din fire, creștea cam singuratică.

Într-o zi împlinise treisprezece ani și era chiar în vara cînd Evghenia s-a mutat la Baevo — trecu pe drum o turmă de oi mărișoară; adesea cîte un negustor cumpăra în obor o sută-două de oi și le mîna la alt tîrg, tocmind pentru trea-

ba asta cîțiva sărăntoci și trimițînd cu ei un om de încredere. Dincolo de sat, departe, se stingeau ultimele raze ale asfințitului de vară. Parașka ședea în pragul casei, așteptîndu-și tatăl să se întoarcă de la oraș, și privea culorile stinse ale cîmpiei în lumina înserării și întinderea pustie a drumului. Turma de oi, murdar-cenușie, trecea agale prin fața ei, în forfota aceea nelămurită, iscată de mișcarea picioarelor și de răsufllarea lor, răspîndind în jur miros de blană și de fin, de ierburi de stepă și de pelin. Iar în urma oilor pășeau cîinii cu limba scoasă, roșie, iar acum uscată și prăfuită după o zi de alergătură, apoi un flăcău înalt, zdrențăros, împreună cu un moșneag rufos și cu un tîrgoveț tînăr, cu biciușca în mină și cu șapca dată pe ceafă, călare pe un cal alb chirghiz, cu botul coroiat.

— Bună ziua, frumoaso, spuse moșul, desprinzîndu-se de turmă. Îndură-te de niște drumeți și cere-i lui taică-tu vreo două chibrituri.

Parașka nu-i răspunse îndată, cercetîndu-l cu atenție. Moșul n-avea căciulă în cap, cu zdrențele ei înfășurase capătul lucios al toiagului. Se sprijinea de el cu amîndouă mîinile lui mari, lustrite, silindu-se să le stăpînească tremurul și răsufllînd anevoie. Cu o manta roșcată numai zdrențe, îmbrăcată de-a dreptul pe trupul gol, încins la briu cu un capăt de sfoară, cu nădragi lungi și încălțări scilciate, cu părul lui cărunț bătînd în verde și răvășit, cu obrazul palid, ca de mort, și cu ochii înroșiți, avea o înfățișare fioroasă, dar în glasul lui răgușit se ghicea bunătate și osteneală. I se vedea pieptul acoperit cu o blană cenușie, sub care se zbătea inima obosită.

— Tata nu-i acasă, răspunse Parașka, după ce-l privise îndelung.

— Eram sigur, eram sigur, rosti moșneagul. Se tot plimbă, iar tu crești singurică... „Toată scara sta, prepelița mea, pestrița sta și-n noaptea neagră soțiorul și-l chema“, urmă el cu ochii-n pămînt.

Se apropie și flăcăul; apoi în trap mărunț și repezit, veni și tîrgovețul călare, îmboldindu-și calul, după obiceiul celor din stepă, strîngîndu-și picioarele vîrite în scări sub burta calului. Deși istovit, calul chirghiz cu piept bombat tot juca în loc, smucindu-și pe spate capul mare cu gît arcuit. Cei doi îl priviră ironic pe bătrîn, fi cunoșteau felul de a

vorbi, iar pe Parașka cu ochi iscoditori. Flăcăul era slab și deșirat, cu umerii lăsați și fața rotundă ca de pisică, iar în cap purta o șapcă cenușie, de pușcăriaș; târgovețul era uscățiv, dar lat în spate și cu ochi strălucitori.

— Îl cunosc pe taică-su, rosti el, uitându-se din șa la Parașka, la picioarele ei mici, la umerii pîrguiți de soare și la bluza ei murdară. E bogat, vulpoiul... Du-te de caută la cuptor, sau pe după icoane, adăugă el poruncitor.

Fără a-și lua ochii de la calul chirghiz scund și îndesat, care-și tot scutura capul greu, mușcînd cu dinții lui galbeni zăbala plină de spumă, Parașka se săltă de pe prag, dădu fuga în casă și se întoarse cu o cutie de chibrituri. Între timp târgovețul sări din șaua căzăcească veche, secrojită și jechoasă, și încercă să-și dezmoștească picioarele scurte. Luă chibriturile și se îndreptă tăcut, cu calul de căpăstru, spre oile care se opriseră cu capetele plecate. Dar Parașkai i se întipări în minte pentru totdeauna haina lui prăfuită, pantalonii lustruiți vîriți în cizme cu carimbii strîmți, gulerul murdar al cămășii cu cusături țărănești, cît și faptul că obrazul îi era presărat cu punctulețe vineții, ca niște grăuncioare de praf de pușcă, și că falcile lui oacheșe erau acoperite cu fire rare de păr, țepoase și crețe, la fel de rare, țepoase și smolite ca și cele din mustață. În timp ce se depărta, se uită la ea, copleșind-o cu puterea privirii lui dirze. Moșul, care pesemne îi băgase de seamă privirea, spuse la despărțire niște vorbe ciudate:

— Ei, acum avem și noi tot ce ne trebuie... Rămîi cu bine și îți mulțumesc, frumoaso. Ține minte ce ți-a spus astăzi un bătrîn golan și fioros: hoțomanul ăsta de târgoveț te poate pierde. Nu-ți opri prea mult ochii la de-alde ăștia...

Mai tîrziu, pe locul de dincolo de drum, acolo unde pornise turma, pîlpîi îndelung, în albastrul serii care se întuneca tot mai mult, un foc galben și fierbinte. Se lăsă noaptea și taică-său tot nu venea. Șezînd în prag, Parașka trăgea cu urechea spre grajd, unde Volodea mulgea vaca, și nu-și lua ochii de la foc „Toată seara sta prepelița mea...” — își aminti ea cuvintele moșneagului și, copleșită de dulcea lor tristețe, vedea înaintea ochilor o noapte neagră-neagră și o prepeliță sfioasă chemîndu-și bărbătușul prin hățișul întunecos al spicelor... Focul ardea tot mai roșu, iar el, târgovețul acela cu ochi negri, care putea s-o piardă, era acolo, încă aproape...

În sfârșit, îi ajunse la ureche zăngănitul egal și domol vestind că se apropie căruța tatălui ei. Fugi în izba întunecoasă și se culcă, prefăcându-se că doarme. Ustin trase căruța aproape de prag și-i strigă ceva lui Volodea; apoi intră și atîrnă ceva de perete. În ciuturile și sitele de lîngă cuptor, muștele adormite începură să bîzîie.

— Taicuță! îl chemă încet Parașka.

— Ei? răspunse taică-său cu jumătate voce.

— Cum arată un golan?

— Păi, măcar și tu, dacă te descâlți, și umbli cu picioarele goale, gata, ești o golancă.

— Da nu-i desculț. Are ghetete.

— Atunci înseamnă că și-a băut și cămașa. Da unde-ai putut să-l vezi?

Parașka îi povesti despre drumeți, ferindu-se să pomenască cuvintele rostite de moșneag la despărțire.

— Pesemne că mină turma lui Balmașev, spuse Ustin, fără s-o asculte cu atenție, mutînd hamurile dintr-un cui într-altul. De-aia, văz, arde focul...

— Dar de ce avea calul plin de zgaibe?

— Cine?

— Drumețul. Tot pieptul calului era plin de zgaibe.

— Asta-i fiindcă era un cal chirghiz, spuse bătrînul. Caii ăștia, fata mea, is focoși, iuți. De-aia se lovesc și se sîngerează singuri... A avea desigur și danga?

— Cum îi asta?

— Păi, ca o ștampilă... e ars pe crupă cu un fier roșu, ca să se vadă că nu-i cal obișnuit, ci din cei însemnați, din herghelie chirghiză... Ei, dormi, dormi dac-ai cinat, adăugă el. Eu m-oi duce în cămară și-oi îmbruca acolo ceva...

Deschise fereastra și apoi trecu în cealaltă odaie. Prin fereastră se vedea cerul nopții de vară, cu stele palide, în odaie venea o adiere proaspătă, amestecată cu miros de fum de la focul gata să se stingă... Tulburată de mirosul acesta, care parcă-i răscolea niște amintiri, ascultîndu-l pe taică-său care vorbea încet sub fereastră cu Volodea. Parașka adormi cu simțămîntul acela de spaimă și de chemare pe care ți-l trezesc oamenii necunoscuți și drumeții, vrăjită de un vis nelămurit cu tînrul tîrgoveț, cum are s-o piardă, cum are s-o ducă undeva departe.

Trecură doi ani; începu al treilea. Parașka se schimbase. Își lua încet-încet locul în gospodărie, începu să care oale și ceaune de la cuptor, încordîndu-și pîntecele de fată, mulgea vacile, îi cîrpea bătrînului îmbrăcămintea. Dar firea i se schimbase prea puțin. Într-o vară o apucă dorul de sat. Începu să se gătească, să se ducă la soră-sa, să umble cu fetele la horă, să cînte și să joace cu ele, prefăcîndu-se veselă. Apoi se lăsă păgubașă, simțindu-se din nou străină de sat, de prietene, de Evghenia. Soră-sa venea și ea s-o vadă, bărbatul ei era la armată, copii n-avea și nu-i știa de frică so-crului ei, rămas văduv. Dar amîndouă erau tăcute, și apoi prea se deosebeau în toate. Nimeni n-ar fi putut spune despre Parașka, frumușică la chip și aparent potolită, că-i soră cu Evghenia, care era voinică și spătoasă, își ținea buzele strînse și avea privirea încruntată; era ciudat să-i vezi obrazul fălcos, lat, hotărit, alături de ovalul delicat al chipului sfiel-nic de fată al mezinii.

Parașka îl simțea apropiat numai pe taică-său. Dragoste pentru el creștea an de an. Dar nu era o dragoste obiș-nuită, calmă. Îl iubea cu sfială, cu dragostea aceea ascuțită cu care fetele își iubesc adesea tații văduvi. Să țină locul mai-că-si, locul de gospodină, să-i poarte de grijă, să care pentru el oale de la cuptor era pentru ea o bucurie și o mîndrie. Dar uneori bucuria asta îi era otrăvită de mîhnire, își amintea de fosta văduvă care gospodărise cîndva în casa lui Ustin... În povestea aceea înspăimîntătoare și cam neînțeleasă pen-tru ea, petrecută între taică-său și maică-sa, despre care încă din copilărie îi vorbise în șoaptă, fără șir, Evghenia, repe-tînd și ea ce auzise de la alții, Parașka era de partea tatălui ei. Dar uneori o cuprindea îndoiala: așa o fi fost, o fi avut el dreptate? și atunci i se părea că n-a fost pe lume femeie mai bună și mai frumoasă decît maică-sa. Pe tatăl ei Parașka îl vedea puțin, și-l înțelegea și mai puțin, simțindu-se mereu sfioasă și stîmjenită cînd stătea de vorbă cu el. De altfel, printre oameni avea faima unuia cu fire cam neobișnuită, cu care greu te înțelegeai. Cu trăsăturile regulate ale feței, cu trupul lui subțire, cu barba arămie și cu ochii lui ageri, verzi, le amintea bătrînilor pe un îmblînzitor de cai cer-chez, care trăise cîndva la curtea boierilor. Avea însă și

destule trăsături țărănești: prudența purtării, cizmele lui greoaie, părul des cu cărare la mijloc, gulerul cămășii de pînă, podiovca de aba. Era deștept și prietenos, ba chiar bun, dar toți se cam temeau de el: prea era chibzuit. Venea lumea la el de prin sate, de prin cătune, să-i ceară ajutor. Nu refuza pe nimeni. Asculta cu atenție, dînd din cap și zvirlindu-și mereu de pe frunte cîrlionții arămii. Privea în ochii celui cu care vorbea fără severitate, dar cercetător, încuviințînd cu jumătate glas, fără să întrerupă niciodată. Lua o camătă modestă. Dar trăia din camătă și asemenea oameni sînt întotdeauna un pic temuți.

Crescînd, Parașka slăbea. În obraz îi apăru acea imperceptibilă asemănare cu bătrînul care se vedește cu atîta gingășie la fiicele preferate de tații lor și care, la prima vedere, nu par să semene cu ei. Multe lucruri le ascundeau la fel, le țineau în ei, multe le resimțeau la fel: cît de mult, de pildă, îi tulbura pe amîndoi vederea unei șatre de țigani trecînd toamna pe drumul mare la vale, spre miazăzi!

— Cînd eram băiețandru, am fugit o dată la țigani, spuse într-o zi Ustin, zîmbind.

— Și? După aia ți-ai luat seama? întrebă Parașka.

— Mi-am luat-o. Altminteri nu-i chip, fata mea, rosti Ustin, de astă dată fără să mai zîmbească. Nu-i bine să faci un lucru la mînie...

— Ce nu-i bine să faci?

— Nimic, răspunse el după o tăcere, privind într-o parte. Că ți se poate sui sîngele la cap și să te împingă la nenorocire...

Ea înțelese, se sperie și tăcu.

Dar nu numai firea și trecutul misterios al tatălui ei, plecările și grijile lui tainice, despre care nu vorbea niciodată cu nimeni, o înconjurau pe Parașka. Toamna și iarna dormea mult. Vara însă putea să nu doarmă și trei nopți în șir. Locul ei îndrăgit era pragul, pe care ședea ceasuri întregi, cu capul ușor plecat pe umăr. Toți cei care treceau, pe jos, sau în căruță, se duceau undeva departe, spre o țară fericită. Cîte un cerșetor pribeag trecea pe acolo, pășind larg, voinicește, privind cu luare-aminte înaintea lui și răsfirîndu-și pe umeri pletele decolorate de soare, cînd cînepii, cînd negre, cu scufă și anterior, mutîndu-și în mers toiagul înalt: ea îl petrecea cu o privire lungă, deși se temea de cerșetori,

fi era frică atunci când fi vedea cotind din drum spre ogradă, ca să ceară de pomană. Sau trecea câte o troică boierească, prăpădită, gonind în trap egal pe mijlocul drumului, cu caii poticnindu-se ades și forăind, și atunci zdrăngănitul arcurilor, aspectul trăsurii prăfuite, dovedind o lungă călătorie, îi stârneau tristeți și doruri nelămurite. De câte ori zărea o turmă de oi, îi cerceta avidă pe însoțitori, amintindu-și și de nenorocirea care-i fusese povestită... Lanurile de secară și de ovăz se revărsau ca niște ape nesfârșite... Casa începea să-și aștearnă umbra. Înainte, dincolo de drumul năpădit de iarba mărunță, spicele dese de secară se înclinau în lumina vie a asfințitului, poleite de razele soarelui care apunea pe după izbă. Învălătucirile trandafirii ale norilor dinspre miazăzi și apus, gingași, abia văzuți, se contopeau mai sus de orizont cu azurul mat al cerului... Într-acolo, tulburată de chemarea depărtărilor stepei, privea ca cel mai ades.

Cît privește dragostea, cuvîntul acesta îl aflase și-l simțise devreme, tot într-un fel neobișnuit, încă în copilărie. O dată, într-o după-amiază călduroasă de vară, se întîmplă să poposască pe pietrele de lingă hambar o tirgoveață din Baevo, bețivă și fără bărbat. Își înșirase pe jos chibriturile și cutia cu mahorcă și fuma, uitîndu-se la fata lui Ustin, care se juca alături în praf. „Ei, n-a alungat-o încă taică-tu pe ibovnică?” întrebă ea tainic, în șoaptă hîrșită. Și Parașkai i se întipări pentru totdeauna în minte cuvîntul acesta deosebit, ghicindu-i instinctiv înțelesul ascuns. De atunci, de câte ori i se întîmpla să dea buzna în casă într-un moment nepotrivit și s-o vadă pe văduvă pe genunchii bătrînului, se simțea fulgerată de o dulce spaimă și de rușine. Mai tîrziu, soră-sa și fetele din sat începură s-o învețe tot soiul de cîntece. În toate era vorba mereu și mereu de dragoste. Le oînta, dar numai în gînd, într-atît o tulburau, mai cu seamă unul, un cîntec vechi: „Și-a adormit, a adormit dragul meu, cu fruntea pe brațul mîndrei, pe mîneca brodată cu fir...” Toate prietenele ei se pregăteau pentru unul și același lucru, pentru măritiș, pentru a trăi alături de un soț, pentru a se uni cu el. Prea devreme începu s-o tulbure și s-o înspăimînte și pe ea presimțirea acestei uniri. Soră-sa îi spunea simplu: „Taica-i desfrînat, iar s-a-nhăitat cu una. O sută de ruble de-ar fi să dau și tot aflu cine-i!” Cît despre Parașka, să-i fi dat careva și o sută de ruble ca să afle cine-i ibovnica, nu i-ar fi luat

pentru nimic în lume, deși se gîndea la ea zile și nopți în șir. O dată, curînd după ce-i fusese luat bărbatul la oaste, soră-sa veni în cătun. „Taica-i acasă?” strigă ea cu glas înăbușit, apropiindu-se de geamul înghețat. Apoi intră, se așează pe laviță, se apucă să mestece pîine, tot zicînd într-una că a intrat numai așa, pe fugă, și uitîndu-se după Volodea, argatul înalt și slab, care ba intra, ba ieșea. Scotocind pe laviță printre sfori și hățuri, acesta bombănea: „De ce nu te dezbraci?” Iar soră-sa clătina domol din capul înfășurat cu broboadă de cînepă: „Am venit numai așa, pe fugă...” Încălțările îi erau țepene de ger, purta o fustă roșie de lînă groasă și o scurtă de aba, care-i strîngea pieptul plin, și mirosea tare a fum și a pîine de secară de la coltucul pe care-l mesteca fără grabă, a femeie voinică și sănătoasă. „Vai de mine, ce tot stau!” spunea ea într-una. Și deodată, se sculă și ieși hotărîtă, dar nu ca să plece acasă, ci în tindă, la Volodea. Parașka se repezi la ușă și rămase nemișcată, lipindu-și urechea de ea. Clipele fugeau unele după altele, cineva cernea tot mai des întunericul nopții în izbă și de după ușă nu se auzea nici un sunet. Dar Parașka părea că vede și aude totul...

III

Acum, că ținea în casă locul mamei, făcînd pe gospodina, Parașka începu să se simtă femeie în toată firea și uneori căuta prilej de taifas cu taică-său.

Într-o scară de iarnă, așezat lîngă lampa ce fumega pe masă, Ustin frunzărea niște hîrtii ferfenițite pe care le scotea din sîn și din buzunarul podioveei. Chibzuia cu încordare, mișcînd din buze, și scria cu un căpețel de creion, sprijinit cu pieptul de masă, cu mînele suflecate, învîrtindu-și îndelung mîna deasupra hîrtiei, înainte de a se hotărî să scrie o cifră. Parașka ședea lîngă sobă și torcea: trăgea firul și-l răsucea cu stînga, iar mîna dreaptă o depărta, lăsînd cu iscusință sfîrleaza fusului pînă aproape de podea. Era frumoasă în rochia ei pestriță de stambă, cu capul gol și cu genele plecate: simțea ea însăși lucrul acesta după privirile ciudate și mîngîietoare pe care i le arunca taică-său, din cînd în cînd, întreprîndu-și socotelile. Ședea pe scaun, ușoară, liniștită, cu

genunchii rotunzi puțin desfăcuți, și apăsa domol cu vârful piciorului stîng pedala roții de tors, făcînd-o să zbirnie.

— Tăicuță, spuse ea deodată, totdeauna ai fost atît de frumos?

— Da de ce? întrebă el cu glas scăzut, după obiceiul lui. Am fost. Da de ce?

— Atunci mama de ce nu te-a iubit?

— Da ție cine ți-a spus?

— Știu eu, răspunse ea enigmatic.

Ustin tăcu, începu să-și vîre hîrtiuțele în sîn, își încheie bine podiovea, apoi smuci din cap, zvîrlindu-și la o parte cîrlionții de pe frunte.

— Mai bine-ai face, fata mea, să nu stai s-ascuți asemenea lucruri, rosti el încet.

— Se spune c-ai fi ucis-o... De ce? Pentru un ibovnic?

— Nici despre asta n-ar trebui tu să vorbești, rosti el și mai încet, că doar eu nu te iscodesc pe tine.

Ea rămase o clipă pe gînduri.

— Păi, pe mine ce să mă iscodești? că doar n-am nimica de ascuns...

— Cu tine n-o scoate omul la capăt! spuse el. Semenii leit cu ea.

Fata roși.

— Ba cu tine... Nu te-aș schimba cu nimeni pe lumea asta!

— Ai să mă schimbi, fata mea...

Ea își aminti de tirgovețul care însoțea turma aceea de oi, seara de vară care acum părea atît de depărtată și de minunată, calul chirghiz cu dinți galbeni, dar focos, pieptul lui puternic plin de zgaibe... Iar Ustin urmă, gînditor.

— Prea curînd n-o să te dau nimănui. Pentru tine, fata mea, numai pentru tine mă zbat de dimineață pînă seara. Am să aștept și am să aleg un om de treabă și așezat.

— Dar tu ai ibovnică, șopti ea.

— Toate-s deșertăciuni, deșertăciuni sînt toate, răspunse el, fără a ridica glasul: Astea nu-s de tine, copilă, ce să-ți mai bați capul. E rușinos să vorbești despre asta cu taică-tu...

Parașka începu să plîngă. Ustin se apropie de ea, îi cuprinse capul cu mîna și o sărută pe păr. Pielea subțirea obrazului lui se rumeni ușor, ochii verzi îi ardeau luminoși, plini de gingășie. Ea apucă să-i vadă, în timp ce el,

întorcându-se, ieșea din izbă, și ea plinse, cuprinsă de o nelămurită bucurie și de o tristețe și mai nelămurită. Ah, cine putea fi mai bun ca el?

Slăbea. Dar brațele și picioarele i se rotunjeau, sînii mici i se împliniră, părul i se făcu mai des și mai lucios. La scăldat începu să se rușineze de goliciunea ei... Curînd, curînd va fi fată de măritat, vor începe să sosească pețitorii la taică-său, i se va da și ei dreptul de a iubi și de a alege... cu toate că, firește, n-are să se mărite niciodată, cu nimeni... Soră-sa începu să se poarte mai deschis cu ea, și asta o măgulea. Tot ca-i dezvălui și tainele dragostei; își aștepta bărbatul, povestindu-i mezinei despre nerăbdarea dorului ei. Și Parașka simțea nevoia să-i vorbească despre ea, despre gîndurile, despre alcanul ei. Ar fi vrut să-i dea de înțeles că știe și despre Volodea... După ce o petrecea pe soră-sa, rămînea îndelung în prag. Cîntau cocoșii și ea îi asculta cu ochii închiși. Deasupra zăpezii cenușii de pe ogoare dormita ceața înserării de martie, și ei i se năzărea că aude prin ceață cîrîitul tulburător al primelor stăncuțe. Drumul de iarnă alerga prin piclă, pierzîndu-se în desimea ei, și o trăgea după sine, chemînd-o spre depărtări. Țurțurii picurau și găinile, care piroteau sub ei, începeau brusc să se frămînte, cîrîind prin somn. Cu furie veselă, prefăcută, cîinele se juca, mîrîind, lîngă hambare, sărînd și trăgînd de lanț... Deodată, Parașka tresărea și fugea în casă.

Dar în izba caldă numai Volodea îi împărtășea singurătatea. Volodea, care era la ei de patru ani, o înspăimînta și o scîrbea din scara aceea cînd Evghenia intrase la el... Dar rămînea atît de des singură cu el... Știa că el nu va avea niciodată curajul s-o atingă, taică-său l-ar fi ucis, ea însă se gîndea adesea la asta... Și dulceața tainicelor gînduri sporea parcă din teama și scîrba ei față de Volodea. La urma urmei, era destul de arătos: între două vîrste, dar zvelt și ager ca un flăcău de douăzeci de ani. Uncori, Parașka încerca să intre în vorbă cu el despre ceva care să nu privească gospodăria, despre sat, despre fete, despre flăcăi. Volodea cădea pe gînduri. Lăsa frînghia pe care o împletea, șezînd pe ladă, și se apuca să-și răsucească o țigară. Își înclina obrazul cenușiu și palid, și o șuviță de păr cărunț îi cădea pe fruntea îngustă. Era frumos. Dar era de ajuns să deschidă gura și se prefăcea pe loc într-un prostănac. Despre orice ar fi adus ea

vorba, el ajungea tot la care, la cine-i argat și, mai cu seamă, ce plată primește.

— Are simbrie bună, destul de bună, mormăia el, cu vorba lui peltică și i se udau mustățile de salivă.

Iar atunci când vîntul de primăvară, suflînd dinspre sud, înghițea zăpada, iar Parașka devenea tot mai neliniștită, el o vedea și o simțea. Intra în izbă, chipurile cu treabă, atirna sau scotea hamurile de pe cuiul de lemn din perete, zăbovea dinadins și începca cu o glumă: „Sînt pe-aici, pe undeva niște hamuri mai tari, e vremea să te legăm, să te ducem la tăuraș...” Parașka rîdea straniu, ascuțit. Volodea trecea pe lîngă ea, privind-o cu luare-aminte. Fata îi înfrunta privirea cu ochii larg deschiși, plini de așteptare. Părea că încă o clipă și va fi în puterea lui. Dar îndată ce argatul întindea mîinile, sprîncenele ei tresăreau scurt, obrazul i se strîmba și se aprindea. Sărea în picioare și, cu grosolănia aceea neașteptată cu care uluiesc atît de des fetele pe bărbați, țipa ascuțit, punînd mîna pe ce nimerea:

— Încearcă numai să mă atingi, că-ți fac mutra zob! Te spun tatei cum vine! Zbori de aici de nu te vezi, calicule, tartorule!

IV

Veni primăvara. Vîntul și ceața mistuiau zăpada cenușie, împestrițînd ogoarele cu pete de pămînt reavăn. Săptămîna Patimilor se apropia de sfîrșit; veni și Simbăta Mare. Era o seară mohorîtă. Parașka se duse cu taică-său în sat, la biserică. Pîlcurile de sălcii golașe de la marginea satului șuierau nepri-mitor și de după ele, în întunericul sporind al serii, se iveau norii albaștri-alburii, amenințători, vestind ploaie. Dar în vîntul rece care sufla pe sub nori se simțea totuși primăvara. Obrazul Parașkăi era roșu de vînt, de dresuri și de tulburare; se scăldase, își pusese rufărie curată, se gătise, și acum ședea în căruța nouă, alături de tatăl ei, bogat și frumos, care mîna un cal scump, bine hrănit.

Ulița largă era noroioasă, gheața zăcea mormane de-a lungul ei. În satul acela, pe ulița de-a lungul căreia se și aprinseseră luminile în izbele arătoase, dar sărăcăcioase și străine, scara părea și mai mohorîtă. Dar și în aceste lumini aprinse cam devreme, și în fulgii pufoși de zăpadă pe care

vîntul începuse să-i alunge pe neașteptate de-a lungul uliței, albind ciudat noroiul și acoperișurile negre, în toate se simțea sărbătoarea primăverii: Parașka și Ustin își țineau capetele plecate, mijind ochii din pricina zăpezii. Cînd și cînd, inima fetei începuse să-o ia razna, bătînd de o bucurie neînțeleasă, cînd se uita pe furiș la chipul drag al tatălui ei, cu pielea obrazului subțire, înviorată de vînt, la barba lui care sclipea presărată cu fulgi mari, ca și sprîncenele umede... Și deodată cineva răcni drept deasupra lor:

— Hei, ai chiorit? Ține dreapta!

Făcînd ochii mari, Parașka văzu un cal înalt și o căruță cu coviltir, iar în căruță, cu gulerul sumanului ridicat, ghemuit și el din pricina vîntului și a zăpezii, ședea tîrgovețul acela. El i se uită în ochi și ea îl recunoscuse într-o clipă.

— De ce zbieri? strigă Ustin, vesel. Miine-i sărbătoare mare!

— Iartă-mă, Ustin Prokofiev, făcu tîrgovețul. Nu se vede de loc...

Și căruțele se despărțiră.

După o lungă tăcere, Parașka întrebă, liniștită:

— Îl cunoști?

— Păi cine nu-l cunoaște pe hoțomanul ăsta? răspunse Ustin. A fost o vreme la curtea lui Balmașev și acum vrea să-și înjghebeze negoțul lui, se învîrte ca un vulpoi, vrea să-și deschidă dugheană în sat...

Parașka își acoperi fața cu broboada și-și ținu răsufarla... Inima îi bătea, chipul îi deveni grav...

Iar de Paști, tîrgovețul veni în oșteie la Ustin. În trei ani nu se schimbase de loc, numai ochii îi erau și mai fugarnici. Avea pe el aceleași haine ca atunci, doar că gulerul cămășii îl avea curat. Ea află că-l cheamă Nikanov și, din vorbele schimbate de el cu bătrînul, înțelese că mai șovăie, dacă nu-i mai bine să plece „devala”, la Rostov. Bău cu Ustin ceai și votcă. Parașka nu înțelegea bine ce spune, auzea numai sunetul glasului său limpede. Fără să ridice ochii, pudrată și sulemenită, ședea într-un colț și ronțăia semințe, de parcă habar n-avea de musafir. Nici el n-o vedea, ori se făcea că n-o vede. La despărțire îi întinse mîna. Neobișnuită să atingă o mîna străină, fata i-o întinse pe a ei cu stîngăcie și păli: strîngerea asta de mîna o măgulea și o făcea să ardă de rușine, de parcă ar fi fost începutul unei apropieri tainice între ei doi.

După aceea târgovețul nu se arată mult timp. Ea stătea zile întregi în prag și-l aștepta cu nerăbdare, cu încăpăținarea și neînduplecarea tinereții. I se părea că e dator, că trebuie acum să vină și să continue ceea ce începuse, deși își dădea seama că el nu începuse nimic. „Cum vine, gîndea ea, o să-i întorc spatele și o să plec, să-i arăt că n-am nevoie de el...” Dar trecu o lună, veni luna mai, rece și ploioasă, și el tot nu se arăta. În ajunul Sfîntului Nicolae ea îl așteptă, fără să știe de ce, cu deosebită încordare și atît de tare tînjea de dorul lui, încît i se părea că nu se poate să nu i se împlinească dorința. Se culcă devreme și plînsese amar, cu furie, de își udă perna, dar atît de neauzit, încît taică-său, care dormea la doi pași de ea, nici nu-i bănuia lacrimile. O auzea numai că se răsuțește în pat și o întreba din cînd în cînd, cu glas ciudat și neliniștit, ce-i cu ea de nu doarme.

Dimineața, bătrînul pleacă undeva. Văzînd ferestrele ude de ploaie, ea simți că nu mai așteaptă nimic, că nu mai vrea nimic, că pur și simplu are poftă să se scoale, să deretice prin izbă, să aprindă focul în sobă, să-și vadă de treburile ei zilnice. Spre seară se găti, își înfipse două albăstrele uscate în coada încolăcită pe cap și se gîndi să încingă samovarul.

Ploaia contenise. Totul era ud; drumul, verde, ca și lanurile, dincolo de care, aidoma unor ziduri albastre și umede, norii își aruncau umbra peste tot cîmpul. Samovarul se încinsese, grătarul lui înroșit lucea în tînda întunecoasă. Parașka ieși din casă cu un ceainic afumat în mînă, cîntînd în surdină: „mi-e teamă să pășesc la judecata Domnului, sub pirostriei...”, așteptînd pînă va începe samovarul să fiarbă. Din curte trecu pragul Volodea, mirosînd proaspăt a ploaie și răspîndind totodată un iz stătut de suman umed. Dar abia dădu să se apropie de ea, că lingă poartă se ivi capul unui cal înalt, străin. Argatul trecu hotărît înainte, deschise ușița dinspre șură și dispăru, iar Parașka încremeni, fără să ridice ochii.

— Bun găsit! rosti voinicește târgovețul, apărînd în prag. Am nimerit bine, taman la ceai.

Își scoase, rîzînd, șapca și o scutură. Podiovea neagră îi lucea, udă. Obrazul lui oacheș, presărat parcă cu praf de pușcă, era umed.

Parașka nu răspunse și se aprinse la față: el vorbea acum cu alt glas decât de față cu bătrînul. Tăcu și el, se auzea cum gînguresc prin somn porumbeii în colțul lor întunecos de sub acoperiș, apoi se apropie de ea și, uitîndu-se la samovar, întrebă:

— Taică-tu nu-i?

— Nu-i, răspunse ea încet, aplecîndu-și capul pe care se vedeau cele două flori albastre.

— Păcat, făcu el și se plesni cu biciușca peste carîmbi, va să zică îți treci vremea singură?

— Singură, răspunse ea, zîmbind palid.

— Ei, nu-i nimic, oi trece altă dată, rosti el. Bine că am motiv... Nu mai am stare de dorul tău, adăugă el.

Parașka tăcu.

— Nu mă crezi? spuse el și o îmbrățișă cu băgare de seamă. Nu mint. Te-am îndrăgit încă de atunci, cînd minam turma de oi. Iar cînd te-am zărit în sat, mi-am pierdut capul de bucurie, de era cît pe ce să cad într-o ripă. Am simțit pe loc că-i dat să fie dragoste între noi, altmînteri pier!

— Am mai auzit povești de-astea, rosti ea anevoie, lasă-mă, făcu apoi moale, împingîndu-i mîna cu cotul.

Dar el nu-i dădu drumul. Știa că n-a auzit ea încă povești de-astea. O îmbrățișă mai strîns și spuse cu aprindere:

— Să mor fără împărtășanie dacă te mint! Să nu-i mai văd pe tata și pe mama...

Parașka tăcea. I se părea că încă puțin și are să se prăbușească. El privi în jur hoțeste, își aplecă fața, îi găsi buzele și-i răsturnă capul pe spate. Parașka își pierdu răsufllarea în sărutarea aceea lungă și silnică. Apoi el dădu din mîna cu disperare prefăcută și porni spre prag.

— Ei, de-acum încolo s-a zis cu mine! făcu el, suindu-se în căruță. Mi-am pierdut liniștea pe veci...

Și mîna calul înalt, care porni iute prin iarba strălucitoare de verde ce era, spre norul, a cărui umbră se contopea încet cu întunericul serii.

Curînd dispăru dincolo de rîpi și se făcu atîta liniște în jur, încît se auzeau, ca de la doi pași, glasurile prepelițelor care se chemau în lanurile cele mai depărtate, dincolo de păduricea albastră ce abia se mai zărea.

Mai trecu de două ori pe la ei, dar de fiecare dată nu nimeri: Ustin era acasă. Iar ea se prefăcea că nu-l bagă în seamă, în timp ce el sporovăia preocupat cu bătrînul. Atît de mare era dorința ei de a se întîlni măcar o clipă ochi în ochi cu el, că umbla ca beată.

Se întoarse și soldatul, bărbatul Evghenici. Sosi la Ustin în oșpeție, de Sfîntul Petru, împreună cu nevastă-sa, cu taică-său și cu mama lui vitregă, într-o căruță nouă, cu coviltir nou de pîslă, avînd roțile unse cu dohot cafeniu, proaspăt, trasă de un cal șarg scund și indelat. Tatăl soldatului, un țaran cu picioare scurte, cu barbă neagră, încăruntită în jurul gurii, un om ciudat și vesel, se căsătorise a treia oară — fără să se rușineze că are un fiu însurat, cu o muiere șchioapă cu privire obraznică și cu sini ascuțiți. Toți se simțeau stînjeniți din pricina lui, de altfel și el era vesel și vorbăreț, peșemne tot din stînjeneală. Aceași stînjeneală îi făcu să bea peste măsură în timpul mesei. Mincău de asemenea fără măsură, îmbiindu-se unul pe altul cu stăruință exagerată, vorbeau fără rost, cel mai adesea în ghicitori, aluzii și proverbe. Tot timpul cît ținu masa, Parașka se temu că cearta va izbucni din clipă în clipă. Se îmbătară cu toții repede, afară de Evghenia, pe care votca o făcea doar să pălească și care smulgea poruncitor și cu răutate paharul din mîna soldatului ei beat, acesta prefăcîndu-se grav și supărat. Pe buzele lui Ustin mija un zîmbet veninos atunci cînd, cu glas scăzut, dar hotărît, intrerupîndu-l mereu pe tatăl soldatului care-i făcea declarații de dragoste, îi tot arunca în față proverbe și ghicitori în care era vorba despre nerușinarea bărbaților cu a treia nevastă. Muierea cea șchioapă era obraznică și arțăgoasă și-i turna și ea la ghicitori, ca să-l taie pe Ustin. Volodea căuta să îndrepte discuția, dezordonată și periculoasă, spre subiectul lui preferat, argații și simbriile lor. Dar nu-l asculta nimeni. Se înroșise în chip neplăcut și începu să cînte, zbierînd și cu lacrimi în ochi. Ustin îl apucă în tăcere de umeri, îl duse la ușă și-l împinse afară. Volodea se duse în șopron, se prăbuși în sanie și adormi buștean. Parașka, istovită în așteptarea celei, își simțea inima strînsă și i se părea că se înăbușă.

După masă băură ceai și votcă în fața casei, la umbră, pe iarbă verde. Pierzînd de beat ce era, orice urmă de rușine,

tatăl soldatului se duse, clătinându-se, la căruța lui și luă o armonică pe care i-o tot vira soldatului în mâini, cerându-i să-i cînte ceva de joc. Soldatul ședea pe bancă lingă masă, cu ochii tulburi, cu tunica descheiată, clătinându-se, gata să cadă în fiecă clipă. Mult timp nu înțelese ce-i cerea taică-său. În cele din urmă, pricepu și-i dădu drumul, turbat și cu întreruperi „dacă găinușa făta un tăuraș...” Taică-său își îndoi mâinile la spate, pe sub sumanul negru, se lăsă pe călcie cu picioarele desfăcute și începu să izbească cu cizmele în pămînt. Bătînd din palme, i se alătură la joc muierea cea șchioapă, săltîndu-și sinii de capră. obrazul Evgheniei era împietrit de o furie inertă. Ustin se sprijini cu coatele pe masă, cu degetele virite în buclele lui arămii, cu dinții strînși. Zîmbetul veninos îi incremenise în colțurile buzelor. Ochii îi jucau cu o veselie posomorită.

— Fata mea! Vino încoace! strigă el aspru, cu sprincenele destinse, în ciuda vorbelor. Vino să mă săruți!

— Ești beat, răspunse ea. Să nu te văd în ochi!

Buzele îi tremurară. Îi întoarse spatele și plecă în dosul izbei. Soarele, coborît pe după casă, pînă aproape de pămînt, te orbea. Două turturele zburară din stejari, sclipindu-și aripile, și se prăvăliră în secară, în băltoacele puțin adînci, năpădite de flori... Cîtă liniște era după gălăgia bețivilor! Întinderea lanurilor părea, în asfințit, nemărginită, aurie, fericită... Parașka se așeză pe un hat și dădu frîu liber lacrimilor.

După ce se sătură de plîns, hotări să se întoarcă la izbă și să pună capăt dezmățului cu ajutorul surorii sale, să-i tragă de acolo pe bețivi, să strîngă votca și samovarul. Se lăsase noaptea, luminoasă și stranie. Pe cer se îngrămădeau nori uriași și tulburi, cerul părea mai necuprins, mai măreț, mai înalt, iar luna părea și mai strălucitoare, luminînd printre nori. Peste drumul mare și peste lanuri treceau umbre, niște pete mișcătoare. Lanțul de la căruța rămasă în curte și paiele din ea luceau argintii. În căruță era culcat tatăl soldatului, bușindu-se și certîndu-se cu nevasta lui beată. Lingă masă zăcea banca răsturnată. Samovarul își scinteia pîntecul de aramă, pe masă lucea stins o băltoacă de apă: cineva smulsese robinetul samovarului. Sub acoperișul hambarului, bucurîndu-se parcă de luna cînd strălucitoare, cînd

mistuită de nori, ciințele se zbhenguia, ridicându-se în două labe, trăgînd de lanț, gata să se sufoce, și răsuflînd aprig. Parașka aruncă o privire în izbă. Soldatul ședea la masă, cu amîndouă coatele pe ea, sprijinindu-și în mîini capul amețit. Mormăia ceva. Muștele bîzîiau, supărate și somnoroase, în sitele și strecurătoarele agățate pe perete lîngă plită. Soldatul părea că povestește ceva, cine știe cui, lăudîndu-se că el, ca om cu greutate ce se află, „are să i-l atribuie“, nu știu cărui boier, pe nu știu care Iakov Ivanici...

Dar unde-i taică-su, unde-i Evghenia? Parașka se întoarse și ieși în tindă, oprindu-se în prag. În înaltul cerului, luna caldă strălucea printre mormanele tulburi de nori. În fața pragului, ținînd într-o mînă biciul, iar într-alta friul, stătea tîrgovețul, iar în spatele lui, calul înșeuat. Lumina lunii îi schimba mereu expresia feței.

— Taică-tu s-a afumat bine, nici nu mai știe de el, îi spuse el, zîmbind, Parașkăi, care amuțise de spaimă. Chiar acum l-am întîlnit în lanul de secară: beat, că dacă-l storci curge din el vin, se tot smucește: „mă duc în sat“, iar Evghenia îl trage înapoi...

Parașka tăcea. El aruncă friul, îi cuprinse mîna înghețată în mîna lui puternică și fierbinte și o trase în tinda întunecoasă. Ea intră, împotrivindu-se. El o strînse în brațe, în timp ce ea se uita peste umărul lui la dîra verzuie și cețoasă de lumină pe care luna o arunca printr-o gaură din acoperiș în întunericul tindei; o lipi de peretele rece și începu să-i sărute obrazul, vorbind într-una:

— Stai puțin cu mine, te rog, pentru numele lui Dumnezeu, stai puțin... „Zilele-acelea s-au dus, zilișoare ce zburau ca vîntul, cu dorul ne ardeau, în foc ne frigeau...“ Mi-am pierdut mințile din pricina ta! Am să te duc la Rostov, o să mă cunun acolo cu tine, ne-om trage de acolo în stepă și numai cu caii o să cîștigăm mii de ruble... Ai să umbli gătită mai frumos ca o modistă!

Ea și-l aminti așa cum îl văzuse întîia oară printre oi și cîini, călare pe un cal de herghelie kirghiză, îl cuprinse de gît cu brațul și, tremurînd toată de fericire și de dragoste, își ascunse fața la pieptul lui. El o săltă pe brațe și o așeză pe paie.

După ce-și veni în fire, rămase îndelung așezată pe paie în colțul acela întunecos. Tirgovețul încerca s-o sărute și-i spunea ceva, înfrigurat. Ea îl împinse și scutură din cap, cum că nu-l ascultă. El se uită hoțeste afară și îi spuse repede că are să vină mîine noaptea, că ea trebuie să iasă și să-l aștepte sub stejari, după casă, că are o treabă însemnată cu ea... „O să vin, o să vin“, răspunse ea. „Vezi, să nu mă minți“, rosti el cam într-aiurea, înțelegînd că ea n-are să vină. Se auzi cum zăngănește scara șei în timp ce încăleca, calul bătînd pasul pe loc și apoi pornind... Parașka ba se uita la fișia de lumină a lunii, ba lăsa ochii în jos.

În clipa cînd tirgovețul se întorsese spre ea ca să-i spună: „vezi, să nu mă minți“, ea văzuse deodată în ferăstruica tăiată în ușița șopronului șapca și obrazul lui Volodea. Era atît de înspăimîntător, de parcă însăși moartea ar fi privit în tindă. „Acum, mi-e totuna!“ se gîndi ea. Inima îi bătea atît de tare, că-i venea greu să răsufle. Pieptul i se ridica și se lăsa cu putere și ea și-l apăsă cu palmele. Dar toate acestea n-o împiedicau să gîndească limpede. Iar gîndul ei era simplu: e pierdută! și atît de înspăimîntător, atît de neașteptat, cum se întîmplă în vis!

Cîteva zile după chef, Ustin umblă încruntat: îi era rușine, prea se îmbătase rău. Ea, în schimb, era istovită de slăbiciune, își simțea trupul strivit, și-ar fi zăcut de dimineață pînă seara. Era însă nevoită să umble, să se arate vîoaie și liniștită, ba chiar să glumească la masă cu taică-său și cu Volodea. Dar din zori pînă-n noapte nu se gîndea decît la unul și același lucru.

Ustin venea și pleca. Parașkai i se părea că, dacă ar mai sta pe-acasă, dacă nu s-ar grăbi nicăieri, dacă n-ar tulbura-o cu plecările și sosirile lui, și-ar fi venit și ea în fire, ar fi găsit o cale, ceva care să fie cît de cît o scăpare. Îi era groază la gîndul că el, rămînînd acasă și privind-o mai cu luare-aminte, ar pricepe totul; dar uneori dorea, dorea cu ascuțime ca el să priceapă: atunci toate s-ar fi lămurit într-un fel, de la sinc. I se părea că dacă ar fi fost vreme ploioasă, posomorită, i-ar fi venit mai ușor. Dar zilele erau însorite, zăpușitoare și nesfîrșit de lungi; se apropia vremea de ieșit la munca cîmpului, oceanele de lanuri cu spicul greu,

uscat începură să se coacă și n-aveai unde te ascunde de lumină și de zăpușcală. După petrecerea aceea de pomină, care tulburase mersul obișnuit al zilelor la ei, casa lor se făcu parcă și mai tăcută, o liniște încordată domnea în jurul ei, peste ogoarele galbene și luminoase.

Parașka ședea zile întregi pe laviță, lângă masă, în izba încinsă și pustie, privind roiurile de muște și musculițe de pe geamurile tulburi și fierbinți. Volodea nu făcea nimic, dar avea, ca întotdeauna, un aer preocupat și, căutându-și de lucru fără rost, tot intra în casă. Dar de câte ori intra, se purta firesc, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, numai că încetase cu încercările de a intra în dragoste cu ea. Ce putea să însemne asta? De bună seamă că aștepta o clipă prielnică, nădăjduind că de astă dată n-are să mai dea greș. Și Parașka zîmbea cu amărăciune: ce prost! Mai bine i-ar spune tatălui ei tot ce a văzut!

O dată, pe la amiază, se opri lângă hambar o pereche de cai. Sus, deasupra lanurilor și drumului încins, plin de praf, în lucirea blîndă și luminoasă a cerului înalt, lincezind de căldură, se topeau nori strălucitori, abia zăriți. În trăsură stătea o cucoană grasă care, din câte știa Parașka, fi datora bani mulți bătrînului. Avea o înfățișare ostenită, îngrijorată, obrazul cenușiu și aripile nărilor îi erau pline de praf. Spunea, îngîndurată, mereu același lucru, pîrîndu-i rău că nu l-a găsit pe Ustin și zăbovi chinuitor de mult. Vizitiul se uita pe sub sprîncene la lăturaș, care-și depărtase piciorul și și-l scărpină cu dinții, iar cucoana privea în jos, la vârful nasului ei, ori în pămînt. Apoi făcu ochii mici și începu să cerceteze obrazul slăbit al Parașkăi, ochii ei acum mai verzi și străvezii.

— Ești cumva bolnavă? întrebă ea, deodată.

Parașka îi răspunse firesc și cu hotărîre că-i sănătoasă, dar după ce cucoana plecă se privi îndelung în oglindă, șezînd pe laviță lângă fercastră, cu inima strînsă de spaimă. Se schimbase foarte mult, pînă și un copil putea să observe, atunci cum de nu băga de seamă taică-său? Dar din clipă în clipă o să observe: o să înțeleagă dintr-o dată tot ce s-a întâmplat, și ce are să fie atunci?

Tot gîndindu-se așa, i se perindă prin minte scurta ei viață. Își dădu seama că nici nu bănuise înainte cu ce vrajă în cap trăise, cît de mult se gîndise la un singur lucru, câte

înfățișări tulburi și ademenitoare ale unor orașe, stepe și drumuri pline de fericire i se năzăreau în închipuire, cu câtă gingășie iubise ea pe cineva... Cu fapta lui înspăimântătoare Nikanor o ucisese și pe ea și pe el. El, tîlharul acela cu picioare scurte, deveni deodată real, adevărat, și ea îl urî. Nu putuse să-l iubească și nu-l iubise niciodată. Acum nu-și putea aminti de acest om fără un fior de rușine, scîrbă și disperare. Se adevăra: prezicerea fiorosului golan. Se simțea de parcă s-ar fi molipsit de o boală rușinoasă fără leac, care săpa pentru totdeauna între ea și taică-său o prăpastie fără fund.

Dar tot gîndindu-se, plîngînd pe înfundate, tot scoțîndu-și basmaua din cap și netezind-o, începu pe neobservate să se lase în voia simțămîntelor, în timp ce gîndurile i se încălceau. Își aminti cît de mult iubise și așteptase pe cineva și dragostea aceasta se întorcea în inima ei și nu-și mai găsea locul de dor după tot ce-a fost, de milă pentru ea, de duioșie față de acela pe care atît de mult timp i se păruse că-l iubește. Se gîndea la tatăl ei, căruia îi spusese cîndva: „n-am nimic de ascuns față de tine“, și-i venea să urle, să se repeadă în odaia fără sobă în care locuia el, unde dormea și se odihnea după-masă, și să i se arunce la picioare, ca s-o calce cu cizmele, s-o ucidă, doar, doar i s-o potoli chinul, să scape de remușcările pentru ceea ce nu se mai putea întoarce. „Pentru tine, fata mea, numai pentru tine“, își amintea ea vorbele lui și plîngea, istovindu-se în voluptatea lacrimilor și a durerii.

Într-o seară. Ustin și Volodea plecară în sat să dea coasele la ascuțit. Era o seară senină și liniștită; lanurile de secară coaptă, întinse dincolo de drumul năpădit de iarbă creată, care sclipea în lumina asfintitului, căpătaseră o culoare galben-trandafirie; prin fața ferestrei deschise la care ședea Parașka, rîndunelele negre treceau în zbor săgetat, arătîndu-și o clipă pieptul trandafiriu. Deodată, la marginea lanurilor de peste drum răsări dintre spicele de secară silueta scundă a lui Nikanor: pesemne că stătea de mult, ascuns în lan, și acum se ridicase în picioare. Îngrozită, Parașka se trase înapoi de la fereastră. El trecu repede făgașele uscate ale drumului și intră în izbă.

— Bun găsit, rosti el cu glas scăzut, oprindu-se în prag. Nu-i nimeni?

— Nimeni, răspunse Parașka, abia mișcându-și buzele palide.

— Am treabă cu tine. Haide în spatele casei, sub stejar. Vorbea ca și cum ar fi fost bărbatul ei, un om apropiat care avea puterea asupra ei, ca unul cu care ea are o legătură strinsă, o taină. Se sculă tăcută și porni după el.

Ajunși sub stejar, Nikanor privi în jur și apoi îi spuse hotărît și răspicat pentru ce venise: ea trebuia să-l ajute să scoată din curtea lui tăică-său două iepe și să fugă cu el la Rostov. Parașka răspunse moale, fără să ridice ochii:

— Bine.

Soarele se ascundea după spicele mustăcioase în mijlocul cărora ședeau ei pe un răzor, presărindu-le cu praf auriu. Dinspre răsărit și miazăzi, unde era drumul mare, venea o ușoară adiere a vântului blînd; iulie era aproape, vremea muncilor cîmpului, cînd albastrul uscat al bolții e atît de neted și de opac; gîze roșcate bîzfaiau ușor din aripile lor uscate și tari, lăsîndu-se pe spice și legănîndu-se cu ele.

Nikanor îi spuse așa: taman peste o săptămînă Ustin are să plece de cu noapte la iarmarocul din Tihvin și are să-l ia și pe Volodea cu el, iar de întors, are să se întoarcă abia a doua zi, seara tîrziu; toate acestea el, Nikanor, le știe singur, fiindcă i-a făgăduit lui Ustin să fie și el la iarmaroc și să-l ajute să vîndă un armăsar. Înseamnă deci că la prînz, cînd pe cîmp nu se află nici țipenie de om, ei doi pot scoate în toată liniștea iepele din ogradă, să le lege la căruță și să mine din răsputeri pe drumuri de țară, cît mai departe de ogoarele unde munceau oamenii, înspre Lebedian. Au să înnopteze în niște vîlcele ascunse în mijlocul lanurilor unde nu calcă nimeni și unde nici dracu n-are să dea de ei. Cum se luminează, pornesc mai departe. Iar la Lebedian se află un om de nădejde, un om de aur: lui au să-i vîndă iepele pe trei-patru sute de ruble, și vor avea atunci peste cinci sute, cu care să ajungă la Rostov și să înceapă o negustorie, chibzuită de mult.

— Ce negustorie? întrebă Parașka.

— Ei, în privința asta n-ai tu încă destulă minte, răspunse Nikanor cu un zîmbet.

— Mai bine ar fi noaptea, rosti ca scris.

— Ce-ți veni? făcu batjocoritor Nikanor, răsucindu-și o țigară din hîrtie de ziar. Și oftă: Altminteri nu iese bine, fato. Facem așa cum am plănuit eu.

— Da nu se poate mai curînd? întrebă Parașka, privindu-și picioarele mici, desculțe.

— Graba strică treaba.

Ea tăcu și în inimă începu să-i clocotească iarăși ura împotriva lui. Să aștepte o săptămînă întregă! Cum de nu-și dă seama de chinul ei? Ah, n-ar fi mai bine să se spînzure de stejarul ăsta? se întrebă ea în gînd și-și mușcă buzele cu putere, ca să-și potolească tremurul mușchilor feței, dar nu se putu stăpîni și izbucni în plîns.

— Ce te-a apucat? întrebă mirat Nikanor.

Ea nu răspunse și plînsu mai tare.

— Cu tine vorbesc! se răsti grosolan Nikanor.

— Lasă-mă-n pace! răcni ea, cu atîta furie și turbare, încît Nikanor se dădu înapoi.

— Ei, gata, gata, spuse el, stîinjenit, și vru s-o îmbrățișeze. Ea îl împinse cu cotul. O cuprinse totuși, cu sila.

VII

Pînă în ziua iarmarocului din Tihvin, Ustin, ca dinadins, a stat acasă toată săptămîna. Veni și Evghenia să se plîngă de soldatul ei, care după militărie s-a dovedit un nătărău și un bețiv fără pereche, și de soacră-sa cea șchioapă, femeie rea și desfrînată, care îl ținea din scurt pe socrul. Dar Parașka n-o asculta. Nu se mai gîndea la nimic și nu mai simțea nimic, cuprinsă de un fel de incremenire, cu simțămîntul ciudat că-i pierdută. Toată săptămîna dormi mult, și ziua și noaptea. Se trezea și sărea în picioare, nevenindu-i să creadă ceea ce o aștepta atît de curînd.

În sfîrșit, veni și ultima noapte.

Era tîrziu, dar ea nu dormea, culcată pe laviță. Privea prin fereastră cerul presărat cu stele palide, și-l asculta pe taică-su vorbind cu cineva sub fereastră... Apoi ușa casei se deschise fără zgomot.

— Dormi, fata mea? întrebă încet Ustin, oprindu-se în prag.

— Nu... murmură ea anevoie.

Dar bătrînul nu luă seama la sunetul ciudat al glasului ei și veni spre laviță. O găsi în întuneric, se așeză lângă ea și-și puse mîna pe umărul ei gol.

— Ce-i cu tine, fata mea? rosti el încet și tainic, aplecîndu-se spre obrazul ei; îi simți gîdilătura bărbii, căldura răsufării și mirosul plăcut de votcă de secară. Nu te feri, rosti el și mai încet, îmbrățișînd-o și zgîriindu-i umărul cu postavul aspru al podioveei.

Înima ei zvîcnea. „Tăicuță! vru să strige cu lacrimi în ochi, și cu acest strigăt să exprime întreg chinul și neputința ei. Tăicuță, vru să-i spună, m-a nenorocit, m-a pîngărit, dar nu-s a lui, nu știu pe cine iubesc, dar pe tine n-am să te schimb cu nimeni...” Dar el se strînse și mai tare în ea și decodată șopti cu glas schimbat, lingușitor, mîeros, încurcîndu-se:

— Vrei un dar, să te înnoiești cu ceva? Plec chiar acum la oraș, la iarmaroc; ce să-ți cumpăr? Ai? Spune repede, nu te sfii.

Și-și lunecă mîna șovăitoare pe spinarea ei. Uluită, Parașka se smuci cu atîta putere de sub el, că fu cît pe ce să-l dea jos de pe laviță. Sări în picioare și se vîri într-un colț, cu brațele întinse înainte, în timp ce el se dădu înapoi, îngîinînd:

— Ce-i cu tine? Ce-i cu tine? Ce-ai crezut?

— Pleacă, rosti dînsa abia auzit, simțîndu-și buzele înghețate. Și, plină de uimire și bucurie, de încîntare frenetică și de disperare, gîndi:

„A-a! Va să zică asta cra!”

El așteptă un timp, apoi ieși. Îl auzi vorbind nefiresc de tare în ogradă; auzi scîrțîitul carului, și pe Ustin răstîndu-se la armăsarul legat de căruță, care sărea mereu în lături, apoi cum el și Volodea se urcă în căruță și pornesc... Scrutînd cu priviri de pisică întunericul izbei, Parașka rămase mult timp pe laviță, în liniștea adîncă a nopții de stepă, care o înconjura din toate părțile. Apoi se culcă cu băgare de seamă și adormi îndată...

Veni o zi de arșiță încremenită, orbitoare, deși din pricina zăpușelii orizontul strălucitor era tulbure și albicios. Se trezi aproape de miezul zilei. Soarele bătea prin geamurile opace, pătate de muște, umplînd izba de fierbințeală și de lumină. Adormită și nespălată, cu capul buimac și

greu, se repezi desculță în prag, sub soarele care ajunsese sus de tot, și fierbințeleala uscată o învălui îndată. Oceanul de grîne coapte părea că se mișcase din loc, înghesuind mai de aproape ograda și drumul al cărui praf gros lucea stins. Culoarea ca nisipul a grînelor, cu spicele grele aplecate, încremenite în liniștea din jur, în aerul dens și fierbinte, dădeau impresia unei zăpușeli de neîndurat.

Parașka privi, descumpănită, în jur, încercînd să-și amintească ce anume avea de făcut în clipa aceea. Că îndată avea să vină cineva după ea și ea va trebui după aceea să plece cît mai repede, să se ascundă, asta ținea minte bine. Dar cum se face că nu și-a luat rămas bun de la taică-său, că nu i-a spus ceea ce-i venise în minte astă-noapte și ce mai avusese de gînd să-i spună? E drept că, după cele întîmplate ieri, putea să nu-și mai ia rămas bun de la el și să nu-i mai spună nimic, dar cum de nu s-a gîndit ce să ia cu dînsa, cum de nu și-a strîns nimic din lucruri, nu s-a spălat, nu s-a încălțat? Stătea în arșiță cu capul descoperit, cu mîinile vîrte la subsuori, simțind fierbințeleala pe umerii dezgoliți, cu piciorul desculț pe piatra fierbinte din fața pragului. Dulăul alb zăcea cu limba scoasă în umbra scurtă de sub hambar. Ea se uita cu spaimă ba la el, ba la grîne, ba la drumul mare...

Și deodată, în mijlocul lanurilor de secară, răsări la orizontul palid-argintiu un arc de ham și un cal înalt și costeliv. Nikanor ședea pe banca căruței cu șapca pe ceafă și trăgea avan de hături. Tăie drumul în trap, stîrnind praful, și opri cu zgomot chiar lingă prag: avea ochii măriți, obrazul înnegrit de soare, asudat, și cu o înfățișare mirată.

— Păi ce faci? întrebă el în șoaptă repezită, sărind din căruță, fără să bage de seamă că Parașka-i desculță și aproape dezbrăcată. Gata ești? Plecăm?

Fără să-i răspundă, ea îl privi sălbatic, sări de pe prag, făcînd să-i lucească picioarele goale, și se îndreptă spre poarta de la ocolul vitelor. O împinse cu umărul, simțind că și poarta e încinsă de soare, și amîndouă canaturile se deschiseră, scîrțîind. Călcă peste stratul gros de bălegar uscat și merse la despărțitura întunecoasă în care erau iepele. Nikanor intră după ea cu căruța și făcu un ocol, mormăind: „Păi de ce nu te-ai îmbrăcat?” Pe ușa grajdului atîrna un lacăt mare.

— N-am cheie, spuse ea, uitându-se țintă la Nikanor cu ochii ei verzi-străvezii, nemișcați.

Nikanor iscodi în jur, zări un pietroi pe care se ascuțeau topoarele, îl apucă cu amândouă mâinile și izbi lacătul de sus în jos. Lacătul se smulse cu belciuge cu tot și Parașka îl prinse, să nu cadă, și-l strînse tare în mîna ei mică, arsă de soare. Împingîndu-și mai mult pe ceafă șapca udă de sudoare, Nikanor intră în boxă cu niște căpestre în mînă și, cu capul plecat pe umăr, scrută semiîntunericul în care o iapă murgă frumoasă, cu ochi vineții, sări într-o parte, unduindu-și spinarea, Parașka făcu un pas mare și-l izbi neîndemînat, din răputeri, cu lacătul în tîmplă. El se prăbuși scurt și nimeri cu capul în bălegar. Parașka făcu un salt, se repezi afară ca o săgeată și o luă la fugă spre poartă. Calul lui Nikanor, care stătea în poartă, sforăi și năvăli în drum o dată cu ea. Stîrnind nori de praf și hurducăind, căruța o luă într-o parte, spre oraș, spre zarea strălucitoare și albicioasă dintre rîpi, iar Parașka în cealaltă parte, peste drum, spre lanurile de secară. Întorcînd capul din fugă, se opri brusc: pe poartă se năpustea afară Nikanor, fără șapcă, cu obrazul și cămașa scaldate în sînge purpuriu, și se repezi, împleticindu-se, să-și ajungă din urmă calul înnebunit. Parașka țipă ascuțit și se infundă în desișul aromitor al spicelor...

Mulți din cei care au trecut în ziua aceea pe drumurile de care din partea locului au văzut-o alergînd ca nebună, de-a dreptul prin lanuri. Uneori se chină, iscodea împrejurimile și o lua iar la goană, apărînd și dispărînd printre spi-cele galbene, cu bluza ei albă și cu capul descoperit.

Au prins-o abia după cinci zile și dovedi o putere grozavă, zbatîndu-se și mușcîndu-i de cîteva ori pe cei trei țărani care-i legau mîinile cu nojițe de piele nouă.

*Privește la frații ce aprig se bat.
Vreau să vorbesc de mîhnire.*

SUTTA NIPATA

DRUMUL care vine de la Colombo de-a lungul coastei oceanului arc de străbătut crînguri dese de cocotieri... Pe stînga lui, în adîncul umbros al desișului împetrișat de pete luminoase, la adăpostul copacilor înalți cu coroane înfoiate ca niște penaje uriașe se înșiruie, răspîndite ici-colo, căsuțele singalezilor, ascunse aproape cu totul de palmele uriașe ale frunzelor de banani, părăind și mai mărunte în mijlocul pădurii tropicale care le înconjoară. În dreapta drumului, printre trunchiurile întunecate cu scoarța inelată, înclinate bizar în toate direcțiile, dincolo de plaja largă și mătăsoasă, sclipește oglinda fierbinte și aurie a apei, brăzdată de pirogile cu pînze primitive și șubrede ambarcațiuni în formă de trabuc. Despuiați ca în paradis, băiețandri cu trupurile de culoarea cafelei și cu chici smolite se tolănesc în nisip, sau se zbenguie în apa caldută și străvezie de sub malul stîncos, țipînd și rîzînd în hohote... Și te întrebi ce nevoie au acești locuitori ai junglei, moștenitorii direcți ai pămîntului strămoșilor, cum, de altfel, este numit și acum Ceylonul, ce nevoie au ei de orașe, de cenți, de rupii? Oare pădurea, oceanul și soarele nu le dăruiesc totul? Și totuși, cînd ajung la vîrsta maturității, unii se apucă de negustorie, alții se duc să muncească la plantațiile de orez sau de ceai, alții, cei din nordul insulei, pescuiesc perle, coborînd în fundul oceanului și ieșind la suprafață cu ochii roșii ca sîngele, iar alții iau locul cailor și îi transportă pe europeni prin oraș sau în împrejurimi, de-a lungul potecilor de pămînt roșu întunecat, pe sub bolțile uriașe ale pădurii tropicale, bătătorind acel „kabuku“ din care a fost creat Adam: caii suportă anevoie arșițele Ceylonului și orice colonist care are un cal îl trimite peste vară la Candy, în Nurilla.

Englezii, stăpînii de azi ai insulei, fixează pe brațul stîng al ficcărui culi, între umăr și cot, o plăcuță de metal cu un număr. Există numere obișnuite și, altele, speciale. Bătrînul culi singalez care trăiește într-una din colibele de lîngă Colombo a căpătat un număr special, numărul șapte. „De ce oare, ar fi întrebat Divinul, pentru ce, înțelepți călugări, a voit acest om bătrîn să-și sporească amărăciunile pămîntești?” „Divinule, ar fi răspuns călugării, iată de ce a voit acest bătrîn să-și sporească amărăciunile pămîntești: a fost îndemnat la aceasta de iubirea pămîntească, de ceea ce îndeamnă de la începutul lumii toate ființele să existe.” Avea o nevastă, un fecior mai mare și o liotă de copii mici, iar cine-i are, trebuie să le poarte de grijă. Pielea o avea întunecată, era foarte slab și nearătos, aducînd și a adolescent și a femeie; pletele lungi, sure acum, îi erau unse cu ulei de cocos și strînse mănunchi la ceafă, pielea de pe trup — mai bine zis, de pe oase — i se zbîrcise, iar cînd alerga, sudoarea i se scurgea șiroaie pe nas, pe bărbie și pe cîrpa legată în jurul șoldurilor slăbănoage, în pieptul îngust răsufllarea i se schimba în șuierături și horcăituri, dar, prinzînd puteri datorită betelului, pe care-l mesteca mereu, scuipînd spuma sîngerie care-i mînjea buzele și mustața, putea alerga repede, iar albiî care se plimbau în rieșa lui neagră și lăcuită, prin orașul încins de arșiță, pe caldarîmul roșu-întunecat, muiat de dogoarea soarelui, mirosînd a flori putrezite și a păcură, erau mulțumiți.

Îndemnat de dragoste, năzuia, nu pentru el, ci pentru ai lui, pentru fecior, la o fericire de care el nu avusese parte. Dar știa prea puțin engleza, numele locurile unde trebuia să ajungă le deslușea cu greu și adesea gonea la nimereală. Rieșa e o trăsorică mică de tot, cu un fel de coviltir care se poate ridica sau coborî, roțile ei sînt înalte și subțiri, iar hulubele, nu mai groase decît un baston bun. În rieșa lui se suie cîte un bărbat voinic cu ochi spălăciți, îmbrăcat în alb din cap pînă-n picioare, cu cască colonială albă și încălțăminte de asemenea albă, groasă și scumpă, se tolănește picior peste picior și, cu glas aspru, dar stăpînit, croncăne din gitlej ceva numai de el știut. Înșfăcîndu-și hulubele, bătrînul se lasă puțin pe vine și pornește drept înainte ca o săgeată, abia atingînd pămîntul. Absorbit de afacerile lui, omul cu cască colonială, cu minile pistruiate proptite pe baston, nu e atent și, deodată, își holbează ochii furios: caraghiosul ăsta gonește în cu totul altă

direcție! Pe scurt, nu puține bastoane s-au abătut peste omoplații micuți și negri, veșnic strinși de frica loviturilor. Dar, în treacăt fie zis, a și stors de la englezi o mulțime de cenți în plus. Curmîndu-și brusc goana în fața intrării vreunui hotel sau birou, trîntea hulubele și își înălța brațele subțiri cu palmele făcute căuș, făcînd o mutră atît de umilă, încît era cu neputință să nu-i dai ceva peste preț.

Într-o zi se întoarse acasă la o oră cu totul nepotrivită: la amiază, în toiul arșiței; cînd prin păduri zboară în sus și în jos, ca niște săgeți aurii, păsărelele acelea galbene ca lămîia numite păsărelele soarelui; cînd papagalii verzi scot cîte un chiot strident, voios, zburătăcînd printre copaci și scăpărînd ca niște mici curcubee pe fundalul împestrițat al pădurii; cînd, în umbră, ca și la lumină, toate strălucesc de parcă ar fi lăcuite; cînd în curțile străvechilor temple budiste cu acoperișuri de olane înfloresc pe copacul jertfelor, cel fără frunze, florile de culoarea fildeşului, asemeni unor micuțe tuberoze, răspîndind în văzduh o mireasmă dulceagă și grea; cînd, împrumutînd culoarea tuturor nestematelor, gușați cameleoni licăresc printre copacii cu scoarța netedă, sau inelată ca o trompă de elefant; cînd în soare zburdă sau adastă nemișcați atîția fluturi gigantici, minunat împodobiți, și cînd pe mușuroaiele brun-roșcate ale furnicilor se scurg șiruri-șiruri de mărgelușe de agată. În pădure totul cînta și-l slăvea pe zeul vieții și al morții, Maru, zeul setei de viață, într-o neostoită și aprigă urmărire, cu vremelnice izbucniri de bucurie, într-o perpetuă distrugere reciprocă, însă bătrînul culi, care nu mai era însetat de nimic, nedorînd decît curmarea suferințelor lui, se lungi pe jos în semiîntunericul înăbușitor al colibei de lut, sub acoperișul ei de frunze uscate în care foșneau șerpi mici și roșii, și spre seară muri, răpus de frisoane, convulsii și diaree apoasă. Viața i se stînsese odată cu scăpătatul soarelui după oglinda liliachie a marilor întinderi de apă ce se pierdeau spre apus, în chenarul de purpură, cenușă și aur al celor mai majestuoși nori din lume; apoi a venit noaptea în care, în pădurile de lingă Colombo, din bătrînul culi n-a mai rămas decît un cadavru mic și sfrijit, care își pierduse numărul și numele, așa cum își pierde numele și riul Kelani, ajungînd la ocean. Cînd apune, soarele se preface în vînt; dar în ce se preface acela care a murit? Noaptea stîngea cu repeziciune trandafiriul și verdele de o nespūsă gingășie al amurgului fu-

gar, vulpile zburătoare țîșneau tăcut printre ramuri, căutîndu-și culcușul, iar pădurea era năpădită și de bezna neagră și fierbinte, și de scăpărările miliardelor de gize fosforescente, la care se adăugau tainicul țișnit al greierilor și sunetele ușoare ale florilor în care viețuiesc minusculele broscuțe de copaci. Într-un sanctuar îndepărtat, în fața flăcăruiei pilpîitoare a opaișului așezat pe un altar negru stropit cu ulei de cocos, presărat cu boabe de orez și cu petale veștede, culcat pe partea dreaptă, proptindu-și plin de blindețe capul în mina-i mică, odihnea Divinul, gigant din lemn de santal, cu chip aurit, ochi prelungi și oblici din safire și un zîmbet de pașnică melancolie pe buzele-i subțiri. Bătrînul culi zăcea întins pe spate în coliba lui întunecoasă, cu trăsăturile feței umile schimonosite de spasmele morții, căci nu ajunsese la el glasul Divinului, glasul care îi îndeamnă pe credincioși să se lepede de iubirea pămîntească, pentru că dincolo de mormînt îi așteaptă o nouă viață de chinuri, continuare a celor trecute, atît de nedreaptă. Ghemuită în prag, lângă focul de sub ceaun, o bătrînă cu dinți mari plinse toată noaptea, nutrin-du-și durerea din aceeași iubire pămîntească, lipsită de noimă. Divinul i-ar fi asemuit simțămintele cu cercelul de aramă în formă de butoiaș din urechea ei dreaptă; cercelul era mare și greu și atîta trăsese de lobul urechii, încît cu timpul i-l lungise destul de mult. Bluza ei albă de bumbac contrasta puternic cu pielea de culoarea cafelei. O liotă de copii ca niște drăcușori se hîrjoncau, scoțînd țipete ascuțite, se fugăreau în preajma ei. Iar băiatul cel mare, un tînăr cu picioare sprintene, stătea tăcut în penumbră, de cealaltă parte a focului. Seara se întîlnise cu logodnica lui, o fetiță de treisprezece ani, cu chip rotund, care trăia în satul vecin. Aflînd de moartea tatălui său, el se și îngrozi, dar se și miră; totdeauna crezuse că asta nu se va întîmpla decît peste cîine știe cîtă vreme. Era probabil totuși mai tulburat de cealaltă dragoste, cu mult mai puternică decît dragostea pentru un părinte. „Nu uita, a spus Divinul, nu uita, tinere, tu, care năzuiești să aprinzi viață din viață, cum se aprinde flacăra de la flacăra, că toate suferințele acestei lumi, unde fiecare este fie ucigaș, fie ucis, că durerea și jalea nu izvorăsc decît din iubire.“ Dar iubirea intrase în făptura tînărului, așa cum intră scorpionul în cuibul lui. El stătea și privea la foc. Ca toți indigenii, avea picioarele peste măsură de subțiri. Dar Siva însuși l-ar fi pizmuit pentru

frumusețea torsului său de culoarea întunecată a scorțișoarei. Lumina focului făcea să-i sclipească părul lung și aspru, ca de cal, negru, bătînd în albăstrui, strîns mănunchi și răsucit în creștet; îi străluceau și ochii pe sub genele lungi și luciul lor se asemuia cu sclipirea jăraticului.

A doua zi, vecinii îl duseră pe bătrînelul mort în adîncul pădurii, îl așezară într-o groapă, cu capul spre apus, spre ocean, și groapa o acoperiră iute cu pămînt și frunze, căutînd să nu facă zgomot, apoi plecară grăbiți să se curețe de atingerea mortului. Bătrînelul alergase destul; de pe brațul lui subțire, cu pielea cenușie și zbîrcită, plăcuța fu scoasă, pentru ca îndată, admirînd-o și umflîndu-și nările subțiri, tînărul să și-o prindă pe brațul rotund și cald. La început nu făcu altceva decît să alerge în urma altor culi cu experiență, trăgînd cu urechea la adresele date de pasageri, întipărindu-și în minte străzile și cuvintele englezești; apoi începu să ia și el pasageri în ricșa lui și să-și adune cîștigul în vederea înjghebării viitorului cămin, pentru dragostea lui, dorință firească a oricărui tînăr, după cum firească este la un tînăr dorința de avere, care, la rîndul ei, înseamnă dorința unei vieți tihnite. Într-o zi însă, întorcîndu-se acasă, primi o altă veste îngrozitoare: logodnica lui dispăruse, plecase pînă în cartierul Sclavilor, la o prăvălie, și nu se mai întorsese. Tatăl logodnicei, care cunoștea bine orașul, deoarece mergea adeseori la Colombo, o căută trei zile și află pesemne ceva, pentru că se întoarse mai liniștit. Ofta și privea în jos, pîrînd resemnat în fața sorții; dar bătrînul era un om viclean și mare prefăcut, ca toți cei care duc un trai îndestulat, ca toți cei ce fac negustorie prin orașe. Rotofei, cu piept ca de femeie și păr cărunt, fără luciu, dat pe spate și împodobit cu un pieptene scump de baga, umbla desculț, dar cu umbrelă, își înfășura în jurul șoldurilor o bucată de pînză pestriță de bună calitate și purta o bluză de pichet. A afla adevărul de la el era cu neputință, iar femeile și fetele sînt făpturi slabe, unduitoare ca rîurile, și tînărul culi înțelegea acest lucru. După ce rămase două zile în casă ca împietrit, fără să atingă mîncarea, doar mestecînd betel, își veni, în sfîrșit, în fire și dădu iar fuga la Colombo. Părea că uitase cu totul de logodnică. Alerga, aduna lacom banii și nu-ți puteai da seama la ce ține mai mult: la alergătura lui, sau la micile discuri de argint pe care le căpăta în schimb. O dată, un marinar rus s-a fotografiat cu el și i-a dăruit fotografia.

Vreme îndelungată după aceea, tinărul culi s-a bucurat și s-a minunat, privindu-și imaginea: stătea între hulubele ricșei, cu fața întoarsă spre privitori, și oricine îl putea recunoaște; se vedea pînă și plăcuța de pe braț. Și astfel s-a scurs în pace cam o jumătate de an de muncă și de aparentă mulțumire.

Într-o dimineață, ședea împreună cu alți culi sub un banan cu mai multe trunchiuri, pe strada aceea lungă care duce de la cartierul Sclavilor la Parcul Victoria. Soarele fierbinte se înălța încet de după copacii dinspre Maradana. Dar cum bananul era foarte înalt, pămîntul de sub el, plin de frunze căzute și sfarogite de arșiță, nu avea pic de umbră. Ricșele se încingeau la soare cu hulubele subțiri sprijinite de pămîntul roșu-închis, fierbinte, mirosind a păcură și a cafea abia rișnită. Acest miros se îmbina cu miresmele dulci și pătrunzătoare ale grădinilor învecinate, veșnic în floare, cu cea de mosc și de camfor, la care se adăuga aroma fructelor pe care le mînceau culii — banane mici și călduțe, cu miezul de un trandafiriu gingaș, închis într-o coajă aurie — și a acelor fructe portocalii al căror miez seamănă a trupșor de copil mic, cu iz de rășină. Culii ședeau pe pămîntul gol, cu genunchii ascuțiți aduși la bărbie, cu mîinile pe genunchi și cu capetele lor, ca de femeie, sprijinite pe mîini. Deodată, venind dinspre șirul de *bungalow*-uri albe împetritate cu pete de umbră și lumină, se ivi un om în alb. Mergea prin mijlocul străzii și avea felul acela de a călca apăsător și dîrz pe care îl au numai europenii. Cît ai clipi, ceata de lungani despuiați sări în picioare și toți se repeziră pe întrecute spre el, impresurîndu-l din toate părțile. Dar el se răsti amenințător, agitîndu-și bastonul. Sfieși și bănuitori, culii se opriră brusc și se dădură puțin înapoi, înconjurîndu-l. Străinul le aruncă o privire și i se păru că numărul șapte, cel cu pletele ca smoala, este mai voinic ca ceilalți. Își opri așadar alegerea asupra numărului șapte.

Englezul nu era înalt, dar robust; ochelari cu ramă de aur, sprîncene negre îmbinate, mustăcioară neagră, retezată scurt, și ten măsliniu, asupra căruia soarele tropical și o boală de ficat își lăsaseră urma întunecată. Casca lui colonială era cenușie, iar căutătura ochilor, de sub streășina de cărbune a sprîncenelor, prin luciul sticlos al ochelarilor, era stranie, absentă, de parcă privea fără să vadă nimic. Se urcă în ricșă, vădind o veche deprindere, adică se așeză exact în punctul care-i îngăduie unui culi să alerge mai ușor, și, după ce își

privi ceasul mic, îmbrăcat în piele, de la încheietura tatuată a mîinii stîngi, scurtă și puternică, rosti: York-Street. Glasul lui, fără inflexiuni, era ferm, liniștit, privirea însă îi rămînea ciudată. Apucînd hulubele ricșei, flăcăul începu să alerge, mult mai repede decît era necesar, sunînd din minut în minut din clopoțelul fixat de capătul uneia din hulube, strecurîndu-se printre pietoni și harabale și printre celelalte ricșe care goneau în susul și în josul străzii.

Era sfîrșit de martie, perioada celor mai mari călduri. Nu trecuseră nici trei ceasuri de la răsăritul soarelui, dar ai fi zis că e aproape de amiază, după arșița, lumina și mulțimea care forfotea prin fața prăvăliilor înșirate de o parte și de alta a străzii. Pămîntul, grădinile, frunzișul verde, plin de flori, al copacilor înalți și rămuroși din jurul acoperișurilor albe ale *bungalow*-urilor și ale vetustelor și negricioaselor dughene umpleau văzduhul cu căldura și miresmele lor, numai arborii „de ploaie” își răsuciseră frunzele, în formă de căușe. Șirurile de prăvălii — mai bine zis de șoproane acoperite cu olane negre, sub care atîrnau uriașe mănunchiuri de banane, pești uscați de tot felul și pastramă de rechin — erau ticsite de cumpărători și de vînzători, aducînd toți a băieși cu pielea întunecată. Cu trunchiul ușor aplecat înainte, tînărul culi cu picioare lungi și sprintene, lucînd în soare, gonia din răspuțeri, dar pînă acum nu se vedea măcar un strop de sudoare nici pe spinarea unsă cu ulei de cocos, lucie ca mătasea, nici pe umerii lui rotunzi, între care lujerul subțire al gîtului susținea cu grație capul smolit, dogorit de soare. La capătul străzii se opri brusc. Întorcîndu-și puțin capul, aruncă peste umăr cîteva vorbe nedeslușite. Englezul îi zări vîrfurile genelor răsfrînte, prinse cuvîntul „betel” și ridică mirat din sprincene. Cum? Un culi atît de tînăr și de voinic, care n-a făcut decît vreo două sute de pași, nu mai poate fără betel? Fără a-i răspunde, îl îmboldi cu bastonul între omoplați. El, însă, fricos ca toți singalezii, dar și îndărătnic, ridică doar din umeri și, traversînd oblic strada, o zbughi spre dughene.

— Betel, mai spuse el o dată, întorcîndu-și capul cu o privire minioasă, și rînji ciinește la englezul din ricșă.

Dar acesta nici nu se mai gîndea la el. Peste un minut, flăcăul țîșni din dughenă, ținînd în palma îngustă o frunză de arbust de piper, unsă cu var, în care înfășură o bucăți-că dintr-o nucă de areca, semănînd cu o așchie de cre-

mene. Să nu ucizi, să nu furi, să nu preacurvești, să nu minți și să nu te atingi de nimic din cele ce îmbată, așa povățuiește Divinul. Da, dar ce știe un culi despre toate astea? În inima lui răsunau nelămurit ecouri pe care le adunase, tot nelămurit, nenumărata mulțime de inimi ale strămoșilor. În anotimpul ploilor îl însoțea de obicei în ficcare an pe taică-său la locurile sfinte și acolo, printre femei și cerșetori, îi asculta pe preoții care propovăduiau în limba aceea străveche uitată de toți și nu înțelegea nimic, nefăcînd altceva decît să-și alătore glasul la al celorlalți, care scoteau strigăte unanime de bucurie de cîte ori se rostea numele Divinului. Nu rarori s-a întîmplat ca bătrînul să se roage de față cu el în pragul unui sanctuar. Se prosterna în fața idolului de lemn, murmurîndu-i poruncile, ridicîndu-și la frunte palmele împreunate, apoi puneă pe altar cea mai mică și cea mai tocită dintre monedele cîștigate cu atîta trudă. Dar bolboroseala lui era lipsită de convingere. N-o făcea decît din teama pe care i-o insuflau zugrăvelile de pe pereți înfățișînd chinurile ce-i așteaptă pe păcătoși. El se închina și altor zeități — înfiorătorilor idoli hinduși — și credea în ele cum credea și în puterea demonilor, a balaurilor, a stelelor, a întunericului...

Cu betelul în gură, tînărul culi, schimbător de la o clipă la alta, îi zîmbi din ochi englezului, apucă hulubele și, după ce urni ricșa, proptindu-și piciorul stîng în pămînt, își reluă goana. Cu scăpărări orbitoare, soarele se răsfrîngea în rama de aur și în lentilele ochelarilor, de cîte ori englezul își ridica privirea. Același soare îi frigea mîinile și genunchii, dar el ședea țeapăn, fără a atinge spătarul ricșei. Spre oraș — sau spre Fort, cum îl numeau coloniștii — duceau două drumuri: cel din dreapta, prin fața pagodei malaeze, peste digul dintre lagune; cel din stînga, de-a dreptul pe lîngă ocean. Englezul l-ar fi preferat pe cel din urmă, dar flăcăul se întoarse spre el din fugă, arătîndu-și buzele însîngerate, și se făcu a nu înțelege ce i se ceruse. Iar englezul cedă iarăși, privind absent în jur.

Spre dreapta se întindea laguna verde, strălucitoare și caldă, plină de broaște țestoase și de putregai, cu un crîng de cocotieri pe celălalt mal. Pe dig se vedeau trecînd pietoni și vehicule, în clinchetul clopoțelilor de la ricșe. Începură să apară și culi cu fesuri, cu tunici albe și cu pantaloni albi, scurți. Europeanii, cu fețele pălite de zăduful chinuitor al nopților, ședeau tolăniți în ricșe, picior peste picior, ridicîndu-și

în sus încălțăminteă albă. Trecu și o haraba la care era înhămat un yak sur. În umbra ușoară și fierbinte a coviltirului ședea un bătrîn persan cu obrazul galben, semănînd a cunuc, în halat și cu o tichie de catifea cusută cu fir de aur. Un afgan de statură uriașă, cu șalvari albi, cizme moi cu virfurile întoarse și cazacă albă, avînd pe cap un turban roz cît toate zilele, incremenise aplecat deasupra lagunei, urmărind broaștele țestoase din apa călduță și puțin adîncă. Harabale lungi cu coviltir se înșirau una după alta, la nesfîrșit. Sub rogojinile lor înguste erau îngrămădite baloturi cu diferite mărfuri, iar uneori și trupuri tinere și cafenii, de muncitori. Niște bătrîni slăbănogi, prăjiți parcă de arșiță, cu picioarele înroșite de pulberea drumului, pășeau agale pe lingă roți, arătînd ca niște babe mumificate. Pe drum mai treceau pietrari, cazangii voinici și negri... „Pagoda“ — acesta era numele unei ceainării — spuse englezul cînd intrară în umbra arborilor patriarhali care cresc la intrarea în Fort, alcătuiind un acoperiș viu gigantic, luminos datorită razelor de soare care îl străpung.

Se opriră lingă o veche clădire olandeză, cu arcade la parter. Englezul se uită la ceas și coborî să bea ceai și să fumeze o țigară de foi, iar ricșa descrise un semicerc pe caldarimul roșu-vînăt al străzii largi presărate cu petalele galbene și purpurii ale ketmilor; băiatul aruncă hulubele pe niște rădăcini cioturoase și se trînti din fugă pe pămînt. Își aduse genunchii la piept, își sprijini coatele pe ei și prinse a răsufli din greu, înfierbîntat, trăgînd în piept aerul amiezii, îmbălsămat, călduț și umed ca într-o baie de aburi, petrecîndu-i din ochi pe singalezii și pe europenii care-i treceau prin față. Apoi scoase de sub pînza care-i înfășura șoldurile o cîrpă, își șterse cu ea buzele însîngerate de betel, fața și proeminențele pieptului, cu pielea netedă, o strînse ca pe o față, și-o lipi de frunte și își înfășură capul cu ea; nu era de loc estetic, îl făcea să semene a om bolnav, dar mai toți culii făceau la fel. Ședea și, poate, gîndea cam așa...: „Trupurile noastre, Stăpîne, sînt deosebite, dar inima ni-e fără doar și poate una și aceeași“, cum i-a spus Ananda Divinului, căci nu-i greu să-ți închipui ce trebuie să gîndească și să simtă un tînăr crescut în pădurile paradisiace de lingă Colombo, care a apucat să și guste din cea mai tare otravă de pe lume: dragostea pentru o femeie, care a intrat în rîndurile celor mereu grăbiți să ajungă bucuriile din

urmă, sau să se ferească din calea amărăciunii. Maru l-a rănit, dar tot Maru e cel care tămăduiește rănile. Maru smulge din mina omului ceea ce acesta a apucat, dar tot el îl îndeamnă să redobândească ceea ce i-a fost răpit, sau ceva asemănător cu ce-a pierdut... După ce își bău ceaiul, englezul mai hoinări pe stradă, intrînd prin prăvălii, uitîndu-se în vitrinele cu pietre prețioase, cu elefanți și statuete din lemn de abanos cu chipul lui Buddha, cu tot felul de țesături și piei de leopard aurii, stropite cu negru. În timpul acesta, tulburat de gânduri, sau doar de sentimente, băiatul schimba cîte o privire iute cu alți culi întîlniți în cale și mergea în urma englezului, trăgînd ricșa după el. La douăsprezece fix, englezul îi dădu o rupie, ca să-și cumpere ceva de mîncare, și intră în biroul unei mari agenții maritime europene. Tînărul culi își cumpără țigări ieftine și începuse să fumeze, trăgînd lacom fumul în piept, cu ochii la țigară, ca femeile, și fumă astfel cinci țigări, una după alta. Simțînd o dulce amețală, se așeză în umbra dantelată a unui copac, în fața clădirii cu trei etaje în care se afla agenția, cînd deodată, ridicîndu-și ochii, îl văzu în balconul cu balustradă albă pe pasagerul său împreună cu alți cinci europeni. Toți își îndreptaseră binocurile spre rada portului și, iată, de după acoperișul clădirilor de pe chei se iviră unul după altul, apropiîndu-se încet, trei catarge înalte și subțiri, ușor înclinate spre spate. Cei din balcon își fluturară batistele, iar de după acoperișuri se auzi, rostogolindu-se lugubru, puternic și solemn, în port și peste oraș, un muget de sirenă: sosise vaporul din îndepărtata Europă așteptat de pasagerul ricșei cu numărul șapte. Sosea la Colombo după exact douăzeci de zile de navigație și, lucru care tînărului culi, încă plin de nădejdi și dorinți, nici nu-i trecea prin cap, banchetul de pe malul lagunei, care avea să-i fie fatal, fusese deja pus la cale.

Dar pînă la banchet, pînă scara, mai erau cîteva ceasuri bune. Și omul cu ochelari, care nu vedea nimic, ieși iarăși în stradă. Își luă rămas bun de la cei doi care ieșiseră odată cu el și care se îndreptară spre statuia reginei Victoria, spre cheiul acoperit, iar ricșa porni iarăși în goană, de astă dată spre hotel, unde la acel ceas al zilei, în salonul cufundat în penumbră, mîneau și beau o mulțime de coloniști bogați și de turiști, și unde zăduful înăbușitor, îmbibat cu miros de mîncare, era răsfirat de niște aripi rotitoare agățate în mijlocul tavanului. Și iarăși se așeză tînărul culi, ca un ciine, pe calda-

rîmul presărat cu petale de ketmi. Crestele de un verde palid ale copacilor se împreunau, adăpostind strada sub bolta lor dantelată, la umbra căreia treceau singalezi cu siluete feminine, oferind europenilor ilustrate în culori, piepteni de baga, sau pietre prețioase — ba unul dintre ei vindea un mic animal cu țepi lungi în loc de peri, pe care-l ducea legat de o sfoară; nenumărați culi, pe jumătate sălbateci, alergau fără sfîrșit de-a lungul elegantei străzi în stil european. În depărtare, în piața largă, se înălța, orbitor de albă, statuia de marmură reprezentînd o femeie țănoșă, cu bărbie dublă, înveșmîntată într-o mantie de porfir și cu coroană pe cap, tronînd pe un pedestal înalt, tot de marmură. Dintr-acolo veneau în grupuri mari noii sosiți din Europa. Servitori cu pielea vinătă sau neagră țîșneau pe treptele de la intrarea hotelului și, întrecîndu-se în temeneli, le smulgeau călătorilor bastoanele și bagajele de mînă. În prag, îi întîmpina, inclinîndu-se, reținut și plin de distincție, un bărbat care scliepa din cap pînă în picioare — îi strălucea și cărarea pomădată, și ochii, și dinții, și butonii, și cămașa scrobită, și smochingul de pichet, și pantalonii, tot de pichet, și încălțămîntea albă. „Oamenii se țin de ospete, plimbări și desfătări, a spus Divinul, care a vizitat cîndva acest sălaș paradisiac al oamenilor care primii au cunoscut dorința. Frumusețea vizibilă, sunetele, gustul, mirosurile îi îmbată, a spus el, dorința le înfășoară trupul, întocmai ca liana aceea verde, frumoasă, și aducătoare de moarte, care se încolăcește pe trunchiul arborelui Șala.“ Chipurile pămîntii ale celor ce se îndreptau spre hotel vedeau urme de oboseală și de nopți nedormite din pricina zădufului, urmele răului de mare, ca și cele lăsate de simandicoasele lor boli. Toți păreau pe jumătate morți, vorbeau fără a-și mișca buzele, dar nu-și conteneau mersul, dispărînd unul cite unul în semiîntunericul holului; se duceau în camerele lor, unde se spălau ca să se mai învioreze, pentru ca apoi, după ce se îmbuibau cu mîncare și se ameteau cu hăuturi, cu țigări de foi și cu cafele, s-o pornească aprinși la față, la plimbare cu ricșele spre țărmul oceanului, pe aleile de arbuști de scorțișoară, să viziteze temple hinduse și altare budiste. Fiecare, da, fiecare din ei purta în suflet ceea ce îl înboldește pe om să trăiască și să-și dorească dulcea amăgire a vieții! Dar pentru tînărul culi, născut pe pămîntul celor dintîi oameni, această dulce amăgire

nu era oare de două ori mai dulce? Prin faţă i se perindau femei trecute, urite, cu dinţi tot atât de mari ca şi ai mamei lui cea cu pielea neagră, aciuată într-o colibă pierdută în mijlocul junglei, dar mai treceau şi fete tinere şi drăgălaşe, cu frumoase rochii albe şi cu mici căşti coloniale înfăşurate în văluri uşoare, iar în el se aprindea dorinţa, simţindu-le privirea aţintită la minunatele lui gene răsfrînte, la cirpa înfăşurată în jurul capului şi la gura lui însingerată. Dar oare ea, cea care pierise în acest oraş, era mai puţin frumoasă decît ele? Fusese crescută la lumina soarelui tropical. Bluza ei scurtă, albă, cu mărunte flori albastre, şi fusta, la fel cu bluza, îmbrăcate de-a dreptul pe trupul ei mărunţ şi cam durduliu, dar pictos, făceau ca pielea ei să pară şi mai închisă la culoare. Avea un căpşor rotund, fruntea bombată, ochi rotunzi şi strălucitori în care sfiiciunea copilărească se şi îmbinase cu o şăgalnică curiozitate în faţa vieţii şi cu o tainică feminitate, duioasă şi pătimaşă; în jurul gîtului rotund purta un şirag de corali, iar braţele şi gleznele subţiri şi le împodobeau cu brăţări de argint... Culi zvîcni în picioare şi alergă spre una din străduţele învecinate unde, într-o casă cu un singur cat, cu acoperiş de olane şi cu coloane groase de lemn, se afla un bar de mîna a doua. Puse pe tejghea douăzeci şi cinci de cenţi, în schimbul cărora dădu pe gît un pahar de whisky. Amestecînd tăria alcoolului cu efectele betelului, îşi asigură o stare de beatitudine şi de surescitare pînă la căderea serii, cînd pădurile din preajma oraşului Colombo, cufundate în bezna din ce în ce mai neagră şi fierbinte, prind a răsuna tainic de ţîrîitul greierilor fără număr şi de vaietele broscuţelor care vieţuiesc în copaci, cînd în hăţişurile de bambus roiesc miliarde de scînteii vii, atât de luminoase.

Beat era şi englezul cînd ieşi din hotel, cu havana aprinsă; avea ochii somnoroşi, iar faţa uşor îmbujorată parcă mai plină. Cu ochii la ceas, îngîndurat, neştiind pesemne cum să-şi omoare timpul, zăbovi cîteva clipe în faţa hotelului, nehotărît, apoi porunci să fie dus la poştă, unde puse la cutie trei ilustrate, de acolo, la Gordon Parc, în care nici nu intră, mulţumindu-se să arunce o privire asupra monumentului şi aleilor, iar de acolo, drept înainte, la voia-ntîmplării, spre Oraşul Negru, la piaţă, pe malul rîului Kelani... Pe unde nu l-au purtat paşii tînărului culi, beat şi learcă de năduşală din cap pînă-n picioare, îmboldit şi de nădejdea că la urmă va

căpăta o grămadă de cenți? La ceasul cel mai istovitor, în zăduful și lumina orbitoare a după-amiezii, când e de ajuns să te așezi doar două minute pe bancă sub un copac ca să lași unde ai stat un cerc întunecat de nădușeală, ricșa străbătu în lung și-n lat, pentru a-i face pe plac englezului, care nu știa cum să-și omoare timpul pînă la cină, întregul Oraș Negru, vechi, suprapopulat, plin de mirosurile dulcege și iuți ale mirodeniilor. Pe jumătate adormit, englezul zări multe trupuri tuciiurii, despuiate, cu bucăți de pînză multicoloră în jurul șoldurilor, mulți perși, hinduși, malayezi cu fețe galbene, dughene chinezești împuțite, acoperișuri de olane și de stuf, temple, moschei și pagode, marinari europeni trîndăvind și călugări budiști, rași în cap, slabi, cu o stranie lucire în ochi, înveșmîntați în togi galbene ca penajul canarilor, cu umărul drept descoperit și purtînd evantaie din frunze de palmier sacru. Ricșa și pasagerul ei străbătură în goană această înghesuală sordidă, caracteristică străvechiului Orient, atît de repede de parcă i-ar fi alungat cineva din urmă, pînă la malul rîului Kelani, îngust și adînc între malurile năpădite de stufărișul verde și de nestrăbătut ce se apleca peste apa groasă, acoperind-o pe jumătate, rîu îndrăgit de crocodili, deși se retrăgeau tot mai mult spre adîncul junglei, speriați de șlepurile cu coviltir de paie încărcate cu baloturi de ceai, orez și scorțișoară și cu pietre prețioase neprelucrate, șlepurile care pluteau cu o nespusă incetineală pe luciul uleios al apei, cînd soarele stătea să asfințească... Englezul porunci cale-ntoarsă, spre Fortul acum pustiu, deoarece toate birourile, agențiile și băncile erau închise, se bărbierii într-o frizerie, ceea ce îi dădu o înfățișare strident tinerească, își cumpără țigări de foi, trecu pe la farmacie... Ud learcă și vlăguit de atîta alergătură, tînărul culi îl privea dușmănos, ca un cîine gata să muște. Pe la ceasurile șase, după ce trecu în goană pe lingă farul din capătul lui Queen Street, după ce străbătu și cartierele liniștite și curate, ajunse la malul oceanului, care-i năvăli în ochi, nemărginit și pustiu, poleit în verde-auriu de ultimele raze ale asfințitului. De aci, prin Hall-Face, o luă spre Cartierul Sclavilor.

„Din dorință se naște nevoia de bucurie, a spus Divinul, din bucurie se naște durerea, din bucurie și durere izvorăște spaima.“ Și iată că în ochii bietului culi se iviră și durerea și spaima și mînia. Năucit de atîta alergătură, își întorsese capul

nu o dată spre asupritorul lui, răsuflând anevoie, măsurînd cu picioarele-i lungi drumul larg și neted al pieței. În asfințit, piața era imensă, pustie și tristă. După ce își isprăvesc treburile, englezii își petrec aici tot timpul înainte de cină, plimbîndu-se singuri sau cu soțiile, ibovnicele și copiii lor în trăsuri scumpe, trase de cai, joacă fotbal, admiră oceanul și frumusețea plină de măreție a apusului, atît de străină lor. Tinărul culi alerga, privind cu ochi răi la roșcovanii vînjoși, în pantaloni scurți și tricouri pestrițe, care alergau prin piață ca nebunii, de bună voie, se urmăreau, săreau după mingea care țîșnea în sus, pocnind-o cu virfurile boante ale bocancilor. Soarele cobora tot mai jos, cerul asfințitului se colora în verde, iar norul ușor și pufos care se destrăma în adîncul firmamentului căpăta o minunată nuanță trandafirică... „Carlton-Hotel!” rosti cu glas stins englezul, care, cuprins de o melancolie somnolentă, privise tot timpul apusul, oceanul, văturelele mărunte ce se așterneau, foșnind blind peste pietrele de pe mal, ca o spumă de culoarea heliotropului. Băiatul se întoarse din fugă spre el, rinjind ciînește, tare-i venea să-și înfigă dinții în omul acesta care izbutise să-l sleiască de puteri; însă a-și curma goana era cu neputință, deoarece, fără a-și schimba expresia tristă și somnoroasă, englezul îl îmboldea tot mai des cu bastonul în spinare. Trecuse, de altfel, și starea aceea de beatitudine și de surescitare, transformîndu-se în altceva, o supunere încordată, un automatism al alergării ce s-ar putea asemui cu o inerție a goanci. Cum toate hotelurile din Fort erau pline, englezul trăsese la unul mai puțin simandicos, dincolo de Cartierul Sclavilor, și ricșa trecu din nou pe lângă bananul sub care flăcăul șezuse dimineată, dornic de a cîștiga ceva de pe urma acestor necruțători și misterioși oameni albi, nădăjduind cu tărie în partea lui de fericire. Grădinile se perindau una după alta, cu gardurile lor din fier prin care se zăreau *bungalow*-urile scunde cu acoperișurile olandeze. După ce intră în goana mare într-una din curți, tinărul culi se odihni vreo jumătate de ceas sub o terasă largă, în timp ce englezul se schimba pentru cină. Inima îi bătea, de parcă arfi băut otravă, buzele-i erau palide, trăsăturile obrazului cu pielea brună se ascuțiseră, minunații lui ochi păreau și mai negri, iar cîrpa de pe cap era atît de udă, încît o smulse și o azvîrli cît colo. Mirosul răspîndit de trupul lui încins devenise neplăcut, ceva ca un amestec de ceai calduț cu ulei de cocos și

cu încă ceva, cum ar fi dacă ai strivi între palme o grămăjoară de furnici.

Între timp, soarele apusese. Pe terasă, o domnișoară bătrână ședea tolănită în balansoar, citind dintr-o carte de rugăciuni la lumina ultimelor raze ale zilei. Zărind-o din stradă, un bătrîn înalt și slab ca un schelet, cu pieptul și pîntecele năpădite de păr cenușiu și cîrlionțat, intră în curte fără zgomot; purta turban de cerșetor și un fel de șorț dintr-o pinză cîndva roșie, cu dungulițe transversale galbene. Pe braț ținea un paner împletit din fibre de palmier. Apropiindu-se de terasă, făcu o plecăciune slugarnică, ducîndu-și mîna la frunte, apoi se așeză pe pămînt și săltă capacul panerului. Fără a-l privi, femeia din balansoar îi făcu semn cu mîna să plece. Dar el își și scosese fluierul de trestie de la cingătoare. Tînărul culi sări deodată în picioare și, cu o furie de neînțeles, se răsti la el ca un turbat. Sări în picioare și bătrînul, trînti capacul panerului și, răsucindu-și capul înapoi și încolo, fugi spre poartă. Ochii băiatului rămaseră multă vreme la fel de rotunzi ca ai acelei ființe înspăimîntătoare pe care și-o închipuia tîrîndu-se încet afară din paner, înălțîndu-și grumazul încordat și umflîndu-și gușa cu reflexe albăstrui schimbătoare. Întunericul se lăsa cu repeziciune; cînd englezul ieși pe terasă, proaspăt spălat, într-un smoching alb, se inserase de-a binelea. Flăcăul se repezi, supus, la hulube. Era o noapte deosebit de caldă, ca întotdeauna înainte de anotimpul ploilor, și parcă mai încărcată de miresme decît ziua. Aroma călduță și dulceagă a moscului se amesteca mai greoi ca oricînd cu mirosul de pămînt cald și de flori putrede. Pe strada dintre grădini pe care gonea acum rieșă, bezna era atît de adîncă, încît nici nu știai că îți vine din față o altă rieșă decît după răsufierea grea a celui-lalt culi și după micul felinar atîrnat la una din hulube. În sfîrșit, se zări licărind slab laguna putredă, pe sub streășina neagră a copacilor, apoi apărură lumini roșii ce se reflectau în apa ei, cu dîre prelungi. În neagra noapte tropicală, clădirea mare cu două etaje părea inundată de lumina care se zărea prin ferestrele deschise. Curtea însă era cufundată în beznă... Aici se adunaseră multe rieșe, iar trupurile culilor se confundau cu întunericul, doar pînzele înfășurate în jurul șoldurilor lor mai formau cîte o pată albicioasă nedeșlușită. Terasa cea mare dinspre lagună strălucea de luminări cu apă-rătoare de sticlă, năpădită de nenumărate mu-culițe, făcînd

să strălucească învelitoarea albă a mesei lungi, încărcată cu tacimuri, sticle și cupe cu gheață, ca și smochingurile albe ale oaspeților, care vorbeau fără încetare, deși reținut, scoțind sunete guturale, în timp ce servitori desculți și durdulii ca niște dădace îi serveau, tirșindu-și tălpile goale, iar o imensă rogojină chinezească, atirnată de tavan, se legăna neîncetat, pusă în mișcare de cițiva malaezi așezați în spatele peretelui care nu ajungea pînă la tavan, făcînd musafirilor vînt, răcorindu-le frunțile reci și umede. Ricșa numărul șapte trase din goană la terasă. Cei din jurul mesei îl întîmpinară pe oaspetele întîrziat cu murmure de bucurie. Acesta sări din trăsuriță și urcă sprinten treptele terasei. Iar ricșa ocoli în goană clădirea, pentru a intra pe altă poartă în curtea în care stăteau celelalte ricșe; în timp ce ocolea casa, flăcăul se trase brusc îndărăt, de parcă l-ar fi croit cineva cu un ciomag peste frunte: la o fereastră luminată de la etaj, într-un halat ușor de mătase roșie, cu un colier din trei șiraguri de rubine la gît și cu brățări late de aur pe brațele-i goale, stătea în picioare și îl privea cu ochi rotunzi, strălucitori, logodnica lui, fetița-femeie, cea care în urmă cu o jumătate de an se învoise să schimbe între ei turtițele de orez! În locul unde era el, jos în umbră, ea nu-l putea vedea. El o recunoscuse însă din prima clipă și, făcînd un pas înapoi, rămase pe loc, înmărmurit.

Nu căzu la pămînt, și nici inima nu-i plesni, căci prea era tînără și puternică. După cîteva clipe, se tupilă sub un smochin secular al cărui creștet, asemenea arborelui paradisului, ardea și fremăta cu o puzderie de scinteieri verzi, înfocate. Privi multă vreme căpșorul negru și rotund, mătasea roșie care abia ascundea trupul micuț și brațele ridicate în sus ca să-și potrivească pieptănătura. Așteptă, chincit acolo, pînă în clipa cînd fata se întoarse de la fereastră, îndreptîndu-se spre fundul camerei. Iar cînd ea pieri, sări în picioare, înșfăcă hulubele, străbătu curtea ca o vijelie și țîșni pe poartă, apoi continuă goana, de astă dată știind bine încotro și pentru ce aleargă, ascultîndu-și numai și numai propria voință, deodată liberă.

— Trezește-te, trezește-te! strigau în el miile de glasuri mute ale strămoșilor de o sută de ori putreziți în pămîntul acestui colț de rai. Scutură-te de amăgirea lui Maru, vis al acestei scurte vieți. Ți-e îngăduit oare să dormi, tu, care ești otrăvit de venin și străpuns de săgeată? De o sută de ori suferă cel ce-i stăpîn pe ceva care îi este de o sută de ori drag, căci toate

mîhnirile, toate lacrimile din iubire purced, din legăturile inimii. Aşadar, ucide-le! Prea scurt va fi răstimpul în care te vei bucura de pacea răgazului ce ți se dă, căci în o mie de noi încercări te va azvîrli acest pămînt al Paradisului, refugiul oamenilor care primii au cunoscut dorința. Oricum, vei avea parte de acest scurt răgaz pentru odihnă, tu, cel prea de timpuriu ieșit în drumul vieții, tu, cel care ai pornit cu ardoare pe urmele fericirii și ai fost rănit de cea mai ascuțită dintre săgeți: setea de dragoste și de noi începuturi în această lume străveche, unde, încă de la începutul veacurilor, învingătorul își apasă călcîiul pe beregata celui biruit!

■ Sub bolțile negre ale copacilor cu coroanele împreunate se arătară luminile dughenelor din Cartierul Sclavilor, încă deschise. Într-una din ele, tînărul culi mîncă lacom un castron de orez fier, călduț și foarte piperat, și porni grăbit mai departe. Știa unde stă bătrînul acela care intrase acum un ceas în curtea hotelului: locuia, împreună cu un nepot de-al lui, pe lîngă fructăria destul de răsărită a acestuia, într-o casă scundă cu stîlpi groși de lemn. Nepotul, îmbrăcat europenește cu haine de în murdare, cu o uriașă chică de păr pîslos, ca lîna creată, căra tocmai niște coșuri cu poame în fundul prăvăliei, încrețindu-și nasul din pricina fumului de la tigara ce-i atîrna lipită de buza de jos. Nu băgă de seamă că flăcăul era turbat de furie, ud learcă și înfierbîntat. Dintr-o săritură, și fără o vorbă, tînărul culi intră în șopron și împinse cu piciorul ușa din fund, în dosul căreia nădăjduia să-l găsească pe bătrînul mut. În palma nădușită își ținea strîns comoara, moneda de aur pe care o scosese încă pe drum de sub pînza încinsă peste șolduri, dintr-o punguță de piele atîrnată la cîngătoare. Și galbenul își făcu într-o clipă efectul: băiatul tîsni din casă cu o cutie mare de țigări de foi legată cu sfoară. Plătise pentru ea un preț mare, dar nici cutia nu era goală: ceva se zbătea în ea, se zvîrcolea, foșgăind și ciocănind în capac cu inelele trupului său puternic.

De ce mai luase cu el și ricșa? Dar o luase și, alergînd ritmic și avîntat, zbură spre tîrmul oceanului, spre piața pustie, cufundată în întuneric, abia luminată de stele. Dincolo de piață erau presărate luminițele rare ale Fortului, iar pe fundalul cerului farul se rotea încet, ca o oglindă cu ape tulburi, aruncîndu-și lumina albă, ca o dîră de fum, numai în direcția radei. Dinspre ocean adia o briză ușoară și răcoroasă a cărei

suflare blindă abia se auzea. Ajungînd pe mal, trînti pentru ultima oară hulsele subțiri între care viața îl înhămasese de timpuriu, deși nu pentru multă vreme, și se așeză, de astă dată nu pe pămîntul gol, ci pe o bancă, se așeză cu îndrăzneala unui adevărat colonist.

Dînd hindusului o liră întreagă, i-l ceruse pe cel mai mic, dar și cu veninul cel mai puternic, cel mai ucigător. Și într-adevăr, pe lingă că era de o frumusețe ca-n basme — numai inele tivite în verde, un căpșor rotund, albastru, cu o dungă de culoarea smaragdului de-a lungul cefei și o codiță arcuită — era, cu toată micimea lui, nemaipomenit de puternic și de turbat, mai ales acum, după ce fusese ținut într-o cutie de lemn urit mirositoare. Se încorda spasmodic, ca și cum ar fi fost de oțel, se zvîrcolea, sîsîia, și izbea în capac. Cu mișcări repezi, tinărul culi desfăcu sfîcara... Dar la urma urmei, cine poate ști cum a făcut-o? Cu mîini sigure, sau tremurînde? Iute, cu hotărîre, ori nu? Sau, după aceea, a șovăit oare multă vreme? Va fi stat cu privirea pierdută spre oceanul întunecat, ascultîndu-i zgomotul valurilor, și-a ațintit ochii la Crucea Sudului, la Corb, sau la Canopus? O fi rînjit cîinește înapre orașul coloniștilor, înapre hotelul somptuos a cărui lumină de la intrare se zărea în depărtare? Fără îndoială că a deschis brusc cutia și și-a pus hotărît mina stîngă pe spiralele aclele reci ca gheața, ori ca un cadavru, care se zvîrcoleau în cutie: a fost mușcat drept în palmă.

Arsura acestei mușcături este de nesuportat, putîndu-se asemui cu o electrocutare. Corpul omului e fulgerat din tălpi pînă-n creștet de o durere indescriptibilă, o tertură atît de cumplită, încît în asemenea cazuri chiar maimuțele scîncesc jalnic și încep să plîngă ca niște copii, în hohote deznădăjduite și rugătoare. Și fără îndoială că, fulgerat de șocul arzător, flăcăul s-a rostogolit pe bancă, făcîndu-se covrig, trîntind cît colo cutia. Apoi a simțit cum se cascadează sub el un abis fără fund, ca și cum prin fața ochilor lui totul ar fi alunecat cîineștie încotro, pieziș, în sus: și oceanul, și stelele, și luminile hotelului. Freamătul valurilor i-a năpădit creierul, năucindu-l, pentru ca după o clipă să se curme brusc: șocul acesta este urmat întotdeauna de un leșin adînc. Dar la scurtă vreme, cel mușcat își revine negreșit, parcă anume pentru a vomita cu mare caznă, vărsînd sînge, și pentru a cădea apoi iarăși în neființă. Se întîmplă ca astfel de căderi în gol, urmate de

reveniri, să se repete de mai multe ori și fiecare din ele, frîgîndu-l, tăindu-i răsuflecă, îi răpește nefericitului cite ceva din ceea ce se numește viață, luîndu-i una cite una facultățile omenești: cugetul, memoria, văzul, auzul, durerea, amărăciunea, bucuria, ura și apoi ultima însușire, atotecuprinzătoare, aceea aprigă dorință de a cuprinde în inima ta întreg universul vizibil și invizibil, pentru a-l dărui iarăși cuiva.

La vreo zece zile după aceea, într-un amurg întunecos și fierbinte, ca întotdeauna înainte de furtună, în rada portului Colombo o barcă în care stătea pe jumătate culcat pasagerul ricșei cu numărul șapte, mînată de două perechi de vislași, zorea spre un mare vapor rusesc gata să-și ridice ancora, pentru a porni spre Suez. Vasul răsuna de huruitul ancorei, cînd, după ce barca opri chiar sub peretele uriaș al carenei, pasagerul urcă grăbit scara lungă a vasului și apărură pe punte. În primul moment, căpitanul refuză categoric să-l ia la bord: acesta-i un vapor de marfă, declară el, agentul a și coborît și a vă primi este un lucru cu desăvîrșire imposibil. „Dar eu vă rog insistent, vă rog s-o faceți în mod excepțional“, nu se lăsă englezul. Căpitanul îl privi mirat: părea un bărbat voinic și energic, totuși nuanța închisă a pielii obrazului ars de soare părea nesănătoasă, iar în dosul ochelarilor cu lentile strălucitoare ochii lui aveau privirea fixă, de parcă nu vedea nimic, și în același timp neliniștită. „Așteptați pînă poimîine, spuse căpitanul: poimîine vă veți putea imbarca pe un vas poștal german.“ „Da, dar mi-e foarte greu să mai petrec două nopți la Colombo, sînt bolnav. Nu mai pot suporta nopțile astea ceyloneze, chinuit de insomnii și de atîtea altele, prin care trece orice om nervos în ajunul furtunilor. Aruncați doar o privire la tenebrele astea, la norii care au acoperit de jur împrejur orizontul... Va fi iarăși o noapte îngrozitoare. De fapt, anotimpul ploilor a și început.“ Căpitanul ridică din umeri, se gîndi puțin și pînă la urmă cedă. Nu trecu nici un minut și singalezii, subțiri ca niște țipari, ridicau la bord un cufăr negru, lăcuit, împestrițat de nenumăratele etichete multicolore ale atîtor hoteluri și marcat cu două inițiale roșii.

I s-a oferit singura cabină liberă, cea a doctorului; era foarte strîmtă și înăbușitoare, însă englezul o găsi minunată. După ce își despachetă în grabă lucrurile, străbătu careul și ieși pe puntea superioară. Întunericul înghițea totul cu repe-

ziciune. Vasul părăsise cheiul și își întorcea prova spre larg. Se părea că vin asupra lui din dreapta alte vase, felinare atîrnate de catarge, luminile Fortului. În stînga, apa se depărta de sub bordaj, spre malul plat, spre depozitele de cărbuni și spre desișul negru al crîngurilor de cocotieri cu trunchiuri subțirele, ca o întindere tremurătoare și întunecată în care se oglindeau încă norii negri și deprimanți de pe cer și dacă te uitai țintă la goana asta impetuoasă și tremurătoare a apei, te apuca amețeala. Schimbîndu-și neconținut direcția, bătea un vîntuleț umed, îmbălsămat și leșinător. Dar perdeaua tăcută a norilor se deschise brusc în fața unui abis albastru-pal atît de luminos, încît vreme de o clipă se putură desluși în desișurile pădurii trunchiurile de palmieri și banani, chiar și colibele pitulate sub ele. Englezul clipi speriat, își întoarse capul spre digul care trecea, plutind încet, prin stînga lui, cu luminița roșie la capăt, pe zarca plumburie a oceanului de dincolo de dig, și se înapoie cu pași repezi în cabină.

Înainte de cină, bătrînul steward, un om pe care îl înrăise oboseala, bun observator, bănuitor chiar și din senin, trase de cîteva ori cu coada ochiului prin perdeaua cabinei. Englezul ședea pe un fotoliu pliant de pînză, ținînd pe genunchi un caiet gros cu scoarțe de piele în care scria cu un toc de aur; cînd își ridica ochii, sticlindu-și lentilele ochelarilor, fața îi căpăta o expresie obtuză și brusc mirată. Apoi lăsă tocul și căzu pe gînduri, avînd aerul că e atent la freamătul și la foșnetul valurilor care se rostogoleau greoi dincolo de peretele cabinei. Stewardul trecu mai departe, agitînd cu putere un clopoțel. Englezul se ridică și se dezbracă complet. După ce se fricționează din cap pînă-n picioare cu un burete muiat în colonie îndoită cu apă, se bărbierii, își potrivește din foarfecă mustățile scurte și groase, își potrivește meticuloasă cu periile părul negru și bătos, pieptănat cu cărare într-o parte, își schimbă rufăria, își puse smochingul și porni spre careul ofițerilor cu obișnuitul său aer hotărît, milităresc.

Ofițerii, care așteptau de o bună bucată de vreme în jurul mesei, ocărîndu-l pentru întîrziere, îl primiră cu o amabilitate exagerată, fudulindu-se care mai de care cu cunoștințele de limba engleză. El le răspuase reținut, dar nu mai puțin amabil, și se grăbi să adauge că îi place foarte mult bucătăria rusească și că a fost în Rusia, în Siberia... că, în general, a călătorit mult și a suportat întotdeauna foarte bine călătoriile,

ceea ce însă nu putea spune despre ultima sa ședere în India, Java și Ceylon: aici s-a îmbolnăvit de ficat și și-a zdruncinat nervii, ajungând chiar să facă lucruri ciudate, cum ar fi, de pildă, ceea ce făcuse cu un ceas în urmă, anume neașteptata lui prezentare pe acest vapor. La cafea, le oferi marinarilor coniac și lichioruri și scoase o cutie de țigări groase egiptene, pe care o lăsă deschisă pe masă, ca să se poată servi toți. Căpitanul, un bărbat cu ochi duri și inteligenți, care se străduia să pară cât mai occidental în toate împrejurările, aduse vorba despre problemele coloniale ale Europei, despre japonezi, despre viitorul Orientului Îndepărtat. Ascultându-l cu atenție, englezul riposta, sau aproba. Vorbea curgător, dar nu cu simplitate, ci parcă ar fi citit un articol bine scris. Din când în când, își curma brusc vorba și asculta cu și mai mare atenție freamătul valurilor care răzbătea prin ușile deschise. Furtuna rămăsese în urmă. Șiragul de briliante al luminilor orașului, ale căror scăpărări stăruiseră vreme îndelungată, se mistuise de mult în catifeaua neagră a depărtării. Acum vasul plutea într-o beznă fără de hotar, parcă suspendat în gol, între ocean și noapte. Ușa de la careul ofițerilor dădea chiar sub puntea de comandă. Întunericul din ferestrele și ușile deschise contrasta puternic cu încăperea viu luminată. De afară venea o adiere umedă — suflul umed și liber a ceva liber din zorii timpului și o răcoare proaspătă care, ajungând pînă la cei din jurul mesei, îi făcea să simtă mai bine mirosul tutunului, al cafelei calde și al lichiorurilor. Uneori însă, lumina electrică scădea brusc, dreptunghiurile ușilor și ferestrelor deveneau o clipă sinilii, iar în jurul vasului se căsca, tăcut și negrait de larg un albăstrui abis al abisurilor, hula curgătoare a întinderilor de apă scînteia, iar de jur împrejur orizontul se cufunda într-o negreală de cărbune și, ca un oftat greu al Creatorului însuși, de pe vremea cînd universul era scufundat în haosul dinaintea veacurilor, răsuna înăbușit, lugubru și solemn un bubuit prelung de tunet, cutremurînd totul pînă în temelii. În astfel de momente, englezul rămînea cîteva clipe ca împietrit.

— Înfiorător! rosti el, cu glas stins, dar ferm, după o izbucnire luminoasă deosebit de orbitoare. Și, ridicîndu-se de pe scaun, se apropie de ușa în spatele căreia se căsca bezna. E cît se poate de înfiorător, spuse el ca pentru sine. Dar lucrul cel mai cumplit este că noi nu mai gîndim, nu mai simțim,

nu mai sîntem capabili de a simți cît este de înfiorător, pentru că ne-am și dezvățat de asta.

— De ce anume? întrebă căpitanul.

— Să luăm, de pildă, răspunse englezul, măcar faptul că sub noi și în jurul nostru se deschide o adîncime fără fund, acel hău șubred despre care vorbește Biblia în cuvinte atît de cumplite... O, reluă el grav, scrutînd întunericul, în apropiere și în depărtare, peste tot, se aprind brazde de foc, verzi și înspumate, iar negrul din jurul acestei spume e negru-vînăt, ca pana corbului. Oare unui căpitan de vas i se face vreodată foarte frică? întrebă el.

— Nu, de ce? răspunse căpitanul cu voită nepăsare. E într-adevăr o treabă de răspundere, dar... Totul depinde de obișnuință...

— Spuneți mai degrabă că depinde de ignoranța noastră, replică englezul. A sta acolo sus pe puntea de comandă, cu cei doi ochi mari și tulburi aprinși de o parte și de alta, unul roșu și unul verde, care te privesc prin sticlele lor groase, și a merge cine știe încotro prin bezna nopții și a apelor ce se aștern pe mii de mile împrejurul tău, e de-a dreptul înnebunitor! De altfel, reluă el, nu-i mai bine nici jos în cabină, cînd în dosul peretelui subțire, chiar la căpătîiul tău, urlă și clocoțeste toată noaptea un abis fără fund... Da, da, rațiunea noastră e tot atît de slabă ca și a unei cîrțițe, ba chiar mai slabă poate, pentru că și cîrțița, care nu-i decît un animal, și sălbatecul și-a păstrat măcar instinctul de conservare, pe cînd la noi acesta a degenerat, sau e pe cale de a degenera.

— Totuși, cîrțițele nu se plimbă pe întreg globul, răspunse, surîzînd, căpitanul. Cîrțițele nu folosesc nici aburul, nici electricitatea, nici telegrafia fără fir... Doriți, bunăoară, să cer chiar acum legătura cu Adenul? Și doar pînă acolo sînt zece zile de drum.

— Și asta-i ceva înspăimîntător, replică englezul, aruncînd prin ochelari o privire severă spre ofițerul care începuse să ridă. Da, și asta-i ceva cît se poate de înfricoșător. De fapt, nici nu ne mai temem de nimic. Nu ne mai temem cu adevărat nici măcar de moarte: nici de viață, nici de mistere, nici de abisurile care ne înconjoară, nici de moarte: nici de a noastră, și nici de a altora! Eu, care am luat parte la război, ordonam să se tragă cu tunurile și ucideam oameni cu sutele; și nu numai

că nu sufăr, că nu înnebunesc la gândul că sînt un asasin, ci, dimpotrivă, nici măcar nu mă gîndesc vreodată la ei.

— Credeți că animalele sau sălbatecii își fac probleme? Întrebă căpitanul.

— Sălbatecii cred că așa se cuvine, pe cînd noi, nu, spuse englezul și apoi tăcu. Începu să se plimbe încoace și încolo, străduindu-se să calce cît mai ferm.

Direle luminoase, trandafirii acum, care licăreau, trecînd prin dreptul stelelor, slăbeau. Vîntul sufla prin ferestre și prin uși mai puternic, mai răcoros, tot mai aprig mugea bezna neagră de afară. Scoica uriașă folosită ca scrumieră se tira pe masă, cînd în sus, cînd în jos. Aveai neplăcuta senzație că picioarele ți se moaie și că sub tine se umflă ceva care înțli te ridică în sus, apoi te răstoarnă într-o parte și se retrage, iar puntea îți fuge de sub picioare, coborînd tot mai adînc. După ce fumară pe săturate și își terminară cafelele, ofițerii, căutînd să-și ascundă căscatul, privind cu coada ochiului spre ciudatul lor pasager, mai stătură cîteva minute, tăcuți, apoi îi urară noapte bună. Nu rămase decît căpitanul, care fuma, urmărindu-l din ochi pe englez. Acesta, cu o țigară de foi în mînă, se plimba, clătînîndu-se de la o ușă la alta, iritîndu-l cu seriozitatea lui imbinată cu un fel de absență, pe bătrînul steward care strîngea masa.

— Da, da, rosti el, nu ne-a mai rămas decît teama de a ne fi dezvățat să simțim teama. În Europa de mult nu mai există nici Dumnezeu, nici religie, iar noi, cu toate preocupările și lăcomia noastră, sîntem totuși reci ca gheața și în fața vieții, și în fața morții; și chiar dacă ne temem, o facem cu rațiunea, ori poate numai cu o rămășiță a instinctului de conservare. Uneori, ne străduim chiar să ne insuflăm această teamă, s-o sporim, și totuși n-o percepem, n-o încercăm în suficientă măsură... așa cum nici eu nu simt acel ceva pe care l-am numit înfiorător, spuse el cu un gest spre ușa deschisă, unde se zărea oceanul negru, ale cărui valuri săltau aprig prova navei, aplecînd-o cînd pe o parte, cînd pe alta, în scîrșitul pereților despărțitori din cală.

— Este desigur influența Ceylonului asupra dumneavoastră, observă căpitanul.

— O, fără îndoială, fără îndoială! încuviință englezul. Noi toți — comercianți, tehnicieni, militari, politicieni, coloniști — ca să ne salvăm, ca să fugim de propria noastră

prostie și goliciune sufletească, colindăm lumea largă și ne silim să ne entuziasmăm ba de munții și lacurile Elveției, ba de mizeria Italiei, de tablourile sau de statuile și coloanele ei ciobite, ba rătăcim pe pietrele alunecoase ale cine știe cărui amfiteatru rămas în picioare, în Sicilia, ba ne uităm cu prefăcută admirație la Acropole, la mormanele de piatră galbenă, ba asistăm ca la un spectacol de bilci la împărțirea flăcării sfinte de la Ierusalim, plătim sume exorbitante pentru a suferi torturile ce ni le impun călăuzele și puricii în cavourile și în templele Egiptului, navigăm spre India, China și Japonia și iată că abia aici, în sălașul cel mai străvechi al omenirii, în acest eden pe care l-am pierdut și pe care îl numim coloniile noastre, pe care îl posedăm cu lăcomie, înconjurați de murdărie, ciumă și holeră, de friguri și oameni de culoare pe care i-am transformat în vite, numai aici realizăm într-o oarecare măsură ce este viața, moartea, dumnezeirea. Doar aici, după ce am rămas nepăsător în fața tuturor acestor Osiris, Zeus, Apollo, Cristos sau Mahomed, am simțit nu o dată că m-aș putea închina numai înfricoșătorilor zei ai acestui pământ strămoșesc al omenirii — lui Brahma cel cu o sută de brațe, lui Siva, Demonului, lui Buddha, al cărui cuvânt a răsunat ca însuși Verbul lui Mathusalem, cel care a bătut în cuie capacul sicriului omenirii... Da, numai datorită Orientului și bolilor pe care le-am contractat în Orient, datorită faptului că am ucis oameni în Africa, sau că în India cea jefuită de Anglia, deci în parte și de mine, am văzut oameni murind de foame cu miile, că în Japonia îmi cumpăram fetețe drept neveste pentru o lună, că în China îi pocneam cu bastonul în cap pe niște bătrâni lipsiți de apărare, că în Java și în Ceylon îl sileam pe câte un culi să alerge pînă începea să horcăie, trăgînd să moară, că la Anaradhapur m-am îmbolnăvit de niște friguri îngrozitoare, iar pe malul Malabarului, de o boală de ficat, numai datorită tuturor acestor împrejurări simt și gîndesc și eu într-o oarecare măsură. Aceste țări, cu mulțimile ei nenumărate de oameni, ori își trăiesc viața nemijlocit, copilărește, adevărînd cu toată ființa lor și existența, și moartea, și măreția divină a universului, ori au și străbătut un drum prea lung și prea greu din punct de vedere istoric, religios și filozofic și au și ostenit pe acest drum, iar noi, oamenii noii ere de fier, vrem să le supunem, să le împărțim între noi, sub eticheta: problemele noastre

coloniale. Și când se va sfârși cu împărțeala asta, pe lume se va reintrona supremația unui nou Tîr sau a unui nou Sidon, ori a unei noi Rome, fie engleză, fie germană, și atunci se va repeta negreșit ceea ce, cum spune Biblia, proorocii i-au prevestit Sidonului, care se confundase cu dumnezeirea; Romei - Apocalipsul, iar Indiei și triburilor ariene care au locuit-o - Buddha, grăind astfel: „O, voi, prinți, deținători ai puterii și stăpînii atîtor bogate comori, care vă întoarceți lăcomia unul împotriva altuia, cît de hulpav vă istovesc propriile voastre fapte!” Buddha și-a dat seama ce înscamnă viața „Eului” în această lume a întîmplării, în acest univers pe care noi nu-l înțelegem, și s-a înspăimîntat, cuprins de o teamă pioasă. Noi însă ridicăm „Eul” nostru mai presus de ceruri, vrînd să concentrăm în el întregul univers, surzi la vorbele care se spun despre viitoarea fraternitate și egalitatea mondială, și iată că abia în mijlocul oceanului, sub constelații necunoscute nouă, în mijlocul marelui furtunilor tropicale, în India, sau în Ceylon, cînd în timpul nopților negre și zăpușitoare, impresurat de febrile tenebre, simți cum te topești, cum te mistui în negrul acela de nepătruns, în sunetele și miresmele acestui înspăimîntător Unic Tot, începi să înțelegi oarecum cît prețuiește faimosul nostru Eu... Cunoașteți cumva legenda aceea budistă, se adresează el căpitanului, sticlindu-și ochelarii și oprindu-se în loc.

— Care legendă? întrebă căpitanul, care căscase pe furiș, trăgînd cu coada ochiului la ceas.

— Legenda sună astfel: un corb a pornit o dată în zbor după un elefant care cobora în goană coasta împădurită a unui munte, îndreptîndu-se spre ocean. Strivind tot ce întîlnea în cale, frîngînd crengile desîșului de lîngă mal, uriașul se prăvăli în valuri, iar corbul hămesit, după ce așteptă ca elefantul să se înecă și să apară iar la suprafața apei, se lăsă din zbor pe hoitul acela enorm. Leșul plutea, descompunîndu-se, iar corbul tot ciugulea din el cu lăcomie. Cînd se trezi la realitate, văzu că fusese purtat, odată cu hoitul, departe, atît de departe, încît de acolo nici cu aripi de pescăruș nu mai avea cum să se întoarcă. Începu să țipe cu glas jalnic, cu glasul celui pe care l-a pîndit și îl așteaptă Moartea... Este o legendă înfiorătoare!

— Da, înfiorătoare, spuse căpitanul.

Englezul tăcu, apoi își reluă plimbarea de la o ușă la alta. Din întunericul mugitor se desprinsese, sacadat și trist, semnalul de clopot pentru al doilea cart. Din decență, căpitanul mai zăbovi vreo cinci minute în careu, apoi se ridică, strînse mîna pasagerului și se retrase în cabina lui liniștită și spațioasă. Pierdut în gînduri, englezul își reluă plimbarea. Bătrînul steward se mai chinui să stea în oficiu vreo jumătate de ceas, apoi intră în careu și, cu o mutră acră, stinse toate becurile, lăsînd aprinsă o singură lampă de perete. După ce plecă și el, englezul se apropie de perete și o stinse. Odată cu întunericul care se lăsă brusc, vuietul valurilor se auzi parcă mai puternic și, tot brusc, în fața ferestrelor se deschise un cer înstelat, brăzdat de vergi și catarge. Scîrțîind din încheieturi, vasul se cățăra de pe un munte de apă pe altul. Își lua tot mai mare avînt la urcușuri și la coborișuri, iar printre sarturi zburau, cu oscilații ample, cînd în sus, spre abisul de deasupra, cînd în jos, spre abisul de dedesubt, Canapus, Corbul și Crucea Sudului, peste care mai trecea, licărind, cîte o dîră trandafirie.

Capri, februarie 1914

BĂTRÎNELUL acela caraghios, Fisun, făcea slujba de arhivar la direcția noastră gubernială. Nouă, tinerilor lui colegi, totul ni se părea la el caraghios: și că era arhivar — și nu numai că nu găsea caraghios acest cuvânt demodat, ci, dimpotrivă, îi atribuia un sens foarte înalt — și că-l chema Fisun, ba pînă și faptul că era trecut de optzeci de ani.

Era scund de tot, uscățiv, gîrbov rău și purta niște haine cît se poate de ciudate: un surtuc lung, de gata, dintr-un fel de stofă cenușie, și cizme soldățești uriașe, în ai căror carîmbi drepți și largi picioarele lui subțiri, care se îndoiau cînd mergea, intrau pînă mai sus de genunchi. Auzea foarte prost, „să-i tragi clopotul la ureche, nu alta!“, cum spuneau, cu ironie specifică ucrainenilor, paznicii zemstvei, privindu-i urechile mari, totdeauna reci, ca de ceară; din pricina bătrîneții îi tremura capul, avea un glas ca din mormînt, gura pungită, iar ochii lui decolorați nu exprimau decît o nesfîrșită oboseală și o tristețe potolită. Adăugați la toate acestea o căciulă năpîrlită din picioare de miel, pe care Fisun și-o trăgea pînă peste urechi, de teamă să nu-l tragă curentul și să nu-și piardă auzul de tot, mai adăugați încrețiturile groase ale cizmelor și veți obține o arătare cu adevărat caraghioasă. Dar pe deasupra acestei înfățișări caraghioase îi corespundea și o fire caraghioasă.

Nu degeaba secretarul zemstvei, un fost seminarist, îl poreclise Caron. Fisun, așa cum am mai spus, era un arhivar convins. Își începuse slujba de pe la paisprezece ani și slujise numai la arhivă. Te apuca groaza cînd te gîndeai, aproape șaptezeci de ani în beciurile acelea boltite, vreme de aproape șaptezeci de ani s-a furișat prin penumbra culoarelor întunecoase, tot clasînd, sigilînd și ștampilînd viața care se scurgea

undeva sus, la lumina zilei, la lumina soarelui, coborînd la sorocul dat în criptele arhivei, încărcînd rafturile cu mormane de hîrtoage prăfuite și nefolositoare nimănui dintre cei vii! El însă nu-și socotea soarta de loc îngrozitoare. Dimpotrivă: era încredințat că nici o activitate omenească nu este de conceput fără arhivă.

— Și dacă-i nevoie de o adeverință? spunea el, ferm convins că răspunsul acesta e fără replică.

În subsolul ticsit pînă-n tavan cu rapoarte și dări de seamă, cram pe atunci și cu, vecinul cel mai apropiat al lui Fisun, bibliotecar al zemstvei și, prin urmare, tot un Caron, într-o oarecare măsură. Numai că eu stăteam acolo de doi ani și nu de șaizeci și patru; primeam fără pic de osteneală o leafă de aproape treizeci și nouă de ruble, și tot nu eram mulțumit. Pe cînd Fisun, care trudea din greu de dimineată pînă seara, căpăta treizeci de ruble și jumătate și habar n-avea ce să facă cu atîta bănet, într-atîta-i erau de limitate nevoile. La începutul carierei, la arhiva consiliului de tutelă, primea două ruble pe lună și-i mulțumea lui Dumnezeu; iar dacă după zece ani de slujbă la un orfelinat „jucase de bucurie“ ajungînd la un salariu de patru ruble și cîteva copeici, n-o făcuse din dragoste de cîștig, ci numai fiindcă aceasta reprezenta retribuția unui stăpîn absolut al împărăției subterane a arhivei, leafa unui arhivar, și nu al unui amărit oarecare.

Lucra la zemstvă aproape din prima zi a înființării ei. Și cum mai lucra! Nu știu cînd se scula dimineata, dar cred că nu mai tîrziu de patru fiindcă locuia foarte departe, undeva în afara orașului, într-o căsuță albastră așezată printre rîpile suburbiei; tirîndu-și cizmele lustruite, venea mișcîndu-și agale bastonul, și totuși ajungea la zemstvă la șase fix. Uneori, nici n-apuca soarele să încălzească grădinile umbroase umezite de rouă, ucrainencele pieptoase abia începeau să se arate, pășind țăntoș și legănat pe trotuarele de lemn, „drumul de mers pe jos“, cu cobilițele pe umeri, purtînd vedre cu lapte și coșuri cu vișine, piața era încă goală, iar străzile pustii și curate ca în orice dimineată, că el, cu gluga și cu cizmele lui înalte, grăbea spre slujbă. Paznicii, pe care-i trezea bătînd în poarta zemstvei, se repezeau de multe ori hotărîți să-i dea vreo două după ceafă; n-aveau ce-i face însă, nu era om de rînd, un paznic de-al lor, ci un arhivar. Îl ocărau, îl bombăneau, dar degeaba; era încăpățînat, și

pînă la urmă izbuti să-i facă să se resemneze și să nu se mai supere, pentru ciocăniturile lui la poartă cu noaptea-n cap.

Cu o asemenea sîrguință, vă puteți închipui cînd părăsea el zemstva! Ziua lungă de vară pe sfîrșite, au plecat de la zemstvă nu numai șefii de birou, dar pînă și conțopiștii cei mai mărunți, în birourile pustii răsună slobod glasurile paznicilor, hîrșitul meselor și al scaunelor mutate din loc, în timp ce Fisun tot mai umblă de colo-colo prin întunecoasa lui împărăție, cu spinarea încovoiată, ținînd un muc de luminare în mîna-i palidă, deformată de reumatism, cercetînd grijuliu rafturile înțesate de dosare; deasupra orașului, în lumina soarelui care stă să apună, plutește glasul tremurător de bas al clopotului de la catedrală, chemînd ologii și babele la vecernie; acoperișurile și grădinile încep să-și țeasă umbra, iar orașenii, care de mult au prinzit și au și tras un pui de somn, se așază mulțumiți la fereastră; Fisun însă abia își trage gluga pe cap și lovește cu bastonul în podea, boscorodindu-și subalternul fiindcă azi iar a venit la zemstvă cam către șapte, cu aproape un ceas după mai-marele lui.

— Văd eu, văd cum te porți! țipă el răgușit, lîngă ușa arhivei de sub scara largă ce duce la etajul întîi, rotindu-și privirea cu ciudă și cu bătrînească neputință.

Da, oricît de caraghios ar părea, avea și el un subaltern! Și acest subaltern îl numea uneori tiran, cu toată seriozitatea și, ce-i mai curios, nu fără temei: Fisun n-avea o fire ușor de suportat. Bătrînii din zemstvă, care știau cîte ceva din viața personală a lui Fisun, susțineau cu toții că și în familie se poartă ca un tiran: că pe nevasta lui, o bătrînică sfioasă, din cale-afară de supusă, care făcea și ceva negoț, în piață, o ține sub papuc de la-nceputul începutului, că femeia nici nu suflă în fața lui și că, în fiecare dimineață, cu grija cea mai mișcătoare, îi lustruiește cizmele în pragul căsuței, de o trec sudorile. Cum putea atunci să nu se teamă de Fisun ajutorul lui, pe nume Lugovoi? Fisun molfăie ocări, de supărare se cocîrjează mai avan, gata să-și atingă carîmbii cu poalasurtucului, și bocăne cu bastonul, iar celălalt, deși se încruntă, tace fără a-și ridica privirea. Lugovoi, un ucrainean mătăhălos și posac, țăran vinjos, îmbrăcat cu costum de lustrin, lucrase mult timp la poștă, la ambalarea și sigilarea coletelor, și nimerise în cele din urmă la zemstvă, în slujba de „ajutor de arhivar“. Cu un singur ghiont l-ar fi putut trînti pe Fisun, dar

se știe de când lumea că puterea nu stă în forța fizică, ci în autoritatea de care este ea legată. Și nu încapă nici o îndoială că Fisun era înzestrat cu această autoritate, că se simțea un șef foarte aspru și-i insufla și lui Lugovoi sentimentul autorității sale. Vorbind cinstit, treabă la arhivă nu prea are. Însă Fisun avea un nemaipomenit dar de a-și găsi de lucru și muncea cu atîta migală, încît treabă și griji se găseau totdeauna pînă peste cap. Iar el se desfăta cu ele și-l chinuia pînă la istovire pe Lugovoi, mai cu seamă toamna, înainte de ședintele zemstvei, cînd se stabileau ore de lucru și seara, absolut inutile pentru arhivă, dar pe care, cu toate acestea, Fisun „le fixa“ cu strictețe.

Se înțelege de la sine că el nu se socotea meru, nicidecum departe — și înainte de toate din pricina bătrîneții lui — purtător al acestei autorități. Și apoi prestigiul îi era știrbit de paznicii care zbierau adesea la el, găsind că îi stînjenește mereu acolo, sub scară, că veșnic „se împedică de el“. Și desigur nici Lugovoi nu tremura întotdeauna în fața lui Fisun: erau clipe cînd simțeau nevoia de a se odihni după munca de pînă atunci și ca să prindă puteri pentru a lucra mai departe, cînd gustarea, ceaiul și fumatul aproape că-i puneau pe cei doi pe picior de egalitate. Șezînd în astfel de clipe la măsută, sub scară, sporovăiau, tăiau felii de piine de secară, mînceau pește sărat și-și fierbeau ceai de fructe într-un ceainic de tablă, aidoma unor oameni simpli, de rang egal. Tot atunci îi unea antipatia comună față de paznici, care nu erau prea binevoitori nici cu Lugovoi, și, afară de asta, extrema izolare a arhivei de toate celelalte secții ale zemstvei: acești șoareci de arhivă — mai cu seamă Fisun, firește — aveau nestrămütata convingere că cei de jos și cei de sus formează două lumi cu totul deosebite, că în vecii vecilor spicele nu vor crește la aceeași înălțime, că oameni mari și oameni mărunți vor exista cît lumea și, de asemenea, autoritate și supuși, că degeaba rîd de ei nepricopsiții ăia... Și slujeau cu credință această convingere, unul poruncind, celălalt executînd.

Tare mai erau încăpățînați oamenii aceștia înapoi! Fisun nici nu voia să știe de rînduicelile cele noi în care nime-rise el, omul de modă veche. Iar noi, tinerii, nu ne mulțumeam să dăm din umeri, ci uncori ne și indignam: prea părea caraghios și ciudat, în lumea noastră, acest supraviețuitor din lumea consiliilor de tutelă! Vremurile erau de bună seamă tul-

buri pe atunci, ultrareacționare; existam totuși noi, oamenii de la zemstvă. Or, pe deasupra, zemstva noastră nu era o zemstvă oarecare: era cunoscută în toată Rusia prin dragostea pentru libertate și spiritul ei democratic. Pe vremea aceea mă aflam și eu jos, dar ajungesem pînă la prag, pînă la evadarea din subsolul meu, și nu oriunde, ci la statistică. Nu eram nici eu mare domn, dar mi se deschidea lumea aceea străină și interzisă lui Fisun și Lugovoi, unde nici vorbă că viața nu se hrănea cu ideile de pe timpul lui „Oceakov și al cuceririi Crimei”, idei care domneau la arhivă, lumea aceea unde în cabinetul președintelui te priveau din perete chipurile împodobite cu favoriți superbi ale bărbaților iluștri din „epoca mărețelor reforme”, unde în sala de adunări, cu două rînduri de ferestre suprapuse, sub ochii frumosului țar-eliberator înfățișat în mărime naturală, stînd pe o podea lustruită ca oglinda, de la începutul deceniului al șaselea și pînă în zilele de adîncă bătrînețe ale lui Fisun au răsunit glasurile eroilor, ale „veteranilor din glorioasa ceată”, unde de pe buzele bătrînului Stankevici, mohicanul acestei cete, au fost lansate atîtea apeluri curajoase și elocvente la reînvierea „cuvintelor date uitării”, la bine; la adevăr, la umanism, „la mersul nestrămutat pe drumul spinos al luptei pentru drepturile cetățenești în Rusia”. Și, repet, mă înclauda și mi se părea caraghios mic, care începusem să urc treptele spre această lume, să-i văd, de cîte ori coboram sub scară, pe acești colegi atît de arhaici. Erau clipe cînd nici măcar nu-mi venea să rîd, ci să mă apropiu de Fisun și de Lugovoi și, printr-un singur cuvînt, un singur gest, de pildă, o puternică strîngere de mînă, să-i silesc și pe acești oameni să renască sufletește, să-i fac să-și dea seama cît de puțin întemeiată le este teama de lumea aceea de sus. Să fi văzut însă cu ce priviride gheață mă petreceau Fisun și Lugovoi cînd coboram degajat din lumea aceea și treceam pe lîngă ei spre bibliotecă! De altfel, privirile lor înghețate n-ar fi fost încă nimic: vorba e că lucrurile stăteau și mai prost. Nu numai dușmănie ori dispreț simțea Fisun pentru aerele mele degajate, nu, în ciuda gradului meu inferior, el se scula de cîte ori treceam pe lîngă el și, cu brațele lipite de corp, se canonea să-și dezdoaică spinarea și să-și așeze cît mai corect în poziție de drepti picioarele nesigure, cufundate pînă la genunchi în carimbii drepti și largi. Vedea o aureolă în jurul capului aceluia care a coborît de pe culmi

amețitoare în sinul existenței biceșnice și întunecoase de la arhivă, știa că, cine știe de ce, președintele în persoană îmi strânge mina, că fumez și stau la taclale ca de la egal la egal cu secretarul și simțea că, odată cu mine, ajunge cât de cât și până la el o adiere din locul unde sălășluia acea autoritate la picioarele căreia s-a tîrît atîta amar de ani și în a cărei ipostază, ce-i drept foarte palidă, se simțea uneori și el însuși.

Așa se scurgeau paralel două vieți cu totul deosebite, a noastră și cea de la arhivă. Astfel, atît noi cît și bătrînelul acesta încăpățînat și caraghios stăruiam în convingeri cu desăvîrșire deosebite, încleștindu-ne în ele... Cînd, așa, deodată, bătrînelul muri. Moartea lui, ca orice moarte, nu putea fi caraghioasă, se înțelege — oricum, o bătrînică plînsese amarnic în pragul căsuței de mahala, lustruind cu peria cizmele soldățești și nevrînd să renunțe în ruptul capului la speranța că stăpînul lor se va scula și va porni iar tîrîș-grăpiș spre arhivă. Dar că moartea aceasta a fost nu mai puțin ciudată decît viața lui Fisun, nădăjduiesc că va admite oricine. Ce-i drept, în parte i s-a tras din vina noastră: de la o vreme izbutisem totuși să-i înfrîngem încăpățînarea, molipsindu-l cu credința noastră în triumful libertății și egalității; dar cine putea bănui că el se va dovedi pînă-ntr-atît de îndrăzneț o dată urcat la etajul întîi al zemstvei, că, deși atît de sfios din fire și obișnuit din totdeauna să tremure în fața acestor etaje, va depăși brusc orice margini ale libertății și că de aici îi va veni sfîrșitul?

Iată cum s-a întîmplat.

Eram în slujbă de un an, doi, trei... iar Fisun de șaizeci și șase, șaizeci și șapte. Vremurile, repet, erau tulburi, nu degeaba medicul șef al spitalului gubernial de zemstvă, mîncău și bețiv, dar om cu convingeri din cele mai liberale, spunea: „Vremuri mai grele au fost, dar mai ticăloase nu”; vremurile erau tulburi, întunecate, dar se știe că „cu cît este mai întunecată noaptea cu atît mai viu sclipesc stelele” și „întunericul mai des e cel dinaintea zorilor”. Așadar, credeam cu tot mai multă convingere în „zorii ce se apropie”. Iar Fisun se ținea mai departe, neclintit în părerile lui, de credința înapoiată că două spine nu pot crește niciodată la aceeași înălțime. Dar fiecă an li aducea literalmente înfrîngere după înfrîngere acestui Toma necredinciosul: an de an, răsuna cu tot mai mult curaj glasurile vechilor luptători ai zemstvei și ale celor ce îi urmau.

Și iată că pînă la urmă aproape toți cei care se adunau anual în luna noiembrie în sala cu două rînduri de ferestre din zemstva noastră au fost cuprinși de vestitele „vise de primăvară”. Iar atunci cînd dintre norii de iarnă din ce în ce mai destrămați apăru însuși soarele primăverii, cînd se ridicară în țării primele păsări și gheața, ce încătușase pînă atunci apele, începuseră pe alocuri, să trosnească, aceste vise încolțiră în toate inimile, de astă dată într-o formă bine conturată: sub forma unor proteste înflăcărâte, a urărilor, a revendicărilor, a celor mai incendiare discursuri! Lumina caldă a primăverii pătrunse pînă în străfundurile subsolurilor zemstvei și Fisun, deși descumpănit de această lumină, își miji fără voce ochii bătrîni, nemaiputînd să nu vadă, sau să nege ceea ce devenise vădit și de necontestat pentru toți. În acea noiembrie zemstva părea un stup cuprins de neliniștea primăverii: de sus pînă jos forfotea o lume imensă, în care erau și nenumărați oameni din afară, începînd cu studenți, studenți și medici și terminînd cu negustori; părea că s-a șters orice deosebire între cei de sus și cei de jos, între cei mari și cei mărunți: de la fruntea dregătorilor zemstvei și pînă la ultimul paznic, de la mareșalul nobilimii și pînă la Lugovoi, ardeau de dorința de a se îmbrățișa, de a porni înainte, într-un singur șuvoi, spre un singur țel: „Libertate! Libertate!” răsuna de pretutindeni. Și iată că, spre uimirea tuturor, chiar și Fisun porni la această chemare: își legă fularul roșu îndoit în două peste urechile reci, ca de ceară, ieși din pivnițele lui cu pași tîrșiți, gîrbov, cu picioarele îndoite, ajunse anevoie pînă la scara acoperită în toată lățimea cu postav roșu și, începuse să urce foarte încet, dar cu încăpăținare, spre oglinzile acelea uriașe, acoperite de picla vineție a fumului de țigară, care reflectau o mare de lume adunată de o parte și de alta a intrării principale, spre sala de adunări cu două rînduri de ferestre. Și după ce urcă, amestecat în grupurile zgomotoase de oameni contopite într-o singură mulțime, începuse să rătăcească în voie pe coridor, prin birouri și prin cabinete, și pînă la urmă izbuti să-l vadă pe însuși Stankevici, pe Ion Gură de Aur al zemstvei noastre.

Și, ah, cum mai vorbi Stankevici în ziua aceea! Măreța și eroica hotărîre de a lua cu asalt fortărețele vechii lumi era coaptă și nu mai lipsea decît acea prețioasă picătură care face să se reverse paharul. Și mareșalul nobilimii — care prezida adunarea, pierdut în marea de capete din sala învăluită

în ceață vineție, lângă portretul țarului strălucind de aur, lac și culori — ridică glasul și anunță că are cuvîntul Alexei Alexievici Stankevici și, într-o liniște respectuoasă, dintre cei ce ședeau la masa nesfîrșit de lungă se ridică silueta masivă și venerabilă a „leului conștiinței civice ruse”. Avea și o înfățișare leonină. Încovoiat, ce-i drept, de ani și de griji, cu chipul frumos, cu o privire absentă, tristă și mărească în același timp, se ridică încet de pe scaun, își sprijini vîrfurile degetelor roșii, tremurătoare, pe masa acoperită cu postav verde și începu să vorbească, mai întii încet, rar... Dar cîtă încredere se simțea în cuvintele acelea rostite încet și rar, ce plină de avînt îi era coama cărunță a părului ondulat, deasupra frunții înalte, revărsîndu-se pe umerii înveșmîntați într-un surtuc negru, obișnuit! Și cîtă forță prinse apoi glasul oratorului, chemînd fără teamă, fără șovăială, înainte, la luptă, cum subjugă acest glas ca de oțel întreaga sală, pînă la balcoanele arhipline, mai întii în mijlocul unci tăceri mormîntale, apoi în entuziasmul nestăvilit care izbucni în chemări nestăpînite — e cu neputință de descris!

El însuși zguduit de cuvîntarea lui, vlăguit de obosală, dar triumfător, copleșit de aplauze și acoperit de florile aruncate din balcoane, Stankevici se așeză pe locul său și rămase mult timp așa, palid și măreț, nevăzînd parcă nimic în jurul său, sprijinit de speteaza fotoliului. Apoi se sculă din nou și porni afară din sală, cu încetineală bătrînească, prin mulțimea de oameni ce se dădeau respectuos în lături.

Unde era Fisun în timpul acesta? Tocmai asta-i, că Fisun porni înaintea lui Stankevici, mînat de aceeași nevoie care-l făcuse pe acesta să se ridice de la locul lui. Fisun, care stătuse mult timp la intrarea în sală, în spatele mulțimii adunate, nu auzise absolut nimic și, obosit de atîta stat în picioare, cuprins de somnolență și simțînd o anume necesitate, porni din nou încet, dar destul de degajat, pe coridor și, ajungînd la capătul lui, se opri pe gînduri, privind adormit ușa prin care pînă atunci îndrăzneau să intre doar președinții, cei cu drept de vot și gradele superioare ale zemstvei; apoi, fără să șovăie, apăsă pe clanță, intră și, punînd cîrligul, zăbovi îndelung în dosul acestei uși.

Dacă n-ar fi fost surd și, pe deasupra, cu urechile vîrite în fular, nefericitul ar fi auzit o mîină scuturînd de cîteva ori clanța și un glas, de asemenea bătrînesc, hohotînd nemul-

țumît ceva. Dar era surd, și legat cu Țularul! Mai era, în afară de asta, nespun de încet în mișcări și-i trebui mult pînă să și pună hainele în rînduială. După ce izbuti, cu chiu, cu vai să termine și deschise ușa, văzu că înaintea lui se afla chiar Stankevici! Cei doi bătrîni încremeniră, amuțiră unul înaintea celuilalt, unul de uimire și de indignare, celălalt de groază.

— Cum? rosti oratorul, holbînd ochii și aplecîndu-se spre arhivar. Cum? Va să zică tu, nemernicule, ai stat acolo?

— Nu, înălțimea-voastră, vru să spună celălalt, holbînd și el ochii, dar nu izbuti: de spaimă și, firește, din pricină că prea gogonată ar fi fost minciuna.

— Cum? Ai îndrăznit să intri în closetul stăpînilor? rosti și mai rar primul, cu Țeasta roșie toată sub părul cărunt, și făcu un pas înainte.

— Nu, înălțimea-voastră, îngînă stupid celălalt, palid ca un mort, lipindu-se de perete, lăsîndu-se, cu picioarele muiate, pe carîmbii cizmelor.

— Dar cine ești tu? strigă, turbat, Stankevici, bătînd furios din picior.

Cu ochii holbați, semănînd cu un iepure din pricina capetelor Țularului care-i stăteau Țepene și vîrfurile capului, celălalt nu mai era în stare nici măcar să îngîne o vorbă...

Sfîrșitul acestei întîmplări tragicomice îl cunoașteți: după un ceas, adus acasă în stare de inconștiență, Fisun căzu la pat și își dăde curînd sufletul, după ce fusese pentru prima și ultima oară la etajul întîi al zemstvei, după ce se plimbase pentru prima și ultima oară cu trăsura... Moartea lui, ca și destule alte evenimente care urmară „viselor de primăvară“, nu ne-au schimbat, se înțelege, idealurile, n-au stîns credința noastră în triumful viitor al acestor idealuri. Dar că i-a cam descumpănit pe unii dintre noi, printre care și pe mine, asta n-o pot ascunde. Trec zilele, anii, și nu știu cum se face că-mi tot aduc aminte de această moarte. Și fiindcă au trecut destule zile și ani, destule îndoieli mi s-au strecurat în suflet. Astăzi, bunăoară, m-am asociat cu totul marelui respect nutrit pentru arhivă de răposatul Fisun. Egalitatea ca egalitatea, dar avea multă dreptate cînd spunea că ea trebuie păzită, fiindcă de n-ar fi existat arhivă, dacă n-ar fi existat oameni ca Fisun, cum s-ar mai fi păstrat măcar și această hîrtie, pe care am

notat mărunta și jalnica poveste a lui Fisun? Dar cât timp vor exista oameni ca Fisun, hîrtia asta nu se va pierde, tot va nimeri în mîinile cuiva, și cu cît mai tirziu cu atît mai bine; fiindcă vor fi mai izbitoare atunci, în ochii omului nou, rîndurile acestei vechi istorii. Fisun spunea: „Și dacă-i nevoie de adevărîță?” Ei, iată, dacă va fi nevoie de o adevărîță asupra timpului nostru, poate că va fi de folos și adevărîța mea despre el.

Odesa, 21 iulie 1914

*Vai! Vai! Țetatea cea mare,
Babilonul, cetatea cea tare, că
într-un ceas a venit judecata ta...*

Apocalipsa

UN DOMN de la San Francisco

— numele nu i l-a reținut nimeni nici la Neapole și nici la Capri — călătorea cu soția și fiica sa spre Lumea Veche, unde avea de gând să petreacă doi ani, fără alt scop decât acela de a se distra.

Era adinc convins că are tot dreptul să se bucure de odihnă, de distracții, de o călătorie lungă și confortabilă, și încă de multe altele. Această convingere a lui se întemeia, în primul rînd, pe faptul că era bogat și, în al doilea rînd, că de-abia acum începea să trăiască, cu toate că avea cincizeci și opt de ani. Pînă atunci nu trăise, existase doar, dusesese o viață, ce e drept nu tocmai rea, dar oricum, nădăjduind meru într-un viitor plin de bucurii neîncercate încă. Muncise fără răgaz — chinezii pe care-i aducea cu miile ca să lucreze la el știau pe pielea lor ce înseamnă asta! — pînă cînd, în sfîrșit, văzu că realizase mult, că era aproape tot atît de bogat ca aceia pe care îi luase odinioară drept model; așa că hotărî să-și ia o vacanță, să se odihnească. Oamenii din societatea lui obișnuiau, cînd voiau să se bucure din plin de viață, să înceapă prin a trage o raită prin Europa, India, ori Egipt. Hotărî să facă și el același lucru. Dorea, desigur, mai înainte de toate să-și acorde lui însuși o răsplată pentru atîția ani de muncă, dar se bucura totodată și de plăcerea ce aveau s-o aibă soția și fiica sa. Nu se poate spune că soția lui era din fire prea impresionabilă, dar, după cum se știe, toate americancele mai în vîrstă au pasiunea călătoriilor. Cît pentru fiica sa, o fată cam bolnăvicioasă și trecută de prima tinerețe, călătoria asta se impunea chiar în mod imperios: pe lîngă foloasele aduse sănătății, se mai putea ivi și o întîlnire norocoasă. Nu se întîmplă să stai la aceeași masă sau să admiri vreo frescă alături de un miliardar?

Itinerariul pe care și-l întocmise domnul de la San Francisco era magnific. În decembrie și ianuarie avea de gând să se bucure de căldura soarelui în Italia de sud, să admire monumentele antice, să guste farmecul tarantelei, al serenadelor cîntăreților ambulanți, și spera să cunoască — lucru la care sînt foarte sensibili oamenii de vîrstă lui — dragostea tinerelor napolitane, fie chiar nu cu totul dezinteresată. Carnavalul se gîndea să-l petreacă la Nisa și Monte-Carlo, unde își dă intîlnire tocmai atunci elita societății — aceea elită de care depind toate harurile civilizației: croiala smochingurilor, trăinicia tronurilor, declarațiile de război și prosperitatea hotelurilor; acolo, unii se pasionează de cursele de automobile sau de regate, alții de ruletă, iar alții de ceea ce se numește, în mod curent, flirt. În sfîrșit, unii se dau în vînt să tragă cu pușca în porumbei, care își iau zborul atît de frumos din cuștile lor, se înalță deasupra gazonului de smarald, pe fundalul mării în culoarea florii de „nu-mă-uita“, și cad vertiginos la pămînt, ca niște ghemotoace albe. Primele zile ale lunii martie voia să le consacre Florenței, săptămîna patimilor s-o petreacă la Roma ca să asculte acolo *Miserere*. În planurile lui intra și vizitarea Veneției, a Parisului, precum și să asiste la luptele de tauri de la Sevilla, să meargă și la băi de mare în arhipelagul britanic, să vadă Atena, Constantinopolul, Palestina, Egiptul și chiar Japonia, asta, bineînțeles, la întoarcerea spre casă... La început, totul a mers de minune.

Era pe la sfîrșitul lui noiembrie; pînă la Gibraltar au navigat prin pîclă rece sau prin vînt și lapoviță, totuși fără să fi survenit vreo neplăcere. Pasagerii erau foarte numeroși. Vestitul transatlantic „Atlantida“ semăna cu un hotel uriaș, prevăzut cu tot confortul: bar de noapte, băi de abur, un ziar editat pe vas. Viața își urma cursul după un program bine stabilit: pasagerii se sculau dimineața în sunetele sirenelor ce răsunau prelung prin culoare în zori de zi, cînd întinderea verzuie de ape învolburate, cufundate în ceață, abia începea să se lumineze. În pijamale călduroase, pasagerii beau cafea, ciocolată ori cacao; apoi se îmbăiau în băi de marmură, făceau gimnastică pentru a-și stimula pofta de mîncare, și a dobîndi o bună dispoziție. Apoi venea timpul să se îmbrace pentru micul dejun; după aceasta, pînă la ora unsprezece, toată lumea se plimba voioasă pe covertă ca să aspire aerul proaspăt și rece al oceanului sau să joace *schuffle board* ori alte jocuri

pentru a-și stimula din nou pofta de mâncare, iar la unsprezece lua o gustare — tartine și o ceașcă cu bulion de găină — ca după asta să-și citească în tihnă ziarul și să aștepte în liniște cel de-al doilea dejun, care era și mai substanțial, și mai variat decât primul. Următoarele două ceasuri erau consacrate odihnei. Pe covertele înșesate de șezlonguri, pasagerii stăteau tolăniți, acoperiți cu pleduri, și priveau cerul înnorat și tala-zurile cu crestele înspumate ce se rostogoleau în larg, sau se lăsau cuprinși de o dulce piroteală. La ora cinci se servea pasagerilor odihnii și înviorați un ceai tare și aromat, cu prăjiturile; la ora șapte, sirenele vesteau cel mai important moment al zilei, încununarea ei: cina... Atunci domnul de la San Francisco, plin de avânt, se îndrepta grăbit, frecîndu-și palmele, spre somptuoasa lui cabină de lux, să se îmbrace pentru masă.

Nenumăratele lumini de la etajele „Atlantidei“ străpungeau bezna ca niște ochi de văpaie. O armată întrecă de servitori roboteau cu înfrigurare în bucătării, la spălatul vaselor, în depozitele cu vin. Oceanul care se frământa în dosul pereților vasului era înfricoșător, dar nimeni nu se gîdea la asta, toată lumea avea o încredere oarbă în puterea căpitanului de a-l stăpîni. Acesta era un uriaș cu părul roșcat, care părea întotdeauna somnoros și, în uniformă lui cu trese late de aur, semăna cu un idol monumental. Rareori își părăsea apartamentele misterioase, ca să apară printre pasageri. Pe teugă răsuna într-una urletul lugubru al sirenei care răcnea ca și cum ar fi fost cuprinsă de o furie turbată. Dar cei care cinau n-o prea auzeau, căci urletele ei erau înăbușite de sunetele unei excelente orchestre de coarde, ce cînta neostenit, cu multă măiestrie, în sala de marmură cu două rînduri de ferestre și covoare moi, plină de lumină orbitoare, înșesată de doamne decoltate și de bărbați în fracuri sau smochinguri. Pasagerii erau serviți de lachei prezentabili, și de respectuoși *maitres d'hotel*, dintre care unul, cel care primea comanda numai pentru vinuri, purta un colan la gît întocmai ca un *lord mayor*. Smochingul și eămașa scrobită îl întineau mult pe domnul de la San Francisco. Uscățiv, de statură mijlocie, nu prea frumos clădit, dar bine legat, spilcuit, lustruit și înviorat cît se cuvine, trona în această sală somptuoasă, scâl-

¹ Titlul dat primarului Londrei și al altor orașe mari din Anglia.

dată într-o lumină sedefiu-aurie, așezat în fața unei sticle de vin *johannisberg* de culoarea chihlimbarului. Mulțimea de pahare și păhărele, din cel mai fin cristal, îi desfăta privirile, ca și buchetul de zambile pus dinaintea lui. Fața-i gălbuie avea ceva de mongol în ea; mustățile înspicate cu fire argintii erau tunse scurt, dinții mari, îmbrăcați în aur, străluceau, iar țeasta-i puternică și pleșuvă avea luciri de fildeș. Soția lui, o femeie voluminoasă și calmă, era bogat îmbrăcată, dar potrivită cu vârsta ei; fiică-sa avea o rochie de o croială complicată, vaporosă și străvezie, pe care o purta cu o sinceră candoare; înaltă și zveltă, ea trasă prin inel, avea un păr splendid, foarte frumos coafat, suflarea ei mirosea a pastile de violete, iar în preajma buzelor și între omoplați avea câteva coșuri mici de un roz gingaș, ușor pudrate... Masa de scară ținea un ceas și mai bine, apoi începea dansul în sala de bal. În timp ce se dansa, unii dintre bărbați, printre care, bineînțeles și domnul de la San Francisco, stăteau tolăniți în fotolii, picior peste picior, și puneau la cale, în baza ultimelor știri sosite de la bursă, destinele popoarelor, fumau havane până ce obrații li se făceau stacojii și beau diferite lichioruri la barul unde erau serviți de negri în tunici roșii, cu ochi bulbucăți ce aduceau cu ouăle răskoapte. Oceanul, dincolo de pereții vasului, își rostogolea, mugind, talazurile ca niște munți negri, vântul vijlăia, legănând parimele îngreuiate, vasul se cutremura în eforturile de a răzbi prin viscol și prin valurile cât munții, despicând ca un plug aceste namile mișcătoare ce-și arcuiau în clocot crestele înspumate. Gîtuită de ceață, sirena se auzea ca o tinguire de moarte, oamenii de cart înghețați la posturile de observație, înnebuniți, își încordau atenția peste puteri; întunecimea și căldura toridă din măruntaiele vasului puteau fi asemuite cu al nouălea cerc din infern. Cazanele uriașe duduiau înfundat, înghițind, cu gurile lor înroșite de foc, grămezile de cărbune aruncate într-una în ele de fochiștii goi până la brîu, mînjiți cu negru, scăldați într-o sudoare iute, cu miros greu, luminați de flăcările rubinii ale focurilor ce jucau pe trupurile lor, în timp ce la bar se lăfăiau în fotolii, cu picioarele cocoțate pe brațele jețurilor, oameni fără griji, care degustau coniac și lichioruri, învâluți în fumul aromat al țigărilor; iar în sala de dans totul strălucca de lumină, căldură și bucurie, perechile se avîntau în vîltoarea vasului sau se mlădiau în ritmul tangoului, în sunetele langu-

roase ale muzicii, care păreau să implore stăruitor, cu un impudic alean, o favoare, mereu aceeași și aceeași... În mulțimea aceasta de oameni eleganți, se afla și un mare bogătaş, lung și deșirat, cu fața rasă, care semăna cu un prelat, și purta un frac ieșit din modă; era și un renumit scriitor spaniol, precum și o frumusețe celebră, a cărei faimă străbătuse continentele; mai era și o grațioasă pereche de îndrăgostiți, urmărită de privirile curioase ale tuturor, pereche, care nu-și tăinuia fericirea: el dansa numai cu ea; era atîta farmec și suavitate în felul lor de a fi, încît nimeni n-ar fi putut bănui — afară de căpitan, care cunoștea secretul — că erau angajați de Lloyd¹ să joace acest rol pentru o sumă bunicică de bani și că navigau de multă vreme pe diverse transatlantice.

La Gibraltar, pasagerii fură plăcut surprinși de razele calde ale soarelui care-ți dădeau iluzia primăverii. Pe bordul „Atlantidei“ apărură o figură nouă, stîrnind curiozitatea unanimă. Era prințul moștenitor al unui stătuț din Asia, care călătorea incognito. Mic de stat, rigid, cu fața turtită și ochii trași spre tîmple, purta ochelari cu ramă de aur. Mustața-i neagră și lungă era rară și lăsa să i se străvadă pielea ca de mort, ceea ce dădea o impresie cam neplăcută; altfel, era simpatic, simplu și modest. În Mediterană se făcu iarăși simțit suflul iernii: apele erau răscolite de valuri mari, în culorile cozilor de păun. Soarele strălucea pe cerul senin, iar valurile goneau stîrnite de rafalele scurte și năprasnice ale *tramontanei*... A doua zi cerul păli, iar orizontul fu învăluit de ceață: se apropiau de pămînt. În zare se iviră Ischia și Capri. Cu binoclul se puteau distinge casele albe ale Neapolului, ca niște bucăți de zahăr zvirlite la poalele vulcanului plumburiu. Multe *ladies* și unii *gentlemen* se îmbrăcaseră în blănuri ușoare; umilii servitori chinezi — care nu vorbeau decît în șoaptă niște adolescenți cu picioarele arcuite, cu cozi lungi pînă la călcîie și negre ca pana corbului, cu ochi umbriți de gene lungi de fată — cărau încet spre scări pleduri, bastoane, valize, truse de voiaj... Fiica domnului de la San Francisco stătea pe covetă alături de prinț, care, printr-o fericită întîmplare îi fusese prezentat cu o seară înainte și se prefăcea că privește cu atenție în zare, spre locul pe care i-l arăta el, explicîndu-i

¹ Corporation of Lloyd's — mare companie de navigație și asigurări din Marea Britanie.

și povestindu-i ceva repede, cu glas scăzut. Cu statura lui mică părea printre ceilalți un băiețandru și nu era prea arătos; ochelarii, gambeta, paltonul de croială englezească precum și firele aspre ale mustății rare și pielea fină, întinsă pe fața lui turtită, smeadă, care părea dată cu lac, toate acestea îi dădeau o înfățișare bizară. Dar fata îl asculta și, de emoție, nici nu înțelegea despre ce îi vorbește; inima îi zvîcnea năvalnic, plină de o admirație ncînteală față de prinț: era cu totul altfel decît toți ceilalți — mîinile firave, pielea netedă sub care pulsa un străvechi sînge regesc, pînă și îmbrăcămintea lui de croială europeană, sobră, și care părea extrem de îngrijită, aveau un farmec deosbit. Cît despre domnul de la San Francisco, care purta ghetre cenușii peste ghetetele de lac, acesta n-o slăbea din ochi pe celebra frumusețe care se găsea lîngă el. Blondă, înaltă, cu un trup admirabil și ochii fardați după ultima modă de la Paris, ea ținea de un lăntîșor de argint o javră minusculă, fără fir de păr pe trup, cu spinarea arcuită, căreia îi vorbea într-una. Fiica domnului de la San Francisco, simțindu-se oarecum stingherită, căuta să nu se uite la tatăl ei.

Domnul de la San Francisco, care în tot timpul călătoriei își deschisese larg băierile pungii, era deplin convins de sincera bunăvoință și sollicitudine a celor care-i serveau mîncărurile și băuturile, slujindu-l din zori și pînă-n noapte, ghicindu-i toate dorințele, îngrijindu-se de curățenie, ca nimic să nu-i tulbure liniștea, precum și a celor care-i cărau lucrurile chemau pentru el hamali, îi transportau bagajele la hotel. Așa fusese pretutindeni, așa fusese și pe vapor, așa trebuia să fie și la Neapole. Pe măsură ce se apropiau de țarm, orașul se contura tot mai limpede; muzicanții, cu instrumentele lor strălucitoare de suflat, se și îmbulziseră pe covertă și, pe neașteptate, asurziră pasagerii cu acordurile solemne ale unui marș. Uriașul căpitan apărui pe puntea de comandă, în uniformă de gală, și ca un zeu îndurător își flutură mîna, salutînd pasagerii. Domnului de la San Francisco i se păru ca, de altfel, tuturor celorlalți, că numai în cinstea lui răsunau acordurile marșului glorioasei Americi, că numai pe el îl saluta căpitanul, urîndu-i bun sosit. Iar cînd „Atlantida” intră, în sfîrșit, în rada portului, cînd acest colos cu multe etaje, ticsit de lume, ancoră, și pasarelele fură coborîte, cu zgomot, cîți n-au dat fuga în întîmpinarea lui, să-i ofere serviciile? În jurul său se îmbulzea o

armată întreagă de portari însoțiți de ajutorii lor, cu caschete galonate cu aur, o droaie de comisionari, de puștani, fluierăvînt și de vlăjgani zdrențăroși cu teancuri de ilustrate în mîini. Domnul de la San Francisco îi privea zîmbind satisfăcut — în timp ce se îndrepta spre automobilul hotelului la care ar fi putut să tragă și prințul — rostind calm, printre dinți, cînd în limba engleză, cînd în cea italiană:

— *Go away!*¹ *Via!*²

Traiul la Neapole se orîndui chiar de la început: dimineața — micul dejun într-o sufragerie sumbră, de unde putea fi văzut cerul înnorat, fără mari speranțe de înseninare, la ușile vestibulului — o droaie de ghizi; apoi apăreau primele raze căldute ale soarelui trandafiriu, lăsîndu-te să contempli de la înălțimea balconului priveliștea Vezuviului învăluit din vîrf pînă la poale în aburii străvezii ai dimineții, să admiri întinderea argintie, vălurită, a apelor golfului și conturul fin al insulei Capri din zare. Jos, pe cheiul umed, se vedeau măgăruși înhămați la cabriolete și detașamente de soldați minusculi mărșăluind în sunetele voioase și țanțoșe ale fanfarei. Venea apoi timpul plimbării cu automobilul. Parcurgeau încet străzile populate și înguste ca niște coridoare cenușii printre clădirile înalte cu multe ferestre; vizitau muzeele, de o curățenie pedantă, dar lipsite de viață, scăldate într-o lumină albă, egală, plăcută ochiului, dar monotonă și plicticoasă ca a zăpezilor. Intrau prin biserici reci, cu miros de ceară, aproape toate la fel: un portal somptuos, închis cu o perdea grea de piele, în interior — pustiu, liniște, luminițe tremurînde ale lumînărilor în sfeșnicul cu șapte brațe de pe altarul împodobit cu dantele; printre băncile de lemn înnegrit cîte o hătrînică singuratică înălțîndu-și ruga, lespezi funerare pe care lunecă piciorul și, în sfîrșit, vreo „Coborîre de pe cruce“, opera unui pictor neapărat celebru. La ora unu prînzeau pe muntele San Martino, unde se adună spre amiază multă lume din cea mai înaltă societate și unde fiica domnului de la San Francisco era cît pe ce să leșine, într-o zi, cînd i se păruse că recunoaște în sală, așezată la o masă, pe prinț, deși știa din ziare că el se afla atunci la Roma; la ora cinci se servea ccaul la hotel, într-un salon elegant, unde era foarte plăcut datorită

¹ Cară-tel (Engl.)

² Cară-tel (Ital.)

covoarelor și focului ce ardea vesel în cămin; apoi sosea timpul să te îmbraci pentru masa de scară. Ca și pe vapor, se auzea și aici sunetul puternic și autoritar al gongului răsunând la toate etajele hotelului; se vedeau și aci, răsfrinte de nenumăratele oglinzi, șiruri de doamne decoltate coborînd în foșnet de mătasescăriile; și aici ușile somptuoasei săli de mîncare erau larg și primitor deschise, tunicile roșii ale muzicanților se zăreau pe estradă, mulțimea chelnerilor în frac se agita în jurul *maître d'hotel*-ului care servea, cu o rară dexteritate, o supă-cremă de culoare portocalie... Mesele erau și aici îmbelșugate, se serveau atît de multe feluri de mîncare, de vinuri, ape minerale, dulciuri și fructe, încît pe la unsprezece noaptea subretele duceau în toate camerele termofoare ca să ușureze digestia turiștilor.

În acel an, luna decembrie n-a prea fost pe placul călătorilor; cînd aduceau vorba despre timpul de afară, față de portari, aceștia își virau capul între umeri, cu un aer vinovat, bolborosînd că n-au mai pomenit așa vreme — deși mai fuseseră nevoiți să bolborosească acest lucru și în alți ani — invocînd faptul că „peste tot se petrece ceva nemaipomenit”: pe Riviera bîntuie furtuni și cad ploi torențiale fără precedent, la Atena a nins, Etna este înzăpezită și noaptea emană o lumină fosforescentă, iar turiștii fug din Palermo gonîți de frig... În fiecare zi soarele strălucitor de dimineată îi amăgea: către amiază se înnora negreșit și pornea să cearnă o ploaie tot mai deasă și mai rece; atunci palmierii ce străjuiau intrarea hotelului luceau de ai fi zis că sînt de tinichea, orașul părea mai murdar și mai strîmt ca de obicei, muzeele plicticoase la culme; mucerile țigărilor de foi ale birjarilor pîntecoși, îmbrăcați cu pelerine de cauciuc ce fluturau ca niște aripi în bătaia vîntului, aveau un miros de nesuferit, iar plesniturele energice ale bicelor pe deasupra capului mîrtoagelor erau numai simbolice; încălțămîntea *signorilor* care măturau de zor liniile de tramvai era jalnică, iar picioarele femeilor care înotau în noroi, sub ploaie, cu părul negru despletit, păreau hidos de scurte; cît despre umezeala și duhoarea de pește putred ce venea dinspre mare, din valurile înspumate de lîngă chei, ce să mai vorbim! Domnul și doamna de la San Francisco se ciondăneau acum în fiecare dimineată; fiica lor ha era palidă și avea dureri de cap, ba se înviora și se extazia de tot ce vedea în jurul ei și, în clipele acelea, era și drăgălașă,

și încântătoare: încântătoare erau sentimentele gingașe, complicate, trezite în sufletul ei de întâlnirea cu un om care nu era frumos, dar în vinele căruia curgea un străvechi sînge regesc, căci, la urma urmei, poate n-are importanță ce anume trezește un suflet de fecioară — banul, gloria sau înalta obîrșie...

Toată lumea susținea că la Sorrento și la Capri e cu totul altfel — e mai cald, zilele sînt mai însozite, lămîii în floare, moravurile mai curate și vinurile mai puțin falsificate. Așadar, familia de la San Francisco se hotărî să plece deocamdată la Capri, cu tot bagajul, să viziteze insula, să calce pe ruinele palatelor lui Tiberiu, să se plimbe cu barca prin legendara Grotă Albastră, să asculte pe cimpoierii din Abruzzi, care colindă prin insulă o lună întreagă înainte de crăciun, slăvind-o pe fecioara Maria. Apoi plănuiau să meargă să se stabilească la Sorrento.

În ziua plecării — zi memorabilă pentru familia de la San Francisco! — nici dimineța n-a fost soare. O ceață deasă învăluia în întregime Vezuviul și se așternea ca o perdea cenușie pe întinderea vălurită, plumburie a mării. Insula Capri nu se vedea de loc, ca și cum nici n-ar fi existat pe lume. Micul vaporeș care se îndrepta spre Capri juca așa de tare pe valuri, încît familia de la San Francisco zăcea lată pe divanurile sărăcăciosului salonaș de pe bord, cu picioarele înfășurate în pleduri și cu ochii închiși din pricina răului de mare. *Mistress* suferea, credea ea, mai mult decît toți; de cîte ori o învingea răul de mare și avea impresia că moare, subreta venea fuga la ea cu un lighean și rîdea. Pe ea o legăneau de mulți ani, zi de zi, aceste valuri, pe frig și pe arșiță, și totuși n-avea nimic, era neobosită. *Miss* era galbenă ca ceara și ținea între dinți o felioară de lămîie. *Mister*, într-un pardesiu larg și cu o caschetă mare pe ochi, stătea întins pe spate și în tot timpul parcursului nu și-a descleștat fălcile; fața i se întunecase, mustața se făcuse parcă și mai albă, iar capul îi plesnea de durere. În ultimele zile, din pricina timpului păcătos, băuse prea mult în fiecare seară și admirase prea multe „tablouri vii” prin diferite tavernes. Ploaia nu mai conținea cu răpăiala în geamurile zăngănitoare, de unde apa se scurgea și pe divanuri, vîntul se năpustea turbat în catarguri, iar uneori, ajutat de valuri, culca vaporeșul pe o rină, și atunci se auzea cum se rostogolește cu un huruit asurzitor ceva în cala lui. La Castellamare și Sorrento, unde vaporeșul făcea obișnuit

scurte escale, se simțiseră ceva mai bine; dar și în timpul opririlor vaporul se legăna grozav, țărnul prăpăstios, grădinile, pinii, hotelurile albe și roz, precum și munții, cu vegetația lor luxuriantă și cu crestele învăluite în aburi fumurii, zburau în sus și în jos în dosul ferestrelor, ca date în leagăn; bărcile se loveau de bord, pasagerii din clasa a treia zbierau cât îi ținea gura, se auzeau urletele unui copil ce țipa de parcă ar fi fost strivit. Vântul umed răzbea prin uși și un băiețandru dintr-o barcă a hotelului „Royal” striga neconținut cu glas strident și grăscind: *Rhoya-al, Hôtel Rhoya-al!*” ca să ademenească pasagerii. Domnul de la San Francisco, simțindu-se — cum era și firesc de fapt — bătrîn de tot, se gîndea cu plictiseală și ciudă la toate aceste „Royal”, „Splendid”, „Excelsior” și la toți acești oameni hulpavi și duhnind a usturoi, numiți italieni. În timpul unei escale, deschise ochii și, ridicîndu-se în capul oaselor, zări sub o stîncă abruptă o îngrămădire de căsuțe de piatră mizere și mîncate de mușgai, cocoțate unele peste altele, chiar la marginea apei, lingă ele bărci, boarfe, cutii de tinichea și mreje cafenii... și-și spuse că asta-i adevărata Italie, unde venise să-și desfete sufletul, și îl cuprinse deznădejdea... Cînd se lăsă amurgul începu, în sfîrșit, să se contureze, ca o pată neagră, insula care părea perforată la bază de luminițe roșii; vîntul se potolise puțin și adia numai o boare caldă și înmiresmată. Peste valurile treptat potolite, cu sclipiri negre ca de smoală, se prelingeau, zvîrcolindu-se ca niște șerpi de aur, dîrele de lumină ale felinarelor aprinse pe chei. Apoi se auzi hureitul puternic al ancorei aruncate și plescăitul apei, pe urmă strigătele înverșunate ale barcagiilor și, dintr-o dată, parcă ți se luă o piatră de pe inimă; în salon lumina străluci mai viu, se întoarse pofta de mîncare, de băut, de fumat, de a se mișca... Peste zece minute familia de la San Francisco coborî într-o barcă mare, iar peste alte cincisprezece, păși pe pietrele cheiului ca să se urce apoi într-un funicular mic, luminat din belșug, care începu să suie, zbîrnlînd, povîrnișul abrupt, printre arăcii viilor și zidurile de piatră ruinate ale îngrăditurilor, printre portocalii uzi, noduroși, ocroțiți pe alocuri de acoperișuri de paie; fructele lor aurii și frunzișul des și lucios sclipneau, luncînd prin fața ferestrelor deschise ale funicularului, și se pierdeau în jos... Ce frumos miroase în Italia pămîntul după ploaie, și fiecare insulă își are mireasma ei!

În seara aceea, insula Capri era cufundată în beznă, și umezeala te pătrundea pînă la os. Dar, deodată, insula începu să prindă viață, se luminea pe-alocuri, ca de obicei la sosirea vaporului. Sus, pe munte, la stația funicularului, se și afla gloata de oameni, a cărei datorie era să-l întîmpine pe domnul de la San Francisco cu toate onorurile cuvenite. La drept vorbind, mai erau și alți călători, dar aceștia nu meritau o prea mare atenție — niște ruși stabiliți la Capri, neglijent îmbrăcați, distrați, bărboși, cu ochelari, care-și țineau ridicate gulerile paltoanelor vechi și uzate. Mai era și un grup de nemți tineri, cu picioare lungi și capete rotunde ca niște bile, îmbrăcați în haine tiroleze, cu rucsacuri în spinare, dar aceștia n-aveau nevoie de serviciile nimănui, întrucît se simțeau pretutindeni ca la ei acasă și-și țineau băierile pungii bine strînse. Cît despre domnul de la San Francisco, care stătea foarte flegmatic cît mai la o parte și de unii și de alții, el fu imediat luat în seamă. Se repeziră să-l ajute să coboare el și cu familia lui, alergară înainte să-i arate drumul, fu iarăși înconjurat de o droaie de puști și de vînjoasele muieri de la Capri, care duc pe cap valizele și cuferele turiștilor cu dare de mină. În piața mică, ce semăna cu un decor de operă, luminată de un singur glob electric care se legăna în bătaia vîntului, răsuna tropăitul saboților acestor zdravene femei, iar ceata de copii porni, fluierînd ascuțit și făcînd roata în mîini. Domnul de la San Francisco, ca un actor intrat în rolul său, păși printre ei, îndreptîndu-se spre o arcadă de stil medieval ce lega între ele două clădiri și dincolo de care cobora o ulicioară ce ducea spre intrarea viu luminată a hotelului. În stînga se deslușea coroana unui palmier, fremătînd deasupra acoperișurilor drepte, iar sus, pe bolta întunecoasă, sclipeau stelele albastre. Și iarăși s-ar fi zis că numai în cinstea oaspeților de la San Francisco prinsese viață acest orașel umed de piatră de pe insulița stîlcoasă din Mediterana, că numai ei îl făceau să fie atît de primitor și de fericit pe stăpînul hotelului, că numai pe ei i-ar fi așteptat gongul chinezesc ca să răsune prin culoarele hotelului, chemînd lumea la masă de îndată ce iluștrii oaspeți pășiră în vestibul.

Stăpînul hotelului, un tînăr extrem de elegant, ieși să-i întîmpine și se înclină, cu cea mai aleasă politețe, în fața lor. Domnul de la San Francisco rămase uluit, văzîndu-l, căci își aminti! deodată că îl visase în noaptea trecută. Îi răsări des-

lușit în minte cum, prin talmeș-balmeșul visurilor ce-l năpădiseră, îl văzuse chiar pe acest domn, sau în orice caz unul care-i semăna leit, îmbrăcat întocmai ca el, cu o haină cu pulpanele rotunjite și cu părul, pomădat pieptănat lins. Era atît de mirat, încît fu chiar cît pe ce să se oprească. Dar cum în sufletul lui de mulți ani nu mai dăinuia nici urmă din ceea ce se cheamă obișnuit sentimente mistice, mirarea i se spulberă pe dată. Mai mult în glumă, povesti soției și fiicei sale, în timp ce străbăteau culoarul hotelului, despre această ciudată, coincidență dintre vis și realitate. Fiica sa îi aruncă, însă, o privire plină de neliniște; inima i se strînse de tristețe, cuprinsă de sentimentul puternic al singurătății lor pe această insulă străină, cufundată în beznă...

O ilustră persoană ce-și făcuse vilegiatura la Capri — Ics al XVII-lea — de-abia plecase. Li se oferiră călătorilor de la San Francisco apartamentele pe care le ocupase înaltul oaspe. Fu pusă la dispoziția lor subreta cea mai frumoasă și mai îndeminatică, o belgiană cu talia subțire și încorsetată, care purta pe cap o bonetică scrobîtă în formă de coronită festonată. Le dădură pe cel mai chipeș dintre lachei, un sicilian oacheș, cu părul negru ca pana corbului și ochii ca doi cărbuni aprinși, și pe cel mai prompt om de serviciu de pe culoar — Luigi, scund și grăsun, care se vînturase pe la multe hoteluri în viața lui. Îndată ce se instalară în apartamentele lor, se auzi în ușa camerei domnului de la San Francisco un ciocănit ușor. În cameră intră un *maître d'hôtel* francez, care venise să întrebe dacă distinșii oaspeți doresc să supeze și în caz că răspunsul va fi afirmativ, lucru de care nu se îndoia cîtuși de puțin, să le anunțe meniul: languste, rosbif, sparanghel, fazan și altele... Domnul de la San Francisco, deși i se părea că se mai clatină încă dușumeaua sub picioarele lui, atît de rău îi fusese din pricina prăpăditului aceluia de vapor italian, totuși închise mai întîi, fără grabă și, ce e drept, fără prea multă îndeminare — nefiind obișnuit — fereastră, care se deschisese cu pocnet cînd intrase *maître d'hôtel*-ul și prin care năvălea un miros de bucătărie și de flori jilave din grădină, apoi îi răspunse *maître d'hôtel*-ului, liniștit și răspicat, că vor supa și-i porunci să le rezerve o măsuță în fundul sălii, cît mai departe de ușă. Mai spuse că vor să bea vin de prin partea locului. *Maître d'hôtel*-ul prindea din zbor fiecare cuvînt al domnului de la San Francisco și se grăbea să încuviințeze,

făcînd uz de cele mai felurite intonații, (care aveau însă toate același înțeles și anume — că nu era și nici nu putea fi umbră de îndoială în ce privește legitimitatea dorințelor domnului de la San Francisco și că totul va fi îndeplinit întocmai. În cele din urmă, își plecă în mod respectuos capul și întrebă cu deosebită delicatețe:

— Asta-i tot ce doriți, *sir*?

Și, la răspunsul tărăgănat *yes*, adăugă că în astă-seară Carmella și Giuseppe, bine cunoscuți în Italia și „de toți turiștii din lume“ vor dansa o tarantelă în holul hotelului.

— Am văzut chipul ei pe cărți poștale ilustrate, spuse domnul de la San Francisco, cu o totală indiferență în glas. Acest Giuseppe îi este soț?

— Văr, *sir*, răspunse *maître d'hôtel*-ul.

Domnul de la San Francisco rămase un timp pe gînduri, apoi îl concedie, dînd din cap.

După aceea începu a se găti iar ca de nuntă; aprinse toate becurile din cameră, inundînd oglinzile cu strălucirile orbitoare ale luminilor, cu imaginile mobilelor lustruite și ale cuferelor deschise, și începu să se bărbierească și să se spele, sunînd din clipă în clipă. Zbîrniitul soneriei din camera lui răsuna de-a lungul coridorului, încrucișîndu-se cu soneriile nerăbdătoare ale soției și fiicei sale. Luigi, cu un șorț roșu, venea valvirtej pe coridor, mișcîndu-se cu o agilitate surprinzătoare, caracteristică, de altfel, multor oameni grași, mimînd o expresie de groază care le făcea pe subretele, ce treceau în fugă pe lingă el, cu gălețile de faianță, să pufnească în rîs, și ciocănea la ușă, întrebînd cu o timiditate prefăcută și cu un respect împins pînă la idiotism:

— *Ha sonato, signore?*¹

Dindărătul ușii se auzea glasul tărăgănat și dogit al domnului de la San Francisco, jignitor de condescendent:

— *Yes, come in*²...

Ce simțea, la ce se gîndea domnul de la San Francisco în seara aceea atît de însemnată pentru el? Ca tot omul care a suferit de rău de mare, era lihnit de foame și se gîndea cu desfătare la prima lingură de supă și la prima înghițitură de

¹ Ați sunat, domnule? (Ital.)

² Da, intră... (Engl.)

vin pe care le va sorbi, și-și îndeplinea ritualul îmbrăcatului cu o surescitare care nu mai lăsa loc vreunui alt gând sau sentiment.

Isprăvind cu bărbieritul și spălatul, își potrivea în gură dinții falși, apoi, în picioare în fața oglinzii, își umezi părul și-și netezi cu periile montate în argint cele câteva fire argintii ce-i mai rămăseseră în jurul țestei gălbui; pe urmă își trase pe trupu-i bătrîn, vînjos încă, dar care din pricina hranei prea abundente începea să se îngroașe în talie, un tricou de mătase crem, iar în picioarele-i osoase și plate, ciorapi negri de mătase și pantofi de lac. Îndoindu-și de câteva ori genunchii, își așază bine pantalonii negri, prinși cu bretele de mătase, și cămașa albă ca zăpada cu piepții scrobiți, își puse butonii la manșetele tari, lucioase, și începu canonul încercărilor de a prinde butonul de la gît sub gulerul tare. Avea însă senzația că dușumeaua se clatină încă sub picioarele lui, vîrfurile degetelor de la mînă îl dureau, iar butonul îi pișca uneori pielea ofilită din adîncitura de sub mărul lui Adam; totuși perseverența lui fu în cele din urmă încununată de succes — cu ochi strălucitori, congestionat din pricina gulerului prea strîmt, se așază, sleit de puteri, în fața oglinzii în care i se răsfrîngea silueta, din cap pînă în picioare, repetată de toate oglinzile din jur.

— Uf, e îngrozitor! mormăi el, plecîndu-și capul chel, fără să-și dea osteneala să cugete ce anume este îngrozitor; apoi, după un vechi obicei al lui, începu să-și privească cu multă atenție degetele scurte, anchilozate de gută la încheieturi, unghiile mari, bombate, de culoarea migdalelor, și repetă cu convingere: E îngrozitor!...

În clipa aceea, răsună prelung, ca într-un templu păgîn, cea de-a doua lovitură a gongului. Domnul de la San Francisco se sculă în grabă de pe scaun, își strînse și mai tare gulerul cu cravata și pîntecul cu vesta, își puse smochingul, își îndreptă manșetele și se mai privi o dată în oglindă... „Oacheșa asta de Carmella cu ochi șireți, care seamănă cu o mulatră așa cum e gătită în țesături înflorate, unde predomină portocaliul, trebuie să danseze strașnic“, își zise el. Înviorat de acest gând, ieși din cameră, păși pe covor, se apropie de camera alăturată, aceea a soției, și întrebă cu glas tare dacă mai au mult cu îmbrăcatul.

— Încă cinci minute! se auzi dindărătul ușii vocea sonoră și plină de bucurie a fiicei sale.

— Splendid! spuse domnul de la San Francisco.

Și se îndreptă fără grabă de-a lungul coridoarelor, coborînd scările așternute cu covoare roșii, în căutarea sălii de lectură. Servitorii ce-i ieșeau în cale se lipeau de pereți, făcîndu-i loc să treacă, iar el mergea drept înainte ca și cum nici nu i-ar fi văzut. O bătrînă gîrbovită, cu părul alb, dar îmbrăcată într-o rochie decoltată de mătase argintie, crezînd că întîrziase la masă, se grăbea nevoie mare, legănîndu-se caraghios ca o rață, așa că domnul de la San Francisco izbuti s-o întrecă fără prea mare efort. Se opri lingă ușile cu geamuri de cristal ale restaurantului, în care se și adunase lumea și începuse să mînnince. Pe o măsută erau îngrămădite cutii cu havane și țigări egiptene. Domnul de la San Francisco își alege o țigară groasă de foi „Manila” și aruncă pe masă trei lire; traversînd o terasă acoperită, se uită în treacăt prin geamul deschis. Din întuneric îi suflă în obraz o boare molcomă și îi păru că deslușește coroana bătrînului palmier ce-și întindea pe cerul instelat crengile care păreau uriașe. Auzi în depărtare vuietul monoton al mării... În sala de lectură confortabilă și luminoasă, unde domnea o liniște deplină, stătea în picioare lingă o masă, răsfoind ziarele, un neamț cărunt care semăna cu Ibsen. Purta ochelari cu ramă de argint și avea în ochi o expresie de uluire dementă. Aruncîndu-i o privire rece, domnul de la San Francisco se așeză într-un fotoliu adînc de piele, într-un colț, lingă o lampă cu abajur verde, își puse *pince-nez*-ul, își smuci capul într-o parte și în alta, ca să mai slăbească strînsoarea gulerului ce-l gîtuia, și desfăcu ziarul care aproape îl acoperi. Parcurse în grabă titlurile diverselor articole, citi cîteva rînduri despre războiul din Balcani, care nu se mai sfîrșea, întoarse cu un gest obișnuit ziarul și, deodată, rîndurile tipărite îi fulgerară parcă înaintea ochilor strălucind sticlos, gîtul i se încordă, ochii i se bulbucară, *pince-nez*-ul îi căzu de pe nas... Făcu o sforțare să se ridice, să tragă aer în piept, și începu să horească cumplit; maxilarul inferior i se lăsă moale în jos, lăsînd să se vadă coroanele strălucitoare de aur, capul îi căzu pe umăr și tresăltă de cîteva ori, piepții

cămășii i se umflară și tot trupul, zvîrcolindu-se ca într-o luptă aprigă, cu cineva nevăzut, lunecă pe podea, agățînd covorul cu tocurile.

Dacă în sala de lectură nu s-ar fi aflat neamțul, cei de la hotel s-ar fi priceput ei să ascundă și să șteargă orice urmă a acestei groaznice întîmplări: l-ar fi apucat pe domnul de la San Francisco de cap și de picioare și, cît ai clipi din ochi, l-ar fi scos și dus cît mai departe, așa că nici unul dintre oaspeți n-ar fi prins de veste ce bucluc le făcuse. Dar neamțul se repezise afară din sala de lectură, strigînd ca din gură de șarpe, și ridicase în picioare tot hotelul și restaurantul. Mulți dintre oaspeți sărcau de la masă, răsturnînd scaunele, alții dădeau fuga, palizi, spre sala de lectură, se auzea răsunînd în toate limbile: „Ce-i? Ce s-a întîmplat?“, și nimeni nu era în stare să dea un răspuns ca lumea, nimeni nu înțelegea ce se petrece, fiindcă oamenii, de cînd lumea, rămîn uluiți și nu-și cred ochilor și urechilor cînd e vorba de moarte. Stăpînul hotelului alerga de la un oaspete la altul, încercînd să-i rețină pe cei care fugeau spre sala de lectură, străduindu-se să-i liniștească, incredințîndu-i grabnic că ceea ce i s-a întîmplat domnului de la San Francisco e un moft, că nu este decît un simplu leșin... Dar nimeni nu-l asculta, căci mulți văzuseră cu ochii lor cum lacheii și oamenii de serviciu smulseseră de pe el cravata, vesta, smochingul mototolit și chiar, Dumnezeu mai știe de ce, pantofii de lac de pe picioarele-i plate în ciorapi negri de mătase. El se mai zbătea încă. Lupta aprig cu moartea, nu voia să se lase biruit de ea, îl surprinsese prea brutal, prea pe negîndite. Clătina capul, horecăia de parcă ar fi avut beregata tăiată, iar ochii îi erau dați peste cap ca la un om beat... Cînd fu dus în grabă și întins pe pat în camera 43 — camera cea mai mică, cea mai prizărită, rece și umedă, din fundul culoarului — veni în fugă fiică-sa cu părul despletit, cu halatul neîncheiat, ce lăsa să i se vadă sinii goi, ridicați de corset, apoi apăru și soția gătită pentru supeu, cu gura larg deschisă de groază... Însă domnul de la San Francisco, chiar în clipa aceea, încetase de a mai face vreo mișcare.

Un sfert de oră mai tîrziu, viața hotelului își reluase cît de cît cursul obișnuit. Scara însă era iremediabil stricată. Unii, întorcîndu-se la masă, mîncau în tăcere, cu un aer jignit, în timp ce stăpînul hotelului trecea de la unul la altul,

ridicînd din umeri cu o furie neputincioasă și stăpînită, simțindu-se vinovat fără să fi greșit cu ceva, asigurînd pe fiecare în parte că el înțelege perfect „cît e de neplăcut acest lucru“ și că promite pe cuvînt de onoare că va face „tot ce-i va sta în putință“ ca să înlătore această neplăcere; a trebuit să se renunțe la tarantelă, becurile de prisos au fost stinse, călătorii, în majoritate, s-au dus la berărie. Și s-a întins în tot hotelul o liniște atît de profundă, încît se auzea deslușit tictacul pendulei în vestibul, unde numai un papagal, foindu-se în cușca lui, holborosea răgușit, uneori, izbutind să adoarmă cu un picioruș caraghios agățat de bețișorul de sus... Domnul de la San-Francisco zăcea lungit pe un pat ordinar de fier, sub niște pături aspre de lînă, asupra cărora cădea din tavan lumina chioară a unui singur bec. Punga cu gheață îi acoperea fruntea rece și udă. Fața pămîntie, peste care se și așternuse umbra morții, se răcea pe încetul, horcăitul ce-i ieșea din gura larg deschisă, în care lucea aurul dinților, era tot mai slab. Cel care horcăia astfel nu mai era domnul de la San Francisco — el nu mai exista — ci un altul parcă. Soția lui, fiica lui, doctorul și servitorii stăteau în picioare lingă pat și-l priveau. Deodată, ceea ce așteptau și de care se temeau se împlini: horcăitul se stinse și încet, încet, sub ochii tuturor, se așternu paloarea pe chipul mortului și trăsăturile feței începură a se subția și a se lumina de o frumusețe pe care de mult s-ar fi cuvenit s-o aibă...

În cameră intră stăpînul hotelului. „*Già é morto*¹, îi spuse în șoaptă doctorul.

Hotelierul dădu cu indiferență din umeri. *Mistress*, pe obrazii căreia se prelingeau încet lacrimile, se apropie de el și-i spuse cu sfială că acum soțul ei decedat trebuie să fie transportat în camera lui.

— Asta în nici un caz, *madame*, răspunse stăpînul hotelului foarte cuviincios, dar de data asta fără un pic de amabilitate și nu în englezește, ci în franțuzește. Prea era neînsemnată suma de bani pe care o putea încasa acum de pe urma călătorilor de la San Francisco ca să mai prezinte vreun interes pentru el. Un asemenea lucru este absolut imposibil, *madame*, rosti el și adăugă ca explicație că prețuiește mult

¹ A și murit (ital.)

aceste apartamente și că, dacă s-ar conforma dorinței ei, acest lucru s-ar afla numaidecît la Capri și turiștii ar evita să-și rezerve camere în hotelul lui.

Miss, care în tot timpul acesta îl privise ciudat, căzu pe scaun și, astupîndu-și gura cu batista, izbucni în hohote de plîns. Lacrimile de pe obrajii soției se zvîntară pe dată: aprinzîndu-se la față, ridică tonul și ceru să i se îndeplinească dorința; vorbea în limba ei fiindcă nu-i venea a crede că nu se mai bucurau de considerația pe care o avuseseră totdeauna cît trăise soțul. Stăpînul hotelului i-o tăie cuviincios și cu multă demnitate: dacă doamna nu agreează rînduicile hotelului, el nu-și ia îndrăzneala s-o rețină; apoi îi spuse foarte hotărît că în zori de zi corpul defunctului trebuie să fie scos din hotel, că poliția a și fost înștiințată, așa că reprezentantul ei nu va întîrzia să vină pentru îndeplinirea formalităților necesare... Doamna întrebă dacă se poate găsi la Capri un cosciug gata confecționat, oricum ar fi el. Din păcate nu, este imposibil, iar ca să-l facă cineva n-ar avea timp. Vor fi nevoiți să recurgă la altă soluție... De pildă, apa minerală i se aduce în niște lăzi mari și lungi... Dintr-o astfel de ladă pot fi scoase despărțiturile...

Noaptea cînd tot hotelul dormea, au deschis fereastra camerei 43, care dădea într-un colț al grădinii, unde, sub zidul înalt de piatră cu cioburi de sticlă înfipite deasupra, creștea un firav banan, au stîns lumina, au închis ușa cu cheia și au plecat. Mortul rămase în întuneric. Stelele albastre îl priveau de pe bolta cerească, un greier prinse a țîrli trist într-o crăpătură din perete... În coridorul slab luminat ședeau pe pervazu unei ferestre două subrete cîrpind ceva. Luigi, în papuci, apăru cu un vraf de haine pe braț.

— *Pronto?* (Gata?) întrebă el într-o șoaptă șuierătoare și cu un aer prefăcut îngrijorat, arătînd cu ochii spre ușa macabră din capătul culoarului. Agitînd ușurel mîna liberă în direcția ușii cu pricina, strigă șoptit — *Partenza!*¹, cuvînt ce se rostește în mod obișnuit în gările din Italia în momentul plecării trenului, și cameristele, înăbușindu-și hohotele de rîs, își lăsară capul una pe umărul celeilalte.

¹ Plecare (Ital.)

Luigi, săltînd ușor, dădu fuga pînă la ușă, ciocăni încețîșor și, plecîndu-și capul într-o parte, întrebă cu cel mai adînc respect:

— *Ha sonato, signore?*

Încordîndu-și gîtul și scoțînd bărbia înainte, își răspunse singur, trist și tărăgănat, cu un glas dogit:

— *Yes, come in...*

În zori de zi, cînd fereastra camerei 43 începu să se lumineze și vîntul umed făcu să freacă frunzișul zimțat al bananului, cînd se luminează de ziuă și cerul azuriu al dimineații se bolti peste crestele sinilii ale munților Italici, iar soarele auri piscul limpede conturat al lui Monte Solaro, cînd ieșiră la lucru pietrarii care reparau potecile pentru turiști, fu adusă la ușa camerei 43 o ladă lungă care servise la transportul apei minerale. Curînd după aceea ea deveni așa de grea că îi stîlcea genunchii ajutorului de portar, care o transporta în goană, într-o birjă cu un cal, pe șoscaua albă ce șerpuiește în serpentine pe pîrînișurile insulei Capri, printre vii și ziduri de piatră, și coboară, coboară, coboară mereu pînă la mare. Birjarul, un om slăbănog cu ochii injectați, cu o haină uzată cu mîneci prea scurte și încălțăminte scîlciată, era mahmur după chef. Toată noaptea jucase zaruri la *trattoria*, iar acum își tot îndemna cu biciul călușul bine hrănit și împopoțonat după obiceiul sicilian cu felurite zorzoane — zurgălăi cu clinchet cristalin și pompoane colorate de lînă. Pe vîrfurile sădelcei de aramă era prinsă o pană lungă care ieșea din moșul tuns al călușului și se clătina în ritmul mersului. Birjarul, mahmur, nu scotea o vorbă. Era copleșit de remușcări că-i plin de năravuri și duce o viață dezmățată, și fiindcă pierduse pînă la ultima lescăie toți gologanii ce-i zornăiseră prin buzunare în ajun. Dar într-o dimineață răcoroasă ca aceasta, cu aerul proaspăt și cerul senin, omul se trezește repede din beție și nu se mai simte împovărat de griji. Apoi îl mai mîngîia pe birjar și norocul neașteptat ce-i picase de pe urma unui oarecare domn de la San Francisco, care își bălăbănea capul mort în lada din spatele lui... Vaporașul ce se zărea ca un gîndac jos, departe pe întinderea albastră suavă a apelor, nuanță atît de caracteristică golfului Neapole, era gata de plecare. Ecoul sirenei răsuna în întreaga insulă, unde fiecare cotitură, pisc sau stîncă se vedea atît de limpede de parcă nu erau învăluite de aer. Lîngă chei, ajutorul porta-

rului fu ajuns din urmă de portar care însoțise, în automobilul ce le adusese cu mare viteză, pe *mistress* și pe *miss*, palide, cu ochii în fundul capului, după o noapte de nesomn și lacrimi. Peste vreo zece minute, vaporeșul începu să despice valurile cu zgomot, îndreptându-se iarăși spre Sorrento, Castellamare, îndepărtînd pentru totdeauna de Capri familia de la San Francisco. Iar pe insulă se restabili liniștea și pacea.

Pe această insulă a viețuit cu două mii de ani în urmă un om care se dedase la fapte urite și crude, care pusese stăpînire, nu se știe în virtutea cărui drept, peste milioane de oameni și care, pierzîndu-și capul de atîta absurdă putere și de frică să nu fie trădat și ucis, fusese de o cruzime fără margini. Și omenirea nu l-a uitat, și toți cei care, în virtutea unor drepturi tot atît de absurde și cu aceeași cruzime stăpînesc astăzi lumea, vin de pe întreg globul pămîntesc să vadă ruinele palatului lui de piatră, durat pe povîrnișul cel mai abrupt al insulei. În această dimineață minunată, toți cei care veniseră la Capri cu acest scop mai dormeau încă prin hoteluri, cu toate că în fața porților și începuseră să fie aduși micii măgăruși cenușii cu șei roșii, pe care aveau să încalce americani și americance, nemți și nemțoaice de diferite vîrste, bine odihniți și ghiftuiți. Iar în urma lor aveau să alerge astăzi, ca și în alte zile, pe potecile bolovănoase, urcînd fără oprire tot mai sus, pînă la piscul Monte Tiberio, zdrențăroasele bătrîne de la Capri, cu cîte o joardă în mîinile lor noduroase.

Călătorii, liniștiți de faptul că bătrînul defunct de la San Francisco, care avusese de gînd să facă ascensiunea împreună cu ei, dar în loc de asta îi speriasse, aducîndu-le deodată aminte de moarte, a și fost transportat la Neapole, dormeau duși; iar în insulă domnea liniștea, magazinele din oraș nu erau încă deschise. Numai în mica piață se vindea pește și zarzavat, și nu vedeai aici decît oameni din popor, printre care se afla fără treabă, ca întotdeauna, și Lorenzo, un barca-giu bătrîn și înalt, un chefliu chipeș și fără griji, vestit în toată Italia pentru frumusețea lui și care pozase la mulți pictori. Adusese și vînduse pe preț de nimic doi homari pescuiți de el în acea noapte și care foșneau acum în sortul bucătarului aceluiași hotel în care își petrecuse noaptea familia de la San Francisco. Lorenzo putea să stea fără griji chiar pînă seara tîrziu, privind cu un aer majestuos în jurul

său, pozînd cu zdrențele în care era îmbrăcat, cu cioanca și cu bereta lui roșie de lînă, trasă pe o ureche. În timpul ăsta prin ripele din Monte Solaro, pe vechiul drum săpat în stîncă de fenicieni, pe treptele de piatră coborau dinspre Anacapri doi munteni din Abruzzi. Unul din ei ținea sub haina de piele un cimpoi — un burduf mare cu două fluiere. Celălalt, muntean, ducea un instrument asemănător cu cavatul. Veneau spre vale, unde se întindea la picioarele lor un ținut minunat, luminos și însorit. Cît cuprindeai cu ochiul vedeai povîrnișurile stîlcoase ale insulei, azurul feric al apelor pe care părea că plutește insula, iar spre răsărit — aburii străvezii ce se ridicau deasupra mării, sub razele orbitoare ale soarelui care începuse să dogorească, înălțîndu-se tot mai sus — piscurile Italiei, învăluite în pîcla dimineții, care abia se conturau pe albastrul cerului, munții apropiați și îndepărtați, a căror frumusețe nu poate fi redată în cuvinte... La jumătate de cale, ei își încetiniră pasul: deasupra drumului, în firida săpată în peretele stîncos al lui Monte Solaro, luminată de soare, scăldată în căldura și strălucirea lui, se înălța în candid veșmînt alb de ghips, cu o cunună aurită ruginită de ploaie, Maica Domnului, blindă și iertătoare, cu ochii ridicați spre cer, spre sălașurile de-a pururea fericite ale împărăției fiului ei de trei ori binecuvîntat. Muntenii se descoperiră, își duseră la gură fluierul și, deodată, răsunară cu smerită voioșie slăvirile lor în cinstea soarelui, a dimineții și a ei, ocrotitoarea fără de prihană a tuturor celor obidiți în această lume rea și minunată, și în cinstea celui născut din pîntecul ei în peștera Betleemului, în sărăcăciosul staul de pe pămîntul îndepărtat al Iudeei...

Cît despre rămășițele pămîntești ale bătrînului de la San Francisco, ele luau drumul spre casă, spre mormînt, spre țărîmurile Lumii Noi. Expuse la multe umilinți și jigniri din partea oamenilor, rătăcind prin antrepozitele porturilor, rămășițele pămîntești ale domnului de la San Francisco nimeriră în cele din urmă iarăși pe același vas renumit care îl adusese nu demult cu atîtea onoruri în Lumea Veche. Acum însă îl ascundeau de cei vii. Sierul lui gudronat fu coborît în întunericul adînc al calci. Vasul își reluă drumul lung, despîcînd valurile mării. În timpul nopții trecu pe lîngă insula Capri; și triste erau luminile vaporului ce se pierdeau încet în lar-

gul mării, pentru cei ce le priveau de pe țărm. Dar în sălile vasului cu pereții împodobiți cu marmură, strălucind de luminile policandrelor, avea loc și în noaptea asta, ca de obicei, un bal plin de însuflețire.

Tot așa și în nopțile următoare, deși în larg bîntuia o furtună năprasnică, care vuia cu tînguiri de marș funebru, înălțîndu-și talazurile ce păreau îndoliate cu crestele lor argintate de spumă. Nenumăratele lumini ale vasului abia se întrezăreau printre fulgii deși de zăpadă, de sus, de la Diavolul ce stă de strajă la stîncile Gibraltarului, la porțile de piatră ale celor două lumi, și care urmărea cum se pierdea vaporul în beznă și furtună. Diavolul era uriaș ca o stîncă, dar și mai uriaș era vaporul cu multe etaje și multe coșuri, opera trufiei nemărginite a Omului Nou, cu inima tot veche. Furtuna se năpustea peste grementul vaporului și peste coșurile lui largi, albite de zăpadă, dar vaporul era de nezdruccinat, semeț, majestuos — și înfricoșător. Pe coverta cea mai de sus se înălțau, singuratece în bătaia viscolului, încăperile confortabile, slab luminate, unde, cufundat într-un somn tulburat de grijă, trona căpitanul vasului, colosul care semăna cu un zeu. El auzea urletul sfișietor și răcnete turbate ale sirenei, înăbușite de furtună, dar îl liniștea faptul, neînțeleș la urma urmei nici de el, că în dosul peretelui se afla o cabină marc, blindată parcă, în care stăruia un tainic vuiet, pîlpiitul și trosnetul sec al luminilor ce țîșneau și se revărsau în jurul unui telegrafist palid, cu un semicerc metalic pe cap. În măruntaiele „Atlantidei“ unde se găseau cazanele uriașe, de mii de tone, cu străluciri de oțel, scoțînd abur, picurînd apă clocotită sau ulei, precum și alte felurite mașini din adîncurile încinse pînă la maximum de focuri infernale, unde clocoteau forțe spăimîntătoare, care prin încordarea lor puneau în mișcare nava, forțe care se transmiteau pînă în chila navei, pînă în hruba întunecoasă nesfîrșit de lungă, pînă în tunelul rotund, slab luminat de becuri electrice, unde se roteau încet, cu o rigoare copleșitoare pentru mintea omului, axa gigantică în albia ei unsuroasă, asemenea unei dihăanii monstruoase, culcată în bîrlogul ei. Dar în sinul „Atlantidei“ sălile de restaurant și de bal erau pline de lumină și veselie, vuiau de larma glasurilor mulțimii elegante ce petrecea în mireasmă de flori proaspete și în sunetele minunatei orchestre de coarde.

Și se găsea din nou acolo perechea grațioasă de îndrăgostiți plătiți, care evolua în ritmul dansului, unduind anevoie, strâns îmbrățișați în mijlocul mulțimii, în lumina orbitoare, în strălucirea mătăsurilor, a briliantelor și a umerilor dezgoliți ai femeilor. Ea — o fată frumoasă cu genele lăsate în jos candid, vinovat, și pieptănată simplu. El — un tânăr bine clădit, înalt, cu părul negru, pomădat și lins, palid de prea multă pudră, încălțat cu pantofi de lac, după ultima modă, îmbrăcat într-un frac cu pulpane lungi, ce-i venea ca turnat — semăna cu o lipitoare uriașă.

Și nimeni nu știa că de mult perechea aceasta se săturase de chinul fericirii sale aparente, simulată în sunetele impudic-melancolice ale muzicii, cum nimeni nu știa că în adâncul întunecos al calci zace un sicriu în preajma mohoritelor măruntaie toride ale vaporului care biruia anevoie întunericul, oceanul, furtuna...

Vasilievskoe, octombrie 1915

BĂTRÎNA aceea provincială și năroadă ședea pe o laviță în bucătărie și vărsa șiroaie de lacrimi.

În ajunul Crăciunului, ninsoarea viscolită, purtată de vînt peste acoperișurile albe și străzile pustii troienite, începuse să bată în vinețiu, să se înneegureze, căpătînd culorile amurgului; în casă se făcea tot mai întuneric.

În salonul mare, în jurul mesei acoperite cu catifea, stăteau cuminți niște jilțuri, deasupra divanului lucea stins un tablou reprezentînd micul disc verzui al lunii aproape ascuns printre nori, cu codru des din Lituania, o troică din care niște vinători trăgeau cu raze trandafirii, iar în urma saniei lupi căzînd de-a berbeleacul în zăpadă. Într-un colț, o plantă tropicală uscată își desfășura frunzele moarte din ciubăr pînă în tavan, iar în alt colț își căsca pilnia un gramofon care prindea viață doar scara, în fața musafirilor, cînd din măruntaiele lui izbucnea cu nefirească deznădejde o voce răgușită: *Of, domnilor, tare mi-e greu, cu-aceeași nevastă mereu!* În sufragerie, din cîrpele ude acum, care înfundau încheieturile ferestrelor, picura apă; în colivia ei acoperită cu mușama, o păsărică exotică, bolnavă, dormea cu căpșorul ascuns sub aripă și, nefiind obișnuită cu Crăciunul nostru, somnul ei ușor era trist, trist de tot. Într-o odaie strîmtă, vecină cu sufrageria, dormea adînc, sforăind tare, un chiriaș, celibatar în vîrstă, profesor de gimnaziu, care în clasă îi trăgea pe copii de păr, iar acasă lucra sirguincios, de ani și ani, la o operă originală, de mari proporții: *Figura lui Prometeu în literatura universală*. În dormitor, stăpînii casei adormiseră greu, după monstruosul scandal de la masă. Iar bătrîna ședea pe lavița din bucătărie, în întunericul tot mai adînc, și vărsa șiroaie de lacrimi amare.

Scandalul de la masă se iscase iar din cauza ei! Cucoana, care la anii ei ar fi trebuit de mult să nu mai fie geloasă, să-și păstreze demnitatea, era nebună de gelozie și, în cele din urmă, făcuse după capul ei — angajase o jupîncasă bătrînă. Stăpînul, căruia îi stătea gîndul numai la sexul frumos, deși de mult își cănea părul, hotărî s-o bage pe babă în mormînt. Ce-i drept, tare mai era slută bătrîna: înaltă, încovoiată, îngustă în umeri, surdă și chioară, neajutorată din prea multă sfiiciune, și gâtea din cale-afară de prost, cu toate strădaniile ei. Tremura pentru orice mișcare pe care o făcea, se dădea peste cap ca să le fie pe plac stăpînilor. Nici trecutul ei nu fusese bogat în bucurii: bărbatul, un bandit și un bețiv ordinar, de bună seamă; apoi, după moartea lui, tot prin străini a dus-o, ori cerînd de pomană pe la ferestrele oamenilor; a trăit mulți ani în frig, flămîndă, fără adăpost! Iar aici, cît de bucuroasă a fost biata bătrînă, văzîndu-se iar în rîndul oamenilor: sătulă, îmbrăcată, încălțată, la căldură, în slujbă la un funcționar! Cum se mai ruga înainte de culcare, îngenuncheată în mijlocul bucătăriei, dăruindu-se cu tot sufletul lui Dumnezeu pentru mila lui neașteptată, cît îl mai implora să n-o lipsească de această milă! Conașul însă o mîncea de vie. Chiar astăzi, la masă, zbierase atît de fioros la ea, încît a simțit cum, de frică, i s-au damblagit deodată mîinile și picioarele, iar strachina cu ciorbă de varză pe care o ducea a căzut pe podea. Ce-a fost după aceea între stăpînii ei, mamă, Doamne! Pînă și pe profesorul care, stînd la masă, se gîndea tot timpul la Prometeu, nu l-a răbdât inima: privind într-o parte cu ochii lui mici, ca de porc, glăsuise:

— Nu vă certați, domnilor, vă rog, măcar de dragul acestei mărețe și solemne sărbători!

Acum toată casa tace, potolită. Afară trimbele viscolului s-au colorat în albastru-închis, troiențele se înalță mai sus de acoperișuri, nu se mai văd gardurile, nici porțița...

Nepotul stăpînei — un orfan palid, clăpăug, încălțat cu pîslari, buchisise pînă scara tîrziu, așezat în fața pervazului ud, în cămăruța lui de lîngă bucătărie. Era un copil silitor și își pusese în cap să învețe pe de rost tot ce i s-a dat pentru vacanța de Crăciun. Nu voia să-i supere nici pe învățători, și nici pe binefăcătorii lui. Ca să le facă lor bucurie și spre binele patrici, se străduia să-și întipărească în minte pentru toată viața că acum două mii cinci sute de ani grecii, — popor

în general pașnic și care, de dimineață pînă seara, de la mic la mare, lua parte la tragedii teatrale, aducea jertfe, iar în orele libere punea la întrebări oracolului — au bătut măr oastea șahului Persiei, cu ajutorul zeiței Pallas Atena, și ar fi putut să urmeze mai departe calca civilizației dacă nu s-ar fi boierit, dacă nu s-ar fi depravat și n-ar fi pierit, cum se întimpla, de altfel, cu toate popoarele din antichitate care se dedau peste măsură idolatriei și luxului. După ce și-a îndesat în memorie toate acestea, băiatul rămase multă vreme la fereastră, răzuind cu unghia gheața de pe geam. Apoi se sculă de pe scaun, se apropie pe nesimțite de ușa bucătăriei și, aruncînd o privire înăuntru, văzu din nou același tablou: tăcerea mohorită, ceasul ieftin de perete cu acele încremenite care arată întotdeauna ora douăsprezece și un sfert, deși ticăie limpede și grăbit, purcica oploșită la iernat în bucătărie, scormonind cu ritul băgat adînc în troaca de lături de lingă sobă, în timp ce bătrîna șade și plinge, își șterge ochii cu poala rochiei și varsă mai departe șiroaie de lacrimi.

Nu se liniști nici mai tîrziu cînd, după ce aprinse o lămpiță, se apucă să pregătească niște surcele de brad pentru samovar. Continuă să plîngă și seara, după ce servi în sufragerie samovarul și deschise ușa musafirilor veniți la stăpînii ei la ceasul cînd pe strada troienită, cufundată în întuneric, un paznic zdrențăros se îndrepta spre un felinar depărtat, biciuit de viscol; toți feciorii lui, patru țărani tineri, fuseseră de mult uciși de mitralierele nemțești; la ceasul cînd undeva pe necuprinsul stepii cufundate în beznă, în izbele greu mirositoare, se culcau muierile, bătrînii, copiii și oile, iar în capitala depărtată se țineau lanț petreceri de pomină pline de veselie, cînd în restaurante luxoase clienții bogați se prefăceau că adoră să bea din ulcioare *crușon* de portocale și să plătească pentru un ulcior din asta șaptezeci și cinci de ruble, cînd în cârciumile de la subsoluri, numite taverne, se priza cocaină și, din cînd în cînd, pentru a dobîndi cît mai multă popularitate, niște tineri care își ziceau futuriști, adică oameni ai viitorului, se loveau reciproc cu orice le cădea sub mînă, vătămîndu-și mutrele boite; în fața unui auditoriu, un lacheu se prefăcea poet, cîntînd în versurile sale listuri, contese, automobile și ananași, cînd într-un teatru, pe stînci de granit din carton, se cățăra cineva cu un craniu pleșuv,

care cerea insistent altcuiva să-i deschidă nu știu ce porți, iar într-un alt teatru ieșea pe scenă un artist, mare meșter să facă pe cneazul rus din vechime, călare pe un cal alb, care bocănea zgomotos din copite, apăsându-și mîna pe platoșa de hîrtie ce-i acoperea pieptul, cînta cincisprezece minute încheiate pentru două mii de ruble, în timp ce cinci sute de bărbați cu chelii lucind ca oglinda fixau prin binocluri corul de femei care îl petrecea pe cneaz la război, cîntînd din răspuțeri, și tot atîtea doamne elegante din loji mincau bomboane de ciocolată, și într-un al treilea teatru, niște moșnegi și niște babe, suferinzi de obezitate, țipau unii la alții și băteau din picioare, întrupînd negustori și negustoresc din Zamaskvorecie de mult răposați și cînd într-un al patrulea, niște tinere și niște tineri, toți slabi și prăpădiți, după ce s-au dezbrăcat în pielea goală și s-au încununat cu niște ciorchini de struguri din sticlă, s-au apucat să se fugărească unii pe alții, întocmai ca nu știu ce satiri și nimfe... Într-un cuvînt, pînă tîrziu în noapte, cît unii străjuiau străzile, iar alții se duceau la culcare sau petreceau, o bătrînă provincială și năroadă plîngea cu lacrimi amare, acompaniată de răcnetele răgușite ale unei disperări nefirești ce răzbătea din salonul stăpînilor ei:

*Of, domnilor, tare mi-e greu
Cu-aceeași nevestă mereu!*

I

TOAMNĂ. Ploua într-una, străzile Berlinului erau înțesate de umbrele deschise și de trăsurile cu poclitul ridicat și ud; asfaltul strălucea ca o oglindă neagră.

Petrecând zile întregi prin magazine, la agențiile de transport, în birourile Companiei *Vagons Lits* și ale societăților de navigație, Stein — un tânăr savant ocupat cu pregătirile unei expediții în ținuturile tropicale — nu mai era la Berlin, cu gândul, fără a uita însă că trebuie să-și adune informațiile și să-și facă toate comenzile cu multă chibzuială.

Deși avea resurse materiale modeste, Stein se străduise să-și organizeze expediția în așa fel, încât să folosească toate mijloacele accesibile lui, pentru ca această călătorie să fie cât mai rodnică cu putință. De fapt, Stein era ferm convins că expediția lui va fi privită cîndva ca un eveniment, că ea nu va trece fără urmări pentru știință, „pentru marea cauză a cunoașterii existenței universale, unică în esența ei, cu toată diversitatea sa pe a cărei înțelegere rațională omenirea își înalță de pe acum noua religie, cea adevărată și de neclintit“, după cum nu o dată gândise el, discipol și adept credincios al lui Haeckel.

Toate lucrurile sale, toate acele cufere și lăzi de mărimi și forme diferite, în care își împachetase cele trebuincioase cercetărilor, precum și costumele speciale pentru tropice, încălțămîntea de vînătoare, o armă scumpă englezească, revolvere, accesorii de fotografiat, le expediase la Genova, pe vaporul „Lützow“.

După aceea, își făcu vizitele de adio la cunoscuți și la colegi, trimise rudelor și prietenilor scrisori de rămas bun și, în sfîrșit, se sui într-un automobil care îl duse în goană spre gara Anhalt.

Era o dimineață senină și blândă de început de noiembrie, cu soarele foarte jos strălucind la răscruți și cu o ceață ușoară albăstrind în depărtare pe străzile umede.

Cînd să cotească pe Unter den Linden, unde în ramurile copacilor negri și golași mai atîrnau încă frunze rare de un galben-canar, automobilul trebui să întîrzie o clipă: făcînd paradă de plimbările lui matinale, împăratul trecea agale în automobil, cu o manta de vară cenușie și cu o cască strălucitoare. Ședea alături de un bătrîn general pocit la înfățișare, vînjos, aproape apoplectic. Văzînd atît de aproape profilul peste măsură de autoritar al împăratului, Stein își săltă cu demnitate gambeta.

Apoi automobilul porni și mai repede, și în cinci minute îl lăsă la destinație, iar aici — salopetele albastre ale hamalilor, sălile uriașe pline de larma mulțimii ce se revărsa prin ușile înalte, silueta zveltă a trenului șuierînd sub acoperișul desticlă al peronului, duhoarea acră de petrol și de turbă, băieții cu bufete pe roți strigînd asurzitor — toate îl introduseră de-a bindecia în lumea călătoriilor.

Trenul în care urcă era superb. Legănîndu-se, încordîndu-și arcurile, vagoanele zburau, aproape fără opriri.

Geamurile se încingeau în soare, prin compartiment se așterneau dungi de lumină fierbinte, pe după trîmbele de fum alb care goneau înapoi se perindau cîmpii poleite de razele unui soare tomnatic, arături argiloase, acoperișurile roșii ale fermelor, pîlcuri de pini scunzi, coline argintii, nisipoase, coșuri de fabrică, uneori străzile orașelor, zidurile și acoperișurile ce se îngrămădeau în fel și chip, ivindu-se atît de aproape, de o parte și de alta a trenului, încît reușeai să surprinzi cu privirea interiorul camerelor cu ferestrele deschise pentru curățenia de dimineață.

Stein fuma, citea ziarul; la opriri cobora repede rama lată a ferestrei și, tot atît de repede, lua un pahar înalt plin cu bere din mîinile băiatului care alerga de-a lungul trenului, pe peronul răcoros, însoțit...

II

La Genova îl întîmpinără ploaia și adierea blîndă a mării.

Toate lucrurile cu care era obișnuit, tot ce era european rămăsese de partea cealaltă a Alpilor înzăpeziți și neguroși.

Aici totul era altfel — alte gări, alt popor, altfel de forfotă, pină și noroiul de pe caldarîmul neîngrijit nu era același.

Șimțindu-se reprezentant al unei alte rase, al unei rase superioare, Stein se uită, ce-i drept nu fără plăcere, la italieni, acești oameni scunzi cu mersul sprinten, vioi și vorbăreți, la frunzele ude ale palmierilor care se înălțau în piața din fața gării.

Petrecu noaptea într-o cameră umedă; ferestrele dădeau spre străzi înguste ca niște tranșee adânci, aproape lipsite de lumină, sumbre și sărăcăcioase, unde, pe frînghii, întinse la nesfârșit de la o casă la alta, atîrnau cirpe și rufe.

A doua zi, pe ploaie, într-o birjă hodorogită, trasă de o mîrtoagă costelivă, mergînd tot într-o rină, de parcă ar fi vrut să nimerescă cu tot dinadinsul sub vreun tramvai, Stein trecu pe „Lützow“, care curînd după aceea se desprinsese de chei, în sunetele imnului german. Cablul cu care micul remorcher trăgea pe acest uriaș cu botul bont spre ieșirea din port se întinse și atunci apa înspumată de elice, bărcile, spărgătoarele de valuri, celelalte vapoare — toate prinseră a pluti înapoi, spre țarm.

Nori mohorîți coborau greoi peste munții vineții de după dealurile pe care se înălța alb, în pante line, orașul tot mai depărtat; se ivi și dispăru din nou ultimul dig și în față se desfășură cîmpia mării, neprietenosă, cu crestele valurilor mărunte sclipind sub un cer jos și posomorît; spuma albă ca neaua a fluxului se avînta tot mai sus, asaltînd promontoriul întunecat ce se zărea în depărtare. Vîntul biciuia turbat pavilionul mare de la pupa, care încă nu fusese coborît. Muzica amuțise, pasagerii părăseau puntea ce se ridica și se lăsa, ținîndu-și cu mîna pălăriile ca să nu zboare...

Stein, înalt, voinic, cu ochii albaștri, cu mustăți roșcate, îmbrăcat într-un costum tirolez cenușiu, cu picioarele mari și puternice cu ciorapi groși de lînă și ghete scumpe și solide de sport, cu pălărie tiroleză pe cap, rămase multă vreme singur, privind țarmul care se tot micșora în depărtare, din ce în ce mai înnegurat.

În ziua de 9 noiembrie, cînd se lăsa amurgul, „Lützow“ trecu prin dreptul portului Neapole, și acest amurg era și mai călduț, și mai întunecos decît la Genova, prin pîcla golfului vast bătea un vînt și mai stăruitor, iar în spatele golfului, atrăgîndu-te parcă, se întindeau ca un lung lanț sclipitor luminile orașului.

Apoi, într-o zi cenușie, aproape primăvăratică, Stein zări, ivindu-se solitar în mijlocul mării cărunte cu reflexe sidefii, conul violet, veșnic fumegînd, al vulcanului Stromboli; la ceasul înserării văzu norii ca niște bucle deasupra munților Siciliei, iar noaptea alte lumini — luminile Messinei.

O dată cu zorile trandafirii, fu trezit de un tangaj lent, dar puternic ce depărta mereu perdeaua de pat. Prin hubloul aburit al cabinei, în dreptul căruia apa rece ca gheața se înălța în dimburi lucioase, parcă lustruite, Stein admiră virful ca un cort al Etnei, vîrgat de zăpezi, atîrnat parcă pe fundalul cerului senin. La amiază, cînd vîntul adia din sud și apa mării strălucea vesel, el nota în jurnalul său că marea și-a schimbat culoarea, devenind dens-liliachie.

„Lützow“ petrecu două zile și două nopți în mijlocul splendidului pustiu ionic, înțesat de insule fantomatice, diafane-liliachii, iar în cea de a treia zi la orizont apăru dunga prăfuită a unui țarm jos, apoi catargele și casele din Port-Said.

Profitînd de o escală de cîteva ceasuri, Stein vizită orașul Port-Said.

Cerșetorii obraznici, nesfîrșit de mulți, care nu-i dădeau pace, asaltîndu-l la tot pasul, îl revoltară; cu toate acestea, scoase carnetelul și-și notă că toate mișcările acestor semiți, care nu poartă stîngenitoarele haine europene, sînt încîntătoare.

Colindă străzile, gustă diferite dulciuri grecești și cafea turcească, așezat dinaintea unei cafenele și întinzîndu-și picioarele unui băiețaș negricios care, ingenuncheat în fața lui, își manevra cu înverșunare periile de lustragiu și, în răstimpuri, își întorcea scurt spre el albul strălucitor al ochilor cu o delicioasă încîntare de copil.

Întorcându-se pe vapor, rămase pe punte și, tolănit într-un *chaise-longue*, privi forfota de lângă vapor a sutelor de hamali slabi, aproape goi, aruncînd cu găleata, din bărcile cu fundul lat în calele vaporului, cantități uriașe de cocs, acoperiți din cap pînă-n picioare de pulberea cu aspect metalic; soarele dogorea, pescărușii țipau trist și fericit parcă în același timp, iar el privea în jur și se gîndea la geniul lui Lesseps¹, la faptul că Lesseps înfăptuise o grandioasă schimbare în destinul omenirii.

Cînd soarele coborî după cele mai depărtate coșuri și catarge într-o vilvătaie de culoarea șofranului, „Lützow“, ca o balenă nimerită din greșeală în apele unui rîu, porni pe canalul ce se întindea ca o dungă verde printre plațațiile de pe malurile nisipoase și accidentate.

Pustiul pâlca repede, se întuneca și pierea în picla tot mai neagră, dinspre răsărit se lăsa noaptea peste străvechile pămînturi ale Arabiei, cu tristețea lor tăcută. Vaporul adormit înainta alene, iar conștiința faptului că Muntele Sinai se află aici, aproape, trezea în suflet ecoul unui simțămînt pios, păstrat în taină din anii copilăriei...

În seara aceea, ușor amețit, sigur și trufaș, în frac și cu o țigară de foi în gură, Stein rămase pînă tîrziu în mulțimea elegantă de bărbați și femei ieșiți după masa de seară să admire o priveliște rară: la prova „Lützow“-ului, sub bompres, ardea ca un soare un puternic reflector electric care-și trimitea departe în întuneric lumina albă, orbitoare; ținîndu-se de-a lungul canalului șerpuitor, „Lützow“ scruta tot ce întâlnea în cale, apa tulbură, straturile de nămol cafeniu, tufișurile presărate în nisip, bărcile din preajma posturilor de pază, siluetele cam feminine ale felahilor șezînd chir-ciți la pupa bărcilor, desculți, în îmbrăcămintea lor lungă și largă.

Acest nămol, aceste nisipuri arabe și egiptene, aceste siluete primitive, aminteau o lume depărtată, de mult apusă. Dar întunericul din zare nu rămînea mereu compact, ci reflecta o lumină argintie, aruncată de reflectoarele vapoarelor ce se apropiau și treceau pe lângă „Lützow“.

¹ *Ferdinand de Lesseps* (1805 - 1894), inginer, diplomat și om de afaceri francez, fondatorul Companiei Internaționale a canalului de Suez.

O dată chiar „Lützow“ își încetini la maximum mersul și se propti în mal ca să lase să treacă un întreg oraș plutitor: acesta înainta, cu puternicele lui raze violete larg desfășurate, strălucind orbitor, ca flacăra de magneziu; își revărsă lumina ca de zi asupra celor de pe „Lützow“ și trecu zgomotos alături, cu toate etajele și catargele lui înalte, cu coșurile lui, cu aurul hublourilor luminate și al ușilor deschise spre punți...

În noaptea aceea, în preajma tropicului, cerul părea sumbru și solemn datorită stelelor de mărimea întii, atât de numeroase.

Simțind cum crește în el un prisos de forță și energie, plin de mădejdi și de o fermă încredere în sine, în inteligența și în bărbăția lui, în viziunea lui asupra lumii, Stein se plimba agale pe punte, privind sever cerul negru, înstelat, cu ochi sfidători de german.

LUÎND cartea de vizită îngălbenuită, cu coroană de nobil, tânărul portar al hotelului „Versailles“ silabisi: Kazimir... Stanislavovici... Urma numele de familie, ceva mai greu de pronunțat. După ce răsuci de câteva ori în mîini cartea de vizită, își aruncă ochii pe actul de identitate lăsat o dată cu cartea de vizită de noul sosit, dădu din umeri (nimeni dintre obișnuiții hotelului „Versailles“ nu-i dădea cărți de vizită), apoi aruncă hîrțiile în sertar și reîncepu să se admire în mica oglindă tulbure cu reflexe argintii, atîrnată deasupra măsuței, înfoidu-și cu grijă părul des cu un pieptănuș. Purta surtuc și cizme bine lustruite, iar galonul auriu soios al caschetei vădea că hotelul era de mîna a treia.

Plecînd spre Moscova, Kazimir Stanislavovici părăsise Kievul în opt aprilie; cineva îi trimisese o telegramă care nu conținea decît: „pe data de zece“. Făcu rost de bani, se sui într-un compartiment de clasa a doua, cenușiu, întunecat și ponosit, dar care, pusemne, îi dădea o senzație de lux și confort. Trenul era încălzit, iar căldura din vagon, mirosul caloriferului încins și trosniturile mărunte și dese ale radiatoarelor aminteau parcă lui Kazimir Stanislavovici alte vremuri. Uneori îți venea să crezi că s-a întors iarna; o ninsoare viscolită, de un alb-strălucitor, se așternea peste țepii miriștilor roșcate, peste băltoacele plumburii pe care înotau rațe sălbătice; curînd însă ninsoarea înceta pe neașteptate, zăpada piercea, cerul dădea semne de înseninare, în spatele norilor se întrezărea belșug de lumină, iar la oprire, în gări apăreau peroanele ude, ca și plopii golași răsunînd de cîrîitul stăncuțelor. Kazimir Stanislavovici cobora în toate stațiile mai mari și intra la bufet; se întorcea apoi în vagon, cu ziare pe care nu le citea; ședea pe canapea,

pierdut în fumul țigărilor sale groase ce ardeau scînteind, fără să schimbe măcar o vorbă cu nici unul dintre vecinii de compartiment — niște evrei din Odesa, care tot drumul jucară cărți. Purta un pardesiu ros pe la buzunare, joben de mătase neagră, foarte vechi, și niște ghete noi, butucănoase. De cîte ori aprindea un chibrit mîinile îi tremurau — mîini de bețiv năvălit, vechi locatar al subsolurilor. Toate la el erau o mărturie a sărăciei și a beției: manșete nu avea de fel, gulerul era ros, murdar, cravata jerpelită, obrazul congestionat, buhăit, din cale-afară de zbîrcit, ochii de un albastru-sticios îi lăcrămau într-una. Favoriții îi avea cîniți cu o vopsea cafenie proastă, care îi făcea să pară falși. Avea o mină obosită și dezgustată.

Trenul ajunsese la Moscova a doua zi, cu șapte ore întîrziere. Vremea era mohorită, totuși mai frumoasă, mai uscată decît la Kiev, în aer plutea ceva tulburător. Kazimir Stanislavovici luă o birjă și, fără să se tocmească, porunci să fie dus direct la „Versailles“. „Eu, frățioare, îi spuse birjarului, curmîndu-și pe neașteptate tăcerea, cunosc acest hotel încă de pe vremea studenției.“ Ieși în oraș îndată ce cu-fărașul de răchită legat cu o sfoară groasă i-a fost așezat în camera de la hotel.

Se însera, văzduhul era călduț; pe bulevarde copacii negri și golași își desfăceau mugurii, pretutindeni era lume multă... O seară de primăvară, într-un oraș străin, e tare apăsătoare pentru un om care și-a trăit viața și și-a prăpădit-o! Kazimir Stanislavovici străbătu pe jos tot bulevardul Tverskoi, zări din nou în depărtare silueta de fontă a lui Pușkin — îngîndurat, cupolele aurite și liliachii ale mănăstirii Strastnoi... Bău o șocolată la cafeneaua Filippov, răsfoi niște reviste umoristice ferfenițite. La ieșire, rămase cîteva clipe nehotărît, cu ochii la reclama luminoasă a unui cinematograf, roșie ca focul, sclipind departe, pe Tverskaia, în amurgul siniliu care se lăsase. Apoi luă o birjă și merse la un restaurant de pe bulevard, știut de el tot din anii studenției. Birjarul, un bătrîn cocîrjat, trist, posomorît, adîncit cu întreaga lui ființă în el însuși, în bătrînețea lui, în gîndurile lui dezlîinate, își îndemna chinuitor și sîcîitor, cu toată ființa lui, calul leneș, cînd mormăindu-i ceva, cînd mustîrîndu-l și, în cele din urmă, își duse pasagerul la destinație; scăpat ca de o povară, oftă din rărunchi, primînd banii.

— Dintii n-am priceput, credeam că vrei să mergi la *Braga*, zise el întorcînd încet calul, pe un ton înciudat, deși hotelul *Praga* era mai departe.

— Îmi aduc aminte, moșule, și de *Praga*, răspunse Kazimir Stanislavovici. Îmi închipui că-i mult de cînd tot umbli cu birja prin Moscova!

— De cînd umblu? Păi, să tot fie cincizeci și unu de ani încheiați de cînd umblu...

— Va să zică, poate ai făcut vreo cursă și cu mine, zise Kazimir Stanislavovici.

— Poate, încuviință nepăsător bătrînul. Cîți oameni sînt pe lumea asta, parcă-i poți ține minte pe toți?

Din restaurantul cunoscut odinioară de Kazimir Stanislavovici nu rămăsese decît firina. Acum era un local mare, neîngrijit, de mîna a treia. Deasupra intrării ardea un bec electric, revărsînd o lumină firavă și gălbuie asupra străzii și birjarilor de mîna a doua, obraznici, mînîndu-și fără milă caii costelivi, înfierbîntați, care nechezau jalnic din goană. Vestiarul igrasios era plin de ghivece cu plante tropicale, din acelea care sînt mutate într-una de la înmormîntări la nunți și înapoi. Din oficiu săriră cîțiva lachei deodată ca să-l întîmpine pe Kazimir Stanislavovici, toți cu niște clăi de păr în cap, aidoma portarului de la „Versailles.” Sala restaurantului, mare, verzuie, cu o mulțime de oglinzi late și cu o candelă zmeurie ce pîlpiiă într-un colț, era încă pustie și slab luminată — ardeau doar cîteva becuri. O bună bucată de vreme nu se apropie nimeni de masa lui Kazimir Stanislavovici. Se simțea că dincolo de ferestrele cu storuri albe seara lungă de primăvară abia cobora pe pămînt. Din stradă răsună țacănitul copitelor pe caldarîm, o mică fîntînă arteziană plescăia monoton în mijlocul sălii, într-un acvariu în a cărui apă, luminată de undeva de dedesubt, înotau cîteva peștișori aurii cu solzii căzuți. Chelnerul în alb puse tacîmul, apoi aduse pîinea și o carafă mică cu votcă rece. Kazimir Stanislavovici începu să bea votcă, fără gustări; o ținea puțin în gură înainte de a-i da drumul pe gît, iar după ce înghițea, își înțeleșta dinții și, cu dezgust parcă, mirosea o bucată de pîine neagră. Speriîndu-l cu huruitul său răsunător, gramofonul porni deodată să cînte; un amestec de cîntece rusești, cînd prea înflăcărate și voinicеști, cînd peste măsură de duioase,

tinguitoare, de inimă albastră... Ascultându-le, lui Kazimir Stanislavovici i se înroșiră ochii și-i dădură lacrimile.

Mai târziu, un georgian cu părul cărunt și cîrlionțat îi aduse o frigare de fier cu „sașlik“ mirosind îmbietor, pe jumătate crud, și, cu un soi de elegantă familiaritate, rostogoli carnea în farfurie, iar apoi, pentru a sublinia simplitatea asiatică, o dresă cu mîna lui, presărind-o cu ceapă tăiată mărunt, sare și alte condimente, în timp ce sala pustie vuia de sunetele unui Cake-Walk îndrăcit, care te îmboldea s-o pornești la dans, săltînd și unduindu-te provocător... La sfîrșit, lui Kazimir Stanislavovici i se servi *roquefort*, vin negru, cafea, apă minerală, lichioruri... Gramofonul tăcuse de mult. În locul lui, pe estradă cînta o orchestră de nemțoaice în rochii albe; sala luminată și tot mai plină acum de lume se încălzise, aerul era îmbîcsit, încețoșat de fumul țigărilor, plin cu mirosuri de mîncare. Chelnerii forfoteau printre mese, niște bețivi cereau țigări de foi, de la care ameteau și mai tare. Oberchelnerii dovedeau o deosebită sollicitudine față de clienți, îmbinată cu sentimentul forțat al propriei lor demnități. Hăurile tulburi-apoase ale oglinzilor reflectau tulbure o îmbulzeală gălăgioasă. Kazimir Stanislavovici trecu de cîteva ori din sala înăbușitoare în răcoarea coridoarelor, ducîndu-se la toaleta rece, unde mirosea ciudat a mare; pășea parcă plutind prin văzduh și, întors la masa lui, comanda din nou vin. După ora unu, cu ochii închiși și sorbind pe nări aerul proaspăt al nopții, ca să-și mai limpezească mintea ameteită, zbură într-o trăsură înaltă pe roți de cauciuc, spre un bordel din marginea orașului, tot mai departe de nesfîrșitele lanțuri ale luminilor întîrziate ce se zăreau unduind mereu cînd în jos, cînd în sus; vedea însă toate acestea, ca prin vis. La bordel, cît pe ce să se încaiere cu un domn trupeș, care îi strigă agresiv că toată Rusia cugetătoare îl cunoaște. Apoi, fără să se dezbrace, Kazimir Stanislavovici rămase o vreme întins într-un pat larg, acoperit cu o plapumă vătuită de atlaz, într-o cameră mică, slab luminată de o lampă albastră atîrnată în tavan. În cameră stăruia un miros de săpun de toaletă ieftin, pe ușă atîrnau într-un cîrlig niște rochii. Pe măsuta de lingă pat era o fructieră plină. Cea care trebuia să-l distreze pe Kazimir Stanislavovici mîncă lacom și în tăcere o pară, curățînd-o de coajă cu un cuțitaș. Prietena ei, o fată cu brațele groase goale, avînd pe ea doar o cămașă care o făcea să semene cu o fetiță, stătea la mî-

suța de toaletă și scria o scrisoare, fără să le acorde celor doi nici o atenție. Scria și plîngea. De ce oare? Cîți oameni sînt pe lumea asta! Parcă le poți ști păsurile?...

În ziua de zece aprilie, Kazimir Stanislavovici se trezi tîrziu. Judecînd după felul cum deschise ochii, speriat, s-ar fi putut crede că în prima clipă l-a uluit ideea de a se afla la Moscova și amintirea întîmplărilor din ajun. Se întorsese în jurul orei cinci. Se cam clătina, urcînd scara hotelului *Versailles*, dar cu toate acestea își nimeri fără greș camera, pășind prin tunelul lung și urît mirositor al coridorului, unde numai la capăt, lingă scară, fumea somnoros o lămpiță. Lingă fiecare ușă erau puse cizme și ghete, aparținînd unor oameni străini, necunoscuți între ei. Deodată, se deschise o ușă, năpustind asupra lui Kazimir Stanislavovici un val de groază: în prag apăru un bătrîn în halat, semănînd cu un actor, interpret mediocru al unui rol din „Însemnările unui nebun“, și Kazimir Stanislavovici văzu o lampă de birou cu glob verde într-o odaie ticsită cu mobile și cu tot felul de lucruri — birlogul unui bătrîn singuratec, o cameră cu un colț al icoanelor sub care nenumărate cutii de țigări goale erau puse una peste alta, în stive, pînă aproape de tavan. Oare era cu puțință să fie acel autor al unor *Povestiri din viața sfinților*, un bătrîn pe jumătate nebun, care locuise la „Versailles“ cu douăzeci și trei de ani în urmă? În camera întunecoasă ocupată de Kazimir Stanislavovici aerul era înăbușitor și stăruia o atmosferă uscată, cu iz înțepător. Abia pătrunzînd prin fereastra de deasupra ușii, lumina firavă din coridor nu izbutea să risipească întunericul odăii. Kazimir Stanislavovici trecu după paravan, își scoase jobenul, de sub care ieși la iveală părul foarte rărit, dat cu briantină, își aruncă pardesiul la căpățiul patului gol... Îndată ce se întinse pe pat, toate prinseră a se învîrți sub el, și, cu senzația că se prăvălește într-o prăpastie, adormi într-o clipă. Prin somn simți tot timpul duhoarea grea a lavoarului de tablă, aflat chiar la căpățiul lui. Visă o zi de primăvară, niște pomi înfloriți, sala de bal a unui conac și multă, multă lume, toți așteptîndu-l cu teamă pe mitropolit, care trebuia să sosească din clipă în clipă; această așteptare îl apăsă, îl chinu toată noaptea. Acum, prin coridoarele hotelului răsunau sonerii, unii alergau, alții vorbeau între ei cu glas tare, de la distanță. Dincolo de paravan, prin geamurile duble, prăfuite, strălucea soarele, era cald... Kazimir Stanislav-

vovici își scoase haina, sună și începu să se spele. Veni în fugă servitorul etajului, un băiețandru cu ochi ageri, pe cap cu o claie de păr roșcat, ca o blăniță de vulpe, îmbrăcat cu surtuc și rubașcă trandafirie.

— Un corn, samovarul și o lămție, comandă, fără să-l privească, Kazimir Stanislavovici.

— Cei și zahăr porunciți să pun dintr-al nostru? îl întreabă băiețandrul, din prag, cu tonul unui moscovit dezghețat.

Curînd se năpusti iarăși în cameră, ducînd samovarul clocotind pe palmă, sprijinit de un umăr și, cît ai clipi așeză pe masa rotundă din fața divanului o tavă cu un pahar alături, pe care trînti cu zgomot și samovarul... Așteptînd să se infuzeze ceaiul, Kazimir Stanislavovici desfășură gazeta *Moskovski listok*, adusă de băiat o dată cu samovarul. Își opri ochii asupra unei notițe în care se spunea că ieri a fost ridicat de pe stradă în stare de inconștiență un cetățean a cărui identitate era necunoscută... „Victima a fost transportată la spital“, citi el și aruncă ziarul cît colo. Dintr-o dată, se simți cuprins de o sfîrșeală. Se ridică, deschise geamul care dădea în curte, și în odaie năvăli aerul proaspăt, atmosfera orașului, psalmodierile înflorite ale vînzătorilor ambulanți, semnalele tramvaiului cu cai, zuruind în spatele cascii de peste drum, zgomotul contopit într-unul singur, neînterupt, al trăsurilor ce goneau pe stradă, dangătul melodios al clopotelor... În acea luminoasă zi de primăvară marele oraș își reîncepuse de mult viața zgomotoasă. După ce își stoarse în ceai o lămție întreagă și bău cu lăcomie lichidul acru și tulbure, Kazimir Stanislavovici se retrase din nou după paravan. Hotelul „Versailles“ era cufundat în tăcere. Privirea îi lunecă alene pe anunțul din perete, prin care administrația făcea cunoscut că „o cameră ocupată trei ore se plătește la fel ca și pentru douăzeci și patru de ore“. În sertarul comodei se auzea un șoarece rostogolind într-una o bucată de zahăr uitată acolo de vreun călător... Astfel, între somn și trezire, Kazimir Stanislavovici rămase întins după paravan, pînă cînd soarele pieri din cameră și prin fereastră veni o altă adiere proaspătă, răcoroasă, a înserării.

Atunci se sculă și începu să trebăluiască prin cameră: dezlegă coșul, își schimbă rufăria de corp, scoase o batistă, ieftină, dar curată, își perie cu grijă surtucul, care căpătase lus-

tru de vechi ce era, jobenul și pardesiul, scoase din buzunarul rupt un ziar din Kiev, datat cincisprezece ianuarie, și îl aruncă într-un colț... După ce se îmbracă și își pieptănă favoriții cu un pieptene special care cănește, își numără conținutul pungii — mai avea patru ruble și șaptezeci de copeici — și ieși din hotel. La șase fix se afla lângă o bisericuță străveche, joasă, de pe Molceanovka. Dincolo de gardul bisericii se înălța un copac rămuros înverzit, se jucau niște copii, iar printre ei o fetiță slăbuță își trăgea mereu ciorapul negru ce-i luneca în jos; pe bancă ședeau doicile în costume naționale rusești, iar în fața lor cărucioarele cu sugarii dormind duși. Copacul răsuna de ciripitul vrăbiilor, văzduhul era cald, aproape ca vara, pînă și praful de pe stradă miroșea a vară, iar departe, deasupra caselor, deasupra soarelui gata să asfințească, cerul era de un auriu-delicat și se simțea că undeva pe lume există bucurie, tinerețe, fericire. În biserică fusese aprins candelabrul, la a cărui lumină se vedea un tetrapod; în fața tetrapodului era așternut un covoraș. Kazimir Stanislavovici își scoase jobenul cu grijă, ferindu-și freza, într-o sfios în biserică — nu mai călcase într-o biserică de vreo treizeci de ani — și se așeză într-un ungher lăturalnic, dar în așa fel, încît să-i poată vedea pe cei ce urmau să se cunune. Cerceta bolțile pictate, își ridica ochii spre cupolă, și fiecare mișcare a lui, fiecare oftat stîrnea ecouri răsunătoare în tăcerea din jur. Biserica strălucea îmbrăcată toată în aur și lumînările trosneau încetișor. Și iată că, făcîndu-și cruce cu gesturi care dovedeau obișnuință, începură să intre preoții, cîntăreții de strană, apoi niște bătrîne, copii, nuntași gătiți de sărbătoare și cavaleri de onoare preocupați nevoie-mare. Curînd, la intrare larma crescuse, se auzi duruitul roților unei carete, și toți se îndreptară spre ieșire, de unde răsunară cuvintele „Vino, porumbițo!“...

Kazimir Stanislavovici se făcu alb ca varul, inima începu să-i palpite și, fără să vrea, înaintă și el. Atunci trecu pe lângă el aproape de tot, atingîndu-l chiar cu vâlul și revărsînd asupra-i adierea parfumului de lăcrămioare, aceea care nici nu știa de existența lui pe lume; trecu plecîndu-și căpșorul drăgălaș, toată numai flori și vâluri străvezii, albă și neprihănită, ca o prințesă la prima împărtășanie... Pe mirele care o întîmpinase, scund, lat în umeri, cu părul gălbui tuns perie pe creștet, Kazimir Stanislavovici abia l-a zărit și, cît

a ținut ceremonia, n-a avut în fața ochilor decît căpșorul plecat, împodobit cu flori, ascuns sub vâl, și o mîină mică, ținînd înfiorată lumînarea aprinsă împodobită cu o fundă albă...

În jurul orei zece se întoarse la hotel. Pardesiul lui mirosea a primăvară. Ieșind din biserică, văzuse lingă pridvor geamul caretei în care se reflecta asfințitul — în interior careta era capitonată cu atlas alb — și zărise pentru ultima oară prin acest geam chipul aceleia de care se despărțea acum pentru totdeauna; rătăcise apoi multă vreme pe niște străduțe, ieșise în bulevardul Novinski... Acum, cu mîinile tremurătoare, își scoase fără grabă pardesiul, puse pe masă o pungă de hîrtie cu doi castraveți proaspeți, pe care-i cumpăraseră, cine știe de ce, de la un vînzător ambulant. Miroseau a primăvară, chiar și prin hîrtie, și luna, înălțîndu-se sus de tot pe cerul care nu se întunecase încă, primăvăratîcă și ea, lucea cu sclipiri palide, argintii. Kazimir Stanislavovici aprinse o lumînare, răsbind o lumină tristă în adăpostul lui pustiu, trecător, se așeză pe divan, simțind cum i se revarsă pe față răcoarea serii... Rămase așa multă vreme. Nu suna, nu comanda nimic, se încuiase pe dinăuntru și toate acestea i se păzură suspecte servitorului de la etaj, care-l văzuse cum s-a întors tîrșindu-și picioarele, cum a intrat în cameră, cum a scos cheia din broască ca să se încuie pe dinăuntru. Omul se strecurase de vreo cîteva ori în vîrfurile picioarelor pînă la ușă, ca să privească pe gaura cheii: Kazimir Stanislavovici ședea pe divan și, cu fața în batistă, se lăsa pradă hohotelor de plîns care-i zguduiau umerii, în vreme ce șiroaiele de lacrimi îi luau de pe favoriți și îi întindeau pe obraji vopseaua maronie.

În toiul nopții, Kazimir Stanislavovici smulse șnurul de la storul ferestrei și, cu ochii scâlțați în lacrimi, se apucă să-l lege de cîrligul cuierului. Dar lumînarea arsă aproape în întregime pîlpîia sinistru, prin camera zăvorîtă pluteau umbre întunecate, înspăimîntătoare, tremurînde... Nu, nu era în stare să se omoare cu mîna lui...

Dimineața se duse la gară cu vreo trei ceasuri înainte de plecarea trenului. Se plimba alene printre călători, cu ochii în pămînt, oprindu-se deodată în fața unuia sau a altuia și, cu jumătate de glas, monoton, inexpresiv, dar zorit, spunea:

— Vă implor... Mă aflu într-o situație disperată... Pentru un bilet pînă la Briansk... Măcar cîteva copeici, vă rog... Și cite unii, silindu-se să nu-i privească jobenul, gulerul de

catifea ros al pardesiului și fața înspăimântătoare cu favoriți decolorați, acum liliachii, se grăbeau să-i dea, rușinați parcă, vreo câteva monezi.

Mai târziu, se amestecă în mulțimea care năpădise peronul și se făcu nevăzut. În timpul acesta, la „Versailles“, în camera ce-i aparținuse vreme de patruzeci și opt de ore, se scotea căldarea de la lavoar, se deschidea larg fereastra în soarele de aprilie și, trăgînd zgomotos scaunele, cineva mătura și arunca gunoiul și, o dată cu gunoiul, biletul lui rupt, uitat împreună cu castraveții, biletul care căzuse sub masă, sub fața de masă ce alunecase spre podea:

„Nu învinuiesc pe nimeni de moartea mea“.

UN BĂRBAT neobișnuit de înalt, care spunea că-l cheamă Adam Sokolovici și că pe vremuri fusese marinăr, a fost văzut de multă lume în ziua aceea rece și întunecată, ba lângă gara Nikolaevski, ba în diferite puncte ale bulevardului Nevski. Oprit pe trotuarul străzii Ligovka, privea cu o stranie seriozitate statuia lui Alexandru al III-lea, șirul lung de tramvaie cotind prin piață, siluetele negre ale pietonilor, birjarii și căruțașii în drum spre gară, un uriaș automobil poștal ieșind de sub arcada gării, dricul care în mijlocul acestei forfote ducea undeva un sicriu sărăcăcios, galben-aprins, pe care nu-l însoțea nimeni; stînd pe podul Anicikov, se uita posomorît la apa întunecată, la șlepurile cenușii acoperite de zăpadă murdară, rătăcind pe Nevski, cerceta cu luare-aminte vitrinele magazinelor. Nu puteai să nu-l observi, să nu ți-l întipărești în minte și, dînd cu ochii de el, oricine încerca un vag sentiment neplăcut, un fel de neliniște, și, întorcînd capul în altă parte, își zicea:

— Vai, ce om înfiorător!

Încălțămîntea lui, pantalonii înguști, paltonul de postav gros stropit cu noroi la spate, precum și șapca englezească de piele, toate erau vădit purtate mult și pe orice vreme. Neobișnuit de înalt, slab și deșirat, avînd picioare lungi cu laba uriașă, proaspăt bărbierit pe obraji și cu niște peri galbeni cam rari pe bărbie, ca americanii, cu falca de jos ieșită în afară, sub fața ursuză, dușmănoasă și concentrată, cu mîinile lungi virite în buzunarul pantalonilor și morfolindu-și într-una țigara, zăbovea îndelung în fața vitrinelor.

Oare îl interesau chiar atît de mult cravatele acelea, cca-surile, valizele, rechizitele de scris? Din capul locului era evident că nu, că el face parte dintre oamenii aceia ciudați care hoinăresc prin oraș de dimineață pînă seara numai și numai

pentru că nu pot gândi decât umblînd pe străzi, sau că nu au nicăieri un acoperiş al lor, sau că aşteaptă ceva...

Seara şi-o petrecu în tovărăşia a doi marinari, într-un restaurant ieftin, nu departe de Raziczjaia.

Şedeau cu mantalele pe ei într-o cameră rece şi prost luminată, la o măsuţă înghesuită lângă perete, iar Sokolovici se aşezase pe locul cel mai incomod; stînd în picioare după tejgheaua din fundul camerei unde vindea gustări, un tătar pirpiriu, cu capul rotund, i se uita drept în ceafă; pe peretele din faţa lui Sokolovici atîrna reclama unei fabrici de bere, reprezentînd trei juni veseli cu jobencle date pe ceafă şi cu paharele înspumate în mină; din dreapta venea o adiere îngheţată şi umedă adusă din stradă de clienţii ce soseau mereu, iar din stînga stîrneau vînt chelnerii alergînd de la tejghea la mese şi înapoi. Deasupra unui prag cu trei trepte, o uşă dădea spre coridorul din care venea miros de bucătărie şi o duhoare de gaz; nu departe era şi uşa ce dădea în sala de biliard, întunecată în partea de sus şi luminată în cea de jos prin care se auzea pocnetul bilelor şi se zăreau trecînd încoace şi încolo bărbaţi cu tacul pe umăr, numai în vestă. Capetele nu li se vedeau, pierdute în penumbra jumătăţii de sus a încăperii. Aşezîndu-se pe locul său atît de incomod, Sokolovici îşi scoase din buzunarul pantalonului lulcaua şi, ridicînd sprîncenele, se uită pieziş la reclama berăriei. Marinarii tocmai vorbeau cu chelnerul care se apropiase de masă, cînd Sokolovici începuse să-şi umple lulcaua cu tutun şi, fără a se adresa cuiva anume, spuse tărăgănat, cu glasul său gros:

— De ce se colecţionează tot felul de fleacuri, şi nu se colecţionează reclamele, documente istorice, care zugrăvesc cel mai veridic idealurile omeneşti. Oare filfizonii ăştia, de pildă, nu exprimă visul a nouă zecimi din întreaga omenire?

— Păi doar şi dumneata eşti fiu de boier, îi ripostă ostil unul din marinari, Levcenko.

— Sînt fiu de om, declară Sokolovici cu un ton ciudat de solemn, care putea să pară şi ironic. Boieria mea nu m-a împiedicat să văd lumea şi pe toţi zeii ei. Nu m-a împiedicat nici să fiu şofer... Ei, să ştiţi de la mine, nu poate fi plăcere mai mare decât să vezi cum gîneşte strada spre tine şi cum în faţa ta se repede încoace şi încolo o prea frumoasă doamnă, neştiind pe unde să scape.

Spunînd acestea, se pregăti să fumeze, își propti cotul pe masă, ținîndu-și pipa în mîna masivă; sub marginea mîneții de la haină se ghicea lipsa cămășii, iar pe încheietura mîinii, prelungă și delicată, se vedea tatuajul albastru: un dragon japonez.

Toată seara băură din cești de ceai coniac caucazian, cu pastile de mentă mititele ca niște nasturi trandafirii, și fumară în neștire.

Ca oameni care muncesc și pe care viața îi lovește la tot pasul, marinarii vorbiră mult, fiecare străduindu-se să povestească numai despre el; căutau în amintire faptele cele mai josnice ale vrăjmașilor și ale asupritorilor lor, se lăudau: unul din ei cică l-ar fi pomenit „peste bot“ pe un secund cicăli-tor, celălalt aruncase peste bord un șef de echipaj, și se contra-ziceau, strigînd tot timpul:

— Ei, pe ce pariem?

Sokolovici își molfăia pipa, își mișca falca de jos și tăcea ursuz. Era un obișnuit al speluncilor de tot soiul dintre Kronstadt și Montevideo, însă nu se îmbăta niciodată, iar de plăcut nu-i plăceau decît ginul și absintul. În seara aceea nu se lăsă întrecut la pahare de cei doi, dar alcoolul nu părea să aibă vreun efect asupra lui. Aceasta îi jignea pe marinari, cu atît mai mult cu cît, după cum au mărturisit ulterior, pe ei îi enervase de la bun început mutra dîrză și neprietenosă a lui Sokolovici, înclinația lui pentru meditații enigmatice și faptul că ei nu-i cunoșteau prea bine și nu îi puteau înțelege nici firea, nici trecutul, nici actuala lui viață de om fără căpă-tîi, de trîntor. Levcenko se amețise destul de repede și îi strigase:

— N-am mai văzut un tip ca dumneata! Noi facem cînte și, de ce nu ne ții tovărășie? Că atîta știi, să tot sugi din lulcaua aia afumată!

Sokolovici îl puse la punct, brutal și calm:

— Fă bine, nu zbiera. Asta mă supără. Ți-am mai spus că alcoolul nu prea are efect asupra mea și nici nu-mi face cine știe ce plăcere. Mi-a slăbit gustul. Sînt cum s-ar zice un degenerat. Ai priceput?

Levcenko se fistici și-i răspunse cu o obrăznicie prefăcută:

— Dar te poftesc să nu faci pe nebunul nici dumneata. Ce să pricep? Dacă erai un degenerat boalei într-una și nu rezistai la băutură, iar dumneata îmi povestești lucruri care se

bat cap în cap cu toate astea. Dumneata poți să omori un om cu o singură mână, și spui...

— Spun bine ce spun, îl întrerupse Sokolovici, ridicând vocea. Orice degenerat are unele percepții și aptitudini mai ascuțite, mai dezvoltate, iar altele, dimpotrivă, mai slabe. Ai priceput? Și forța nu are aici nici un amestec.

— Și cum pot eu să-l deosebesc pe degeneratul de unul zdravăn, dacă-i voinic ca un taur? îl mai întreabă Levcenko batjocoritor.

— După urechi, de pildă, răspunse Sokolovici, pe jumătate serios, pe jumătate ironic. Degenerații, geniile, vagabonzii și ucigașii au urechi în laț, adică seamănă cu un laț, cu lațul spînzurătorii care îi paște.

— Află că de omorît oricine poate să omoare, dacă se înfierbîntă rău, interveni nepăsător celălalt marinăr, Pilneak. O dată, cînd eram la Nikolaev...

Sokolovici așteptă ca el să-și termine fraza, apoi, văzînd că nu mai zice nimic, urmă:

— Și eu, Pilneak, cred că aceste urechi nu sînt proprii numai așa-zișilor degenerați. Patima crimei și a cruzimilor de tot soiul zace, după cum știi, în fiecare. Există și indivizi arși de neînduplecata sete a crimei, generată de factorii cei mai feluriți, bunăoară de atavism, sau de ura față de un om, multă vreme mocnită, acumulată în taină; aceștia omoară fără să se înfierbînte de fel, iar după ce omoară nu numai că nu suferă chinuri morale, cum se obișnuiește să se spună, ci dimpotrivă, își revin, simt o ușurare, chiar atunci cînd furia lor, ura, setea tainică de sînge au îmbrăcat o formă mîrșavă, abjectă, jalnică. Ar fi timpul să se mai termine cu basmul ăsta despre chinurile conștiinței, despre spaimele care cică i-ar urmări pe ucigași. Ajunge cu minciuna asta pe care o îndrugă oamenii, cum că s-ar cutremura grozav la vederea singelui vărsat. Destul cu atîtea romane despre crime și pedepse, e timpul să se scrie despre crimă fără nici un fel de pedeapsă. Reacțiile celui care a ucis depind de concepția lui asupra crimei și de faptul dacă drept răsplată pentru crimă el așteaptă spînzurătoarea sau recompense și laude. De pildă, cei care admit răzbunarea prin sînge, duelurile, războiul, revoluția, execuțiile, aceștia se chinuiesc oare, se îngrozesc?

— Am citit și eu *Crimă și pedeapsă* de Dostoievski, declară mîndru Levcenko.

— Da? făcu Sokolovici, ridicînd asupra lui o privire grea. Dar despre călăul Deibler ai citit? A murit recent în vila sa din împrejurimile Parisului, în vîrstă de optzeci de ani, după ce în viața lui a tăiat exact cinci sute de capete din ordinul statului său ajuns la un înalt nivel de civilizație. Cronicile criminalistice sînt pline și ele de referiri la calmul cel mai crud, la cinismul și tonul de moraliști al celor mai sîngeroși criminali. Dar nu-i vorba nici de degenerați, nici de călăi și nici de ocnași. Toate cărțile omenirii — toate aceste mituri, epoei, basme, istorii, drame, romane — toate sînt pline de fapte asemănătoare; și, mă rog, se cutremură cineva citindu-le? Fiecare puști îl citește cu nesaț pe Cooper, unde nu se întîmplă altceva decît că se jupoaie scalpuri, fiecare licean învață că regii asirieni își tapetau zidurile orașelor cu pielea prizonierilor, fiecare preot știe că în Biblie cuvîntul „a ucis“ este folosit de peste o mie de ori și, în mare parte, cu potop de laude și recunoștință față de creator, pentru cele făptuite.

— Păi, de-asta se și cheamă Vechiul Testament, istorie antică, obiectă Levcenko.

— Iar cel nou, zise Sokolovici, este atît de cumplit, încît și gorilei i s-ar face părul măciucă de-ar ști să citească... Ei, nu, urmă el, ridicînd din sprîncene și mutîndu-și privirea în altă parte. Cu Cain, gorilele cu două picioare n-au de ce să se compare! L-au întrecut de mult, și-au pierdut de mult nai-vitatea, probabil de-atunci de cînd au construit turnul Babel, în locul așa-zisului lor rai. Gorilele autentice nu au avut încă nici regi asirieni, nici cezari, nici Inchiziție, nici descoperirea Americii, nici monarhi care semnează sentințe de condamnare la moarte cu o țigară de foi între dinți, nici inventatori de submarine care înecă dintr-o dată mii de oameni, nici pe Robespierre, nici tot soiul de indivizi de-alde Jack Spintecătorul. Ce crezi dumneata, Levcenko, zise el, ridicîndu-și din nou ochii severi asupra marinarilor, au încercat toți domnii ăștia chinurile lui Cain, sau ale lui Raskolnikov? S-au frămîntat oare asasini tiranilor, ai asupritorilor, cei ale căror nume nu sînt înscrise cu litere de aur în analele istoriei? Dumneata suferi cînd citești că turcii au căsăpît încă o sută de mii de armeni, că nemții infectează fîntîinile cu bacili de ciumă, că tranșeele sînt pline de cadavre în putrefacție, că

aviatorii militari aruncă bombe asupra Nazaretului? Sînt roase oare de muștrări de conștiință Parisul sau Londra, orașe construite cu prețul vieților omenești, prospere datorită celei mai feroase și celei mai obișnuite cruzimi față de „aproapele”? S-a chinuit, precum se vede, doar Raskolnikov, dar și asta numai și numai pentru că era anemic și pentru că așa a vrut autorul acela veninos, care îl bagă pe Hristos în toate romanele lui bulevardiere.

— Hait! Și-a dat drumul, strigă Levcenko, vrînd să dea o întorsătură glumeață discuției care începea să-l apese.

Sokolovici tăcu un timp și, scuipînd înaintea sa, adăugă calm:

— Astăzi iau parte la războaie zeci de milioane de oameni. Curînd întreaga Europă va deveni o împărăție a uci-gașilor. Dar oricine știe prea bine că lumea n-o să-și piardă firea cîtuși de puțin din cauza asta. Se spunea cîndva că nimic n-ar fi mai îngrozitor decît o vizită pe insula Sahalin. Tare aș vrea să știu cui i-ar trece prin cap peste un an-doi, cînd războiul va fi sfîrșit, că o călătorie prin Europa ar trebui să-l înspăimînte.

Pilneak le povestește despre unchiu-său care și-a înjunghiat nevasta din gelozie. Sokolovici îl ascultă, apoi observă, posomorît și gînditor:

— Oamenii sînt, în general, mult mai tentați să ucidă o femeie decît un bărbat. Percepțiile noastre senzoriale nu acordă niciodată atîta atenție unui trup de bărbat, cîtă acordă unui trup de femeie, ființa aceasta inferioară aparținînd sexului care ne naște pe noi toți și care se dă cu o voluptate autentică numai masculilor brutali și puternici...

Proptindu-și coatele pe genunchi, tăcu din nou, parcă uitîndu-și cu desăvîrșire tovarășii.

După ora zece, luîndu-și cam de sus și cam disprețuitor rămas bun de la marinarii care rămaseră în restaurant, Sokolovici porni iar spre Nevski.

Pe bulevardul viu luminat totul era învăluit într-o ceață deasă, atît de rece și de pătrunzătoare, încît mustățile poliștilor ce dirija șuvoiul de trăsură, sănii și automobilele cu ochii bulbucăți care veneau unele spre altele la încrucișarea cu strada Vladimirskaia păreau cărunte, albe. Lîngă restaurantul Palkin, un armăsar negru ca pana corbului, căzut într-o rină pe una din hulube, zvîcnea din copitele care-i alunecau pe ghețu-

șul caldarîmului, căznindu-se disperat să se ridice; ajutîndu-l cu mișcări pripite, fistîcit, birjarul alerga în jurul lui, bizar în fusta lui lungă, iar sergentul din post, un uriaș cu fața roșie, care țipa, fluturîndu-și mina în mînușă de ață, ca să împrăstie lumea adunată, abia își mai mișca buzele înțepenate de frig. Sokolovici auzi în treacăt că fusese strivit un om în timp ce traversa strada, un bătrîn cu barbă albă, îmbrăcat într-o șubă lungă de raton, un scriitor celebru, cică. Dar Sokolovici nici măcar nu se opri. Își văzu de drum cîntînd-o spre Nevski.

Uneori, trecătorii i-o luau înainte, privindu-l uimiți, de jos în sus, pe alții îi întrecea el. Cu mîinile vîrite în buzunare, cu umerii ușor ridicați, înfundîndu-și bărbia umedă de ceață în gulerul mantalei și privind cu coada ochiului la mulțimea întunecată a trecătorilor mărunți ce alergau prin fața lui, dominînd aproape nefiresc această mulțime prin statura sa, Sokolovici pășea ritmic, așternîndu-și pe trotuar una după alta tălpile uriașe și făcînd pasul stîng mai mare decît cel drept. Stilpii de pe stradă își proiectau în ceața fumegîndă umbrele negre ca de grafit. Cu un tropot des, monoton, caii acoperiți de chiciură ai birjelor țopăiau prin această învălmășeală; trapașii goneau pe lîngă ei, deosebindu-se prin forța și semetia lor, aruncînd pe nări aburi, care se făceau una cu valurile ceței involburate de bătaia vîntului. Trecu zburînd o sanie cu o pereche; un ofițer tînăr de tot, înlănțuind cu brațul talia unei doamne care se lipise de el și își ascundea fața într-un manșon de astrahan persan... Sokolovici își încetini pașii, urmărind îndelung cu privirea această pereche, pînă acolo unde, în negura ghețoasă a uriașului torent care era acum Nevski, se pierdea lanțul nesfîrșit al luminilor roșii și tîlburii ale tramvaielor, și unde se aprindeau ca să se stingă în clipa următoare niște scînteii verzui. Încordarea întipărită pe fața-i masivă îi dădea o expresie de îndirjită concentrare.

Trecu podul Anicikov și o luă pe partea cealaltă a bulevardului Nevski. Vîntul se înverșuna, ceața se involbura tot mai deasă. Depart, în înălțimea întunecată și neguroasă, apărură ochiul roșietic al ceasului din turnul Consiliului Municipal. Sokolovici se opri cîteva clipe și își aprinse o țigară, uitîndu-se pe sub sprîncene la prostituatele care apăruseră pe trotuar și care treceau alene, fără sfîrșit, pe lîngă el. În spatele lui era vitrina uriașă de cristal a unui magazin, acum

închis, luminat sărăcăcios, ca pentru noapte; de acolo priveau strada niște frumoși bărbați de ceară, țepeni, blonzi, cu gene lungi și rare, îmbrăcați în paltoane și șube scumpe, cu picioaruse de lemn ce se iveau lipsite de viață sub pantalonii croiți după ultima modă, impecabil călcați... Apoi porni mai departe, trecu de Catedrala Kazanski, decapitată de întunericul cețos, și urca treptele restaurantului Dominic.

Acolo, în îmbulzeala de oameni care mîncau și beau în picioare, fără să se dezbrace, ca în stradă, se așază într-un colț întunecat — nu era lumină decît deasupra tejghelei asaltate de lume — și ceru o cafea neagră. Cu totul pe neașteptate, apărură lingă masa lui un domn pirpiriu cu gambetă, cu o fețișoară rebegită, îi ceru voie grăbit să ia un chibrit din cutia de pe masă și, luminîndu-i fața cu chibritul aprins, zise:

— Scuzați, vă rog, semănați grozav cu Ianovski, un cunoscut al meu din Vilno.

Sokolovici îl privi drept în ochi și, cu o seriozitate subliniată, răspunse:

— Vă înșelați, domnule detectiv.

La Dominic se închide la unu noaptea. La ora aceea sala restaurantului, care se golise treptat, lărmuia din nou: chelnerii, deveniți deodată obraznici și brutali mutau scaunele și le trînteau pe mese. Sokolovici se uită la ceasul lui mare de argint și se ridică.

Pe o noapte cețoasă Nevski este înfricoșător. Pustiul, mort, învăluit într-o negură ce pare o parte din acea negură arctică ce vine de-acolo unde-i capătul lumii, unde se ascunde ceva ce mintea omenească nu poate concepe și se numește Pol. La mijloc, acest torent fumegînd mai este luminat de sus de lumina alburie a becurilor electrice. Pe trotuar, lingă vitrinele negre și porțile ferecate, întunericul e mai dens. Pe acolo se plimbă, fredonînd, femei gătite, de-o eleganță ieftină și nepotrivită cu împrejurările, părăind lipsite de orice griji, dar rebegite pînă la măduva oaselor de umezeală și de ger. Chipurile unora din ele te izbesc într-atîta prin sărăcia spirituală a trăsăturilor, încît te apucă groaza, parcă ai avea în față ființe aparținînd unei specii necunoscute, nu celei umane.

Ieșind de la Dominic, după ce mai merse ca la vreo două sute de pași, Sokolovici o luă cu el pe una dintre aceste femei, după cum s-a constatat mai tîrziu o oarecare Korolkova, care-și spunea simplu Koroliok. Scundă, firavă, părăind

cam durdulie din pricina îmbrăcăminții de croială modernă, avea pe cap o pălărie înzorzonată de catifea neagră, împodobită cu un mănunchi de vișine de sticlă. Fețișoara ei cu poameții proeminenți, cu niște ochi mici, negri, înfundați adânc în orbite, avea ceva de liliac. Dînd din cap cu prefăcută dezinvoltură, chiar conștientă parcă de atracția irezistibilă a sexului ei, ținîndu-și cu o mînă fusta, iar în cealaltă un manșon mare, turtit, din blană neagră lucioasă, în care își încălzea răsufierea, îi tăie deodată drumul lui Sokolovici care trecea adus de spate pe lîngă ea.

Acesta o măsură cu o privire ageră și strigă îndată cu voce de bas pe birjarul care staționa la colț, în așteptarea clienților nocturni. Și iată că, instalați în trăsura joasă, cei doi o luară întîi pe Nevski, apoi prin piață, pe lîngă ceasul luminat al gării Nikolaevski, cufundată la ora aceea în beznă după ce își expediasse toate trenurile în adîncul Rusiei înzăpezite, prin fața aceluia înspăimîntător cal mătăhălos care, fie ploaie, fie ceață, își cambrează veșnic capul uriaș, cerînd frîu liber călărețului trupez; după aceea, cotiră pe Goncearnaia, și mai departe, pe străzi și străduțe învăluite în ceață, în pustietatea tainică și adîncă a periferiilor capitalei cufundate în noapte.

Pe drum, Sokolovici fuma în tăcere. Apăsată, se vede, de această tăcere, Korolkova observă că, după părerea ei, ți-gările „Golenișcev-Kutuzov“ sînt mai bune decît „Liliac“. Această încercare de conversație, chiar oarecum prietenoasă, nelegată încă de scopul călătoriei lor, era jalnică și înduioșătoare. Atunci ea îi ceru să-i plătească anticipat și, cu o îndrăzneală prefăcută, adăugă că pentru toată noaptea se învoiește numai la un preț bun. Tăcut, el scoase și-i întinse două ruble de argint. Ea le luă, încercă una din monezi cu dinții și, declarînd că e falsă, o ascunse în manșon, zicînd că această rublă nu intră la socoteală, că o păstrează doar așa, drept amintire, pentru că acum e război, iar argintul e rar și prohibit. Apoi îi ceru alți bani. După o clipă de șovăială, Sokolovici îi mai dădu o rublă. Atunci, Korolkova făcu o nouă încercare de a fi femeie: tresări, pe neașteptate, și cu o mișcare furișă, se lipi de el. Tresărise cu prefăcătorie, dar pesemne că simțămîntul care o cuprinse deodată nu era prefăcut; se

simți atrasă de el, așa cum era — masiv, viguros, neclintit în urîșenia și posomoreala lui nepăsătoare. Dar bărbatul nu răspunse la gestul ei.

Merseră departe. Korolkova porunci birjarului să oprească în dreptul unei case de cărămidă, cu etaj, purtînd o firmă pe care scria „Hotel Belgrad — pentru călători”. Se făcuse două fără un sfert, locul era cu desăvîrșire pustiu.

La etajul hotelului „Belgrad”, unde Sokolovici urcă împreună cu Korolkova, călcînd pe preșul murdărit de atîtea picioare din coridorul cufundat în semiîntuneric, au fost întîmpinați de Neanciuk, servitorul etajului, care dormea pe o lavită îngustă de lemn, învelit în paltonul lui ponosit cu guler de oaie, ros. Statura, aerul posomorit și preocupat, barba rară, americanască, udă de ceață, a lui Sokolovici îl uimira, buimac de somn cum era. Se ridică și întrebă nu tocmai prietenos:

— Ce vreți?

— Parcă tu nu știi, dobitocule? îi răspunse Sokolovici printre dinți, trecînd sigur de el pe lîngă Neanciuk și punîndu-i în mînă o monedă de argint de cincizeci de copeici.

Neanciuk era gata să se supere și să-i răspundă: „dobitoc ești tu” dar simți banii în mînă și o recunoscă și pe Korolkova care, trecînd pe lîngă el, murmurase: „Nu m-a recunoscut, mă îmbogățesc negreșit”, și se încruntă doar. Bombăni, nemulțumit că și așa aveau în fiecare zi neplăceri cu poliția, dar o luă înaintea lui Sokolovici și, aprinzînd un chibrit, deschise larg ușa unei camere în care se simțea vag un miros dulceag și era înăbușitor de cald. Fereastra, pe jumătate închisă, era tăiată de-a curmezișul de acoperișul unei clădiri din curte. Dincolo de geamurile întunecate răsunau surd niște glasure, se auzea zgomotul unei mașini și apărea ca o viziune de iad, pălălaia roșie a unei făclii uriașe.

— Ce-i asta? întrebă Sokolovici sever și chiar neliniștit, oprindu-se în loc.

— Se lucrează noaptea, lucrări de vidanjare, mormăi Neanciuk, încă jignit și, după ce aprinse două lumînări acoperite cu mici abajururi roșii, așezate pe masa de sub oglindă, și coborî storul alb de la fereastră, întrebă ce să le aducă oaspeților.

Sokolovici ceru cvas și, cu un zîmbet bizar în colțul gurii, adăugă:

— Iar pentru domnișoara, fructe.

— Fructe nu este, răspunse Neanciuk. Avem struguri. O rublă și jumătate porția.

— Foarte bine, îi răspunse Sokolovici. Adu struguri.

Se vede că Korolkova se simți măgulită de această atenție. Străduindu-se să fie într-adevăr o domnișoară pe care cineva în toiul iernii o tratează cu struguri, își roti privirea prin cameră, tropăind din picioarele înghețate și suflînd în manșon ca să-și încălzească mîna, se alintă, mofturoasă:

— Vai, trebuie să fie reci ca gheața!

Peste cîteva clipe, Neanciuk aduse pe o tavă mare de tinichea strugurii și două sticle destupate pe ale căror gîturi spuma curgea încet; îndată după aceea Sokolovici încuie ușa cu cheia. În momentul cînd Neanciuk se retrăgea din camera lor, Korolkova, stînd lingă masă, tot cu manșonul la gură, ciugulea boabele verzi și tari albe strugurilor presărați cu rumeguș, în timp ce într-un colț al camerei fiorosul ei însoțitor cu barba lui gălbuie în formă de colier și proaspăt ras în jurul gurii își scotea paltonul și-și desfăcea fularul lung împletit din lînă groasă, liliachie. După aceea, camera se învălui în taină, în timp ce dincolo de fereastră ei ardea o flacără lugubră în zgomotul surd al lucrărilor nocturne.

La ora patru, zbîrnîi soneria în coridor. Neanciuk se trezi, își coborî greoi picioarele de pe laviță și, numai în izmene și în papuci de pîslă, se îndreptă spre cutia soncriilor. Constată că sărise afară cifra trei. De după ușa camerei numărul trei, o voce de femeie îi ceru zece țigări „Zefir“. Înapoiindu-se cu țigările de la bufet, Neanciuk uită, adormit cum era, în ce cameră trebuie să le ducă și bătu la ușa camerei numărul opt, închiriată de Sokolovici. O voce grosolană de bas întrebă tărăgănat de după ușă:

— Ce este?

— Domnișoara dumneavoastră a cerut țigări, îl lămuri Neanciuk.

— Domnișoara mea nu a cerut și nici n-ar fi putut să ceară țigări, îi răspunse basul.

Aducându-și aminte cui trebuie să ducă țigările, Neanciuk le puse în mîna dolofană de femeie care se întinsese după pachet prin ușa întredeschisă a camerei numărul trei; apoi își relua locul pe lavița lui și adormi adînc în tic-tacul ceasului din coridorul hotelului liniștit și slab luminat.

Se trezi din nou, abia după șase: lingă el stătea, cît era de înalt, locatarul camerei numărul opt, îmbrăcat cu paltonul și cu șapca trasă pe frunte, și-l zgîlția de umăr.

— Uite, ține pentru cameră și pentru tine, zise el. Descuie-mi. E timpul să plec la uzină, iar domnișoara a zis s-o trezești la nouă.

— Și pentru struguri? se repezi, îngrijorat, Neanciuk.

— Am pus la socoteală tot, îl liniști Sokolovici. După socoteala mea îți dătez patru ruble și șaptezeci. Îți dau cinci și jumătate. Pricepi?

Spunînd acestea se îndreptă, calm, spre scară.

Lui Neanciuk ochii i se închideau de somn. Își îndreptă paltonul pe care și-l aruncase pe umeri și porni înaintea lui Sokolovici, bocănind pe trepte în jos. Acesta așteptă răbdător pînă Neanciuk reuși să-i vină de hac cheii ce se întorcea anevoie în broască. În cele din urmă, ușa se deschise larg. Sokolovici trecu pe lingă Neanciuk, își ridică gulerul mantalei și ca un cîntăreț de operă care se teme de răceală își acoperi gîtul cu mîna, mormăi în barbă cu vocea-i groasă un „la revedere“, ieșind în aerul umed și rece al străzii. Afară era întuneric și o liniște adîncă, dar atît în întuneric cît și în liniștea ce mai domnea încă se simțea apropierea dimineții. De jur împrejur, deasupra îngrămădirii uriașe a capitalei încă tăcute, stăruia vaietul îndepărtat și confuz al fabricilor și al uzinelor care chema de sub toate acoperișurile sărăcăcioase, din toate cocioabele și coclaurile șuvoiul fără sfîrșit al oamenilor muncitori. Felinarul ce-și înălța umbra neagră în dreptul hotelului lumina o parte din caldarîm și strada. Ceața se destrămasese după ninsoarea de peste noapte și dincolo de gard, în spatele felinarului, pe fundalul negru al nopții, se zărea o stivă de cherestea de un alb funerar. Sokolovici coti spre dreapta și dispăru în depărtare. Rebegit de frig, Neanciuk trînti ușa și urcă scara în fugă.

Nu mai avea rost să se culce. Începuse să-și caute ghetetele sub canapea, cînd văzu deodată că ușa camerei numărul opt este întredeschisă și că înăuntru e lumină. Sări în picioare și se repezi într-acolo: în cameră era o liniște adîncă, cum nu poate fi dacă înăuntru se află un om, chiar și adormit; luminările arseseră aproape în întregime, trosneau sub abajururile plesnite, prin semiîntuneric jucau umbre repezi, iar pe pat se vedeau de sub pătură niște picioare scurte, desculțe, de femeie. Stătea întinsă pe spate, cu capul sub două perne.

OARE nu-i totuna despre cine scrii? Orice ființă din cîte trăiesc pe pămînt merită să scrii despre ea.

Într-o bună zi, Ceang a făcut cunoștință cu universul și cu căpitanul, stăpinul lui, de care și-a legat apoi existența pămînteană. Au trecut de-atunci șase ani, s-au scurs cum se scurge nisipul în clepsidra de pe bordul vaporului.

Iată că a mai trecut o noapte — vis sau realitate? și iar vine dimineața — realitate sau vis? Ceang e bătrîn, Ceang e un bețiv și dormitează mereu.

Afară, în orașul Odesa, este iarnă. Vreme rea, posomorîtă, mai rea chiar decît atunci, în China, cînd s-au întîlnit Ceang și căpitanul. Viscolește cu fulgi mărunți, ascuțiți ca niște ace, zăpada zboară și se așterne pieziș pe asfaltul alunecos al promenadei pustii de pe faleză și sfichiuieste dureros obrazul fiecărui evreu care, cu miinile vîrite în buzunare, aleargă gîrbovit încoace sau încolo. Dincolo de port, pustiu și el acum, dincolo de golful înnegurat de ninsoare, se zărește conturul malurilor joase și golașe. Digul parcă fumegă tot, învăluit într-o piclă deasă și cenușie; de dimineață pînă seara, marea își rostogolește peste dig burțile înspumate ale valurilor. Vîntul șuieră în sîrmele de telefon...

În astfel de zile orașul își începe viața destul de tîrziu. Nici Ceang și nici căpitanul lui nu se trezesc prea devreme. Șase ani — este oare mult, sau puțin? În șase ani Ceang și căpitanul au ajuns doi bătrîni — deși căpitanul nu a împlinit nici patruzeci de ani — și soarta li s-a schimbat cu totul. Nu mai cutreieră mările, stau „pe uscat“, cum spun marinarii; și nu acolo unde locuiseră cîndva, ci pe o stradă îngustă și mohorîtă, la mansarda unei case cu patru etaje, unde miroase a cărbuni și e plin de evrei, din aceia care abia seara vin acasă

și se așază la cină cu pălăria dată pe ceafă. Ceang și căpitanul au o cameră scundă, mare și rece. Și apoi, la ei e mereu întuneric: cele două ferestre ale mansardei sînt mici și rotunde, ca cele de pe vapor. Între ferestre — un fel de scrin, iar în stînga, lîngă perete, un pat vechi de fier; aceasta-i toată zestrea locuinței lor triste, dacă nu punem la socoteală căminul dinspre care adie în permanență un vînticel răcoros.

Ceang doarme într-un colțișor, după cămin, iar căpitanul, în patul lui. Cum arată acest pat cu somiera desfundată, lăsată aproape pînă la podea, și în ce hal a ajuns salteaua, își poate închipui oricine a locuit cîndva într-o mansardă, iar perna cu fața murdară este atît de subțire, încît căpitanul e nevoit să-și aștearnă vestonul sub ea. Dar și în acest pat, așa cum este el, căpitanul doarme liniștit, întins pe spate, cu ochii închiși și fața pămîntie, nemișcat ca un mort. Ce pat minunat avea el altădată! Frumos, înalt, cu noptiere în părți, adînc și plăcut, cu cearșafuri netede și perne răcoroase cu fețe albe ca zăpada! Dar pe-atunci, mai cu seamă cînd era furtună, căpitanul nu dormea atît de adînc. Acuma însă obosește rău peste zi, și apoi de ce să fie neliniștit, ce poate salva, sau ce poate pierde dacă doarme, și ce bucurie ar putea să-i aducă ziua următoare? Au fost cîndva două adevăruri pe lume, care se succedau mereu: primul adevăr, că viața este nespus de frumoasă; iar celălalt, că este cu puțință numai pentru nebuni.

Acuma căpitanul afirmă că există, a fost și va fi în vecii vecilor numai un singur adevăr, cel din urmă, adevărul lui Iov, adevărul Ecleziasului, înțeleptul acela dintr-un neam necunoscut. Acum, stînd în vreo berărie, căpitanul spune adesea: „Ține minte, omule, din tinerețea ta acele zile și acei ani grei, despre care vei spune: nu-mi fac nici o plăcere“. Și totuși zilele și nopțile vin și se duc ca și altădată, și iată că iar a fost noapte și din nou vine dimineața. Căpitanul și Ceang se trezesc.

Dar, deși treaz, căpitanul încă nu deschide ochii. Ce gîndește el în clipa asta nu știe nici Ceang, care stă întins pe podea lîngă căminul rece, de unde toată noaptea a suflat adierea proaspătă a mării. Un lucru știe Ceang: căpitanul va rămîne așa, cu ochii închiși, pe puțin un ceas. După ce îl privește pe căpitan cu coada ochiului, Ceang își coboară pleoapele și așteaptă din nou. Și Ceang e un bețiv, dimineața și el

e mahmur și percepe lumea cu acel dezgust sumbru pe care îl cunosc atât de bine cei ce navighează și au rău de mare. De aceea, ațipind la ceasul acela al dimineții, Ceang visează un vis chinuitor, obsedant...

Se face că:

pe puntea unui vapor a urcat un chinez bătrîn cu ochii lacrimoși. S-a lăsat pe vine și a început să scîncească. Se roagă de toți cei care trec pe lângă el să-i cumpere coșulețul cu pește putrezit pe care l-a adus. O zi rece, pe un fluviu larg din China. În văzduh pluteau nori de praf. Într-o barcă cu pînza de rogojină, care se legăna pe apa tulbure a fluviului, stăteau un cățelandru roșcat, avînd ceva de vulpe și ceva de lup, cu o blană deasă, aspră în jurul gîtului. Își plimba privirea ochilor negri, inteligenți și serioși de-a lungul peretelui de oțel al vaporului și-și ciulea urechile.

— Mai bine ai vinde cîinele, strigă vesel, cu glas tare, de parcă ar fi vorbit cu un surd, tînărul căpitan al vaporului, care stătea fără nici o treabă în turela lui.

La auzul acestor strigăte, chinezul, primul stăpîn al lui Ceang, își ridică privirea și, de bucurie, începu să se incline adînc și să dea cu gura: „*Ve'y good dog, ve'y good*”¹. Cățelul a fost cumpărat cu numai o rublă, a fost botezat Ceang și a pornit în aceeași zi cu noul lui stăpîn spre Rusia. La început, trei săptămîni în șir l-a chinuit răul de mare, era atât de amețit, încît nu a văzut nimic: nici oceanul, nici Singapore, nici Colombo...

În China începuse toamna, vremea era afurisită și îndată ce vaporul ieși în largul mării pe Ceang îl apucă greața. Nava era asaltată de ploaie și de neguri, pe cîmpia întinsă a apelor alergau valuri sclipitoare, se legănau vălurile verzi-cenușii, care se rostogoleau fără noimă, în timp ce țărmurile joase se tot depărtau, pierzîndu-se în ceață, iar de jur împrejur imensitatea apelor creștea neîncetat. Ceang, cu blănița argintată de spulberul ploii, și căpitanul, în impermeabilul lui cu gluga ridicată, stăteau pe puntea de comandă, care acum părea și mai înaltă decît înainte. Căpitanul dădea comenzi, iar Ceang tremura tot și-și ferea botul de vînt. Apele se deschideau tot mai larg între zările posomorite, se făceau una cu cerul înnorat. Vîntul spulbera creasta valurilor ce se năpus-

¹ Foarte bun cîine, foarte bun (engl.).

teau cu zgomot din toate părțile, și uiera prin sarturile întinse și făcea să pocnească tendele de pe punte, pînă cînd marinarii cu cizme țintuite și pelerine ude izbuteau să le dezlege, să le prindă și să le adune sul. Vîntul căuta parcă locul unde să izbească mai zdravăn și vaporul, care ai fi zis că face temeneli în fața vijeliei, îndată ce coti cu o mișcare mai repede spre dreapta, fu săltat pe un val atît de înalt, încît se prăvăli de pe creasta spumegîndă, infundîndu-se în clocotul din jur, în timp ce o ceașcă de cafea uitată în cabina timonierului căzu, zăngănind, pe podea și se sparse...

Și în clipa aceea începu reprezentația! Urmară zile de tot felul: ba dogorea soarele ca focul din înaltul unui azur strălucitor, ba, grămădindu-se asemenea unor munți, norii rostogoleau tunete înfiorătoare, ba se porneau ploii torențiale involburate de furtună. Se năpusteau asupra vaporului și asupra mării, iar legănatul acela nu înceta nici o clipă, chiar și atunci cînd nava stătea pe loc. Chinuit, sleit de puteri, Ceang nu-și părăsi măcar o dată colțul timp de trei săptămîni; zăcea într-un coridor întunecos de pe dunetă, unde era cald, alături de cabinele goale ale clasei a doua; își alesese locul lingă pragul înalt al ușii dinspre punte care se deschidea numai o dată la douăzeci și patru de ore, cînd ordonanța căpitanului îi aducea mîncare. Și din tot drumul pînă la Marca Roșie în amintirea lui Ceang n-a rămas decît scîrțîitul greoi al pereților, greața și zvicnetul inimii lui care ba zbura împreună cu pupa tremurînd undeva în fundul unui abis, ba se înălța parcă spre cer; și, pe deasupra, groaza aceea tăioasă, o groază de moarte, cînd de pupa, înălțată sus de tot și apoi prăbușită iar într-o parte, cu elicea huruind, se spărgea cu un bubuit ca de tun un munte întreg de apă, care stîngea lumina zilei din hublouri, ca să se scurgă apoi prin dreptul geamurilor groase în șiroaie tulburi.

Zăcînd bolnav, Ceang auzea ecourile îndepărtate ale comenzilor, fluierăturile răsunătoare ale șefului de echipaj, tropotul de pași al marinarilor, undeva deasupra capului lui, auzea plescăitul apei, abia zărind printre pleoapele întredeschise coridorul cufundat în penumbră, plin cu baloturi de ceai, învelite în rogojini, buimăcit de greață, de căldură și de aroma tare a ceaiului...

Aici însă visul lui Ceang se întrerupe. Trebuie să deschidă ochii: de data asta nu valul, izbînd cu un bubuit de tun în

pupa vaporului, se aude, ci o uşă trântită cu putere, undeva jos. Şi îndată după aceea, dregîndu-şi zgomotos glasul, căpitanul se scoală alene din patul lui hodorogit. Îşi încalţă ghebele rupte, le leagă şireturile, îşi scoate de sub pernă şi îşi îmbracă vestonul negru cu nasturi aurii şi se îndreaptă spre scriu, în timp ce Ceang îşi scutură blana roşcată şi ponosită şi cască, scheunind nemulţumit, ridicîndu-se de pe podea. Pe scriu este o sticlă începută de votcă. Căpitanul bea direct din sticlă, înecîndu-se un pic şi pufnind pe sub mustăţi, apoi se duce spre sobă şi toarnă votcă pentru Ceang în strachina de pe podea. Ciinele începe să lipăie lacom. Căpitanul îşi aprinde ţigara şi se urcă iarăşi în pat, aşteptînd ceasul cînd se va face de-a binelea ziuă. Se aude hurelul îndepărtat al tramvaielor, jos, departe, în stradă, şi tropotul copitelor pe caldarîm. Dar fiind încă prea devreme ca să iasă din casă, căpitanul mai stă întins în pat şi fumează. Isprăvind cu lipăitul, se culcă şi Ceang. Sare pe pat, se face ghem la picioarele căpitanului şi pluteşte lin în starea aceea fericită, pe care o dă întotdeauna votca. Ochii mijii i se înceţoşează, îşi priveşte toropit stăpînul şi, simţind o dragoste crescîndă pentru el, în mînte i se infiripă un gînd care la oameni s-ar traduce cam aşa: „Of, prostule, prostule! Un singur adevăr există pe lume, şi dacă ai şti ce adevăr minunat e acesta!” Şi visează iar sau se gîndeşte la dimineaţa aceea depărtată cînd, venind din China, după drumul chinuitor pe apa legănătoare a oceanului, vaporul care-i ducea pe căpitan şi pe el a intrat în Marea Roşie...

Şi visează că:

Vaporul înainta tot mai liniştit, mai lin parcă, legănîndu-l, şi Ceang căzu într-un somn plăcut şi adînc. Deodată se trezi. Trezindu-se, fu uimit din cale-afară: pretutindeni era linişte, pupa vibra ritmic şi nu mai sălta; gonind înapoi de o parte şi de alta, apa clipoceă lin, iar mirosul cald de bucătărie, intrînd pe sub uşa dinspre punte, era atît de îmbietor... Ceang se săltă un pic şi îşi aruncă o privire în salonul pustiu: acolo licărea în penumbră o lumină blindă auriu-liliachie, ceva abia perceptibil pentru ochi, dar neînchipuit de plăcut, prin hublourile deschise se vedea pustiul albastru şi însořit, de necuprins, iar pe tavanul scund şiroiau fără să se scurgă, răminînd mereu acolo, reflexele unduitoare ale apei... Şi lui Ceang i se întîmplă un lucru care pe-atunci i se întîmpla de multe ori stăpînului său, căpitanul: înţelese deodată că în

lume există două adevăruri, nu numai unul: primul că este îngrozitor să trăiești pe lume și să călătorești cu vaporul, iar celălalt... Dar la celălalt, Ceang nu apucă să se gîndească: prin ușa deschisă larg pe neașteptate, cățelul zări scara, silueta neagră, mătăhăloasă și sclipitoare a coșului, cerul senin al unei dimineți de vară și pe căpitan care venea cu pas repede din sala mașinilor, spălat și bărbierit, mirosind proaspăt a colonie, cu mustățile blonde ridicate în sus, după moda nemțească, cu un licăr voios în ochii albaștri și ageri, cu uniforma venindu-i ca turnată și strălucind de curățenie. Văzînd toate acestea, Ceang se repezi spre el atît de fericit, încît căpitanul îl prinse din zbor în brațe, îl sărută scurt pe cap și, făcînd stînga-mprejur, cu cățelul în brațe, ieși din trei salturi pe puntea superioară, iar de acolo și mai sus, la comandă, acolo unde fusese atît de înspăimîntător cînd se aflau încă la gurile aceluia mare fluviu din China...

Ajuns pe puntea de comandă, căpitanul intră în cabina hărților, iar Ceang rămase părăsit pe podea, cu coada-i ca de vulpe înfoiată pe scîndurile roase. În spatele lui, soarele jos dogorea fără milă. Fierbinți erau probabil și pămînturile Arabiei, care își ivea, undeva aproape în dreapta, țărîmul auriu, și masivele negre-cafenii cu piscurile ce păreau munții unei planete moarte, presărate și ele cu pulbere de aur; Arabia, cu deșertul acela plin de dune de nisip, ce se vedea ca-n palmă, de-ai fi zis că dintr-un singur salt ai putea ajunge acolo. Sus, la comandă, unde încă se mai simțea adierea răcoroasă a dimineții, se plimba voios încoace și încolo secundul, omul acela care mai tîrziu îl făcea adesea pe Ceang să turbeze de furie suflîndu-i în nas; îmbrăcat în haine albe, cu cască colonială albă și cu niște ochelari negri înspăimîntători, se tot uita la catargul ce-și infixa în bolta cerului vîrfurile ascuțite deasupra căruia filfia un firicel de nor, semănînd cu o pană albă de struț... Căpitanul îl strigă din cabina hărților: „Ceang! Cafeaua e servită!“ Ceang sări în picioare, ocoli cabina hărților și îi sări sprinten pragul de alamă. Descoperi că dincolo de prag era și mai bine decît pe punte: o canapea lată de piele era fixată de perete, iar deasupra ei, sclipindu-și geamurile și acele, erau niște drăcii ca niște ceasuri de perete rotunde; pe podea, într-un vas, o zeamă lungă cu lapte îndulcit și cu pline. Ceang începu să hăpăie lacom, iar căpitanul se apucă de lucru: despături o mare hartă marină pe masa așezată sub

fereastră, în dreptul divanului, și, așezînd pe hartă o riglă, trase cu cerneală roșie o linie lungă și groasă. Isprăvind de mîncat, cu mustățile muiate în lapte, Ceang sări pe masă și se așeză chiar lîngă fereastră; prin geam se zărea bluza largă cu guler albastru a marinarului care stătea, cu spatele spre fereastră, în fața unei roți cu coarne. Căpitanul, căruia, așa cum se dovedi mai tîrziu, îi plăcea mult să stea de vorbă cu Ceang de cîte ori rămîneau numai ei doi, îi spuse:

— Uite, frățioare, asta-i Marea Roșie. Și noi doi trebuie s-o traversăm cît mai bine, dar ia vezi-o cît îi de împetriștată cu insulițe și recife; trebuie să te depun viu și nevătămat la Odesa, pentru că acolo se și știe de existența ta. Am și apucat să vorbesc despre tine cu o fetișcană grozav de capricioasă, m-am lăudat cu domnia-ta, printr-o sfoară lungă, lungă, pe care niște oameni deștepți au întins-o pe fundul tuturor mărilor și oceanelor... Totuși sînt un om foarte fericit, Ceang, atît de fericit, cît nici nu-ți poți tu închipui, tocmai de aceea tare n-aș vrea să dau peste un recif din ăla și să mă fac de rușine la prima mea cursă lungă...

Vorbînd astfel, căpitanul se uită deodată sever la Ceang și-i dădu o palmă:

— Jos labelle de pe hartă! strigă el poruncitor. Să nu prăpădești avutul statului!

Ceang scutură din cap, mîrli și închise ochii. Era cea dintîi palmă pe care o primea și se simți jignit, iarăși i se păru că tare-i rău să trăiești pe lume și să călătorești pe mare. Întoarse capul, strîngînd și îngustîndu-și ochii strălucitori străvezii, și-și dezveli colții de lup cu un mîrșit surd. Căpitanul însă nici nu-i luă în seamă supărarea. Își aprinse o țigară și se așeză pe divan; scoase un ceas de aur din buzunarul lateral al vestei de pichet, îi ridică cu unghia lui dură capacul și, după ce se uită la ceva lucitor și neobișnuit de viu, ceva ce gunea sonor înlăuntrul ceasului, vorbi din nou prietenos. Îi povesti lui Ceang că îl duce la Odesa, pe strada Elisavetinskaia, că pe Elisavetinskaia el, căpitanul, are în primul rînd o locuință, în al doilea rînd o nevastă frumoasă foc și în al treilea rînd o fetiță grozavă, și că el, căpitanul, este totuși un om nespus de fericit.

— Totuși, Ceang, tare sînt fericit! zise căpitanul, adăugînd: Fiica asta a mea, Ceang, e o fetiță zburdalnică, foarte curioasă și încăpățînată, cîteodată are să fie vai de tine și mai

ales de coada ta! Dar dacă ai ști, Ceang, cât e de drăgălașă! O iubesc atît de mult, frățioare, că mi-e și frică uneori: pentru mine ea este întregul univers, sau, să zicem, aproape, dar se cade oare să fie așa? Și, în general, e bine să iubești pe cineva atît de mult? întrebă el. Oare toți acci Buddha ai voștri au fost mai proști decît tine și decît mine? Dar să vezi ce spun ei despre această dragoste de univers și de tot ce-i pămîntesc, material, începînd cu lumina soarelui, valurile mării și aerul, și terminînd cu femeia, copilul, mireasma florilor albe de salcîm! Sau știi tu ce este Tao, născocit tot de voi, chinezii? Nici eu, frate, nu știu prea bine, nimeni nu știe exact, dar, în măsura în care se poate înțelege, ce-o fi totuși? Nirvana străbună, ea generează și tot ea înghite și, înghițind, dă din nou naștere la tot ce ființează pe lume, cu alte cuvinte ea este acea Cale a tot ce există și căreia nu trebuie să i se împotrivescă nimic din ceea ce este în ființă. Și doar în fiecare moment ne împotrivim acestei Căi, în fiecare moment vrem să modelăm pe placul nostru nu numai, să zicem, sufletul femeii iubite, ci și întregul univers! E îngrozitor să trăiești pe lume, Ceang, mai adăugă căpitanul, e tare bine, dar e înspăimîntător, mai ales pentru unul ca mine! Prea sînt lacom de fericire și prea cad des în dilemă: e întuncată și rea această Cale ori este cu totul și cu totul dimpotrivă?

Dapă ce tăcu un timp, adăugă:

— Aici e-aici: *Cînd iubești pe cineva, nimeni nu te poate face să crezi, cu nici un chip, că cel care ți-e drag ar putea să nu-ți răspundă cu aceeași dragoste.* Aici e toată buba, Ceang. Și ce minunată-i viața, Doamne, ce minunată!

Încins de soarele înălțat acum sus de tot și trepidînd ușor, vaporul spinteca stăruitor Marea Roșie, incremenită sub bolta necuprînsului aerian arzător! Hăul luminos al cerului tropical privea prin ușa cabinei hărților. Nu mai era mult pînă la amiază, pragul ferecat în alamă frigea, încins de soare. Lucind ca sticla, valurile se rostogoleau tot mai lent cu sclipiri orbitoare, luminînd cabina. Ceang ședea pe divan și-și asculta stăpînul vorbind; în timp ce-l mîngîia pe cap, căpitanul îl trînti deodată pe podea, spunînd: „Uf, frate, e tare cald!“, dar de data asta Ceang nu se mai înfurie, prea era frumos să trăiești pe lume în această amiază plină de bucurii. Pe urmă...

Și iar se întrerupe visul lui Ceang.

— Să mergem, Ceang! zice căpitanul, lăsându-și picioarele pe podea.

Constatînd cu mirare că nu se mai află pe vapor, în largul Mării Roșii, ci în mansarda din Odesa, și că amiază este într-adevăr, numai că nu o amiază luminoasă, plină de bucurii, ci întunecată, plicticoasă, dușmănoasă chiar, Ceang mîrîie încet la căpitan. I-a stricat somnul. Fără să-i dea însă vreo atenție, căpitanul își pune casceta cea veche și mantaua la fel de veche și, cu minile în buzunare, gîrbovit, se îndreaptă spre ușă. Vrînd-nevrînd, Ceang trebuie să sară și el din pat. Căpitanul coboară treptele greoi, fără chef, ca și cînd ar îndeplini o obligație plicticoasă la culme. Ceang aleargă înainte, înșuflețit de iritarea încă nepotolită cu care se închieie totdeauna starea pe care i-o dă votca.

Da, sînt doi ani de cînd, zi de zi, Ceang și căpitanul nu fac altceva decît să cutreie restaurantele. Acolo beau, înfulcă gustări, se uită la alți bețivi care beau și mănîncă alături de ei; prin larma din jur plutesc nori de fum, iar aerul este greu, urît mirositor. Ceang stă culcat la picioarele căpitanului, pe podea. Căpitanul șade la masă și fumează, cu coatele proptite zdravăn pe tăblia mesei, după obișnuința-i de marinar, și așteaptă acel ceas cînd, după o lege născocită de el însuși, va trebui să-și mute reședința în alt restaurant sau la o cafenea: Ceang și căpitanul dejunează într-un loc, într-altul beau cafea, prînzesc într-un al treilea și cînează în al patrulea. De obicei, căpitanul nu scoate o vorbă, dar cînd se întîmplă să-și întîlnească vreunul din prietenii de altădată, atunci vorbește toată ziua despre nimicnicia vieții și îmbie mercu cu vin ba pe interlocutor, ba pe el însuși, ba pe Ceang, care întotdeauna are pe podea un vas pregătit anume. Așa își vor petrece și ziua aceasta: au întîlnire astăzi la dejun cu un vechi prieten al căpitanului, un pictor care poartă joben. Ceea ce înseamnă că vor intra întîi în berăria împuțită plină de nemți cu mutre roșcovane, niște oameni mărginiți și resemnați, care muncesc de dimineată pînă seara ca să bea și să mănînce și apoi iar să muncească și să plodească făpturi după chipul și asemănarea lor; Ceang, căpitanul și pictorul se vor duce mai tîrziu la cafeneaua cu greci și evrei; viața acestora este de asemenea lipsită de sens, dar foarte zbuciumată, plină de veș-

nică așteptare a zvonurilor de la bursă. După aceea se duc la un restaurant unde se scurge toată drojdia omenirii și stau acolo pînă noaptea tîrziu...

Ce repede trece o zi de iarnă, iar la un pahar de vin, la o vorbă cu un prieten, trece și mai repede. Iată că Ceang, căpitanul și pictorul au fost și la berărie, și la cafenea, iar acum stau și beau în restaurant. Cu coatele pe masă, căpitanul se înflăcărează iar, căutînd să-l convingă pe pictor, că pe pămînt există un singur adevăr, rău și meschin. Privește în jurul tău, zice el, adu-ți aminte de toți cei pe care îi vedem zilnic la berărie, la cafenea, pe stradă! Prietene, am cutureierat tot globul pămîntesc: viața-i la fel pretutindeni! Plină cu ceea ce se spune că ar constitui traiul oamenilor — minciuni și prostii: nu au nici un Dumnezeu, nici rușine, nici măcar un scop rezonabil în viață, nu cunosc nici dragostea, nici prietenia, nici cîntea, nu știu nici ce este mila. Viața-i o zi plicticoasă de iarnă, petrecută într-o cărciumă sordidă, atît, și nimic mai mult...

Stînd sub masă, Ceang ascultă vorbele acestea prin ceața beției care-i dă acum o stare de moliciune, de indiferență. Oare gîndește sau nu la fel cu stăpînul lui? La această întrebare nu se poate răspunde hotărît; și dacă nu se poate, înseamnă că lucrurile stau prost. Ceang nu știe, nu înțelege dacă stăpînul are dreptate sau nu; de altfel, toți spunem „nu știu, nu înțeleg” numai cînd sîntem triști. Cînd e fericită, orice ființă vie este convinsă că știe tot, că înțelege tot... Dar parcă deodată lumina soarelui ar sfîșia această ceață: pe estrada restaurantului se aude sunetul baghetei lovite de pupitru și o vioară începe să cînte, alta îi ține isonul, apoi a treia... Cîntă cu tot mai multă pasiune, tot mai răsunător și iată că sufletul lui Ceang se umple cu un alt dor, cu o altă tristețe, tremură de o încîntare de neînțeles, de un chin dulce, însetat de ceva, și nu mai știe nici el dacă e vis sau realitate. Se lasă în voia muzicii cu toată ființa lui, o urmează supus, într-o altă lume, și iar se vede pe el însuși în pragul acestei lumi minunate, un cățel prostuț și încrezător, navigînd în largul Mării Roșii...

Și ce-a mai fost? visează sau poate gîndește Ceang. Da, mi-aduc aminte! Bine mai era în amiaza aceea caldă, pe Marea Roșie! Ceang și căpitanul stăteau cînd în cabina hărților, cînd pe puntea de comandă... O, cită lumină, cită strălucire, cit

albastru sclipitor, cât azur! Ce vii apăreau pe fundalul cerului cămășile albe, galbene și roșii ale marinarilor, fluturînd atîrnate la prova cu mîncile larg desfăcute! După aceea, împreună cu căpitanul și alți marinari cu chipuri cărămizii, cu ochi lucitori și frunți albe, nădușite, Ceang mîncă în salonul zăpușitor al clasei I, în zumzetul ventilatorului electric, care sufla dintr-un colț; după aceea trase un pui de somn și, după ora ceaiului, mai mîncă o dată; după masă ședea iar sus, în fața cabinei hărților, unde fusese instalat un *chaise-longue* pentru căpitan, și privea departe, dincolo de zare, la văpaia asfințitului de un verde-roz delicat, înconjurată de nourași de toate culorile și formele; soarele de culoarea vinului roșu, cu razele retezate, atinse orizontul tulbure și se alungi deodată, rămînînd ca un coif de jar roșu-închis... Vaporul alerga în urma lui, să-l ajungă, crestele lucioase ale valurilor sclipceau dincolo de bordaj în nuanțe de piele fină vopsită în albastru-liliachiu; soarele se grăbea însă, era foarte grăbit, părea că îl soarbe marea, trăgîndu-l în adîncurile ei; și soarele se făcea tot mai mic, rămînînd la un moment dat o bucată lunguiată de jeratic, care tremură și se stîmse și îndată după aceea peste lume căzu umbra unei tristeți adînci, iar vîntul, prinzînd puteri o dată cu venirea nopții, începu să bată mai tare. Căpitanul ședea, fără chipiu, privind flăcările întunecate ale asfințitului; vîntul îi răvășea părul și chipul lui era îngîndurat, mîndru și trist; se simțea că totuși este fericit și că nu numai acest vapor care aleargă după voia lui, dar și universul întreg i se supune, pentru că întregul univers era în clipa aceea în sufletul lui și pentru că de pe atunci încă mirosea a vin...

Se lăsă o noapte copleșitoare, splendidă: neagră, neli-niștită, cu vîntul care sufla fără noimă și cu valurile ce țîșneau cu zgomot în jurul vaporului, atît de luminoase, încît uneori, alergînd după căpitanul care se plimba zorit, de-a lungul punții, Ceang sărea, scheunînd speriat, cât mai departe de copastie. Atunci căpitanul îl lua în brațe și — lipindu-și obrazul de inima lui Ceang care bătea nebunește, la urma urmei, bătea exact așa ca și a căpitanului! — îl ducea la capătul cel mai depărtat al punții, pe dunetă, unde rămînea multă vreme, în întuneric, fermecîndu-l pe Ceang cu o prive-
liște minunată și înfiorătoare: de sub pupa înaltă, de sub elicea care se zbuciuma cu un vuiet surd, se scuturau cu un

foşnet sec puzderie de ace albe şi roşii ca focul; se desprindeau şi se repezeau îndată pe drumul de spumă scînteietoare, alb ca zăpada, pe care îl croia vaporul, aci ca nişte uriaşe stele albastre, aci ca un fel de rotocoale sinilii care ţişneau şi se destrămau sclipind viu şi, stingîndu-se, fumegau ciudat cu scînteieri fosforescente de un verde-pal în unduirile clocotitoare ale valurilor. Din mai multe părţi, vîntul sufla din întuneric cu putere, dar blînd, drept în botul lui Ceang, umflîndu-i şi răcindu-i blăniţa deasă de pe piept; lipindu-se strîns, drăgăstos, de căpitan, Ceang simţea un miros ca de sulf rece, sorbea mireasma adîncurilor răscolite ale mării, în vreme ce pupa trepida, ridicată şi împinsă iar în jos de o putere uriaşă şi nestăvilită; Ceang se lăsa legănat, contemplînd tulburat această Nirvană oarbă şi întunecată, nespus de vie şi tumultoasă. Din cînd în cînd, trecea zgomotos pe lingă pupa cîte un val bezmetic şi mai mare, luminînd sinistru, înfricoşător, mîinile şi hainele argintii ale căpitanului...

În noaptea aceea căpitanul îl duse pe Ceang în cabina lui mare şi confortabilă, scăldată în lumina blîndă a unei lămpi cu abajur roşu de mătase. Pe masa de scris, îngheţuită lingă patul căpitanului, erau aşezate, în lumina şi în umbra lămpii, două fotografii: într-una o fetiţă frumuşică, îmbrujorată şi de loc sfioasă, aşezată într-un fotoliu adînc; în cealaltă, fotografiată în picioare, cu o umbreluţă albă de dantelă pe umăr, cu o pălărie mare tot din dantelă şi cu o rochie elegantă de primăvară, o tinăra doamnă, zveltă, subţirică, plină de farmec şi tristă ca o prinţesă gruzină. Dezbrăcîndu-se, în timp ce valurile negre vuiau dincolo de fereastra deschisă, căpitanul spuse:

— N-o să ne iubească, Ceang, femeia asta pe noi doi! Există, frate, pe lume suflete de femei care sînt veşnic copleşite de o melancolică sete de dragoste şi care, tocmai din pricina asta, nu iubesc niciodată pe nimeni. Există, şi cum să le judeci pentru cruzimea şi falsitatea lor, pentru că visează să facă teatru, să aibă un automobil, pentru că le stă gîndul la picnicuri pe iaht, cu vreun sportiv care îşi piaptănă părul năclăit de briantină şi cu cărare la mijloc? Cine poate ghici ce vor ele? Fiecărui, ce-i e scris, Ceang; şi oare nu urmează ele cumva poruncile cele mai tainice ale lui Tao, aşa cum le urmează o vietate marină, ce aleargă nestîngerită prin valurile acestea negre, cu sclipiri de zale şi de foc? Uf, urmă căpitanul, aş-

zîndu-se pe scaun, clătinînd din cap și desfăcîndu-și șiretul pantofului alb. Ce-a fost cu mine, Ceang, cînd am simțit pentru prima oară că ea nu mai este toată a mea, în noaptea aceea cînd s-a dus pentru prima oară singură la bal la Iaht-Club și s-a întors în zori, ca un trandafir gata să se ofilească, palidă de oboseală și de excitare, cu pupilele mărite în ochii întunecați și înstrăinați de mine! Dac-ai ști cît de artistic a vrut ea să mă prostească, cu cîtă fircască mirare m-a întrebat: „Sărmanul de tine, nu dormi încă?” N-am putut scoate măcar o vorbă, și ea m-a înțeles din capul locului și a tăcut, doar că mi-a aruncat o privire scurtă, și a început să se dezbrace în tăcere. Am vrut s-o omor atunci, dar ea îmi ceru, rece și calmă: „Ajută-mă să-mi deschii rochia la spate” și eu m-am apropiat supus de ea și am început să-i deschii cu mîinile tremurînde toate capsele și copcile, iar cînd prin rochia întredeschisă i-am văzut trupul, spatele strîns în corset sub furoul care-i lunecase de pe umeri, cînd am simțit mireasma părului ei negru și i-am zărit în oglinda luminată sinii ridicați de corset...

Fără să-și termine fraza, căpitanul dădu din mîna a deznădejde.

Se dezbracă, se culcă și stinse lumina. Ceang, cuibărit în fotoliul de safian de lingă masa de scris, se uita la dungile albe de foc ce se aprindeau și se stingeau, brăzdînd lințoliul cernit al mării, în vreme ce în zarea neagră licăreau sinistru niște lumini necunoscute, acolo, de unde venea din cînd în cînd în goană un val viu, înfricoșător, crescînd cu vuiet amenințător mai înalt decît bordul vaporului și uitîndu-se o clipă în cabină, ca un zmeu din basme cu ochi luminoși de nestemate — smaralde și safire străvezii, de care vaporul se descotorosea îndată, neslăbindu-și înaintarea iute și lină prin necuprinsul inert și nestatornic al acestei stihii străvechi, străină și ostilă astăzi pentru noi, numită ocean...

Tîrziu, în noapte, căpitanul țipă prin somn și, speriat el însuși de strigătul său în care răsunase un jalnic și umilitor chin, se trezi pe dată. Rămase cîteva clipe tăcut, nemișcat, apoi oftă și spuse cu un zîmbet amar:

— Da, da! „Belciug de aur în rîitul porcului, asta-i femeia frumoasă.” Ai de trei ori dreptate, Preaînțeleptule Solomon!

Dibuind prin întuneric după cutie, își aprinse o țigară, dar după ce trase două fumuri, mîna îi căzu: adormise așa, cu jarul roșu al țigării licărind în întunericul cabinei. Și iar

se lăasă tăcerea, numai valurile se legănau, scînteind în goana lor neconținută pe lîngă bord. De după niște nori negri, Constelația Crucea Sudului...

Aici, asurzit de o bubuitură cumplită, Ceang sare în sus cuprins de groază. Ce-o fi? Iar s-o fi lovit vaporul de stînci submarine, din vina căpitanului beat, așa cum s-a întîmplat cu trei ani în urmă? Sau o fi tras iar căpitanul cu pistolul asupra fermecătoarei și tristei lui soții? Nu, afară nu e noapte, ei nu sînt în larg, și nu-i nici o amiază de iarnă pe Elisavetskaia, ci o sală de restaurant scaldată în lumini, plină de zgomot și de fum de țigară: căpitanul, beat, a lovit cu pumnul în masă și zbiară la pictor:

— Fleacuri, fleacuri! Belciug de aur în rîitul porcului, asta-i femeia! „Cu scoarțe scumpe am gătit patul meu, și cu așternuturi bogate din Egipt; să intrăm, să ne îmbătăm cu dezmierdările dragostei, căci bărbatul meu lipsește de-acasă.“ ...O-o, femeia! „Casa ei te duce la pierzanie, iar pașii ei te duc de-a dreptul în împărăția morții...”

Dar ajunge, ajunge dragă prietene. E timpul s-o luăm din loc, aici se închide, hai, să mergem...

În clipa următoare căpitanul, Ceang și pictorul sînt în strada întunecoasă, unde vîntul și zăpada sting felinarele. Căpitanul îl sărută pe pictor și se despart, pornind în direcții diferite. Somnoros, posomorît, Ceang aleargă pe trotuar în urma căpitanului care pășește repede și se clatină... A mai trecut o zi; vis, ori realitate? și din nou lumea întreagă e numai întuneric, frig și oboseală...

La fel de monoton trec zilele și nopțile lui Ceang, pînă cînd, într-o dimineață, universul se cutremură, ca un vapor izbind în goană un recif care a scăpat unui ochi neatenț. Trezindu-se în zorii unei zile de iarnă, pe Ceang îl miră liniștea prea adîncă ce domnește în cameră. Sare repede de la locul lui, se repede la patul căpitanului și vede că stăpînul lui zace cu capul dat pe spate, palid la față și nemișcat, fără măcar să clipască din ochii întredeschiși. Văzîndu-i genele încremenite, Ceang scoate un urlet atît de cumplit, de-ai fi zis că l-a trîntit și l-a sfîrtecat în două unul din automobilele ce gonesc pe bulevard...

Mai tîrziu, cînd ușa nu stă o clipă închisă, cînd intră, ies și se întorc iar tot felul de oameni — rîndași, polițiști, pictorul cu joben și alți domni cu care căpitanul își petrecea

timpul prin restaurante — Ceang rămîne ca împietrit... O, ce înfricoșătoare vorbe rostise cîndva căpitanul: „În vremea cînd străjerii casei tremură și privitoarele la ferestre se întunecă... și te temi să mai urci colina și spaimele pîndesc în cale... Că omul merge în lăcașul său de veci și bocitoarele dau tîrcoale pe uliță... S-a spart ulciorul la izvor și s-a sfărîmat roata fîntîinii!“... Acum Ceang nu mai simte nici măcar spaimă. Stă întins pe podea, cu botul într-un colț al camerei, cu ochii închiși, ca să nu vadă universul, să uite de el. Iar universul vuiește deasupra lui, surd și îndepărtat, asemenea mării deasupra celui care se scufundă tot mai adînc și mai adînc în hăul ei.

Își revine abia în pridvorul unei biserici catolice. Stă la ușă cu capul în pămînt, pe jumătate mort, insensibil la cele din jur, și doar tremură mărunț, mărunț. Deodată, ușile bisericii se deschid larg și un tablou minunat, răsunător de cîntece, îl izbește pe Ceang în ochi și în inimă: în fața lui e o sală gotică, fastuoasă, scufundată în penumbră, în care licăresc stelele roșii ale lămpilor, luminînd slab o pădure întregă de plante tropicale și un sicriu de stejar, înălțat sus de tot pe catafalcul cernit; o mulțime de oameni în doliu, între care două femei, splendide în frumusețea lor marmoreană, pîrînd două surori de vîrste diferite; peste toate acestea, vuiet, tunete, un cor de îngeri care strigă cu glasuri răsunătoare ceva despre o bucurie îndurerată; solemnitate, învălmășeală, măreție, totul învăluit în sunetele unor cîntări nepămîntești, divine. Lui Ceang i se zbrîleşte blana de durere și de extaz în fața acestei priveliști sonore. Pictorul, care în clipa aceea iese din biserică cu ochii înroșiți de plîns, se oprește uimit:

— Ceang! exclamă el, aplecîndu-se asupra cîinelui, Ceang, ce-i cu tine?

Cu mîna care începe deodată să-i tremure, atinge capul lui Ceang, se apleacă mai mult spre el și ochii lor, plini de lacrimi, se întîlnesc, se privesc cu o dragoste atît de adîncă, încît, din toată ființa lui, Ceang strigă fără glas întregului univers: „Ah, există totuși pe pămînt încă un adevăr, al treilea, pe care eu nu-l cunosc!“

Încă înainte de sfîrșitul zilei, întorcîndu-se de la cîmîtîr, Ceang se mută în casa celui de-al treilea stăpîn al său, tot în vîrfurile unei clădiri, însă într-o mansardă călduroasă, mirosînd plăcut a țigări de foi, așternută cu covoare, plină cu

mobilă stil, cu tablouri uriașe și țesături de brocart atârând pe pereți... Se întunecă, soba este plină cu jeratic roșu-întunecat, noul stăpîn al lui Ceang șade într-un fotoliu. Nici nu și-a scos paltonul și jobenul, s-a așezat în fotoliul adînc, cu țigara de foi în mînă, și fumează, cu privirea pierdută în penumbra atelierului său. Ceang stă culcat pe covor, în fața sobei, cu ochii închiși, cu botul pe labele întinse.

Cineva stă tot așa, întins, acolo, la marginea orașului peste care se lasă seara, în cimitir, în ceva care se numește cavou, mormînt. Dar acel cineva nu-i căpitanul, nu! Dacă Ceang îl iubește și-l simte pe căpitan și îl vede cu ochii amintirii, îl simte cu acel ceva divin pe care nimeni nu-l înțelege, înseamnă că nu s-au despărțit, mai sînt împreună, în acel univers, în acea lume ce nu are nici început, nici sfîrșit, inaccesibilă Morții. În lumea aceea trebuie să fie un singur adevăr, al treilea, dar cum este el o știe numai cel din urmă Stăpîn, acela la care trebuie să se întoarcă în curînd și Ceang.

Vasilievskoe, 1916

I

AM INTRAT în a şasea săptămână de post şi iarna-i încă în toi.

M-am sculat la ora cinci, m-am îmbrăcat şi am ieşit din casă. Cîtă bucurie, cîtă prospeţime are în el ceasul acesta de dinaintea zorilor! Pîslarii, jocul — toate sînt o încîntare. E încă noapte, de jur împrejur — întuneric şi zăpadă. Cînd ies în prag sorb cu nesaţ prima înghiţitură din aerul proaspăt de afară. Miroase a zăpadă abia căzută. În tot satul se aud cocoşii cîntînd cam fără vlagă.

După-amiază m-am dus pînă în satul Znamenskoc. Sania rotunjită la spate e plină cu paie, juganul bălţat şi vînjos icneşte din rărunchi. Cîmpiile sînt albe de nea; contopindu-se cu cenuşul cerului albul lor te cufundă într-un fel de amorţeală. În zare, totul e turbure, şters. Pădurile îmbrăcate în promoroacă par aproape negre.

În Znamenskoc am intrat prin dreptul ogrăzilor din dosul caselor. Pretutindeni tăcere, nu vezi ţipenie de om pe uliţele troienite. Ca nişte cocoşuri uriaşe, nămeţii se îngrămădesc între izbe şi şoproane. Intrînd în sat ne-am rătăcit, nu mai ştiam nici pe unde s-o luăm ca să ne întoarcem îndărăt. Se însera, vremea se răcise, în depărtare pădurile erau acum şi mai cărunte de promoroacă, iar juganul prinsese şi el o pojghiţă de chiciură... În cele din urmă, de după un troian, prin uşiţa neagră a unei izbe îngropate în zăpadă, ieşi un mujic cu pîslari ponosiţi şi, fără să se împotmolească în omăt, răzbătu prin nămeţi pînă la noi. Avea o bărbuţă îngustă, roşcată şi un nas subţire ca de ceară, purta un suman uşor şi un fel de căciulă castanie din piele de cal. Apropiindu-se privi atent cu ochii săi de culoare nedefinită calul, sania şi pe noi, după care, adresîndu-mi-se mie, spuse:

— Domnule, n-ați luat-o bine pe-aici. Aici nu-i nici drum, şușeaua-i dincolo. Veniți după mine...

Și, trăgînd calul de căpăstru, porni, avîntîndu-se din nămete în nămete...

Seara, ne-am dus pînă la Prilepi, la moșia luată în arendă de mai multe familii de mujici. Satul era cufundat în beznă, numai în vreo două-trei izbe ardeau niște lămpi somnoroase, cu flacăra micșorată. Afară era ger și miroșea a proaspăt.

La conac, numai Serghei Klimev avea lumină la fereastră. Deasupra casei, copacii se profilează pe cerul întunecat, înalți, mohoriți, cenușii. Ne înconjoară cîinii, lătrînd cu înverșunare. Se trîntește o ușă și iese Fedka.

— Nu s-au culcat încă?

— Nu, vă rog.

— La Tihon Ilici venim.

— Poftiți, vă rog.

În încăpere stăruie o duhoare caldă, puternică; dintr-o albic plină cu cirpe ude se ridică aburi, sub picioare chiflesc paiele ude, amestecate cu noroi. Litografiile ieftine de pe pereții din birne s-au aburit. De pe cuptor se ițesc capetele unor băiețași: se uită curioși la noi. Nora lui Tihon Ilici spală rufe în albic, nepoata lui, o fetișcană de vreo cincisprezece ani, gata de culcare, își schimbă basmaua, stînd în picioare, numai în cămașa din pînză de casă. Tihon Ilici stă pe cuptor, gîrbovit, sprijinîndu-se în palme, cu picioarele atîrnînd sinistru, ca două bețe băgate în niște nădragi vechi, deasupra laviței unde dorm alți băieți. Fața îi este palidă și buhăită, bărbia îi atîrnă, ochii-i sticlesc lăcrimoși. Vorbește despre moarte, o ține una și bună că așteaptă să moară dintr-o clipă într-alta și nu se teme nici un pic.

Venind vorba despre război, Fedka și muiera lui se apucară să laude traiul din străinătate, îi tot auziseră pe prizonieri povestind. Uite, bunăoară, învățătura în școli, la noi și la nemți... La noi is numai învățătoare, și nu le ascultă nimeni. „Și parcă ce pot ele ca să știe?”

Tihon Ilici ascultă, cu capul înclinat pe un umăr, apoi zise:

— Degeaba! N-au decît să se războiască. De cînd îi lumea s-au războit oamenii și mereu o să se războiască. Și învățătura asta-i fără rost. Altceva-i dacă mori în Postul Mare, mai cu

seamă în Săptămîna Mare, sau, și mai bine, în prima zi de Paști, da, domnilor, nu oricui îi dă Dumnezeu o astfel de fericire...

II

O zi friguroasă, cenușie.

Mergeam pe drumul din dosul ogrăzilor de la marginea satului. Iată-l pe Motka, stă sub sălcii, ursuz și plictisit. Ține în mînă pușca, a tras în ciorile din sălcii. Două le-a omorît pe loc, zac pe zăpada cenușie, la picioarele lui; a treia, mai la o parte, s-a lipit de pămînt, și-a desfăcut aripa frîntă și-și rotește în jur ochișorii sticloși.

— De ce le omori?

Zimbește neguros:

— Învăț să trag. Am de gînd să cer să mă trimită la război.

— De ce?

— Păi, la ce să șed aici?

— Și nu ți-e teamă că te omoară?

— Ei și? Lasă să mă omoare, că tot am rămas puțini, noi, ăștia, tinerii. Apăi pînă să mă omoare ei pe mine, am să trimit și eu pe lumea ailaltă destui dușmani...

III

Da, se simte că-i primăvară.

Astăzi am plecat iarăși de-acasă. Și tot drumul am tăcut; era ceață și ne năpădise o dulce toropeală. Soarele nu se arată, dar ceața e plină de o lumină primăvăratică, iar cîmpiile sînt atît de albe, încît te dor ochii privindu-le. În depărtare, se ondulează abia văzute pădurile viorii.

Prin apropierea satului ne-a tăiat drumul un flăcău cu o scurtă galbenă din piele de vițel, cu pușca pe umăr. Un strașnic vînător de fiare. Ne aruncă o privire, fără să dea bună ziua, și o luă de-a dreptul prin zăpadă spre păduricea întunecată din vîlcea. Pușca lui scurtă, cu țevile retezate, avea patul meșterit de el, vopsit în cenușiu. În spatele flăcăului alerga, netulburat, un cîine mare de curte.

Chiar și pelinul ce se ițește din zăpadă de-a lungul drumului e plin de promoroacă, cu toate acestea e primăvară, da, a sosit. Pe grâmezile de bălegar amestecat cu zăpadă risipite pe cîmp, dormitează corbii, confundîndu-se cu omătul și cu ceața, cu tot ce e în jur — alb, sclipitor, moale și dens, tot ceea ce umple de fericire Universul în prag de primăvară.

IV

Tot mai e un pic de ger. Soare cu dinți.

Pe rîu, cîteva femei din sat, lingă copcile înghețate pe margini. Printre ele, Katka. Poartă opiaci, sub pufoaică i se conturează sînii rotunzi. E voioasă, ne-a zîmbit. Și ea și muierile se pun cu gura pe noi: „Ia te uită, umblă hai-hui, bat drumurile! Nici la război nu-i ia!”

În virful dealului, chiar lingă aria moșicii, un taur alb-bălțat se încălzea la soare. Stătea acolo, profilat pe bolta senină și nu mă mai săturam privind cum silueta lui colorează cerul în albastru-vinețiu intens. Tare frumoși erau și bătrînii brazi cu al lor verde-întunecat, înălțîndu-se într-o parte a grădinii, la poalele dealului.

Seara, ne-am dus la Polevoe. De la Viselki am mers pe jos, ducînd calul de căpăstru: ieșind de la conac am vrut s-o luăm tot prin zăpada netedă ca-n palmă pînă la capătul zărilor. Soarele tocmai se ascunsese printre norii mici și învăpăiați dinspre apus, care acum se stingeau văzînd cu ochii, se întunecau tot mai mult; la răsărit cerul pălea, se făcea mai dens, mai cenușiu, iar nămeții se estompau, colorați într-un verdeșters...

Cînd să ajungem la conac se înserase de-a binelea, căciunile albe de omăt ale acoperișurilor se conturau puternic în cele din urmă licăriri ale asfințitului.

În casă era întuneric, în antreu ardea focul și ușița de jos a sobei arunca văpăi roșietice.

Seara de iarnă, pustiul de zăpadă, singurătatea — toate ne făceau să ne simțim triști...

La ceai, stăpînul casei spunea că de Paști oamenii așteaptă „neapărat” pacea. Am plecat noaptea tîrziu, pe lună. Cornul ei strălucitor desena umbrele drepte ale copacilor golași printre care, pe zăpadă, sclikeau nestemate; mai încolo, umbra fumu-

lui ce se înălța prin coșuri deasupra casei. Dincolo de grădină, pe cîmpul luminat și pustiu, încremenise în ger un stog de fin răzleț.

V

Luni, în Săptămîna Mare.

Totul e ud, pretutindeni se topește zăpada, formînd mici pîraie. Prin sat neaua a pierit de pe costișe, riul curge umflat și plumburiu, în depărtare cîmpia pare îndoliată, bălțată, cu mari pete întunecate ca niște insule negre într-o mare albă de omăt.

Înaintăm pe uliță, cu chiu, cu vai, prin noroiul adînc și gros. Vîntul jilav de primăvară șuieră prin sălciile golașe, unde țipă neconținut stăncuțele abia sosite; țipă pline de importanță, triumfătoare și fericite, în același timp fără rost, discordant. Un sentiment cu nimic comparabil — să le auzi pentru prima oară după șase luni de iarnă!

Am trecut pe la Palcikovi. Bătrînul șade pe laviță și împletește un fel de opinci din sfoară. Un chip plăcut, plin de sfială, prietenos.

— Sănătate bună, domnilor.

Aniutka cea cu ochi albaștri și cu sînii împliniți sub cămașa de pînză lucrează cu mamă-sa la războiul de țesut. La fereastră, pe laviță, Mașka toarce. Pe podea, pe paiele ude și murdare, cîteva oi cu miei noi-născuți, cîrlionțați și umezi. Lîngă sobă, după covata cu aluat de pîine, acoperită cu un suman vechi, doi purcei stau tolăniți, cu burtica trandafirie lățită pe podea. Mașka se uită pieziș la bătrîn:

— Mai bine i-ai întreba pe domnii dumitale cînd se isprăvește cu războiul?

— Apăi cînd o să ne omoare toți oamenii, atunci s-o isprăvi, îi răspunse răutăcios mamă-sa, văzîndu-și de lucru mai departe. Atunci cînd o să murim cu toții de foame.

— Of, muierilor, am intervenit eu, nu-i păcat de Dumnezeu, nu vi-e rușine?! Cine moare? De cînd sînteți n-ați trăit în atîta îndestulare. Cît bănet o fi acum în orice casă de mujic! O găină nu găsești să cumperi, oricît ai căuta prin sat și oricît ai oferi, toate păsările vi le mînceați singuri. Cît privește gospodăria voastră, ce să mai vorbim. Ia spune-ți-mi, cîte vite aveți?

Femeile nu-mi răspunseră.

Intră o bătrână, udă ciuciulete, cu încălțări ponosite și cu un suman scurt pe ea. Ne privi și ea crunt.

— Ce-ai făcut, măicuță, cum te-ai udat așa? am întrebat-o. Și zici că ești bolnavă!

— Păi ce, nu-s? Vezi bine că sînt. Azi-mîine am să dau ortul popii.

— Și umbli prin apăraie. Uite ce încălțări ai! De ce nu-ți cumperi ghete?

— Da, păi sigur!... Ne-am lua o pereche de boi, dacă n-am fi goi. De cînd mama m-a făcut n-am purtat alea, ale tale. Și la cununie am fost tot cu opinci d-astea în picioare. Ți-e ușor dumitale să vorbești, că ai de toate.

— Dacă-i pe-așa, apoi află că n-am de nici unele. Numai capul pe umeri.

— Capul! Și pe cap ce ai? Ia te uită ce mîndrețe de căciulă! N-ai cum să răcești! Te duci, te plimbi... Ți-ai băut ceaiul, și hai la plimbare. Parcă ai vreo treabă? Nu mai clătina din cap, lasă. Ce, parcă spun minciuni?

— Bineînțeles că-s minciuni.

— Ei, haide, haide, mai bine taci. Eu, uite, cum mă scol, tot cu munca. Toată ziua-s pe drumuri, prin frig și prin zloată, de mă moaic pînă la oase...

Ochii ei albaștri-cenușii s-au umplut de lacrimi, s-au înroșit. Am îmbrățișat-o, rizînd, am sărutat-o pe frunte. Îmi zîmbi în silă, aspru, apoi mă privi aproape cu blîndețe, îmi întoarse spatele și se îndreptă spre cuptor.

Pînă să ajungem acasă, vremea s-a înseninat. O seară cu reflexe trandafirii, plină de strălucire. În casă e liniște, toate slugile sînt plecate la biserică. Am stat multă vreme în salon, privind asfințitul care părea deosebit de aprins, de trandafiriu, dincolo de crengile negre ale pinilor din fața casei. Apoi trandafiriul a început să capete sclipiri de aur vechi...

VI

Am pornit cu sania țărănească, de lemn, celelalte nu mai pot răzbi.

Ți posomorită, innourată. Zăpada se topea, drumul era muiat, bătătorit numai pe mijloc, cu creastă, gălbui de bălegar umed; iar dedesubt, gheață.

Lîngă Krestî calul se prăbuși, intrînd în zăpadă pînă la burtă. Abia am reușit să-l scoatem și să-l punem pe picioare; apoi am mai rămas puțin acolo, să ne uităm în jur. Un tablou majestuos, sălbatec, uriaș, întinsul cîmpiei îndoliate sub un cer mohorit cu nori plutind alene. Freamătul pădurii ce se înalță, neagră, la o jumătate de verstă de Krestî se aude pînă aici. Între pădure și locul unde ne aflăm — numai neaua sclipiteare și petele vineții ale pămîntului dezgolit. Calul bălțat, bătrîn și lăptos se opri cu capul în pămînt pe creasta înaltă a drumului, cu ochii la o băltoacă de un verde-închis, plină de apă rece ca gheața și înconjurată de zăpadă... Străvechea Rusie!

Nu-am întors pe alt drum, prin Kazakovka. La intrarea în sat, am dat o mîină de ajutor unui mujic care păți ceea ce pățisem și noi: i se împotmolise calul cu sanie cu tot într-o groapă mare, plină cu apă și zăpadă. Calul sur și-a scos picioarele dinainte din acest terci, se cațără și încearcă să se agațe de marginea gropii, dar se prăbușește într-una înapoi, iar țăranul, și mai mînios din pricina ajutorului necerut și nedorit al unor inși pe care nici nu vrea să-i vadă, îl pocnește cu coada biciului în cap; calul se uită în jur cu priviri omenеști chinuite.

— Decît să umblați lela, fără treabă, mai bine v-ați duce la război, ne zise cu glas scăzut, răutăcios, printre dinți, trăgînd de friu și mînuind biciul de zor.

E o noapte neagră ca smoala. Noroiul, bezna și apăsarea de-afară te țin legat acasă. Am ieșit prin curte, din pragul casei pînă la șopronul în care sînt ținute trăsurile. Undeva țipa jalnic o bufniță.

VII

Joia mare.

Vînt, soare, sclipiri... Noaptea trecută a nins. Acum peste noroiul și zăpada veche murdară, sclipește cea nouă, pufoasă. Pe cîmp, pînă-n zare, totul e argintiu.

Spre seară plouă.

Seara am ieșit. Era o întunecime de nepătruns, ceață deasă, umezcală. În sat, dincolo de rîu, nici o lumină. O pată de lumină roșcată licărea tulbure dinspre izba slugilor. În ripa de lîngă rîu răsuna în bezna adîncă zgomotul surd,

foarte îndepărtat parcă, al apei, trosnetele ghețurilor în mișcare. Întocmai ca-n *Învierea*. Și pe deasupra, cocoșii s-au apucat de cucurigat...

Apoi cîntatul lor se făcu mai lin, mai melodios, iar în grădină, undeva pe-aproape, nu te puteai dumeri din cauza ceței unde anume începu să țipe o bufniță. Întîi se auzi ca un lătrat, apoi ca un scîncet de copil urmat de un filfiit de aripi și un țipăt strident de pasăre de pradă plin parcă de o mulțumire sălbatică. Am intrat pe alee să ascultăm. Deasupra noastră copacii ne păreau înspăimîntători, uriași, deși mai degrabă îi simțeam decît îi vedeam. În aer plutea o aromă neobișnuit de dulce, mirosea a trunchiuri și a ramuri ude de copaci, a scoarță, a muguri, a ceață. Ne-am îndreptat spre coliba pustie, singuratecă și ursuză. Cu totul altfel fusese vara, cînd în ea locuiseră paznicii! Orice locuință din care au plecat oamenii rămîne pentru totdeauna vie, în stare să gîndească și să simtă. Bufnița țipa aproape de tot, strident, neplăcut; pe neașteptate se puse din nou pe lătrat, se înecă, apoi se apucă să dea din aripi, repede și sonor. Am bătut din palme și am strigat. Bufnița o luă din loc, filfiind printre ramuri, și nu se mai auzi. Ceva mai tîrziu, țipătul ei răsună iară într-o grădină vecină, ca și cînd ar fi fost undeva foarte, foarte departe...

VIII

Plouă toată ziua.

Uneori ploaia contenește și atunci grădina udă prinde viață, mierlele cîntă. Aceste triluri plăcute, parcă glumețe, cuprind în ele atîta farmec primăvăratec, atîta bucurie de viață, atîta speranță și încîntare că nu există cuvinte în stare să le descrie.

Am ieșit în cerdac: iată un bătrîn cerșetor fără căciulă în cap, ținînd de mînă o fetiță în zdrențe, cu opincuțe rupte și cu o scufiță albastră decolcrată.

— Face-ți-vă milă și pomană, pentru numele lui Hristos... Sînt militar fugit și-s străin de locurile astea.

I-am dat bătrînului niște mărunțiș, apoi m-am aplecat spre fetiță:

— Cum te cheamă?

Tăcere.

— De ce taci?

Tace și mă privește cu ochii senini.

I-am băgat și ei o rublă în pumnul mic — a strâns-o tare, dar a rămas tot atît de nepăsătoare.

Îndreptîndu-mă din șale, am zis: „Eh, nu trăim bine!“ Cerșetorul se miră:

— De ce, taică? Ce nevoie aveți pe-aici? Sărăcia voastră, taică, la noi e ca o bogăție din cele mai mari.

— Altceva spuneam. Tare necuviincios trăiesc oamenii.

— Ehe, dragul meu, nu sîntem noi nici primii și nici ultimii care trăim așa...

Cad picături mari, norii se destramă. Copacii sînt înmiresmați, miroase a scoarță udă, trilurile mierlelor se preling încă mai dulce și mai plăcut. Răsună dangăt de clopot rar și tărăgănat. Atrase de zvonul lui, vin femeile și fetele.

IX

Sîmbăta Patimilor.

În casă se face curățenie mare. Podelele spălate proaspăt, mirosînd a umezeală caldă, sînt acoperite cu scoarțe. Se spală și se șterg geamurile. Aniska și Natașa, cu poalele sumese, roșii, asudate, au obosit și se ceartă între ele. Studentul, acum locuitor al Moscovei, aflat aici doar în vizită, umblă ca un străin, nu știe de ce să se apuce, stă un timp în pragul casei, se uită prin lentilele *pince-nez*-ului, spre cîmp. Bate un vînt care zvîntă curtea și grădina... Pustiu și melancolic, ca în ajun de sărbătoare...

Spre seară, totul e pus la loc, curat, într-o ordine desăvîrșită. Vîntul se potolește. Spre apus cerul s-a înseninat, dezvăluîndu-se auriu, luminos. Văzduhul e mai rece, dinspre ogoarele de primăvară răzbate un puternic miros de țărîină. S-a ivit soarele, privește drept în grădina golașă: ramurile vinete lucesc stins, trunchiurile noduroase ale teilor par decupate pe cer.

După ce soarele a apus, cerul asfințitului rămase roșu multă vreme, iar deasupra, sus de tot, prinse a străluci, aurie, Venus. Odată cu amurgul porniră de sub deal spre biserică muieri gătite, mujici încălțați cu cizme, toți cu legăturile albe în mîini.

Pe la zece seara, m-am dus la căsuța paznicului bisericii. Fumăraie, lume multă, n-ai unde să te miști. Sub icoane șade un mujic pirpiriu cu cap ca de femeie, cu părul lung și negru. Poartă suman negru și cingătoare tot neagră. Clipește într-una, mijește ochii, își netezește părul. Alături, un alt mujic cu barbă slinoasă și parcă ondulată cu fierul, cu ochii azurii și galeși, care și-a luat o înfățișare solemnă, sărbătorească. Apoi un bătrîn parcă năpădit de mușchi, vînjos, impunător, ca răsărit din negura veacurilor. Alături stă muierea lui, înaltă, slabă, cu ochi de șarpe cu clopoței, gătită într-o rochie înflorată.

Subiectul discuțiilor: răniții și refugiații.

— Tot să dai și să dai pentru răniți! Să tot duci la ouă, și la pînză. Da de unde să mai dăm?

— Pentru răniți? întrebă mujicul cel pirpiriu, mijindu-și ochii. Ce fel de răniți?

— Și noi de unde să luăm? Tot pămîntul meu fi o optime de deseatină și am șapte guri!

— Apoi ăștia, fugarii, de unde să ia? întrebă mujicul năpădit de mușchi.

— Țștia-s mai bogați ca tine și ca mine, îi răspunse pirpiriul.

— Nătărău mai ești, frate!

— Eu, nătărău?

Clătină din cap, mijindu-și ochii, zîmbitor:

— Fugarii! De ce adică? Nu le-a mers, care va să zică, acolo, și de-aia fug încoace? Uite că ne-a trimis și nouă unul din ăștia, ne-a isprăvit orătăniile, pe toate le-a halit.

Urmează discuții despre război. Unii spun că ai noștri vor învinge, alții se îndoiesc.

— Dar dacă nu vor învinge? zise din nou vesel și viclean pirpiriul. Pe dușman, vezi bine, nu-l calci cu oile noastre.

Prietenii lui se răstiră la el, omulețul tăcu, dar tot mai clătină din cap.

— Apăi, norocul e că nu sîntem singuri, îi întoarse vorba mujicul cel năpădit de mușchi. Dacă am fi fost singuri, zic și eu, da cu noi e Anglia, e Franța, să le deie Dumnezeu sănătate!

Intră Bodulea — un om de nimic, un trîntor, un ușuratec — scuturîndu-și opincile:

— Pe-al nostru (pe țar) nici o putere nu-l poate răpune! Al nostru o să treacă peste toate țările! Nu-i în stare să ne învingă pe noi neamțul, lua-l-ar cracu!

Cineva izbucni în ris, plin de satisfacție, dar îl înecă tusea:

— S-a apucat să atace și Parisul, da s-a împotmolit! Și-a umplut țara cu răniți!

Mujicul cel solemn îi ținu iscnul.

— N-ar strica, uite, să-i mîne pe jaidarmi acolo, pe front, toți buluc. Ei ar fi meșteri mari la slujba asta! N-au la ce să stea aici!

Am ieșit în curtea bisericii. Întuneric, răcoare. Cerul este albastru, întunecos, un cer de bașm, cu stele mari, albe.

Prin întuneric se auzea un glas plin de convingere:

— Nu, toate astea-s gogoși. După sfîrșitul acestui război nimic n-o să se schimbe. Cîm adică? Dacă ar fi să li se ia pămîntul moșierilor, ar trebui luat și de la țar, și asta n-o să se îngăduie niciodată.

Careva îi răspunse aspru:

— Stai nițel, o să-i vină rîndul și țarului. De ce-a jecmănit tot poporul pentru acest război? De Duminica Tomei iar trebuie să trimitem recruți. Unde-i dreptatea? Toată Rusia-i pustie, a amuțit!

X

Seară de primăvară.

Lîngă izba Nikitinilor e lume multă. Pleacă un soldat pe front. Poartă cizme noi, bluză kaki. Stă în cerdac, cu muiera lui care-l bocește și urlă. O ține în brațe, s-a proptit cu fruntea în fruntea ei și se leagănă. Din cînd în cînd, muiera se desprinde din strînsoarea lui, țipă și-i gata să cadă. El o privește țintă, încruntat și răutăcios. Mama ostașului stă alături, incremenită. Stînd în mulțime cu luleaua între dinți, pe picioarele-i scurte și crăcănate, sobarul satului, privește tot acest tablou, plin de curiozitate, cu niște ochi vioi, care rid.

Apoi, de după colțul izbei se ivește, hurducăind, o căruță. Se apropie, mînată la trap de un mujic bătrîn, tatăl flăcăului care pleacă la oaste, și se oprește în fața intrării.

Cu un aer grav, bătrînul coboară cufărul soldatului de pe trepte și fără a se uita la nimeni, îl pune pe paiele din lada căruței. Pe neașteptate, ostașul își îmbrățișează mama și coboară grăbit în fața casei. Se așază alături de cufăr în căruță și izbucnește deodată în hohote de plîns, cu capul lăsat pe cufăr. În urma lui se cațără muierea, cade în căruță și începe să urle pe glasuri diferite, de răsună tot satul. Cu un aer preocupat, bătrînul descurcă hamurile de sfoară și, trăgînd de ele, sare din mers pe marginea căruței...

Stînd printre fete, cu o armonică în mîini, un flăcău cîntă o prăjină, gătit cu o frumoasă cămașă verde, care pasămite atîta așteptase ca cei din căruță să plece odată, începu îndată să cînte. Fetele îi ținură isonul, cîntînd „de inimă albastră”. Izlazul se așternea ca o pată albă sub lumina tot mai puternică a lunii, încă amestecată cu ultimele licăriri ale asfințitului.

I

DIMINEAȚA, o discuție cu

Mișka, pe arie. A venit în permisie de pe front.

Un flăcău tânăr, aproape un băiețandru, dar are aceea uimitoare caracteristică a rușilor: vorbește întotdeauna și despre orice ca un om adus la disperare, nu crede în absolut nimic.

Eram la arie, în dosul grădinii, iar el tocmai trecu pe acolo, își aducea iapa cea sură de la cîmp.

Văzîndu-mă, s-a întors din drum și s-a apropiat de mine.

— Ziua bună și sănătate. Toată ziua v-a tot plimbați?

— Nu chiar toată ziua. Dar de ce?

— Păi, muierile strică, se tot miră într-una că, uite, pe dumneavoastră nu vă ia la război. Cică ați dat bani și ați scăpat. „Domnilor, zic ele, le convine: stau, zic, frumușel acasă!

— Nu stau toți acasă. Și domni au căzut destui, ca și de-ai voștri.

— Știu, doar am fost și eu acolo, și-am văzut. Apăi toantelor ce le poți cere? Dar astea-s nimicuri. Altceva vă întreb: cum mai stăm? Ce se întîmplă pe front? Dumneavoastră citiți ziarele în fiecare zi.

I-am răspuns că acum e liniște pretutindeni, dar că englezii și francezii îl mai bat ici și colo pe dușman.

Zîmbi cam amar la vorbele mele:

— Și noi, care va să zică, iar nimic?

— Cum adică, nimic?

— Păi așa. Se vede că noi n-o să-l alungăm pe neamț niciodată.

— O să se îndure Dumnezeu de noi și l-om alunga.

— Nu, acum, gata, aici rămîne!

— Ei, asta-i, „rămîne“!

— De bună seamă, rămîne! Cu ce să-l izgonim noi? Nici tunuri n-avem, numai niște mortiere de șase țoli.

— De unde-ai mai scos una ca asta?

— Așa spun agitatorii. Și-apoi, știu și eu.

— Nu-i adevărat. Acum avem de toate, încajuns. Și tunuri, și obuze.

— Da de unde, mortiere de șase țoli și atît, și artileria grea n-ai cu ce s-o transporti.

— Altă scorneală.

— Ei, scorneală! Păi pe un drum nenorocit ca ale noastre poți s-o transporti cu caii? Omori caii! Dai să scoți unul, te uiți, s-a împotmolit altul, de-un metru și jumătate s-a scufundat în pămînt, nici nu-i vezi botul din noroi. Nu, nemții nu-s așa!

— Dar cum sînt nemții?

— Păi neamțul trage linie ferată, iar după aceea tot transportă, și nici capul nu-l doare. Armatele noastre cum is? *Trupile regulate*, de-alea bune, ale țarului, toate au rămas acolo, iar *lezerva* asta, s-au cum i-o fi zicînd, asta nu-i armată! Îi aduce pe poziție și fug toți, care încotro. Își strîng mai virtos curcaua la nădrăgi și tunde-o! Toți ca unul!

— Ei, chiar toți?

— Vă dau cuvîntul meu. Gîndiți-vă numai: de ce să moară el, cînd acasă-i un trai... Acuma oricare muiere își poate pune ușor deoparte o sută sau două de ruble. În viața lor n-au dus-o atît de bine. Și dumneavoastră vorbiți de moarte. Nici gînd, nu ne trebuie una ca asta tocmai acum! Dădu din mîină, trase calul de friu și își văzu de drum, fără măcar să-și ia rămas bun.

În dimineața senină, răchitele înegrite, cu crengile aproape golașe și cu frunzele rare și pălite, mai păstrează încă beteala gerului, care între timp s-a mai muiat. Pe ariile, țărănești sclipește aurul stogurilor precaspăt înălțate, pe deasupra cărora se rotesc cîrduri de porumbei grași, bine hrăniți, dîndu-ți sentimentul unei toamne binecuvîntate, un sentiment de tihnă, de belșug. Da, așa este, „s-au îmbuibat.“ În depărtare, peste grădina noastră plutește ceața albastră-cenușie a dimineții, învăluind arțarii de un roșu delicat, nespus de frumos.

După cină, m-am dus prin sat. Se făcuse întuneric de-a binelea, noaptea era înviorătoare, răcoroasă.

După ce am lăsat în urmă satul și am ajuns pe coasta dealului, am zărit niște lumini jos, la moara lui Piotr Arhipov. M-am dus într-acolo.

Cobor și mă îndrept spre porțile deschise ale morii. Înăuntru, numai zgomot și trepidație, moara lucrează. Lângă pietrele rotitoare un felinar prăfuit luminează stins prin pîcla de făină, iar sus (clădirea nu are tavan) și de jur împrejur, prin colțuri, domnește o penumbră mohorită. Și aici miroase a făină, a făină umedă, cum miroase pîinea.

Piotr Arhipov stă lângă felinar. Seamănă cu Tolstoi: barbă bogată, albită de făină, cojoc de asemenea alb, șapcă la fel, trasă pînă pe sprîncene, ochi sfredclitori, gravi.

În fața lui șade pe o buturugă un mujic cîrlionțat pe care nu-l cunosc. Și-a rezemat un cot pe genunchi, trage din pipă și se uită în pămînt.

Dau binețe și mă așez și eu.

— Tocmai vorbeam despre război, zise Piotr Arhipov, căutînd să acopere zgomotul morii. Dumnealui, uite, nu crede în nimic, și-a pierdut nădejdea în victoria noastră.

Mujicul ridică ochii, zimbînd strîmb.

— Dar matale, Piotr Arhipici? Nici dumneata nu mai nădăjduiești? întreb eu.

Mă privește rece.

— Eu? Nu știu. Lasă-i să se războiască. Războiți-vă cît poștiți! Asta-i treaba voastră, domnilor dvoreni.

— Cum vine asta?

— Iac-așa. Nouă, mujicilor, atîta ne trebuie: să nu dăm nimănui nimic, să nu lăsăm pe nimeni să ne calce gospodăriile cu atîtea biruri și rechiziții. Să nu vină nimeni la noi, să nu ia nimic ce-i al nostru. Nici neamțul, nici ai noștri. Da.

Tăcu un timp, apoi vorbi din nou, cu glas tot mai tare, ca să-l putem auzi prin zgomotul morii:

— Da. Sau uite, vine săptămîna trecută unul cu niște semne pe umeri, curat ca ciupercile, și să-i dai fecior, să-i dai grîne... să-i dai cîte și mai cîte! Dacă nu ne merge —

apăi să ne împăcăm și gata socoteala! Nikolai Nikolaevici, flăcăul, ăsta zic cu oștean! Oho! Povestesc soldații ce fel de om este! Când îi vorba de adevăr, nici pe tat-su nu-l cruță. Se scoală în toiul nopții încetișor, să nu se ia vreun general după dînsul, și pleacă să controleze tranșeele. Când vede soldați proști, zice: „Noroc, prieteni, lăsați-vă în nădejdea mea. Eu nu dorm noaptea, stau și chibzuiesc, am grijă de soarta voastră.” Iar dacă-i vede pe domnii ofițeri, jucînd cărți și trîndăvind le taie capul cu sabia fără multă vorbă! Țsta zic și eu oștean!

Țăcu posomorît, apoi se ridică și se apropie de țeava tremurătoare prin care făina se scurgea ca un șuvoi albicios. Luînd un pumn de făină, o frămîntă, o miroși și apoi întrebă, aproape strigînd:

— Bine, dar omul acela unde-i acum?

— Care?

— Suhomlin.

Mujicul cîrlionțat care-și fuma pipa, stînd pe buturugă, hohoti cu un fel de șuier în glas și dădu din mîină.

— Ia te uită, zise el. Ți-ai adus aminte! Țsta dus a fost! De mult l-or fi aruncat cine știe unde, l-or fi și îngropat!

Piotr Arhipov îl privi cu asprime, se uită la umerii și la capul lui, apoi la mine, și mai sever:

— După dumneavoastră, unde poate să fie un om ca ăsta? Și ce i s-ar cuveni unui astfel de om? Ce poate el să facă pentru Rusia? Ce-a făcut pentru ea? A cui e vina că milioane de oameni zac acum în pămînt și putrezesc?

Scuturîndu-și mîna și ștergîndu-și-o de cojoc, se așeză și tăcu din nou. Apoi, pe același ton, dar mai liniștit:

— Da, cum se uită cei mari la noi, mujicii? Bagă-l unde-i mai rău, iar de noi, domnii, să nu te atingi, că noi sîntem coborîți cu hîrzobul din cer. Iar ăia, lasă-i să putrezească, proști din ăștia s-or mai prăsi și-așa, cu miile. Acuma iară se iau oameni, pentru ce? Ca să-i căsăpească și pe cîți au mai rămas? Dumneavoastră, boierule, zise el cu glas tare, cutezător, să ne spuneți deschis: ce-aveți de gînd, să ne omoare pe toți, iar vitele noastre să fie tăiate și mîncate în tranșee?

— Cum de nu ți-e rușine, Piotr Ahipici? Doar ești un om cuminte!

— Cuminte! făcu el, oarecum tulburat, apoi își încruntă deodată sprincenele și ridică glasul și mai tare: — Vă dă mîna să vorbiți! Dar eu am un fecior pe front, de două luni n-am primit nici o scrisoare. Unde-o fi? Ce-o fi cu el? Mort? Mai pe urmă, după ce ne vor omori pe toți, ce-o să vă faceți? Parcă văd că o să vă duceți la țar, și-o să-i spuneți: „Privește împărate, unde ți-e puterea acum? Nu ai nimic, totu-i curățat, numai cîmp neted, pustiu!”

ÎN DRUM spre Crimeca, vaporul plecat din portul Odesa opri noaptea în fața Eupatoriei.

Pe vapor și în jurul lui era un adevărat iad. Macaralele huruiau, toți zbierau din răspuțeri, și cei care primeau încărcătura, și cei care o trimiteau de jos, dintr-un șlep uriaș. Cu țipete, urlete și înghionțeli o gloată de orientali asalta pasarela, cățărându-se cu tot calabalicul, ca la ascdiu, cu o grabă turbată și de neînțeles. Un bec electric atârnat deasupra scării lumina puternic șuvoiul des și învălmășit de fesuri murdare și de turbane sub glugi, ochii holbați, umerii croindu-și drum, mâinile agățându-se spasmodic de parîma scării; larma era aceeași pînă la ultimele trepte ale scării, linse meru de valuri. Și acolo se stîrnise o încăierare, oamenii urlau, se poticneau, se agățau, se auzea plescăitul vîslelor, bărcile pline de pasageri se ciocneau, cînd săltate sus de tot pe creasta unui val, cînd prăvălindu-se în hăuri, pierind undeva în întuneric, sub bordajul vaporului. Iar trupul mătăhălos al navei, semănînd cu un delfin, se apleca meru cînd într-o parte, cînd în alta, ca pe arcuri.

În cele din urmă, zarva începu să se potolască.

Ajuns în dreptul cabinelor de clasa întii, un domn care se ținea foarte țeapăn, cu umerii drepți, sosit pe punte printre ultimii, își întinse biletul și sacul de voiaj unui servitor și, aflînd că nu mai sînt locuri în cabine, trecu la pupa. Acolo, în întuneric, erau așezate cîteva șezlonguri și numai într-unul din ele se zărea silueta întunecată a unui om pe jumătate culcat, învelit cu un pled. Noul pasager își alese un șezlong la cîteva pași mai încolo. Cînd se așcă, pinza se întinse formînd un culcuș cît se poate de comed și plăcut. Vaporul sălta și se lăsa iar în jos, purtat încet pe valuri, legănat într-una de curentul apei. Adia o briză lină, briza nopților de vară meridio-

nale, mirosind vag a apă de mare. O noapte ca toate nopțile liniștite de vară, cu cerul senin, presărat cu stele sfioase, licărind stins, deasupra beznei catifelate și străvezii. Luminile din depărtare erau palide și, la ceasul acela târziu, păreau somnoroase. Pe vapor totul intră curînd în ordinea statornicită; se mai auzeau ici-colo glasuri liniștite, comenzile de manevră, lanțul ancorei zăngănind... Apoi pupa începu să trepideze deasupra apei involburate de mișcarea elicelor zgomotoase. Luminile risipite pe țărmul depărtat, jos și plat plutiră în-
apoi. Tangajul încetă...

Cei doi călători stăteau atît de nemișcați în șezlongurile lor, încît puteai crede că dorm. Dar nu dormeau, se priveau cu luare-aminte, prin semiîntuneric. Și în cele din urmă primul, cel cu picioarele învelite în pled, spuse simplu și liniștit:

— Mergi și dumneata în Crimeea?

Al doilea pasager, cel cu umerii drepți, răspunse fără grabă, pe același ton:

— Da, în Crimeea și mai departe. Mă opresc un timp la Alupka, apoi plec la Gagra.

— Te-am recunoscut din capul locului, zise primul.

— Și eu te-am recunoscut, tot din prima clipă, răspunse al doilea.

— O întîlnire foarte ciudată și cu totul neașteptată.

— Cum nu se poate mai neașteptată.

— De fapt, nu doar că te-aș fi recunoscut, dar aveam o senzație tainică, presimțeam că, nu știu de ce, trebuie să apari, încît nici n-a mai fost nevoie să te recunosc.

— Aceeași senzație am avut-o și eu.

— Da? Foarte ciudat. Trebuie să admitem că în viață există totuși clipe, cum să le spun, cu totul neobișnuite. Poate că viața nu este totuși chiar atît de simplă, cum pare!

— Poate! Dar nu-i exclus să fie și altceva la mijloc: faptul că pur și simplu amîndoi am avut în aceeași clipă senzațiile acestea de presimțire.

— Tot ce se poate. Da, mai degrabă așa trebuie să fie.

— Și, vezi... Noi complicăm lucrurile, în timp ce viața poate fi foarte simplă. Seamănă, la urma urmei, cu învăl. mășeala de adineaori de pe pasarela pe care se înghesuiau dobitoicii accia, strivindu-se unii pe alții.

Au tăcut o vreme amîndoi. Apoi vorbiră din nou.

— Cîți ani sînt de cînd nu ne-am văzut? Douăzeci și trei de ani, nu? Întrebă primul călător, cel cu pledul.

— Da, aproape, răspunse celălalt. La toamnă se împlinesc exact douăzeci și trei de ani. Nu-i greu de loc să facem socoteala. Aproape un sfert de veac.

— E mult. O viață de om. Vreau să spun că viețile noastre, ale amîndurora, se apropie de sfîrșit.

— Da, da și? Ni-e frică oare de acest sfîrșit?

— Hm! Nu, desigur. Aproape de loc. Doar astea-s minciuni, cînd spunem că ni-e frică, adică atunci cînd ne străduim să părem înspăimîntați că viața a trecut și că peste vreo zece ani va trebui să putrezim în mormînt. Gîndește-te numai: în mormînt. Nu-i lucru de glumă.

— Ai perfectă dreptate. Am să spun chiar mai mult. Știi probabil cît sînt de, cum se zice, de celebru în lumea medicală?

— Cine n-o știe! Bineînțeles, știu. Dar ai aflat oare că și preasupusul dumitale servitor a devenit o celebritate?

— Cum să nu! Pot spune că sînt unul dintre admiratorii dumitale, un cititor asiduu, zise al doilea pasager.

— Da, da, două celebrități. Și ce voiai să spui?

— Am vrut să spun că, datorită celebrității mele, cu alte cuvinte datorită unor cunoștințe, nu cine știe ce, totuși cunoștințe serioase, știu aproape sigur că mi-au rămas de trăit nu zece ani, ci doar cîteva luni. Cel mult un an. Am o boală care nu iartă, diagnosticată cu precizie de mine însumi și de colegii mei de breaslă. Și, crede-mă, trăiesc totuși, ca și cînd nu s-ar fi întîmplat nimic, ca și cînd totul ar merge strună. Doar că zîmbesc sarcastic; am vrut, dragă Doamne, să mă ilustrez în cunoașterea tuturor cauzelor morții, ca să mă acopăr de glorie și să trăiesc din plin; și uite, am reușit de minune chiar cu propria mea moarte. Altfel, m-ar fi prostit ceilalți, m-ar fi dus de nas: „Ce tot spui, neică, las'că mai arătăm noi lumii ce putem, fir-ar să fie!“ Dar așa, cum să mă ducă de nas, cum să mă mintă? Ar fi stupid și caraghios. Ei se tem într-atîta de a nu părea caraghioși, încît uneori chiar sar peste cal în sinceritatea lor amestecată cu compasiune și lingușire: „Ce să-i faci, scumpe colega, doar n-o să încercăm noi să facem pe șireții cu dumneata... *Finita la commedia!*“

— Vorbești serios? Întrebă primul călător.

— Cît se poate de serios, răspunse celălalt. Și ce este esențial? Un oarecare Caius este muritor, *ergo* am să mor și eu,

dar cine știe când se va întâmpla aceasta. În cazul meu însă lucrurile stau din păcate cu totul altfel: nu cine știe când, ci peste un an. Oare e mult un an? La vară, uite, dumneata vei pluti poate pe valurile albastre ale mării în timp ce cinstitele mele oseminte vor zace la Moscova, în cimitirul Novodeviciu. Și ce-i cu asta? Iată că nu simt aproape nimic la acest gând și, ceea ce-i și mai rău, nu ca rezultat al curajului pe care mi-l atribuie studenții când le descriu cu lux de amănunte boala mea și evoluția ei ca un caz interesant din punct de vedere clinic, ci pur și simplu așa, dintr-o nesimțire imbecilă. Și la fel de puțin se sinchiesc și cei din jurul meu, toți cei ce-mi cunosc taina fatală. Uite, dumneata, de pildă, ești îngrijorat pentru mine?

— Îngrijorat? Nu, mărturisesc. Ba chiar nici un pic.

— Și bineînțeles, nu ți-e de loc milă de mine?

— Nu, de loc. De altfel, presupun că dumneata nu crezi în existența acelor locuri fericite, unde nu este durere, nici întristare, nici suspin, ci numai merele raiului?

— Ei, ce credință putem avea noi... Tăcură din nou.

Apoi scoaseră porttigaretile și își aprinseră câte o țigară.

— Trebuie precizat însă un lucru, zise primul, cel învelit cu pledul. Nici unul dintre noi nu pozează, nu facem teatru în clipa asta, nici unul în fața altuia și nici în fața unui ipotetic spectator. Vorbim amândoi, zău, foarte simplu, fără cinism premeditat, fără umbră de ironică lăudăroșenie, cea care oferă totuși oricând o oarecare mângiere și satisfacție; poftim, adică, uitați-vă la noi, cum ne purtăm, ca nimeni altul. Stăm de vorbă simplu, iar tăcerile noastre nu sînt semnificative, nu cuprind în ele nici urmă de stoicism. În general vorbind, animal mai voluptuos decît omul nu există pe pămînt, vicleanul suflet omenesc știe să-și găsească în toate o satisfacție. Dar în cazul nostru, al dumatăle și al meu, nu văd nici asta. Cu atît mai curios cu cît, folosesc expresia dumatăle, la nesimțirea noastră imbecilă trebuie adăugat și caracterul deosebit al relațiilor dintre noi. Că doar sîntem strîns legați. Adică, mai bine zis, ar trebui să fim foarte legați.

— Cum să nu, răspunse celălalt. Ce durere cumplită ți-am pricinuit eu, de fapt! Îmi închipui cît ai suferit.

— Da, și chiar mai mult decît se poate închipui. E în general groaznic coșmarul trăit de un bărbat — amantul sau soțul — căruia i s-a luat, i s-a suflat nevasta, care zile și nopți

în șir, aproape neînterupt, se zbate clipă de clipă în chinurile amorului propriu, imaginându-și, torturat de gelozie, fericirea rivalului său. Strivit de un dor deznădăjduit, iresponsabil, mai curind o slăbiciune sexuală pentru femeia pierdută, ar vrea s-o sugrume cu o ură dintre cele mai cumplite, și, în același timp, s-o copleșească cu cele mai umile dovezi ale devotamentului său de ciine credincios. E oricum o teribilă tortură, iar pe deasupra eu nu sînt totuși un îns dintre cei mai obișnuiți, ci unul cu multă sensibilitate, cu multă imaginație. Și atunci, închipuie-ți, te rog, prin ce-am trecut eu în decursul unor lungi ani.

— Chiar ani?

— Te asigur că cel puțin trei ani. Iar după aceea încă multă vreme numai gîndul la dumneata și la ea, la intimitatea dintre dumneata și ea mă ardea ca un fier înroșit. Nu-i greu de înțeles, de altfel. Dacă omul ți-a suflat, să zicem, logodnica, mai treacă-meargă. Dar amanta, sau, în cazul nostru, nevasta! Aceea cu care tu, iartă-mi franchiseța, te-ai culcat, și pe care o cunoști pînă la cele mai intime amănunte ale trupului și ale sufletului ei! Ce teren vast pentru imaginația unui om ros de gelozie! Cum să înduri certitudinea că ea aparține unui alt bărbat? E peste puterile unui om. Păi, de ce era cît pe ce să mă alcoolizez, să-mi zdruncin sănătatea și voința? De ce am pierdut fără rost anii cei mai rodnici ai puterilor și ai talentului meu? O spun fără să exagerez, m-ai frînt în două. M-am vindecat, desigur, dar ce folos? Nu mai existam, eu, cel de altădată, și nici nu mai puteam să exist. Gîndește-te că ai năvălit în existența mea, călcînd în picioare tot ce era mai sfînt pentru mine în ea! Alegîndu-și mireasa și văzînd-o pe Yasodhara, „cea cu trup de zeiță și ochi de ciută în prag de primăvară“ prințul Gawthama a comis, tulburat de ea, tot soiul de isprăvi, întrecîndu-se cu alți tineri. Își slobozi bunăoară arcul cu atîta strășnicie, încît se auzi la șapte mii de leghe depărtare. După aceea își scoase de la gît colierul de perle, o împodobi cu el pe Yasodhara și spuse: „Am ales-o, pentru că ne-am jucat împreună odinioară prin păduri, cînd eu eram fiu de vînător, iar ea, o fecioară a pădurilor: sufletul meu și-a amintit-o“. Ea purta în ziua aceea un vâl negru-auriu; prințul o privi și spuse: „Poartă vâl negru-auriu, deoarece cu milioane de ani în urmă, pe cînd eram vînător, am văzut-o prin păduri: era panteră și sufletul meu și-a adus aminte de ea!“ Iertată să-mi

fie toată poezia asta, dar cuprinde un mare și teribil adevăr. Caută să pătrunzi sensul adânc al acestor sublime cuvinte despre sufletul care și-a amintit și gîndește-te ce groaznic poate fi cînd această întîlnire, cea mai sfîntă dintre toate întîlnirile, o zădărnicește un străin. Cine știe, aș fi tras poate și eu cu arcu așa ca să se audă la mii de leghe depărtare. Și deodată, ai apărut dumneata...

— Și ce sentiment nutrești acum față de mine? întrebă domnul cel cu umerii drepți. Mînie, dezgust, sete de răzbunare?

— Nici unul din ele, inchipuie-ți. Cu toată tirada de mai sus, chiar nici unul. E îngrozitor, îngrozitor! Ca să zic așa, „inima mea și-a amintit“, de altfel, și dumneata știi cît se poate de bine, știi că eu nu mai simt absolut nimic. Altfel nici nu m-ai fi întrebat.

— Într-adevăr, știu. Și lucrul acesta este de asemenea înspăimîntător.

— Și noi totuși nu ne înspăimîntăm de loc. E îngrozitor: nu ne înspăimîntăm de loc!

— Da, chiar așa, nici un pic. Se vorbește atîta despre trecut! Și în fond, sînt vorbe goale. De fapt, oamenii nu au nici un trecut. Doar așa, un slab ecou din toate cîte s-au petrecut cîndva în viața fiecărui ins...

Tăcură din nou. Vaporul trepida, înaintînd; în văzduh creștea și se stîngea ritmic zgomotul molcom al valurilor ce alergau somnoroase de-a lungul chilei. Cablul lochului, care din timp în timp semnală nu știu ce anume cu un sunet subțire și tainic de clopoțel, șerpua monoton în dîra înspumată a pupei, care plescăia și ea monoton...

Apoi, pasagerul cu umerii drepți întrebă:

— Dar spune-mi... Ce ai simțit aflînd că ea a murit? Tot nimic?

— Da, aproape nimic. Cel mult, am fost mirat de propria mea indiferență. Desfăcînd ziarul într-o dimineață, mi-a sărit în ochi anunțul: „Prin voia lui Dumnezeu, cutare...“ Ți se pare foarte ciudat să vezi un nume cunoscut, al unui om apropiat, în chenarul acela negru, la rubrica necrologică a ziarului, tipărit solemn, cu litere groase... Apoi am încercat să fiu trist, să mă gîndesc; ia uite, este chiar ea, aceea care... Însă...

Mi-au dat a morții veste nepăsătoare buze,

Nepăsător am ascultat-o...

N-am reușit nici măcar să fiu trist. Am simțit doar un simulacru de milă... Și când te gîndești, era aceea pe care „și-o amintise sufletul meu“, era prima mea dragoste, atît de cumplită, care a dăinuit ani și ani. Am cunoscut-o în epoca de apogeu al farmecului ei, cînd era la vîrsta nevino-văției și a acelei încrederi și sfiiciuni aproape adolescentine, care tulbură nespus inima bărbatului, tocmai pentru că, așa zice, feminitatea trebuie să aibă și această trăsătură de încredere neputincioasă, sfielnică, ceva copilăresc, semn că fata, femeia tănuiește din totdeauna în sine viitorul prunc. Și doar eu am fost cel dintîi căruia, într-un fel de înfiorare și voluptate divină, ea i-a jertfit într-adevăr tot ce-i dăruise ei Dumnezeu; și doar trupul ei de fecioară, cu alte cuvinte tot ceea ce există mai frumos pe lume, i l-am sărutat de milioane de ori, cuprins de un extaz pe care nu l-am mai încercat niciodată în viață. Din pricina ei am fost mai tîrziu ani și ani, zi și noapte, înnebunit. Pentru ea am plîns, mi-am smuls părul din cap, am încercat să mă sinucid, am băut, am gonit caii pînă la istovire; cuprins de turbare îmi distrugeam lucrările cele mai bune, poate cele mai valoroase din cîte am scris vreodată... Dar iată că au trecut douăzeci de ani și îi privesc numele în chenar îndoliat fără să simt nimic și tot fără să simt nimic mi-o închipui în sicriu... O imagine neplăcută, atît. Te asigur că atît, și nimic mai mult. De altfel, astăzi desigur că și dumneata... nu mai simți nimic?

— Eu? Da, de ce-aș ascunde? Într-adevăr, aproape nimic...

Vaporul își urma drumul; în față se ridica șuierînd un val după altul, goneau plescăind de-a lungul chilei, iar în spate se lungea spumegînd cu vuiet monoton o diră palidă, ca un larg fâgaș nins. Adia un vînt călduț, iar deasupra coșului întunecat și parîmelor, deasupra catargului, sus, în înaltul cerului, se întindea nemișcată horbota stelelor.

— Dar știi ceva? spuse deodată primul pasager, dezmeticindu-se parcă. Știi ce este esențialul? Faptul că nu am putut face legătura între ea, cea moartă, și cealaltă, despre care vorbeam adineaori. Dar de loc. Cu nici un chip. Ea, cealaltă, era cu totul altceva. Și ar fi o minciună dacă aș spune că nu am simțit nimic pentru ea, pentru cealaltă. Așa că vorbele mele de adineaori erau inexacte. N-am spus ce trebuie și nici cum trebuie.

Interlocutorul lui întreabă după o vreme:

— Așadar? se interesă el.

— Așadar, aproape toată discuția noastră cade baltă.

— O, chiar așa să fie? se îndoi pasagerul cu umerii dreupți.

Ea, cealaltă, cum îi spui, ești dumneata, imaginea sentimentelor dumitale. Într-un cuvânt, ceva din ființa dumitale. Înseamnă, așadar, că te-ai zgîndărit și te-ai tulburat cu propriul dumitale „eu“. Încearcă să analizezi lucrurile mai adînc!

— Crezi? Nu știu. Poate să fie și așa... Da, s-ar putea...

— Și nici de propriul dumitale „eu“ n-ai fost tulburat mult timp? Zece minute. Să zicem, o jumătate de oră. O zi, poftim...

— Da, da. E îngrozitor, dar cred că ai dreptate. Și unde o fi ea acum? Acolo, uite, în cerul ăsta minunat?

— Numai Allah poate ști, dragă prietene. Mai curînd poate nicăieri.

— Crezi? Da, da... Așa o fi...

Întinsul larg al mării se așternea aproape ca un cerc, negru sub cupola diafană și luminoasă a cerului nocturn. Pierdut în această vastă arie rotundă, întunecată, micul vapor își urma stăruitor drumul. În urma lui, cărarea palid-lăptoasă, spumegînd alene, se întindea la nesfîrșit spre depărtări, spre locul în care cerul nopții se unea cu marea, unde, prin contrast cu acest alb-lăptos, orizontul părea întunecat și trist. Cablul lochului șerpuia fără încetare și zvonul subțire, ca un clinchet de clopoțel, trist și tainic totodată, semnala nu știu ce...

După un răstimp de tăcere, cei doi pasageri își urară simplu, cu glas scăzut:

— Noapte bună.

— Noapte bună.

I

ULTIMA zi fericită a lui Mitea la Moscova a fost în nouă martie. Cel puțin, așa credea el.

Mergea cu Katia pe bulevardul Tverskoi în sus. Se apropia de amiază. Iarna cedase dintr-o dată locul primăverii, la soare era aproape cald. Într-adevăr, parcă ar fi și sosit ciocirliile, aducînd cu ele căldură și bucurie. Totul în jur era ud, zăpada se topea, streșinile picurau, portarii spărgeau gheața de pe trotuare, aruncau de pe acoperișuri zăpada întărită, pretutindeni era lume multă și însuflețire. Norii care pluteau în țării se destrămau asemenea unui fum alb și subțire, contopindu-se cu cerul albastru și parcă ud. În depărtare, se înălța Pușkin, calm și îngîndurat, se vedeau strălucind cupolele mănăstirii Strastnoi. Dar cel mai grozav lucru era că ea, Katia, mai drăgălașă în ziua aceea decît oricînd, era nespus de sinceră și de afectuoasă, îl tot lua pe Mitea de braț, încrezătoare ca un copil, se uita de jos la el, care pășea alături puțin cam trufaș în fericirea lui, cu pași atît de mari, încît fata abia se ținea după el.

În dreptul statuii lui Pușkin Katia spuse pe neașteptate:

— Ce nostim îți alungești gura ta mare cînd rîzi, cu un fel de stîngăcie de băiețandru. Nu trebuie să te superi, tocmăi pentru zîmbetul ăsta te iubesc. Și pentru ochii tăi bizantini...

Străduindu-se să nu zîmbească, învingîndu-și mulțumirea tainică și simțindu-se în același timp ușor jignit, Mitea îi răspunse prietenos, uitîndu-se la statuia lui Pușkin, care se înălța acum chiar deasupra lor.

— Poți să mă socotești un băiețandru, deși în privința asta nu prea sîntem departe unul de celălalt. Să știi însă că eu semăn cu un bizantin așa cum semeni tu cu împărăteasa Chinei. V-ați pierdut capul de tot de atîta Bizanț și atîta Renaștere... N-o înțeleg pe maică-ta!

-- Să fii în locul ei m-ai ține încuiată într-un turn? întrebă Katia.

— Nu te-aș ține într-un turn, dar nici n-aș îngădui să-mi calce pragul liota aceasta boemă, vezi Doamne, artistică, toate aceste viitoare celebrități din studiouri și din conservatoare, ripostă Mitea, străduindu-se să rămână calm, nepăsător și prietenos totodată. Chiar tu îmi spuneai că Bukovețki te-a invitat să cinezi cu el la Strelna, iar Egorov ți-a propus să-i pozezi goală pentru o sculptură reprezentind nu știu ce val al mării în agonie, și tu ești desigur grozav de măgulită de asemenea onoare.

— La artă nu renunț, nici măcar pentru tine, zise Katia. Oi fi eu într-adevăr rea, cum spui tu adesea, urmă ea, deși Mitea nu-i spusese niciodată una ca asta, oi fi și ușuratică, tu însă ia-mă așa cum sînt. Și să nu ne mai certăm, nu mai fi gelos măcar astăzi, într-o zi atît de frumoasă! Cum de nu înțelegi că pentru mine tu ești totuși cel mai bun dintre toți, singurul? îi șopti ea, privindu-l ținută în ochi, afectată și amăgitoare, și, recită apoi, melancolic, trăgănat:

*E între noi o taină mută,
Sufletele ni s-au logodit...*

Aceste din urmă cuvinte, aceste versuri îl durură rău pe Mitea. În general, multe lucruri au fost în ziua aceea urite și dureroase. Urită a fost și gluma cu stîngăcia de băiețandru: glume de acest fel nu mai auzise el de la Katia, și nu erau întîmplătoare; deseori, Katia se arăta în multe privințe mai matură decît el, deseori (și fără intenție, în mod cu totul spontan), își dovedea superioritatea față de el, iar el percepea dureros toate acestea, ca semn al unei tainice experiențe vicioase. Urit era și acel „totuși” („pentru mine tu ești totuși cel mai bun dintre toți”) și faptul că atunci vorbise, nu se știe de ce, cu un glas deodată scăzut, dar cel mai dureroase au fost versurile și felul în care ea le-a rostit. Cu toate acestea, versurile recitate de ea, adică tocmai ceea ce îi amintea îndeosebi lui Mitea mediul care i-o răpea pe Katia, stîrnindu-i ura și gelozia, el le-a suportat relativ ușor în ziua aceea fericită de 9 martie, ultima lui zi fericită la Moscova, cum avea să gîndească mai tîrziu.

În ziua aceea, pe cînd se întorceau de la magazinul lui Zimmerman, unde Katia cumpărase cîteva piese de-ale lui

Skreabin, ea aduse vorba printre altele despre mama lui Mitea și spuse, rizînd:

— Nici nu-ți poți închipui cît mi-e de frică de dînsa, încă de pe acum!

Cine știe cum se făcuse, dar de cînd se iubeau nu vorbiseră niciodată pînă atunci despre viitor, despre finalitatea pe care-o va avea dragostea lor. Și iată, acum, Katia vorbise pe neașteptate despre mama lui și vorbise în așa fel, încît părea de la sine înțeles că mama lui Mitea este viitoarea ei soacră.

II

Apoi totul păru a merge ca și înainte. Mitea o conducea la studioul Teatrului de Artă, la concerte, la cercurile literare, ori stătea la ea acasă, pe strada Kislovka, pînă la două noaptea, profitînd de ciudata libertate pe care i-o dădea mama ei, o doamnă veșnic fardată, cu părul bătînd în roșu-zmeuriu, totdeauna cu țigara în gură, o femeie binevoitoare, simpatică (trăia de mult despărțită de soțul ei, care avea o a doua familie). Uneori, dădea și Katia o fugă pe la el, și toate întîlnirile lor în camera de student pe care el o închiriasc pe strada Molceanovka se scurgeau aproape numai și numai în beția amețitoare a sărutărilor. Pe Mitea îl urmărea însă gîndul că s-a întîmplat ceva cumplit, că ceva s-a schimbat, sau e în curs de schimbare la Katia.

Trecuse de mult vremea aceea de neuitat, senină cînd ei doi s-au întîlnit întîia oară, cînd, după ce abia făcuseră cunoștință, au simțit deodată că nu se mai satură să stea de vorbă (chiar de dimineța pînă seara), vremea cînd Mitea se pomenise, cu totul pe neașteptate, în acea lume de basm a dragostei pe care, în taină, o aștepta din copilărie, din anii adolescenței. Era un decembrie geros și senin, care zi de zi împodobeia Moscova cu o promoroacă geroasă și cu globul roșu-tulbure al soarelui coborît jos de tot la orizont. Ianuarie și februarie dusesse mai departe dragostea lui Mitea în vîrtejul unei neîncetate fericiri adevărate, sau cel puțin gata-gata să se transforme în realitate. Dar și atunci ceva începuse (tot mai des și mai des) să tulbure, să otrăvească această fericire. Și atunci i se părea adesea că există două Katii: una, aceea pe care din prima clipă, de cînd a cunoscut-o, Mitea o visa

și o dorea cu ardoare, și a doua, cea autentică, obișnuită, deosebindu-se chinuitor de prima. Cu toate acestea, pe atunci Mitea nu simțea încă nimic asemănător frământărilor lui de acum.

Toate puteau avea o explicație. Apăruseră grijile femeilor din prag de primăvară: cumpărături, comenzi, nesfârșite, transformări la tot felul de toalete și, asta-i drept, Katia era nevoită s-o însoțească deseori pe maică-sa la croitorese. Pe deasupra, se apropia și examenul la acea școală particulară teatrală unde învăța ea. De aceea, era cât se poate de firesc să fie preocupată și distrată. Cu asta se consola Mitea la tot pasul. Consolările însă nu foloseau; ceea ce spunea împotriva lor inima lui bănuielnică era mai tare și căpăta tot mai vădită confirmare nepăsarea lăuntrică a fetei față de el creștea mereu și, odată cu asta, bănuielile, gelozia lui. Ametind-o pe Katia cu laude, directorul școlii teatrale îi succea capul, iar ea nu se putea abține, îi povestea lui Mitea despre aceste laude. Directorul îi spusese: „tu ești mândria școlii mele” — spunea „tu” absolut tuturor elevelor — și, în afara cursurilor comune, în perioada postului mare, începuse să studieze cu ea și separat, pentru ca ea să se prezinte cât mai strălucit la examene. Se știa însă că el își corupea elevele, plecând în fiecare vară cu câte una în Caucaz, în Finlanda, ori în străinătate. Mitea începuse a bănui că directorul nutrește anumite intenții față de Katia, care, deși nu are nici-o vină în asta, simte totuși probabil, acest lucru, își dă seama și deci e ca și când ar avea de pe acum cu el relații murdare, criminale. Gîndul îl chinuia tot mai mult, pe măsură ce scădea interesul fetei față de persoana lui.

Părea că există ceva care-i distrăgea atenția, depărțînd-o de el. Mitea nu putea să se gîndească liniștit la director. Și parcă numai directorul?... Mereu i se părea că alte interese copleșesc dragostea Katiei. Față de cine și de ce? Nu știa, era gelos pe toți și pe toate, mai ales pe ceea ce-și închipuia că începuse ea să trăiască, ascunzîndu-se de el. I se părea că ea este tot mai mult atrasă undeva departe de el, că nu poate rezista tentației, că ar putea fi vorba de ceva la care ți-e și groază să te gîndești.

O dată, în prezența mamei ei, Katia îi spusese, jumătate în glumă:

— Dumneata, Mitea, ai un fel de a gîndi despre femei care amintește de Domostroii. Din dumneata are să iasă un

strașnic Othello. Uite, eu niciodată nu m-aș îndrăgosti de dumneata și nu m-aș mărita cu dumneata!

— Nici eu nu-mi închipui dragostea fără gelozie, ripostă maică-sa. După mine, cine nu e gelos nu iubește.

— Nu, mamă, urmă Katia, cu veșnica ei înclinare spre a repeta spuselor altora, gelozia nu-i decât lipsă de respect față de cel pe care îl iubești. Dacă nu are încredere în mine, înscamnă că nu mă iubește, încheie ea, ocolind înadins privirea lui Mitea.

— Totuși, după mine gelozia este însăși dragostea, obiectă maică-sa. Am citit undeva despre asta. Acolo acest lucru era demonstrat foarte bine, chiar cu exemple din biblie, unde însuși Dumnezeu este numit pizmuitor și zăcaș...

Cit despre dragostea lui Mitea, ea se manifesta acum aproape exclusiv prin scene de gelozie. Și nu era simplă această gelozie, ci cu totul deosebită, după cum i se părea lui. Katia și el nu pășiseră încă peste ultimul hotar al intimității, deși în ceasurile când rămâneau singuri își îngăduiau cam multe... Și de la o vreme, în aceste ceasuri ea era încă mai pătimașă decât altădată. Dar acum și acest semn îi părea suspect lui Mitea, trezind în el uneori un simțămînt îngrozitor. Toate simțămintele componente ale geloziei lui erau îngrozitoare, dar printre ele era unul mai cumplit decât toate și pe care Mitea nu știa, nu putea să-l definească și nici măcar să-l înțeleagă. Manifestările pasiunii, tocmai ceea ce — cînd o făceau ei doi, Mitea și Katia — era atît de dulce și reprezenta culmea fericirii, mai presus și mai frumos decât orice pe lume, devenea nespus de murdar, pîrîndu-i chiar o perversiune, cînd se gîndea la Katia și la un alt bărbat. În asemenea momente Katia îi stîrnea o ură cumplită. Tot ce, rămînînd singuri făcea el însuși cu ea, era pentru el plin de un farmec divin, sub semnul neprihănirii, al castității. Dar cînd își închipuia pe un altul în locul său, toate luau într-o clipă altă înfățișare, totul se prefăcea în ceva nerușinat, care-i stîrnea arzătoarea dorință de a o sugruma pe Katia, pe ea în primul rînd, nu pe rivalul închipuit.

III

Ziua examenului, care avu loc în a șasea săptămînă a postului mare, îndreptăți parcă și mai mult frămîntările sufletești ale lui Mitea.

Acolo Katia nu-l mai vedea de fel, nu-l băga în seamă, era cu desăvîrșire străină, aparținînd tuturor, publicului.

Avu mare succes. Era îmbrăcată toată în alb, ca o mireasă, și emoția o făcea fermecătoare. A fost aplaudată cu multă căldură de toți, iar directorul, un actor plin de el, cu ochi melancolici, lipsit de pasiune, stînd în rîndul întii numai ca să se grozăvească, îi arunca în răstimpuri cîte o observație, vorbind încet, dar în așa fel ca să audă toată sala, și asta era de nesuportat.

— Recită mai puțin rolul, îi spunea el convingător, calm și atît de autoritar ca și cînd Katia era un bun al lui. Nu juca, trăiește, urma el răspicat.

De neîndurat. De neîndurat era și recitarea care stîrnea aplauze. Katia se aprinsese la față, era tulburată, glasul ei suav se frîngea uncori, i se tăia răsufllarea, ceea ce era înduioșător, fermecător. Dar recita pe acel ton cîntător, banal, fals și stupid ce era socotit arta supremă a recitării în mediul pe care Mitea îl ura cu înverșunare și în care Katia trăia de mult cu toate gîndurile și visurile ei. Nu vorbea, ci exclama tot timpul cu o patimă languroasă, monotonă, ca un fel de rugă nedomolită, lipsită de justificare în insistența ei; și lui Mitea îi venea să intre în pămînt de rușine pentru ea. Cel mai groaznic era însă acel amestec de puritate angelică și de viciu pe care-l avea în ea, în expresia fețișoarei și în rochia ei albă, care pe estradă părea mai scurtă fiindcă toți cei din sală o priveau de jos, în pantofiorii ei albi și picioarele strînse în ciorapi albi de mătase. „Fata cînta în corul bisericii”¹, spunea Katia cu o naivitate peste măsură de afectată, despre o fată curată ca un inger. Și Mitea simțea intens intimitatea lui cu Katia, așa cum simți întotdeauna pentru cineva pe care îl iubești atunci cînd te afli într-o mulțime de oameni. Pătruns de ostilitate, era în același timp mîndru de Katia, conștient de faptul că totuși doar lui îi aparține, încercînd totodată și o durere sfîșietoare: nu, nu-i mai aparține!

După examen, au urmat din nou zile fericite. Mitea însă nu mai credea în ele cu ușurința de altădată. Amintindu-și de examen, Katia zicea:

— Ce prost ești! Nu simțcai oare că recitam atît de frumos numai și numai pentru tine, pentru nimeni altul!

¹ Vers dintr-o poezie de A. Blok.

Dar el nu izbutea să uite prin ce trecuse la examen și nu-i putea mărturisi că aceste sentimente nu l-au părăsit nici acum. Trăirile lui tainice le intuia însă și Katia, și o dată în timp ce se certau, ea exclamă:

— Nu înțeleg, de ce mă mai iubești, dacă socoți că am atâtea trăsături rele! De fapt, ce vrei de la mine?

Nu-și dădea seama nici el de ce o iubește, deși simțea că dragostea lui nu numai că nu scade, dar crește mereu, odată cu acea luptă geloasă, chinuitoare, pe care o purta cu cineva din pricina ei, din pricina acestei iubiri, a puterii ei tot mai mari, a exigenței ei crescînde.

— Îmi iubești numai trupul, nu și sufletul! îi aruncă într-o zi Katia cu amărăciune.

Din nou spusele altcuiva, teatrale; dar cu tot absurdul și cu toată banalitatea lor, se refereau la ceva dureros, chinuitor, nerezolvabil. Nu știa de ce o iubește, nu putea spune exact ce anume voia de la ea... Ce înseamnă, în general, a iubi? Era cu atât mai imposibil de răspuns la aceste întrebări cu cît nici ceea ce auzise Mitea despre dragoste, nici ceea ce citise despre ea nu-i dădea o definiție exactă a dragostei. În cărți și în viață toți se înțeleseseră parcă, o dată pentru totdeauna, să vorbească fie numai despre o dragoste aproape imaterială, fie numai despre ceea ce se cheamă senzualitate, pasiune. Dragostea lui nu semăna nici cu una, nici cu alta. Ce simțea pentru ea? Sufletul, sau trupul ei îl aducea într-o stare vecină cu leșinul — un fel de beatitudine, fericire dinainte de moarte — atunci cînd îi descheia bluza și-i săruta sîinii divini, fermecători, sîini de fecioară, dezgoliți cu un fel de supunere ce-i zguduia sufletul, cu un fel de nerușinare a celei mai pure nevinovății.

IV

Katia se schimba tot mai mult. Succesul pe care l-a avut la examen juca un rol însemnat în această schimbare continuă. Mai existau însă și alte cauze.

Odată cu venirea primăverii, Katia se prefăcu fără veste într-o tină ră doamnă mondenă, elegantă, veșnic grăbită. Acum lui Mitea îi era rușine cu coridorul lui întunecos, de cîte ori venea ea — de la un timp numai cu trăsura — și cînd, foșnindu-și rochia de mătase, trecea repede prin acest coridor, cu voaleta lăsată pe față. Acum ea era totdeauna tandră cu

el, dar totdeauna întârzia și scurta întîlnirile, spunînd că iar trebuie să meargă cu mama la croitoreasă.

— Pricepi, ne facem elegante, de să te crucești! spunea ea, privindu-l cu ochii lucind, rotunzi, veseli și mirați. Își dădea prea bine seama că Mitea nu o crede; spunea totuși vorbele acestea pentru că de la o vreme nu mai aveau despre ce vorbi.

Nu-și mai scotea aproape niciodată pălăria, rămînea cu umbreluța în mînă, șezînd gata de plecare pe marginea patului lui și scoțîndu-l din mînți cu pulpele ei în ciorapi de mătase. Iar înainte de a pleca — anunțîndu-l că seara iar n-o să fie acasă, pentru că iarăși trebuie să meargă cu mama undeva! — făcea de fiecare dată același lucru, cu scopul vădit de a-l amăgi, de a-l răsplăti pentru ceea ce ea numea chinurile lui „stupide”: își furișa privirea spre ușă, aluneca de pe pat și, atingîndu-i genunchii cu șoldurile, șoptea, grăbită:

— Hai, sărută-mă odată!

V

Spre sfîrșitul lui aprilie, Mitea hotări să se odihnească de toate acestea și să plece la țară.

Se chinuia pe el, o chinuia și pe Katia pînă la istovire, iar chinul acesta era cu atît mai de nesuportat, cu cît nu prea aveau motive să se chinuiască: într-adevăr, ce se întîmplase, ce vină putea el să-i aducă fetei? Într-o zi, cu fermitatea disperării, Katia îi spuse:

— Da, pleacă, pleacă, eu, una, nu mai pot îndura. Trebuie să ne despărțim pentru un timp, să clarificăm relațiile dintre noi. Ai slăbit în așa hal, că mama te crede tuberculos. Nu mai pot!

Și s-a hotărît că Mitea pleacă. Dar spre uimirea lui, deși copleșit de durere, Mitea pleca totuși aproape fericit. Îndată ce plecarea lui a fost hotărîtă, totul deveni pe neașteptate iarăși ca altădată. Că doar, în adîncul inimii, el nu voia să creadă în toate acele lucruri îngrozitoare care nu-i dădeau pace ziua și noaptea. A fost de ajuns cea mai mică schimbare în atitudinea ei, pentru ca totul să se schimbe în ochii lui. Iar Katia redevenise tandră și pasionată, de astă dată fără nici o prefăcătorie, o simțea, cu sensibilitatea aceea

fără greș proprie firilor geloase; și iarăși întârzia la ea acasă, pînă la două noaptea, și iar aveau ce vorbi; cu cît se apropia ziua plecării, cu atît mai stupidă părea despărțirea, necesitatea de „a-și clarifica relațiile“. O dată chiar, Katia izbucni în lacrimi — ea, care nu plîngea niciodată — și aceste lacrimi i-o făcură deodată atît de apropiată, atît de dragă, și-l pătrunse un sentiment intens de milă și parcă de vinovăție față de ea.

La începutul lui iunie, mama Katiei pleca pentru toată vara în Crimeea și o lua cu dînsa. Hotărîră să se întâlnească la Mishor, Mitea urmînd să vină și el acolo.

Se pregătea de plecare, umbla prin Moscova în starea aceea de amețală cînd omul se ține încă pe picioare, dar este minat de o boală grea. Era bolnav, năucit de nefericirea lui și, în același timp, bolnav de fericire, înduișat de intimitatea lor renăscută, de grija ei pentru el — l-a însoțit prin prăvălii, cînd și-a cumpărat curele pentru bagaje, ca și cînd i-ar fi fost logodnică sau soție — și, în general, de repetarea atîtor lucruri ce-i aminteau prima epocă a dragostei lor. La fel percepea el și cele din jur, casele, străzile, oamenii trecînd pe jos sau în trăsură, vremea care se posomora cînd și cînd, cum se întîmplă primăvara, mirosul de colb și de ploaie, mireasma plopilor înmuguriți prin curți și pe ulicioare, amintind mirosul care stăruie în biserică: toate îi vorbeau de amarul despărțirii și de dulcea speranță a verii, a revederii în Crimeea, unde nimic nu le va mai sta în cale și totul se va realiza (deși nu știa nici el ce anume era acest „tot“).

În ziua plecării trecu pe la el, ca să-și ia rămas bun, Protasov. Printre elevii claselor superioare și printre studenți întîlnești adesea tineri care și-au luat obiceiul unei atitudini binevoitor-ironice, aerul omului mai în vîrstă și cu multă experiență de viață. Așa era și acest Protasov, unul dintre prietenii cei mai apropiați ai lui Mitea, singurul lui prieten adevărat care, în ciuda firii închise și taciturne a lui Mitea, cunoștea toate tainele iubirii lui. Privi o vreme la Mitea care-și lega valiza cu mîini tremurătoare, apoi, cu un surîs ironic de înțelepciune tristă spuse:

— Copii mai sînteți, Doamne, iartă-mă! Dar după cîte s-au întîmplat, scumpul meu Werther din Tambov, ar fi timpul să pricepi că, în primul rînd, Katia este o femeie tipică și că în treaba asta nici măcar șeful poliției nu poate

ajuta cu nimic. Tu de asemenea ești un bărbat tipic, îți vine să te urci pe pereți, îi vii cu vorbe mari despre instinctul de perpetuare a speciei și, bineînțeles, toate acestea sînt pe deplin întemeiate, legitime, ba chiar, într-un anumit sens, sacre. Trupul tău este suprema rațiune, cum, pe bună dreptate, a observat *Herr Nietzsche*. Dar legitim este și faptul că, pe acest drum sacru, tu poți să-ți frîngi gîtul. Există în lumea animală indivizi care sînt meniți să plătească cu prețul propriei existențe primul și ultimul lor act de dragoste. Dar cum pentru tine acest lucru nu-i tocmai obligatoriu, fii cu ochii în patru, păzește-te. În general, nu te pripă, „iuncher Smidt, pe cîntea mea, vara se-ntoarcă!” Lumea nu s-a isprăvit cu Katia! Văd după eforturile tale de a sugruma geamantanul că nu ești de fel de acord cu ce-ți spun și că situația îți convine. În cazul acesta, iartă-mi sfatul necerut și aibă-te-n pază sfîntul Nicolae făcătorul de minuni, împreună cu toți ucenicii lui!

Iar cînd, după ce îi scutură cu putere mîna, Protasov plecă, Mitea strîngînd în curele perna și pledul, auzi tunînd prin fereastra deschisă spre curte glasul studentului de peste drum, care-și încerca vocea, cîntînd *Azra* studia canto și exersa de dimineața pînă seara. Mitea începu atunci să se grăbească, legă cum legă curelele, își luă șapca și se îndreptă spre strada Kislovka, să-și ia rămas bun de la mama Katiei. Cuvintele și melodia cîntată de student răsunau și se repetau în el atît de insistent, încît nici nu-i vedea pe trecători, mergea și mai amețit decît umblase în ultimele zile. Într-adevăr părea că totuși lumea s-a isprăvit, că „iuncherul Smidt vrea să se împuște cu pistolul”. Ei ce să-i faci, dacă s-a isprăvit, s-a isprăvit, gîndea el și din nou se întorcea la cîntecul în care se povestește cum, în toată splendoarea frumuseții ei, tînăra fiică a sultanului îl întîlnea pe sclavul maur care sta lîngă havuz „mai palid ca moartea” și cum, întrebîndu-l într-o zi cine-i și de unde e, el i-a răspuns, la început dușmănos, dar smerit, cu ursuză simplitate:

Mă numesc Mahomed...

și încheind cu un strigăt tragic, de extaz:

*Sînt din neamul năpăstuiților Azri,
Îndrăgostindu-ne, murim!*

Katia tocmai se îmbrăca, se pregătea să meargă la gară, să-l petreacă pe Mitea; îi strigă din camera ei — din camera unde petrecuse el atâtea ceasuri de neuitat! — că va fi și ea la gară înainte de primul semnal. Femeia cea simpatcă, blndă, cu părul zmeuriu, ședea singură și fuma; îl privi cu multă tristețe, înțelegea pesemne de mult cum stau lucrurile, bănuia tot ce se întâmplă. Roșu la față, cuprins de un tremur lăuntric, îi sărută mîna delicată și veștedă, plecîndu-și capul într-un gest filial, iar ea îl sărută ca o mamă de cîteva ori pe frunte și pe tîmplă și-l binecuvîntă cu semnul crucii.

— Eh, dragul meu, îi spuse ea cu un zîmbet șovăitor, repetînd cuvintele lui Griboedov, trăiește rizînd. Și Hristos să te aibă în pază, du-te sănătos, du-te...

VI

După ce isprăvi cu tot ce mai avea la hotel, își urcă bagajele într-o birjă pociltită, ajutat de servitorul hotelului, și urcă stîngaci alături; îndată ce trăsura se urni din loc, pe Mitea îl năpădi deodată acel sentiment care-i încearcă pe oameni cînd pleacă undeva, cînd s-a sfîrșit (și pentru totdeauna) o anumită perioadă din viață, și, în același timp, o neașteptată ușurare, speranța în ceva nou, care va începe. Se liniștise oarecum și începu să privească în jur, mai înviorat, cu alți ochi pareă. S-a terminat, adio, Moscova, cu toate cele trăite acolo! Cernea o ploaie măruntă, cerul era posomorît, ulicioarele se căseau pustii, caldarimul întunecat ca și cînd ar fi fost de fier, casele se înșirau triste, murdare. Calul mergea cu o încetineală chinuitoare și din cînd în cînd îl silca pe Mitea să-și întoarcă fața și să-și țină răsufierea. Trecură de Kremlin, de Pokrovka, și o luară din nou prin niște ulicioare în ale căror grădini cîte-o cioară răgușită croncănea de mama focului a ploaie, sau vestind seara care se apropia; și totuși pretutindeni era primăvară, văzduhul mirosea primăvăratesc. În cele din urmă ajunseră cu bine la gară și Mitea se repezi în fugă pe urmele hamalului, prin clădirea plină de lume, pe peron, apoi de-a lungul liniei a treia unde era tras trenul de Kursk, lung și greoi. Și în toată mulțimea aceea imensă și urită care asalta trenul, printre toți hamalii care împingeau zoriți cărucioarele cu bagaje,

printre huruituri și strigăte de tot felul, o zări într-o clipă pe aceea care, „în toată splendoarea frumuseții“, stătea singuratică, retrasă, părind o ființă cu totul deosebită nu numai în mijlocul acestei mulțimi, dar și în lumea întreagă. Clopotul bătuse primul semnal — de data aceasta el întârziase, Mitea, nu Katia. Ea sosise înaintea lui, și asta era înduioșător, îl aștepta; se repezi la el, mereu cu grija aceea de soție sau de logodnică:

— Dragul meu, ocupă-ți repede un loc. Acuși o să bată și al doilea semnal!

După al doilea semnal stătea, și mai înduioșătoare, pe peron, uitându-se de jos la Mitea, oprit în ușa unui vagon de clasa a treia, ticsit și duhnind. Totul era fermecător la Katia — fețișoara ei frumușică, simpatică, silueta micuță, prospețimea și tinerețea ei, amestecul de feminitate și de aer copilăresc, ochii ridicați în sus, strălucitori, pălărioara albastră, modestă, dar elegantă, și chiar taionul ei gri închis, căruia Mitea îi simțea cu adorație pînă și stofa și mătasea căptușelii. Stătea în picioare, slab, deșirat, încălțat pentru drum cu cizme înalte grosolane, în scurta veche cu nasturi lucitori de alamă roșietică. Uite că totuși Katia îl privește cu ochi sinceri, dragăstoși și triști. Al treilea semnal răsună atît de neașteptat și de brutal în inima lui, încît Mitea sări ca un nebun de pe platforma vagonului și, la fel de înebunită de groază, se repezi și Katia spre el. Își lipi buzele de degetele ei înmănușate și, sărind înapoi în vagon, cu ochii plini de lacrimi, își flutura frenetic șapca, în extaz, în timp ce ea, prinzîndu-și fusta cu mîna, începu să alerge, depărtîndu-se înapoi odată cu peronul, cu ochii ațintiți mereu asupra lui. Se depărtau din ce în ce mai repede, vîntul îi ciufulea lui Mitea părul tot mai tare; o privea pe Katia, aplecat pe fereastră vagonului, iar locomotiva își lua vînt, tot mai necruțătoare, cerind cale liberă cu mugetul ei nerușinat și amenințător; și deodată, cineva o smulse parcă și pe Katia, și capătul peronului...

VII

Lungul amurg de primăvară începuse de mult, mai întunecos acum din pricina norilor de ploaie; vagonul huruia greoi; înaintînd printre cîmpurile golașe și răcoroase — pe

cîmpii primăvara abia sosise — controlorii treceau pe culoare, cerînd biletele și punînd luminări în felinarele din vagoane; Mitea stătea tot lingă geamul ce zăgănea într-una, simțînd mereu mirosul pe care i-l lăsase pe buze mînușa Katiei, ars încă de flacăra vie a ultimei clipe, clipa despărțirii. Și toată iarna petrecută la Moscova — lungă, fericită și chinuitoarea iarnă care îi transformase întreaga viață — i se perinda prin gînd, de data asta într-o lumină cu totul nouă. Într-o lumină nouă, încă o dată nouă, îi apărea acum și Katia... Da, da, cine-i și ce-i este ea? Dar dragostea, patima, sufletul, trupul? Acestea ce sînt? Nimic din toate acestea nu există; altceva, cu totul altceva! Iată, parfumul mînușii, oare asta nu-i tot Katia, nu este dragostea, sufletul, trupul? Și mujicii, muncitorii din vagon, și femeia ce-și duce la toaletă copilul urît, și luminările arzînd anemic în felinarele încinse, și amurgul pe cîmpiile acelea golașe, primăvăratice, toate erau dragoste, suflet, toate erau chin și bucurie nespusă.

Dimineața trecură de Orel, se făcu o transbordare, trebui să ia un tren local, tras pe o linie depărtată. Și Mitea simți ce simplă, liniștită și apropiată era această lume în comparație cu aceea a Moscovei, care acum se retrăsese undeva peste șapte mări și șapte țări, undeva unde totul era Katia, acum atît de stingheră parcă, jalnică, iubită numai cu duioșie! Pînă și cerul, mînjit pe alocuri de albastru-vinăt spălăcit al norilor de ploaie, pînă și vîntul, toate sînt aici mai simple, mai liniștite... De la Orel, trenul mergea mai încet; stînd într-un vagon aproape gol, Mitea mîncea fără grabă o turtă de Tula. Apoi trenul își luă avînt și, legănîndu-l neîncetat, îl adormi.

Se trezi abia la Verhovoie. Trenul era oprit în gară, pe peron era destulă lume și forfotă, dar tot o atmosferă de fund de provincie. Mirosul, plăcut, a bucătărie, de la bufetul gării. Mitea înghiți cu plăcere o farfurie de ciorbă de varză și bău o sticlă de bere, apoi ațipi iar — o oboseală cumplită îl copleșise. Cînd se trezi a doua oară, trenul gonea printr-o pădure de mesteceni în haine de primăvară, pe care o cunoștea. În gara următoare trebuia să coboare. Se lăsă iarăși amurgul mohorit de primăvară, prin fereastra deschisă venea un iz de ploaie și parcă de ciuperci. Pădurea se înălța încă golașă, dar huruitul trenului răsuna mai deslușit aici

decît afară, în cîmp, iar în depărtare se şi zăreau clipind luminiţele triste ale gării ce se apropia. Iată ochiul înalt şi verde al semaforului — atît de plăcut vederii într-un amurg ca acesta, într-o pădure golaşă de mesteceni — şi trenul trecu, păcănind, pe altă linie... Doamne, ce jalnic, ce rustic şi ce drag i se pare argatul care îl aşteaptă pe peron pe tînărul cuconaş!

Amurgul şi norii se întuneceau tot mai mult, în timp ce, lăsînd gara în urmă, treceau prin satul mare, şi el la fel de murdar, primăvăratec. Totul pierea în acest amurg neobişnuit de molatec, în liniştea adîncă a pămîntului, a nopţii accentuate de norii de ploaie cu contururi difuze, atîrînd jos de tot; şi Mitea iar se miră şi se şi bucură văzînd ce liniştit, ce sărăcăcios, ce simplu este satul, cu izbele lui afumate şi fără horn, în care toată lumea s-a culcat de mult, odată cu găinile — cum trece Buna Vestire, ţăranii nu mai aprind seara lumini — şi ce bine e în lumea aceasta, caldă şi întunecoasă, a stepei! Trăsura se hurduca la hopuri, prin noroaie, în fundul ogrăzii unui gospodar înstărit stejarii se înălţau încă golaşi, neprietenosi, negri de cuiburile stîncuţelor. Lingă izbă şedea un mujic ciudat, răsărit parcă din vremuri de demult, privind ţintă întunericul; era desculţ, purta un suman rupt şi căciulă de oaie peste nişte laţe drepte. Porni deodată o ploaie caldă, blindă, înmiresmată. Mitea se gîndi la fete, la muierile tinere care dorm în aceste izbe, la tot ce e legat de femei şi de care el se apropiase în iarna aceea datorită Katiei, şi toate se contopiră — Katia, fetele de la ţară, noaptea, primăvara, mireasma ploii, izul pămîntului arat, gata să primească sămînţa să rodească, mirosul sudorii de cal şi amintirea ce stăruia în el, aceea a parfumului mînuşii de antilopă...

VIII

Viaţa la ţară începu cu zile liniştite, pline de farmec.

În seara cînd sosi de la gară, imaginea Katiei păli, se risipi în cele înconjurătoare. Adică nu, era doar o părere, o părere care dăinui cîteva zile, timp în care Mitea îşi implinea somnul, se întrema, se obişnuia cu noutatea impresiilor cunoscute din copilărie, impresii legate de casa părintească,

de sat, de primăvara la țară, de firea care, în toată goliciunea și pustietatea ei primăvăratecă, se pregătea, tânără și curată, să înflorească din nou.

Moșia nu era mare; casa, veche și simplă; gospodăria, nu prea complicată, nu cerea prea multe slugi la curte. Pentru Mitea viața începu să se scurgă liniștită. Sora lui, Ania, elevă în clasa a doua de liceu, și fratele lui, adolescentul Kosteia, elev la liceul militar, erau încă la Orel, la învățătură, urmînd să se întoarcă acasă pe la începutul lui iunie. Mama, Olga Petrovna, era prinsă ca întotdeauna cu gospodăria (la care nu avea ajutor decît pe vechil — starostele, cum îi ziceau slugile), pleca adesea la cîmp, iar seara se culca îndată ce se întuneca.

Cînd, a doua zi de la sosire, după un somn de douăsprezece ore în șir, Mitea spălat și primenit, ieși din odaia lui înșorită — ferestrele dădeau în grădină, spre răsărit — și trecu prin celelalte camere, simți cu intensitate cît de familiare îi erau toate, de o simplitate pașnică ce liniștea și sufletele și trupul. Pretutindeni, toate erau la locurile lor obișnuite, ca și cu ani în urmă, și mirosea la fel de cunoscut și de plăcut; pretutindeni se făcuse curățenie în vederea sosirii lui, în toate odăile se spălasă dușumeaua. Mai aveau de spălat în salonul mare, unde se intra din vestibul, — camera lacheilor — cum i se mai spunea încă și acum. O tânără țărăncă pistruiată, tocmită din sat cu ziua, stătea pe pervazul ferestrei de lingă ușa dinspre balcon, se întindea spre geamul de sus, frecîndu-l de-l făcea să țiuie și oglindindu-se în geamurile de jos, ca o imagine albăstrie, depărtată. După ce scoase din căldarea cu apă caldă o cîrpă mare, Parașa, slujnica, se apropie pe podeaua plină de apă, desculță, cu picioarele-i albe, pășind pe călcîile mici, și spuse repezit, prietenos, ștergîndu-și cu încheietura mîinii sudoarea de pe fața-i înfierbîntată:

— Duceți-vă să vă beți ceaiul, măicuța dumneavoastră a plecat la gară cu starostele, încă înainte să se lumineze de ziua. Dumneavoastră pesemne nici n-ați auzit...

Și pe loc Katia își impuse autoritar existența: Mitea constată că îl cuprinde o dorință năvalnică la vederea acestui braț de femeie, cu mîneca suflecată, și a siluetei pline de feminitate, cambrată, a țărăncii cocoțate pe fereastră, la vederea fustei care ascunde picioarele ei goale, vînjoase, și simți

cu bucurie puterea Katiei asupra lui, înțelese că-i aparține ei, îi desluși prezența tainică în toate impresiile acestei dimineți.

Și prezența aceasta se făcea simțită pe zi ce trece tot mai viu și mai viu, mai minunată, pe măsură ce Mitea își revenea, se liniștea și o uita pe acea Katia obișnuită, care la Moscova, atât de des și de chinuitor, nu se contopea cu acea Katia creată de dorința lui.

IX

Pentru prima oară în viață se vedea acasă ca om în toată firea, cu care chiar și mama se purta altfel decât înainte; și, ceea ce era esențial, purta în suflet prima lui dragoste adevărată, înfăptuind ceea ce în taină așteptase cu întreaga lui ființă încă din copilărie, din anii adolescenței.

În cea mai fragedă copilărie se trezise în el, licărise ceva ce graiul omenesc nu e în stare să exprime. Cîndva, undeva — trebuie să fi fost tot primăvară — el, mic de tot, stătea într-o grădină, lângă niște tufe de liliac — își amintea că miroseau a cantaridă — alături de o tină ră femeie, probabil dădaca lui, și deodată parcă ceva se învăluisse într-o lumină cerească, fie chipul ei, fie sarafanul pe pieptul ei plin, și simțise ca un val fierbinte trecînd prin el, răscolindu-l, tocmai ca pe un prunc în pîntecele mamei... Dar asta s-a petrecut ca în vis, ca un vis a fost și tot ce-a mai urmat, în copilărie, în adolescență, în anii cînd a fost elev de liceu. Se lăsa cuprins de un sentiment de ciudată încîntare, cu totul deosebit, ba pentru o fată, ba pentru alta; fetițele veneau însoțite de mamele lor la petrecerile lui de copil. Încerca un sentiment de curiozitate lacomă față de fiecă mișcare a acelei mici ființe încîntătoare, cu totul deosebită de el, cu rochiță, cu pantofiori și cu o fundă mare de mătase pe căpșorul ei mic. A fost (asta mai tîrziu, în capitala gubernică) și un sentiment de adorație care a durat aproape o toamnă întreagă, un sentiment de astă dată mult mai conștient, pentru o mică elevă de liceu pe care o zărea deseori, scara, peste gard, cățărata într-un pom din grădina vecină. Viociunea și veselia ei, rochița cafenie, pieptenul rotund din păr, mînuțele ei, nu prea curate, rîsul, țipetele răsunătoare,

toate îl făceau pe Mitea să se gândească la ea de dimineață pînă seara, să fie trist, chiar să plîngă uneori, dorind, așteptînd neostoit ceva de la ea. Pe urmă și asta s-a sfîrșit de la sine, s-a uitat cumva, și au urmat alte stări, mai mult sau mai puțin prelungite, totdeauna tainice, au urmat aprige bucurii și dureri de îndrăgostit, îndrăgostiri subite la cîte un bal de liccenți... cînd simțea, așa, un dor în tot trupul și în inimă, presimțiri tulburi, o așteptare nelămurită...

Se născuse și crescuse la țară, dar, elev fiind, primăvara o petrecea vrînd-nevrînd la oraș, și numai o singură dată, cu doi ani în urmă, cînd venise acasă cu o săptămînă înainte de lîsata secului, s-a îmbolnăvit și luna martie și jumătate din aprilie a rămas la țară, în convalescență. A fost o primăvară de neuitat. Vreo două săptămîni a stat în pat, privind prin fereastră cerul, zăpada, grădina, trunchiurile și crengile copacilor, care își schimbau în fiecare zi înfățișarea, în timp ce afară se făcea tot mai cald și era tot mai multă lumină. Parecă vede și acuma: e dimineață, în odaie s-a făcut atît de cald și soarele împrăstie atîta lumină, încît muștele trezite din somnul lor de iarnă încep să se tîrască pe geamuri... Iată și după-amiaza zilei următoare: soarele e ascuns după casă, tocmai dincolo, iar prin fereastră se vede zăpada palidă, aproape albăstruie, de primăvară, norii mari și albi în înaltul cerului, deasupra copacilor... și iată, peste încă o zi, cerul înnoirat, pe care se ivesc ici și colo un fel de luminșuri sclipitoare, coaja copacilor strălucind de umezeală, iar streășina picură și picură deasupra ferestrei, de-ți crește inima uitîndu-te... Au venit apoi zile cețoase și calde, ploi, zăpada s-a muiat și a pierit de tot în cîteva zile, pe riul pînă atunci ferecat au pornit sloiurile, în grădină și în curte pămîntul se dezgolea încetul cu încetul, ivindu-se negru, plin de bucurie, înnoit... și pentru multă vreme i-a rămas lui Mitea întipărită în amintire ziua de sfîrșit de martie, cînd, pentru prima oară, s-a dus călare la cîmp. Printre copacii palizi, spălăciți, cerul scilipea atît de viu, atît de proaspăt! Pe cîmp mai sufla un vînt rece, miriștile i se înfățișau sălbătice, roșcate, în timp ce pe acolo pe unde se ara — începuse aratul pentru semănăturile de ovăz — pămîntul destelenit se desfăcea cu o vigoare primitivă, negru, gras... Călărea de-a dreptul prin miriști și peste ogorul negru, spre pădure, vîzînd-o de departe cum se înălța în văzduhul pur — golașă,

scundă, străvezie — o puteai vedea de la un capăt la altul; apoi a coborât în niște vâlcele împădurite și copitele calului foșneau prin covorul gros de frunze rămase din toamnă, pe-alcouri uscate de tot și galben-roșcate, pe-alcouri ude, cafenii; trecu ripi pline de frunze, unde mai băteau încă apele primăverii, iar din tufe o zbugheau, chiar de sub copitele calului, sitari bruni-aurii... A fost oare aievea primăvara de-atunci, și mai cu seamă ziua aceea cînd, în plin cîmp, vîntul îi sufla atît de proaspăt drept în față, iar calul, strivind miriștea și brazdele negre saturate de umezeală, răsufla zgomotos, umflîndu-și nările, sforăind și nechezînd năpraznic, cu acea splendidă forță sălbatecă? Atunci părea că tocmai acea primăvară era prima lui dragostea adevărată, zile de dor neconținut de cineva și de ceva, zile cînd le iubea pe toate elevele de liceu și pe toate fetele din lume. Dar ce depărtată îi părea acum epoca aceea! Cit de tînr fusese pe atunci, un băiețandru neprihănit, naiv, sărac cu tristețile, bucuriile și visurile lui simple! Pe atunci, dragostea fără obiect precis, imaterială a fost un vis, sau, mai degrabă, amintirea unui vis minunat. Astăzi însă pe lume exista Katia, exista un suflet care întruchipase această lume și o stăpînea triumfător, atotputernic.

X

În acest răstimp de la început, Katia îi aminti de existența ei numai o singură dată și într-un mod sinistru.

Într-o seară, tîrziu, Mitea ieși în cerdacul din spatele casei. Era întuneric beznă, liniște adîncă, mirosul a cîmp umed. De după norii nocturni, deasupra contururilor tulburi ale livezii licăreau stele mărunte. Și, deodată, se auzi undeva în depărtare un țuit sălbatic, drăcesc, ce se rostogoli apoi, răsunînd ca un fel de lătrat, de țipăt strident. Mitea tresări și incremeni, apoi coborî încetișor treptele cerdacului, pași pe o alce întunecată care-l pîndea parcă din toate părțile, dușmănoasă, se opri din nou, în așteptare, ascultînd încordat: „Ce-o fi și unde e acest ceva care făcuse să răsune grădina atît de neașteptat și de înspăimîntător? O bufniță, un huhurez care face dragoste și nimic mai mult“, gîndea el; dar în același timp se înfiora, ca de prezența nevăzută a diavolului însuși în această beznă de nepătruns. Și, deodată,

Îl făcu iar să se cutremure un urlet puternic, răsunînd undeva pe-aproape, în vîrfurile copacilor din alec; se auzi un zgomot, un trosnet, și diavolul se mută pe nesimțite undeva într-un alt capăt al grădinii. De acolo aruncă întii un fel de lătrat, apoi începu să chelălăie, să scîncească jalnic, rugător, ca un copil, să bată din aripi și să țipe strident, cu o desfătare dure-roasă parcă, scoțînd niște scheunători ca niște hohote de ris desfrînat, de parcă cineva îl gidila, sau îl tortura. Tremurînd tot, Mitea scruta întunericul, numai ochi și urechi. Dar glasul diavolului se frînse dintr-o dată, se înecă și, după ce făcu să răsune grădina întunecată de un vaiet de moarte și de dor, pieri de parcă ar fi intrat în pămînt. După ce mai așteptă zadarnic cîteva minute să se repete această oroare amoroasă, Mitea se întoarse fără grabă acasă și toată noaptea îl chinură prin somn acele gînduri și simțăminte nesănătoase și dezgustătoare în care se împotmolise în martie, la Moscova, dragostea lui.

A doua zi dimineața însă, la lumina soarelui, chinurile nopții se risipiră cu iuțeală. Își aminti cum izbucnise Katia în plîns atunci cînd au hotărît ferm ca el să plece pentru un timp din Moscova, își aminti cu cită bucurie se agățase ea de ideea că va veni și el în Crimeea la începutul lunii iunie și cît de înduioșător îl ajutase la pregătirile de drum, cum venise în gară să-l petreacă... Scoase fotografia ei, privi îndelung, la nesfîrșit, căpșorul mic, cochec, minunîndu-se de privirea ei parcă mirată, pură, senină, sinceră... Îi scrisese o scrisoare lungă — lungă și caldă, în care răzbătea din plin încrederea în dragostea lor; apoi se întoarse iar la senzația prezenței ei, luminoasă și dragăstoașă, în tot ceea ce alcătua viața și bucuria lui.

Ținea minte și acum ce a simțit atunci cînd, cu nouă ani în urmă, îi murise tatăl. Tot într-o primăvară. A doua zi după moartea bătrînului, după ce trecuse, uimit, îngrozit și sfios, prin salonul cel mare unde era întins pe o masă mortul îmbrăcat în mundir de gală, cu mîinile mari și albe împreunate pe pieptul bombat, cu bărbia neagră și străvezie și cu nasul alb, Mitea ieși în cerdac, dădu cu ochii de capacul uriaș al sicriului, tapisat cu brocart auriu, rezemat de ușă, și simți deodată că pe lume există moartea! Era în toate: în lumina soarelui, în iarba primăvăratecă din curte, în cer, în grădină... Mitea intră în grădină, păși pe alea de tei, împetritată de lumină,

apoi o luă prin aleile laterale și mai însorite; privea copacii și cei dinții fluturi albi, asculta glasurile dulci ale primelor păsări și nu mai recunoștea nimic: în toate vedea moartea, masa înspăimântătoare din salon și capacul lung tapisat cu brocart din cerdac! Soarele lumina altfel, nu ca altădată, altfel înverzea iarba, altfel încremeneau fluturii pe iarba tină de primăvară, caldă numai pe deasupra; nimic nu mai era cum fusese cu o zi înainte, toate își schimbaseră chipul, apropiindu-se parcă de sfârșitul lumii; jalnie și plin de durere îi apărură farmecul primăverii, farmecul tinereții ei veșnice! Asta a continuat multă vreme și după aceea, toată primăvara, așa cum încă multă vreme stărui sau i se părea lui că stăruie în casa spălată și aerisită de nenumărate ori mirosul acela înfiorător, dulceag, dezgustător...

Aceeași vrajă, dar de cu totul altă natură, încerca Mitea și acum: primăvara aceasta, primăvara primei lui iubiri, era și ea cu totul alta decât toate primăverile din trecut. Lumea se schimbase încă o dată la față, din nou era plină parcă de ceva străin ei, dar nu dușmănos, sau cumplit și înfiorător, ci, dimpotrivă, ceva care se contopea minunat, încântător, cu bucuria și cu tinerețea primăverii. Și acest ceva străin de lumea lui era Katia sau, mai precis, lucrul acela încântător, cel mai minunat din lume, pe care-l dorea, pe care i-l cerea ei Mitea. Pe măsură ce se desprimăvara, el îi cerea tot mai mult și mai mult, și acum, când ea nu era cu el și nu avea decât imaginea ei, imaginea inexistentă, dar mult dorită, Katia nu mai întina parcă prin nimic acel chip minunat, acea perfecțiune ce i se cerea ei, și pe zi ce trecea se făcea tot mai mult și mai viu simțită pretutindeni unde își arunca Mitea ochii.

XI

Se convinse cu bucurie de acest lucru încă în prima săptămână după sosirea lui acasă. Era abia în ajun, în prag de primăvară. Ședea în salon, lângă fereastra deschisă, cu o carte în mână, privea printre trunchiurile brazilor și ale pinilor din grădină riul murdar ce șerpuia prin luncă, satul care se întindea pe dimburi, dincolo de riu. În bătrînii mesteceni golași din grădina moșiei vecine mai țipau încă stăncuțele,

de dimineață pînă seara, așa cum țipă ele numai la început de primăvară, neîncetat, sleite de o agitație plăcută, fără rost, satul cocoțat pe dimburi mai arăta încă cenușiu, sălbatec, și numai răchitele se înveșmîntau deocamdată acolo într-o verdeață gălbuie... Se ducea în grădină și grădina era încă pîrpirie și golașă, străvezie, nu înverzeau decît poienile smălțate cu floricele de culoarea peruzelei, de-a lungul aleilor salcîmii se acoperiseră cu un fel de puf, iar un vișin palid și alb înflorise în partea de jos a grădinii, spre sud... Ieșea în cîmp: acolo totul era golaș, cenușiu, miriștea zbîrlită ca o perie, drumurile și potecile uscate de pe cîmp mai erau încă viorii, pline de gropi și de ridicături. Toate însemnau goliciunea tinereții, a așteptării și în toate acestea era Katia. Și nu mai i se părea că îl distrag, că îi abat atenția fetele care munceau cu ziua pe moșie ba la o treabă, ba la alta, ori argații din odaia slugilor, sau lecturile lui, plimbările, vizitele în sat pe la mujicii cunoscuți, convorbirile cu mama lui, drumurile la cîmp cu droșca, în tovărășia starostelui (un fost soldat, un zdrahon grosolan).

Apoi trecu încă o săptămînă. Într-o dimineață, după ce noaptea căzuse o ploaie cumplită, soarele începu să dogorească și primăvara își pierdu deodată blîndețea și culorile palide și totul în jur începu să-și schimbe înfățișarea, văzînd cu ochii. Oamenii scosesea de mult plugurile, miriștile se prefăceau într-o catifea neagră, răzoarele înverzeau printre ogoare, iarba din ogradă se umplu de sevă, cerul albastru dens strălucea, grădina își îmbracă repede straițele verzi, proaspete, noi chiar și ca înfățișare, tufele sure de liliac se umplură de flori înmiresmate, atrăgînd mulțimea muștelor mari, negre-albăstrui cu reflexe metalice, care năpădeau luciul verde-închis al frunzelor și petele fierbinți de lumină de pe cărări. Merii și perii își legănau ramurile abia înfrunzite, pline de frunzulițe mărunte și fragede, iar acești meri și peri ce-și întindeau pretutindeni mlădițele crengilor strîmbe se înălțau în straițele lor lăptoase, ninși parcă, și în fiecare zi florile li se făceau mai albe, mai dese, mai înmiresmate. În aceste zile minunate, Mitea urmărea cu luare-aminte și cu bucurie toate schimbările pe care le aducea primăvara și care se înfăptuiau în jurul lui. Dar Katia nu numai că nu se retrăgea, nu se pierdea printre ele, ci dimpotrivă, era prezentă

În toate și în toate se oferea pe ea, își oferea frumusețea ce înflorea odată cu primăvara, cu această grădină tot mai viguroasă, mai albă, sub cerul din ce în ce mai albastru și mai dens.

XII

Și iată că într-o zi, intrind în salonul mare scăldat în lumina amurgului, ea să-și bea ceaiul, Mitea văzu pe masă, lângă samovar, scrisoarea pe care o așteptase zadarnic în fiecare dimineată. Se apropie repede de masă — Katia ar fi trebuit să-i răspundă de mult, măcar la una din scrisorile lui — și privi, cutremurat de fiori plicul nu prea mare, elegant, cu scrisul acela stingaci, atât de cunoscut. Înșfăcă plicul și ieși grăbit din casă, luînd-o pe aleca principală a grădinii. Se retrase în cel mai depărtat ungher, acolo unde grădina era tăiată de o vilcea; se opri și, după ce se uită cu grijă în jur, desfăcu repede plicul. Scrisoarea era scurtă, doar cîteva rînduri, dar a trebuit să le citească de vreo cinci ori la rînd ca să le priceapă cuprinsul, atât de tare îi bătea inima în piept!

„Dragul meu, numai tu ești iubirea mea!“ citea și recitea Mitea, simțind că se leagănă pămîntul sub el, amețit de aceste exclamații. Ridică ochii: deasupra grădinii cerul strălucea, grandios și plin de bucurie, jur împrejur grădina strălucea și ea cu albul ei ca de omăt; simțind răcoarea amurgului, o privighetoare începu să cînte în desișul proaspăt al unor tufe depărtate, cu toată bucuria și dăruirea ei de privighetoare, și lui Mitea îi pieri singele din obraz, cutremurat de fiori din tălpi pînă-n creștet...

Se întorcea acasă alene, cupa dragostei lui era plină. Și tot așa, o purtă în el cu băgare de seamă în zilele care au urmat, așteptînd tăcut, fericit, altă scrisoare.

XIII

Grădina se înveșmînta în straie pestrițe.

Arțarul bătrîn și uriaș care domina toată partea de sud a grădinii, putînd fi văzut din orice loc, se făcuse parcă și mai mare și mai vizibil, îmbrăcat în frunzișul proaspăt și des.

Mai înaltă și mai vizibilă era acum și aleea principală. Mitea o privea adesea de la ferestrele lui: virfurile teilor bătrâni, acoperite și ele de horbota frunzelor tinere, încă străvezii, se înălțaseră și se întindeau deasupra grădinii asemenea unui șirag de nori verde-deschis.

Iar mai jos, sub arțar, sub creasta șirului de tei de pe alee, se întindea ceva compact, cîrlionțat, înmiresmat și de culoare alb-lăptoasă.

Și toate acestea: virful uriaș și înfocat al arțarului, verdele-deschis al aleii, albul nupțial al merilor și perilor, soarele, albastrul cerului și tot ce creștea și se răspîndea în josul grădinii, în vîlcea, de-a lungul aleilor și al cărărilor laterale, pînă sub zidul dinspre sud al casei, tufele de liliac, saleimii, șirurile de coacăzi, brusturii, urzicile, pelinul, toate te uimeau prin vîlaga, prospețimea și tinerețea lor.

De atîta vegetație luxuriantă care izbucnea în toate părțile, curtea curată și înverzită devenise parcă mai strîmtă și casa mai mică și mai frumoasă, de parcă aștepta oaspeți; ziua întrecagă, în toate odăile ușile și ferestrele erau deschise: în salonul alb, în salonul albastru, demodat, în micul salon cu tapiseria tot albastră, plin de miniaturi în rame ovale, și în biblioteca înșorită, o cameră mare situată pe colțul casei, cam goală, numai cu icoane străvechi într-un colț și cu dulapuri de cărți joase, din lemn de frasin, de-a lungul pereților. Și peste tot, priveau înăuntru copacii cu un aer sărbătorește, veniți parcă mai aproape, lingă casă, colorați în toate nuanțele de verde, iar prin ramurile lor se zărea cerul albastru și strălucitor.

Serisoarea însă nu mai sosea. Mitea cunoștea neputința Katiei de a scrie scrisori, știa ce chin era pentru ea să se așeze la masa de scris, să găsească toc, hîrtie și plic, să cumpere timbre. Dar raționamentele logice iar nu-l mai ajutau. Siguranța de om fericit, mîndru chiar, cu care așteptase cîteva zile la rînd o a doua serisoare, dispăru; tinjea și era tot mai neliniștit. Că doar după o serisoare ea aceea pe care o promisese trebuia să urmeze îndată ceva și mai frumos, aducător de bucurie. Dar Katia tăcea.

Mitea se ducea acum mai rar prin sat și la cîmp. Ședea în bibliotecă, răsfoia niște reviste care se îngălbeneau și se useau de zeci de ani prin dulapuri. În reviste găsi atîtea versuri frumoase ale poeților de odinioară, strofe minunate

ce vorbeau aproape întotdeauna de unul și același lucru de care sînt pline toate versurile și cîntecele de cînd lumea, ceea ce acum și pentru sufletul lui însemna totul, și ceea ce în orice clipă era valabil pentru el, pentru dragostea lui, pentru Katia. Stătea nemișcat ceasuri la rînd în fotoliul din bibliotecă, lîngă un dulap deschis, și se chinuia citind și recitînd.

*Somnul învăluie totul, vino-n grădina, iubito!
Somnul învăluie totul, stelele doar ne privesc...!*

Toate cuvintele acestea pline de farmec, toate chemările, erau parcă ale lui, adresate acum numai ei, aceleia pe care o vedea neîncetat pretutindeni și în toate, răsunînd uneori aproape amenințător:

*Peste-a apelor oglindă
Lebedele bat din aripi,
Vălurile se stirnesc.
Vino! Stelele sclipesc,
Freacă în frunzișul,
Norii trec domol pe cer...*

Închizînd ochii, copleșit de tulburare, repeta de cîteva ori în șir această chemare, chemarea unei inimi pline de forța dragostei, însetată de triumful său, de o rezolvare fericită a frămîntărilor. Privea apoi multă vreme drept înainte, ascultînd adîncă tăcere rustică ce înconjura casa, și clătina din cap cu o amărăciune. Nu, ea nu răspundea la chemarea lui, strălucea, mută, undeva acolo, în lumea străină și depărtată a Moscovei! Și iar îi pierca din inimă toată duioșia, iarăși creștea ecoul amenințător, sinistru, ca un descîntec:

*Vino! Stelele sclipesc,
Freacă în frunzișul,
Norii trec domol pe cer...*

XIV

Într-o zi, după ce așipise un pic după masă — prînzeau la douăsprezece — Mitea ieși din casă și porni alene spre livadă. Acolo lucrau adesea fetele din sat, săpînd împreju-

rul merilor. Lucrau și în ziua aceea. Mitea se ducea să stea, să mai flecărească cu ele, cum își făcuse obicei.

Era o zi călduroasă, liniștită. Pășea în umbra străvezie a aleii și în jurul său vedea, până departe, numai crengi dantelate și albe ca neaua. Perii mai ales erau plini de flori dese, bogate, și albul acesta ca de nea îmbinat cu albastru-viu al cerului revărsa peste toate o nuanță violetă. Merii și perii înfloreau și își scuturau floarea, pământul săpat din jurul lor era presărat cu petale veștejite. În văzduhul cald plutea mirosul lor gingaș, ușor dulceag, amestecat cu izul bălegarului încins din oborul vitelor. Din când în când, un nor umbrea cerul, atunci albastrul-dens pălea, iar văzduhul cald și toate aceste mirosuri de putregai se făceau mai suave și mai dulci. Și în întreg acest paradis cald și înmiresmat al primăverii zumzăia somnoros și plină de încântare mulțimea albinelor și bondarilor care se scufundau în neaua parfumată a florilor. Și tot timpul, cînta ba ici, ba colo cînd o privighetoare, cînd alta, plictisindu-se, cum le e felul, ziua.

Aleea se termina tocmai la poarta dinspre aric. În stînga, într-un colț depărtat al grădinii, aproape de zid, se înălța un pîle întunecat de brazi. Puțin mai încolo se zăreau printre meri două fete în rochii pestrițe. Ca de obicei, Mitea lăsă aleea și porni de-a dreptul spre ele, ferind crengile joase și pline de mlădițe care îi mîngiau obrazul, mirosind a miere și parcă a lămîie. Ca întotdeauna, una din fete, Sonka cea roșcată și slabă, izbucni în hohote de ris cum îl zări și începu să țipe.

— Aoleu, vine stăpînul, strigă ea cu spaimă prefăcută și, sărind de pe un ciot gros de pâr, pe care se odihnise, se repezi la cazmaua ei.

Cealaltă fată, Glașka, dimpotrivă, se făcea că nu-l observă pe Mitea și, fără grabă, proptindu-și cu nădejde pe cazma piciorul încălțat într-un cipic moale din pîslă neagră, de care se lipiseră petale albe, înfipse zdravăn ficrul în pămînt și începu să cînte cu glas plăcut și răsunător: „Of, grădina mea, grădină, pentru cine înflorești?” Era o fată voinică, serioasă, cu înfățișare băiețoasă.

Mitea se apropie și se așază în locul părăsit de Sonka, pe ciotul uscat de pâr; Sonka își sclipi ochii spre el și-l înfruntă, cu glas tare, vesel:

— Te pomenești că abia acum te-ai sculat, cuconașule? Păi vezi, omul doarme și treaba stă!

Îl plăcea pe Mitea și se străduia în fel și chip să se ascundă, însă nu era în stare, o fisticea prezența lui, spunea cei venea pe limbă, mereu cu câte o aluzie, simțind, parcă ghi-cind că aerul pierdut și distrat al lui Mitea, cu care venea și cu care pleca, trebuia să aibă un anume tîlc. Bănuia că Mitea trăiește cu Parașa, sau că cel puțin rîvnește la ea, era geloasă și-i vorbea cînd duios, cînd aspru, și ba îl privea galeș, dîndu-și în vileag sentimentele, ba rece și dușmănos. Toate acestea îi provocau lui Mitea o ciudată satisfacție. Scri-soarea nu venea și pace; Mitea nu mai trăia, ci se tîra de la o zi la alta, într-o necurmată așteptare, tot mai chinuit de această așteptare și de imposibilitatea de a împărtăși cuiva taina dragostei și a suferinței lui, de a vorbi despre Katia, despre speranțele legate de călătoria în Crimeea; și de aceea aluziile Sonkăi la o tainică dragoste a lui îi făceau plăcere. Oricum, discuțiile acestea atingeau comoara ascunsă și ne-prețuită după care îi tinjca sufletul. Îl tulbura și faptul că Sonka era îndrăgostită de el și, deci, într-un fel, apropiată lui, intimă, ceea ce o făcea oarecum părtașa tainică a vieții sentimentale a sufletului lui, dîndu-i chiar, uneori, ciudata speranță fie că în Sonka ar putea găsi un fel de confidentă căreia să-i dezvăluie simțămintele ce-l ard, fie că i-ar putea-o înlo-cui oarecum pe Katia.

Acum, fără a bănuî, Sonka îi atinsese din nou taina: „Omul doarme și treaba stă!” Mitea privi în jur. Desișul verde-îchis al brădetului părea aproape negru, atît de stră-lucitoare era ziua, iar cerul se zărea minunat de albastru printre vîrfurile ascuțite ale brazilor. Frunzișul tinăr al teilor, al arțarilor, al ulmilor, strălucind în razele soarelui, forma peste grădină uu fel de minunată cupolă acriană, pre-săra umbre pestrițe și pete aprinse în iarbă, pe poteci, prin poiene. Înmiresmate și calde, florile se iveau, albe, sub această cupolă, pîrînd de porțelan, sclipind șăgalnic în locu-rile unde le ajungea soarele.

Zîmbind fără voce, Mitea întrebă:

— Ce treabă stă? Tocmai asta-i nenorocirea, că nu am nici un fel de treburi!

— Mai bine taci, nu jura, că te cred și-așa! strigă Sonka drept răspuns, vesel și brutal, făcîndu-i plăcere lui Mitea

prin convingerea ei că nu se poate ca el să nu aibă treburi amoroase, și deodată zbieră iar, dind din mâini să alunge vițelul roșcat, cu fruntea albă și cirliionțată, care, ieșind dintre brazii tineri, se apropiase pe furiș de ea și se apucase să-i ronțăie volanul rochiei de stambă.

— Oh, lua te-ar boala! Ia uite ce flăcău mi-a trimis Cel-de-Sus!

— E-adevărat ce spun oamenii, că te-ar fi pețit cineva? o întrebă Mitea, neștiind cum să mai urmeze discuția. Se zice că gospodăria-i bogată, flăcăul, frumos, iar tu l-ai respins, nu vrei să-l ascuți pe taică-tău...

— Bogat, da la minte-ntunecat, cam prostălău adică, răspunse vesel Sonka, măgulită oarecum. Poate că gindurile mele sînt la altul...

Glașka cea serioasă și tăcută clătină din cap, fără să se întrerupă din lucru:

— Îți merge gura ca o meliță, măi fată! zise ea încet. Torni aici la vrute și nevrute, și o să-ți umble vorba prin sat...

— Taci, nu mai coteodăci! îi strigă Sonka. Nu-i lucru mare, găsesc apărare.

— Și cine-i acel „altul“ la care-ți stau gindurile? întrebă Mitea.

— Ce să-ți spun, acuși îți mărturisesc! urmă Sonka. De moșul, de ciobanul vostru m-am îndrăgostit. Cum îl văd, mă ia cu călduri, pînă-n tălpi! Nu-s mai prejos ca matala, tot cai bătrîni călăresc și eu, continuă ea sfidător, făcînd pe-semne aluzie la Parașa care, la douăzeci de ani ai ei, era socotită în sat fată bătrînă. Și, deodată, aruncînd cazmaua, cu îndrăzneala la care avea chipurile un orecare drept, fiind îndrăgostită în taină de tînărul cuconăș, se așază jos, își întinse picioarele încălțate cu cizme scurte și cu ciorapi de lînă bălțați, le depărtă puțin unul de altul și lăsă să-i cadă mîinile fără vlagă de-a lungul trupului.

— Oh, mai nimica n-am făcut, și-am și obosit! se vaită ea, rîzînd. „Ghetele mele rupte“, cîntă ea deodată, cu glas strident,

*Ghetele mele rupte,
Cu botul de luc*

și strigă iarăși, rîzînd:

— Hai cu mine, să ne odihnim în bordei, mă învoiesc la toate!

Risul ei îl molipsi pe Mitea. Cu un zîmbet larg și stîngherit, se dădu jos de pe ciot, se întinse lingă Sonka și-și puse capul pe genunchiul ei. Fata îl împinse, el își așeză iar capul pe genunchii ei, amintindu-și de versurile citite pe săturare în ultimele zile:

*Văd, trandafirul, forța fericirii,
Și-a deschis bobocul selipitor
Și l-a stropit cu rouă...
În fața mea, de ne-nțeles și necuprinsă,
Stă, rodnic și înmiresmat,
Al dragostei cuprins...*

— Nu mă atinge! țipă Sonka, de data asta cu o spaimă sinceră, încercînd să-i ridice și să-i dea capul la o parte. Acuși zbier de-o să urle toți lupii în pădure! N-am nimic pentru matală, a ars focul, dar s-a stins!

Mitea închise ochii și tăcea. Fărămițîndu-se în frunziș, printre crengi și în florile de păr, soarele arunca pe obrazul lui pete pestrițe, îl gidila. Sonka îl trase, cu duioșie și cu furie totodată, de părul negru și aspru, „curat ca la cai!” strigă ea, și-i trase șapca pe ochi. Mitea îi simțea picioarele sub ceafă, cel mai cumplit cel mai cumplit lucru din lume, picioarele de femeie! Atingea cu ceafa pîntecele ei, simțea mirosul fustei și al bluzei de stambă, și toate acestea se învălmășeau, se făceau una cu grădina înflorită și cu Katia; cîntecul languros al privighetorilor ce răsuna undeva pe-aproape și în depărtate, zumzetul neîncetat, adormitor și volpulos al albinelor, al norilor de albine; văzduhul călduț, aromat, și chiar numai faptul că simțea pămîntul sub spate, toate îl chinuiau, îl munceau, ca setea de o fericire supraomenească. În brădet se auzi deodată un foșnet, niște hohote de rîs vesele și răutăcioase, apoi un răsunător „cu-cu! cu-cu!”, atît de înfiorător de limpede, atît de aproape și apăsător, că desluși pînă și un sforăit ușor și tremurul limbii mitite. În clipa aceea, dorul de Katia și dorința, dorința imperioasă ca ea să-i dea negreșit acea fericire supraomenească îl cuprinsese cu atîta înverșunare, încît, spre marea mirare a Sonkăi, Mitea sări nervos în picioare și se depărtă cu pași mari.

Odată cu această violentă și frenetică dorință de fericire, la auzul aceluia glas ce răsunase atât de limpede, chiar de-a-supra capului său, în brădet, deschizînd parcă larg, pînă în străfunduri, tot universul acesta al primăverii, îl fulgeră gîndul că scrisoarea nu va mai sosi și că nici nu are cum să vină, că la Moscova s-a întîmplat ceva, sau că e gata să se întîmple din clipă în clipă, și că el e pierdut, mort!

XV

Intrînd în casă, se opri cîteva clipe în fața oglinzii din salonul mare. „Are dreptate, gîndi el, dacă ochii mei nu-s bizantini, în orice caz sînt ochi de nebun. Dar slăbiciunea asta! Ce ciolănos, ce deșirat și ce stîngaci sînt, dar sprincencele astea ursuze, negre ca tăciunele, părul negru și aspru, chiar ca la cai, cum zicea Sonka.“

În spatele lui se auzea un lipăit de picioare desculțe. Se fisticî, întoarse capul:

— Ești îndrăgostit pesemne, de te tot uiți în oglindă, îi zise Parașa pe un ton glumeț și mîngietor, trecînd în fugă pe lîngă el spre balcon, cu samovarul ce fierbea în clocot. Te-a căutat mama dumitale, adăugă ea, așezînd din mers samovarul pe masa pregătită pentru ceai și, întorcînd capul, îi aruncă lui Mitea o privire iute, ageră.

„Știu toți, toți își dau seama!“ gîndi Mitea și o întrebă în silă:

— Unde-i?

— În cameră la dînsa.

După ce făcuse ocolul casei, ajungînd la apus, soarele își strecura acum razele sclipitoare printre pinii și brazii care umbreau balconul cu crengile lor țepoase. Sub ei, tufele de nalbă străluceau sticlos, ca vară. Pe masă se așternea o umbră ușoară și pe-alocuri jucau pete fierbinți de lumină, fața de masă lucea alb. Deasupra coșulețului cu pîine, deasupra chiselei de cristal cu dulceață și deasupra ceștilor se roteau niște viespi. Întreg acest tablou vorbea despre o minunată vară la țară și despre viața care ar putea să fie fericită, lipsită de griji. Pentru a i-o lua înainte mamei, care desigur își dă seama, ca și ceilalți, de starea lui, și ca să arate că nu are nici un fel de taine grele pe suflet, Mitea

ieși din salonul mare în coridorul pe care se înșirau ușile de la camera lui și a mamei și ușile altor două odăi, unde vara locuiau Ania și Kostea. Coridorul era cufundat în penumbră, în camera Olgăi Petrovna stăruia o lumină vinetie. În odaia primitoare erau îngrămădite mobile stil, cele mai vechi din câte se aflau în casă: dulapuri, scrinuri, un pat mare și polița cu icoane, în dreptul căreia ardea ca de obicei o candelă, deși Olga Petrovna nu manifesta niciodată prea multă evlavie. Sub ferestrele deschise, pe straturile cu flori cam părăginite din fața intrării din aleea principală, se așternuse o umbră largă, iar mai departe, se întindea grădina luminată din plin, în veșmîntul ei sărbătorește, verde și alb. Olga Petrovna, o femeie de patruzeci de ani, înaltă, uscățivă, oacheșă și gravă, ședea la fereastră într-un fotoliu minunind cu repeziciune croșeta. Nu se uita la peisajul care-i era de mult familiar; cu ochelarii pe nas, privea numai în jos, pe lucrul ei de mină.

— Ai întrebat de mine, mamă? i se adresă Mitea, intrînd și oprindu-se în prag.

— Am vrut, pur și simplu, să te văd. De la o vreme, aproape că nu ne mai vedem decît la prînz, răspunse Olga Petrovna, fără să se întrerupă din lucru, pe un ton neobișnuit, prea calm parcă.

Mitea își aminti cum, în ziua de nouă martie, Katia îi spusese că se teme, nu știe de ce, de mama lui, își aduse aminte de tainicul și încîntătorul înțeles pe care l-au avut atunci cuvintele ei... Și Mitea mormăi, stingher:

— Ai vrut poate să-mi spui ceva?

— Nimic, afară de un singur lucru: mi s-a părut în ultimele zile că te cam plictisești, zise Olga Petrovna. Poate n-ar strica să mai ieși să mai ieși puțin aer, să pleci undeva, să te duci bunăoară pe la Meșcerski... Au casa plină de fete de măritat, adăugă ea cu un zîmbet, și, în general, cred că-i o familie foarte simpatică și primitoare.

— Într-una din zile am să fac cu plăcere drumul pînă la ei, îi răspunse Mitea, chinuit. Acum hai să ne bem ceaiul, e-atît de bine acolo, în balcon... O să stăm și de vorbă mai pe-ndelete, urmă el, știind prea bine că mama, cu mintea ei ageră și cu felul ei de a fi rezervat, nu va mai reveni asupra acestei discuții inutile.

Rămăseră în balcon pînă aproape la ceasul asfințitului. După ceai, mama continuă să împletească și-i vorbește despre vecini, despre gospodărie, despre Ania și Kostea; Ania avea iar o corigență în august! Mitea asculta, uneori îi răspundea, avînd tot timpul însă simțămîntul asemănător celui pe care îl încercase în preajma plecării din Moscova: iarăși era ca toropit de efectele unei boli grele.

Iar seara, umblă vreo două ceasuri în șir, încoace și încolo prin salonul alb, salonul albastru, salonul cel mic și prin bibliotecă, pînă la fereastra dinspre sud ce dădea în grădină.

Prin geamurile saloanelor asfințitul se vedea roșu și molatec printre crengile brazilor și ale pinilor, se auzeau glasurile și risul lucrătorilor adunați pentru cină lîngă odaia slugilor. Mitea privea din cînd în cînd albastrul egal și șters al cerului serii, cu o stea trandafirie încremenită sus de tot; pe acest fundal albastru se conturau pitoresc virful verde al arțagului și albul ca de omăt a tot ce înflorește în grădină. Iar Mitea măsura odăile cu pasul, le măsura într-una, fără să se mai sîchisească de ceea ce ar putea gîndi ai casei despre asta. Își înțeșta dinții cu atîta putere, încît începu să-l doară capul.

XVI

Din ziua aceea, încetase să mai urmărească schimbările pe care le săvîrșea vara în jurul lui încetul cu încetul. Vedea și chiar și simțea aceste schimbări, dar își pierduseră pentru el din valoarea ca atare, îl desfătau numai, chinuindu-l: cu cît era mai bine, mai frumos, cu atît chinul lui era mai mare. Katia devenise o adevărată vrajă. Acum era în toate, pretutindeni, pînă la absurd, și întrucît fiecare zi ce venea confirma tot mai cumplit că pentru el Katia nu mai există, că ea se și află în puterea altcuiva, se dăruiește altuia, pe ea și dragostea ei, care trebuia să-i aparțină în întregime lui, lui Mitea, totul pe lume începu să-i pară inutil, chinuitor și cu atît mai inutil și mai chinuitor cu cît era mai frumos.

Noaptea nu dormea aproape de loc. Farmecul nopților cu lună era neasemuit. Nici o frunză nu se clintea în grădina scăldată în lumina lăptoasă a lunii. Privighetorile nopții

cîntau încetîșor, istovite de desfătare, luîndu-se la întrecere cu trilurile cele mai dulci, mai rafinate, mai pure, mai bine cîntate, mai răsunătoare. O lună calmă, blindă, foarte palidă, se înălța chiar deasupra grădinii; o însoțeau pas cu pas vălurile mărunte, nespuse de fermecătoare, de nori albaștri. Mitea dormea cu staturile ridicate și, cît era noaptea de lungă, grădina și luna priveau în odaia lui. Și ori de cîte ori deschidea ochii și vedea luna, îndată chema în gînd ca un posedat: „Katia!“ cu atîta dor și cu atîta durere, încît chiar lui însuși i se părea ciudat din cale-afară; într-adevăr, prin ce putea luna să i-o amintească pe Katia, și doar i-a amintit-o, i-a amintit-o prin ceva, și ceea ce era cu totul uimitor, chiar prin ceva vizual. Uncori însă, nu vedea nimic: dorul de Katia, amintirile a tot ce a fost între ei la Moscova îl stăpîneau atît de aprig, încît tremura tot, ca scuturat de friguri, și se ruga lui Dumnezeu, dar vai, totdeauna în zadar! s-o vadă alături de el, în acest pat chiar, măcar în vis. O dată, iarna, se dusesse cu ea la Teatrul Mare, să vadă *Faust* cu Sobinov și cu Șalepin. Nu știa de ce în seara aceea totul i se părea încîntător: și prăpastia de sub ei scăldată în lumini, caldă și parfumată de atîta lume, și caturile lojelor, îmbrăcate în catifea roșie cu aur, unde strălucea mulțimea de toalete elegante și sclipirea mărgăritarelor de lumini ale lustrei gigantice, atîrnată deasupra acestei prăpastii, și sunetele uverturii, care se revărsau, în ritmul mișcărilor dirijorului, acolo jos, departe. Sunete ba tunătoare, diavolești, ba nesfirșit de gingașe și triste: „A fost odată-un rege...“ Conducînd-o în seara aceea pe Katia, după spectacol acasă pe Kislovka, pe o noapte geroasă cu lună, Mitea întîrzie mai mult ca de obicei la ea, și, mai vlăguit ca oricînd de sărutările lor, luă la plecare panglica de mătase cu care Katia își lega părul peste noapte. În aceste nopți de mai chinuitoare, ajunsese să-l înfioare chiar și numai gîndul la această panglică, ascunsă acum în sertarul mesei lui de scris.

Ziua dormea, apoi pornea călare în satul în care erau gara și poșta. Zilele erau mereu senine. Mai și ploua uncori, venea cîte o furtună cu tunete și fulgere, cîte o ploaie torențială, după care iar apărea soarele fierbinte și strălucitor ce-și înfăptuia neîncetat munca zorită prin grădini, prin lanuri și prin păduri. Livada își scutura floarea, în schimb frunzișul ei tot mai des își închidea culorile. Pădurea era

numai flori și ierburi înalte și adîncul ei răsunător te chema neîncetat în desișul verde cu glasul privighetorilor și al cucilor. Cîmpiile nu mai erau golașe, le acoperise mlădițele bogate, de tot felul, ale grînelor. Și zile întregi Mitea cutreiera pădurea și cîmpiile.

Prea îi era rușine să mai stea proțăpît de dimineață în balcon sau în mijlocul curții în așteptarea zadarnică a poștei pe care o aduceau starostele sau unul din argați. Și apoi starostele și argații nu aveau totdeauna timp să bată opt verste călare pentru niște fleacuri. Așa că Mitea începu să se ducă el însuși la poștă. Dar și el se întorcea acasă întotdeauna numai cu ziarul de Orel sau cu o scrisoare de la Ania, de la Kosteia. Chinurile lui începură să atingă limita. Cîmpiile și pădurile prin care trecea îl copleșeau într-atîta prin frumusețea lor, încît începu să simtă undeva în piept o durere aproape fizică.

O dată, se întorcea pe înserat de la poștă, pe lingă un conac vecin înconjurat de un parc străvechi ce se unea mai încolo cu pădurea de mesteceni. Mergea călare pe „șușea“, cum îi ziceau țăraniile aleii principale a acestui conac. Era străjuită de două șiruri de brazi uriași și întunecați. Măreață și posomorită, largă, așternută toată cu un strat gros de ace roșcate și lunecoase, această alee ducea spre o casă străveche ce se înălța chiar la capătul ei. Lumina roșietică, rece și liniștită a soarelui coborît în stînga, dincolo de parcu și de pădure pîndea pieziș printre rădăcinile trunchiurilor acestui coridor, strălucea pe așternutul rășinos și auriu. Domnea o liniște atît de adîncă, parcă vrăjită — numai privighetorile cîntau de la un capăt la altul al parcului — atît de dulce miroseau brazii și iasomia — tufele de iasomie făcuseră cere în jurul casei — și Mitea simți în toate acestea o fericire atît de mare — o fericire ce dăinuia parcă de multă vreme, dar nu era a lui — și atît de limpede, încît pe balconul mare, părăginit, năpădit de iasomie, îi apărură decodată Katia, ca o tînră soție care îl așteaptă. Simți o paloare mortală acoperindu-i obrazul și spuse ferm, cu glas tare, de se auzi departe pe alee:

— Dacă nu primesc scrisoarea într-o săptămînă, mă împușc.

A doua zi se sculă tirziu. După dejun se așază în balcon, ținând pe genunchi o carte; privea paginile împestrite de litere, tot gîndindu-se: „Să mă duc la poștă, sau nu?”

Era cald, deasupra ierburilor dogoritoare, deasupra tufelor de nalbă lucind sticlos, se roteau, unii după alții, perechi-perechi, fluturi albi. Îi urmărea cu privirea și din nou se întreba: „Să mă mai duc, sau să termin odată cu aceste drumuri rușinoase?”

De sub deal, apăru în poartă starostele, călare pe un armăsar. Se uită înspre balcon și își mină calul drept într-acolo. Oprindu-se în fața balconului, spuse:

— Bună dimineața! Tot cu cartea? și zîmbi ironic, aruncînd o privire în jur.

— Măicuța matală doarme, eucenașule? întrebă apoi cu glas scăzut.

— Cred că doarme, îi răspunse Mitea. Dar de ce?

Starostele tăcu o clipă, apoi spuse pe un ton serios:

— Ce să zic, eucenașule, cartea o fi și ea bună, dar toate la timpul lor. De ce trăiești matală ca un călugăr? Ce, parcă nu sînt destule muicri și fete?

Mitea nu-i răspunse, lăsîndu-și ochii în carte.

— Unde ai fost? îl întrebă el pe staroste fără a-l privi.

— Am fost la poștă, îi răspunse acesta. Și bineînțeles, scrisori nu sînt, doar un ziar, și-atît.

— De ce, mă rog, „bineînțeles”?

— Pentru că, se vede, încă scriu, n-au terminat de scris, îl lămuri starostele grosolan și batjocoritor, jignit de faptul că Mitea a ocolit discuția cu el. Poftim, ia-l, zise el, întinzîndu-i lui Mitea gazeta și, atingînd ușurel calul, se depărtă.

— Mă împușc! își zise Mitea ferm, uitîndu-se în carte, fără să vadă nimic.

XVIII

El însuși nu putea să nu-și dea seama că e greu să-ți închipui ceva mai absurd decît asta: să se împușce, să-și zdrobească țeasta, să-și curme bătăile inimii tinere și puternice, să-și curme gîndurile și simțămintele, să-și piardă auzul

și văzul, să dispară din lumea nespus de frumoasă care abia acum i se deschisese în față pentru întâia oară; într-o singură clipă și pentru totdeauna să piardă puțința de a participa la acea viață în care existau Katia și vara ce se apropia, în care existau cerul, norii, soarele, vântul calduț, grânele de pe lanuri, satele, fetele din sat, mama, conacul, Ania, Kostea, versurile din revistele cele vechi, și, undeva, acolo, Sevastopolul, Porțile Baidari, — munții viorii acoperiți cu păduri de pini și de fag, șoseaua orbitor de albă, zăpușitoare, grădinile din Livadia și din Alupka, nisipul încins de pe malul mării strălucitoare, copiii bronzăți, vilegiaturistele de pe plajă și, iarăși, Katia, în rochie albă, sub umbreluța albă, stînd pe pietriș, chiar lingă valurile care-ți iau ochii cu sclipirile lor stîrnindu-ți zîmbetul involuntar al unei fericiri neîntemeiate...

Înțelegea toate acestea, dar ce putea face? Încotro s-o apuce și cum să se smulgă din acel cerc vicios în care era atît de chinuit și de nesuportat, pe cît de bine? Tocmai asta era peste puterile lui, fericirea cu care îl copleșea universul și căreia îi lipsea totuși ceva, tocmai lucrul cel mai de trebuință.

Se trezea dimineata și primul lucru care-i izbea ochii era un soare radios, primul lucru pe care-l auzea era dangătul plin de veselie, cunoscut lui de cînd era copil, al clopotului bisericii din sat răsunînd dincolo de grădina înrovrată, plină de umbră și de strălucire, de flori și de păsări.

Vesel și drag era chiar și tapetul gălbui de pe pereți, același din anii copilăriei. Dar îndată își simțea sufletul străpuns de un gînd plin și de extaz și de groază în același timp: Katia! Soarele dimineții strălucea cu tinerețea ei, prospețimea grădinii era prospețimea ei; toate tonurile vesele și jucăușe cite răsunau în dangătul clopotului erau și ele pline de frumusețea și de grația chipului ei, tapetul de pe vremea bunicilor cerea cu tărie ca ea să împartă cu Mitea tot trecutul acela străvechi de la țară, din locurile lui natale, viața pe care o trăiseră și o sfîrșiseră aici, în acest conac, în această casă, bunicii și străbunicii lui. Mitea dădea pătura la o parte, sărea din pat numai în cămașa deschiată la gît, lung, deșirat și slab cum era, totuși viguros, tînăr, cald de somn; trăgea repede sertarul mesei de scris, lua în mînă prețioasa fotografie și încrimenea, sorbind-o din ochi cu

nesaț, întrebător. Tot farmecul, toată grația, tot ce este nespus de strălucitor și de atrăgător într-un chip de fată, de femeie, toate erau adunate în căpșorul acesta puțin viclean, în coafura ei, în privirea ușor provocatoare, dar și nevinovată. Privirea aceasta strălucea enigmatic, veselă, dar mereu fără glas, și nu găsea în el puteri s-o suporte, atât era de apropiată și de depărtată în același timp, iar acum poate pentru totdeauna străină, după ce i-a dezvăluit o fericire nespusă, ca să-l înșele apoi atât de cumplit și cu atita nerușinare! În seara când se întorcea de la poștă prin Șahovskoe, pe la conacul acela străvechi și pustiu, cu aleea de brazi întunecați, exclamația lui, cu totul neașteptată chiar pentru el însuși, exprimase întocmai acea stare de lehamite și neputință în care ajunsese. Stînd sub fereastra poștei și privind din șea cum sectoccea poștașul zadarnic prin vraful de scrisori și ziare, Mitea auzise deodată în spatele său zgomotul trenului care intra în gară, și acest zgomot și mirosul fumului de locomotivă îl zguduise prin fericirea amintirilor păstrate din gara „Kursk“ și, în general, din Moscova. Trecînd prin sat, la întoarcerea de la poștă, în fiecare fată scundă din fața lui, în felul cum își mișca ea coapsele, deslușea speriat ceva al Katiei. Pe cîmp întîlnise o troică; în trăsură ce trecuse în zbor, sclipiseră pentru o clipă două pălărioare, una din ele de fată, și el era gata-gata să strige: Katia! Florile albe de pe haturi îl duceau într-o clipă cu gîndul la mînușile ei albe; iar urechea ursului cea albăstrie, la culoarea voaletei ei... Iar atunci cînd, la asfințitul soarelui, intrase călare în Șahovskoe, aroma uscată și subtilă a brazilor și mireasma dulce de iasomie îi dăduseră sentimentul atât de intens al verii și al unei vieți de altă dată, a altcuiva, petrecută tot vara în acest conac bogat și încîntător, încît, privind lumina roșieaurie a amurgului în alee și casa, cu tot ce era în adîncul ei, o zărise deodată în umbra înserării pe Katia, în floarea farmecului ei de femeie, coborînd treptele verandei spre grădină; o zărise aproape la fel de limpede cum vedea casa și tufele de iasomie. Imaginea ei reală era de mult destrămată în închipuirea lui, și din zi în zi ea îi apărea tot mai neobișnuită, mai schimbată; în seara aceea însă era atât de transfigurată, atât de triumfătoare, de victorioasă în transfigurarea ei, încît Mitea se îngrozise și mai mult decît în amiaza aceea, cînd, o cucuvea nevăzută cobise deasupra lui.

Încetă se să mai ducă la poștă, își impuse — printr-un efort de voință suprem, disperat — să curme aceste drumuri. Încetă și să-i mai scrie Katiei. Doar totul fusese încercat, fusese scris: și încredințările cu fierbinți jurăminte de dragoste, ale dragostei lui cum n-a mai fost alta pe lume; și cerșitul umilitor al dragostei, sau cel puțin al „prieteniei” ei; și născocirile, lăsînd la o parte orice rușine, că e bolnav, că-i scrie stînd în pat, asta cu scopul de a-i stîrni măcar mila, de a-i atrage cît de cît atenția asupra lui; și pînă și aluziile amenințătoare la faptul că nu-i va rămîne pare-se decît un singur lucru: s-o scutească pe Katia și pe „rivalii mai norocoși” de prezența lui pe pămînt. Încetînd să mai scrie și să implore un răspuns, impunîndu-și cu orice chip să nu aștepte nimic (sperînd totuși în taină că scrisoarea va sosi fie tocmai atunci cînd, prefăcîndu-se cu iscusință nepăsător, își va păcăli soarta, fie atuncea cînd într-adevăr va izbuti să devină nepăsător), străduindu-se din răputeri să nu se gîndească la Katia, căutînd în tot felul să scape de ea, se apucă iar să citească orice carte îi cădea în mînă, ori să-l însoțească pe staroste prin satele vecine cu treburile moșiei, iar în sinea lui își repeta neîncetat: acuma-i totuna, ce-o fi să fie!

Și iață-i într-o bună zi întorcîndu-se amîndoi din cătunul vecin în bihunca mică și ușoară ca vîntul; ședeau călare pe banca lungă și îngustă: starostele în față, el ținea hăturile, iar Mitea în spate; amîndoi săltau la hopuri, mai ales Mitea, care se ținea zdravăn de bancă, cu ochii ba la ceafa stacojie a starostelui, ba la cîmpiile ce i se perindau prin față. Apropiîndu-se de casă, starostele slăbi frîul, lăsînd calul la pas, se apucă să-și răsuccască o țigară și, cu ochii în punga de tutun, spuse:

— Uite, matalc te-ai supărat atunci pe mine, domnișorule, da degeaba. Ce, parcă nu-ți spuneam adevărul adevărat? De ce să nu citești în vacanță, bună-i și cartea, da nu fuge ea, lasă, și-apoi toate la timpul lor.

Mitea se aprinse la față și, mirîndu-se singur de vorbele lui, răspunse cu prefăcută naivitate și cu un zîmbet stîngaci:

— Vezi că nu am pe nimeni... cu care să...

— Cum așa? se miră starostele. Sînt atîtea muieri, atîtea fete!...

— Fetele nu fac decît să te amăgească, rîpostă Mitea, străduindu-se să-i cînte-n strună starostelui. La fete-i slabă nădejde.

— Nu amăgește fetele pe nimeni, dacă-i vorba; matala nu știi să te porți cu ele, urmă starostele, de data asta povătuitor, și te și zgîrcești. Și vorba ceea: nu ungi, nu merge.

— Nu m-aș zgîrci cu dac-aș ști că iese ceva bun și sigur, răspunse Mitea, lăsînd de o parte orice sfială.

— Dacă n-o să te zgîrcești, o să meargă totul cum nu se poate mai bine, îi spuse starostele, aprinzîndu-și țigara: apoi urmă, făcînd pe jignitul. Nu mi-e mie de rubla matala, nu de ciștig, dar, vreau să-ți fac o plăcere, asta-i. Mă tot uit eu: se plictisește rău domnișorul. Nu, îmi zic, treaba asta nu poate fi lăsată așa. Eu am grijă întotdeauna de boierii mei. Merg pe-al doilea an de cînd sînt la dumneavoastră, da nici de la matala nici de la cucoana, slavă Domnului, o vorbă urită n-am auzit! Altora, de pildă, ce le pasă de vitele boierilor? Îs sătule, bine; nu, dracu să le ia. La mine însă nu merge așa. Mie vitele îmi sînt mai dragi ca orice. De-aia mă stropșesc la argați: să-mi faceți cum știți, vitele să fie sătule.

Lui Mitea îi trecu prin cap că starostele e băut, dar acesta își lepădă deodată tonul acela jignit și prietenos totodată și zise, privindu-l iscoditor pe Mitea, peste umăr:

— Uite, cea mai potrivită ar fi Alconka! O muierușcă plină de draci, tinerică, hărbatu-său lucrează în mină... Numai că și ei trebuie să-i dui ceva, acolo. O să cheltuiești, să zicem, una peste alta cinci ruble. O rublă, să zicem, ca s-o cîntești cu ceva; două ei în mină. Ei, și mie de tutun, cît o fi, acolo.

— În privința asta, nici o grijă, nimic mai simplu, răspunse Mitea, din nou parcă împotriva voinței lui. Numai că nu știu despre care Alconka vorbești.

— De bună seamă a pădurarului, îl lămuri starostele. O știi, matala, cum să n-o știi? Nora pădurarului. Cred că ai văzut-o la biserică, duminica trecută. Chiar atunci m-am gîndit eu: tocmai pentru domnișorul nostru ar fi bună! N-are nici doi ani de măritiș, e curățică...

— Ei, dacă-i așa, îl întrerupse Mitea, zîmbind, pune treaba la cale.

— Apoi atunci o să mă străduiesc, întări starostele, apucînd iar hățurile. Eu o să încerc va să zică și chiar zilele astea.

Da și matale să te pui în mișcare. Mîine ea o să vină cu fetele din sat, să lucreze la noi la grădină; vino și matale acolo... Iar cartea, nu fuge ea, o să citești la Moscova pe săturate...

Atinse calul și bihunca începu să salte iar, să se hurducăiască. Mitea se ținea cît putea de bine și, căutînd să nu se uite la ceafa groasă și stacojie a starostelui, privea în zarea depărtată, peste copacii grădinii lor și peste răchitele din satul răsfirat pe povîrnișul ce cobora în rîu, spre lunca înverzită. Ceva cu totul neașteptat, fără noimă și în același timp tulburător, ceva care-ți înfioară tot trupul, îl moleșește într-o chinuitoare așteptare, fusese pe jumătate făcut. Acum, parcă și clopotnița atît de cunoscută din copilărie, cu crucea scînteind în lumina soarelui gata să amurgescă, îi apărea într-o înfățișare nouă, răsărindu-i în față pe după coroanele pomilor din grădină.

XX

Fiind foarte slab, fetele din sat îl porecliseră pe Mitea „Ogarul”; făcea parte din soiul acela de oameni cu ochi negri, parcă mereu dilatați, căroră chiar la vîrsta matură nu le cresc aproape de loc nici mustățile, nici barba, doar așa, niște perișori rari, aspri și cîrlionțați. Însă a doua zi după convorbirea cu starostele, Mitea se bărbieră de dimineață și își puse o rubașcă galbenă de mătase care-i deschidea, îi lumina frumos și ciudat chipul slăbit, supt și parcă inspirat.

După zece porni alene spre grădină, străduindu-se să arboreze acru un pic plictisit al omului care se plimbă fără nici o treabă.

Ieșise din casă prin ușa principală, îndreptată spre miazănoapte. Înspre partea aceea, deasupra șopronului care adăpostea trăsurile și deasupra ocolului de vite, precum și deasupra acelei părți a grădinii de unde întotdeauna se zărea clopotnița, cerul era tulbure și întunecat. De altfel, totul în jur era pîcios, văzduhul încropit mirosea a fum de la hornul odăii slugilor. Mitea coti pe după casă, se îndreptă spre alea cu tei, privind virfurile copacilor și cerul. De sub norii spălăciți ce acopereau grădina înspre sud-est, adia un vînt călduț. Păsările nu se auzeau cîntînd, pînă și privi-

ghetoriile amușiseră. Numai norii de albine treceau în zbor furiașat prin grădină, ducând mierca pe care o strânseseră.

Îndreptind valul de pământ ce împrejmuia grădina, fetele ajunseră iarăși cu lucrul în preajma brădetului, săpau fugașurile bătătorite de vitele ce pășteau pe acolo, aruncând peste ele pământ și bălegar cald, cu miros înțepător, adus din timp în timp cu căruța de către argați, pe aleea presărată toată cu grămăjoare umede și lucioase. Erau vreo șase fete. Sonka lipsea dintre ele, fusese pețită totuși, iar acum ședea acasă, pregătindu-și cîte ceva pentru nuntă. Erau cîteva fetișcane încă slăbuțe, necoapte, apoi Aniutka cea grăsună și drăgălașă, apoi Glașka, acum parcă și mai aspră și mai bărbătcasă, și Aleonka. Mitea o văzu din capul locului, printre copaci, își dădu seama îndată că ea este, deși pînă atunci n-o văzuse niciodată, și se opri ca trăsnit, atît de tare îl uimi asemănarea, deși poate numai i se păruse că Aleonka avea trăsături comune cu Katia. Era atît de nedumerit, încît rămase pe loc, buimac, cîteva clipe. Apoi porni hotărit drept într-acolo, fără să-și ia ochii de la ea. Și era micuță, vioaie, cu toate că venise pentru o muncă murdară, purta o bluză cochetă (albă, cu picățele roșii) din stambă, încinsă cu un cordon negru de lac, fustă la fel, băsmăluță trandafirică de mătase, ciorapi roșii de lînă și cîpici negri, moi, care (sau, mai degrabă picioarele ei mici și ușoare) aveau, de asemenea, ceva de-al Katiei, adică un amestec de feminitate și copilăresc. Avea și ea căpșor mic, iar ochii întunecați îi erau așezați și străluceau aproape ca și ochii Katiei. Cînd Mitea se apropie, ea nu lucra, parcă simțind că este altfel decît celelalte; stătea pe val, cu piciorul drept proptit pe furcă, vorbind cu starostele. Rezemat în cot, acesta sta întins sub un măr pe haina lui cu căptușala ruptă așternută pe jos și fuma. Starostele se mută politicos pe iarbă, făcîndu-i loc pe haină lui Mitea.

— Stai jos, Mitri Palici, aprinde-ți o țigară, zise el prietenos și puțin cam zeflemitor.

Mitea aruncă o privire fugară spre Aleonka — băsmăluța trandafirică îi lumina frumos chipul. Se așeză și, cu ochii în pământ, aprinse o țigară (în decursul iernii și al primăverii se lăsase de multe ori, dar acum începuse din nou să fumeze). Aleonka nici nu-i dădu bună ziua, de parcă nici nu l-ar fi văzut. Starostele continua să-i spună ceva ce Mitea nu înțelegea, necunoscînd începutul discuției. Aleonka rîdea,

dar într-un fel anume, ca și când nici mintea și nici inima nu-i luau parte la acest ris. În fiecare frază a lui, rostită nepăsător și ironic, starostele făcea niște aluzii obscene. Ea îi răspundea prompt, tot cu ironie, dându-i să înțeleagă că în intențiile avute odată față de cineva el s-a purtat prosteste, obraznic din cale-afară și totodată laș, de frica nevesti-si.

— Ei! Da cu tine omul n-o scoate la capăt, o ții una și bună, zise în cele din urmă starostele, curmînd discuția în contradictoriu, săturîndu-se, vezi bine, de inutilitatea ei sîcietoare. Vino mai bine să stai cu noi. Cuconășul dorește să-ți spună o vorbă.

Aleonka fură cu ochii într-o parte, își potrivea sub hasma cîrlionții negrii de la tîmple, dar nu se urni din loc.

— Vino, proasto, cu tine vorbește! stăruia starostele. După ce stătu o clipă pe gînduri, Aleonka sări deodată ușurel de pe val, veni spre Mitea și se chinci la doi pași de el, privindu-l în față, veselă, plină de curiozitate, cu ochii negri larg deschiși. Apoi izbucni în ris și întrebă:

— E adevărat, domnișorule, că matala nu te atinge de muieri? Ca un țircovnic?

— Da tu de unde știi că dumnealui nu se-atinge de ele? o luă din scurt starostele.

— Apăi, știu, răspunse Aleonka. Am auzit. Așa-i, altfel nu se poate. Dumnealui are una la Moscova, trînti ca deodată, jucîndu-și ochii.

— Nu găsește aici ceva potrivit, de-aia, răspunse starostele. Ce știi tu de dumnealor?

— Cum, adică, nu găsește? Uite cîte muieri, fete! Uite-o pe Aniutka, vrei alta mai bună? Aniut... vino-neoa... Avem o treabă cu tine, strigă ea cu glas răsunător.

Aniutka, o fată lată în spate și cîrnoasă, cu brațele scurte, se întoarse; avea o față drăgălașă, un zîmbet blînd și plăcut; strigă ceva, drept răspuns, cu un glas cîntător, apoi se apucă și mai virtos pe treabă.

— N-auzi ce-ți spun, vino-neoa, strigă și mai tare Aleonka.

— N-am ce căuta acolo, nu-s învățată cu de-astea, răspunsese melodios Aniutka, cu încîntare în glas.

— Nouă nu ne trebuie Aniutka, avem nevoie de ceva mai curat, mai fin, o lămuri povișuitor starostele. Știm noi de cine avem nevoie.

Spunînd acestea, îi aruncă fetei o privire plină de tîlc. Ea se tulbură un pic, se îmbujoră.

— Nu, nu, nu, răspunse apoi, ascunzîndu-și tulburarea într-un zîmbet, una mai bună ca Aniutka nu găsiți. Iar dacă n-o vreți pe Aniutka mai e Nastka, și ea se îmbracă curat, a stat pe la oraș.

— Ei, ajunge, taci din gură, spuse deodată starostele cu duritate. Vezi-ți de treaba ta, ai pălăvrăgit destul. Și așa mă ceartă cucoana pentru voi, atîta știu ele să fie obraznice, cum e dumneacî...

Aleonka sări în picioare și puse mîna pe furcă, uimitor de sprintenă și de data asta. Tocmai atunci însă, argatul care descărcase ultima căruță de bălegar strigă: „Hai la masă!” și, trăgînd de hățuri, porni vesel pe alee în jos, cu căruța goală hurducăind zgomotos.

— La masă, hai la masă! strigară și fetele pe diferite glasuri, aruncînd sapele și furcile, sărind peste val, lăsînd să li se vadă picioarele goale și ciorapii de toate culorile și adunîndu-se apoi la umbra brădetului unde își lăsase legăturilele cu merinde.

Starostele se uită dintr-o parte la Mitea, îi făcu cu ochiul, vrînd să spună că treaba merge, și, seculindu-se din iarbă, încuviință pe un ton de șef:

— Ei, dacă-i vorba să mîncăm, hai să mîncăm...

Împetrișînd zidul întunecat al brazilor, fetele se așezară vesele de-a valma pe iarbă, se apucară să-și desfacă legăturilele și-și scoaseră lipiile, pe care și le așezară în poală, stînd cu picioarele întinse; se puseră pe mestecat, mai sorbind cîte o înghițitură de lapte sau de cvas din sticle și continuînd să vorbească între ele, cu glas tare, fără nici o rînduială, hohotînd la fiece cuvînt și privind într-una spre Mitea cu ochi curioși și provocători. Plecîndu-se spre Aniutka, Aleonka îi spuse ceva la ureche. Neputîndu-și stăpîni un zîmbet fermecător, Aniutka o îmbrînci cu putere (pufnînd de rîs), Aleonka căzu cu capul în poală) și cu o indignare prefăcută strigă, făcînd să răsune tot brădetul de glasul ei cîntător.

— Proasto! Ce te hlizești fără rost? Ce-i cu atîta veselie pe tine?

— Să mergem, Mitri Palici, să ne ferim de păcat, ia uite cum le-au apucat dracii!

A doua zi fiind duminică, nu se lucra la grădină. Plouase cu găleata, toată noaptea bătuse darabana pe acoperiș, în timp ce mereu se aprindea o lumină palidă deasupra grădinii, cuprinzînd-o toată, ca o făclie din basme. Spre dimineață însă, vremea se însenină, toate erau iarăși ca în ajun, și pe Mitea îl trezi din nou dangătul vesel, însoțit, al clopotelor.

Se spală fără grabă, se îmbracă, bău un pahar de ceai și se îndreptă spre biserică. „Mama a și plecat, îl mustră prietenos Parașa, iar matală parcă ai fi păgîn, zău așa...”

La biserică puteai merge prin islaz, ieșind pe poarta conacului și cotînd-o la dreapta, sau prin grădină, pe aleea principală și apoi pe drumul dintre grădină și arie, la stînga. Mitea o luă prin grădină.

Toate se înfățișau ca în toiul verii. Mitea mergea pe alee, în soarele care strălucea fierbinte pe arie și pe cîmp. Strălucirea văzduhului și dangătul clopotelor, care se contopea plăcut, nu știu cum, în deplină armonie cu ea și cu întreagă această dimineață rustică, și faptul că Mitea tocmai atunci se spălase și își pieptănase părul negru, lucios și ud și își pusese șapca de student, totul i se păru deodată atît de frumos, încît el, care iar nu dormise o noapte întreagă, frămîntat de gînduri și simțămînte de tot soiul, se simți cuprins dintr-o dată de speranța unei încheieri fericite a tuturor chinurilor lui, de speranța mîntuirii lui de aceste chinuri. Clopotele cîntau și chemau, aria strălucea caldă în fața lui, pe trunchiul strîmb al unui tei, spre vîrfurile lui verde-deschis, scîldat în soare, alerga repede o ciocănitoare, oprindu-se în răstimpuri și ridicîndu-și capul moțat; bondari negri-roșcați de catifea se înfundau preocupați în florile din poiene, iar soarele dogorea, păsările își cîntau în grădină cîntecul dulce, lipsit de griji... Totul era cum fusese de-atîtea și atîtea ori în copilărie, în adolescență; atît de viu își aminti toți anii aceea încîntători și senini, încît se pomeni deodată incredințat că Dumnezeu este milos-tiv, că cine știe, s-ar putea trăi pe lume și fără Katia.

— Trebuie într-adevăr să mă duc pe la familia Meșcerski, își zise Mitea.

În aceeași clipă, ridică ochii și o zări la vreo douăzeci de pași pe Alconka; tocmai trecea pe acolo. Purta și de data asta băsmăluța trandafirică de mătase, o rochie de sărbătoare albas-

tră cu volane și ghetă noi potcovite. Mergea repede, jucându-și șoldurile, fără să-l vadă, și Mitea se trase dintr-o zvienire după copaci.

Așteptă pînă dispăru Alconka din cîmpul lui vizual și apoi, cu inima bătîndu-i nebunește, porni grăbit înapoi spre casă. Își dădu seama deodată că pornise spre biserică cu scopul tainic de a o vedea, și că nu se poate, nu-i îngăduit s-o vadă la biserică.

XXII

În timpul prînzului, un om trimis anume aduse de la gară o telegramă. Ania și Kosteia își anunțau sosirea pentru a doua zi, scara. Mitea primi vestea cu totul nepăsător.

După-amiază se întinse pe divanul din cerdac, cu fața în sus și cu ochii închiși, simțind soarele arzător ce se strecura pînă acolo, ascultînd zumzetul văratec al muștelor. Inima îi tresălta, în minte îi stăruia întrebarea de nedelegat: cum ar să fie mai departe cu Alconka? Cînd se vor hotări lucrurile definitiv? De ce oare n-a întreat-o starostele, direct, în ajun, dacă se învoiește, și dacă da, unde și cînd? Afară de asta, îl mai frămînta ceva: oare se cade sau nu să-și calce hotărîrea fermă de a nu mai merge la poștă? Ce-ar fi să se ducă și azi, ultima oară? Să se chinuiască iar, fără rost, cu o jalnică speranță? Dar ce ar mai adăuga acum acest drum pînă la poștă (de fapt ar fi o simplă plimbare și atîta tot) la chinurile lui? Oare nu-i acum destul de vădit faptul că acolo, la Moscova, totul s-a sfîrșit pentru el pentru totdeauna. Ce-ar avea de pierdut, în general?

— Cuconașule! se auzi deodată un glas înăbușit în preajma cerdacului. Dormeai, cuconașule?

Deschise repede ochii. În fața lui stătea starostele; purta o cămașă nouă de stambă și șapcă nouă. Avea o înfățișare sărbătorească, sătulă, și cam somnoroasă, amețită.

— Cuconașule, haidem repede la pădure, șopti el. Cucoanei i-am spus că trebuie să vorbesc cu Trifon în privința albinelor. Să plecăm mai repede, cit e culcată cucoana, că dacă se trezește din somn, te pomenești că se răzgîndește... Luăm ceva să-l ospătăm pe Trifon, el o să se amețească, natală ai să-l ții de vorbă, iar în timpul ăsta eu am să fac cumva să-i

șoptesc Alconkăi o vorbuliță. Ieși mai repede din casă, am și înhămat...

Mitea sări în picioare, trecu în vestibul, își luă șapca și ieși grăbit în curte, unde aștepta un armăsar tânăr și focos înhămat la o trăsurică de curse.

XXIII

Armăsarul se urni din loc și ieși ca o vijelie pe poartă. Peste drum de biserică se opriră câteva clipe în fața prăvăliei, cumpărând un funt de slănină și o sticlă de votcă și porniră în zbor mai departe.

Trecură și de izba de la marginea satului, lângă ușă, gătită de sărbătoare, stătea fără nici un rost, Aniutka. Starosteale îi strigă o glumă grosolană, și cu vitejie îndirjită de om beat, trase tare de hături, lovi cu ele din răspuțeri în crupa armăsarului, care iuți și mai mult pasul.

Săltind la fiecare hop, Mitea se ținea din răspuțeri să nu cadă. Soarele îi ardea plăcut ceafa, în față îi adia dogoarea cimpului mirosind a secară gata să înflorească, a colb de pe drum, a unsoare de căruță. Secara se unduia în vălurile cenușii-argintii, semănând cu o blană fermecată; deasupra lanului de secară, ciocirliile se înălțau în fiecă clipă spre țării, cîntau, zburau pieziș și se lăsau iar la pămînt; iar departe, în față, pădurea se zărea albăstric, catifelată...

După vreun sfert de oră, intrau în pădure și, cu aceeași iuțelă, poticnindu-se în buturugi și rădăcini, goniră pe drumul umbros și plăcut, plin de pete vesele de soare, cu marginile năpădite la nesfîrșit de flori și de ierburi înalte. Alconka ședea și broda sub stejarii tineri ce înfrunzeau în preajma căsuței paznicului, gătită cu rochia ei albastră, cu picioarele întinse, încălțate în cizmulițe scunde. Starosteale trecu ca vîntul pe lângă ea, o amenință cu biciușca și opri deodată calul în fața cerdacului. Pe Mitea îl izbi mireasma proaspătă, amăruie, a pădurii, a frunzelor tinere de stejar, îl asurzi lătratul dezlănțuit al potărilor care înconjurară trăsura, făcînd să răsune pădurea toată de ecouri. Nu se mai urneau din loc, lătrînd cu înverșunare pe toate tonurile, însă boturile lor lăptoase erau blînde și toți dădeau din coadă.

Mitea și starostele se dădură jos din trăsură, priponiră armăsarul de un copăcel trăsniț care se înălța sub ferestrele casei și intrară în tinda întunecată.

În casă era foarte curat și plăcut, cu toată înghesuiala; era și prea cald, și de la soarele care bătea drept în cele două ferestruici, și de la soba încă fierbinte pentru că de dimineață se copsese pline în cuptor. Feodosia, soacra Alconkăi, o bătrinică tare curățică și plăcută la înfățișare, ședea la masă, cu spatele spre ferestruica încinsă de soare și acoperită toată de musculițe. Zărindu-l pe euconaș, se ridică și făcu o plecăciune adâncă. După ce dădură bună ziua, noii veniți se așezară și-și aprinseră câte o țigară.

— Da unde-i Trifon? se interesă starostele.

— Se hodinește în magazie, îi răspunse Feodosia, mă duc îndată să-l strig.

— Merge treaba! șopti starostele, clipind din ochi, îndată ce bătrina ieși din odaie.

Dar deocamdată lui Mitea nu prea-i venea să creadă. Încă se simțea din cale-afară de stingherit, i se părea că Feodosia își dă bine seama pentru ce au venit. Din nou îl străfulgeră gândul care de trei zile îl umplea de groază: „Ce fac? Am innebunit!” Se simțea ca un somnambul supus unei voințe din afară, care mină tot mai repede și mai repede spre o prăpastie fatală, dar irezistibil de atrăgătoare. Străduindu-se să-și păstreze aerul calm și firesc, ședea, fuma și examina odaia. Îl apăsa îndeosebi gândul că îndată va intra Trifon, un mujic, se spune rău și istet, care pe loc va pricepe totul, încă mai bine decât Feodosia. În același timp îi încolți și un alt gând: „Oare ea unde doarme? Tot pe priciurile astea, sau în magazie?” Desigur, în magazie, hotări el. O noapte de vară în pădure, ferestruicile magaziei nu au geamuri și toată noaptea se aude șoapta somnoroasă a pădurii, în timp ce ea doarme...

XXIV

Intrind, Trifon îi făcu și el o plecăciune adâncă lui Mitea, dar în tăcere, și fără să i se uite în ochi. Se așeză apoi în capul mesei și deschise vorba, rece, cu ostilitate, adresându-se starostelui: despre ce-i vorba, pentru ce au poftit la el? Starostele se grăbi să-i răspundă că l-a trimis cucoana, că dumneaei

îl roagă pe Trifon să vină pînă la prisacă s-o vadă, că prisăcarul lor e un nătărău bătrîn și surd, și că el, Trifon, ar fi fruntea apicultorilor din toată gubernia, după cît e de mintos și de priceput; spunînd acestea, starostele scoate dintr-un buzunar al pantalonilor sticla cu votcă, iar din celălalt slănină învelită într-o hîrtie cenușie, groasă, pătrunsă toată de grăsime. Trifon le privi rece și ironic, cu coada ochiului, și se ridică de la locul lui și luă de pe poliță o ceașcă de ceai. Starostele îl cinsti întîi pe Mitea, apoi pe Trifon, apoi pe Feodosia — femeia sorbi ceașca cu plăcere, pînă-n fund — și, în sfîrșit, își turnă și lui. După ce o dădu pe gît, se și apucă să-i ia iarăși pe toți la rînd, îmbucînd din pîine și umflîndu-și într-una nările.

Trifon se ameți cam repede, păstrîndu-și însă tonul rece și ironia dușmănoasă. Starostele căzu iar după a doua ceașcă într-o toropeală greoaie. Discuția luă o întorsătură aparent prietenoasă, dar cei doi se priveau cu ochi neîncrezători, răutăcioși. Feodosia ședea tăcută, cu un aer politicoș, dar nemulțumit. Alconka nu se arăta. Pierzînd orice speranță ca ea să vină, dîndu-și seama că-i un vis prostesc să mai spere acum că starostele va reuși să-i șoptească „un cuvîntel“, chiar dacă ea ar veni, Mitea se ridică și spuse sever că e timpul să plece.

— Acuși, acuși, avem tot timpul! replică starostele, încruntat și obrăznicit. Mai întîi să-ți spun matala un cuvîntel în taină.

— Foarte bine, ai să mi-l spui pe drum, răspunse Mitea reținut, dar pe un ton și mai sever. Să plecăm.

Dar starostele lovi cu palma în masă și, cu strîmbături misterioase de om beat, repetă:

— Dacă-ți spun că pe drum nu se poate vorbi despre asta! Ieși cu mine pînă afară, o clipă.

Și, ridicîndu-se greoi de pe scaun, deschise larg ușa de la tindă.

Mitea îl urmă.

— Ei, ce-i?

— Să nu zici nimic! șopti misterios starostele, închizînd ușa în urma lui Mitea și clătînîndu-se.

— Ce să nu zic?

— Să nu zici nimic!

— Nu te-nțeleg.

— Să nu zici nimic! I-a noastră! Ca popa! Mitea îl dădu la o parte, ieși din tindă și se opri în prag, neștiind ce să facă:

să mai aștepte puțin, sau să se urce în trăsură și să plece singur, ori, pur și simplu, s-o pornească pe jos!

La zece pași de el se ridica pădurea deasă și verde, învăluită în umbra serii și, de aceea, și mai proaspătă, mai curată, mai frumoasă. Pe cerul senin, soarele apunea pe după virfurile copacilor, scuturându-și printre ele tot aurul lui roșu, sclipitor. Și deodată răsună și se rostogoli prin adâncul pădurii — undeva departe i se păru lui Mitea — dincolo de rițe, un glas cîntător de femeie, ademenitor, ca o chemare, plin de farmec, așa cum poate răsună numai în pădure, într-un amurg de vară.

— U-u-u! strigă tărăgănat glasul, jucîndu-se pesemne cu ecourile pădurii. U-u-u!

Mitea trecu repede pragul și fugi în pădure, printre flori și ierburi. Pădurea cobora într-o ripă pietroasă. În ripă stătea Aleonka și ronțăia niște covrigei. Mitea alergă pînă-n buza riței și se opri. Ea îl privea de jos cu ochii plini de mirare.

— Ce faci acolo? întrebă Mitea încet.

— O caut pe Maruška, e cu vaca noastră. Da de ce? răspunse ea, tot încet.

— Ei, ce zici, vii?

— Ce să vin, pe degeaba? zise ea.

— Cine ți-a spus că pe degeaba? întrebă Mitea, de data aceasta aproape în șoaptă. De asta să n-ai nici o grijă.

— Apăi, cînd? îl întrebă Aleonka.

— Și mîine... Cînd ai putea?

Aleonka rămase o clipă pe gînduri.

— Mîine mă duc la maică-mea să-i tund oaia, zise ea, scrutînd cu grijă pădurea în spre deal, în spatele lui Mitea. Seara, cum se întunecă, vin. Da unde? Pe arie nu-i bine, poate să treacă cineva pe-acolo... Vrei în bordeiul din vîlcea, la voi în grădină? Numai vezi, să nu mă păcălești, pe degeaba eu nu mă învoiesc... Aicea nu-i ca la Moscova, urmă ea cu ochii deodată rizători, privindu-l de jos, se zice că acolo, muierile, ele plătesc...

XXV

Întoarcerea a fost dezgustătoare. Trifon nu le rămăsese nici el îndatorat, punînd la bătaie și din partea lui un clondir, iar staroștele se îmbătase în așa hal, încît nu reuși să se

suie în trăsură, ei mai întâi căzu peste ea; speriat, armăsarul se smuci și era cît pe ce s-o ia din loc fără călători. Dar Mitea tăcea, se uita absolut indiferent la staroste, așteptîndu-l răbdător să se așeze. Starostele iar goni calul cu o înverșunare neghioabă. Mitea tăcea, se ținea cu strășnicie, să nu cadă, privea cerul de seară, lanurile ce parcă tremurau și săltau, trecîndu-i repede prin față. Deasupra lanurilor, în amurg, ciocirliile își isprăveau cîntecele duioase, iar către răsărit, unde zarea se învinețise așteptînd căderea nopții, se aprindeau acele selipiri pașnice, îndepărtate, care nu făgăduiesc nimic altceva decît vreme frumoasă. Mitea știa să guste toate încîntările serii, dar acum îi erau cu desăvîrșire străine. În suflet și în gînd avea un singur lucru: mîine seară!

Acasă îl aștepta vestea că s-a primit o scrisoare care confirmă că Ania și Kosteia sosesc a doua zi, cu trenul de seară. Mitea se îngrozi: o să vină, o să alerge scara în grădină, s-ar putea să dea o fugă și pînă la bordei, în vilcea... Dar îndată după aceea își aminti că de la gară copiii vor fi aduși cel mai devreme, după nouă, apoi vor fi puși la masă, își vor bea ceaiul...

— Te duci să-i întîmpini? îl întrebă Olga Petrovna. Mitea simți că se face alb ca varul.

— Nu, nu cred... N-aș vrea ... Și apoi nici nu-i loc în trăsură...

— Bine, asta nu-i o problemă, ai putea merge călare...

— Ei, nu, nu știu... De fapt, ce rost are? Cel puțin în clipa de față n-am nici un chef...

Olga Petrovna îl privi lung.

— Nu te simți bine?

— Sînt perfect sănătos, răspunse Mitea, aproape grosolan. Numai că pic de somn...

Și se duse în odaia lui, se culcă pe divan, fără a aprinde lumina, și adormi îmbrăcat.

Noaptea auzi o muzică tărăgănată, venind de undeva de departe, și se văzu atîrnînd deasupra unei prăpăstii uriașe, slab luminată. Prăpastia se însenina din ce în ce, se făcea tot mai adîncă, fără fund, tot mai aurie, mai colorată, mai plină de lume, și limpede de tot, răspicat, cu o tristețe nespusă și cu gingășie, răsună în ea: „A fost odată un rege...” Mitea tresări înduioșat, se întoarse pe partea cealaltă și adormi din nou.

Ziua părea că nu se mai sfîrșește. Ca amețit, Mitea ieși dimineața din cameră, la ceai, apoi la prînz, se duse iarăși la el în odaie și se culcă din nou, luă de pe masă un volum al lui Pisemski, care zăcea acolo de cîne știe cînd, citi fără să înțeleagă o vorbă, se uită vreme îndelungată în tavan, ascultînd zgomotul mătăsos, egal, vîratec, al grădinii însorite, pătrunzînd prin fereastră... Pînă la urmă, se ridică și se duse în bibliotecă, să schimbe cartea. Dar camera aceea plăcută, cu mobilele ei străvechi, cu tăcerea ei, cu priveștiștea ce se deschidea de la una din ferestre spre arțarul lui drag, iar de la celelalte spre cerul luminos al asfințitului, îi aminti dureros de viu zilele de primăvară (acum atît de îndepărtate), cînd ședea acolo citînd versuri din revistele îngălbenite de vreme și îi păru atît de plină de Katia, încît făcu calc-ntoarsă și ieși. „La dracu! gîndi el cu enervare. La dracu cu tot tragismul ăsta patetic al dragostei!“

Își aminti cu indignare că își propusese să se impuște dacă nu va primi scrisoare de la Katia și se întinse iarăși pe divan, luînd în mînă volumul lui Pisemski. Dar, ca și înainte, nu înțelegea nimic din ceea ce citea, iar din cînd în cînd, cu ochii în carte și cu gîndul la Aleonka, începea să tremure din tot corpul, simțind o încordare mereu crescîndă în pîntece. Și cu cît se apropia scara, cu atît mai des îl apuca tremurul acela! Glasurile și pașii răsunînd prin casă, glasurile din curte — se și inhămau caii la trăsura care avea să plece la gară — toate răsunau ca atunci cînd ești bolnav la pat și zaci în singurătate, în timp ce în jurul tău viața își urmează cursul de toate zilele, nepăsătoare față de tine și de aceea străină, ostilă chiar. În sfîrșit, de undeva se auzi glasul Parașei: „Cucoană, trăsura trage la scară!“ urmat de clinchetul stîns al zurgălăilor, apoi de tropotul copitelor, de fișuitul roților trăsurii ce se apropia de cerdac... „Of, da cînd o să se termine toate astea!“ mormăi Mitea, dogorit de nerăbdare, stînd nemișcat, ascultînd cu încordare glasul Olgăi Petrovna care dădea ultimele porunci în odaia slugilor. Deodată, zurgălăii prinseră a zuru și, zuruînd tot mai armonios, tot mai la unison cu zgomotul ritmic al trăsurii alergînd la vale, se stînseră treptat...

Ridicîndu-se dintr-un salt, Mitea ieși în salonul mare, pustiu, acum, scîldat în lumină de asfințitul senin-gălbui.

Toată casa era pustie, o pustietate stranie, înfricoșătoare! Cu un simțămînt ciudat, ca de despărțire, Mitea privi odăile care se înșiruiau tăcute, cu ușile larg deschise — salonul mare, salonul cel mic, biblioteca în a cărei fereastră strălucea lumina crepusculară sinilie a cerului sudic, pe care se profila vîrfurile verde, pitorese, al arțarului și, ca un punct trandafiriu deasupra lui, luceafărul de seară. Își băgă apoi capul în odaia slugilor, să vadă dacă Parașa-i acolo. Încredințindu-se că nu e nimeni, își luă șapca din cuier, fugi înapoi în odaia lui și sări pe fereastră, zvîrlindu-și picioarele lungi departe, drept pe straturile de flori. Acolo, pe straturi, încremeni o clipă, apoi, încovoindu-se, trecu repede drumul în grădină și coti într-o alee laterală, dosnică, năpădită de tufe dese de salcimi și liliac.

XXVII

Nu era pic de rouă, de aceea nu se prea simțeau miresmele grădinii, peste care se așternuse seara. Dar cu toatăcă nu-și dădea bine seama de toate acțiunile lui din seara aceea, lui Mitea i se păru că niciodată în viață — poate cu excepția copilăriei lui îndepărtate — nu întîlnise miresme atît de tari și de variate ca acum. Toate miroseau: tufele de salcîm, frunzele de liliac, tufele de coacăze, brustunii, pelinul, florile, iarba, pămîntul...

După ce făcu cîțiva pași, cu gîndul înspăimîntător: „dar dacă mă trage pe sfoară, dacă nu vine?” — acum i se părea că toată viața lui depinde de faptul dacă Alconka va veni sau nu; simțînd deodată printre miresmele vegetației din jur și mirosul de fum ce venea de undeva, din sat, Mitea se mai opri o dată și întoarse pentru o clipă capul: un fluture de noapte plutea alene și zumzăia undeva lingă el, semănînd parcă în drumul său tăcere, calm și penumbră. Deși mai era încă ziuă, amurgul cuprinsese jumătate din cer cu lumina lui lină, egală, ce nu se stinge multă vreme — lumina primelor amurguri de vară — iar deasupra acoperișului casei, care se zărea pe alocuri printre copaci, strălucea sus de tot, în pustiu străveziu al cerului, secera încovoiată și ascuțită de lună nouă. Mitea se uită la ea, își făcu cu mișcări repezi și scurte semnul crucii, undeva sub lingurică, și păși spre tufele de

salcim. Alcea dădea spre vilcea, dar nu și spre bordei, ca să ajungi acolo trebuia să tai de-a curmezișul crengul de salcimi. Mitea alerga printre crengile larg desfăcute pînă jos de tot, ba aplecîndu-se, ba dîndu-le la o parte ca să-și facă drum. În cîteva clipe și ajunsese la locul stabilit.

Își vîri cu teamă capul în bordei, în întunericul ce mirosea a paie uscate și încinse, aruncă o privire scrutătoare în jur, incredințîndu-se aproape cu bucurie că nu era încă nimeni înăuntru. Clipa fatală se apropia însă, și Mitea se postă la intrarea bordeiului, numai urechi, în încordarea așteptării. Toată ziua nu-l părăsise aproape nici o clipă o aprigă excitație trupească. Acum sosi punctul ei culminant. Dar, lucru ciudat, atît ziua cît și acum, aceasta era o stare independentă, nu știa cum, nu-l pătrundea tot, străpîinindu-i numai trupul, fără să-i atingă sufletul. Inima îi bătea însă nebunește, iar în jur domnea o liniște nespusă, că nu auzea decît un singur lucru: bătăile ei. Niște fluturași spălăciți și catifelati zburau, se roteau neobosiți și neauziți printre crengi, prin frunzișul cenușiu al merilor, care își conturau siluetele în atîtea chipuri diferite pe cerul înserării, și acești fluturași făceau ca liniștea să pară și mai adîncă, de parcă ar fi avut puteri vrăjite. Deodată, undeva în spatele lui răsună un trosnetușor; auzindu-l, Mitea înlemni. Întoarse brusc capul, aruncă o privire printre copaci, în direcția valului din marginea grădinii, și văzu rostogolindu-se spre el pe sub crengile merilor ceva negru. Dar nu avu timpul să se dumirească ce este, cînd, tot alergînd spre el, acel ceva întunecat făcu o mișcare largă și se pomeni cu Alconka în față.

Ea își trase de pe cap poala fustei scurte, din lină neagră țesută în casă, și Mitea îi văzu chipul speriat, luminat de un zîmbet. Era desculță, numai în fustă și cu o cămașă din pînză de casă, vîrită în fustă. Sub cămașă se îțeau sinii ei feciorelnici. Răscroiala adîncă a cămășii lăsa să i se vadă gîtul și în parte umerii, iar mînecele îi erau suflecate pînă la cot, dezgolindu-i brațele rotunde. Și toată, de la căpșorul mic, acoperit cu o băsmăluță galbenă, pînă la picioarele mici, goale, de femeie și în același timp de copil, toată era atît de frumoasă, atît de mlădioasă, atît de fermecătoare, încît Mitea, care pînă atunci o văzuse numai gătită, văzînd-o acum în toată splendoarea acestei simplități a ei, rămase uluit în sinea lui.

— Ei, haidem, mai repede, șopti ea vesel, hoțeste, și, aruncînd o privire circumspectă în jur, se strecură în bordei, în întunericul înmiresmat.

Acolo se opri o clipă, în timp ce Mitea, cu dinții încleșați ca să le oprească clănțănitul, se grăbi să bage mîna în buzunar — picioarele îi erau încordate, tari ca oțelul — și-i strecură în palmă o hîrtie mototolită de cinci ruble. Aleonka o ascunse repede în sîn și se așeză pe jos. Mitea se lăsă lingă ea și o luă de gît, neștiind ce să facă, dacă trebuie s-o sărute sau nu. Mirosul băsmăluței, al părului ei, izul de ceapă al trupului ei, amestecat cu mirosul de izbă, de fum, toate la un loc erau amețitor de plăcute, și Mitea își dădea seama, simțea aceasta. Dar cu toate acestea, lucrurile se petreceau ca și înainte: simțea o năprasnică dorință trupească ce nu se transforma însă în dor sufletesc, în fericire, în extaz, în acea plăcută moleșală a întregii ființe. Ea se lăsă pe spate și se lungi pe jos. El veni alături, se lipi de ea, întinse mîna spre brațul ei. Rîzînd nervos, încetîșor, Aleonka îi prinse mîna și i-o trase în jos.

— Nu-i voie, zise ea, poate în glumă, poate serios.

Îi dădu mîna la o parte și i-o ținea zdravăn în mîna ei mică, iar ochii ei cătau prin fereastra bordeiului la crengile merilor, la cerul albastru și întunecat de dincolo de crengi și la punctul roșu și nemișcat al luceafărului, care selipea singuratec deocamdată. Ce exprimau ochii aceștia? Ce trebuia să facă el? S-o sărute pe gît, pe gură? Deodată, cu mîna pe fusta ei scurtă, neagră, ea spuse repezit:

— Ei, haide, mai repede...

Cînd se sculară — Mitea se ridică din paic, profund dezamăgit — ea, legîndu-și basmaua pe cap, după ce își îndreptase părul, îl întrebă într-o șoaptă însuflețită, ca un om apropiat, ca o amantă:

— Zice lumea că ai fost pe la Subbotino. Preotul de acolo vinde niște porci ieftin. O fi adevărat, ori ba? N-ai auzit cumva?

XXVIII

În aceeași săptămînă, sîmbătă, ploaia — pornită încă de miercuri și fără contenire de dimineață pînă seara — turna cu găleata.

Și se întetea mereu; în ziua aceea vremea era mai furtunoasă și mai posomorită decât oricând.

Mitea umblă toată ziua prin grădină și toată ziua plinse atât de amarnic, încât se mira el însuși uneori câte lacrimi poate să verse.

Parașa îl căutase, îl strigase prin curte, în alea cu tei, îl chemase la masă, apoi la ceai — Mitea nu-i răspundea.

Era frig, o umezeală pătrunzătoare, cer întunecat, plin de nori. Frunzișul verde al grădinii ude se contura pe fondul negru al norilor parcă mai des, mai proaspăt, viu colorat. Răbufnirile vântului securau din copaci altă ploaie, aproape la fel de îmbelșugată. Dar Mitea nu vedea nimic, nu se sinchisea de nimic. Șapca albă cu cozoroc i se pleoștise, colorată în cenușiu-închis, uniforma de student i se înnegrise, carimbii cizmelor îi erau minjiți pînă sus de noroi. Ud, pătruns de ploaie, fără pic de sînge în obraji, cu ochi plinși, în care lucea nebunia, arăta înspăimîntător.

Fuma țigară după țigară, umbla cu pas larg prin noroiul aleilor, iar uneori lăsa drumul bătut, călcînd pe unde se nimecea, prin iarba înaltă și udă, printre meri și peri, poticnindu-se de ciaturile strimbe, năpădite de mușchi verde-cenușiu, ud și ei. Se mai așeză pe băncile umflate și înnegrite de ploaie, iar cînd pașii îl purtau în vîlcea se culca pe paie ude din bordei, acolo unde stătuse cu Aleonka. De frig și de umezeală miinile i se învinețiseră, buzele îi erau liliachii, fața-i palidă ca de mort, cu obraji scofilciți, căpătase o nuanță viorie. Zăcea pe spate, picior peste picior, cu mîinile sub cap, ațîntindu-și privirea stranie și ursuză la acoperișul negru de paie, din care picau stropi mari, ruginii, de apă. Apoi i se contractau mușchii obrazilor, sprîncelele începeau să i se zbată. Sărea deodată în picioare, scotea din buzunarul pantalonilor serisoarea citită de o sută de ori, minjită și mototolită, — o primise în ajun, seara tîrziu, o adusese inginerul cadastral, venit pentru cîteva zile la conac cu niște treburi — și iarăși, pentru a suta una oară, o devora cu ochi lacomi:

„Dragă Mitea, să nu-mi porți pică, uită-mă, uită tot ce-a fost! Sînt rea, stricată, nu sînt demnă de dumneata, dar iubesc la nebunie arta! M-am hotărît, zarurile sînt aruncate, plec, știi cu cine... Ești sensibil, inteligent, ai să mă înțelegi. Te implor, nu mă chinui, nu te chinui nici tu! Să nu-mi scrii nimic, e inutil!”

Ajungînd la aceste cuvînte, Mitea mototolea scrisoarea și, cu fața în paiele ude, cu dinții încheștați sălbatec, se sufoca în hohote de plîns. Acest „tu” involuntar, care-i amintea atît de dureros, restabilind-o parcă din nou, intimitatea dintre ei îi copleșea inima cu o duioșie de neîndurat, peste puterile omenești! Și alături de acest „tu”, declarația fermă că pînă și să-i scrie e inutil! O, da, da, știa: e inutil! Totul s-a sfîrșit, s-a sfîrșit, pentru totdeauna!

Spre seară, ploaia se năpustise asupra grădinii cu puteri înzecite și cu tunete grozave, și, în cele din urmă, îl goni în casă. Era ud din cap pînă-n picioare, dinții îi clănțăneau și tremura tot de frig; își scoase capul printre crengi și, încredințîndu-se că nu-l vede nimeni, alergă la fereastra odăii lui, ridică din afară rama de modă veche și, sărind înăuntru, încuie ușa cu cheia și se trînti pe pat.

Întunericul se lăsa repede. Zgomotul ploii răsuna pretutindeni, și pe acoperiș, și în jurul casei, și în grădină. Era un zgomot dublu, diferit, într-un fel în grădină și altfel lingă casă, însoțit de clipocitul neîntrerupt și de plescăitul scocurilor ce revărsau apa în băltoace. Lui Mitea, scufundat curînd într-o stare de încremenire letargică, toate acestea îi dădeau o neliniște inexplicabilă, și odată cu febra ce-i dogorea nările, răsufllarea și capul, îl cufunda într-un fel de narcoză, creînd parcă în jurul lui altă lume, alte ceasuri de seară, într-o altă casă, străină, unde plutea presimțirea unor amenințări năprasnice.

Știa, simțea că e în odaia lui, unde era aproape întuneric din pricina ploii și a serii ce se lăsa, că dincolo, în sufragerie, în jurul mesei pusă pentru ceaiul de seară, se aud glasurile mamei, al Aniei, al lui Kostea și al inginerului, dar, în același timp, se făcea că umblă printr-o casă străină, iar în fața lui, tot depărtîndu-se de el, pășește o tînră dădacă; și se simțea cuprins de un simțămînt inexplicabil, crescînd, de groază, amestecată însă cu o dorință de neînfînt, cu presimțirea intimității cuiva cu cineva, o intimitate avînd ceva pervers, dezgustător, dar la care lua și el parte. Toate se făceau însă simțite prin intermediul unui copil cu obraz mare, alb, pe care dădaca cea tinerică îl purta în brațe și îl legăna, ținîndu-și capul dat pe spate. Mitea se grăbea s-o ajungă din urmă, o ajunsese și tocmai voia să-i privească chipul — dacă nu-i cumva Aleonka — dar, pe neașteptate, se pomeni într-o clasă

de la liceu, posomorită, cu geamurile minjite de cretă. Cea care stătea acolo, în fața unui scrin cu oglindă, nu-l putea vedea, se făcuse dintr-o dată invizibil. Ea purta un jupon de mătase galbenă, bine ajustat pe șoldurile rotunde, pantofi cu tocuri înalte, ciorapi negri subțiri, ajurați, prin care se străvedea pielea; sfiindu-se și rușinându-se cu încintare, ea știa ce se va întâmpla îndată. Apucase să ascundă copilul în scrin. Își trecu peste umăr cosița, o împleti în grabă și, trăgînd cu coada ochiului spre ușă, își privea în oglindă fețișoara pudrată, umerii goi și sînii mici de un alb-lăptos și albăstrui, cu sfircuri roze. Ușa se dădu în lături, și, rotindu-și privirea energică și amenințătoare, intră un domn îmbrăcat în smoching, cu chipul palid și obraji rași, cu părul negru, scurt și cârlionțat. Își scoase tabachera plată de aur, își aprinse, degajat, o țigară. Tot împletindu-și cosița, ea îl privea sfioasă, știind scopul cu care a venit el, apoi își aruncă peste umăr cosița și își ridică brațele goale... El îi cuprinse talia, curtenitor, iar ea i se aruncă de gît, lăsînd să i se vadă subsuorile ntunecate, se lipi de el, ascunzîndu-și fața pe pieptul lui...

XXIX

Mitea își reveni, learcă de sudoare, cu sentimentul uimitor de limpede că e pierdut, că pe lumea asta totul este atît de monstruos, de fără speranță și de întunecat, cum nu poate fi nici în infern, dincolo de mormînt. Camera era cufundată în beznă, în dosul ferestrelor ploaia, cădea, plescăind zgomotos, și acest plescăit, aceste sunete erau de nesupertat (chiar și numai prin sonoritatea lor) pentru trupul lui ce tremura, scuturat de friguri. Dar lucrul cel mai greu de îndurat și mai îngrozitor era perversitatea monstruoasă a împerecherii oamenilor, pe care parcă și el o împărtășise adineaori alături de domnul cu obraji rași. Din sufragerie venea zvon de glasuri și de risete. Și ele erau cumplite și perverse prin înstrăinarea lui, prin brutalitatea vieții, prin nepăsarea ci, necruțătoare față de Mitea...

„Katia! chemă el, așezîndu-se în capul oaselor pe pat, cu picioarele pe podea, Katia, cum ai putut?“ urmă el cu glas tare, convins că ea îl aude, că e aici, dar tace, că nu-i răspunde nimic pentru că ea însăși este strivită, ea însăși își dă seama

de grozăvia ireparabilă a tot ce-a făcut. „Ah, n-are nici o importanță, Katia, șopti, el, mîhnit, cu duiosie, vrînd să-i spună că-i va ierta totul, numai să i se arunce iarăși în brațe, ca să se poată salva împreună, să poată salva dragostea lor atît de frumoasă, în acel splendid univers al primăverii, care era, încă nu demult, un adevărat rai. Dar după ce șopti: „Ah, n-are nici o importanță, Katia!“ își dădu seama numaidecît că nu-i așa, că are importanță, că nu mai există și nici nu poate fi salvare, nici întoarcere la acea vedenie minunată ce-i apăruse cîndva la Șahovskoe, pe balconul năpădit de tufe de iasomic, și începu să plîngă încet, copleșit de durerea ce-i sfișia pieptul.

Durerea aceasta era atît de cumplită, atît de insuportabilă, încît, fără să se gîndească la ceea ce face, nedîndu-și seama ce are să urmeze, dorind patimaș un singur lucru — să scape măcar pentru o clipă de ea și să nu mai ajungă în lumea aceea înfiorătoare în care își petrecuse toată ziua și unde abia adineaori fusese cufundat într-un vis de groază, cel mai respingător din toate visele pămîntești, el dibui pe întuneric sertarul noptierei, scoase revolverul rece și greu, și după un oftat adînc, fericit, deschise gura larg și apăsă trăgaciul cu putere, cu desfătare.

Alpii Maritimi, 19 septembrie 1924

MĂ REVĂD la muzeul Bulac din Cairo. Cînd am intrat în curte, o pereche de bivoli trăgea alene spre intrare un car lung în care era așezat un sarcofag uriaș. Zîmbind în sinea mea, mi-am zis: „Încă un mare rege...”

Vestibulul era ticsit cu sarcofaguri de granit în diferite culori, cu sicrie de lemn auriu lăcuit. Mirosul subtil, uscat, ca de mirodenii, aroma sacră a mumiilor, părea însuși suflul fabuloasei antichități a Egiptului. În același timp, trecînd repede prin coridoarele care răsunau de pașii lor și coborînd în fugă seara principală, funcționarii, primind un nou transport de morți milenari, se strigau, preocupați, între ei, prozaic și cotidian, se întrebau cîte ceva unul pe altul, dădeau porunci cu glas tare.

Trecînd printre raclele îngrămădite în vestibul, am pășit în sălile strălucind de o curățenie mortuară, lipsită de viață. Aceeași aromă subtilă, uscată, străveche și sacră. Am cutreierat îndelung sălile muzeului și am contemplat încă odată măștile închise și negre ale lui Ramses cel Mare, în cutia lor de sticlă. Da, da, cînd te gîndești, iată-mă lingă Marele Ramses, lingă trupul lui aievea, ce-i drept uscat și înnegrit astăzi, numai oase și piele, totuși al lui, da, al lui!

Alături, scarabeii lui Mariette¹. Așezîndu-i într-o vitrină specială, Mariette înșirase în ordine cronologică toți scarabeii regali adunați de el, trei sute de gîndăcei frumoși de lapislazuli și serpentin. Gîndăceii aceștia, pe care era scris numele monarhilor răposați, erau așezați pe pieptul mumiilor regești

¹ Auguste Edouard Mariette (1821-1881), egiptolog francez, fondatorul celebrului muzeu Bulac din Cairo.

ca simbol al vieții fără capăt, al vieții ce se naște din pământ și renaște veșnic. Mariette i-a adunat și i-a expus ca să se minuneze întreaga omenire, privindu-i.

— Iată toată istoria Egiptului, toată viața lui dintr-un răstimp de cinci mii de ani.

Da, cinci mii de ani de viață și de glorie, iar produsul, bilanțul ei este o colecție de pietricele. Și aceste pietricele sînt simbolul vieții veșnice, simbolul reînvierii! Oare să zîmbesc amar, ori să mă bucur?

Să mă bucur, totuși! Orice s-ar spune, mă aflu în acest atît de minunat loc menit veșniciei, care leagă cu legături de sînge inima mea de o inimă răcită cu cîteva milenii în urmă, de inima pe care a stat timp de milenii această bucățică de lapislazuli cu adevărat divină, de inima unui om, care în acele zile legendare refuza să creadă în moarte, cu tot atîta dîrzenie ca și în zilele noastre, și nu credea decît în viață!

Totul este trecător pe lume, numai credința aceasta va dăinui totdeauna.

10 mai 1924

DE CINCI zile viscolea într-una.

La fermă, în casa albă și rece de atîta zăpadă, în care stăruia o penumbră palidă, se înstăpînise o mare durere: copilul era greu bolnav. Ardea de febră, delira, plîngea mereu și se ruga să i se aducă, nu se știe ce opincuțe roșii. Mama copilului, care nu se depărta o clipă de patul lui, plîngea și ea amarnic, de teamă și de neputință. Ce să facă, cum să-l ajute? Soțul ei lipsea de-acasă, nu aveau cai buni, iar pînă la spital, pînă la cel mai apropiat medic, era cale de treizeci de verste, și apoi care doctor s-ar încumeta s-o pornească la drum pe o asemenea vreme?...

Se auzi ușa de la tindă trîntindu-se: Nefed aducea paie pentru sobă; le trînti pe podea și, pufăind zgomotos, își frecă obrazul cu palma. Viri capul prin ușa întredeschisă, răspîndind în odaie miros de ger, de viscol, de aer proaspăt.

— Ei, ce se aude, cucoană, cum se simte? Mai bine?

— Da de unde, Nefedușka! Cred că nu mai scapă! Și-mi tot cere niște opincuțe roșii...

— Opincuțe? Ce fel de opincuțe?

— Dumnezeu știe. Aiurează, arde ca focul...

Nefed clătină din cap. Căciula, barba, cojocul vechi, pîslarii ponosiți, toate îi erau pline de zăpadă, cu o crustă de gheață... Și deodată hotări:

— Înseamnă că-i musai să-i facem rost. Înseamnă că sufletul cere: musai să facem rost.

— Cum să-i facem rost?

— Trebuie mers la Novosiolki. La dugheană. Să le roșești cu niște vopsea, nu-i mare lucru!

— Ce tot spui, sînt șase verste pînă la Novosiolki! Cum să ajungi pînă acolo prin iadul de-afară?

Nefed mai chibzui o leacă, apoi urmă:

— Ba, eu mă duc. Nu-i nimic, ajung eu. De mers cu sania, n-ai cum, da pe jos cred că se poate. O să am viscolul în spate... Închise ușa și plecă la bucătărie, fără o vorbă, își trase mantaua peste cojoc, se încinse strîns cu un briu vechi, luă biciușca și ieși din casă; porni printre nămeții din curte, trecu de poartă, se pierdu în marca albă a stepei ce părea că gonește turbată, cine știe unde.

Mincaseră de prînz, apoi venise și amurgul; se înserase și Nefed nu se mai întorcea. Își spuseră că o fi rămas la Novosiolki peste noapte, dacă l-a ajutat Dumnezeu să ajungă acolo. Pe o vreme ca asta nu te poți duce și să te și întorci într-o zi. Pînă a doua zi la amiază are să vină el. Dar pînă una-alta, fiindcă Nefed nu se întorsese, noaptea părea și mai îngrozitoare. Casa vuia din temelii pînă la acoperiș; în gîndul tuturor stăruia aceeași teamă: ce-o fi acum acolo, pe cîmp, în beznă, sub uraganul acesta alb. Lumînarea de scu pîlpîia cu o flăcără slabă și tremurătoare. Mama o așeză pe podea, după căpătiul patului. Copilul zăcea în penumbră, dar peretele părea cuprins de flăcări, iar de-a lungul și de-a latul lui alergau niște năluci ciudate, nespuse de frumoase și de înspăimîntătoare. În răstimpuri, copilul părea că își revine și începea îndată să plîngă amar și jalnic (parcă, întru totul limpede la minte), să i se dea opincuțele roșii.

— Mămico, dă-mi-le, te rog! Măicuță dragă, oare nu poți face nici atîta pentru mine?

Ea se arunca în genunchi lingă pat, se bătea cu pumnii în piept, deznădăjduită:

— Ajută-mă Doamne! Scapă-l Doamne!

Cînd se lumină în sfîrșit de ziuă, se auzi prin vuietul și vîjiitul viscolului, de data asta deslușit, nu cum li se păruse toată noaptea, că se apropie o sanie, niște glasuri înăbușite și apoi o bătaie în geam, grăbită și rău prevestitoare.

Erau niște țărani din Novosiolki. Aduseseră un mort — pe Nefed — alb, înghețat, plin de zăpadă. Zăcea cu capul dat pe spate într-o sanie țărăncască. Oamenii se întorceau de la oraș, toată noaptea căutaseră în zadar drumul, iar în zori s-au împotmolit pe islaz, înfundîndu-se cu cal cu tot în niște troiene uriașe. Pierzînd orice speranță, erau resemnați să

piară acolo, cînd zăriră deodată ivindu-se din zăpada niște picioare încălțate în pîslari. Se grăbiră să dea zăpadă la o parte și ridicară cadavrul, văzînd că era un om pe care-l cunosc...

Numai așa scăpaseră cu viață, dîndu-și seama că islazul acela aparținea fermei, lui Protasov, și că deci sus, pe deal, la doi pași, era o așezare omenească...

Nefed avea în sîn o pereche de opinci de copil noi și o sticlută cu vopsea.

22 iunie 1924

CUIBĂRIT într-o șiră de paie la arie, am stat și-am citit multă vreme pînă cînd, deodată, m-am revoltat. Iar m-am apucat cu noaptea-n cap de citit, iar zac cu cartea în mînă! Și așa fac zi de zi, de cînd eram copil. Jumătate din viață mi-am petrecut-o într-o lume închipuită, printre oameni care poate nici nu au existat vreodată, frămîntîndu-mă pentru soarta lor, pentru bucuriile și tristețea lor, de parcă ar fi fost ale mele, însoțit pînă la mormînt cu Avraam și cu Isaac, cu pelasgii și cu etruscii, cu Socrate și cu Iuliu Cezar, cu Hamlet și Dante, Gretchen și Ceački, Sobakievici și Ofelia, Peciorin și Natașa Rostova! Cum să mă mai descure acum în mulțimea însoțitorilor nelipsiți ai existenței mele pe pămînt, reali și imaginari? Cum să-i categorisesc, cum să stabilesc măsura influenței pe care o exercită asupra mea?

Citeam, trăiam cu născocirile altora, în timp ce ogoarele, conacul, satul, țăranii, muștele, bondarii, păsările, norii, toate își trăiau viața lor, o viață adevărată, reală. Gîndul acesta mi-a venit așa, pe neașteptate, și îndată m-am scuturat de vraja lecturilor, am aruncat cît-colo în paie cartea pe care o citeam și acum privesc cu mirare și bucurie în jur, cu alți ochi parcă; vād, aud, simt, mai ales simt ceva nemaipomenit de simplu și în același timp nemaipomenit de complicat, tot ce e adînc, minunat, fără seamăn în viață și în mine însumi și ceea ce în cărți niciodată nu e înfățișat ca lumea.

Cît timp citeam, în natură se înfăptuiau tainice schimbări. Era o zi însorită, sărbătorească; acum totul a pălit, s-a întunecat, s-a stins. Pe cer s-au strîns treptat-treptat nouri și nori, pe alocuri, mai ales spre miazăzi, încă plini de lumină și frumoși, iar spre apus, dincolo de sat, dincolo de

șirul de răchite, nori de ploaie vineții, mohorâți. E cald, în văzduh se simte adierea ploii căzute undeva departe, peste lanuri. În livadă cîntă un grangur.

Un mujic se întoarce de la cimitir pe drumul colbăit cu reflexe violete ce leagă aria de livadă. Poartă pe umăr o cazma de fier cu bucăți albastrii de cernoziom lipite de ea. Are fața tînără, senină. Și-a dat căciula pe ceafă, descoperindu-și fruntea asudată.

— Am sădit o tufă de iasomie la mormîntul fetei mele! îmi spune el vesel. Sănătate bună! Tot citiți, tot născociți la cărți?

E fericit. De ce? Numai pentru că trăiește în lume, adică face un lucru dintre toate cel mai greu de săvîrșit.

Livada răsună de cîntecul grangurului. Celelalte sunete s-au stins, nu se mai aud nici cocorii, numai el cîntă, își înșiră fără grabă trilurile jucăușe. Pentru ce, pentru cine? Pentru sine însuși, pentru acea viață pe care o trăiesc de o sută de ani livada și conacul? Sau poate conacul e acela care trăiește pentru cîntecul ca de flaut al acestei păsărele?

„Am sădit o tufă de iasomie pe mormîntul fetei mele!“
...Dar oare copila știe asta?

Țăranul e încredințat că da, și poate are dreptate. Pînă diseară țăranul va uita de tufă, pentru cine atunci va înflori ea? Că doar va înflori și o să pară că nu în zadar, ci pentru cineva și pentru ceva.

„Tot citiți, tot născociți la cărți!“ Și, de fapt, la ce bun născocirile astea? Cui îi folosesc eroinele și eroii lor? De ce neapărat un roman, o nuvelă, cu început și sfîrșit, cu intrigă și deznodămînt? Veșnica teamă de a părea prea puțin livresc, prea puțin asemănător celor consacrați! Și chinul necurmat — veșnic să taci, să nu vorbești tocmai despre ceea ce este cu adevărat al tău și numai al tău, ceea ce, pe bună dreptate, se cere exprimat, adică întruchipat și păstrat cumva, măcar în cuvînt.

DUPĂ CINĂ, ieșiră din sufrageria plină de zăpușeală și viu luminată și se opriră pe punte, lângă parapet. Ea închise ochii și își lipi dosul mîinii de obraz, izbueni într-un ris sincer, încîntător — toate erau încîntătoare la această femeie micuță — și spuse:

— Mi se pare că m-am îmbătat... De unde ai răsărit? Acum trei ore nici nu-mi trecea prin cap că exiști. Nu știu nici măcar unde te-ai imbarcat. La Samara? Dar n-are importanță... Mi se învîrtește mie capul, sau tocmai cotim?

În fața lor bezna era presărată cu lumini. Din întuneric îi izbea în obraz un vînt puternic, dar călduț, iar undeva, departe, licăreau cîteva focuri. Cu eleganța caracteristică vapoarelor de pe Volga, vasul coti brusc și, desenînd pe apă un arc larg, se apropie cu iuțeală de micul chei.

Locotenentul îi luă mîna și o duse la buze. Mîna, mică și puternică, mirosea plăcut a piele bronzată. Inima i se zbătu cu o tresărire voluptoasă la gîndul că ea este desigur toată la fel de puternică și de bronzată sub rochia ușoară de olandă, după ce o lună întreagă a stat întinsă sub razele soarelui sudic, pe nisipul fierbinte al plajei (spunea că vine din Anapa). Locotenentul șopti:

— Să coborîm...

— Unde? întrebă ea, mirată.

— Pe cheiul ăsta.

— De ce?

El tăcu. Ea își lipi din nou dosul mîinii de obrazul fierbinte.

— E o nebunie...

— Să coborîm, repetă el, cu încăpăținare. Te implor...

— Fie, cum vrei, spuse ea, întorcîndu-i spatele.

Din viteză, vaporul se izbi cu un bufnet surd de cheiul slab luminat, încît fură cît pe ce să cadă unul peste altul. Pe deasupra lor zbură capătul parimei, apoi vasul fu împins înapoi și se auzi zgomotul apei învolburate, urmat de zăngănitul pasarelei. Locotenentul se repezi după bagaje.

Un minut mai tîrziu, după ce trecură pe lîngă un funcționar somnoros, pășiră pe nisipul care le ajungea la glezne și se urcară tăcuți într-o birjă prăfuită. Urcușul lin, printre felinarele rare și strîmbe, pe drumul acoperit de praf, le păru nesfîrșit. Cînd în cele din urmă pătrunseră în oraș trăsura începu să huruie pe caldarîm; o piață, clădirile administrative, un foișor de apă, căldura, miresmele văratice ale orașului de provincie cufundate în noapte... Birjarul trase la un peron luminat ale cărui uși deschise lăsau să se vadă o scară de lemn veche, abruptă; un lacheu bătrîn, nebărbierit, în rubașcă roz și haină luă posomorit bagajele și porni înainte cu picioarele lui trudite. Intrară într-o cameră de hotel mare, însă plină încă de zădusul înăbușitor al zilei, cu storuri albe lăsate la ferestre, cu două lumînări noi pe măsuta de toaletă. Îndată ce lacheul ieși și închise ușa, locotenentul se repezi și o îmbrățișă atît de năvalnic și se încheștară într-un sărut atît de pătimaș, încît mulți ani după aceea și-au amintit această clipă fără asemănare în viața trecută a amîndorura.

La zece dimineața, o dimineață însorită, călduroasă, plină de încîntare, cu dangăt de clopote, cu tîrgul ce se ținea în piața din fața hotelului, cu miros de fin, de catran ca în toate orășelele rusești, ea, această micuță femeie fără nume, plecă — nu i-a spus pînă la urmă, cum o cheamă, glumind meru că vrea să rămînă pentru el „frumoasa necunoscută“. Dormiseră puțin, iar dimineața, după paravanul de lîngă pat, ea se spălase și se îmbrăcase în cinci minute, ivindu-se proaspătă, de ai fi zis că are șaptesprezece ani. Era oare stînjinită? Nu, aproape de loc. Era ca mai înainte, deschisă, veselă și, de astă dată, chibzuită.

— Nu, nu, dragul meu, răspunse ea la rugămintea lui de a călători împreună mai departe, nu, dumneata trebuie să iei vaporul următor. Dacă plecăm împreună, stricăm totul. Mi-ar fi foarte neplăcut. Îți dau cuvîntul meu că nu-s de loc ceea ce ai putea crede. Niciodată nu mi s-a întîmplat ceva care să semene cît de cît cu cele ce s-au petrecut și nici

nu mi se va mai întâmpla. A fost ca o eclipsă a rațiunii... Sau, mai degrabă, parcă ne-ar fi lovit insolăția pe amândoi...

Și locotenentul consimți, cu ușurință parcă. Voios și nepăsător, o conduse la debarcader, chiar în clipa plecării „Avionului” roz, o sărută, în văzul tuturor celor aflați pe punte, și abia apucă să sară pe pasarelă înainte ca aceasta să fie trasă.

Tot atît de voios și lipsit de griji se întoarse la hotel. Dar aici ceva se schimbase. Fără ea, camera i se păru altfel. Era încă plină de ea și, în același timp, goală. În aer mai stăruia mirosul de parfum fin englezesc, pe tavă se mai afla ceașca pe jumătate goală, dar ea nu mai era... Locotenentul simți cum în inimă îi năvălește deodată atîta duioșie, încît se grăbi să-și aprindă o țigară și se plimbă de cîteva ori încolo și înapoi prin odaie.

— Ciudată poveste! își spuse el cu glas tare, rizînd, în vreme ce ochii i se umpleau de lacrimi. „Îți dau cuvîntul meu că nu-s de loc ceea ce ai putea crede”... Și a plecat...

Paravanul era dat la o parte, patul desfăcut. Simți că-i e peste puțină să privească acum patul acesta. Îl ascunse după paravan, închise ferestrele ca să nu audă larma pieții și scîrșitul roților, lăsă staturile, se așază pe divan... Da, iată că s-a sfîrșit această „aventură de călătorie”! A plecat, acum e departe, stă poate în salonul alb cu geamuri, sau pe punte și privește riul uriaș licărind în soare, plutele ce-i vin în întîmpinare, bancurile de nisip galben, zările scîlpitoare ale apei și ale cerului, imensitatea necuprinsă a Volgăi... Și, adio, pentru totdeauna, pe veci... Pentru că de acum înainte, unde s-ar mai putea întîlni? „Nu pot, se gîndi el, nu pot să apar așa, ca din senin, în orașul acela unde sînt soțul ei, fetița ei de trei ani și, mă rog, întreaga ei familie, întreaga ei viață de zi cu zi!” Și orașul acela i se păru un oraș deosebit, tainic. Ea își va trăi acolo viața singuratică, amintindu-și poate adesea de el, amintindu-și întîlnirea lor întîmplătoare și atît de scurtă, iar el n-are s-o mai vadă niciodată; gîndul acesta îl ului. Nu, nu se poate! Prea ar fi monstruos, nefiresc, de necrezut. Și simți atîta durere, o asemenea zădărnicie a întregii sale vieți fără ea, că îl cuprinsese disperarea.

„La naiba! se gîndi el, sculîndu-se de pe divan și reluîndu-și plimbarea prin odaie, străduindu-se mereu să nu se uite la patul de după paravan. Ce-i cu mine? Ce are ea atît

de deosebit și ce s-a întâmplat la urma urmei? Într-adevăr, parcă ar fi o insolație! Și, mai cu seamă, cum să-mi petrec acum toată ziua fără ea, în sălbăticia asta?”

O mai ținea minte toată, în cele mai mici amănunte, își amintea mirosul pielii ei bronzate și al rochiei de olandă, trupul ei puternic, glasul ei sincer, vioi și vesel... Voluptățile de curind încercate alături de această femeie fermecătoare erau încă nespuse de vii în el, dar acum pe primul plan era totuși al doilea sentiment, cu totul nou — sentimentul ciudat și de neînțeles, care nu apăruse de loc cît timp au fost împreună, pe care nici nu-l putuse bănuși ieri, cînd începuse, cum gîndea atunci, această cunoștință amuzantă și atîta tot — sentiment pe care nu i-l mai putea împărtăși acum! „Ce-i mai rău, gîndi el, e că niciodată n-am să i-o mai pot spune!” Și ce să facă, cum să-și treacă această zi nesfîrșită, cu amintirile, cu chinul fără leac, în acest orașel uitat de Dumnezeu, lingă aceeași sclipitoare Volgă pe care a dus-o departe un vapor roz!

Trebuia să scape de gînduri, să-și găsească o ocupație, să se distreze, să se ducă undeva. Își puse hotărît șapca, luă cravașa, trecu repede, zîngănind din pînteni, prin coridorul pustiu, coborî în goană scara abruptă... Da, dar unde să se ducă? În fața peronului stătea un birjar tînăr, într-o podiovecă bine potrivită, și trăgea liniștit din țigară. Locotenentul se uită la el plin de mirare: cum poate să stea cineva atît de liniștit pe capră, să fumeze și, în genere, să fie atît de simplu, nepăsător, lipsit de griji? „Probabil că numai eu sînt atît de nefericit în tot orașul acesta”, gîndi el pășind spre piață.

Piața se golea. Colindă fără țintă printre căruțe, călcînd pe bălegar proaspăt, printre carele cu castraveți, printre străchini și oale noi; muierile, așezate pe jos, îl chemau care mai de care, luau oalele în mînă și le ciocăneau cu degetul, făcîndu-le să sune, ca să dovedească trăinicia lor, iar mujicii îi strigau, asurzindu-l: „castraveți a-nțîia, luminăția-voastră!” Toate acestea erau atît de prostești și de absurde, încît fugi din piață. Ajunse la catedrală, unde acum cîntau glasuri puternice, vesele și hotărîte, de oameni cu conștiința datoriei împlinite. Apoi umblă mult, se învîrți prin parcul mic, zăpușitor, lăsat în paragină, de pe malul rîpos al fluviului nemărginit, de un cenușiu deschis... Epoleții și nasturii tunicii se înfierbîntară la soare că nu-i mai putea atinge. Sub șapca

pe dinăuntru udă de sudoare, obrazul i se încinsese... Întors la hotel, intră în sufrageria mare, pustie și răcoroasă de la parter, își scoase cu desfătare șapca și se așeză la o masuță lângă fereastra deschisă, prin care năvălea căldura, dar adia totuși puțin aer proaspăt, și comandă ciorbă la gheață... Totul era frumos, plin de o nemărginită fericire, de o bucurie imensă; chiar și în această zăpușeală și în mirosurile pieții, în întregul orașel necunoscut și în hotelul vechi de provincie domnea ea, această bucurie, dar, în același timp, își simțea inima sfîșiată. Bău cîteva păturițe de votcă, cu castraveți murați cu mărar, drept aperitiv, simțind că: r fi gata să moară fără ezitare chiar mîine, dacă astfel ar putea-o readuce, printr-o minune, să mai petreacă cu ea încă o zi, doar această zi — numai și numai pentru a-i spune, a-i dovedi într-un fel, a o convinge cît de pătimas o iubește... De ce să-i dovedească? De ce s-o convingă? Nu știa pentru ce, dar asta îi era mai necesar decît viața.

— Nervii mei au luat-o razna de-a binelea! își spuse el, turnîndu-și al cincilea păturiț de votcă.

Împinse ciorba la o parte, ceru cafea și se apucă să fumeze și să chibzuiască cu încordare: ce să facă de acum încolo, cum să scape de dragostea aceasta subită, neașteptată? Dar, să scape de ea — o simțea cu prea multă limpezime — era cu neputință. Deodată, se sculă iar, își luă grăbit șapca și cravașa și, întrebînd unde se află poșta, porni într-acolo cu textul telegrammei gata tieluit: „De azi, întreaga mea viață, pe veci, pînă la mormînt, îți aparține, ești stăpîna mea.“ Dar în fața clădirii vechi, cu pereții groși, unde se aflau poșta și telegraful, se opri îngrozit: știa orașul în care locuiește ea, știa că are un soț și o fetiță de trei ani, dar nu-i cunoștea numele! O întrebase de cîteva ori, ieri, la hotel, în timp ce lua masa, și de fiecare dată ea spusese, rizînd:

— Ce nevoie ai să știi cine sînt și cum mă cheamă?

La colț, lângă poșta, dădu peste vitrina unui fotograf. Privi îndelung un portret mare de militar cu epoleți înzorzonați, cu ochi bulbucăți și frunte joasă, cu favoriți teribil de impunători, cu pieptul lat, acoperit în întregime de decorații... Cît de monstruoase, îngrozitoare par lucrurile de ficcare zi, obișnuite, cînd inima ți-e lovită — da, lovită, acum o înțelegea — de această cumplită „insolație“, de această dragoste nemărginită, de această fericire fără margini. Se uită

apoi la o pereche: un tânăr cu redingotă și cravată albă, tunș perie, ținând țeapăn la braț o femeie tânără cu vâl de mircasă; își mută privirea pe portretul unei domnișoare, drăgălașă și strengărită, cu chipiul studentesc pe-o ureche... Apoi, chinuit de o dureroasă invidie față de toți acești oameni necunoscuți, care nu sufereau, începu să privească încordat de-a lungul străzii.

Unde să se mai ducă? Ce să facă?

Strada era cu desăvârșire pustie. Casele, toate la fel, albe, cu un etaj, case de negustori, cu grădini mari, păreau pustii, fără suflet de om în ele; praful alb și des se așternea pe caldarîm; și toate acestea, inundate de razele soarelui, te orbeau — fierbinți, strălucitoare și vesele, care aici păreau însă lipsite de noimă. În depărtare strada urca, se încovoia și se proptea în orizontul pur, cenușiu, sclipitor. Avea în el ceva sudic, ceva care amintea de Sevastopol, Kerchi... Anapa... Chinuitoare obsesie! Și locotenentul, cu capul plecat, mijindu-și ochii din pricina luminii, privind-și concentrat picioarele, clatinându-se, împiedicându-se, agățându-și un pinten de altul, porni înapoi.

Ajunse la hotel, frînt de oboseală, de parcă s-ar fi întors dintr-o mare expediție undeva în Turkestan sau în Sahara. Adunîndu-și ultimele puteri, intră în camera lui mare și pustie. Odaia era dereticată, acum fără ultimele urme lăsate de ea, doar o agrafă uitată zăcea pe măsuța de noapte! Își dezbracă tunică și se uită în oglindă: obrazul lui — un obraz obișnuit de ofițer, pîrlit de soare, cu mustați albicioase, decolorate, și cu albul ochilor pîrînd și mai alb în contrast cu pielea bronzată — avea acum o expresie surescitată, de nebun; în cămașa imaculată, subțire, cu guler tare, locotenentul avea ceva tineresc și profund nefericit. Se lungi pe pat cu fața în sus și-și propti cizmele prăsuite de spetează. Ferestrele erau deschise și vîntul ușor umfla din cînd în cînd storurile lăsate, făcînd să adie în încăpere fierbințeala acoperișurilor de tablă încinse și a acestei întregi lumi a Volgăi, plină de lumină și acum cu desăvârșire pustie. Zăcea cu mîinile sub cap, privind stăruitor în gol. Apoi strînse din dinți, închise pleoapele, simțînd cum de sub ele i se rostogolese pe obraji lacrimi și, în sfîrșit, adormi, iar cînd deschise din nou ochii prin perdea răzbăteau lucirile roșietice ale soarelui în amurg. Vîntul se potolise, în odaie aerul era înăbușitor și

uscat ca într-un cuptor... Și ziua de ieri, ca și dimineața de azi i se perindară în minte, dar parcă ar fi fost cu zece ani în urmă.

Se sculă alene, se spală fără grabă, ridică storul, sună, ceru un samovar și bău pe îndelete ccai cu lămție. Apoi porunci să fie chemată o birjă, să i se scoată bagajul și, așezându-se în trăsură pe pernele roșii, spălăcite, îi dădu la cheului cinci ruble.

— Înălțimea-voastră, parcă tot eu v-am adus astă noapte! rosti vesel birjarul, apucând hățurile.

Cînd coborau pe chei, deasupra Volgăi se înălța noaptea albastră de vară și nenumărate lumini multicolore erau împrăștiate pe riu, iar altele se legăneau pe catargele vaporului ce se apropia.

— V-am servit bine! spuse birjarul slugarnic.

Locotenentul îi dădu și lui cinci ruble, cumpără un bilet și ieși pe chei... Totul era ca în ajun, și apa lovind molcom cheiul, și ușoara ameteală pricinuită de clătinările pe care le simțea sub picioare, și capătul parimei zburînd pe deasupra capului, și zgomotul apei ce se învoldura, adunîndu-se în față, sub roțile vaporului care se trăgea puțin înapoi... Și vaporul acesta, încărcat cu lume, acum scaldat în lumină și în mirosuri de bucătărie, îi dădu un nespus de plăcut sentiment de intimitate.

Peste un minut porniră în josul apei, în aceeași direcție în care pornise și ea de dimineață.

Amurgul de vară se stingeă undeva departe, în față, reflectîndu-se mohorit, somnoros, multicolor în riul ce scilipea încă din valurile-i tremurătoare, departe, sub el, sub acest amurg, iar focurile risipite în jur, prin întuneric, pluteau încet înapoi.

Locotenentul ședea pe punte, sub tendă, și se simțea cu zece ani mai bătrîn.

ODATĂ, de Crăciun, prînzeam noi — trei prieteni vechi și un oarecare Gheorghe Ivanovici, la restaurantul Bolșoi Moskovski.

Fiind zi de sărbătoare, încăperile marelui restaurant erau pustii și răcoroase. Trecurăm prin sala veche în care pătrundea, palidă, lumina unei zile geroase și cenușii, apoi ne oprirăm o clipă în ușa sălii noi, căutînd un ungher mai plăcut unde să ne așezăm, cercetînd cu privirea mesele proaspăt așternute cu fețe de masă scrobite, albe ca neaua. Selipitor de curat, numai zîmbet și politețe, *maitre d'hôtel*-ul făcu un gest elegant și discret spre un colț îndepărtat, în direcția unei mese rotunde, așezată în fața unei canapele circulare. Ne îndreptarăm într-acolo.

— Domnilor, ni se adresează compozitorul, apropiindu-se de masă și trîntindu-se pe canapea cu tot trupul lui vînjos, domnilor, astăzi, nu știu de ce, dar fac eu cinste și vreau să tragem un chef grozav. Te rog să ne așterni deci o masă ca-n povești, urmă el, întorcînd spre chelner fața-i lată de mujic cu ochișori înguști. Îmi știi dumneata obiceiurile regești.

— Cum nu, ar fi timpul să le știu pe de rost, răspunse cu un zîmbet rezervat chelnerul cel isteț, un bătrîn cu bărbuță curată argintie, așezînd o scrumieră în fața lui. N-aveți grijă, Pavel Nikolaevici, o să ne dăm toată silința...

Cît ai clipi, în fața noastră răsăriră pahare, cupe, sticle cu votcă, de toate culorile, somon trandafiriu, batog gingaș ca o piele oacheșă, un platou cu stridii gata desfăcute, pe bucățele de gheață, un cub portocaliu de chester, un morman negru și lucios de icre tescuite, o frapieră albă brumată cu sticle de șampanie la gheață... Începurăm cu votcă dreasă cu piper. Compozitorului îi plăcea să toarne el, cu mîna lui. Turnă în trei păhărele, apoi șovăi glumeț:

— Preasfinte Gheorghe Ivanovici, dorești și matale?

Gheorghe Ivanovici, a cărui unică și cum nu se poate mai ciudată ocupație era să fie prieten cu scriitori, pictori și actori celebri, un om cât se poate de liniștit și totdeauna foarte bine dispus, se înroși ușor — se înroșea de fiecare dată înainte de a deschide gura să spună ceva — și răspunse cu oarecare nonșalanță și foarte degajat:

— Și încă cum, preapăcătosul meu Pavel Nikolaevici!

Compozitorul îi turnă și lui, ciocni ușor păhărelul lui de ale noastre, zvirli vocea în gură, cu cuvintele: „Noroc să dea Dumnezeu!“ și pufnind pe sub mustăți, se apucă de gustări. Ne pornirăm și noi, și această treabă ne luă destul de mult timp. Apoi comandă ciorbă de pește și aprinserăm câte o țigară. În sala veche porni să cînte trist și duios un patefon. Scotea un fel de mîriit dojenitor. Lăsîndu-se pe speteaza divanului, trăgînd din țigară și, după obiceiul lui, umflîndu-și pieptul bombat, compozitorul spuse:

— Dragi prieteni, astăzi, cu toată desfătarea și răsfățul burții mele, sînt trist. Sînt trist, pentru că mi-am amintit azi dimineață, cum m-am deșteptat, o mică poveste trăită de un amic al meu — un dobitoc notoriu, cum s-a constatat ulterior — exact acum trei ani, în a doua zi de Crăciun.

— O poveste mică dar, fără doar și poate, amoroasă, interveni Gheorghe Ivanovici cu zîmbetul lui sfios.

Compozitorul îl privi cu coada ochiului.

— Amoroasă? întrebă el rece și ironic. Ah, Gheorghe Ivanovici, cum ai să te înfățișezi dumneata la Judecata de Apoi, ca să dai seama de toate păcatele și de inteligența dumitale necruțătoare? Dar te iert. „*Je veux un trésor qui les contient tous, je veux la jeunesse!*“¹ fredonă el aria din Faust, ridicîndu-și sprincenele, și urmă, adresîndu-ni-se nouă:

— Iată, prieteni, povestea de care spuneam. A fost odată ca niciodată... în casa unui oarecare domn venea o oarecare fată, prietena din studenție a nevestei lui. Ea era atît de drăgălașă, avea un fel de a fi atît de natural și de simplu, încît domnul îi zicea Ida, adică pe numele mic. Ida în sus, Ida în jos, nu-i știa prea bine nici numele patronimic. Știa numai că se trage dintr-o familie de oameni cumsecade,

¹ Vreau o comoară care să le cuprindă pe toate, vreau tinerețea! (Fr.)

dar fără avere, că e fiica unui muzician, cîndva dirijor celebru, că stă cu părinții ei, așteptînd, cum e obiceiul, să se mărite și altceva nimic...

Cum să v-o descriu pe această Ida? Domnul în cauză avea o profundă simpatie pentru ea, dar, repet, nu-i acorda absolut nici o atenție. Dar de loc! Cînd venea la ei, o întîmpina cam așa: „A-a, Ida, draga mea! Să trăiești, să trăiești, ce bine-mi pare că te vîd!” Drept răspuns, ea îi dăruia un zîmbet, își ascundea batista în manșon, îl privea senin, feciorelnic (și un pic timp) și îl întreba: „E-acasă Mașa?” „Acasă, acasă, poștește, te rog...” „Pot intra la ea?” Trecea calmă prin sufragerie spre ușa dormitorului: „Mașa, pot să intru?” Avea o voce adîncă, o voce care te răscolea pînă în rărunchi, iar la vocea ei mai adăogați și restul: prospețimea tinereții, a sănătății, mireasma unei fete tinere care a intrat în casă din gerul de afară... apoi statura potrivit de înaltă, silueta ei zveltă, armonia și naturalețea mișcărilor, cum rar întîlnești... Avea și trăsăturile feței cu totul aparte; la prima vedere, destul de obișnuite, dar, cînd te uitai mai cu luare-aminte, nu-ți mai puteai desprinde ochii de la chipul ei. Tenul catifelat, cald, ca un măr de cel mai grozav soi, ochi viorii, plini de viață, luminoși... Da, cînd te uitai mai cu luare-aminte, nu-ți mai puteai desprinde ochii. Iar nătărăul ăsta, adică croul povestirii noastre, se uita la ea ce se uita, încîntat, și-i spunea: „Ah, Ida, Ida, de-ai ști ce minunată ești!” și, primind drept răspuns zîmbetul acela drăgălaș, dar cam distrat, se ducea în cabinetul lui de lucru și se apuca iar de vreo aiureală, chipurile creatoare, lua-l-ar naiba să-l ia. Și astfel trecea timpul, iar domnul acesta al nostru nu se gîndea niciodată la Ida cît de cît serios, și nici măcar nu bîgă de seamă la un moment dat, închipuiți-vă, că Ida a dispărut. Nu-i, și nu-i, dar nici nu-i dă prin cap s-o întrebe pe nevastă-sa: „Unde-i Ida noastră, ce-i cu ea?” Din cînd în cînd, își aduce aminte, simte că-i lipsește ceva, își închipuie chinul dulce cu care ar fi putut s-o ia în brațe, vede cu ochii minții manșonul cel mic, culoarea tenului ei, a ochilor ca viorelele, mîna ei încîntătoare, fusta englezească, îl prinde dorul o clipă și o dă iarăși uitării. Și așa a trecut un an, apoi încă unul... Pînă cînd într-o zi omul nostru a trebuit să facă un drum undeva în apusul țării.

— Asta s-a-ntîmplat de Crăciun, dar, cu toate acestea, trebuia să plece neapărat. Destul că, după ce-și luă rămas bun,

vorba ceea: de la sclavi și de la ai casei, încăleacă „pe calul lui credincios” și pleacă la drum lung. Trece o zi, trece o noapte, și ajunge, în sfârșit, la un nod de cale ferată unde trebuia să schimbe trenul. De ajuns, ajunsese el, dar cu o mare întârziere. De aceea, îndată ce trenul își încetini mersul, intrind în gară, omul nostru sări din vagon, inhăță de guler pe primul hamal întâlnit în cale și urlă: „Rapidul de X n-a plecat încă?” Hamalul zîmbi politicos și răspunse cam așa: „Adineauri a plecat, vă rog. Trenul dumneavoastră a binevoit să întârzie o oră și jumătate.” „Cum, nemernicule? Îți arde de glumă? Ce mă fac eu acum? În Siberia cu tine, la ocnă, la spînzurătoare!” „Eu sînt vinovat, al meu e păcatul, spuse hamalul, dar capul ce se pleacă sabia nu-l taie, luminăția-voastră. Binevoiți să așteptați personalul...” Călătorul nostru, om cu greutate, își plecă resemnat capul și porni spre clădirea gării...

— În gară era plăcut, cald, și era lume multă. De vreo săptămînă viscolea și la drumul de fier totul mergea anapoda, orarul trenurilor se dusese dracului, la nodurile de cale ferată era o înghesuială de nedescris. La fel, și în gara aceea, firește. Pretutindeni, omenire și bagaje, birturile țineau deschis toată ziua, mirosea a mîncare și a samovar, ceea ce, după cum se știe, nu-i rău de loc, pe ger și viscol. Și unde mai pui că gara avea o clădire luxoasă și mare, așa încît din prima clipă călătorul nostru simți că n-ar fi cine știe ce nenorocire să petreacă acolo chiar douăzeci și patru de ore. „Îmi pun ținuta la punct, iau o gustare pe cinste și beau un păhărel”, gîndi el cu plăcere, intrind în sala de așteptare a clasei I. Zis și făcut: se bărbierii, se spală, îmbracă o cămașă curată și, ieșind după un sfert de ceas de la toaletă întinerit cu douăzeci de ani, se duse la bufet. Bău un păhărel, apoi încă unul, gustă un pateu, niște știucă umplută evreiască și tocmai se pregătea să mai bea un păhărel, cînd auzi deodată în spatele lui cel mai minunat glas din lume, un glas de femeie, foarte cunoscut. Bineînțeles, se întoarse „brusc” și știți pe cine văzu? Pe Ida!

În prima clipă rămase mut, de bucurie și de mirare, și doar se uita, ca vițelul la poarta nouă. Iar ea, prieteni, ce-nseamnă femeia! nici nu clipi. Desigur, nici ea nu putea să nu se mire și, chiar, chipul ei vădea o oarecare bucurie, dar, vă spun, păstra un calm desăvîrșit. „Dragul meu, zice, cum ai ajuns aici? Ce întîlnire plăcută!” După ochi s-ar fi părut că spune adevărul, dar prea vorbea natural, simplu și cu

totul, cu totul altfel decât altădată, mai ales... cu un pic de ironie parcă. Domnul rămase buimac. Ida era de nerecunoscut în toate privințele; înflorise într-un mod uimitor, așa cum înfloarește o floare superbă într-o cupă de cristal cu apă curată ca lacrima. Și cum era îmbrăcată! O pălărioară de iarnă foarte sobră, foarte cochetă și costînd, evident, o groază de bani, pe umeri o etolă de samur, de cîteva mii de ruble și aceea... Cînd domnul îi sărută stingaci și smerit mîna plină de inele sclipitoare, ea dădu ușor din cap peste umăr și spuse pe un ton nepăsător: „Cu ocazia asta, să ți-l prezint pe soțul meu“ și îndată, din spatele ei păși înainte, cu modestie, dar voinicește, cam milităros chiar, un student.

— Oh, asta-i culmea! exclamă Gheorghe Ivanovici. Cum, un student oarecare?

— Păi, tocmai aici e-aici, dragul meu, că nu era de loc oarecare, zise compozitorul cu un zîmbet posomorît. Cred că în viața lui nu văzuse omul nostru un tînr cu un chip atît de nobil, atît de minunat, parcă sculptat în marmură. Era îmbrăcat elegant: făcută din acel postav subțire, cenușiu-deschis, purtat numai de tinerii cei mai spilcuiți, tunică îi venea ca turnată pe trupul zvelt, pantalonii întinși pe picior, șapca verde-închis, de model prusac, și o superbă manta cu guler de castor. Pe lingă toate astea, simpatic și modest din cale-afară. Ida mormăi numele lui, unul din cele mai de văză nume rusești, iar el își smulse șapca de pe cap cu o mîină — de bună seamă, în clipa aceea se întrezări fundul șepcii, căptușit cu moar roșu — își scoase repede din cealaltă mîină — fină, palidă, albăstruie — mînușa de antilopă, pocni din călcie și își înclină respectuos capul nu prea mare, bine pieptănat: „Îa te uită, ce poveste!“ își zise și mai uimit croul nostru, se mai uită o dată tîmp la Ida și din privirea pe care ea o aruncă în treacăt asupra studentului, își dădu seama cît ai clipi că, fără doar și poate, ea este regina, iar el, sclavul ei, dar nu un sclav obișnuit, ci unul care își purta sclavia cu nespusă plăcere și chiar cu mîndrie. „Mă bucur mult, mult că vă cunosc! rosti din toată inima sclavul și se îndreptă din spate cu un zîmbet vioi și plăcut. Sînt un vechi admirator al dumneavoastră și am auzit-o de atîtea ori pe Ida vorbind despre dumneavoastră“, urmă el, privindu-l prietenos pe croul nostru, și ar mai fi continuat tot așa, dacă nu-l întrerupea Ida: „Taci puțin, Petrik, nu mă zăpăci“, zise ea grăbit, adresîndu-

i-se apoi omului nostru: „Dragul meu, nu te-am văzut de o mie de ani! Aș tot sta de vorbă cu dumneata, dar nu am nici o poftă față cu el. Amintirile noastre nu-l pot interesa de loc, s-ar plictisi numai și s-ar simți jenat din cauza asta. Așa că hai să ne plimbăm o leacă pe peron...” Îndată îl și luă de braț pe călătorul nostru, îl conduse pe peron și, tot mergând așa de-a lungul șinelor, se depărtară cam la o verstă, ajungând acolo unde zăpada le venea aproape la genunchi, și îi făcu pe nepusă masă o declarație de dragoste...

— Cum adică, de dragoste? întrebaram cu toții într-un glas.

Drept răspuns, compozitorul trase din nou aer în piept, umflându-se și ridicând din umeri. Își plecă ochii și, săltându-se cam greoi pe divan, scoase o sticlă dintre bucățile de gheață ce zuruiau în frapiera de argint, și-și turnă în cupa cea mai mare. Obrajii îi ardeau, gîtul scurt i se înroșise. Gîrbovindu-se și străduindu-se să-și ascundă stînjeneala, bău cupa dintr-o sorbitură, începu să țină isonul patefonului, cîntînd: „*Laisse moi, laisse moi contempler ton visage!*”¹, apoi se opri și, ridicîndu-și hotărit asupra noastră ochii și mai îngustați, rosti:

— Așa, de dragoste... Și declarația asta a fost, din neno-rocire, cea mai autentică, cum nu se poate mai serioasă. Stupid, absurd, neașteptat, neverosimil? Da, fără doar și poate, dar e un fapt real. A fost chiar cum vă spun. Cînd au început să se plimbe pe peron, ea îl întrebă de Mașa, repede, cu o însuflețire prefăcută: ce mai face ea, ce fac cunoștințele lor comune din Moscova, ce mai e nou în general la Moscova, și așa mai departe, apoi îi spuse că e căsătorită de aproape doi ani, că în timpul acesta ea și bărbatul ei au stat cînd la Petersburg, cînd în străinătate, și cînd la moșia lor, în apropiere de Vitebsk... Domnul o urma zorit, și simțea că nu-i a bine, că acuși-acuși va urma ceva stupid, neverosimil; privea cu luare-aminte albul troienilor nesfirșite care acoperiseră totul în jur — peroanele, liniile, acoperișurile clădirilor, vagoanele roșii și verzi înghesuite pe toate liniile. Privea, și simțea că-i îngheață inima, dîndu-și seama cit se poate de clar că de mulți ani o iubește ca un nebun pe Ida. Și nici nu vă puteți închipui ce s-a mai întîmplat, s-a întîmplat undeva, pe un peron late-

¹ „Leak-mă, leak-mă să-ți privesc chipul!” (Fr.)

ral, cel mai îndepărtat. Ida se apropie de niște lăzi, mătură zăpada de pe una din ele cu manșonul, se așează și, ridicînd spre eroul nostru chipul cam palid și ochii ei de culoarea viorelelor, îi spuse fără nici o pauză, înnebunitor de neașteptat: „Și acum, dragul meu, răspunde-mi la încă o întrebare: dacă ai știut și dacă măcar acum știi că te-am iubit ani de zile și că te mai iubesc și astăzi?”

Gramofonul care mîrlise pînă atunci undeva în depărtare, nedefinit și surd, porni deodată să huruie în acorduri eroice, solemne și amenințătoare. Compozitorul tăcu și ridică spre noi niște ochi speriați parcă și plini de uimire. Apoi urmă cu glas scăzut:

— Da, așa i-am spus... Și acum, dați-mi voie să vă întreb: cum să redai această scenă cu ajutorul unor biete vorbe omenești? Ce-aș putea să vă spun, în afară de banalități, despre chipul acela ridicat, luminat de paloarea zăpezii așternute de vifor-niță, și despre culorile gingașe, de nedescris, ale chipului ei, atît de asemănătoare acelei zăpezi; și, în general, despre chipul unei tinere și încîntătoare femei care, după o plimbare prin aerul saturat de prospețimea zăpezii, își mărturisește deodată dragos-tea și așteaptă răspuns la această mărturisire? Ce-am spus despre ochii ei? Că erau de culoarea viorelelor? Nu, bineîn-țeles, n-am spus ce trebuia. Dar buzele întredeschise? Dar expresia chipului, a ochilor, a buzelor? Dar manșonul ei prelung, din blană de samur, în care își ascundea mîinile, dar genun-chii ce se conturau sub stofa aceea în carouri albastre-verzui? Doamne, de toate acestea nu te poți nici măcar atinge cu cuvîn-tele! Esențialul însă, esențialul: ce se putea răspunde la această mărturisire, uluitoare, dată fiind surpriza, groaza, fericirea pe care o trezea, în fața acestei expresii pline de așteptare, a acestui chip ridicat încrezător pălit deodată și schimonosit (de stingercale, de un simulacru de zîmbet)?

Tăceam, neștiind nici noi ce am putea spune, ce să răs-pundem la toate aceste întrebări, privind uimiți ochii mici și scînteietori și obrazul roșu al prietenului nostru. Își dădu singur răspunsul:

— Nimic, absolut nimic! Sînt clipe cînd nu poți rosti o vorbă măcar! Și din fericire, spre cîntea călătorului nostru, el nici n-a rostit vreo vorbă. Și ea înțeluse această stare de încremenire a lui, văzîndu-i expresia întipărită pe față. Așteptă un timp, nemișcată, în acea tăcere stupidă și sinistă

ce se lăsase după teribila ei întrebare, apoi se ridică și scoțindu-și mîna caldă din manșonul cald și parfumat, îi cuprinse grumazul și îl sărută apăsut și cu duioșie, o sărutare din acelea care nu se uită după aceea nu numai pînă la mormînt, ci nici în mormînt. M-da, atîta tot... l-a sărutat și s-a dus. Și cu asta s-a sfîrșit povestea... Și, în general, ajunge cu asta, gata, urmă el, schimbînd deodată tonul; apoi urmă cu glas tare, prefăcîndu-se vesel: cu ocazia asta hai să bem în neștire! Să bem pentru toate femeile care ne-au iubit, pentru toate pe care noi, idioții, nu le-am prețuit cum se cuvenea, cu care am fost fericiți și de care ne-am despărțit, ne-am pierdut pe drumurile vieții, pentru totdeauna, și cu care, totuși, ne unesc pe veci legăturile cele mai trainice din lume! Și hai să ne înțelegem: pe cel care va adăuga măcar o vorbă în completarea celor spuse înainte îl pocnesc în moalele capului cu sticla asta de șampanie. Chelner, strigă el cu glas tunător. Adu ciorba de pește! Și niște vin de Xeres, de Xeres, un butoi de Xeres, să-mi scufund căpățîna în el cu coarne cu tot!

Prînzul nostru se prelungi în ziua aceea pînă la unsprezece seara. Apoi ne-am dus la „Iar“, și de la „Iar“ la „Strelna“, unde am mîncat în zori blințele, am cerut votcă de cea mai proastă calitate și, la drept vorbind, ne-am purtat în modul cel mai scandalos cu putință, cîntînd în gura mare și chiar dansînd cazaciocul. Compozitorul dănuia cu o expresie fîroasă și cu încîntare în același timp, tăcut, cu o grație neașteptată la făptura lui mătăhăloasă. Dimineața, cînd se luminează de-a binelea (o dimineață geroasă și trandafirie), o troică ne duse pe toți acasă... Și cînd treceam în zbor pe lîngă minăstirea Strastnoi, un soare roșu și rece se ivi de după acoperișuri, dintr-o clopotniță se rostogoli primul dangăt, cel mai greoi și mai frumos, un dangăt care cutremură întreaga Moscovă încremenită în ger, iar compozitorul își smulse deodată căciula și, cu ochii în lacrimi, strigă din toate puterile de răsună piața: — Soarele meu! Iubita mea! Ura-a!

SEARA, sosi Ivan Vasilici Cebotariov, un tirgoveț din Lipețk, cel care ținea în arendă livada moșiei.

E un bătrînel mic de statură, poartă o caschetă înaltă și călduroasă și un suman albastru decolorat de vreme („se fac douăzeci și opt de ani de cînd nu-l dau jos de pe mine!“). Își ține merceu spinarea gîrbovită, și-a luat obiceiul acesta într-o concordanță deplină cu firea lui. Cit e de bătrîn — imposibil de precizat: „așa îl știm de cînd lumea“, spun despre el cei din Lipețk, dar este atît de sprinten și de neobosit că te și miri, iar gîrboveala lui nu-i decît prefăcătorie, face pe moșneagul nu de slăbiciune, deși îi place să se plîngă de ea ca și de toate bolile ce-i amărăsc traiul. Are un uimitor spirit de observație și o imensă experiență de viață. Bărbuța lui sură și aspră e toată numai inele, semănînd cu sprîncenele-i negre imbinat, în care vezi ici-colo cîte un fir cărunt. Privește mai mult în jos, se uită la om pe sub sprîncene. În ochii negri vioi și pe buze îi flutură veșnic un zîmbet ironic și îngăduitor.

Țăranul care-l adusese de la gară opri căruța prosteste drept în mijlocul curții. Ivan Vasilici clătină ușor din cap, văzîndu-i neghiobia, coborî anevoie (sau prefăcîndu-se că-i vine greu), dădu la o parte poala sumanului, se întoarce cu spatele și, gîrbovindu-se mai tare, scoase din buzunarul nădragilor o pungă mare și slinoasă. Țăranul i se uita timp în ceafa cu păr cărunt și inelat. Ivan Vasilici numără fără grabă opt grivne de metal și, după o scurtă șovăială, mai adăugă două copeici, baeșîș, spunînd:

— Ține, drăguțule. Ți-am dat pe deasupra, pentru strădania ta.

După ce-și trase la loc poala sumanului, porni, tirșindu-și ușor pașii, intră în livadă și o luă pe alee, spre bordeiul paznicilor, pe care-i trimisese aici de pe lingă Lipețk, încă la sfârșitul lui mai.

— Noroc, frățiorilor! Vă bucurați, ori ba, musai să vă primiți stăpînul!

Zîbind înduioșati, paznicii îl salutară slugarnic, cu plecăciuni adînci, spunîndu-i:

— Bine ați venit, poștiți la noi, sănătate bună, Ivan Vasilici. Taman la ccai ați sosit, samovaru-i gata!

Samovarul fierbea în clocot, scoțînd un fum des care se împrăstia în tot lungul aleii. Ivan Vasilici se așeză pe laviță, lingă bordei, își scoase cascheta, o puse lingă el, suflînd mai întii eventualul praf de pe laviță, își netezi mustățile suré și cîrlionțate, privi în jur și întrebă:

— Ei, cum merge? Totul e-n ordine?

— Pină azi nimic rău, Ivan Vasilici. Păzim, ne dăm toată silînța...

Ceaiul i se servi (tot cu băgare de seamă și respect) într-o ceașcă groasă cu desene albastre, iar zahărul, într-o cutie veche de conserve. Bău două cești și se apucă să-și răsucească o țigară, zîbind pe sub mustață și privind în pămînt.

— Ei, slavă Domnului că deocamdată-s toate bune, zise el, aprinzîndu-și țigara și împrăștiînd în jur aroma dulce de mahorcă „Select“. Ei, slavă Atotputernicului... Și eu, fraților dragi, pentru două zile m-am smuls de acasă ca să viu la voi. Am venit ca să-mi desfăt sufletul. La voi aici e rai. Căci acasă la mine, să te ferească Dumnezeu. Fac niște reparații, numai scandal am cu zugravii... nu se împacă firea mea cu oamenii de azi! N-au obraz, n-au rușine, poți să-i stuchești între ochi, lor nici nu le pasă! Le stă capul numai la șmecherii și la băutură. Și trăim acum ca țiganii, ne-am strîns toți într-o odaie, întreaga familie, iar eu nu pot așa. Cît îi ziuica de lungă, pe masă mereu aceeași priveliște ruscască: samovarul nestrîns, lingă samovar o farfurie cu muștar. Bunica îl freacă de zor cu o lingură de lemn știrbită și, se înțelege, varsă șiroaie de lacrimi de rău ce ustură muștarul. „Uf, zice, da iute o să mai fie!“ Apoi chiar că mare nevoie am eu să fie iute? Ca să mă dreg după chef, vă întreb eu, dacă-mi dați voie? Și pe podea, mi se încălece în picioare o groază de nepoți, cu jucăriile lor nesuferite. Nevastă-mea cloncănește mereu și-i veșnic bolnavă,

iar fiică-mea moare de plictiseală, îi vine să-și ia lumea-n cap, dar de ce asta, nu se știe. Vorba lui Griboedov: „Prea multă minte strică“ — aia-i! Iar eu nu mai pot, sînt și eu om, toate astea mă fac să-mi vijiiie urechile.

— Tot ce poate fi mai rău, confirmară paznicii cu simpatie. Se zice că de-atîta larmă, și păduchele începe să se dea la om.

Ivan Vasilici tăcu, apoi se ridică și se duse după bordei.

— Păduche-nepăduche, nici o bucurie n-ai de pe urma lui, ripostă el, întorcîndu-se de acolo, în timp ce se încheia la pantaloni; apoi își scuipă pe buricele degetelor și își reluă locul. Cît îi ziulica, nici o clipă de liniște sau de plăcere. Iară noaptea, visele te dau gata; că orice ai visa, după bunica toate cică nu-s a bine: „eu, zic, am visat astă noapte o vulpe“, iar dînsa pe loc începe să se vaită: „of, nu-i bine, of, asta înseamnă amăgire, necazuri“. Și, dați-mi voie să vă întreb, ce-i a bine la dînsa? „Eu, zice, am citit în cartea visurilor: cînd visezi pușcă automată îi a rău.“ „Dar, dă-mi voie, mam-mare, ce-are-a face aici pușca automată?“ „Are“, zice. „Da, zic, dar n-am visat, zic, nici o pușcă automată și apoi unde naiba să le găsești la noi, la Lipetk?“ „Tot aia-i, zice, și iar își dă drumul: dacă vezi brădet în vis, e de rău; de visezi că porți ochelari, așîderea; dacă se face că stai sub un baldachin, e a necaz; dacă bei apă caldă, tristețe; de bei untdelemn în vis, moarte; mîinici blințele, tot moarte; dacă mîinici carne de corb, incendiu înseamnă; de mîinici budinecă, te desparți de careva; dacă îți dai jos barba, la pagubă să te aștepți; de visezi un evreu faci cunoștință cu un om primejdios; dacă în vis cînți de inimă albastră, dinții te vor durea... Într-un cuvînt, vai de capul meu!“

Și-și însoți vorbele cu un gest de deznădejde.

— După dumneaiei, un singur vis ar fi bine: să visezi că bei o fiertură de leac, cică izbîndă înseamnă. Și cu slugile, ce chin! Am tocmît o fată: apoi, nu numai că nu se pricepe la gătit, dar nici măcar nu știe să pregătească hrana pentru porci, și-i proastă ca o ciubotă. Are o mutră, ca o țîță, nu alta, seamănă cu un hipopotam. Colac peste pupăză, s-a țienit un vecin de-al meu, băcanul Șurikov, cred că-l cunoașteți?

— Cum să nu-l cunoaștem, exclamară paznicii. Oare de ce? Păi cu banii lui, să tot trăiască!

— Ei, uite, asta-i, urmă Ivan Vasilici. S-a smintit de-a binelea. Oricînd ai intra la el în prăvălie, şade după tejgheta cu jiletea pe el, cu capul proptit în mîini, şi citeşte. Şi-a bătut un cui în perete, a atîrnat un tablou: un codru verde şi des de brazi stufoşi şi sub ei o căsuţă. Pe laviţă, în căsuţă, un sfînt; iar în faţa sfîntului, un urs; îi linge mîna. „Of, zic, Nikolai Ivanici, citeşti şi citeşti iar, sărăceşti la buzunar. Cine-ntr-una stă mîhnit, te uiţi, coada i s-a zbîrlit.“ Dumnealui, cum mi-aude vorbele, pune-te pe jelit: „Eh, Ivan Vasilici, zice, nu la buzunar trebuie să ne gîndim noi doi“. „Dar la ce, mă rog matală?“ „Păi, zice, la aceea că azi stai cu prietenii şi mîine cu viermii, azi îmbrăcat în purpură şi mîine culcat în mormînt: viaţa noastră se trece ca iarba, ca florile cîmpului. Ce-i, bunăoară, vampirul, ăl de-ţi sugă sîngele? Nimic alt decît moartea. Ia, zice, priveşte matală, ce scrie aici: «Vai ţie, omule, s-au dus zilele tinereţii tale în nesăbuire, precum şi anii bărbăţiei i-ai petrecut în trîndăvie». Mă vezi ce schelet înspăimîntător sînt eu. Dar cîndva am fost şi eu ca tine, şi tot ca tine îmi lărgeam mereu moşia, pînă cînd moartea neînduplecată m-a cuprins, în îmbrăţişarea ei de fier. Priveşte locul odihnei de veci, sălaşul tîhnit al morţilor, pentru un fitecine, ca şi pentru un erou, pentru toţi fiii lui Adam!“

— Mă-nţelegeţi, urmă Ivan Vasilici, ridicînd ochii: cu nimic nu-i mai altfel decît orice amărit de boşorog, dar cînd te uiţi la el, te şi sperii, nu-i om, ci-i cît un bivoli sălbatec, Mikluho Maklai, nu alta! Of! Nu-i pace pe pămîntul nostru, fraţilor, zise el, clătînînd din cap. Neam de oameni smintiţi sîntem, zburdăm de prea mult bine! Acuma se aude că vor să-l pună sub epitropie şi să-l trimită la Tambov, la casa de nebuni de-acolo. Apoi, altceva ce poţi face cu el? Zice lumea că tot mormăie mereu acelaşi lucru: „amigdal, onagru, cămile şi păduchi, schimonate şi otrepe...“ Şi ce i-a lipsit, mă rog, de ce era nemulţumit? Şi toţi sîntem la fel: nimic nu-i pe placul nostru, nimic nu-i bine, nici de ajuns. Amigdal! Adineaori, venind de la gară, treceam prin sat; înaintea mea, un nătărău voinic: cămaşă fără cîngătoare, părul vîlvoi, a întins foalele armonicii pe trei verste şi zbiară de răsună cîmpul: „Aoleu, şi cînd oi face praf moşia toată, şi cu m-oi îngropa sub ţărnă, e-ci!“ Gluma-i glumă, dar nu cred că degeaba glumim aşa: pe nas o să ne iasă glumele astea!

— Da în oraş, ce se mai vorbeşte? întrebă unul din paznici. Cînd se termină războiul ăsta? O fi adevărat că ţarul franţojilor face zîmbre în faţa ţarului nostru?

— De asta n-am auzit, zise Ivan Vasilici. De ce să mint, n-am auzit. D-apoi acolo, se spune, nici nu au ţar. Ba pe deasupra ne sînt aliaţi franţujii ăştia. Ce-i drept, sînt ei o leacă mai deştepti ca noi, mereu cată cu tot dinadinsul să scoată în faţa neamţului căpăţîna noastră proastă, în locul lor; chipurile, crapă tu astăzi, iar eu mîine; da ce să-i faci, totuşi ne sînt aliaţi.

— De-o fi aşa ori ba, zise alt paznic cu prefăcută obrăznicie şi vrînd pesemne să-i intre în voie lui Ivan Vasilici, de fac zîmbre ori ba, tot le-a venit sfîrşitul la ţarii ăstora. Da ce, se pun ei deopotrivă cu al nostru, cu puterea noastră? Taman ieri a venit acilea de la gară unul, o lepădătură. „Eu, zice, cu treburile mele la Rostov mă duc, îs în trecere pe la voi...” Da după aia a început să mă aţîţe: cică ţarina noastră-i betcagă tare, şi boleşte pentru că a apucat-o mila de Wilhelm, şi cică s-a ivit acolo un mujic, din cale-afară de destrăbălat, zice lumea... „Ei, dacă s-a ivit să fie sănătos“, zic. „Da poporul, zice el, îi într-o fierbere grozavă.“ „Şi astea-s gogoşi, zic, poate că domnii s-or fi frămîntînd, da eu de ce naiba să mă frămînt? Pe noi asta ne chiar înveseleşte.“ Şi l-am trimis cît mai departe, acolo unde l-a purtat mă-sa, şi n-am mai trăncănit cu el. Nu se poate să nu biruim noi!

— Nu ştiu, nu ştiu, făcu Ivan Vasilici, cu ochii în pămînt. Nu ştiu, om vedea noi. Ori moare măgarul, ori pierde samarul. Dar eu aşa gîndesc, frăţiorilor, n-o să învingem noi, aşa gîndesc. Învinge numai ăla de are nervii sănătoşi. Da de-alde noi? Că întîi ne luăm avînt şi pe urmă dăm bir cu fugiţii, zicînd: ducă-se dracului, ne-am săturat. E ca şi-o oală de lut proastă, luată de la piaţă: se încălzeşte într-un secund, dar se şi răceşte într-un secund. Nu, soldatul lor îi mai cu cap şi mai cu socoteală. În raniţă are hărţi, fel de fel de schiţe şi cataloage cu preţuri, toate cele trebuincioase, şi un bidonaş cu rom, ştie el pe ce teren merge! Da ce-i mai de seamă, el poate să discute despre orice, şi înţelege totul cînd îi vorba de patria lui. Pe cînd al nostru ce-are-n cap? Al nostru are gîrgăuni în cap, şi ca să-l aţîţi la un scandal e-o nimica toată. Nu, nu sîntem în stare de nimic, urmă hotărît Ivan Vasilici. Şi nu-i nici o înţelegere la noi şi nu a fost nicicînd. Am venit, uite, astăzi, la

gară și văd acolo o nerușinare fără pereche. Șeful gării zbiară, un călător zbiară și el. Șeful zice: „Da cine ești dumneata, dă-mi voie să te-ntreb? Cum îți permiți să strigi aici?” Iar călătorul sare și el: „Și eu, la rîndul meu, te rog să nu țipi la mine! Eu sînt expeditorul încărcăturii;” Ia uite, îmi zic, și la ne-totul ăsta. Auzi la el, ce mai cin: „eu sînt expeditorul încărcăturii, și eu, la rîndul meu, te rog!” Care rînd? Ia întreabă-l ce vrea să spună cu asta, ai să vezi că habar n-are nici el. Mda, zise Ivan Vasilici, ridicîndu-se, mare bueluc o să avem!

— Asta, negreșit, încuviințară paznicii în cor. O să fie o dandana, că praful se va alege de toate!...

— Ei, și care va să zică, hai pînă una alta la culcare, spuse Ivan Vasilici. Dați o fugă pînă la aria moșiei, șterpeți, acolo, niște paie, și așterneți-mi în bordei, cît mai moale, fie-vă milă de bătrînețile stăpînului vostru...

14 iunie

ANUL ACESTA livada noastră a fost luată în arendă de târgovețul Bogomolov. Ca să i-o păzească, l-a trimis pe un concetățean de-al său, odnovoreț de prin părțile Kozlovului.

Acesta s-a înființat la conac și s-a aciuit binișor într-o colibă de pe aleca principală. Abia ieri am aflat de existența lui. Ieșisem la plimbare și, intrînd în alee, am văzut că sub teiul din fața colibei fumegă un mic foc, iar un țăran stă și se uită la el. Cînd ne-am apropiat, țăranul zîmbi și luă în glumă poziția de drepti, cu brațele lipite de corp:

— Salut respectuos, domnilor dvoreni!

Ne-am oprit:

— Să trăiești. Ești paznic?

Își scoase căciula și, de astă-dată serios, grăbit, făcu o temenea adîncă:

— Întocmai. Oi sta de pază și m-oi strădui să vă fiu pe plac dumneavoastră și stăpînului meu.

— Așa... Pune-ți căciula.

— Lăsați, putem sta și fără căciulă. Că domniile voastre sînteți domni, iar eu mi-s mujic. Nici copacii din pădure nu i-a făcut Dumnezeu pe toți la fel.

— De unde ești, și cum îți zice?

— Păi sînt odnovoreț din Kozlov, comuna Znamenskaia, satul Prilepi. Și-mi zice pe numele meu Iakov. Iakov Demidici Neccaev.

Vorbea curgător, vioi. Că-i odnovoreț, asta se vedea îndată, după vorbă. Vîrstă nedefinită, spre cincizeci de ani poate, deși îi puteai da și mai puțin, înfățișare destul de obișnuită, dar foarte plăcută prin ceva. Purta o cămașă de cînepă, pantaloni la fel, opinci, toate vechi, ponosite, dar curate. Ochii vii, batjocoritori o leacă și mijiiți, vîdînd înțelepciune, spirit de observație și experiența vieții, în armonie cu barba

mică, încărunțită pe alocuri, creată încă și văzîndu-se că odinioară fusese neagră. Dar în inflexiunile glasului adînc, ca și în toată ținuta lui, se simțea mereu ceva tineresc, deschis. După ce s-a prezentat, și-a pus căciula și a zîmbit din nou:

— Uite, mă rostuii și-mi fac o lecuță de ceai. Samovar, ce-i drept, n-am, da asta ar fi răsfaț curat, l-om bea și fierț în ceaunaș.

Am intrat în colibă; bineînțeles, toate erau rînduite înăuntru cum se cuvine: o pernă roșie, o scurtă de blană roasă de vechime întinsă peste culcușul de paie, o pușcă ruginită cu o singură țevă într-un ungher, un butuc lat la intrare și pe el un codru de pîine neagră, o ulcică de faianță groasă, un briceag făcut de mîna.

— Casă mare ca a mea, să stea iepurele-n ea, glumi el din nou. Poștiți, să-mi fiți oaspeți...

Grădina era întunecată de nori; dinspre cîmp adia un vînt ușor. Am privit cerul prin frunziș:

— Ce zici, plouă?

Ridică și el fața spre cer, închizînd ochii pe jumătate:

— Socot că da. Parcă nu mi-am zărit cît îi ziua de lungă cîinele, toată ziua a umblat după șoareci pe arie. Ori asta-i semn sigur de ploaie, că șoarecul, d-apăi și șobolanul dă tot felul miroase mai avan înainte de ploaie. Ei, ce să-i faci, chiar de ne-o uda nițel, nu-i nimica, n-o să ne topim, că doar n-om fi de zahăr...

Are o vorbă ca din bătrîni, butucănoasă, zice: d-apăi, de-amu, de-acu, dar le spune în așa fel, că-i o plăcere să-l ascuți. Uneori, se înțelege, o mai dă pe graiul popular, obișnuit prin părțile noastre.

După ce ne-am depărtat și am pornit înainte pe alee, el s-a apucat să adune de prin iarbă frunze uscate și vreascuri și, aruncîndu-le în foc, cînta în surdină (mai bine zis îngîna ca un descîntec):

*Bufulcioara mea,
Vădurioara mea,
Unde mi-ai umblat,
Unde mi-ai zburat?*

Am izbucnit fără voie în rîs, atît de bine le zicea, și ne-am oprit iar:

— Cum, cum?

— Păi nu știți? răspunse, rîzînd și el. Și pe loc, fără pic de stînjeneală, ba chiar cu vădită plăcere, cîntă, ridicînd ușor glasul adînc:

*Unde mi-ai umblat,
Unde mi-ai zburat?*

Și începu să miște din umeri și să clatine din cap:

*Nimeni n-o știa,
Nici n-o cunoștea,
Doar doi vulturi frați,
Doi prieteni fîrtați.
— Vulture, iubește-mă,
De bărbat, dorește-mă!*

— Iar dînsa, va să zică, nu se lasă, nu vrea, rosti el, rîzînd, și din nou cîntă glumeț și tînguitor:

*Mîndra nu voia,
În rîs izbucnea
Și se tot ferea.
În codru, cădea,
Piciorușu-n sus.
Capul pe lemn pus...
Ah, în codru ce-i?
Și de ce nu vrei?*

15 iunie

Vremea-i mercu închisă; de plictisală, ne-am dus pînă la Osinovîie Dvorî, la veterinar... pe înserat, eram iar în^alec, la colibă. Am șezut nițel, stînd de vorbă cu Iakov. L-am întreb-
bat:

— Va să zică, fumezi, Iakov Demidici?

— Eu? răspunse el. Păi eu pot oricum. Pot să fumez și pot umbla un an întreg fără să mă ating de tutun. Mi-e sufletul larg și totu-i cu drag, dă-i și miere, din asta nu piere. Cînd petreci nu-i rău să tragi un fum.

— Dar cu votca, cum te-impaci?

— Păi eu is al celor lumești. Ce face Euseu, aia fac și eu, ce face Svetovoi, aia facem și noi. Cine să se dea în lături?

N-o să bem în rai, aici să-mi tot dai. Păi dacă-i praznic, de ce să nu petreci nițeluș, să mai cheltui un ban? Eu nu-s lacom, am inima largă. Iar banii, nu face să-ți pară rău de ei. Că ăla de umblă cu capul în piept pierce cu rubla-n buzunar!

Mai vorbirăm noi despre ce și cum credea el că vor da rod livezile și cîmpul. De vorbit, vorbește bucuros, despre orice. Îi place vorba, deși nu s-ar putea zice că-i flecar. Principala lui trăsătură, după cît pare, este o bună dispoziție mereu egală. Glumește într-una și rîde de orice, nespus de plăcut și de ușor. Printre altele, întreabă:

— Da dumneavoastră, boierilor, stați numai vara pe-aici, altmînteri la Moscova?

Și unde nu începe să-și facă ris de Moscova, de cuconașii filîzoni din Moscova, așa cum și-i închipuie el, și ne spuse o poveste întregă, că a sosit cîcă o dată la țară un oarecare „tîrgovit“ din Moscova, un tîrgoveț adică, și cum acesta n-a mîncat și n-a băut nimic fiindu-i silă de bucatele țărănești, și ce-a mai pătimit cînd s-a dus, pentru o nevoie, după casă: s-a așezat el acolo și atîta a tot visat la bucatele alese din Moscova, pînă ce i-au smuls cîinii „locul cu pricina“:

— Sare el cît colo: văleu, ce mă fac de-acu, și fugi după ei; n-a apucat nici să-și tragă nădragii, iar cîinii goncesc prin sat, pe unde erau oameni mai mulți, pînă dau într-o uliță unde se aținea un alai întreg de fete...

Povestea o începuse într-o doară, mai întrerupîndu-se, dar îndată se lăsă prins de ea, ochii și sprîncenele îi jucau, își schimba cu repeziciune expresia feței, închipuindu-i cînd pe țărani, cînd pe moscovitul plin de ifose, ba chiar pe cîinii care i se furișau pe la spate, apoi scoase deodată un țipăt ca de o durere bruscă, sări în sus, lovindu-se peste coapse, începu să tropăie cu opincile cum a luat-o la fugă acela și își frîngea trupul în două, hohotînd de ris, cu fetișcanele imagine:

— Auleu, tăicuțule, da ce-i asta, mai mare rușinea, fetelor!

— Dar dumneata ai fost vreodată la Moscova? l-am întrecut noi.

— Parcă multă nevoie am eu de ea! răspunse el cu o veselă nepăsare. Noi sîntem oameni simpli, neștiutori. Acolo cîcă nu se lasă pînă nu iau și pielea de pe tine, te mănîncă de viu, fie-

care se zbate, care mai de care, să-l încalece pe celălalt, să ia cu japca de la altul... Am auzit că dumneavoastră ați fost în stepă?

— Da, i-am răspuns. Dar e stepă numai cu numele, loc neted, și lată. Pe la noi nu există stepă adevărată.

— Ce-i drept, pe la dumneavoastră is ripi multe, spuse el. Dar, uite, dacă ieși dincolo de Eleț, dincolo de Zadonsk, îți ride inima, nu alta, stepă cât vezi cu ochii, se întinde pînă la marea albastră, pînă la Nohai! Și cîte nu cresc acolo. Și secară, și orz, și flori de tot soiul și pelin alb, cărunt... Eu așa socot, ca țara noastră nu-i alta mai bună pe lume!

Pe urmă ne-a povestit unde și prin ce „țări“ a colindat, „m-am încumetat pînă dincolo de Țarițin“, ce „neamuri“ a văzut, iar eu mă minunam de cîte cuvinte vechi folosește, arhaisme chiar, uitate aproape de toți: *batcioc* în loc de batjocură, *zmult* în loc de smuls, *tocmală* în loc de tocmeală, *aprin-sură* în loc de aprindere. Nohailor le spunea *cumani*, după vechiul nume al polovțienilor, în loc de armăsar zicea *armăsă-ruș*. Fraza îi era și ea deosebită: „Avea gînduri rele la mujici“ spusese el, de pildă, despre moscovit. Iar despre cîinele său:

— Îmi place *urlatul* în nopțile întunecoase.

16 iunie

E cald și zăpușeală, în curte miroase a iarbă dogorită de soare, dincolo de coroanele de un verde-viu al pomilor din grădină se zăresc rotunjimile decorative ale norilor albi-sclipitori.

Înainte de prînzișor am pornit să fac o plimbare; mergeam pe alee, ascultînd păsările ce se întrec care mai de care, umplînd grădina însorită cu ciripitul lor, și, îl zării pe Iakov: căra spre colibă o găleată grea, din care, aidoma unor peștișori argintii, săreau cînd și cînd stropi de apă; pe cămașa și pe nădragii lui unduia horbota veselă și bălțată de umbră și lumină. Mergea cu capul plecat, căciula îi alunecase de pe ceafă pe frunte. L-am ajuns din urmă și l-am întrebat în glumă:

— Ce-i, Iakov Demidici, nu prea ești vesel azi?

Ridică iute capul și ochii începură îndată să-i joace.

— De ce crezi că nu-s?

— Păi cum, ți-ai tuflit căciula pe frunte și umbli amărît.

— Urît?

— Nu urît, amărît am zis, trist.

— Amărit? De fel. De ce aş fi amărit? Nici un rost n-are să fii amărit. Noaptea întunecă ziua, iar pe om amărăciunea. Iar eu n-am de ce să fiu trist, eu îs mereu mulţumit. Uite, mi-am făcut rost de apă din odaia slugilor şi îndată mi-oi pune de-o caşă... Îmi place să stau în grădină, îmi place unde sînt mulţi pomi, iar la dumneavoastră sînt din belşug, c-o grădină pe cînst. Aici, la dumneavoastră, e raiul pe pămînt şi n-am de ce să fiu necăjit. Cîinele, cum se spune, mănîncă păsat şi trăieşte încîntat. Iar eu îs creştin botezat. Eu, domnule dragă, urmă el, de astă dată cu tărie, împingîndu-şi cu mîna liberă căciula înapoi pe ceafă şi uitîndu-mi-se drept în faţă cu ochii lui vioi şi mijiţi, eu trăiesc aşa cum porunceşte Dumnezeu, eu îs, cum se spune, copacul Domnului: se pleacă după voia vîntului...

Am cotit pe după colibă, într-o alee însorită, cu salcîmi. Aidoma unor splendide capete de Zeus albe ca zăpada, norii se înălţau pe după mestecenii seculari de peste vîlcea, tot mai minunaţi.

În locurile ajunse de soare era cald, ierburile, florile şi urzicile emanau un miros dulceag. În livadă, un grangur scoatea triluri jucăuşe şi melancolice ca de flaut, într-o fericită nepăsare... De ce oare tot ce-i străvechi e atît de frumos, mestecenii bătrîni, de pildă? Am început să mă gîndesc la viaţa bunicilor şi bunicelor noastre, care-mi pare întotdeauna atît de fericită. După ce am străbătut alea am pornit înapoi şi m-am întors iar la colibă. Şi ce mi-a fost dat să aud, ca un făcut parcă? Cu spatele la mine, Iakov şedea chincit înaintea vetrei de pămînt pe care şi-o săpase sub tei, în faţa colibeii; tocmai punea pe focul portocaliu un mic ceaun cu apă, cînta iar, cu glas îngînat, duios şi jalnic:

*Oftatul meu şi crîncena-mi tristeţe
Cu gîndul să le vezi aş vrea,
Să-ţi aminteşti a noastră tinereţe,
Cum mă iubeai, iubita mea...*

Ridicîndu-se, îşi îndreptă trupul, bătînd cu foc din opinci:

*Oh, mazăruica mea,
Cum creşti, rînd lingă rînd!
Cînd ceasul mi-o suna,
Atunci am să te strîng...*

— Iakov Demidici, i-am spus eu, apropiindu-mă, unde ai putut auzi cîntecul acesta?

— Care cîntec? întrebă el, întorcîndu-se.

— Păi acela cu oftaturi și crîncenă tristețe. Astăzi nu se mai cîntă astfel de cîntece, și apoi e un vechi cîntec boieresc.

— Drept îi, răspunse el, e un cîntec de inimă albastră. Numai că eu știu multe dintr-astea. Pot să-l cînt și pe ăla: „Azi nu-mi mai aduc aminte de supărarea ta“, sau: „Nepăsarea ta, ah, sufletul mi-l răscolește“, sau: „De piedici mie nici că-mi pasă, oricum de dragoste nu scap“. Ori despre fete: „Nu-i fată să nu fi gustat amorul, să ne lăsăm și noi de complicații“... Căci noi, ăștia, odnodvorți, am fost pe vremuri, zice lumea, tot boieri. Oamenii de la conac și azi își mai rid de noi: „Al cui boier ești tu, nătăfleață?“

— Fiindcă veni vorba, cum de nu ne-ai povestit pînă acum despre dumneata? Dacă ai familie, casă, gospodărie, ce faci iarna?

— Păi nu m-ai întrebat, răspunse el. Iară eu n-am îndrăznit. Dacă nu vă era de trebuință? Familie n-am, nevasta dinții mi-a murit, de mult, cealaltă m-a lăsat, n-a mai vrut să stea cu mine, pasămite i se urise. Iară feciorii mei, care mi-au rămas, unul îi la oaste, și celălalt s-a tocmnit ciubotar la curte. Țsta din urmă, ca să spun drept, îi un bețiv și-un nătărău cum rar mai afli pe lume. Ia stați, vă strigă, mi se pare, să poștiți la masă.

— Ei, cred că acum abia diseară ne-om mai vedea, i-am zis eu, pornind spre casă.

Copacul Domnului — foarte bine spus.

17 iunie

Trebuie să trăiești, zice Iakov, așa, cum trăiau moșii și strămoșii noștri. Înnoirile însă nu le respinge:

— Iaca, să zicem, acum uite, se fac treierători. Ce să spun, nu-i rău! Altădată, cînd ne puneam noi unul după altul cu îmblăciul, și cînd izbeam toți odată, nu te mai săturai să tot ascuți, că tare frumos mai cîntau! Ei, da pe o vreme umedă, lucru știut, treierătoarea îi mult mai potrivită.

Pe țar nu-l învinuiește de nimic.

— Miniștrii-s de vină. Cam ca logofeții moșierului, pe timpuri...

Bogat n-ar fi vrut să fie: măninci cît zece, bei cît zece, începi să te tolănești în saltele de puf, și asta-i rău, că te cam lipești de ele. Dar, de bună seamă, de la trai îndestulat nu s-ar da în lături.

De moarte nu se teme, cel puțin așa susține. Vorbea mai deunăzi despre ea, nepăsător:

— Ei, iacătă, ca ce să mă tem de ea? Tot n-o să mă căineze nimeni. Codrul nu plînge el după un copac!

Tot sporovăind, lucra într-una cu luare-aminte: meșterea un fluier din lemn de răchită; mie, zice, îmi sînt dragi fluierile astea și țiuitoarele, o să vă cînt „Prin răchitiș” — un cîntec mai frumos decît ăsta nu afli în lumea întreagă: „Îndrăgit-am flori albastre, zmeuriș înmiresmat...”

Scriu în bibliotecă. Ferestrele spre grădină, deschise, au pervazurile încinse de soarele fierbinte. Pe pervazuri sînt presărate petale de trandafir puse la uscat, ce răspîndesc o mireasmă dulce. În grădină, numai voieșie; totul e înverzit, cîntă păsările, o dimineată frumoasă de vară. Și tot timpul îmi amintesc cu plăcere de prezența la conac a acestui om simpatic.

18 iunie

Plecăm la Subbotino, la gară, să întîmpinăm niște oaspeți de la oraș.

Deși trenul sosește la patru și un sfert, pregătirile de plecare și înhămatul cailor au început îndată după prînz. De altfel, ca de obicei, toate astea țin vreo două ceasuri: pînă au scos faetonul din șură, pînă l-au uns, pînă au adunat harnașamentul, pînă au țesălat, au dichisit și au adăpat caii...

După ce m-am gătit, am ieșit din casă și m-am dus să mă uit dacă nu are ceva roata din față, care de două ori pînă acum a fost trimisă la fierar. Încă o zi minunată, sărbătorească, nu știu cum. Arșiță, strălucire, apoi această plăcere copilărească la gîndul călătoriei. Faetonul se și încinsese atît de tare, încît nu-l puteai atinge, aripile lăcuite luceau ca oglinda, pielea încinsă a învelitoarei mirosea grozav de plăcut... Cu o legăturică subsuoară și cu maiul în mînă, Iakov trecea spre poartă.

— Mergeți la oraș? întrebă el, zimbăreț, îngustîndu-și ochii din cauza soarelui și oprindu-se. Iaca, mă duc la rîu, ca vădanul, am de clătît cîte ceva... Și matala la oraș? Cum așa, cînd îi cuptor afară, tocmai în toiul arșiței de amiază? zise el, simțînd, se vede, o plăcere deosebită că-i o zi atît de caldă și de luminoasă.

I-am răspuns că mergem în întîmpinarea unor oaspeți, la gară.

Izbucni în ris:

— Păi o să tot stați în gară pînă vă saturați! O să întîrzie negreșit dumneacîi, mașina adicătelea. Apoi, cum merge dumneacîi? Eu, cîn' merg pe calea de fier, dacă vreau sar jos, mă-nînc fragi pe săturate, o ajung din urmă și iar mă sui... Dacă vă vin oaspeți, îi bine. Pe vremuri, tare-mi mai plăcea să stau la cineva, să mă ospătez, să petrec la vreun vecin de treabă. Satul nostru era bogat, se aduna cîteodată o groază de lume, toți unul și unul, boieri de viță, ospătau pe cînte, pe săturate. Se întîmpla că nu puteai scăpa de fel de la un ospăț ca ăsta, de la taclale: cum te ridikai și ziceai: „mulțumesc, vecine dragă, bun e vinul și fiertura, da nu trebuie uitată nici măsura, ș-apoi călătorului îi șade bine cu drumul!“ te și așezau din nou, cu de-a sila, pe laviță și-ți spuneau: „Stai, cumetre, să-i mai tragem una, la botul calului!“

— Cum vine asta, la botul calului? întrebă zeflemitor Iliușka, apropiîndu-se de trăsura cu un ham în mînă.

— Iotete la el, Ivan prostul! făcu Iakov. Cum de nu știi? Înseamnă ăl din urmă pahar; ai pus piciorul în scară, sari în șa și mai tragi o dușcă, la botul calului. Asta numai la voi, la ăi de la curte, omul sărac îi ocolit la ospăț, nici tu vin, nici tu mîncare, doar lingura goală ți-o întind, îți scot ochii pentru fiece dumicat și-ți numără fiece păhărel...

19 iunie

— Vremea a deocheat-o cineva, plouă cît e ziua de lungă. De-așară a început. Din fericire, ne-am întors la timp, tocmai la cină (făcusem degeaba drumul la gară, oaspeții ne-au tras pe sfoară). Dar îndată ce am intrat în casă s-a pornit vijelia, era întuneric beznă, prăpăd, nu alta. Toată scara își făcu de cap un adevărat uragan, fulgere, tunete, o ploaie to-

reŃțială — cumplite toate. Stînd în biblioteca noastră cufundată în întuneric, admiram furtuna dezlăntuită, asurzit în fiecă clipă de tunete și orbit de flacăra albă-verzuie, metalică, ce lumina dintr-o dată ireal de viu, urmată de un reflex violet, care se stingea îndată, ca după aceea să se reverse iar peste toate o beznă ca cerneala de neagră. Către ceasurile zece furtuna începu să se potolească treptat, tunetele depărtîndu-se tot mai mult și mai mult, cerul deasupra grădinii se însenină, iar secera lunii, ivită de după crengile ude și legănate de vînt ale pomilor din livadă, lumina încăperea. Luna arăta cam ciudat, era portocalie. Deasupra ei, în înaltul cerului, asemenea unui fum liliachiu, goneau rămășițe de nori. Adormisem cu ferestrele larg deschise, în speranța unui timp frumos, atît de bine se potolise totul pe la miezul nopții și atît de pașnic, atît de fericit cînta privighetoarea în grădina tainică, amuțită. Astăzi însă toarnă iar cu găleata, ploaia răpăie pe acoperiș, de dimineată.

Seara, după ceai, toți își puseră cizmele înalte și, aruncîndu-și pe umeri pelerine de cauciuc, porniră spre colibă. Țsta începe să fie un obicei la noi; de altfel, în altă parte n-avem unde merge. Alea era desfundată, presărată cu frunze și ramuri rupte de furtună, totul suprasaturat de apă — iarba, pămîntul, frunzișul pomilor, paiele negre ale colibei. Ploaia era caldă, dar nu într-atîta, încît să mergi numai în cămașă. Iakov însă stătea în bătaia vîntului umed ce sufla drept în colibă, fără cojoc și fără căciulă. Așezat pe buturuga lui, picior peste picior, cu genunchiul drept puțin ridicat, își cîrpea cămașa, manevrînd neîndeminatic, dar cu îndrăzneală, un ac uriaș, căruia i se zice țigănesc. Văzîndu-ne, ridică ochii:

— Iotete, ce s-au mai dichisit! Slabi de inger sînteți, domnilor dvoreni, cînd e la o adică! Da și ploicica, ce-i drept, parcă-i plătită să tot cadă, Doamne, iartă-mă! Cîinele meu n-a mai putut s-o îndure: s-a băgat în bordei și toată ziulica s-a hodînit. Altădată puteam să-l strig mult și bine — nu venea, iar astăzi nici de Aniska nu-i pasă.

— Care Aniska?

— Păi, a dumneavoastră, a bucătăresei. Țsta al meu s-a împrietenit cu ea, un ceas nu poate fără Aniska. Alcargă, se tăvălesc prin curte pe săturate și țuști pe saca, sau

sub cerdac, se culcă îmbrățișați și dorm, ca fratele cu sora, te înduioșezi, numai cât te uiți la ei.

— De înduioșător e înduioșător, îi ziceam noi, da cum de-ai rămas aici noaptea trecută? Uite ce-i aici, în bordei curge prin toate găurile. Trebuie să punem să-l acopere cu un strat nou de paie, îndată ce s-o mai limpezi vremea.

— Ba, am dormit în tihnă, răspunde Iakov. Abia astăzi a început să curgă virtos înăuntru. Cât despre ploicică, apoi pentru grine-i tot ce poate fi mai bun acușa. Mie mi-e dragă orice vreme. Totu-i bine, totu-i spre slava Domnului. Când ați plecat aseară, mi-am zis: aoleu, o să-i prindă diseară ploaia pe domnii mei! Ei, și-așa a fost, și ce furtună a pus la cale Sfintul! Când se aprindea odată cerul, puteai să numeri gologanii, atîta lumină se făcea. În sat, zic oamenii, a luat foc o casă, vătășelului i-a trăsmit doi plozi, la prinț în livadă a doborât cel mai bătrîn și mai gros copac...

— Ei, vezi, și matale ziceai că totu-i bine, i-am reproșat noi.

— D-apăi cum? nu se lăsă el. Dacă i-a trăsmit, îi semn: nu te băga cînd vezi că fulgeră. Care ce are scris, va să zică, fiștecare cu soarta lui, și nu-i cu supărare. Dumnezeu nici spicele nu le-a făcut pe toate la fel. Unu-i prost, altu-i deștept, unu-i bogat, altu-i milog, cela a murit azi, iar eu, mîine... Apoi, privind-și lucrul cu luare-amînte, mulțumit, și cercetîndu-și cămașa ridicată în lumină, să vadă dacă mai este roasă pe undeva, se puse să ne povestească despre el; despre soarta lui:

Pe vremuri noi aveam o gospodărie pe cînte. Da lucru știut, cum ne-am apucat să împărțim averea, ne-am dus pe copcă. Mie mi-a revenit numai o descatină și jumătate de pămînt. Ce să-i faci, eu nu-s lacom. Nu mi-i rușine de sărăcia mea; vorba ceea: „de i-a rămas fusta mică, n-o osîndi pe fetică“. Beleaua era că aveam plozi cam mulți. M-au pus să mă însor de tînăr și dînsa mi i-a turnat unul după altul; da muierea, ce-i drept, era de soi. Opșpe ani bătută pe muche am trăit cu ea și am făcut nouă plozi.

— Îți place, va să zică, treaba asta? i-am zis noi în glumă. Ca să ne între-n voie, o prinse din zbor.

— Muierile? Păi cui nu-i plac? Eu nici acum nu m-aș da în lături, oricare ar fi ea. „Cîn' ești bătrîn așa ia, nu te mai uiți cum îi ca“; „printre străini, chiar așa-i, și c-o slută ești

ca-n rai.“ Uite, zic oamenii că domnii beau niște picături de-alea după care sînt în călduri, da eu, și fără picături, cum dau de-așa ceva, nu mă mai dezlipesc, să mă iei cu măturoiul, nu alta; ș-apoi: „calul bătrîn, ară brazda bine!“ Iar plozi, după cum spuneam, am tot turnat. Numai că Dumnezeu i-a luat aproape pe toți, unul cîte unul, și m-am simțit mai la îndemînă. Iar cînd a răposat și muierea, șapte ani am umblat vădan. Așa o să și mor, îmi ziceam. Da vecinele au început să mă ațîțe, ce-ai rămas așa, ca o brazdă neșemănată în mijlocul cîmpului, de n-are cine să-ți spele o cămașă... Însoară-te, însoară-te. Ei, și le-am ascultat sfatul. Tocmai atunci l-au omorît pe frate-meu ăl mai mare, și mi-am zis...

— Stai puțin, cum adică l-au omorît? Cine l-a omorît? Dădu, rizînd, din cap:

— Cazacii l-au omorît, intra-ar moartea-n ci. Că-s tare lacomi și zgîrciți, diavolii. Frate-meu, e drept, o cam scrîntise: se năvălise să fure din turmele lor, din cîn' în cîn', cîte o oaie, iar ăia au pus mîna pe el. S-au pitit, odată, în amurg, într-o văiugă, și cîn' l-au zărit cum duce în cîrcă o mieușea, au sărit și dă-i cu nagaicile în el, peste urechi, și pe unde se nimerca... L-au bătut pînă l-au omorît. Și tocma atunci m-am însurat. M-am gîndit, m-am tot gîndit, pe cine să pețesc eu? Cine mă ia, bătrîn cum sînt și vădan? Da totu-i întîmplarea. Trec odată pe la cumnată-mea, vădana lui frățîne-meu, și găsesc acolo o miloagă, o toantă, se oprise să-i ceară pîine cumnatei. O întreb, așa, ca să rid: „Ce tot bați ceamburul prin tîrg și te milogești pe la oameni? Mai bine te-ai mărita, ești încă zdravănă. Că deh, prea multă minte nu ți-o cere pentru asta.“ „Apăi, zice, m-aș mărita cu unul cu cap.“ „Ian te uită, ce minte la ea! Toantă și săracă precum ești, mai ai și pretenții! Păi, uite, zic, un cap, eu adicătelea, pe mine m-ai lua? Tu nu te uita că-s bătrîn: știi, găina bătrînă face zeamă bună.“ Ea, de bună seamă, nu mai putea de bucurie. Care-i ăla s-o ia, doar, într-adevăr, un văduvoi! Toantă, bună de nimic, miloagă, iar cît privește frumusețea, apăi eu is rege pe lingă ea. Ne cununăm noi cam în preajma Adormirii, stă ea cu mine toamna și iarna, iar în săptămîna Tomei și-a luat picioarele la spinare, și dusă a fost. Pe mine, zice, ibovnicii mă hrăneau cu turte dulci, și tu ești ca un cîine de pripas, nimica n-ai... Se-nțelege, era obișnuită să umble haimana, de muncă-i era urît, și a plecat, slavă Domnului...

— Și tot așa stai acuma, singur? îl întrebăram noi.

— Așa stau, încuviință el, ridicându-se și împăturindu-și cămașa cu plăcerea vădită a unui lucru isprăvit. Așa stau, domnii mei, adăugă apoi, oftă ușurel. Când o fi să murim, atunci să jelim. Da deocamdată, uite, șed prin grădini, iar iarna umblu și dărăcesc lina prin vecini. Acasă nu-mi place să stau mult, nu mă ține locul.

— Bine, dar copiii dumitale? Ei nu stau acasă?

— Copiii mei nu-s buni de nimic, ne lămuri el. Un fecior, slavă Domnului, îl am în subzistența statului, soldat va să zică,ălălalt e schiop, bețiv, cizmar de meserie... Cizmar, cizmar, da lui tat-su fără cinci gologani nici mort nu-i pune un petec la cizmă! Iar el, cîn' are-o nevoie — glonț la tat-su: „Tătucă, ajută-mă!“ Și-l ajut, atita cît mă țin puterile...

21 iunie

Și ieri, toată ziua, a plouat cu găleata. Astăzi e cam rece, suflă un vînt puternic dinspre nord-est, cerul e împinzit de nori întunecați și majestuoși în continuă mișcare, pe deasupra frunzișului verde-aprins al grădinii.

Ieri Iakov și-a făcut somnul pe cuptor, în odaia slugilor. „Am cam înghețat!“ recunoaște el. Astăzi, cu o vioiciune uimitoare, îl ajută pe Nikolka la căratul paielor de la arie, pentru colibă, la scosul paielor vechi și putrezite, mirositoare. Coliba-i acum galbenă, se vede bine de departe. În tot lungul alciei, maldăr de crengi infrunzite, doborîte de furtună... Iakov, bineînțeles, nu-și pierde buna dispoziție:

— Nu-i nimic! A mai văzut el, lupul, și alte ierni! Nu ne speriem noi de furtună!

Și iar se înduioșează, se extaziază ca un artist, privind-o pe fetița bucătăresei care, numai cu o cămășuță murdară pe ea, se zbenguie cît e ziua de lungă cu ciinele lui, prin iarba rece și udă a curții.

— El tot mîrîie la ea, o mușcă, iar ea parcă s-ar teme, ar vrea să scape de el... Da deunăzi ce-a făcut? Vede cum în șura trăsurilor argații își ung cizmele cu dohot, și țuști și ea acolo, și dă-i cu peria, și-a văcsuit picioarele goale! Când s-a întors în casă, mamă-sa să leșine nu alta...

Pe la vremea amurgului, spre apus ieși soarele. De-a lungul alcii, printre trunchiurile pomilor, se înălțau trimbe aurii de lumină străvezie și rece. Coliba era gata, nouă, uscată, bine rînduită. Iakov huzurește, își bea „ceișorul“.

— Da mata, Iakov Demidici, știi tot felul de povești, și poezii, biline?

— De-alca cum strigă milogii pe la iarmaroace? Știu destule. Trei veri la rînd am stat pe lîngă un negustor de luminări; în zilele de hram umblam prin sate, să vindem marfă, eram șapte căruțe cu totul. Te-apucă groaza de cum mai strigă ologii ăștia care colindă din loc în loc. Cîn' încep „fie-vă milă, tătucilor...“

— Da matale poți să strigi ca ei?

— Na-ți-o bună! Cum să nu?

Și cît ai elipi, Iakov Demidici își puse jos ceașca de ceai și, cu ochii închiși, cu capul dat pe spate, începu să zbicre fonfăit, pe diferite glasuri:

— Fie-vă milă, tătucilor, fie-vă milă, măicuțelor, ajutați un Lazăr olog și sărman. Piciorușele voastre merg, minușitele voastre vă slujesc, iar el nu poate de nici unele, se chinuie de cînd era copil de țiță! Mîna voastră care dăruiește în vecii vecilor nu sărăcește! Pomana voastră nu se teme nici de apă, nici de foc, nici molia n-o roade, nici rugină de loc. Ajutați-ne, nu pentru că-i fierbinte ruga noastră, ci pentru mîntuirea sufletului vostru. Îndată, milostivilor, ce-o să ne ajutați, mîntuirea sufletului că v-o căpătați! Frățiorilor, surioarelor, cîn' om muri, n-o să luăm nimic cu noi, nici aur, nici argint, nici tu moșie, nici hogăție! De mic, el, Lazăr, olog a fost, n-a avut nici un rost, pentru o coajă de pîine bucuros și munți de piatră ar întoarce pe dos, numai să nu fie atîta de nenorocos! Precum pasărea cerului fără de aripi nu poate să zboare, tot așa ologul, biet, nu poate umbla fără picioare! Prea milostivii noștri binefăcători, dați pomana voastră, nu unui prieten, sau unui frate, Domnului nostru cel sfînt i le dați pe toate!

Terminînd, deschise ochii și izbucni în ris. Apoi, luînd din nou ceașca în mînă, cu bucățica de zahăr între dinți, adăugă povățuitor:

— Uite-așa strigă și înșală oamenii. Ar trebui băgați la închisoare pînă la unul, acolo ar fi sătui și ar avea totul de-a gata.

— Și ce povești știi? îl întrebăm noi.

Se gîndi puțin, privind vesel în pămînt:

— Povești? Știu, cu căluțul cocoșat, cu tînărul țarevici Ivan, cum la vinătoare s-a dus, cum mireasa și-a adus, și mai știu și povestea lui Alexei, omul lui Dumnezeu...

Și, închizînd ochii, se porni iar, amestecînd cuvintele și tonul de poveste cu graiul obișnuit:

— În orașul ăl mai însemnat, la Rîma, pe vremea primului rege de acolo, regele Onoriu, pe vremea marelui prinț Pretemian, au fost odată, care va să zică, un crai cu crăiasa lui. El se ruga cu osîrdie și cerea de la Preasfînta Născătoare de Dumnezeu să-i deie un prunc. Dă-mi, Doamne, barem un singur copil, zicea el, să am grijă de el în pruncie, și el de mine cîn' mare-o să fie. Și curînd, curînd i s-a împlinit ruga. Alexei, omul lui Dumnezeu, a pribegit și s-a mintuit, iară ta-su cu mă-sa nu l-au recunoscut, luîndu-l drept milog. Și zice el atunci către părinții lui: „Ridicați-mi chilie la capătul grădinii, unde se aruncă toate murdăriile și lăturile pentru porci. Și în chilia aceea se apucă el să-și vadă de treabă cu toate icoanele lui, cu sfînta Născătoare de Dumnezeu, și aici, va să zică, și-a încheiat și viața lui tînără. Într-o dimineată, sluga a deschis ușa, a trecut pragul și a deschis coșciugul, iar el zăcea acolo de parcă era viu. Și au strigat atunci taică-său și maică-sa: „Fiul nostru iubit, ce-ai făcut cu tine? Ți-am fi ridicat noi o chilie pe cînte, am fi potolit neastîmpărul tîne-reții tale.“

Cînd încheie și această poveste, își duse în colibă ceaunul, pîinea și ceașca, și spuse că acum tare bine i-ar prii un păhărel de votcă cu ceva gustărică. L-am întrebat:

— Dar ce mezelic îți place mai mult?

— Mezelic? repetă el întrebarea. Apăi, o scrumbie n-ar fi rea, și o leacă de fripturică de herbec, niște plăcintă cu pește... ei, și vreo codiță de șuncă, colo, o juma de cîrnat fiert... Și ca să spun drept, în toată viața mea, o dată am fost și eu sătul, cînd eram în slujbă la un negustor din Eleț, la abator. Acolo și în privința aia, a tutunului de prizat, adică-telea al muierilor, aveai libertate. Numai că mie nu prea-mi venea la socoteală. Acasă-i altceva. Acolo, te ții bunăoară cu vreo cumătră mai trecută, îi dai te-miri-ce drept răsplată, îi ascuți o foarfecă, să zicem, ori îi meșterești un mai din ăla cu care se bat rufele la rîu, și asta-i toată cheltuiala. Și pentru tine-i cu cînte, și pentru ea-i o plăcere...

Plouă, plouă, plouă într-una.

Nu ne văzusem demult cu Iakov și aseară am trăncănit un pic.

Stă pe paie, mănincă din ceaunaș niște terci. Pe buturugă, într-o cutie de tablă, arde o luminare a cărei umbră mare și neagră joacă pe unul din pereții colibei. Afară, foșnesc vîntul și ploaia, de jur împrejur livada e cufundată într-o bezna de nepătruns... Printre altele, încercăm să vorbim iarăși cu el despre moarte:

— Zici că mergi pe cincizeci și șapte, înseamnă că peste vreo zece ani s-ar putea să și mori. Te gîndești vreodată la moarte, ți-e teamă de ea?

— Nu, nu mă gîndesc. O moarte are omul. De ce m-aș teme de ea?

— Cum să nu te temi, închipuie-ți numai: pe o noapte ca asta să stai în coșciug, în mormînt, într-un cimitir...

Dar Iakov căută să scape iar cu o glumă, se vedea că deocamdată (adică atîta timp cît este sănătos) nu se sînchi-sește de fel de această eventualitate:

— Păi să tragem nădejde că acolo, în mormînt, nu ajunge ploaia, n-o să pună coșciugul prea sus, o să sape mai adînc...

Și discuția despre Dumnezeu o întoarce cu o glumă, o poveste despre un soldat care a nimerit în rai și a rămas tare nemulțumit de cum e acolo: „A, ăsta-i, va să zică, raiul! Păi, ce fel de rai? Nici tu lulea, nici tu rachiu! De-ar fi o lulea și niște rachiu și, pe deasupra, o pungă cu tutun, atunci ar mai fi cum ar mai fi!”

— Și noi credem, i-am spus, ca să-l punem la încercare, că n-o să fie nimic pe lumea ailaltă, nici raiul ăsta, nici iad.

Dar aici Iakov se împotrivi:

— Da sfinții cum trăiesc în rai, dacă el nu există? Nu, astea nu-s vorbe cuminți. Asta vrea să spună că nici Dumnezeu nu-i? Dacă nu era Dumnezeu, s-ar fi dus naibii tot pămîntul. Dacă n-ar fi dat Dumnezeu iarbă, nutreț, de pildă, toate vitele ar fi pierit...

Ne povesti apoi cum au împărțit Hristos și cu diavolul oamenii:

— Așa, uite, cum își împart frații la sate avutul între ei. Fie, zice Hristos, ai tăi să fie morții, îți convine mai bine doar,

is mai mulți morți, iar mie, va să zică, cei vii... Apoi, a chibzuit ce-a chibzuit și dă înapoi: cum așa, că doar toți cei vii vor fi și ei morți odată și-odată? Până la urmă, au căzut la învoială: cei care se izbăvesc, lui Dumnezeu, ăi care nu, diavolului...

26 iunie

Plouă. O discuție despre rostul vieții:

— Iakov Demidici, pentru ce trăiești pe lume?

— Cum, pentru ce? Uite, păzesc livada.

— Nu, altceva te întrebam. Pentru ce te-ai născut pe lume, pentru ce ești pe pământ?

— Dumnezeu știe.

— Nu știi, va să zică?

— Apăi, cine știe?

— Trebuie s-o știi. Trebuie să te gîndești, să pătrunzi cu mintea.

— Păi asta și fac, cuget.

— Și la ce ai ajuns cu mintea?

— La ce am ajuns? Să spun drept, nu știu.

— Dar poate că și mata trăiești numai ca să mănînci, să bei, să dormi, să plodești, să o duci numai în plăceri?

— Nu, așa mi s-ar fi urît.

— Va să zică nu pentru asta trăiești. Atunci, pentru ce?

— Ca să am bucurii.

— Bucurii! Și asta nu-i o bucurie, să mănînci bunătăți, să bei, să trăiești lingă o nevastă frumoasă, să fii bogat și cinstit de toți?

— Asta-i altceva.

— Va să zică nu-i vorba numai de asta?

— Se vede treaba că nu.

— Dar atunci, despre ce?

Rămîne pe gînduri, apoi, rîzînd:

— Despre ce, despre ce! Tot așa, duceam odată grîncele strînse de pe cîmp, cu răposatul taică-meu, și eu m-am ținut scai de dînsul cu întrebările: ce și cum, și pentru ce? Pe-atunci eram tare crud la minte. Dumnezeu a tăcut cît

a tăcut și-l aud cum zice, în cele din urmă: „Cîn' te-oi croi, măi băiete, cu cnutul peste urechi, atunci o să afli tu pentru ce!“

28 iunie

Mîine plec în Sud, deși nă-mi mai arde de plecare: au venit iar niște zile nespuse de frumoase.

Astăzi Iakov mi-a spus:

— Da aici, la dumneavoastră, țărani is tare proști, domnii mei. M-am dus ieri pînă-n sat să cumpăr chibrituri. Merg eu, tot pe lîngă ogrăzile din dos, și văd că pe arie stă un mujic, iar pe răzor, spre lanul de secară, alcargă într-un suflet o fetică, așa de vreo șapte-opt ani... Alcargă și plînge în hohote, se grăbește să alunge vițeaua din secară, iar el stă și strigă ca din gură de șarpe, de răsună cîmpia toată. Lung, șui, cu o mutră rea și plictisită, stă și urlă fără nici o rușine: „Iar a intrat vițeaua în secară, mama ta, așa și pe dincolo? Așa o păzești tu, mama ta, așa și pe dincolo?“ Tare m-am minunat, auzindu-l! Ce pore, ce necioplit! Se poate să zbieri așa la copilul tău?

— Ei, vezi, și mata ziceai că nu există pe lume o putere mai bună și un popor mai bun ca al nostru! i-am amintit eu.

— Păi ce? se grăbi el să obiecteze cu vioiciune. De bună seamă, nu-i. Da, trebuie să mai învățăm, ce-i drept. Dacă te duci la tontul ăla și-i tragi una, așa de să-i dea borșul, să vezi că altă dată n-ar mai zbiera așa! Și trebuie să spun: nici aici, la voi, nu-s toți oamenii la fel. Azi dimineață l-am văzut dincolo de arie pe văcarul satului; grozav om! adăugă el, izbucnind deodată în rîs și strălucind tot de încîntare. Șade pe răzor și-și pîrlește nădragii! Vitele s-au imprăștiat care-ncotro, da lui nici că-i pasă! A scos din buzunar geamul ăla care arde și-l tot apropie de nădragi: cum iese soarele de după nori, iese fum din nădragi! „Ce faci, prostule, zic, doar nu ești ținc? Păi, ți-a venit de mult vremea de însurătoare!“ Da el, cu gura pînă la urechi de veselie: „Prea-i mare minunăția, unchiașule!“ „De unde-ai luat tu geamul ista?“ îl iscodesc eu. „Păi mi l-a adus frate-meu, care-i cătană.“ Da, încheie Iakov cu plăcere, buni is țărani noștri, îi doare unii pentru alții!

Îl anunț că plec mâine.

— Ce să-i faci? zice el nepăsător, vesel. Să fie într-un ceas bun. Dacă om trăi, poate ne-om mai vedea... Și plecați departe?

Îi răspund că plec în Sud, la mare, să mă scald.

Se miră, vesel:

— Cum, adicătelea, să vă scăldați? Da acasă, în riu, e rău? Și ce neamuri sînt acolo? Ai noștri, au nemți?

— Sînt mai mult tătari acolo, îl lămuresc eu.

— A! zice el, zîmbind un pic ironic. Aștia-mi plac. Se spune că ne-au stăpînit o sută de ani. Și, lucru știut, calului i-e drag călărețul. Pe deasupra, îi un popor blînd, prietenos. Tu îi zici: „Să trăiești, prințule, batiste ai?“ Îți răspunde într-un suflet: „Estem, taică, estem!“ „Da cu nădragii lui Mahomet, cum stai?“ „Pfui, îi păcat să spui așa!!!“ Și atît. Nu ca evreii, ăia-s tare supărăcioși... Da matale să nu fii amărit, adăugă el pe neașteptate, ghicînd, se vede, că nu am chef să plec și că sînt puțin trist, așa-i totdeauna cînd pleci la drum, totdeauna parcă-ți pare rău de ceva, iar pe drum, cînd te uiți, te-ai înseninat și ai uitat de toți pe care i-ai lăsat...

Ridicîndu-se Iakov se îndreptă vioi spre focul aprins ca de obicei în vatra de pămînt de sub tei, în dreptul colibei, și, din mers, bătu ușurel din opinci, ingîmînd:

Bufnicioara mea,

Văduvioara mea!

O VESTE uluitoare, de ne-crezut: a murit Alexei Alexeici!

Ce-i mai uimitor este că a murit cu totul pe neașteptate. Abia ieri, mai precis noaptea trecută, a fost cu noi, a supat și, ca întotdeauna, a rostit și cuvintele pe care le spunea pretutindeni pe la sindrofii.

— Am nimerit ca Ceațki, de pe vapor de-a dreptul la bal — se anunțase el ascară, intrînd în sufragerie.

Rostise cuvintele pe care le spunea invariabil de cîte ori sosea la o petrecere, la vreun cunoscut. Ieri de unde venea? Dar, la drept vorbind, parcă am știut noi vreodată de unde vine? Sau, în general, cunoșteam noi cît decît viața lui Alexei Alexeici, în ciuda faptului că, în tot cercul nostru din Petersburg, nu era, cred, nimeni care să nu fi fost în relații amicale cu el? Poate ceva mai mult să fi știut vechea lui prietenă, prințesa. Cît despre ceilalți, cu toții știau doar că ziua Alexei Alexeici are slujbă, treburi, aperitive în interes de afaceri, ședințe, că scara nu scapă nici o premieră de teatru, nici un concert onorabil — muzica o iubea cu adevărat și o înțelegea — iar noaptea supa neapărat undeva — la „Cuba“, pe Insule, pe la cunoscuți — așa încît toți se mirau de el: cînd mai izbutește să și doarmă?

— Am nimerit ca Ceațki, de pe vapor de-a dreptul la bal, spusese el ieri, intrînd în sufrageria luminată, plină de lume, avînd pe față acea expresie ușor batjocoritoare pe care o arbora de obicei.

Și, ca întotdeauna, de-abia apăruse și își rostise fraza preferată, că toți îl întâmpinară în cor cu exclamații de bucurie:

— A! În sfîrșit!

Cu un zîmbet nepăsător, strîngînd mîini în dreapta și-n stînga și făcînd plecăciuni, trecu spre locul său, sărută cu indiferență mina mare, vinoasă, a vecinei sale, prințesa, își virî colțul șervetului în vesta răscoită, luă o sticlă și, ca de obicei, întrebă:

— Îmi îngădui să te servesc, prințesă?

Prințesa răspunse:

— Te rog. Dar puțin.

Iar el obiectă, așa cum obiecta întotdeauna în asemenea împrejurări:

— Eh, prințesă, ce rost are atîta prudență? Dacă bei mori, iar dacă nu bei, tot mori. Să urmă, doamna mea, pilda greicului cîntător, în iarbă verde trăitor. Băutură cu măsură și la timpul potrivit, asta nu poate să facă rău. Totul e să nu te îmbeți în asemenea hal, încît să-ți îngreșezi semenii — urmă el, fără a se mai osteni măcar o clipă să-și aleagă cuvintele. Totul e să nu ajungi un bețiv urît Domnului. Căci ce este un bețiv după învățătura înțelepților cărturari? Numitul bețiv precum dobitocul sau precum mortul zace, spurcat fiind pe de-a-ntregul, ud și umflat ca un burduf, pînă-n git, neputînd capul a-și înălța, rigînd dezgustător de prea multă lipăială.

— Nu-mi mai înșira la scîrboșenii, că mi se taie pofta de mîncare.

— Cum, la dumneata învățăturile sfinților părinți sînt scîrboșenii? Întrebă Alexei Alexeici. Și cînd te gîndești că nu-i zi lăsată de Dumnezeu să nu te duci la mînăstire!

— Nu există asemenea învățături, dumneata singur le născocești.

— Nimic nu știi, prințesă, mi-e și greu să te ascult. O adevărată nevestă încîntătoare. Căci ce-i aceea nevestă-n-cîntătoare?

— Ce nevestă, ce-ai mai scornit?

— Așa, în general, nevestă. Ce-i aceea nevestă, altminteri spus — femeie?

— Oh, Alexei Alexeici, te-am mai auzit și despre nevestă, de o mie de ori pînă acum.

— Ai auzit, dar uiți de ficcare dată. O nevestă, scumpă prințesă, e ispita sfinților, culcușul șarpelui, floarea satanei, vînzătoarea diavolului, tigia care perpelește. Și, mai de-

parte, ce-i aceea nevastă? Mreața învăluitoare, cu chip alb și ochi luminoși năsuind, din picioare jucind.

— Doamne, ce nerozie! Și ce însemnează „năsuind“?

— Naiba știe, că eu habar n-am, scumpă prințesă. Uite, „din picioare jucind“, asta înțeleg.

— Încetează cu prostiile.

— Nu eu spun asta, ci diavolul din om o spune. Căci ce este omul? Omul, precum știut este tuturor, se trage din opt elemente...

— Și pe asta o știu, te rog nu te mai osteni să ne înșiri elementele dumitale.

— Nu se poate, scumpă prințesă, aș fi bucuros să nu le mai înșir, dar nu pot. De la pământ omul a moștenit trupul, iar omul, care se trage din el, e ignorant; de la mare, sîngele, iar omul acela nepăsător este; de la foc, căldura, iar omul acela-i avar...

— De unde le mai scoți?

— Din rîvnă, doamna mea, căci ea este izvor nesecat de înțelepciune. Dar dă-mi voie să închei. De la soare are omul ochii, iar omul acela e plin de vînj.

— Nimica nu pricep. Ce înseamnă vînj? Dă-mi mai bine un chibrit.

— Parcă eu pricep? răspunse Alexei Alexeici, oferind foc prințesei ca să-și aprindă țigara. De la vînt are omul răsuflarea, iar omul acela e ușuratic, asemenea slugii dumitale preaplecate. De la nor, gîndirea, iar omul acela se lasă dus în ispită. Și, în sfîrșit, de la lumină, lumina, iar acelui om gîndul nu-i stă la cele pămîntești, ci numai la cele cerești.

— Dumneata ești desigur din cei cu norul!

— Adică mă las dus în ispită. Păcatul dumitale, prințesă, că vorbești astfel, dumneata fiind unica pricină a numitei ispite. Știi cît se poate de bine că în privința tuturor celorlalte frumuseți mă-e gîndul doar la cele cerești.

Prințesa îl lovi ușurel peste mină. El scoase un mic portțigaret, împletit din mustață de balenă.

— Îmi permiți, de vreme ce fumezi și dumneata? Nici fumatul, se înțelege, draga mea, nu-i lucru bun, căci acelaia care începe a trage tutun i se sucește mîntea...

În felul acesta și pe tonul acesta vorbea în timpul mesei Alexei Alexeici, la nesfîrșit, fără o clipă de răgaz. Iar la cafea, pe care o luam împreună cu lichiorurile pe la patru

dimineata, el, ușor cherchelit, ședea cu un zîmbet stins pe buze și se lega din nou de prințesă cu aceleași năzbîtii pe care ea le mai auzise de o mie de ori și care n-o necăjeau de fel, deși se prefăcea că se supără.

— Copilă! spuse el. Au nu pricepi că această c... care ți se arată nu-i adevărul adevărat, ci numai strălucire și întunecare a minții, și pierzanie?

— Ah, teamă mi-e, Alexei Alexeici, că gazda o să poruncească să fii dat afară, răspunse prințesa.

— Și de ce, mă rog, dă-mi voie să întreb, o să poruncească să fii dat afară? ripostă Alexei Alexeici, cu durere în glas. Doar aceasta e o prea frumoasă și străveche vorbă rusească, de care tații și bunicii noștri nu se rușinau, nici în societatea cea mai înaltă, și nici chiar la curte. Nimic nu știi, prințesă, mi-e și groază cînd mă gîndesc. Cuvîntul acesta e scris la protopopul Avvakum, în *Vieșile* lui, și ce bărbat cu scaun la cap a fost acest protopop. Noi, se spune acolo...

— Ajunge, ajunge, Alexei Alexeici, spuse prințesa. Te cred și fără alte exemple. Și mai lasă băutura. Hai să plecăm, uite ce pungi ai făcut sub ochi.

— Te ascult și mă supun, răspunse Alexei Alexeici. Dar mă voi supune nu imediat, ci abia peste un sfert de oră. Exact peste un sfert de oră, doamna mea. Vorba o termini repede, nu și treaba; grăbește-te, dar nu te pripî, după cum ne sfătuiește Kuzma Prutkov...

Lucrurile se sfîrșiră prin aceea că Alexei Alexeici se întoarse ca de obicei acasă și se culcă abia pe la ceasurile șapte, cînd în biroul său de pe strada Koniușennaia mijea albastrul murdar al zorilor. Se deșteptă pe la două după-amiază și, după mărturia servitorului său, trezirea i-a fost cam bruscă, își deschisese deodată ochii plini de spaimă. Cîțva timp zăcuse așa, fără mișcare, privind peretele din fața sa, apoi sunase și ceruse să i se aducă sifon. După ce a băut sifonul, ceru să fie ajutat să se îmbrace; apoi porunci să fie chemată o birjă, iar cînd i se raportă că birjarul așteaptă, ieși din casă și plecă cu trăsura la Potchin...

Potchin! Nu începe îndoială că Potchin e vinovat de toate. Și auzi colo, să te duci la medic pentru consultație, să stai în sala de așteptare, să aștepți să fii descusut, cercetat, să ți se dea rețete și sfaturi! În general, e îngrozitor să fii bolnav! Iată, un om simte deodată că în el ceva nu-i în regulă,

intră la bănuială... Caută să se stăpînească, se străduiește să se încredințeze că răul este întimplător, trecător, că nu merită să se gîndească la el, că nu trebuie să-i cedeze, și între timp se gîndește tot mai des, cedează tot mai mult și pînă la urmă nu rezistă, se decide să ceară ajutorul acestui vrăjitor numit medic, și fie că-l așteaptă tremurînd acasă, fie că se chinuiește în sala lui de așteptare... Ultima variantă, după mine, e cu deosebire groaznică!

Da, cînd e chemat acasă, medicul sosește întotdeauna cu mare întîrziere, iar dacă te duci tu la el, e parcă dinadins mereu ocupat cu alți bolnavi care au nevoie de o examinare îndelungată și serioasă, ori e reținut pe undeva. Și tu stai în această blestemată sală de așteptare, în liniștea ei încordată în care, cine știe de ce, fiecare abia cutează să răsufle, iar dacă vorbește, o face numai în șoaptă; ceasul scump de pe marmura căminului numără secunde cu încetinelă diabolică, tacticos și monoton, tablourile lăcesc pe pereți cu atîta indiferență, ca și pianul negru cu coadă de lîngă perete, lîngă ușa înaltă și misterioasă ce dă în sanctuarul medicului, iar mobila îmbrăcată în huse stă atît de neînsuflețită, încremenită în jurul mesei rotunde din mijloc. Tu stai, chinuit de nerăbdare, așteptî, copleșit de tăcerea încordată din jur. Încerci să te distrezi cu cărțile ferfenițite, cu revistele ilustrate de pe masa rotundă și cu prospectele pline cu fotografii de sanatorii. Te silești să citești, frunzărind cu băgare de seamă revistele și prospectele, privești hotelurile din munți acoperiți cu pini și cu zăpadă, fotografiile de saloane, sufragerii, nu știi ce verande de sticlă mobilate cu șezlonguri... Dar în realitate nu vezi și nu pricepi absolut nimic, tot frunzărind și privind: te simți de parcă ai fi căzut în transă, într-o stare de idiotizare, într-un soi de letargie, din pricina acestei liniști, a zgomotului amestecat și difuz al orașului, căruia nu-i pasă cîtăși de puțin de tine, de chinurile tale, de boli și de moarte, orașul a cărui viață curge și curge într-un șuvoi niciodată întrerupt, undeva acolo, după ferestrele acelea duble care nu se deschid, ce-i drept, niciodată...

Sărmanul Alexei Alexeici a fost nevoit să îndure și el, nu mai puțin de o oră, un astfel de chin, așteptîndu-l pe Potehin, care, chipurile fusese chemat undeva pentru un consult și pesemne că de fapt își făcea somnul de după-amiază, în dormitorul familiei.

Servitoarea, o femeie în vîrstă și cu ținuta îngrijită, asemeni unei pedagoge, îi deschisese fără zgomot ușa, îl ajutase să-și scoată paltonul și-i spusese cu politețe reținută:

— Vă rog așteptați în salon. Domnul doctor a fost chemat de urgență la un consult.

Și Alexei Alexeici intrase în sala de așteptare pustie, se așezase supus în fotoliul de lîngă masa rotundă, așteptînd să i se hotărască soarta.

Ce simțea, la ce se gîndea el, șezînd în fotoliul acela rău prevestitor?

Desigur că avea aceleași simțăminte și gînduri pe care le avem noi toți, muritorii, în astfel de împrejurări. Ședea înlemnit, cu o privire timpă ațintită drept înainte, punîndu-și fel de fel de întrebări neroade... Uite pianul, iar pe el un vraf de partituri — tot ce se cade să fie — și Mozart, și Beethoven, și Glinka... Dar cînd și cîne cîntă la acest pian? Aproape sigur că nimeni și niciodată. Sub învelitoarea de muselină cristalurile lustrei din tavan clinchetesc ușor de cîte ori trec pe stradă camioane cu cai încărcate cu ceva foarte greu... Oare lampa aceasta se aprinde vreodată? Oare vin în acest salon oameni obișnuiți, nu bolnavi, cu alte cuvinte prieteni, cunoscuți de-ai doctorului? Și, în general, oare doctorul trăiește și o viață obișnuită, numai a sa, în afara activității lui profesionale? Iată și un tablou impunător, cu o ramă aurită de zece puduri, deasupra pianului: un defileu sălbatic, amenințător și superb, în tonuri care bat în albastru, cu un torent ce își învîlburează și își rostogolește, vuind, apele verzui spumegînde, printre vîrfuri de munți înzăpeziți, mohoriți și grandioși, înconjurați de nori, fume-gînd parcă... A cui o fi această pictură și cum a nimerit ea la doctor, ce are acesta comun cu defileul din tablou? Defileul e veșnic albăstriu, torentul vuieste într-una, adormitor — oare așa va fi zi de zi, an de an, cît timp va trăi doctorul și își va consulta pacienții? Doctorul se odihnește, ce-i drept, abia în august, cînd uită de nesfîrșitele consultații și griji pentru bolile altora... Dar unde anume? În Caucaz, în Elveția, adică tot pe undeva unde sînt defileuri albastre și torenți cu ape verzui înpumate? Dar la ce naiba i-or fi trebuind?

Servitoarea lui Potehin spune că l-ar fi auzit pe Alexei Alexeici rostind cu glas tare:

— Noi, domnul meu, de mult nu mai dăm doi bani pe toate aceste frumuseți!

Neindoielnic este că a bătut cu degetele în masă, a privit chinuit arătătorul ceasornicului care se apropia de trei, a tușit dinadins în răstimpuri, cu speranța că măcar va răsună în cabinet un scârțâit drept răspuns la tusea lui — nu credea nici o clipă că-i vorba de un consult; dar ușa înaltă a cabinetului rămânea la fel de nemișcată și de tainică. Și, de bună seamă, a început să creadă că în vecii vecilor nu va mai apuca mult dorita clipă când ușa se va întredeschide deodată și Potchin, cu răceală silită și, se înțelege, fără a-și privi pacientul, va spunc: „Poștiți!“

Totuși, tocmai în clipa când Alexei Alexeici își pierduse orice urmă de răbdare, ușa aceea se deschise brusc și soarta lui Alexei Alexeici fu hotărâtă...

Potchin! Dumnezeu, cum a putut fi Alexei Alexeici atît de nehibzuit, încît, asemeni unui copil neștiutor, să se increadă în acest neghiob? Doar ce-i, la urma urmei, Potchin? Un om stingaci, adus de spate, de o brutalitate prefăcută; cu trăsături grosolane, de om simplu, cu părul lung și sur, cu ochi mici privind stăruitor și neprietenos, făcînd totdeauna mișcări lente și încrezut pînă la aroganță, deși, în același timp, nefiind niciodată în stare să te privească drept în ochi, roșind violent în fiecare clipă din pricina unei timidități urzuz de seminarist... Și apoi, obiceiul lui de a-și clama originea umilă, amintind-o cu brutalitate și cît mai des! Convingerea aceea a lui că datorită acestei obîrșii are față de tine nu știu ce ascendent, nu știu ce drept de a-i privi de sus pe ceilalți! Acea atitudine sfidătoare, cînd vine vorba, de pildă, despre muzică, versuri, arte plastice, mai cu seamă moderne.

— Ei, aici mă dau deoparte, glăsuiește el batjocoritor în astfel de cazuri. Aici sînt un veritabil profan. După mine ăsta nu-i tablou, ci omletă cu ceapă, nu versuri, ci proză tocată, pe care la fel de bine poți s-o citești de la coadă la cap. Ei, ce să-i faci, dumeata ești mai în măsură s-o înțelegi: admit fără rezerve că e genial, minunat...

Și iată că în fața unui asemenea „înțelept“ s-a pierdut cu firea sărmanul nostru Alexei Alexeici.

Discuția în cabinetul lui Potchin fu scurtă:

— Bună ziua, Alexei Alexeici. Ia loc, te rog. Ce te supără?

— Păi, cum să vă spun, începu Alexei Alexeici, căutînd în zadar să-și recapete siguranța lui de totdeauna, care în ziua aceea pierise fără urmă. De mult am băgat de seamă că parcă n-aș sta prea bine, ca să zic așa, cu inima și, să vedeți, azi dimineață m-am speriat de-a binelea: m-a apucat, știți, așa, că am înghețat de spaimă. Flecure, de bună seamă, dar am socotit totuși nimerit să viu în fața luminăției voastre...

— Perfect. Cîți ani ai?

Alexei Alexeici răspunse, căutînd încă să glumească, zicînd că, în orice caz, mai mult de „tleizeci și tlei“, apoi vorbi serios și lucrurile urmară așa cum se obișnuiește. Aplecîndu-și capul cu păr des și sur, fără a-l privi pe Alexei Alexeici, Potehin începu să-i pună întrebări cu glas tăios, să noteze fără grabă, iar după aceea rosti, și mai tăios:

— Te rog să te dezbraci.

Și Alexei Alexeici, supus, ba chiar întrucitva slugarnic și umil, cu grabă și foarte stîngaci, începu să-și scoată cu mîini tremurătoare haina, vesta, să-și deznoade cravata, să-și desfacă butonii... Pe urmă — ba șezi, ba stai în picioare, ba respiră adînc, ba nu respira de loc — gata-gata să se prăbușească de amețală, el se culcă în tot felul de poziții pe cearceaful care aluneca peste mușamaa rece a canapelei... În cele din urmă, obosi și Potehin. Tăcu, privind în tavan, mai apăsă puțin pîntecul alb al lui Alexei Alexeici cu degetele lui mari și moi, de astă dată nu se știe de ce, pesemne numai așa, din obișnuința de-a apăsa pe burți, pe urmă se ridică și, încruntîndu-se și mai tare, se așeză la masă. Într-o liniște mormîntală, începu să scrie rețeta, în timp ce Alexei Alexeici, zdrobit de atitudinea atît de neașteptat amenințătoare a lui Potehin, își punea în ordine ținuta cu o grabă și o neglijență rușinoase.

— Ei, ce este, doctore, ce ai să-mi spui? întrebă el, în cele din urmă, cu un zîmbet. Stau prost?

Potehin răspunse, fără a ridica ochii:

— Prost, sau nu, oricum nu-ți voi ascunde că prea bine nu e.

— Inima?

— Chiar ea.

— Ei, dar un an tot mai zburd! încercă din nou să glumească Alexei Alexeici. Eu, sincer vorbind, nu pun prea

mare preț pe dragostea de viață și pe dulceața obiceiurilor traiului zilnic, deoarece socot că totul nu este, de la un capăt la altul, decât o porcărie... De asemenea, nu-s frământat de chinurile hamletiene cu privire la cele ce ne așteaptă dincolo, pe celălalt mal al râului numit Stix. Și totuși, știi, parcă nu-mi vine... parcă n-aș avea nici o grabă să-mi iau bilet de drum spre jalnicele și fericitele țărîmuri unde nu este durere, și nici întristare, nici suspin, numai o plictiseală cumplită și șase soiuri de viermi ce se vor înfrupta din răposatul rob al lui Dumnezeu. Încît spune-mi, dragul meu, care mi-e soarta, fără nici o prefăcătorie, altminteri dau cîntul popii chiar în birjă, din pricina nesiguranței...

Terminînd de scris rețeta și punîndu-și parafa, Potehin răspunse cu o cruzime într-adevăr mitocănească:

— Nu-s profet...

După cum știți, Alexei Alexeici a murit chiar în birjă, în drum spre casă și, se înțelege, nu din pricina nesiguranței, ci tocmai dimpotrivă. Iată cu ce s-au sfîrșit și „greierele cîntător“, și „Cuba“, și Insulele, și supeurile cu „prieteni la toartă“. Iar după două-trei zile, nici unul dintre acești „prieteni la toartă“, nu-și va mai aminti de el. Chiar și la înmormîntare nu vor avea decât un singur gînd: cum să facă să poată fuma mai repede!

A FOST odată o Rusie, un orașel înzăpezit, capitală de județ, lăsata secului și un mic licean, Sașa, căruia buna și simțitoarea mătușă Varia, cea care-i ținuse loc de mamă adevărată, îi zicea Ghiocel.

Se desprimăvăra, zilele erau calde și umede, zile ru-sești, provinciale, cum au mai fost multe în acest străvechi orașel de stepă, și tatăl lui Sașa sossea de la țară să-l vadă.

Tatăl venea dintr-un conac îndepărtat și troienit; ca întotdeauna, poposi la hanul din Eleț, într-o odaie murdară și înăbușitoare. Era un om voinic, cu obrazul roșu, cu părul creț începînd să încărunțească, vioi, cu o față tinărară. Purta cizme înalte și scurtă de blană, foarte călduroasă și foarte urît mirositoare, cu un puternic iz de oaie și de mentă. Totdeauna se bucura de vizita la oraș și de sărbătoare și ochii îi luceau mereu de băutură.

Iar Sașa n-are decît zece ani și seamănă într-adevăr cu un ghiocel, nu numai în odăile mizerabile ale hanului din Eleț, ci oriunde, în tot județul. Să fie asta ceva atît de ieșit din comun, atît de deosebit? Nu, de loc. Oare nu i-a dăruit Dumnezeu fiecărei făpturi acele cerești minuni care sînt copilăria și adolescența?

Poartă o manta școlărească nouă, lungă, gri-deschis, cu nasturi argintii, o șapcă albastră, nouă, cu crenguțe de palmier din argint, deasupra cozorocului; e încă un novice, un novice în toate! Și cît de bine se potrivesc mantaua, șapca, crenguțele de argint cu ochii lui limpezi, albaștri ca cerul, cu obrazul gingaș și neprihănit, cu prospețimea întregii lui ființe, a aerului său copilăresc-naiv, cu ochii lui încrezători și atenți, care abia s-au deschis pentru a privi lumea, și cu glasul său cristalin, aproape întotdeauna întrebător!

Saşa stă în gazdă la nişte târgoveţi. Tristeţe, singurătate, zile monotone şi plicticoase în sînul unei familii străine. Dar ce fericire, ce sărbătoare cînd la poarta căsuţei se opreşte o sanie ţărănească umplută cu paie, trasă de o pereche de cai lăţoşi, ţărăneşti, înbămaţi unul în spatele celuilalt. Din ziua aceea Saşa se mută la hanul din Eleţ.

Tatăl se scoală devreme, umple cu fum de tutun încăcios odaia, şi aşa înăbuşitoare, apoi strigă pe coridor să i se aducă un samovar, bea ceai şi fumează din nou, iar Saşa doarme şi doarme pe divan, fericit că poate dormi cît pofteste, că nu trebuie să meargă la şcoală. În cele din urmă, taică-său îl trezeşte cu blîndeţe şi trage în glumă plapuma de pe el. Saşa îl imploră să-l mai lase să doarmă măcar un minut, apoi se trezeşte de-a binelea, se aşază în capul oaselor, privind bucuros în jur, şi povesteşte cum a visat că avea corijenţă la latină dar nu o dădea la liceu, ci undeva într-un porumbar.

După ce se spală, se închină în faţa icoanei, respectuos, dar distrat, apoi îşi salută tatăl, pocnind din călcîie şi-i sărută mina mare. E fericit, e proaspăt şi curat ca un înger. Îşi pune zahăr în pahar, cinci bucăţi în cap, mănîncă un cozonac întreg şi iar îşi pocneşte călcîiele:

— *Merci, tăticule!*

E foarte sătul. Dar tatăl lui îşi şi pune cojocul; e timpul să meargă la ceainăria din piaţă să-şi ia micul dejun. După ce s-au îmbrăcat, ies afară, lăsînd larg deschisă uşa camerei călduroase şi pline de fum. Ah, cît e de plăcută, după aerul greu din odaie, umezeala geroasă de-afară, îmbibată de mirosul fumului sărbătoresc ce se înalţă din coşuri! Şi ce lungă şi minunată zi au înaintea!

La ceainărie, încăperea „curată“ se află la etajul întii, şi încă de pe scara teribil de abruptă şi îngrozitor de murdară se aude cît de multă lume e înăuntru, cît de grăbiţi aleargă chelnerii şi ce abur des şi fierbinte pluteşte pretutindeni. Dar iată că tatăl se aşază, îşi scoate căciula şi-şi descheie scurta, apoi comandă cîteva feluri deodată: varză călită, plăcică cu smîntînă, mihalţ prăjit, o carafă cu votcă, şase sticle de bere, şi îşi pofteste la masă cunoscuii: nişte mujici roşcovani cu cojoace şi nişte târgoveţi negricioşi cu sumane...

S-ar zice că-i nespus de chinuitor să stai în fumul și-n strîmtoarea asta, în mijlocul discuțiilor nesfîrșite și de neînțeles, al certurilor unor oameni care beau fără măsură, mănîncă și se îmbată! Cît de mulți sînt în jur; țărani, birjari, negustori grași și precupeți slabi! Cîte obrazuri roșii, încinse de mîncare, de votcă și de zăpușcală, cîte frunți asudate, capete zburlite, bărbii dese, sumane, zăbunuri, scurte, cojoace, cizme uriașe, pîslari plini de zăpadă ce se topește lăsînd sub scăunele bălți întregi! Cîte urme de picioare pretutindeni, urme de scuipat, cît de sălbatic și de proteste urlă unii la cîte o masă și cît de năucii sînt chelnerii, în pantaloni și în cămăși albe, alergînd încolo și încioace, cu tăvi și farfuri în mîini, ținîndu-și mereu bărbia ridicată; unul singur stă liniștit, bătrînul înalt și slab de la teighea, aidoma unui comandant ager și aspru. Și totuși, cum zboară pe nesimțite această zi fericită, cu cîtă desfătare și cît de larg sînt deschiși ochii albaștri ai copilului!

Iar luni, toate se termină dintr-o dată. Orașul capătă un aer liniștit, de toate zilele, pînă și piața se golește și o mare nefericire îl pîndește pe Sașa: pleacă taică-său acasă.

Da, astăzi tatăl lui s-a trezit cu o înfățișare deosebită de aceea de la lăsata secului. E grav, tăcut, preocupat de ceva. Își strînge bagajul, achită nota. Iar afară, în curte, se și înhamă caii... Ultimul ceas și cel mai amar! Iată, acuși o să intre argatul:

— Gata, Mikolai Mikolaici!

Și tatăl, uriaș, îngroșat de șuba de urs pusă peste cojoc, cu pîslari negri pînă mai sus de genunchi și cu o căciulă mare boierească pe cap, se va așeza pe divan și va spune:

— Hai să ședem, Sașenka, să-mi meargă bine la drum, și Dumnezeu să te aibă în pază!

Și îndată o să se ridice din nou și o să înceapă să facă asupra lui semnul crucii, îl va săruta în grabă și apoi își va ridica mîna la buzele lui Sașa ca să i-o sărute...

Caii stau înhămați la intrare. Sînt mițoși, cu gene lungi și au colb de uruială pe mustăți, Dumnezeule, ce înfățișare familiară au: de loc orășenească, ci țărănească, ierna-

tică și nespus de dragă. Dragă-i și sania aceasta țărănească plină cu paie. Argatul șade pe capră, gata de plecare în sumanul lui cafeniu, grosolan, îmbrăcat peste cojoc, ținând în mâini hăturile și biciul cel lung... Încă o clipă și vor porni în goană și caii, și sania, pe strada Uspenskaia, afară din oraș, spre câmpul înzăpezit și sur. Și gata, rămii cu bine, cea mai fericită săptămână din viață!

— La revedere Sașenka, Dumnezeu să te aibă în pază!

HOTELUL *Bretagne* e încă pustiu; satul *Vieux Port*, în preajma căruia, pe un deal golaș, se înalță această bizară clădire cu câteva etaje, își trăiește deocamdată viața simplă a pescarilor săi.

E vreme frumoasă și odată cu căldura soarelui aprins deasupra creștetului unui deal îndreptat spre sud, adică încă răcoarea mării dinspre mieznoapte; jur împrejur vezi alte dealuri și, în față marea albastră. E acel anotimp fericit când încă mai cîntă ciocîrliile și pretutindeni sînt numai flori, nu doar pe cîmpuri, ci și de-a lungul șoselelor și pînă pe costișele cele mai stîlcoase; cînd miliarde de fluturări zboară deasupra acestor flori și deasupra tufelor țepoase pline și cle de flori mărunte, care cresc prin funduri de rîpi sterpe ori prin șanțul vreunui drum de țară cu o troiță de piatră înnegrită de vreme la răscruce... Ținut pustiu, golaș, sărăcăcios, dar acum nu-ți vine să-ți desprinzi ochii de la cîmpiile și dealurile lui argiloase năpădite de verdele tînăr, curat al lanurilor, de la stîncile de calcar de pe țărm, de la golfurile liniștite și azurii.

Dar iată că în sat apar primii străini: un scoțian bătrîn cu nevasta și cu fiica și un norvegian siguratec. Sosit cu același tren a tras la hotelul *Bretagne*, ca și scoțienii. Nu-i cunoaște însă și nici nu caută să-i cunoască, deși ei au prins de veste că e pe urmele lor, încă de la Londra, unde le-a fost de asemenea vecin întîmplător la hotel. Nu-i un om social, de altfel. La întrebarea portarului, cît are de gînd să stea la hotel, a răspuns vag:

— Nu știu. S-ar putea să rămîn o zi și o noapte, sau două zile și două nopți...

Dar trec trei, patru zile, apoi o săptămînă, și norvegianul tot stă la hotel și duce aceeași viață singuratecă.

Se culcă devreme, se scoală devreme. Își bea cafeaua înaintea tuturor în sufrageria vastă și pustie, luminată de soarele dimineții, și în timp ce-și bea cafeaua citește cu luare-aminte o carte luată la întâmplare din mica bibliotecă a hotelului. Apoi, cu cartea vîrîtă în buzunar, luîndu-și pledul și bastonul, coboară pe plajă. Își aruncă pledul pe nisipul alb și mărunț de sub zidul calcaros al falezei foarte înalte din partea apuseană a golfului și stă întins așa, cu capul sprijinit într-o mînă, privind ba plaja întinsă și curba țărmului, albastră la această oră, ba drumul alb, înșorit, ce duce spre hotel, pe unde a coborît el la plajă.

Privește, ascultă. În sat ceasul bate ora opt; apoi opt și jumătate, nouă... La nouă și douăzeci, în micuța gară, dincolo de marginea satului, sosește zgometos trenul de dimineață. Îndată ce trenul șuieră și pornește din nou, apare pe drum, venind dinspre hotel, fata scoțicilor. Atunci, norvegianul deschide cartea și se prefacă că citește, urmărind-o cu coada ochiului pe față, cum se apropie, privindu-i poalele fluturînde ale halatului de baie.

E înaltă și subțire, cu picioare zvelte, lungi. Pe chipul pistriuat, cam palid, are o expresie nespus de drăgălașă, prietenoasă, sinceră și naivă. O privește cu nesaț pe sub sprîncene, o vede cum coboară repede dealul, vine spre el, mergînd de-a lungul plajei, apoi, la vreo sută de pași de el, își scoate halatul, rămînînd numai în costumul de baie negru, și fuge spre apă. Trupul ei este și el palid, albăstui, dar nu firav. Înotînd se depărtează mult de țărm, șade un timp pe stîncă înălțată departe în mijlocul golfului, apoi, întorcîndu-se pe plajă, stă multă vreme întinsă pe nisip, cu capul dat pe spate, cu ochii închiși din pricina soarelui. Într-o zi, ea îi strigă pe neașteptate într-o franțuzească caraghioasă:

— De ce nu te scalzi?

El se înroși ca racul și-i răspunse, cam jenat și stîngaci, că e frig și că nimeni nu face încă baie.

La prînz, ea pleacă acasă. Se ridică și el și o urmează de departe.

În orele dintre prînz și cină mama și tatăl ei se plimbă, scriu scrisori, citesc, stînd în fotolii de paie acoperite, pe aleile vastei grădini cu flori, amenajată în fața hotelului, care-ți mîngie privirea cu gazonul ei proaspăt, de un verde coclit. Ce face ea? El o vede numai pe plajă, dimineața, și în sufra-

gerie, la unu și la șapte și jumătate. Trecînd atunci prin fața mesei lor, el salută rezervat. I se răspunde la fel. Fata îl privește drept în ochi, o privire lungă și întrebătoare, în care poți citi simpatie și faptul că e dispusă să facă cunoștință. După ce se înclină, el se înroșește și, încruntîndu-se, trece repede mai departe.

După dejun, el rătăcește prin satul foarte vechi, înnegrit și primitiv, intră uneori în biserica pustie, care pe dinafară are un aspect foarte ciudat. Stă acolo multă vreme, pe un scaun de paie, ascultînd acea tăcere măreață pe care numai în bisericile pustii o poți afla.

În față, dincolo de rîndurile întunecoase ale băncilor de jar, se ivește luminos altarul, împodobit cu trandafiri și dantelă de hîrtie, induioșător în sărbătoreseul său sărăcăcios, de țară. Deasupra altarului, în peretele semicircular, se înalță o fereastră îngustă, destul de grosolană, nouă, cu geamuri multicolore, verde strident, roșu de granat și albastru-dens. Noi și ieftine sînt și toate statuetele de ghips suflate cu aur, sau vopsite în roz și albastru-deschis, reprezentînd-o pe madona, pe Fecioara din Orléans, pe Hristos cu cununa de spini, pe sfinții părinți cu mătânii în mîini. Toate au în ele un oarecare farmec catolic mistic. Și cît de frumoase sînt în simplitatea și sălbăticia lor bolțile străvechi de piatră, podeaua de piatră, toată numai hîrtoape, zidurile groase cu urme de umezeală, cu urmele ploilor nesfîrșite de iarnă, ale vînturilor dinspre miazănoapte, dinspre mare; cînd te gîndești numai la toate acestea ți se oprește inima în loc, mai caldă parcă! Dar lucrul cel mai încîntător este liniștea cea adîncă, părăind că tot așteaptă ceva, cu o seninătate imaterială...

Descori, se duce și în micuțul port al satului, împînzit de lotci greoaie și bărci cu pînze, ori se plimbă printre lanuri și prin cătunele învecinate... Înverzesc cîmpiile unduioase, marea se întinde pașnică, albastră, cîntă ciocirliile... Foarte ciudate par în această pustietate blindă, un pic tristă, hidoasele panouri de lemn fixate pe stîlpi, din care privește, zgribulindu-se alintat, un copil dezbrăcat, cu capul mare; ride în hohote, plăcut înfiorat de presimțirea băii ce-l așteaptă; și asta, alături de străvechile cruci de piatră, ce-și întind brațele îndurerate, spre necuprinsul cîmpiilor.

Întorcîndu-se la hotel cu o jumătate de ceas înainte de ora cinci, se bărbierește, își mai tunde mustățile roșcate,

și îmbracă smochingul, își încalță pantofii. La masă bea mult. obrazul i se face stacojiu, mai plin parcă, ochii albaștri capătă o strălucire umedă. Apoi se duce în fumoar, ia un ziar și se învâluie în fumul des și aromat al țigării de foi...

Trec astfel zece zile. Într-o zi, înainte de masă, el cere pe neașteptate nota de plată. Trenul direct spre Paris pleacă la cinci dimineța, din cel mai apropiat oraș de pe litoral. El anunță portarul că va merge pînă acolo cu o barcă cu pînze și roagă să fie trezit la trei.

Pînă la unu noaptea nu doarme, stă întins, cu lumina aprinsă, privind țintă înainte. Apoi, tot cu lumina aprinsă, adoarme adînc. Aude deodată cum bate cineva la ușă, înții încetișor, conspirativ parcă, apoi tot mai tare și mai tare... Sare în sus și, grăbit, începe să se îmbrace. Rotește o ultimă privire prin camera strîmtă de hotel: patul din lemn de frasin, la căpătii lampa care răspîndește o lumină vie, plăcută, sub abajurul galben de mătase, șifonierul cu oglindă, lavoarul mare de marmoră ca fildeșul în al cărui lighean adînc de faianță apa proaspătă pare de cristal. Din nou o bătaie în ușă, de data asta au venit după bagajele lui. Își pune în pripă pardesiul, pălăria, mai aruncă prin odaie o privire de bun rămas...

Coridorul slab luminat, așternut cu un covor gros; în dreptul unei uși stau două perechi de pantofi mari, de damă și bărbătești, în fața altei uși, o pereche de pantofi mici, care arată cu totul deosebit, stîrnesc admirație, duioșie. El se oprește, scrie repede în agendă „good night”, rupe foaia, o strecoară sub ușă și fuge pe trepte în jos, în urma hamalului care pășește repede cu o valiză pe umărul stîng și cu alta în mîna dreaptă.

Sub pașii lor pietrișul mărunț scrișnește, ocolesc grădina cu flori, coboară drumul ce aleargă în jos, spre golf, alb în lumina stelcelor, și se îndreaptă spre sat, spre port. În față le adie suflarea blîndă a nopții de vară și a mării. Pe cer licăresc stele mari, tîrzii, necunoscute. Marea se întinde ca o cîmpie neagră pînă la marginea orizontului străveziu, în golf se înalță, neagră, o mică pădure de catarge care se clatină ușor. Ôstile, somnoroase, valurile izbesc în stîncile grămădite în apă, dincolo de fișia îngustă și lungă a digului.

¹ Noapte bună (engl.).

În față, la mică înălțime, atîrnă în cer două lumini mari, una tulbure-albastră, iar cealaltă roșie-întunecată. Catargul unei bărci care așteaptă la capătul cheiului străpunge parcă cerul, se clatină, calcă peste stele, ba înălțîndu-se, ba căzînd jos de tot. Hamalul îi strigă încetișor pe oamenii care forfolesc prin barcă, tot mergînd de la pupa șubredă la prova și de la prova la pupa. Ei îi aruncă răspunsuri monosilabice. La această oră tîrzie par niște oameni care pun la cale ceva rău. Călătorul apucă încrezător mîna aspră care se întinde să-l sprijine și sare pe pupa ce se clatină. În urma lui cad valizele. Și îndată pînza spălăcită a bărcii, care se întinde brusc în sus, filfîind și pocnînd acoperă cerul înstelat, iar barca alunecă atît de adînc — încît îl stropește pe pasager din cap pînă-n picioare cu stropi reci ca gheața, apoi se lasă deodată pe o parte și se avîntă repede înainte, spintecînd apa ce clocotește și zboară în sus, cu zgomot, luînd-o în întîmpinarea vîntului răcoros, spre niște lumini palide, foarte depărtate...

○ FETIȚĂ slăbuță, cu ochi vioi, semănând cu un pui de vulpe, nespus de drăgălașă cu funda azurie ce-i prinde la creștet perișorii blonzi-albicioși, se uită cu ochi mari, în grădina zoologică, la matahala aceea de elefant cu pielea lui aspră, care-și îndreaptă spre ea timp și majestuos capul mare cu frunte lată, cu urechi ca niște frunze de brusture, năpîrlite, cu colții ce i se ivesc golași de o parte și de alta a trompei încovoiate, aproape de pămînt, avînd la capăt un fel de pîlnie neagră, parcă de cauciuc. Fetița întrebă cu glas subțirel:

— Mamă, de ce i s-au umflat picioarele?

Mama ride. Dar iată că ride și elefantul. Plecîndu-și capul cu fruntea lată, se uită și el la fetiță, iar ochisorii ca de porc îi sclipesc cu o expresie șircată și glumeață. De mulțumit ce e, își leagănă trupul uriaș, începe să dea din trompă și, deodată, cu o înduioșătoare neputință, nefiind în stare să-și exprime altfel sentimentele și gîndurile, o avîntă în sus, cu o mișcare bruscă, arătîndu-și pielea moale de dedesubt, colții și gura caraghios de mică între ei, și cu o înfățișare chinuită rostogolește tunete și bubuituri din adîncul cumplitilor lui bojoci, apoi, radios și timp, scoate un fel de nechezat de se cutremură toată grădina zoologică.

... La dejun s-a adăugat și conopidă, și au avut musafiri o doamnă care s-a îngrășat în ultima vreme, dar arăta destul de tînără încă și frumoasă, însoțită de un băiețel cu ochii negri, foarte tăcut și politicos.

Mama povesti despre elefant, repetînd întrebarea fetei cu privire la picioarele lui, și fetița înțelege că a spus ceva amuzant și că ceilalți sînt încîntați de ea; începu atunci să se fandosească, să-și legene căpșorul, izbucnînd apoi într-un rîs cam prea răsunător.

— Delicios copil! zise doamna îngîndurată, privind-o fără nici o jenă.

Fetița începu să-și bălăbănească picioarele și repetă alintîndu-se:

— Zău, mamă de ce i s-au umflat picioarele?

Dar de data asta mama zîmbi în silă și schimbă vorba, povestindu-i doamnei ceva cu totul neinteresant. Atunci, trăgînd cu coada ochiului la băiețel, fetița sări de pe scaun, dădu fuga la bufet și, ca să atragă din nou atenția asupra ei, se apucă, să bea apă direct din carafă, înecîndu-se, gîlgîind și udîndu-și bărbia; iar după ce se stropi bine și se înecă, lăsă deoparte carafa și izbucni în plîns.

UN COCOȘAT primi o scrisoare de dragoste anonimă. Era chemat la o întâlnire:

„Te aștept sîmbătă, 5 aprilie, la șapte seara, în parcul din piața Catedralei. Sînt tînără, bogată, liberă și, de ce ți-aș ascunde, te cunosc de mult, te-am îndrăgit, îmi place privirea dumitale mîndră și tristă, fruntea nobilă, inteligentă, însingurarea dumitale... Poate și dumneata vei găsi în mine un suflet apropiat... Semne de recunoaștere: voi fi îmbrăcată cu un taior englezesc gri, în mîna stîngă voi avea o umbrelă de mătase liliachie, iar în dreapta, un buchet de violete...”

Ce tulburare l-a cuprins, cum a așteptat ziua de sîmbătă, doar era prima scrisoare de dragoste din viața lui! În ziua întîlnirii, s-a dus la frizer și și-a cumpărat o pereche de mănuși liliachii și o cravată gri înspicată cu roșu, asortată la costumul lui; acasă, gătindu-se în fața oglinzii, își innoda și-și deznodea la nesfîrșit cravata cea nouă, cu degetele-i lungi subțiri, reci și tremurătoare; obrazii delicați i se acoperiră de pete purpurii inegale; ochii lui neobișnuit de frumoși căpătară o sclipire întunecată. Așa, gătit, se așeză într-un fotoliu, ca un oaspete în propria-i locuință, și se puse pe așteptat. În sfîrșit, ceasul din sufragerie bătău grav și amenințător șase și jumătate. Tresări și se ridică în picioare; căutînd să se stăpînească își potrivea cît mai pe-ndelete pălăria de primăvară, își luă bastonul și ieși agale din casă. În stradă însă, stăpînirea de sine îl părăsi și porni mai repede, mișcîndu-și picioarele lungi și subțiri, cu aerul acela semeț și sfidător caracteristic cocoșăților, înfiorat însă și de încîntătoarea teamă cu care așteptăm întotdeauna apropierea fericirii. Întră

grăbit în piața Catedralei, dar nu făcu decât câțiva pași și încremeni locului: în lumina roșiatică a amurgului de primăvară, venea în întâmpinarea lui, cu pași mari și semeți, în taiorul englezesc gri și cu o pălărioară nostimă asemănătoare celor bărbătești, cu o umbrelă în mîna stîngă și cu violetele în dreapta, o cocoșată.

Necruțătoare mai poate fi soarta omului!

STUDENTUL era înalt, cu trupul colțuros, dreptunghiular, țeapăn parcă, avea nas mare și drept, purta un surtuc din postav verde închis, lung și cu umeri largi, pantaloni înguști (ca de militar), prinși sub talpă, și pantofi eleganți. Studentul era nelipsit în multe saloane bogate, unde se purta ca un devotat prieten al casei, gata oricând să spună amabilități ori să facă un serviciu. Își ținea trupul veșnic aplecat puțin înainte, arătându-și frizura lucioasă, pieptănată cu cărare. Avea grijă să fie văzut la toate premierele; de la teatru pleca pe furiș la „Cuba“ și ajunsese să se tutuiască pînă la urmă cu mulți dintre feciorii de bani gata care veneau acolo...

Dar iată că într-o zi, veni la Petersburg un concetățean de-al lui — fuseseră și colegi la liceul din Penza — și se apucă să-l caute cu insistență de provincial. Cu prilejul acesta ieși la iveală că studentul locuiește la dracu-n praznic, pe șoseaua Șliselburgului. Ajungînd acolo, concetățeanul intră într-o curte lungă, lungă, în care se înșirau uriașe clădiri de cărămidă, ce priveau ursuz cu nenumăratele ferestre goale ale apartamentelor înghesuite. Rătăci îndelung în căutarea portarului, zăbovi mult în pragul locuinței acestuia, la subsol, pînă izbuti să afle unde stă studentul cutare; în cele din urmă reieși că nu trebuia să întrebe de student, ci de văduva cutare, mama lui, că studentul locuiește cu dînsa, ca și sora lui, al cărei bărbat este internat într-un ospiciu de nebuni.

După aceea, fostul coleg de școală nimeri cumva și scara și numărul 9, scara de serviciu adică, și urcă de i se urî pe niște trepte abrupte și cufundate în beznă pînă la etajul șase, unde dădu pe palier de doi motani fumurii care ședeau ca două stane de piatră în fața unei pisici negre. Pisica purta

parcă doliu elegant: avea lăbuțe albe și un plastron alb pufos; era curată, sutulă și se ghemuise într-o poziție foarte comodă mijindu-și ochii, somnoroasă și nepăsătoare. Motanii erau slabi, jigăriți, cu blană aspră; ședeau încordați, cu spinările arcuite, și o fixau cu niște ochi răi, înguști. Se vedea că stau așa toți trei de multă vreme și că sînt în stare să mai stea încă o zi și o noapte. La etajul șase, ușa nu i-au deschis-o chiar imediat după ce sunase. Cum se întîmplă descori în astfel de locuințe, în spatele ușii se auzi un glas speriat de femeie: „Mamă, sună cineva!“ și urmară niște pași repezi, fugind undeva cu un lipăit sonor. Cînd se deschise ușa, musafirul se pomeni într-un antreu mic de tot, în fața unei femei în vîrstă, care în ciuda înfățișării ei blinde, se proțăpi în ușă vădit hotărîtă să-l împiedice pe vizitator de a face măcar un singur pas mai departe. Era o femeie căruntă și părea cam puhavă.

— Ce doriți? îl întrebă ea politicoș, dar dirz în același timp.

— Iertați-mă, vă rog, aici locuiește studentul cutare? îngăimă el.

— Aici. Dar, dați-mi voie să vă întreb, ce treabă aveți cu el?

— Sînt vedeți, un concetățean de-al lui, coleg de liceu...

— Nu vă supărați, dar nu vă țin minte. I-am cunoscut pe toți colegii lui Vitea, însă pe dumneavoastră...

Copilul ce se tupila după fusta ei, ascunzîndu-și fața în mîna cu degetele răsfirate, printre care pîndea fiecare gest al musafirului, izbucni deodată într-un plîns jalnic și inciu-dat, neslăbindu-l însă cu privirea...

Se mai văzu după aceea că studentul stătea într-o cameră grozav de îngustă și lungă și pe deasupra atît de rece că și după aerul din ea se vedea cît este de înghețată. Între ramele duble ale unei ferestre era așternut un sul gros și cenușiu de vată ieftină, ceea ce însă nu adăuga nici un pic de căldură. În schimb, pretutindeni domnea o ordine exemplară: pe podea nici fir de praf, patul de fier era acoperit cu o pătură aspră, fără nici o cută, cursurile și cărțile — printre ele un manual de limba franceză pentru cei care învață fără profesor, de Toussaint — erau rînduite pe măsută într-o simetrie desă-

virșită; faimosul surtuc cu umeri largi atârna pe perete, pe un umerăș de lemn, acoperit cu un cearceaf curat; sub el pantofii de gală luceau întinși pe calapoade.

La el acasă, studentul nu semăna de loc cu cel care apărea în lume, în saloane: amabil, dar rece, grav și melancolic. Își arunca într-una privirea undeva, prin fereastra rece. De acolo, de la înălțimea celor șase etaje, se vedea departe, departe: deșerturi albe de zăpadă se întindeau fără hotar — plictisitoare, inutile, cum nu afli decît în împrejurimile Petersburgului.

VARA, la o moșic, într-un ținut apusean de păduri.

O ploaic torențială, proaspătă, a duruit toată ziua în acoperișul de șindrilă. În casă domnesc tăcerea, semiîntunericul și plictiseala, muștele dorm pe tavan. În grădină, copacii uzi își pleacă supuși frunzișul sub șuvoiul dantelat al apei ce curge neîncetat, florile roșii din straturile de lângă balcon lucesc aprinse, mai vii ca oricând. Deasupra grădinii, pe fundalul cerului involburat, ca o imagine a îngrijorării, o barză, neagră, sfrijită, cu coada și penetul atîrnîndu-i jalnic, s-a proțăpit în marginea cuibului ei aciuat în vârful unui mesteacăn secular, pe o cracă bifurcată, albă și golașă; cuprinsă din cînd în cînd de ciudă, se agită, saltă într-un picior, lovește zdravăn cu ciocul în mesteacăn, vrînd parcă să spună: asta-i prea-prea, potop, adevărat potop!

Dar iată că pe la patru se mai luminează, iar ploaia se rărește. În tindă arde samovarul și mirosul de fum se așterne ca o mireasmă îmbălsămată pe tot cuprinsul conacului.

Spre ceasul asfințitului, cerul e senin de tot, peste liniștea și pacea ce au coborît pe întreaga fire. Moșierii și oaspeții lor se duc la plimbare în pădure.

Se lasă o scară albăstruie.

Potecile așternute cu ace gălbui de brad sînt ude și parcă elastice. Aerul e înmiresmat, umed și răsunător: un glas venind din depărtare, o chemare prelungă sau un răspuns se răsfrînge cu un farmec nespus în desișurile cele mai tainice și mai depărtate. Cărările par înguste sub bolțile zvelte și nesfirșite ale coroanelor, chemînd spre depărtări învăluite în penumbra înserării. De-a lungul potecilor, pădurea majestuoasă și uriașă se înalță întunecată, copac lângă copac. Trunchiurile drepte și înalte sînt golașe spre vîrf, netede și roșii;

mai jos, cenușii și noduroase, năpădite de mușchi, confundându-se unul cu altul; pretutindeni vezi mușchi și licheni, ramuri noduroase, pline de putregai și de încă ceva, ceva care atîrnă ca niște lațe verzui cum au monștrii pădurilor din basme, toate acestea formează desigur de netrecut, un fel de sălbatică vechime rusească. Înainte de a ajunge în luminișuri, îți încîntă privirea lăstarii de pin colorați în acel verde-palid, gingaș, încîntător, al ierburilor de mlaștină, ușori, aerieni dar viguroși și rămuroși; plini încă de stropi și de pulbera mărunță a ploii ce a trecut, ei se înalță gătiți parcă într-o muselină argintie, presărată cu fluturași strălucitori...

În scara aceea, înaintea celor ieșiți la plimbare alergau un băiețandru, elev la liceul militar, și un ciîne mare și blînd. Alergau, zbenguindu-se fără odihnă, luîndu-se la întrecere. Alături de cei mari care se plimbau venea, gravă, cuminte și grațioasă, o fetiță; o adolescentă cu mîini și picioare lungi, cu un paltonaș ușor din stofă cadrilată, care avea foarte mult farmec, nu se știe de ce. Toată lumea zîmbea, pricepuseră de ce aleargă atîta, de ce zburdă și se preface vesel elevul căruia de fapt, îi venea să izbucnească în lacrimi amare. Știa și fetița și era mîndră, mulțumită. Dar îl privea nepăsătoare, cu dispreț.

ÎNTR-O zi de hram, cuconașul cel tânăr porni călare prin sat. O fată din sat, pe care o iubise cîndva cu o dragoste romantică, ieși în cerdac, gătită, și-i zîmbi cu bucurie:

— Bună ziua! De ce n-ați mai venit de-atîta vreme? Știți cînd ați fost ultima oară pe la noi? Tocmai ne fătase cățeaua. De-atunci cățeei au crescut mari de tot.

1930

PE O NOAPTE cu lună, liniștită și luminoasă, mă întorceam pe câmp, de la vânătoare, peste miriștile uscate, strălucitoare, pășind prin arături și pe drumuri de țară, și m-am oprit să înnoptez la o fermă singuratecă din mijlocul stepei. Nu era locuită decît de paznic, iar proprietarul, un negustor toptangiu, un orășean, venea pe acolo doar din cînd în cînd. Ferma părea părăsită: ogorul neted, lucrat, dincolo de el aria, casa, o clădire din birne și, izba paznicului... cam departe de casă, iar între ele nu vedeai tipenie în curtea spațioasă, nici măcar un lătrat de ciine nu s-a auzit cînd am bătut în geamul întunecat al izbei.

Țăranul care ieși în prag, cu cojocul aruncat pe umeri, nu pricepu multă vreme ce vreau, somnoros cum era, apoi mă conduse spre clădirea de birne. „Aici să vă și culcați“, îmi zise el, introducîndu-mă din tînda mică în dormitorul spațios al gazdei, unde, între pereții golași de birne nu era decît patul larg de lemn, fără saltea, numai cu o singură pernă mare. Și îndată ce a ieșit, m-am întins pe patul acela, am fumat o țigară, m-am gîndit puțin la viața aceluî tîrgoveț, sub al cărui acoperiș mă adusese întîmplarea, o viață străină, necunoscută mie, și somnul începu să-mi dea tîrcoale. Luna plutea jos de tot, privind liniștită prin cele două ferestre din față, lumina patul cu o strălucire caldă și aurie, și totul în jur era atît de simplu și de frumos, tăcut și liniștit... Puteam oare să bănuiesc, adormind, ce cumplită va fi clipa cînd mă voi deștepta, în miez de noapte? M-a trezit deodată un ciocănit. Cineva bătea tare la fereastră, în partea de sus a cercevelei. Zgomotul ciocăniturilor era atît de înspăimîntător, încît am sărit năuc din pat. Sărind în picioare, am văzut că cineva se înalță afară, în fața ferestrei, întunecînd-o toată; uriaș, negru, lung și înclinat, se tot băga în geam și ciocănea,

străduindu-se să spargă geamurile de sus. Am înșfăcat pușcă de vânătoare și am răcnit amenințător: „Cine-i acolo? Păzeă, că trag!“ Fără a-mi răspunde, se întinse mai sus, se propti și mai aprig în fereastră și porni să bată în geam și mai tare...

Nu era decît un cal bătrîn, slab, care rătăcea noaptea prin ogradă. Se apropiase de casă ca să se scarpine de cercevelele ferestrelor, își întinsese gîtul și izbea cu capul în ramă.

O GOSPODĂRIE de țăran bogat. Focul izbucni într-o scară de toamnă, întunecoasă și uscată, tocmai la ceasul cînd își isprăveau cina.

Niște ticăloși puseseră foc dinspre aric, și acolo a ars totul. Cît despre pătul, feciorii țăranului izbutiră să-l salveze.

Gospodarul, un mujic spătos și gras, ședea încremenit pe treptele izbei lui vechi. La aric era un adevărat iad, feciorii lui zbierau ca turbați și stingeau focul împreună cu mierile lor. El însă doar se uita, ce ciudat era luminată toată curtea de pălălaia purpuric, ca ziua, cum strălucea oglinda roșie acum a eleșteului și cum, deasupra ogrăzii, fremătau, învolburîndu-se și tremurînd în înaltul cerului, nori trandafirii, luminați de jos. Repeta într-una, cu o liniște desăvîrșită:

— Domnul a dat, Domnul a luat! Mie nu-mi pasă, nu văd și nu simt toate acestea.

Însă după ce focul se stinse, izbucni în hohote de plîns, și plînsese așa, fără încetare, o zi și o noapte, culcat în pătul, lîngă ușă, cu fața în jos, pe niște snopi. În întuneric, străbăteau prin crăpăturile porții petele roșii de soare, sclipind pe paie, iar un porumbel alb cu penele pîrlite de foc șonticăia stingher încoace și încolo.

CĂRUNT, cu părul des și lăptos, fumează cît e ziua de lungă.

Se scoală cu noaptea-n cap și pînă nu trage o țigară e buimac de-a binelea, nu te poți înțelege cu el.

Pe deasupra, e și neînchipuit de inutil, străin tuturor copiilor și nepoților, tuturor celor din casă (deși toți îi zic tataie, bunicule). Ca mine, va muri pe neașteptate, va dispărea pentru veșnicie din acest fund de țară; atunci încearcă de află și povestește-le și altora cum și pentru ce a trăit el, sub veșnica narcoză a fumului de tutun.

Și parecă întotdeauna ar juca un rol:

— Bunicule, poftim la masă, că se răcesc tăiței.

— Apăi, mîncăți fără mine, mîncăți... Oi mîncă și eu după aceea... ce rămîne...

Și doar abia aștepta ora prînzului, de dimineată o aștepta!

— Ai face bine să-ți primenești și matale izmenele, tataie, că ai teancuri de rufărie!

— Iaca! Teancuri! Păi nu mi-a rămas o cîrpă întreagă, toate-s rupte! Dacă aș avea nu le-aș ține, le-aș purta! Acuma, dragă noră, mie nu-mi mai trebuie nimic. Am trăit, slavă Domnului, destul, e timpul să mă cheme la El Cel-de-Sus. Un singur lucru. Îl rog, să crăp mai repejor...

Și cînd colo, e de-o lăcomie... Tremură pentru rufăria lui, vrea să trăiască și trage nădejde s-o mai ducă pînă la o sută de ani.

Pentru ce?

Dar nici el nu știe pentru ce.

„Nu poți ști ce zace în inima omului“ — și nici în a ta, care-i și mai întortocheată.

MĂ AFLU în oraș, în drum spre gară. Birjarul gonește ca vîntul, la vale, apoi trece pe podul de peste rîu. Sub pod, pe limba de nisip dinspre mal, întors cu spatele spre cei care trec podul și ținîndu-și umerii ridicați într-un gest de apărare, un vagabond devorează, lacom ca un cîine, ceva înfășurat într-o cîrpă murdară, un fel de tocătură. În spatele lui gonesc, huruind, de parcă s-ar ține după el, căruțe mari, din care atîrnă, bălăbănindu-se, cizmele amenințătoare ale țărănilor. Toți sînt albi de făină, vin de la măcinat, toți sînt niște uriași, roșcovani, cu capul gol, toți sînt în rubăști roșii, cu briele desfăcute...

Apoi trenul, un vagon de clasa a doua. Călătorul din fața mea e un domn de vreo patruzeci și mai bine de ani, vînjos, cu părul tuns peric; pe nasul turtit cu nări obraznice și-a cocoțat niște ochelari cu ramă aurie. Se ridică des de la locul lui și, fără să mă privească, manifestînd un total dispreț față de mine, își tot îndreaptă valizele și valijoarele fine îmbrăcate în huse trainice. Un domn ordonat și sigur de el, absolut convins de bunăstarea, prosperitatea, valoarea și respectabilitatea lui...

Și totuși era în toamna anului nouă sute șaisprezece.

O SEARĂ de iarnă la Petrograd, în gara Nikolaevski. Trenuri care pleacă spre Moscova. În larma și înghesuiala restaurantului, toți se grăbeau să mănânce și să bea, toți poartă haine grele, călduroase, de călătorie. Chelnerii, niște tătari cu capul rotund, alcargă năucii cu tăvile, aerul este greu, fierbinte, plin de mirosuri...

Ea șade la masa de alături, cu un aer calm, imperturbabil. Mănâncă și, din cînd în cînd, îi aruncă o privire. Se prefacă că citește cu atenție ziarul. Și-a comandat un cotlet garni, iar deocamdată a cumpărat „*Novoe vremea*” și citește, ridicînd din sprîncene, deși se vede cît colo că nu pricepe o iotă, nu-i stă de loc bine ziarul, pare nepotrivit, cu ea, inutil. Îmi simte intens vecinătatea, iar curiozitatea mea disimulată o interpretează în felul ei, așteptînd ca acuși-acuși să-i vorbesc cam așa:

— Iertați-mă, vă rog, plecați și dumneavoastră la Moscova, sau așteptați trenul de Vologda?

Dar eu nu spun nimic, o privesc în răstimpuri și mănânc. Începe să se enerveze, își înalță tot mai sus sprîncenele, răsfoiește tot mai îngrijorată ziarul, ca și cînd ar căuta în el ceva de mare însemnătate, și, în cele din urmă, nu mai rezistă.

— Scuzați-mă, mi se adresează, rece și tristă, nu știți cumva, în ziarele de astăzi seară au fost ultimele vești de pe front? Sînt grozav de îngrijorată pentru soțul meu, asta-i a treia lună de cînd n-am primit nici o scrisoare de la el... E aviator și are un curaj nebunesc...

— N-am văzut ziarele de seară, nu vă pot spune nimic.

— Păcat, urmează ea pe un ton și mai rece și, încreștîndu-și sprîncenele, se cufundă din nou în lectura ziarului. Poartă o podivocă albastră, căptușită cu blană albă de miel, și o căciulă albă. Ochii ei, de loc tineri, sînt creionați din bel-

șug cu albastru-închis; fața-i cu pomeții ieșiți în afară este atît de tare pudrată, că pare văruiată. Are degete mari, vinjoase, terminate cu niște unghii ascuțite, bombate, în formă de migdală. E parfumată fără măsură cu un parfum greu, neplăcut...

Dar iată că, după ce a căutat în zadar cu privirea un loc liber, se apropie de masa ei un ofițer tinerel cu mustăți roșcate, purtînd o manta nouă-nouă din postav soldățesc, cu epoleți strălucitori. Se înroșește, duce mîna la chipiu, pocnîndu-și călcîiele, întinde o mină timidă spre scaunul din fața ei:

— Îmi permiteți?

Nu trec nici cinci minute și el îi oferă un Sauterne. Atenția ei este concentrată asupra cotletului, manevrînd îndemînativ cuțitul și furculița; degetul mic și-l ține depărtat într-un gest distins, sprincencele-i sînt ridicate, pe buze îi flutură un zîmbet trist. Aprins la față, ofițerul a prins curaj, și-a deschiat mantaua, fumează și vorbește fără oprire. Ea ridică mereu din umeri și, drept răspuns la reflecțiile lui de filfizon, cum că viața „este totuși frumoasă“, aruncă mereu aceleași fraze enigmatice, cu un aer nepăsător.

— Depinde pentru cine...

— Depinde de gust...

— Viața nu-i supusă unor legi fixe...

El o contrazice cu înflăcărare:

— Dar sînteți îngrozitor de sceptică! Păreți atît de vioaie și de energică, și cînd colo...

Ea lovește încetîșor cu cuțitul în farfurie. Îi cere chelnerului cu un aer trist și distrat: „O turească mică, te rog“, apoi adaugă, cu un oftat:

— Nu, vă înșelați amarnic, mi-e sufletul îndoliat. Bărbatul meu este și el ofițer, artilerist, și adineauri am primit o veste cumplită: a fost rănit în luptă, o rană mortală... Numai că știu să port prea bine masca!

VĂ MAI SCRIU o dată, să nu-mi duceți dorul, în vagon era cald, chiar și dacă te dezbrăcai. Dincolo de Minsk, nici urmă de zăpadă, pământul părea acoperit de rugină, jur împrejur numai mlaștini, apăraie cât vezi cu ochii. Acuma mă așteaptă ceva nemaipomenit. Rămâneți cu bine toți, cei dragi sufletului meu, și voi, cunoscuții mei. Nu ne vom mai vedea, poate niciodată. Vă las dragii mei, nu am timp de scris și pe deasupra mai și plouă, iar din ochi îmi picură lacrimi. Când au început să tragă puștile și tunurile, nu s-au mai văzut decât trîmbe de praf. Doi inși săpau lângă mine o tranșee și taman spre ei a zburat proiectilul; i-a omorît pe amîndoi. Unul era recrut, un străin. Iar ălălalt, Vanca al nostru, căzut întru slava croismului rusec...

1930

ACEASTĂ poveste de groază începe simplu, vesel și fără complicații. Lucrurile s-au petrecut în bunele vremuri de altădată, într-o primăvară.

Tinăr, lipsit de griji și credul, sînt la Moscova și mă pregătesc pentru prima mea călătorie, în Turcia, ceea ce, desigur, îmi dă și mai mult avînt, mă face să iau hotărîri foarte ușor, să mă decid repede la fapte și să nu stau pe gînduri cînd e vorba de încredere în viață.

Și iată că sosește ziua plecării, mă duc să-mi fac bagajele, văd că vechea mea valiză e prea mică, prea uzată, și o pornesc spre Magazinul Englez de pe Kuznețki, ca să iau alta nouă, trainică și încăpătoare.

Ce-i un geamantan? E prietenul cel mai apropiat și mai intim al omului — cel puțin la drum — alegerea unui geamantan, deci, cere destulă inteligență, discernămint, un ochi ager și experimentat, putința de a prevedea multe lucruri, de a chibzui și, pe deasupra, alegînd un obiect practic, să alegi ceva care să nici nu intre în conflict cu gustul estetic, pentru că neglijarea acestui aspect al problemei te poate face uneori să urăști cu înverșunare o achiziție din cele mai practice. Cît privește geamantanul despre care va fi vorba în această povestire, l-am cumpărat cu totul altfel: lăsînd la o parte regulile pline de înțelepciune expuse mai sus, fără să chibzuiesc și să stau pe gînduri, cu o repeziciune plină de nepăsare; și, cu toate astea, am făcut o achiziție extrem de reușită. Așa, cel puțin mi se părea la început, și nu fără temei, căci la prima vedere geamantanul era fără cusur.

Țin bine mînte și astăzi cum am făcut această cumpăratură. Am intrat în magazin, însuflețit, plin de energie, cu acel sentiment plăcut cu care intri totdeauna într-un magazin scump, luxos și, de aceea, liniștit, spațios, elegant, și, în

special, familiar, unde nu numai că toți te cunosc de mult, dar, ai crede chiar că țin la tine, unde vânzătorii, cu aerul unor oameni de lume, te întâmpină, zîmbindu-ți lingusitor, că într-o clipă devii un fandosit și te grăbești să faci pe tînărul monden și manierat, al cărui rol te îndeamnă să-l joci chiar și numai zîmbetul acela. Am trecut repede, mi-aduc aminte, călcînd pe covoare, prin diferitele raioane ale magazinului, răspunzînd la saluturi, cu măciulia bastonului în buzunarul stîng de la pardesiu — capătul ițindu-se pe după umărul meu — m-am lăudat în treacăt că plec departe, pentru multă vreme, și intrînd în raionul articolelor de voiaj, am artat cu capul spre primul geamantan căzut sub ochi, făcut dintr-o splendidă piele de culoare închisă, fără să întreb măcar cît costă, cerînd numai să-mi fie trimis, împreună cu factura, la hotelul „Loskutnaia“, unde trăsesem. Firește, mi-am dat seama îndată că am cam sărit peste cal cu fando-seala mea, că atunci cînd îl voi afla, prețul geamantanului mă va ului. Dar gîndul acesta îmi pieri pe dată, înlocuit de sentimentul că niciodată n-am avut un obiect atît de bun, că pot compensa cheltuiala, făcînd economie la alte capitole... Dădusem cu ochii de geamantanul acela cu totul întîmplător, dar m-a încîntat din capul locului, și nu degeaba.

Repet: spre deosebire de majoritatea cumpărăturilor care ne fascinează nespus în prăvălii, ca pe urmă, acasă, examinate mai îndeaproape, în liniște, aproape întotdeauna să ne dezamăgească profund, geamantanul meu se dovedi și la hotelul „Loskutnaia“ vrednic de toată admirația. În magazin, mă uimise într-atîta cu încuietorile lui, cu pielea lui și, în general, cît de splendid era lucrat, încît, deși nevoit să mai fac în vederea plecării unele cumpărături, nu știam cum să mă întorc mai repede la hotel, mă grăbeam ca la o întîlnire de dragoste. Și el era acolo, la „Loskutania“, așteptîndu-mi parcă întoarcerea, stînd cuminte în camera mea, pe canapea învelit în hîrtie albastră, groasă, legat cu o sfoară subțire, dar rezistentă. Sosind, în sfîrșit, la hotel, am dat buzna în cameră și, glonț la canapea. Am tăiat sfoara, am desfăcut hîrtia, și iată-l pe prietenul meu cel nou, tovarășul de drum, în toată strălucirea lui: mare, greu, trainic, frumos lucrat, cu un neasemuit luciu de piele nouă, splendid, cu încuietori albe scîlțîitor, ca oglinda, mirosînd ușor, plăcut, a piele, scîrțîitor, ca atlasul... E ușor de închipuit ce-am simțit cînd l-am deschis,

cînd l-am desfăcut și i-am văzut căptușeala virgină, imaculată, buzunarul mare din marochin roșu-închis plasat pe interiorul capacului!

Bucuria asta m-a însoțit tot drumul, pînă la Odesa. Mă desfătam meru cu simțămîntul bogăției mele, cu gîndul la ceea ce posed. Stau la prînz în vagonul-restaurant, cad și mă biții încoace și încolo, îmi torn bordeaux într-un pahar scund de sticlă groasă, vîrsînd vin pe lîngă pahar, mă uit la mesele din jur, la vecini, la sclipirile acelea vesele și pestrițe, caracteristice vagoanelor-restaurant, apoi beau cafea și fumez o țigară de foi aromată și fină, vîzînd în timpul acesta cu ochii minții compartimentul meu cu patul desfăcut, lampa cu abajur roz de lîngă căpătii, și el, mîndria mea: stă în plasa care se lasă în jos sub greutatea lui, plin cu fel de fel de lucruri trebuincioase, se leagănă, moțăie, gonînd împreună cu noi toți spre Kiev, spre Odesa ! Întorcîndu-mă în compartimentul meu, beau apă minerală, care îmi taie o clipă răsufllarea, de rece și înțepătoare ce-i, mă dezbrac, sting lumina, adorm, și, din nou același gînd, același sentiment: noaptea, vagonul, întunericul, totul zboară, se avîntă, gonește, și el e aici, cu mine, în plasă... Simțeam față de el chiar un fel de înduioșare!

Ei, și pînă la urmă am sosit amîndoi la Kiev, am schimbat vagonul, luînd tot un tren de noapte, un rapid, ca apoi să ne trezim a doua zi dimineața, cînd ne apropiam de Odesa, în timp ce tot vagonul se spăla, se îmbrăca, bea ceai sau cafea... La Odesa poposirăm la hotelul Petersburg. El, adică geamantanul, rămase în vestibul pînă m-am dus la Biroul de transporturi navale; apoi, la restaurantul hotelului, mi-am luat dejunul alcătuit din pește fript și vin alb, și după ce am achitat nota, iarăși nedespărțit de geamantanul meu, am pornit de zor spre cheiul Karantinaia... Se făceau pregătirile de îmbarcare. Vaporul, vechi, trecuse prin multe în viața lui, era scund, cu pupa grea și pescaj mare, deci, mi-am zis, o să fie liniște pe el, ăsta nu se hițină prea tare. Era plăcut și faptul că nu avea pasageri aproape de loc, doar în ultima clipă sosiră încă doi, la clasa întii, un preot catolic și o doamnă în doliu, de la o ambasadă; astfel că geamantanul și cu mine aveam la dispoziția noastră o cabină întregă, destul de spațioasă. Geamantanul se instalează sus, iar eu pe patul de jos. Curînd după aceea, marinarii începură să bocăne deasupra

noastră, în jurul vaporului mare se porni să vuiască, să clo-
cotească, se auzeau fluierături, comenzi, țcăniturile mono-
tone ale telegrafului de bord, care leagă cabina unde se face
de cart cu sala mașinilor, și cheiul începu să se depărteze de
vapor. La asfințit, ne și aflam departe în larg, și nu-mi amin-
tesc un mers atît de egal, de lin și de liniștit ca acela cu care
înaintam în scara aceea. Apoi, în întunericul molatec al
noptii, vîntul cald creșcu. După ce l-am respirat cu nesaț
o vreme pe dunetă, pe la ceasurile zece eram deja în pat și
începusem să mă cufund într-o dulce visare, coborînd și înăl-
țîndu-mă odată cu patul, prăvălindu-mă ba pe stînga, ba pe
dreapta, învăluit în răstimpuri de o zgomotoasă cascadă de
valuri ce izbeau în vreun perete, tremurînd alteori încet,
ritmic, cu trepidațiile infundate ale mașinilor care lucrau
undeva în adîncuri... cînd deodată, tocmai în clipa cînd pieri-
sem cu desăvîrșire cine știe unde, am fost săltat în sus, ca
într-un scrinciob, și proiectat apoi în jos, asurzit de un tunet
atît de infernal, încît m-am smuls ca turbat din patul meu,
ferm convins că vaporul s-a ciocnit de ceva, că acuși vor nă-
văli valurile mării în cabină, și am primit o lovitură atît de
cumplită peste picioare că m-am răsturnat cu capul în jos
sub lavaboul ce huruia din toate încheieturile; din fericire,
n-am apucat să-l ating, căci podeaua se scufundă deodată
în spatele meu și iar m-am dat de-a dura spre pat, asurzit
din nou de un fel de tunet... Și se porni, se porni iar dis-
tracția!

Era limpede: începuse un tangaj cumplit! Dar tunetele,
huruitul acela îngrozitor? Dar lovitura pe care o promisem
peste picioare? Oare ce mă pocnise? Cea mai cumplită a fost
clipa în care, rostogolindu-mă spre pat, așteptam o nouă lo-
vitură. Am izbutit însă printr-o mișcare dibace să cad cu
pieptul pe pat și, nimerind cu mîna butonul din perete, am
apăsât, luminînd cabina.

Ce era? În vuietul valurilor, în șuieratul vîntului, în
scîrțîitul pereților, pe podeaua care-și continua zbințuiala —
gonea ceva viu! Da, viu! Ce anume? Geamantanul, desigur!
El mă asurzise, căzînd de sus și bufnînd de podea, apoi fusese
cît pe ce să-mi rupă picioarele... Acum, liber, gonea prin
cabină ca un nebun. Se răzbuna parcă pe cineva pentru supu-
șenia cu care a trebuit să stea tot drumul prin plase, să se
prefacă într-una că-i un obiect care-mi aparține, un geaman-

tan neînsuflețit. Prinsece deodată viață și se dezlănțuise diabolic: neted, lunecos, greu ca un pietroi, bușit cu lucrurile mele, plin pînă la refuz — cum se spune astăzi — de o veselie sălbatecă, ba se năpustea spre mine, sau spre pat și izbea ca un herbec în piciorul patului, ba sălta în sus, ori se rostogolea sub lavabou, de-acolo spre ușă, iar de la ușă, sub hublou... Bălăbănindu-se ca un om beat, lavaboul se înăbușea, străduindu-se cu disperare să prindă aer, se zbuciuma, se îneca urlînd, pereții trosneau, scîrțiau: hubloul, cu geamul lui negru, nimerea mereu în valurile năpustite involburat asupra lui, improșcîndu-l cu saliva lor tulbure, groasă, care se prelingea în dire scîrboase, în dantelării complicate, în vreme ce geamantanul se înverșuna tot mai tare și mai tare, fără a se cruța nici un pic, își zdrelea minunata lui piele, se pocnea ca un turbat cu toate broaștele și cu colțurile de tot ce-i stătea în drum... Trebuia să mă reped neîntîrziat asupra acestui nebun, să-l înșfac, să-l lipesc de podea, să-l bag sub pat! Și iată că m-am smuls din pat și am căzut peste el cu toată greutatea trupului. În aceeași clipă însă, podeaua se prăbuși iar în spatele meu, iar în față se cambră, încît geamantanul alunecă rapid de sub mine, mă lovi zdravăn și, rostogolindu-se cu un zgomot infernal, zbură de bunăvoia lui sub pat. M-am răsucit cît ai clipi și eram gata să-l infund acolo cu un pumn, cînd el sări deodată ca o minge, se avîntă spre ușă, iar eu am nimerit chiar în locul ce i-l menisem lui, sub plasa de fier a patului, care îmi zdreli groaznic umerii...

Să descriu în continuare lupta aceasta sălbatică? Nu se mai sfîrșea. Îmi pierdusem și eu de tot sărita și mă înverșunasem. La început, mi-am zis că îmi joacă imaginația o festă, că geamantanul mi s-a părut numai a fi viu, însuflețit; întîi mă îngrijorase numai gîndul că se va lovi, se va zgîria, am sărit la el, de fapt, ca să-l ajut, să-i dau posibilitatea de a se opri undeva, de a se adăposti... Dar nu, el nu era doar o jucărie a valurilor și vînturilor, un obiect fără simțire ce zbură în sus și în jos prin cabină, lipsit de voință! Era, se vede, conștient încîntat de tot acest iad, care-i dăduse o ocazie atît de minunată de a se trînti pe podea și de a face năzbîtii, de a mă ațîța, de a mă antrena în acea încăierare și a mă lovi fără milă unde s-o nimeri. Numai să-l fi văzut cineva, cît de îndemînatec se dovedea, iute în mișcări și viclean,

est de cumplite și de precise fi erau loviturile, ce creatură puternică, deșteaptă și răutăcioasă zăcea în el și s-a dat deodată în vileag! Dar nici eu nu eram dintre cei care se dau bătăuți cu una, cu două. Mă luptam pe viață și pe moarte, cu mâinile și cu picioarele, răsplătindu-l cu ghionți atât de zdaveni încît, făcîndu-i-se negru înaintea ochilor, zbura aproape pînă-n lavaboul căruia i se întorceau tot mai mult mațele pe dos din cauza răului de mare. Scrișeam din dinți — o, de mi-ar veni un ajutor! Dar cine să mă ajute? Să strig, ar fi fost culmea rușinii, și apoi, cine mi-ar fi răspuns? Numai cei care făceau de cart nu dormeau. Mă sufocam, learcă de sudoare, rostogolindu-mă prin cabină ca o altă aia, de-a dreptul rușinos, cerșindu-i lui Dumnezeu un pumnal: o, de-aș fi avut un pumnal, cu cîtă încintare l-aș fi înșipt în pieptul acestei creaturi! Dar ce pumnal? De unde? Și parcă mult îi pasă lui de pumnale!

Lupta s-a sfîrșit totuși cu fuga mea. „Fii blestemat! i-am strigat în zori de zi. N-ai decît să te trîntești, să zbori și să bocăni cît poțezi!” Și, după ce m-am îmbrăcat cu chiu, cu vai, am ieșit glonț pe ușa cabinei.

Sus era frig, gheață, pustiu, furtună, puntea era năpădită într-una de niște cozi înspumate pe care le arunca cu vuiet marea mirosînd puternic a rufe ude. Înghițeam cu lăcomie aerul rece, bălăbănindu-mă, agățat de pragul de sus al cabinei de comandă. Furtuna se potolea treptat; se lumina de ziuă. În fața mea, bordul se arunca spre cerul liliachiu înnotat, iar cerul zbura undeva într-o parte, în hău, ca apoi să se deschidă și să se năpustească drept spre mine cîmpia necuprinsă a mării, a mării verzui-cărunte, cu gropi și hîrtoape, cu munți din care țîșnea pulberea înspumată asemeni unui fum, asemeni unor trîmbe de zăpadă viscolită. M-am smucit afară din cabina de comandă, în bătaia vîntului rece, sau, vorbind mai poetic, pe aripile de gheață ale furtunii, și, cu șapca umflată dizgrațios, am ajuns în zig-zag la dunetă; în aceeași clipă, duneta se avîntă cu partea ei lată în sus, iar restul, tot ce era greoi și masiv înaintea mea și sub mine — puntea, cabina de comandă, coșul și parîmele ce vuiiau disperat — toate căzură spre prova, îi făcură mării o plecăciune și, cu o desfătare chinuită, se cufundară în apă pînă la umeri, pînă-n gît; atunci am înțeles ce mică și neputincioasă era

bărcuța noastră veche și innegrită, în mijlocul acestui pustiu de apă sălbatic și uriaș, care potopca pînă sus, departe, zările mărginite de un cer plin de nori zdrențuiți. Dar ce-mi păsa mie de tot acest tablou? Văzînd că totuși furtuna se potolește, că nu mai e mult pînă dimineață, strîngeam cu strășnicie din dinți și bombăneam cu un triumf răutăcios, cu voluptate (adresîndu-mă geamantanului, desigur):

— Stai, o să vezi ce-ți fac, lasă numai!

Dar, de fapt, ce-i puteam face?

O, MOARTE, unde-i săgeata-ți otrăvită? Să ne amintim vorbele rostite de Ea, ființă mai mîndră ca soarele, către alesul inimii ei atunci cînd i se arătă în noaptea în care trupul Ei era hărăzit mormintului: „Nu mă plinge, căci prin moarte viața mea a devenit veșnică; în lumina cerului s-au deschis pe veci pleoapele ce păreau închise pentru totdeauna pe patul meu de moarte“.

— În vara anului de grație o mie trei sute douăzeci și șapte, signor Francesco sosi în orașul Avignon din Provența, odată cu mulți alți prinți în surghiun, pe urmele Sfintului Scaun. La un an după aceea, se întîmplă s-o întîlnească în calea tinerei lui vieți pe donna Laura, pe care o îndrăgi cu o dragoste veșnică ce o ridică alături de icoana Beatricii și a celor mai slăvite femei din lume. În anul acela, în a șasea zi a lunii lui april, în vinerea Săptămîinii Patimilor, intrase în catedrala Saint-Clair din Avignon ca să asculte slujba de dimineată; și iată că, ieșind din biserică, unde rămăsese pînă la sfîrșitul liturghiei, și oprindu-se în curte ca să-i privească pe cei ce ieșeau, o văzu pe donna Laura, fiica cavalerului Audibert și tinără soție a lui signor Hugo, al cărui chip destoinic, dar șters, n-a fost reținut de memoria posterității.

O zări în clipa cînd Ea apăru în portalul catedralei.

— Primăvara aceea era a douăzeci și treia în viața lui și a douăzecea într-a Ei. Iar dacă el era înzestrat cu întreaga frumusețe pe care ți-o dă vîrsta juneței, o inimă înflăcărată și noblețea singelui, frumusețea Ei tinără putea fi socotită cerească. Fericiți cei ce au văzut-o în viață! Pășea, ținîndu-și plecate genele negre ca abanosul; cînd le ridică, privirea Ei luminoasă îl subjugă pe vecie.

Ziua a șasea a lui april era mohorîtă, în anul acela, ploioasă, una din acele zile de primăvară timpurie cum sînt multe

în Avignon, cum au fost și în acele vremi pe care azi le numim străvechi și în care totul ne pare minunat: și primăvara rece, și bătrînul oraș de piatră, înnegrit de ploii, și zidurile lui, bisericile, turnurile și tina rece a străzilor înguste, și toți oamenii care pășeau de-a lungul lor și întreaga lor viață, toate faptele și simțămintele de pe-atunci.

— S-a întîmplat în ceasul la care a murit pe cruce Domnul nostru Isus Hristos, cînd pînă și soarele îmbracă vîlul tristeții.

Pe paginile lui Virgiliu, cartea pe care o prețuia mai cu deosebire, de care nu se despărțea niciodată și care se afla întotdeauna lingă căpătîiul lui, el notează, în anii bătrîneții:

„Laura, slăvită prin propriile-i virtuți și cîntată de mine, mi-a apărut pentru prima dată înaintea ochilor în anii mei fragezi, în vara anului de grație o mie trei sute douăzeci și șapte, în ziua a șasea a lunii april, la Avignon; și în același Avignon, în aceeași lună a lui april, în aceeași zi a șasea, tot la ceasurile amiezii, în vara anului o mie trei sute patruzeci și opt, s-a stins lumina curată a vieții. Ei, pe cînd eu mă aflam întîmplător la Verona, fără să am de loc știință de cruda soartă care mă lovise: abia la Perma m-a ajuns din urmă vestea fatală, în același an, înspre a nouăsprezecea dimineată a lui mai. Minunatul Ei trup neprihănit a fost hărăzit mormîntului, în cripta fraților Minoriji, seara, în ziua morții, iar sufletul Ei, cred eu tărie, s-a întors la cer, patria lui. Și pentru a păstra mai bine memoria acestei clipe, găsesc o amară bucurie în a o înscrice pe cartea ce se află atît de des în fața ochilor mei, trebuie să-mi sap adînc în mînte că de acum încolo nimic pe lumea pămîntească nu-mi va alina durerea. A sosit vremea să-i părăsesc Babilonul. Prin mila Domnului nu-mi va fi greu s-o fac, amintindu-mi de grijile frămîntate, de speranțele deșarte și de tristele deznodămînturi ale întîmplărilor din viața-mi care s-a scurs...”

S-a scris despre el că în tinerețe era viguros și sprinten, că avea capul nu prea mare, rotund și vîrtos, nasul subțire, mijlociu ca mărime, ovalul feței regulat și cu trăsături clare, o rumeneală delicată, dar sănătoasă în obrajii arși de soare, ochi căprui, cu o privire ageră, învăpăiată.

„Ajunsese cunoscut în vremea aceea datorită marelui talent, minții lui luminate, bogăției de cunoștințe și muncii

neobosite. Î-a fost statornic supus neasemuitei ei iubiri, care i-a făcut numele nemuritor. Dar trăia în același timp pentru toate problemele veacului său, dânduindu-și geniul clanurilor de bine făptuitoare ale acestuia, se distingea în societate prin dragoste de oameni, printr-o frumoasă purtare față de ei, prin strălucite răspunsuri în discuții...”

Portretul din Avignon îl înfățișează la anii maturității: laurii Capitolului, cu care a fost încoronat, ca cel mai de seamă om al secolului său, profilul nobil, florentin, privirea plină de vioiciune și inteligență...

La bătrînețe scria:

„La nimic nu mă mai gîndesc astăzi, afară decît la Ea: fie deci ca Ea să grăbească întîlnirea noastră în ceruri, să mă atragă și să mă cheme la ea!”

Dar mai scria și altceva, într-o scrisoare adresată unui prieten:

„Doresc ca moartea să mă surprindă cu cartea în față, cu pana în mînă, sau, mai bine, dacă asta-i dorința Domnului, în lacrimi și rugăciune. Rămii sănătos și să-ți meargă bine! Trăiește fericit și fii cutezător, așa cum se cade unui bărbat!”

Ziua aceea, ziua în care s-au văzut pentru întîia oară, a fost hotărîtoare și pentru ea:

„Și inima ei era pătimașă și duioasă, dar cît de nestrămutată în urmările datoriei și ale onoarei, în slujirea lui Dumnezeu și a preceptelor lui!”

„Ea, stăpîna mea, a trecut pe lingă mine, care ședeam îngîndurat, stăpînit de gîndul la dragostea mea pentru Ea. Ca s-o pot saluta, m-am sculat, plecînd în fața Ei fruntea-mi palidă. Fremătam; Ea își urmă drumul, spunîndu-mi cîteva cuvinte mîngîioase.”

Timp de douăzeci și unu de ani a slăvit el chipul pămîntesc al Laurei; încă un sfert de veac, chipul ei de după moarte. A socotit că în tot decursul vieții a văzut-o, una peste alta, mai puțin de un an; și asta numai în prezența altora și totdeauna „învăluită în cea mai desăvîrșită sfiiciune”. Totuși, își mai amintește și altceva:

„Și Ea a pălit o dată. Asta s-a întîmplat în clipa plecării mele. Și-a aplecat capul dumnezeiesc și tăcerea Ei părea că spune: de ce mă părăsește prietenul meu credincios?”

În aparență, el a trăit gustînd din bucuriile și tristețile muritorilor de rînd: a cunoscut și dragostea de femeie, dragostea simplă de muritor, care n-a stînjinit-o pe cealaltă, „nemuritoare“, a avut doi copii.

Copii a avut și Ea și a fost o soție credincioasă și destoinică. „Dar sufletul ei a așteptat toată viața eliberarea de după moarte, pentru a-l putea iubi pe El...”

Ciuma neagră din anul 1348, care a secerat la Avignon în cîteva săptămîni șazecei de mii de oameni, a secerat-o și pe ea. Într-o seară întunecoasă, la lumina făcliilor de rășină, a căror flacără zbuciumată și zgomotoasă „alunga molima“, oameni îmbrăcați în saci de pînză smolită, cu tăieturi numai în dreptul ochilor, au înmormîntat-o în locul unde cu trei zile înainte ceruse ea să fie înmormîntată.

În noaptea aceea, sufletul ei, slobod, în sfîrșit, să-l iubească „pe El“, s-a grăbit la prima întîlnire.

„Noaptea care urmă acestei zile funeste, cînd se stinsesea ce mi-a luminat viața, sau, mai bine zis, străluci iarăși pe cer, noaptea aceea începea să dea înapoi în fața Aurorei, cînd o altă Frumusețe, tot atît de minunată ca frumusețea Ei pămînteană, încununată de cele mai prețioase diamante ale Răsăritului, se înfățișă înaintea mea. Și, oftînd galeș, imi întinse mina atît de îndelung dorită de mine «recunoaște-o, spuse Ea, recunoaște-o pe aceea care ți-a ieșit pe veci în cale, chiar din prima zi a întîlnirii ei cu tine, află că pentru un suflet care năzuiește spre înalt, moartea nu-i decît slobozirea din temniță, că ea numai pe aceea îi sperie care năzuiește să-și alcătuiască fericirea doar în această sărmană lume pămînteană...»“

La Biblioteca Națională din Paris se păstrează un manuscris al lui Pliniu care i-a aparținut lui Petrarca. Pe una din paginile acestui manuscris se află un desen făcut de mina lui Petrarca, în care e înfățișată valea Vocluse, o stîncă din care țîșnește un izvor, în virful stîncii un paraclis, iar la poalele ei un cocostîrc cu un pește în cioc; sub desen se află inscripția făcută de el, în limba latină: „Ungherul meu singuratic de poste Alpi“.

În această vale, în apropiere de Avignon, se afla modesta lui proprietate.

Unde a trăit pe vremuri Laura în Avignon, oraș astăzi atât de izolat, de vechi și prăfuit? Se pare că în apropierea primăriei de acum, în ulicioara Dorée. A fost înmormântată în catedrala fraților Minoriti, într-una din capele. Dar în care anume? Catedrala aceasta a fost dărîmată în timpul revoluției, acum un secol și jumătate; se știe totuși că a avut două capele: a Sfintei Cruci și a Sfintei Anna. În care din ele se afla cripta ei? Se presupune că în cea din urmă, întrucît a fost construită de socrul ei, signor de Sade. În anul 1533, trecînd prin Avignon, regele Francisc I a poruncit să fie deschisă cripta pe jumătate dărîmată, care se afla în această capelă, în urma încredințărilor date de locuitorii Avignonului că în ea odihnesc rămășițele pămîntești ale Laurei. În criptă s-au găsit oseminte. Dar ale cui? Ale Laurei oare? Numele scris pe zid nu mai era cu puțință de descifrat.

Avignon, aprilie 1932

PE LA UNSPREZECE scara, acceleratul Moscova-Sevastopol opri într-o gară mică dincolo de Podolsk, unde nu avea oprire, și așteptă ceva pe linia a doua. De fereastră deschisă a unui vagon de clasa I se apropiară doi călători, un domn și o doamnă. Văzînd un conducător care tocmai trecea peste șine cu felinarul în mînă, doamna îl întrebă:

— Spune-mi, te rog, de ce stăm?

Omul îi răspunse că rapidul cu care urmau să se încrucișeze are întîrziere.

În gară era trist și întuneric. Începuse de mult să se însereze, însă spre Moscova, la apus, în spatele gării, dincolo de cîmpiile împădurite, întunecoase, mai licărea încă palid și mort amurgul tîrziu de vară. Prin fereastră pătrundea în vagon un miros umed, de baltă. În liniștea din jur se auzea undeva țîrîitul monoton, umed parcă și el, al unui cîrstei.

El se sprijini cu coatele de fereastră, iar ea, de umărul lui.

— Cîndva, într-o vară, mi-am petrecut vacanța în această regiune, zise el. Ca meditator, la niște moșieri, la vreo cinci verste de-aici. Niște locuri cenușii, plicticoase. Crînguri, coșofene, țîntari și greieri. Nici un peisaj mai acătării! Stînd în conac, puteai admira zarea numai de la etaj. Casa, reședința de vară, desigur în stilul vilelor rusești și tare pîrîginită, aparținea unor moșieri scăpătați; în spatele casei, un simulacru de grădină; dincolo de grădină, un fel de lac, o baltă năpădită de rogoz și de nuferi, cu nelipsita barcă lîngă malul mlăștinos.

— Și, bineînțeles, o jună vilegiaturistă care se plictisea și pe care o plimbai cu luntrea pe balta aceea.

— Da, chiar cum scrie la carte. Numai că jună nu se plictisea de loc. O plimbam cu luntrea, mai mult noaptea, și totul era foarte poetic. Prin locurile acestea, cerul rămâne la apus verde-străveziu toată noaptea, și acolo, la orizont, parcă mocnește într-una ceva, uite, ca acum... N-am găsit decât o vîslă, prăpădită și aia, un fel de lopată, și visleam ca un sălbatic, cînd la dreapta, cînd la stînga. Malul celălalt se profila întunecat din pricina pădurii dese, dar dincolo de copaci această penumbră stranie stăruia toată noaptea. Și pretutindeni, o liniște de neîncipuit, numai țîrîit melancolic de țîțari și zbor de libelule. N-aș fi crezut niciodată că zboară și noaptea, cînd colo, zboară, nu se știe de ce. Te-apucă și groaza...

În cele din urmă, începu să se audă trenul așteptat; se năpusti în huruit de roți și șuier de vînt, trecu în zbor, cu ferestrele luminate contopite într-o singură dungă aurie. Vagonul se urni din loc. Conducătorul intră în compartiment, aprinse lumina și se apucă să facă paturile.

— Și ce-a fost între tine și juna aceea? Un roman de dragoste în toată legea? Nu mi-ai povestit niciodată despre ea. De ce? Cum era?

— Înaltă, slabă. Purta sarafan galben de stambă și, pe piciorul gol, cîpici țărănești împlețiți din lînă pestriță.

— Deci, totul în stil rusesc?

— Cred că mai degrabă în stilul sărăciei. N-avea ce pune pe ea și purta sarafan. Și apoi, era pictoriță, studiasse pictura la școala Stroganov. De altfel, ea însăși era picturală, chiar iconografică. O cosiță neagră și lungă, dată pe spate, față oacheșă cu mici alunite întunecate, nas subțire clasic, ochi negri, sprîncene negre... Părul ei uscat, cu firul aspru, era ușor ondulat. Toate acestea veneau foarte frumos cu sarafanul galben și cu mînecele albe ale bluzei de muselină. Gleznele și picioarele ei încălțate în cîpici erau uscățive, cu oasele conturîndu-se sub pielea subțire.

— Cunosce acest tip de femeie! Am avut la facultate o colegă cam așa. Cred că era isterică.

— Posibil. Mai cu seamă că semăna cu mamică-sa, care se trăgea dintr-un neam de prinți cu sînge oriental și suferea de un fel de melancolie cumplită. Apărea numai la masă. Intra în sufragerie, se așeza și tăcea, tușea ușor, fără a-și ridica ochii, și tot muta din loc ba cuțitul, ba furculița. Dacă se

întîmpla să spună ceva, o făcea atît de neașteptat, atît de tare, încît tresăreai, auzind-o.

— Și tatăl?

— Tăcut și el, și tot înalt, uscățiv; militar în retragere. Drăguț și natural era numai băiatul lor, pe care îl meditam.

Conducătorul ieși din compartiment, anunțînd că paturile sînt făcute și urîndu-le noapte bună.

— Și cum o chema?

— Rusea.

— Ce fel de nume o mai fi și ăsta?

— Un nume foarte simplu, Marusea.

— Și cum, erai tare îndrăgostit de ea?

— Desigur, mi se părea că teribil.

— Și ea?

Nu-i răspunse imediat, apoi rosti rece:

— Probabil că și ei i se părea la fel. Hai să ne culcăm.

Ziua asta m-a obosit îngrozitor.

— Foarte drăguț, ce să zic! Mi-ai stîrnit degeaba curiozitatea. Povestește-mi măcar în două cuvinte cum s-a terminat povestea voastră de dragoste?

— În nici un fel. Am plecat, și gata.

— De ce nu te-ai însurat cu ea?

— Presimțeam, se vede, că am să te întîlnesc pe tine.

— Nu serios?

— Ei, pentru că eu m-am împușcat, iar ea și-a înfipt un pumnal în inimă...

După ce se spălară, se închiseră în strîmtoarea compartimentului, se dezbrăcară și, cu satisfacția unor călători osteniți, se întinseră sub pînza netedă, proaspătă și rece a cearșafurilor, pe pernele care le dădeau aceeași senzație, și care tot alunecau de pe căpătiul puțin ridicat. Lampa albastră-liliachie de deasupra ușii scilipea șters în întuneric. Femeia adormi îndată, în timp ce el rămase treaz; slătea întins, fuma, și cu gîndul se întorcea la vara aceea.

... Și trupul îi era presărat cu o mulțime de mici alunite întunecate, ceea ce era fermecător. Pentru că purta cîpici moi, fără toc, tot trupul i se unduia sub sarafanul cel galben. Sarafanul era larg, ușor, și în el trupul ei înalt de fată putea să se miște în voie. O dată, udîndu-i ploaia picioarele, intrase în fugă din grădină în salon și el s-a repezit să o descalțe și să-i sărute tălpile înguste, ude; o astfel de fericire

nu mai încercase niciodată în viață. Ploaia rece, proaspătă, înmiresmată, răpăia tot mai repede și mai tare dincolo de ușile deschise spre verandă; în casa cufundată în întuneric toată lumea dormea după masă și grozav îi mai speriasc, și pe el, și pe ea, un cocoș negru cu reflexe verzi metalice și cu o creastă mare și roșie ca focul, care intrase și el în goană din grădină, păcănind cu ghearele pe podea, în clipa cea mai aprinsă, când ei doi uitaseră orice prudență. Văzându-i cum au sărit de pe canapea, fugise parcă din delicatete, înapoi în ploaie, cu coada lucioasă lăsată în jos...

La început, ea doar îl privea atent, de câte ori îi adresa el vreun cuvânt, se înroșea și-i răspundea cu un mormăit ironic; la masă îl tachina adesea, spunându-i cu glas tare tatălui ei:

— Nu-l mai tot îmbia, tată. Nu-i plac colțunașii. De altfel, nu se omoară nici după ciorbă de pește la gheață, și nici după tăiței; disprețuiește laptele prins, iar brinza de vaci să n-o vadă-n ochi.

Dimineața, el era ocupat cu băiatul, iar ea cu gospodăria, toată casa era în seama ei. Prinzeau la unu, și după masă ea urca în odaia ei sau, dacă nu ploua, se ducea în grădină, unde era instalat șevaletul ei sub un mesteacăn, și, alungînd într-una țîntarii care o sîcîiau, picta după natură. Cu timpul însă, începu să iasă în verandă, unde el își petrecea după-amiezile într-un fotoliu împletit, cu cartea în mînă; stătea în picioare, cu mîinile la spate, privindu-l cu un zîmbet a cărui semnificație era greu de descifrat:

— Aș putea ști ce filozofii înalte binevoiești să studiezi dumneata?

— Istoria revoluției franceze.

— O, Dumnezeule! Nici n-am știut că avem în casă un revoluționar!

— Dar dumneata de ce ai cam abandonat pictura?

— Tare mă tem că am s-o abandonez cu totul! M-am convins că n-am talent.

— Arată-mi și mie vreunul din tablourile dumitale.

— Crezi că ai habar de pictură?

— Grozav ești de orgolioasă!

— Da, am acest păcat...

În sfîrșit, într-o zi îi propuse o plimbare pe lac, spunîndu-i, așa, deodată, pe un ton energic:

— Se pare că anotimpul ploios al tropicelor noastre s-a dus. Haide să ne plimbăm. Ce-i drept, luntrea noastră e cam putredă și are fundul găurit, dar Petea și cu mine am astupat toate găurile cu papură...

Ziua era caldă, dogoritoare, o arșiță umedă învăluia pașiștea de lingă mal, presărată cu floricele galbene de piciorul-cocoșului, iar deasupra lor, aproape de tot, se roteau voioși, în roiuri nesfârșite, fluturași verzi, străvezii.

Înșușindu-și tonul ei veșnic ironic, el îi spuse, în timp ce se apropiau de barcă:

— Bine că tot ai catadicsit să-mi acorzi un pic de atenție.

— Bine că tot ai izbutit pînă la urmă să-ți aduni gîndurile ca să-mi răspunzi! ripostă ea vioi și sări la prova bărcii, sperînd braștele care începură să pleoscăie în apă din toate părțile; deodată însă, scoase un țipăt sălbatic și-și sumecă sarafanul pînă la genunchi, bătînd din picioare:

— Șarpele! Șarpele!

Zări în treacăt picioarele ei goale cu pielea smeadă, lucioasă, luă repede vîsla de la prova, pocni șarpele care se încolăcea pe fundul bărcii, și ridicîndu-l cu capătul vîslei, îl aruncă cît mai departe în apă.

Fata avea o paloare de hindusă, alunitele de pe față i se întunecaseră, părul și ochii îi erau parcă și mai negri acum. Răsuflă ușurată.

— Uf, ce scîrboșenie! Nu degeaba cuvîntul șarpe folosit ca epitet pe lingă un nume înseamnă om rău, viclean. Îi găsești pretutindeni la noi, și în grădină, și pe sub zidurile casei... Iar Petea, închipuiește-ți — îi ia în mină!

Pentru prima oară vorbea cu el firesc, simplu, și pentru prima oară se priviră drept în ochi.

— Dar bravo dumitale! Grozav l-ai poenit!

Își revenise de-a binelea, îi zimbi și, trecînd repede de la prova la pupa, se așeză acolo, voioasă. În clipa aceea de spaimă, îl uimise frumusețea ei, și se gîndi cu duioșie: dar e încă o fetișcană neîmplinită! Arborînd însă un aer indiferent și preocupat, propti vîsla în fundul milos al lacului, întoarse barca cu prova înainte, o împinse prin desișul încîlcit al brădișului, peste periile verzi de rogoz și peste nuferii înfloriți ce acopereau oglinda lacului cu frunzele lor groase, rotunde și dese, o scoase în larg și se așeză pe băncuța din mijloc, vîslind ba la dreapta, ba la stînga.

— E plăcut, nu-i așa? strigă ea.

— Foarte! încuviință el, scoțindu-și șapca și întorcându-se spre ea. Fii bună, arunc-o undeva lângă dumneata, mi-e teamă să n-o scap în această covată care, să-mi fie cu iertare, ia totuși apă și e plină de lipitori.

Ea puse șapca pe genunchi.

— Nu te deranja, arunc-o unde s-o nimeri.

— Nu, am cu grijă de ea! zise Rusea, strângind șapca la piept.

Din nou inima îi zvîcni de dăușie, dar își întoarse iarăși privirea și se apucă să manevreze sînguincios visla în apa sclipitoare, prin rogoz și prin nuferi.

Țînțarii li se lipeau de față și de mâini, în jurul lor totul era o sclipire argintie, caldă și orbitoare: văzduhul umed, încropit, lumina tremurătoare a soarelui, albul norilor ce străluceau sus pe cerul senin și în ochiurile de apă, printre insulele de stuf și de nuferi; peste tot apa era atît de mică, încît vedeai fundul năpădit de alge, dar oglindea totuși destul de bine cerul cu norii lui cu tot. Deodată, ea scoase iarăși un țipăt strident și barca se aplecă într-o rină: își întinsese mîna în apă și, prinzînd o tijă de nufăr, trăsese de ea cu atîta putere, încît era gata să se răstoarne cu luntre cu tot, el abia mai apucă să sară în picioare și s-o prindă de subsuori. Fata izbucni în hohote de rîs, și, căzînd, pe spate la pupa, îl stropi drept în ochi cu mîna-i udă. Atunci o prinse iar în brațe și, nedîndu-și seama ce face, sărută buzele care rideau. Ea îl cuprinse repede pe după gît și-l sărută stîngaci pe obraz...

De atunci se plimbau pe lac noaptea. A doua zi după prima lor plimbare, Rusea îl chemă în grădină și-l întrebă:

— Mă iubești?

Ținînd mînte sărutările din ajun, din barcă, îi răspunse, cu înflăcărare:

— Din prima zi!

— Și eu, îl incredință ea. Adică nu, la început te uram, mi se părea că nici nu mă vezi. Dar, slavă Domnului, toate astea aparțin trecutului. Discară, după ce toată lumea se culcă, du-te iar acolo și așteaptă-mă. Vezi numai să ieși din casă mai pe furiș, mama îmi urmărește orice pas, e geloasă la nebulie.

În noaptea aceea, Rusea veni la lac cu o pătură. De bucurie, o întîmpină, buimac, și o întrebă doar atît:

— Și de ce ai adus pătura?

— Ce prostuț ești. O să ne fie frig. Hai mai repede, urcă în luntre și vislește spre malul celălalt.

Tăcură în tot timpul traversării. Când ajunseră la pădurea de pe celălalt mal ea rîse:

— Gata, am ajuns. Acum vino lângă mine. Unde-i pătura? Ah, e sub mine. Învelește-mă, am înghețat, și așază-te. Așa... Nu, stai un pic, ieri ne-am sărutat aiurea, nu știu cum, acum am să te sărut cu înții, numai încetișor de tot. Apoi sărută-mă și tu... peste tot...

Sub sarafan nu avea decît cămașa. Îl săruta cu duioșie, atingîndu-i încetișor colțurile buzelor. Cu mintea învîrtejită, el o trînti pe banca luntrei. Ea îl îmbrățișă în extaz.

După ce rămase întinsă, vlăguită de puteri, se saltă puțin și, cu un zîmbet fericit, de oboseală și de durere încă nepotolită, îi spuse:

— Acum sintem soț și soție. Mama zice că n-o să suporte măritișul meu, dar în clipa de față nu vreau să mă gîndesc la asta... Știi ceva, vreau să fac o baie, grozav îmi place să mă scald noaptea...

Își scoase sarafanul peste cap și în penumbra nopții îi văzu tot trupul, înalt și alb; își legă cosița în jurul capului, ridicînd brațele, arătîndu-și subsuorile negre, sinii sălțați în sus, fără să se rușineze de goliciunea ei și de petecul ce se zărea întunecat mai jos de pîntece. După ce își prinse cosița, îl sărută, sări în picioare, se aruncă în oglinda apei, își dădu capul pe spate și începu să bată cu zgomot din picioare.

Mai tîrziu, o ajută grăbit să se îmbrace și să se înfofolească în pled. În penumbră, ochii ei negri și părul negru prins în chip de coroană pe cap aveau ceva de basm. Nu mai îndrăzneă să o atingă, îi săruta doar mîinile și tăcea, cuprins de o fericire de neîndurat. Mereu i se părea că în întunericul pădurii de lângă mal — mută și luminată ici-colo doar de scînteierile licuricilor — cineva stă la pîndă și ascultă. Din cînd în cînd răsuna dintr-acolo un foșnet, parcă ferit. Ea înălța capul:

— Stai, ce-i asta?

— Nu-ți fie teamă, o fi vreo broască, iese din apă și sare pe mal. Sau poate un arici se târăște prin pădure.

— Dar dacă-i un capricorn?

— Ce capricorn?

— Nu ştiu. Dar ia gîndeşte-te numai, iese din pădure un capricorn, stă şi se uită... Mă simt atît de bine, încît aş tot trîncăni la prostii!

Şi din nou el îşi lîcea buzele de mîinile ei, sărutîndu-i din cînd în cînd, ca pe ceva sacru, sîinii reci. Devenise pentru el o fiinţă cu totul alta, nouă.

Dincolo de bezna pădurii scunde, stăruia şi nu se stingea de loc un fel de lumină difuză, verzuie: se oglindea slab în apa ce se întindea ca o farfurie albă în depărtare; ierburile înrouate de lingă mal miroseau a ţelină, tîntări nevăzuţi se tînguiau tainic, rugător, şi, cu trosnet slab, nişte libelule fără somn, înfricoşătoare, zburau într-una deasupra luntrii şi mai departe deasupra apei ce licărea nocturn. Şi mereu, mereu undeva foşnea ceva, se tira, se furişa...

Peste o săptămînă, a fost dat afară din casă, în modul cel mai scandalos şi umilitor, uluit de groaza despărţirii cu totul neaşteptate.

Într-o după-amiază, stăteau în salon şi, cap lîngă cap, priveau ilustraţiile din nişte numere vechi ale revistei „Niva”.

— Mă mai iubeşti? o întrebă el încet, prefăcîndu-se că se uită cu atenţie în revistă.

— Eşti un prost. Tare prost! şopti ea.

Deodată, se auziră nişte paşi uşori şi grăbiţi şi în prag răsări mama ei, nebuna, într-un capot uzat de mătase neagră şi cu nişte papuci de safian scilciaţi în picioare. Ochii ei negri aveau scînteieri tragice. Intră din fugă, ca pe scenă, şi strigă:

— Acuma ştiu tot! Simţeam eu, v-am urmărit! Nemernicule, n-o să fie a ta!

Şi, ridicînd brusc mina, slobozi pistolul arhaic cu care Petea speria vrăbiile, încercîndu-l numai cu pulbere. Prin fumul ce umplea odaia, el se repezi şi-i apucă mina dirză. Se smulse din strînsoarea lui, îl lovi cu pistolul în frunte, despicîndu-i arcada, i-l aruncă în cap, şi, auzind paşi ce se apropiau în fugă de salon — veneau ai casei, atraşi de strigătele ei şi de focul de armă — începu să ţipe, şi mai teatral, făcînd spume la colţul buzelor vineţii:

— Numai peste cadavrul meu! Dacă fuge cu tine, mă spînzur în aceeaşi zi, mă arunc de pe acoperiş! Nemernicule! Ieşi afară din casa mea! Maria Viktorovna, alege: mama sau el?

— Dumneata, dumneata, mamă... şopti ea.

... Reveni la realitate, deschise ochii, becul albastru-liliachiu de deasupra uşii îl privea mereu din bezna neagră, necurmat, enigmatic, mort, iar vagonul îşi urma goana, la fel de necurmată, legănându-se elastic pe arcuri. De mult ră-măsese departe, în urmă, halta aceea tristă. Trecuseră două-zeci de ani lungi de cînd au fost toate acestea — crînguri, coţofene, bălţi, nuferi, şerpi, cocori... Da, au mai fost doar şi cocorii! Cum de-i uitase? Toate erau stranii în vara aceea minunată, stranie era şi perechea de cocori care, din cînd în cînd, se lăsau din zbor pe malul bălţii şi numai pe Rusea o sufereau să se apropie; răsucindu-şi gîturile lungi şi subţiri, o priveau de sus, cu o curiozitate severă, dar binevoitoare; păşind lin, în cipicii ei pestriţi, se aşeza deodată pe vine în faţa lor, înfoindu-şi sarafanul galben pe verdele umed şi cald al malului şi, cu bravură de copil, privea pupilele negre, frumoase şi înfricoşătoare în ochii lor cu chenar cenuşiu-închis. El urmărea scena de departe, prin binoclu: le vedea clar capetele mici şi lucioase, pînă şi nările săpate în plise şi despicătura ciocurilor mari, puternice, cu care ucide şerpii dintr-o singură lovitură. Trupul scurt, terminat cu pămătuful stufos al cozii, îl aveau acoperit cu pene de culoarea oţelului, beţele picioarelor, numai solzi, erau prea lungi şi subţiri — la unul negre, la celălalt verzui. Uneori, stăteau amîndoi într-un picior ceasuri în şir, într-o imobilitate de neînţeles, alteori, săreau netam-nesam, desfăcîndu-şi aripile uriaşe; sau se plimbeau ţanţoşi, păşeau tacticos, ritmic, ridicînd labele şi făcînd ghem cele trei degete, apoi le aşezau la loc desfăcute, larg răşchirate, semănînd cu ghearele păsărilor de pradă, şi dădeau din cap tot timpul... Cît stătea Rusea cu cocorii, el nu se mai gîndea la nimic şi nu mai vedea nimic, doar sarafanul ei înfoiat, într-o stare de moleşcală plăcută, mortală, cutremurîndu-se tot la gîndul trupului ei arămiu şi a alunţelor întunecate. Iar în cea din urmă zi a lor, cînd au stat pentru ultima oară unul lîngă altul pe canapeaua din salon, răsfoind numerele vechi ale revistei „Nira“, ea ţinea în mîini şapca lui, o strîngea la piept, ca atunci în barcă, şi-i spunea, privindu-l în ochi cu ochii ei ca două lacuri negre, strălucitori şi fericiţi.

— Te iubesc atît de mult, acum încît pînă şi şapca asta a ta mi-e mai dragă ca orice, cu mirosul ei, mirosul capului tău şi al coloniei tale scirboase!

Trecuseră de Kursk și cînd, zăbovind după dejun în vagonul restaurant, el bea cafea și coniac, soția lui îl întrebă:

— De ce bei atîta? Mi se pare că ești la al cincilea coniac? Tot ești trist și te gîndești la juna aceea din vacanță cu glezne uscățive?

— Sînt trist, sînt trist, răspunse el cu un zîmbet urît. Juna din vacanță... *Amata nobis quantum amabitur nulla!*¹

— Latinește? Ce înseamnă?

— Asta nu trebuie s-o știi tu.

— Ce uricios ești! exclamă ea cu un oftat nepăsător i-și mută privirea la fereastra însorită.

27 septembrie 1940

¹ Iubită de noi, cum nici o alta nu va fi iubită (lat.).

ÎN VARA aceea purtam pentru întâia oară șapcă de student și încercam aceea bucurie anume — fericirea unui început de viață tinărară, liberă, pe care numai în această perioadă o poți cunoaște. Crescusem într-o familie austeră de dvoreni, la țară, și făurind ca adolescent inflăcărate visuri de dragoste, eram curat încă, și la trup, și la suflet, roșeam, auzind vorbele pe șleau ale colegilor mei de liceu, care îmi spuneau, strîmbîndu-se: „Ai face bine să te călugărești, Meșcerski!” În vara aceea însă, n-aș mai fi roșit. Venind acasă în vacanță, mi-am zis că a sosit și pentru mine timpul să fiu ca toată lumea, să pun capăt castității, să caut dragoste fără romantism și, mînat de această hotărîre și de dorința de a mă fuduli cu panglica albastră a șepcii, am pornit să cutreier moșiile vecine, vizitîndu-mi neamurile și cunoștințele, în căutarea unor aventuri amoroase. Așa am ajuns și la moșia unchiului meu după mamă, Cerkasov, un ulan în retragere, rămas de mult văduv, tatăl Soniei, fiica lui unică, verișoară primară cu mine. Sosisem seara tîrziu, și am fost întîmpinat numai de Sonia. Cînd sării din faeton și intrai în antreul întunecos, ea mă întîmpină, îmbrăcată cu un capoțel de flanelă, ținînd în mîna ridicată o luminare aprinsă, îmi întinse obrazul s-o sărut și spuse, clătînînd din cap, cu obișnuitul ei ton ironic:

— Ah, tinărul domn care veșnic întîrzie oriunde se duce!

— Ei, de astă dată chiar nu din vina lui, i-am răspuns. Trenul a întîrziat, nu tinărul domn.

— Mai încet, lumea doarme. Toată seara te-au așteptat, morți de nerăbdare, și, în cele din urmă, te-au lăsat în plata Domnului. Tata s-a dus la culcare, furios, după ce te-a făcut fluieră-vînt, iar pe Efrem — care, ziceam noi, a rămas să te aștepte la trenul de dimineață — nătărău bătrîn. Nathalie

s-a retras, supărată, slugile au plecat și ele care-ncotro, singură cu m-am dovedit răbdătoare și credincioasă ție... Dezbracă-te și hai să cinezi.

Privindu-i plin de admirație ochii albaștri și brațul ridicat, dezgolit pînă la umăr, răspunsei:

— Îți mulțumesc, scumpa mea. Nespus de plăcută mi-e dovada asta a fidelității tale. Te-ai făcut o frumusețe, nu alta, și am pus ochii pe tine cu tot dinadinsul. Ce braț, ce gît și ce ispititor e acest capoțel moale, sub care cred că nu ai nimic!

— Aproape nimic, răspunse ea, rizînd. Dar nici tu nu ești de lepădat și te-ai făcut un flăcău în lege. Ai o privire plină de vioiciune și o vulgară mustăcioară neagră... Dar ce-i cu tine? În acești doi ani în care nu te-am văzut, dintr-un băiețandru sfios care roșea veșnic, te-ai transformat într-un obraznic foarte interesant. Și asta ne-ar fi prevestit multe plăceri amoroase, cum spuneau bunicile noastre, de n-ar fi fost Nathalie, de care chiar mîine dimineață ai să te îndrăgostești pîn-la mormînt.

— Dar cine-i această Nathalie? întrebai, intrînd în urma ei în sufrageria viu luminată de lampa ce atîrna deasupra mesei, cu ferestrele deschise spre întunericul acelei nopți calde și liniștite de vară.

— E Natașa Stankevici, colega mea de liceu, venită la mine în vizită. S-o vezi, ea este, într-adevăr, o frumusețe, nu ca mine. Închipuie-ți: un căpșor delicios, păr „de aur” cum se zice, și ochi negri. Și nici nu sînt ochi, ei niște sori negri, cum ar spune un poet persan. Genele, firește, le are lungi, negre și ele, un ten minunat, o piele aurie îi acoperă obrazii, umerii și restul.

— Care rest? întrebai, tot mai încîntat de tonul convorbirii noastre.

— Uite, mîine dimineață, cînd ne-om duce amîndouă la scîldat, te sfătuiesc să te ascunzi într-un tufiș și atunci ai să vezi care rest. Și are un trup de tină ră nimfă...

Pe masă, chiftele reci, brînză și o sticlă de vin negru de Crimeea.

— Nu-mi lua în nume de rău, asta-i toată cîna, zise ea, așezîndu-se și turnînd vin în două pahare. Nici votcă n-avem. Ei, Doamne-ajută, să ciocnim măcar un pahărel de vin.

— Și la ce anume să ajute Dumnezeu?

— Să-mi gădesc mai repede un bărbat care ar consimți să vină el „la curtea noastră”. Am și împlinit douăzeci de ani, dar să mă mărit și să plec, să stau undeva, în altă parte, asta-i cu neputință: tata cu cine-ar rămîne?

— Ei, atunci, Doamne-ajută!

Ciocnirăm și, după ce își sorbi alene tot vinul din pahar, Sonia se uită iar la mine, urmărind cu un zîmbet ciudat cum manevrez furculița și vorbind ca pentru ea:

— Da, n-arăți rău de loc, semeni cu un gruzin și ești chiar frumos, aș zice, pe cînd altădată prea erai slăbănog și verzui la față. În general, te-ai schimbat mult, i-e drag omului să stea cu tine. Numai ochii îți cam fug.

— Fug, pentru că tu mă tulburi cu frumusețea ta. Căci nici tu nu erai altădată cum ești astăzi...

Spunînd asta, îi arunceai o privire veselă și stăruitoare. Ședea de cealaltă parte a mesei, cuibărită pe scaun, cu un picior strîns sub ea, un genunchi peste celălalt; o vedeam din profil, în lumina lămpii: brațul ei frumos, bronzat, lucea, ochii albaștri-liliachii, surîzători străluceau viu, iar părul moale și des, pieptănat ca pentru noapte, cu o coadă groasă, avea reflexe roșietice de castană. Răscroiala capotului dezvelea un gît rotund, bronzat, și lăsa să i se întrevadă sinii cam plini, cu o porțiune triunghiulară de piele între ei, bronzată și ea. Pe obrazul stîng avea o aluniță cu un frumos cîrlionț de păr negru.

— Și ce face tatăl tău?

Privindu-mă mereu cu același zîmbet ironic, scoase din buzunar o mică tabacheră de argint și cutia de argint cu chibrituri, își aprinse o țigară, cu îndeminare oarecum ostentativă, și, așezîndu-se mai în voie pe scaun, îmi răspunse:

— Tata, slavă Domnului, se ține bine. Cum îl știi: voinic, merge drept și bocăne din baston, își tapează moțul cărunt, își cănește pe ascuns mustățile și favoriții, se cam uită galeș la Hristea... Numai capul îi tremură; elatină din cap mai ceva decît altădată și mai des. Ai zice că niciodată nu-i de acord cu nimic, adăugă ea, rîzînd. Vrei o țigară?

Aprinsei una, deși pe-atunci nu fumam încă, ea umplu din nou paharele și, scrutînd întunericul ce se căsea dîncolo de fereastra deschisă, urmă:

— Da, deocamdată totul e bine, slavă Domnului. Și vara-i minunată; dar noaptea, ce zici? Păcat numai că privi-

ghetorile au și tăcut. Zău așa, sînt tare bucurăsoasă că te văd! Am trimis după tine la șase, mă tot temeam că nu cumva Efrem, care a dat în mintea copiilor, să întîrzie la tren. Te-am așteptat mai nerăbdătoare decît toți ceilalți. Iar apoi chiar m-am bucurat că toți s-au retras și că tu întîrzii, că, dacă vii totuși, o să stăm numai noi doi. Eram sigură, nu știu de ce, că te-ai schimbat mult, așa se întîmplă totdeauna cu cei de felul tău. Știi, pe o noapte de vară, cînd ceilalți dorm, e foarte plăcut să stai așa, singură în toată casa, așteptînd pe cineva de la tren, și să anzi în sfîrșit zurgălăii care se apropie și faetonul trage la peron.

Întinzîndu-mă peste masă, i-am strîns cu putere mîna și o țineam așa, simțînd cum mă cuprinde dorul de tot trupul ei. Cu un calm vesel, Sonia sufla rotocoale mici de fum. Dînd drumul mîinii ei, am aruncat ea în glumă:

— Vorbeai de Nathalie. Nici o Nathalie nu se poate compara cu tine... Fiindcă veni vorba, cine-i ea, de unde?

— E de-a noastră, din Voronej, dintr-o familie bună, cîndva oameni foarte bogați, ajunși acum la sapă de lemn. În casă vorbesc englezește și franțuzește, dar nu au ce minca... O fetiță încîntătoare, zveltă, delicată și cuminte, numai tare ascunsă. Cu ea nu te dumirești din capul locului dacă-i deșteaptă sau proastă... Stankevicii sînt aproape vecini de moșie cu preasîmpaticul tău văr Alexei Meșcerski, și Nathalie zice că el a început să dea cam des pe la ei, că se tot vaită cu viața lui de burlac. Dar ea nu-l place. Și-apoi, e bogat, s-ar putea crede că l-a luat pentru bani, că s-a sacrificat pentru părinți.

— Fie, dar să ne întoarcem la oile noastre. Nathalie, ca Nathalie, cum rămîne însă cu romanul nostru de dragoste?

— Nathalie n-o să ne stînjencască totuși romanul, răspunse ea. Tu ai să fii mort după ea, și te vei săruta cu mine. Ai să plîngi la pieptul meu din cauza cruzimii ei, iar eu te voi consola.

— Bine, dar tu știi că sînt îndrăgostit de tine de cînd lumea.

— Da, numai că aceea era obișnuita dragoste a unui băiețandru față de verișoara lui; pe vremea aceea erai ridicul și plicticos. Dar, fie, îți iert prostia din trecut și sînt gata să reîncep romanul nostru chiar mîine, deși există Nathalie. Deocamdată, să mergem la culcare, mîine trebuie să mă scol devreme, pentru treburile gospodăricei.

Se ridică de la masă, petrecându-și poalele capotelului, luă din vestiar lumina arsă aproape în întregime și mă conduse în odaia pregătită pentru mine. Și în pragul acestei odăi, bucurându-mă și minunându-mă de ceea ce mă făcuse să mă bucur și să mă minunez în sinea mea în tot timpul unei, de izbînda mea, de acel noroc nemaipomenit în treburile mele amoroase, pe care soarta mi-l hărăzise la Cerkasovi, am sărutat-o pe Sonia lung și lacom, înghesuind-o în ușa, încît ea, cu fața devenită gravă, închise ochii, lăsînd tot mai jos lumina care picura. Plecă cu obrazii în flăcări și mă amenință cu degetul, șoptind:

— Numai bagă de seamă: mîine, de față cu toți, să nu cumva „să mă sorbi din ochi“! Ferească Dumnezeu, să nu simtă tata ceva. Are o frică grozavă de mine, iar eu și mai și de el. Și-apoi nu vreau să prindă Nathalie de veste. Pentru că să știi, de felul meu sînt foarte rușinoasă, nu mă judeca, te rog, după felul în care mă port cu tine. Iar dacă nu-mi urmezi porunca, o să mi se facă silă de tine...

M-am dezbrăcat și m-am prăbușit ca amețit în pat, dar am adormit într-o clipă, doborît de fericire și de oboseală, fără să bănuiesc ce nenorocire cunplită mă așteaptă, și că glumele Soniei se vor dovedi a nu fi glume.

Mai tîrziu, mi-am adus aminte, nu o dată, ca de un semn rău, cum, intrînd în odaia mea și scăpărînd un chibrit ca să aprind lumina, am văzut năpustindu-se spre mine fără zgomot un liliac uriaș. Se apropiase atît de mult de fața mea, încît chiar numai la lumina chibritului i-am văzut limpede catifeaua întunecată și dezgustătoare, mutrișoara de animal de pradă, cu urechi mari și nasul turtit, semănînd cu moartea; în clipa următoare, zvîcnind scîrbos, frîngîndu-se parcă, pieri în întunericul ferestrei deschise.

II

Pe Nathalie am văzut-o pentru prima oară a doua zi dimineată, doar în treacăt: dăduse buzna pe neașteptate din vestiar în sufragerie, aruncase o privire — era încă nepieptănată, numai cu un pieptăraș ușor, portocaliu — și, după o străfulgerare în care se amesteca portocaliul cu aurul sclipitor al părului și cu ochii ei negri, dispăruse din nou. Eram

singur în sufragerie, la cafea; ulanul și-o băuse pe a lui și plecase — și, ridicându-mă de la masă, am întors capul întimplător...

În dimineața aceea mă trezisem destul de devreme, cînd în toată casa domnea încă liniștea cea mai deplină. Casa avea atîtea odăi, încît uneori mă și rătăceam. Mă trezisem după un somn adînc, într-o odaie lăturalnică dînd cu ferestrele în partea umbroasă a grădinii. M-am spălat cu plăcere, m-am îmbrăcat în haine curate, cu o deosebită încîntare, mi-am pus rubașca nouă de mătase roșie, mi-am pieptănat cît mai frumos părul negru, ud, tuns în ajun la Voronej, am ieșit într-un coridor, am cotit în altul și m-am pomenit în fața ușii biroului-dormitor al unchiului. Știind că vara el se scoală totdeauna pe la cinci dimineața, am bătut. Nici un răspuns. Am deschis ușa, constatînd cu satisfacție că nimic nu s-a schimbat în această cameră veche, spațioasă, cu fereastră venețiană în trei canaturi dînd spre un plop secular cu frunze argintii. Peretele din stînga era acoperit de dulapuri de stejar pline cu cărți; într-un interval dintre ele se înălța un ceas mare din lemn de acaju cu discul de alamă al pendulului imobil; în altul, o mulțime de ciubuce împedobite cu mărgele, iar deasupra, un barometru. Într-un al treilea interval era un birou de pe vremea bunicilor cu tăblie rabatabilă din lemn de nuc, îmbrăcată într-un postav cîndva verde, acum roșcat: pe postav, clești, ciocane, cuie, o lunetă de alamă. Pe peretele de lingă ușă, deasupra divanului mătăsălos de lemn de vreo sută de puduri, se înșirau cîteva portrete decolorate, în rame ovale; lingă fereastră, masa de scris și un fotoliu adînc, uriașe amîndouă. Mai la dreapta, deasupra patului larg de stejar, un tablou aproape cît peretele: pe un fond lăcuit, întunecat de ani, niște învolburări aproape invizibile de nori fumurii și copaci poetici de un albastru-verzui, iar în prim plan se lăfăia o frumoasă dolefană în pielea goală, aproape în mărime naturală, cu trupul strălucînd ca albușul de ou fiert. Stătea pe jumătate întoarsă spre privitori, cu chipul mîndru, cu toate rotunjimile spatelui și ale picioarelor vînjoase. Cu degetele lungi și răsfirate ale mîinii își acoperea ademenitoare sfîrcul unui sin, în timp ce cu cealaltă mînă își acoperea partea de jos a pîntecei tot numai cîte moi. Parcînd totul dintr-o privire, am auzit chiar în spatele meu glasul puternic al ulanului, care venea din antreu.

-- Nu, frăţioare, la ora asta pe mine nu mă găseşti în dormitor. Voi sinteţi aia de vă tolăniţi în pat pînă la trei stejari.

Sărutîndu-i mîna lată şi uscăţivă, l-am întrebat:

— Care stejari, unchiule?

— Aşa spun mujicii, mi-a răspuns el, clătînîndu-şi moţul cenuşiu şi privindu-mă iscoditor cu ochii gălbui încă ageri şi inteligenţi. „Soarele s-a înălţat cît trei stejari, şi tu, tot cu nasul în pernă“, zic ţăranii. Ei, haide, să ne bem cafeaua...

„Ce bătrîn minunat, ce casă minunată“, gîndeam eu, intrînd în urma lui în sufragerie, prin ale cărei ferestre deschise se zărea verdele fraged al grădinii în straiile dimineţii şi toată îmbelşugarea văratice a conacului. Ne servea bătrîna dădacă, scundă şi gheboasă; unchiul bea ceai tare cu caimac, dintr-un pahar de sticlă groasă cu suport de argint, ţinînd cu degetele-i groase mînerul impletit, lung şi subţire, al străvechei linguriţe aurite; cu mîncam piine neagră cu unt, felie după felie, şi-mi tot turnam cafea fierbînte din cafetiera de argint. Ulanul, pe care nu-l interesa decît propria-i persoană, nu ne-a întrebat nimic, şi mi-a povestit despre moşierii vecini, făcîndu-i în toate felurile şi bătîndu-şi joc de ei. Mă prefăceam că-l ascult, îi priveam mustaţa, favoriţii şi firele lungi de păr ce-i creşteau în vîrfurile nasului, iar în sînea mea le aşteptam pe Nathalie şi pe Sonia cu atîta nerăbdare, încît abia puteam sta locului: cum o fi această Nathalie şi oare cum va fi revederea cu Sonia, după întîmplările de-aseară? Simţeam faţă de ea un fel de extaz şi de recunoştinţă, îmi treceau prin cap gînduri nu tocmai morale despre dormitorul ei şi odaia în care dormea Nathalie, despre tot ce se petrecea în neorînduiala unui dormitor de femeie... Poate Sonia i-o fi spus totuşi ceva Nathaliei despre dragostea ce s-a înfiripat aseară între noi? Dacă-i aşa, simt un fel de dragoste şi pentru Nathalie, şi nu pentru că ea ar fi, chipurile, o frumuseţe, ci fiindcă a devenit complicea noastră tainică. Ce, parcă nu poţi iubi două femei în acelaşi timp? Vor intra îndată, cu toată prospeţimea lor matinală, se vor uita la mine, la frumuseţea mea gruzină şi la rubaşca mea de mătase roşie, vor începe să vorbească, să rîdă, se vor așeza la masă, turnîndu-şi graţios cafea fierbînte din această cafetieră; pofta de mîncare tinerească, matinală, o agitaţie tinerească matinală, ochi strălucitori după un somn bun, un strat ușor de pudră pe obrazii şi mai tineri

parcă după somn, și risul acela după fiecare cuvânt, nu tocmai natural și cu atît mai fermecător... Înainte de dejun, trecînd prin grădină, ele se vor duce la rîu, acolo se vor dezbrăca în cabină și, de sus albastrul cerului, iar de jos reflexele apei străvezii le vor lumina trupurile goale... Niciodată nu m-am putut plînge că-mi lipsește imaginația și vedeam acum cu ochii minții cum, ținîndu-se de balustrada scăriței din cabină, Sonia și Nathalie vor coborî cu stîngăcie treptele cufundate în apă, ude, reci și lunecoase de mîzga scîrboasă, verde și catifelată care le acoperă; cum Sonia, dîndu-și pe spate capul cu păr bogat cu o mișcare hotărîtă, va cădea dintr-o dată pe oglinda apei, cu sîinii ridicați și, zărindu-se straniu prin apă, cu tot trupul ei alb-albăstrui, își va desface pieziș brațele și picioarele, întocmai ca o broască...

— Ei, ne vedem la prînz; sper că n-ai uitat: prînzim la douăsprezece, mi-a spus ulanul clătînînd din cap și s-a ridicat de la masă. Avea bărbia rasă, mustățile cafenii i se contopeau cu favoriții de aceeași culoare, era înalt și vînjos bătrînește, purta niște haine largi de șantung și ghetе cu virful turtit; își ținea toiagul în mîna-i lată, presărată cu pete mărunte. M-a bătut ușor pe umăr și a ieșit din sufragerie cu pași vioi. Tocmai atunci, cînd m-am ridicat și eu să ies prin odaia vecină în verandă, Nathalie a apărut pentru o clipă în sufragerie și apoi a dispărut, lăsîndu-mă din prima clipă uimit și încîntat. Uluit, am ieșit în verandă: într-adevăr, e-o frumusețe! și am rămas mult timp acolo, căutînd parcă să-mi adun gîndurile. Le-am așteptat cu atîta nerăbdare să vină în sufragerie, dar cînd le-am auzit, în sfîrșit, intrînd acolo am fugit în grădină, cuprins de un fel de teamă, fie de amîndouă, avînd deja cu una din ele o taină încîntătoare, fie, cel mai mult, din teamă de Nathalie, de acea impresie orbitoare, fulgerătoare, pe care mi-o lăsase cu o jumătate de ceas înainte. După ce am umblat prin grădina ce se întindea, ca și tot conacul de altfel, în valea joasă a rîului, în cele din urmă m-am întors și, învingîndu-mi tulburarea, intrînd cu prefăcută nepăsare, am fost întîmpinat de îndrăzneala veselă a Soniei și de zîmbetul pe care mi-l adresă Nathalie odată cu strălucirea ochilor negri ce m-au privit printre genele-i negre, strălucire neagră care te uimea în contrast cu culoarea părului ei.

— Ne-am mai văzut, imi aruncă ea, cu o glumă drăgălașă.

Pe urmă am stat în verandă, sprijinindu-ne de balustradă de piatră, simțind cu desfătare dogoarea soarelui pe capetele descoperite, și Nathalie stătea lângă mine, în timp ce Sonia, ținând-o îmbrățișată și privind, cu gândul pareă dus, undeva într-un punct, fredona, zimbînd ironic: „Întîmplător, în larma balului...” Apoi, întreprîndu-se din spate, porunci:

— Ei, la scăldat! Întîi noi, după aceea, tu...

Nathalie dădu fuga după cearșafurile de baie, iar ea se opri o clipă și-mi șopti:

— Te poftesc ca de azi încolo să te prefaci îndrăgostit de Nathalie. Și dacă pînă la urmă n-are să mai fie nevoie să te prefaci... vai și amar de tine!

Era cît pe ce să-i răspund cu o obrăznicie veselă, că într-adevăr nu mai e nevoie, cînd ea, trăgînd cu coada ochiului spre ușă, adăugă încet:

— Vin la tine după prînz...

Cînd s-au întors, m-am dus cu la rîu; întîi pe o alee lungă de mesteceni, apoi, printre copacii bătrîni de toate soiurile de pe mal, unde mirosea a apă caldută de rîu și țipau niște stăncuțe cocoțate pe ramurile cele mai de sus. Mergeam și mă gîndeam iar, stăpînit de două sentimente contradictorii, la Nathalie și la Sonia, la faptul că voi face baie în apa în care adîncauri s-au scăldat ele...

După prînz, prin ferestrele deschise ale sufrageriei se vedea cerul, frunzișul verde, soarele, tot ce era încîntător, inutil, nestăvilit și calm. După masa prelungită — cu ciorbă de pește și legume la gheață, pui fripți și zmeură cu frișcă, masă la care ni se oprea inima în piept de prezența Nathaliei și de așteptarea aceluia ceas cînd toată casa va amuți și Sonia (care ieșise la masă cu un trandafir roșu-închis în pîr) va veni în taină la mine ca să continuăm ceea ce începusem în ajun, de data asta nu în grabă și nu oricum — m-am retras de îndată în camera mea, am închis obloanele și, în așteptarea ei, m-am trîntit pe divanul turcesc, ascultînd liniștea toridă din conac și ciripitul domol, de după-amiază, al păsărilor ce răzbătea din grădină, prin crăpăturile obloanelor, odată cu mircasma dulce a florilor și a ierburilor. Stăteam așa, culcat, și mă gîndeam la situația mea fără ieșire: cum să trăiesc acum în această duplicitate — întîlnirile tainice cu Sonia, alături de Nathalie? — numai

gîndul la ea mă face să mă simt cuprins de un elan de dragoste atît de curat, de dorul de a o privi numai, cu acea adorație și încîntare cu care priveam adineciori silueta ei subțirică, aplecată, coatele ascuțite de față, cu care se proptise în piatra veche a balustradei încinse de soare? Sprijinită alături de ea pe balustradă, cu un braț petrecut după umerii ei, Sonia, în *peignoir*-ul de batist cu volane, arăta ca o femeie tînără abia măritată, pe cînd ea, în fustița de pînză groasă de casă și în bluza ucraineană brodată ce lăsa să se ghicească toată perfecțiunea tinerească a trupului ei, părea aproape o adolescentă. Tocmai în asta consta suprema bucurie, nu îndrăzneam nici să mă gîndesc la posibilitatea de a o săruta cu aceleași simțăminte cu care o sărutasem în ajun pe Sonia! Prin mîneca ușoară și largă a cămășii, brodată la umeri cu roșu și albastru, se întrezărea brațul ei subțire, pielea aurie cu o umbră de puf roșcat; mă uitam și gîndeam: ce-aș simți dacă aș îndrăzni să o ating cu buzele! Și, simțîndu-mi privirea, ea își ridică asupra-mi adinecul negru și strălucitor al ochilor și tot chipul ei auriu, încununat cu coșita bogată. M-am depărtat și mi-am lăsat repede ochii în jos, privindu-i prin poala fustei, străvezie în lumina soarelui, picioarele și gleznele puternice, desăvîrșite, strînse în ciorapi cenușii transparentți...

Sonia, cu trandafirul în păr, deschise și închise repede ușa, exclamînd în șoaptă: „Cum, dormei?“ „Cum poți să crezi una ca asta? Parcă puteam să dorm?“ și, sărînd în picioare i-am luat mîinile într-ale mele. „Închide ușa...“ În timp ce mă repezeam la cheie, ea se lăsă pe divan, închizînd ochii. „Hai, vino“, și pierdurăm îndată amîndoi orice sfiială și prudență. Nu am scos aproape nici un cuvînt în tot acest timp, iar ea, în tot farmecul trupului ei fierbinte, mă lăsa s-o sărut peste tot, s-o sărut numai, și închidea ochii tot mai gravă la față, cu obrazii în flăcări. Apoi, înainte de a pleca de la mine, în timp ce-și aranja părul, mă amenință în șoaptă: „În ce-o privește pe Nathalie, îți repet: bagă de seamă, să nu treci limitele prefăcătoriei. Firea mea nu-i de loc atît de blindă cît s-ar putea crede!“

Trandafirul zăcea pe jos. L-am ridicat și l-am ascuns în sertarul mesci, iar spre seară petalele catifelate, de un roșu-întunecat, se ofiliră, bătînd în liliachiu.

Aparent, viața mea urma un curs cum nu se poate mai obișnuit, dar în suflet nu-mi aflam nici o clipă de liniște, mă simțeam tot mai legat de Sonia, de obișnuința dulce a întâlnirilor pătimase, istovitoare, cu ea, noaptea — venea acum la mine numai seara târziu, când toată casa se eufunda în somn; urmărind-o tainic pe Nathalie, fiecare mișcare a ei, mă simțeam tot mai chinuit, mai fermecat. Toate se desfășurau în ordinea obișnuită a zilelor de vară: ne vedeam dimineața, apoi ne scăldam în riu înainte de prînz; apoi, masa, după care ne odihneam, fiecare în odaia lui, iar mai târziu ieșeam în grădină, ele brodau, așezate la marginea aleii de mesteceni, punîndu-mă să le citesc cu glas tare din Goncarov, sau făceau dulceață în poienita umbroasă de sub stejari, nu departe de casă, în dreapta verandei. Către cinci, într-o altă poiană umbroasă, mai la stînga se servea ceaiul; seara ne plimbam sau jucam „crocet” în curtea largă din fața casei, cu cu Nathalie contra Soniei, sau Sonia cu Nathalie contra mea. Cînd se lăsa întunericul, cinam în sufragerie... După cină, ulanul se ducea la culcare, iar noi mai întîrziem multă vreme în întunericul verandei, Sonia și cu mine glumind și fumînd, iar Nathalie stînd tăcută. În cele din urmă, Sonia spunea: „Ei, la culcare!” și, luîndu-mi rămas bun de la ele; mă retrăgeam în odaia mea, așteptînd cu mîinile înghețate ceasul mult dorit cînd toată casa se va eufunda în întuneric și se va lăsa o liniște atît de adîncă, încît se va auzi și tic-tacul neînterupt al ceasului meu de buzunar la căpătîiul patului, lingă lumînarea topită, și mă tot minunam și îngrozeam: pentru ce oare m-a pedepsit atît de crunt Dumnezeu, pentru ce mi-a dat două dragoste dintr-o dată, atît de diferite și atît de necruțătoare. O adorație atît de frumoasă, atît de chinuitoare pentru Nathalie și această patimă trupească pentru Sonia. Simțeam că dintr-o clipă în alta nu vom mai reuși să ne limităm la intimitatea noastră incompletă și că am să înnebunesc atunci de-a binelea în așteptarea întâlnirilor noastre nocturne, simțindu-le apoi toată ziua. Și toate acestea, lingă Nathalie! Sonia începea să fie geloasă; uneori se aprindea de furie și, în același timp, cînd rămîneam între patru ochi, îmi spunea: —

— Mă tem că la masă și față de Nathalie nu ne purtăm destul de firesc. Tata, am impresia, începe să bănuiască ceva;

Nathalie, la fel; iar dacă știe sigur că între noi a început un roman de dragoste, și, fără doar și poate, mă părăște tatii. Stai cât mai mult în grădină cu Nathalie în doi, citește-i din această *Rîpă* nesuferită, ia-o cîtcodată scara la plimbare... E îngrozitor, văd doar cum îți holbezi ochii la ea ca un idiot, din cînd în cînd te urăsc, sînt gata să-ți înfig ghearele în păr de față cu toți, dar ce pot face?...!

Cel mai îngrozitor era faptul că Nathalie, după cum mi se părea, începuse fie să sufere, fie să se revolte, să simtă că e o taină între mine și Sonia. Și așa tăcută din fire, Nathalie devenea tot mai tăcută, juca „crochet“ sau broda excesiv de atent. Ne obișnuisem parcă unul cu celălalt, ne apropiasem, dar într-o zi, fiind numai noi doi în salon, în timp ce ea răsfoia niște partituri tolănită pe divan, făcui o glumă:

— Am auzit, Nathalie, că s-ar putea să ne înrudim.

Îmi aruncă o privire tăioasă:

— Cum adică?

— Vărul meu, Alexei Nikolaici Meșcerski...

Nu mă lăsă să-mi închei fraza:

— Aha, asta era! Vărul dumitale, acest zdrahon, iartă-mă, îmbuibat, care graseiază, plin peste tot de păr negru lucios și cu buze roșii, cărnoase... Și ce drept ai să-mi vorbești în felul ăsta?

M-am speriat:

— Nathalie, Nathalie, de ce ești atît de severă cu mine?

Nici să glumesc n-am voie? Haide, iartă-mă, o rugai eu, luîndu-i mîna.

Fără să și-o retragă îmi spuse:

— Pînă astăzi, încă tot nu te înțeleg... nu te cunosc...

Dar destul despre asta...

Ca să nu îi mai văd pantofiorii de tenis albi, așezați pieziș pe divan, care mă atrăgeau chinuitor, mă ridicai și ieșii pe verandă. Dincolo de grădină se ridicau nori, aerul își pierdu scîlpirea; un zvon blînd, văratec venea tot mai aproape, creștea, cuprinzînd grădina, dinspre cîmp venea un vîntuleț aducător de ploaie, și, deodată, o fericire nemotivată, generoasă, mă cuprinsese așa, din senin, atît de dulce, de tinerește și de fără sfîială, încît strigai:

— Nathalie, vino o clipă!

Veni în pragul verandei:

— Ce vrei să-mi spui?

— Șimți ce vînt plăcut? Și ce frumos ar fi putut să fie totul!

— Da, incuviință ea, după o scurtă tăcere.

— Nathalie, ce rece ești cu mine! Ai ceva împotriva mea? Strinse din umeri cu un aer mîndru:

— Ce-aș putea să am împotriva dumitale? Din ce motiv?

Seara, pe întuneric, tolăniți în fotoliile de pai din verandă, tăceam toți trei. Iei-colo, stelele licăreau printre norii întunecați, dinspre rîu adia un vînt molatec și se auzea orăcăitul broaștelor, ca un susur adormit.

— Mă trage la somn, semne de ploaie, zise Sonia, reținînd un căscat. Dădaca zice: „S-a ivit Crai-noi și acum, pe puțin o săptămînă, are să se «spele»“. Și după o tăcere, adăugă: Nathalie, ce crezi despre prima dragoste?

Nathalie îi răspunse din întuneric:

— Sînt convinsă de un singur lucru: e o grozavă deosebire între prima dragoste a unei fete și aceea a unui băiat.

Sonia medită o clipă:

— Dar nici fetele nu sînt toate la fel..., replică ea și se ridică, hotărîtă, din fotoliu: Hai, la culcare, la culcare!

— Eu mai rămîn să moșăi aici, prea-i frumoasă noaptea, declară Nathalie.

— Nu-mi place cum ne-am vorbit azi, șoptii eu, ascultînd pașii Soniei depărtîndu-se.

— Da, așa-i, n-am vorbit cum trebuie...

A doua zi, ne întîlnirăm parcă liniștiți. În timpul nopții căzuse o ploaie lină, dimineața însă vremea se însenină, iar după-amiază se făcu foarte cald și pămîntul se zvîntă. Pe la patru, înainte de cearșă, în timp ce Sonia se îndeletnicea cu niște socoteli gospodărești în cabinetul ulanului, noi ședeam în alea de mesteceni și ne străduiam să continuăm cu glas tare lectura *Rîpei*. Aplecată, ea cosca ceva, mișcîndu-și iute mina dreaptă, iar eu citeam; din cînd în cînd, mă uitam cu un dulce chin la brațul ei stîng, care se iveau de sub mincă, la puful lui roșcat și la cel ce se zărea între gît și umăr, la fel de roșcat, și citeam tot mai însuflețit, fără a înțelege o iotă. În cele din urmă, spusei:

— Ei, acum citește și dumneata...

Se îndreptă din umeri, făcînd să i se ițască prin bluza subțire sfircurile sinilor, puse deoparte lucrul de mînă și, aplecîndu-se din nou și lăsîndu-și jos de tot chipul ciudat

și încântător în așa fel, încît îi vedeam ceafa și o parte din umăr, își așază cartea pe genunchi și începu să citească repede, cu glas nesigur. Mă uitam la miinile ei, la genunchii ce i se zăreau de sub carte, năpădit de o dragoste neînfrînată pentru ei, pentru sunetul glasului ei. Ici-colo se auzeau prin grădină grangurii țipînd în zbor, în dreptul nostru o ciocănitoare roșie-cenușie atirna sus de tot, lipită de trunchiul unui pin ce creștea singuratic între mestecenii din alce...

— Nathalie, părul dumitale are o culoare minunată! Iar cosița e ceva mai întunecată, ea porumbul copt!

Nathalie citea mai departe.

— Nathalie, uite ciocănitoarea!

Privi în sus:

— Da, da, am mai văzut-o, și astăzi, și ieri... Lasă-mă să citesc, te rog.

Tăcui un pic, apoi, din nou:

— Uite cum seamănă asta cu niște viermișori uscați și cenușii.

— Ce, unde?

I-am arătat, pe bancă, între noi, găinațul uscat de pasăre:

— Nu-i așa?

I-am cuprins mina și i-am strîns-o, bolborosind cu un rîs fericit:

— Nathalie, Nathalie!

Mă privi lung, tăcută, apoi articulă:

— Bine, dar dumneata o iubești pe Sonia!

Roșii ca un hoț prins cu mița-n sac, dar atît de grăbit și de înflăcărat mă lepădai de Sonia, încît ea întredeschise buzele a mirare și mă întrebă:

— Nu-i adevărat?

— Nu, nu-i adevărat! O iubesc mult, dar ea pe o soră, doar ne știm din copilărie!

IV

A doua zi, ea nu ieși din cameră nici dimineața, nici la prînz. „Sonia, ce-i cu Nathalie?” se interesă ulanul. Sonia răspunse, cu un rîs răutăcios:

— A zăcut toată dimineața în pat, îmbrăcată cu pieptărașul ei, nepieptănată, i se vede pe față că a bocit; i s-a dus

cafeaua, n-a băut-o toată... O întreb ce are? „Mă doare capul“. Te pomenești că-i îndrăgostită!

— Tot ce se poate, încuviință ulanul cu vioiciune, privindu-mă aprobator și clătînînd din cap a negație.

Nathalie apăru numai scara, la ceai, dar ieși pe verandă, ușoară și vioaie, îmi zîmbi prietenos și parecă un pic vinovat, uimindu-mă cu această vioiciune, cu zîmbetul ei, și cu o oarecare cochetărie nouă la ea: părul îl avea pieptănat lins, puțin ondulat în față, atins doar cu fierul, în bucle ușoare; purta o rochie verde, foarte simplă și bine ajustată, îndeosebi în talie, pantofi negri cu toc înalt — o admiram în sinea mea cu un nou extaz lăuntric. Stînd în verandă, frunzăream „*Istoričeski Vestnik*“ — ulanul îmi dăduse cîteva numere — cînd ea intră deodată, vioaie și cu acel aer prietenos, un pic stîngherit.

— Bună seara. Poftim la ceai. Azi eu sînt la samovar. Sonia nu se simte bine.

— Cum? Cînd dumneata, cînd ea?

— Pe mine m-a durut pur și simplu capul azi dimineată. Mi-e rușine și să spun, abia acum m-am hotărît să mă-mbrac...

— Ce grozav îți vine verdele ăsta, la ochii și la părul dumitale! Și, deodată, roșindu-mă, o întrebai: ascară m-ai crezut?

Se înroși și ea, ușor de tot, și-și întoarse privirea în altă parte:

— Nu de la început și nu sută la sută. După aceea mi-am dat seama că n-am motive să nu te cred... și că, de fapt, ce mă privește pe mine ce-i între dumneata și Sonia? Hai, să mergem...

La cină veni și Sonia, care găsi un moment potrivit să-mi spună:

— Sînt indispusă. La mine povestea asta trece întotdeauna foarte greu, vreo cinci zile zac. Astă seară am putut încă să ies la masă, mîine n-am să mai pot. Să fii cuminte în lipsa mea. Te iubesc mult de tot și sînt grozav de geloasă.

— Cum, nici n-ai să treci astă-seară pe la mine?

— Prostule...

Era în același timp o fericire și o nefericire: cinci zile de libertate deplină cu Nathalie, și cinci nopți fără Sonia!

Aproape o săptămînă, Nathalie ținu frînele casei în mîini, poruncind cum să se facă toate; purta un șorțuleț alb, forfo-

tea mereu prin curte și pe la bucătărie, niciodată nu o văzusem încă atât de zorită; se vedea că rolul de loejiitoare a Soniei, gospodină grijulie, îi face mare plăcere și că se odihnește parcă de aceea încordare ascunsă, atentă, cu care urmărea vorbele și privirile pe care le schimbam între noi Sonia și cu mine. În acele zile, îngrijorată mai întâi că la masă nu va merge totul cum se cuvine, iar apoi mulțumită că totu-i în regulă, că bătrînul bucătar și Hristea, jupîncasa — o ucraincă — aduceau și serveau totul la timp, fără să-l enerveze pe ulan, ea se retrăgea după prînz la Sonia, unde cu nu eram admis, și rămînea la ea pînă la cină, și, după aceea, toată seara. Se vedea că evită să rămînă în *tête à tête* cu mine, iar eu eram nedumerit, mă plictiseam și sufeream singur-singurel. De ce a devenit drăguță cu mine, și totuși mă evită? Se teme de Sonia, sau de ea însăși, de sentimentul pe care-l are pentru mine? Tare-aș fi vrut să cred că de ea însăși, și mă îmbătam cu visul ce punea tot mai mult stăpînire pe mine: doar nu sînt legat de Sonia pînă la sîrșitul vieții, doar n-o să stau aici în vizită pînă la capătul zilelor sale, și nici Nathalie, de altfel; peste o săptămînă-două tot va trebui să plec și atunci mi se vor sfîrși chinurile... voi găsi un pretext să fac cunoștință cu Stankevicii, îndată ce Nathalie se va întoarce acasă... Sigur că-i foarte dureros să plec de la Sonia — și pe deasupra cu înșelăciune, cu acest dor ascuns de Nathalie, în speranța de a obține dragostea și mîna ei — pentru că oare numai cu dragoste trupească o sîrut pe Sonia, oare nu o iubesc și pe ea? dar ce să-i faci, mai devreme sau mai tîrziu tot n-o să mai am încotro... Gîndindu-mă neîncetat la toate acestea, mereu pradă tulburărilor sufletești, așteptînd parcă ceva, mă străduiam să mă port cît mai rezervat, mai drăguț, și să rabd, să rabd pînă una-alta. Sufeream, mă plictiseam; ca un făcut, de trei zile tot ploua fără-nctare; ploaia cădea monoton, ciocănea în acoperiș cu mii de lăbuțe, în casă totul se întunecase, muștele dormeau pe tavau și pe lampa din sufragerie, dar răbdam și stăteam uneori ceasuri în șir în biroul ulanului, ascultîndu-i poveștile despre cîte-n lună și-n stele...

Sonia începuse să iasă din odaia ei, întîi cu capotul pe ea, pentru un ceas, două, zîmbind galeș; se tolănea într-un *chaise-longue* din verandă și, spre groaza mea, vorbea cu mine pe un ton răsfațat, cam prea drăgăstos, și fără să se sfiască, de față cu Nathalie.

— Stai lângă mine, Vitik, sînt tristă, îndurerată, povesteşte-mi ceva hazliu... Luna, într-adevăr, s-a tot spălat, dar a isprăvit, pare-se, cu spălatul; vremea începe să se facă frumoasă, şi ce dulce miros florile...

Încercînd să-mi ascund enervarea, răspunsei:

— Dacă florile miros tare, înseamnă că are să se mai spele iar.

Mă lovi peste mîină:

— Să nu contrazici o bolnavă !

În cele din urmă, începui să iasă la prînz şi la ceai, încă palidă, poruncind să i se tragă fotoliul la masă. La cină nu venea, şi nici în verandă, după cină. Într-o zi, după ceai, cînd Sonia se retrăsese la ea în odaie şi Hristea dusesse samovarul în bucătărie, Nathalie îmi spuse:

— Sonia se supără că stau tot timpul cu ea şi că dumneata eşti mereu singur. Ea nu s-a restabilit încă, şi dumitale ţi-e urît fără ea.

— Mi-e urît numai fără dumneata, i-am răspuns. Cînd nu eşti lângă mine...

Se schimbă la faţă, dar reuşi să se stăpînească şi zîmbi silit:

— Bine, dar ne-am înţeles să nu ne mai certăm... Ascultă mai bine ce-am să-ţi spun: ai stat prea mult în casă, du-te, fă o plimbare înainte de cină, iar pe urmă am să stau cu dumneata în grădină; pronosticurile în privinţa lunii, slavă Domnului, nu s-au adevărit, noaptea va fi frumoasă...

— Soniei i-e milă de mine, şi dumitale nici un pic?

— Mi-e grozav de milă, răspunse ea, rîzînd stingherită, în timp ce rînduia pe tavă ceştile, paharele şi farfuriile. Dar slavă Domnului, Sonia s-a făcut bine şi în curînd nu te vei mai plictisi...

Auzind cuvintele, „pe urmă am să stau cu dumneata în grădină“, simţisem o strîngere de inimă dulce şi tainică, dar îmi spuseseam îndată: nu se poate. E numai așa, o vorbă de mîngîiere! M-am dus la mine în odaie şi am stat multă vreme întins, cu ochii în tavan. În cele din urmă, m-am sculat şi luîndu-mi şapea din vestiar şi un baston al nu ştiu cui, am pornit-o cu gîndul aiurea pe drumul de ţară ce se întindea între conac şi satul ucrainean aşezat ceva mai sus de drum, pe un dîmb golaş. Drumul ducea pe lanurile pustii, învăluite în umbrele serii. Jur împrejur se înălţau dealuri şi zărea se des-

chidea pînă hăt departe. În stînga, se aşternea lunca joasă a rîului, dincolo de luncă se ridicau ușor spre linia orizontului tot lanuri pustii, acolo soarele abia apusese și asfințitul era numai flăcări. În dreapta, scilipeau, în șir drept, casele țărănești, albe, toate la fel, ale satului, unde viața încetase parcă; contemplam trist cînd asfințitul, cînd aceste case. Pe drum, întorcîndu-mă spre conac, îmi sufla în față un vînt aci cald, aci aproape fierbinte, iar pe cer se înălța Crai-nou; străluccea numai jumătate din el, ceea ce nu făgăduia nimic bun: se vedea și cealaltă jumătate, ca o pînză de păianjen străvezie. Laolaltă, cele două jumătăți semănau cu o ghindă.

La cină — în seara aceea cina s-a servit în grădină, în casă era prea cald — îl întrebai pe ulan:

— Unchiule, ce crezi mătale, cum va fi vremea? Mi se pare că plouă mîine.

— De ce, dragul meu?

— Adineauri, umblînd pe cîmp, mă gîndeam cu tristețe că în curînd am să vă părăsesc...

— Da de ce, mă rog?

Nathalie își îndreptă și ea ochii spre mine.

— Te pregătești de plecare?

— Doar nu pot să..., am început eu cu un ris prefăcut.

Clătînd energie din cap, de data asta chiar pe potriva vorbelor lui, ulanul nu mă lăsă să-mi termin fraza:

— Prostii, prostii! Taică-tău și maică-ta pot foarte bine să se mai lipsească de tine. Nu te las să pleci măcar încă două săptămîni. Și nici ea n-o să-ți dea drumul.

— Nu am nici un fel de drepturi asupra lui Vitali Petrovici, zise Nathalie.

— Unchiule, te rog nu-i mai da voie să mi se adreseze atît de ceremonios, exclamai eu plîngăreț.

Ulanul lovi cu palma în tăblia mesci:

— Îi interzic! Și să nu mai aud despre plecarea ta. Cu ploaia, ai dreptate, se prea poate ca vremea să se strice iar.

— Prea era străveziu văzduhul pe cîmp, am urmat eu. Și luna, curată-curată, și semăna cu o ghindă, iar vîntul sufla dinspre miazăzi. Iar acum, uite că se și adună norii.

Ulanul întoarse capul, privi spre grădină, unde ba se stinge, ba se revărsa lumina lunii.

— Din tine, Vitali, o să iasă un al doilea Brius...

După nouă, ea ieși pe verandă, unde ședeam, așteptînd-o și gîndindu-mă plin de amărăciune: toate sînt fleacuri, chiar dacă are vreun sentiment pentru mine, nu-i nimic serios; ceva așa, trecător... Crai-nou strălucea tot mai sus și mai viu printre norii albi-fumurii care se buluceau mereu, se îngrămădeau majestuos pe cer, și cînd luna se iveau de după perdeaua lor, arătîndu-și fața albă, sémănînd cu un profil de om, alb-cadaveric și strălucitor, totul se însenina, revărsîndu-se pretutindeni o lumină fosforescentă. Deodată, am întors capul, simțînd o prezență: Nathalie stătea în prag, cu mîinile la spate, și mă privea în tăcere. Mă ridicai, iar ea întrebă pe un ton indiferent:

— Nu te-ai culcat încă?

— Bine, dar mi-ai spus...

— Scuză-mă, sînt tare obosi astăzi. Să facem cîtiva pași prin alce și pe urmă mă duc să mă culc.

Am pornit în urma ei, ea se opri o clipă pe trepte, privind vîrfurile copacilor, unde norii se ridicau acum în involburări întunecate, cu scăpărări de fulgere depărtate. Apoi intră sub bolta lungă, străvezie, a aleii de mesteceni, în horbota lor pestriță, printre petele de umbră și de lumină. Ajungînd-o din urmă, rostii, ca să zic ceva:

— Ce feeric strălucesc mestecenii în depărtare! Nu există nimic mai straniu și mai frumos decît o pădure pe o noapte cu lună și această strălucire albă, ca de mătase, a trunchiurilor de mesteceni din desișul ei...

Nathalie se opri locului, mă privi drept în ochi, cu ochii ei negri în noapte:

— Chiar pleci?

— Da, e vremea.

— Dar de ce, așa, dintr-o dată, de ce atît de repede? N-am să-ți ascund: m-ai uimit astăzi, cînd ai spus că pleci.

— Nathaile, îmi dai voie să vin să mă prezint părinților dumitale, cînd ai să te întorci acasă?

Nu-mi răspunse. Luîndu-i mîinile într-ale mele, i-am sărutat dreapta, simțînd cum mă topesc tot.

— Nathalie...

— Da, da, te iubesc, spuse ea repede și inexpressiv, apoi porni înapoi, spre casă.

Ca un somnambul mergeam în urma ei.

— Pleacă chiar mâine, îmi spuse ea din mers, fără să mă privească. Eu am să mă întorc acasă peste câteva zile.

V

Intrînd în odaie, m-am așezat pe divan fără să aprind lumina și am încremenit, copleșit de tot ce se întîmplase atît de neașteptat în viața mea, cutremurător și minunat. Ședeam așa, și pierdusem orice noțiune de timp și de loc. Odaia și grădina pieriseră în întunericul așternut de nori, dincolo de ferestrele deschise, în grădină totul vuia, fremăta, și eram luminat tot mai des de o licărire scurtă, verde-albăstruie, mereu mai sclipitoare, ce pierea în aceeași clipă. Repezițiunea și intensitatea acestei lumini mute, fără tuncete, creșteau mereu; apoi în odaie se făcu deodată lumină, o lumină aproape neverosimilă: simțeam o adiere rece, iar grădina era toată numai vuiet, de parcă o cuprinsese groaza — uite, începe, se aprinde cerul și pămîntul! Sărînd în picioare, am închis anevoie ferestrele, una după alta, străduindu-mă să apuc cercevelele, luptînd cu vîntul gata-gata să mă doboare, și am fugit în vîrfurile picioarelor prin coridoarele întunecate, în sufragerie: poate că la ora aceea nu-mi ardea mic de ferestrele deschise din sufragerie și din salon, unde furtuna putea să spargă toate geamurile, totuși am fugit într-acolo, chiar foarte îngrijorat. În sufragerie, ca și în salon, am găsit toate ferestrele închise, am putut constata acest lucru în acea scăpărare verde-albăstruie a cărei nuanță și strălucire n-aveau într-adevăr nimic pămîntean, scăpărare ce se producea dintr-o dată, pretutindeni, asemenea unor ochi fulgerători ce se deschid brusc, și făcea cercevelele ferestrelor să-mi pară uriașe, vizibile în cele mai mici amănunte. Piera apoi, înghițită de un întuneric total și lăsîndu-ți pentru o clipă în ochii orbiți urma a ceva roșu, metalic. Iar atunci cînd, grăbit, temîndu-mă parcă să nu se fi întîmplat ceva acolo cît lipsisem, am intrat în odaia mea, din întuneric mă întîmpină o șoaptă furioasă:

— Unde-ai fost? Mi-e frică, aprinde lumina mai iute...

Scăpărînd un chibrit, am văzut-o pe Sonia pe divan, numai în cămașă de noapte, cu papuci încălțați pe piciorul gol.

— Ba nu, nu, lasă, vino mai repede lângă mine, ia-mă în brațe, mi-e frică...

Mă lăsați, supus, pe divan, îmbrățișându-i umerii reci. Îmi șopti din nou:

— Hai, sărută-mă, sărută-mă, ia-mă de tot, o săptămână întregă am fost fără tine!

Spunând aceasta, făcu o mișcare zvâcnită care ne răsturnă pe amândoi pe pernele divanului.

În aceeași clipă, în ușa rămasă deschisă răsări Nathalie, cu pieptărașul pe ea, cu lumina în mână. Ne văzu din capul locului, dar strigă totuși, năucă:

— Sonia, unde ești? Mi-e frică...

Și pieri pe dată, iar Sonia se repezi în urma ei.

VI

După un an se mărită cu Meșcerski. S-au cununat la Blagodatnoe, în biserica goală, nici noi și nici alte rude și cunoscuți din partea lui și a ei n-au fost invitați la nuntă. După cununie, tinăra pereche n-a făcut nici măcar obișnuitele vizite, plecând îndată în Crimeea.

Anul următor, în ianuarie, de Sfânta Tatiana, în sălile Cercului nobilimii din Voronej s-a dat un bal al studenților. Pe atunci eram student la Universitatea din Moscova și, petrecându-mi Crăciunul acasă, la țară, venisem și eu la Voronej. Trenul sosise alb, fumegînd tot de zăpada viscolită. În drumul de la gară, și apoi prin oraș, în timp ce sania mă purta spre hotelul Dvorenskaia, luminile felinarelor abia se zăreau clipind prin viscol. Dar după zilele petrecute la țară, acest viscol în plin oraș și luminile străzilor mă tulburau promițându-mi plăcerea apropiată de a intra într-o cameră caldă, chiar prea caldă, a hotelului vechi din această capitală de gubernie, de a cere samovarul și de a mă îmbrăca pentru bal, de a mă pregăti pentru o noapte lungă de bal, urmată de o beție studentască prelungită pînă-n zori.

În timpul scurs după noaptea aceea cumplită, la Cerkasovi, iar apoi după căsătoria ei, mi-am revenit treptat, în orice caz mă obișnuisem cu acea stare de om bolnav sufletește, cum eram în taină, și, aparent, trăiam ca toată lumea.

Balul abia începuse, dar scara principală și palierul erau pline de lumea ce sosese neconținut, iar din sala mare, din galeriile ei, se revărsa din plin, trist și triumfător, valsul cîntat de fanfara regimentului, care acoperea toate celelalte zgomote din jur.

Înviorat de gerul de-afară, cu vestonul nou-nouț pe mine și strecurîndu-mă de aceea prin mulțime cu o deosebită eleganță, cu o politețe excesivă, călcînd pe covorul roșu al scării, am ajuns sus, pe palier. Pătrunzînd în mulțimea deasă și înfierbîntată de pe-acum a celor adunați în dreptul ușilor prin care se intra în sala mare, am început să mă strecur, nu știu de ce, mai departe, cu atîta insistență, încît am fost luat, pesemne, drept organizatorul balului care avea în sală o treabă urgentă.

Reușisem să răzbesc și în cele din urmă, m-am oprit în pragul sălii, ascultînd bubuitul timpanelor și revărsările orchestrei, chiar deasupra capului meu, privind jocul sclipitor al lămpilor și zecile de perechi care valsau sub luminile lor. Și, deodată, m-am tras înapoi; din această mulțime ce se rotea, în fața ochilor mei se reliefa o pereche ce zbura printre celelalte, tot mai aproape de mine, în alunecări repezi și îndemnatice. M-am tras înapoi, privindu-i. El, dansînd cam adus de spate, era masiv, rotofei, oacheș, cu părul negru și lucios, în frac negru, neașteptat de sprinten, avînd aceea sprinteneală la dans cu care te uimesc unii oameni corpolenți, și ce înaltă era ea, cu o complicată coafură de bal, cu rochie albă și pantofi aurii, eleganți; se rotea, lăsîndu-se ușor pe spate, cu ochii plecați, ținînd pe umărul lui mîna în mînușă albă, lungă pînă la cot, încît brațul ei semăna cu gîtul unei lebede. Genele ei negre tresăriră o clipă, avîntîndu-se drept spre mine, ochii negri străluciră foarte aproape, dar în clipa următoare, cu sîrguința dansatorului greoi, alunecînd îndemnatice pe vîrfurile pantofilor lăcuți, el o întoarse brusc; la această piruetă buzele ei se întredeschiseră într-un oftat, poala rochiei sclipi argintiu, apoi cei doi se depărtară. Mi-am făcut iar loc prin mulțime, m-am strecurat mai la o parte, m-am oprit. Prin ușa din dreptul meu se vedeau într-o sală, încă pustie și răcoroasă, două studente în costume ucrainene, care stăteau la bufet, la bufetul cu șampanie, într-o așteptare trîndavă. O blondă drăguță și o frumoasă cazacă cu chipul întunecat, uscățivă, aproape de două ori mai înaltă decît

cealaltă. Apropiindu-mă, am întins, înclinându-mă adînc, o hîrtie de o sută. Ciocnindu-și capetele, rîzînd, scoaseră din găleata cu gheață o sticlă grea și se priviră nehotărîte — nu destupaseră încă nici o sticlă. Am trecut după tejghea și în clipa următoare făceam să pocnescă dopul. Apoi le-am oferit vesel cîte o cupă, exclamînd *Gaudeamus igitur!* Restul sticlei l-am băut singur, cupă după cupă. Mă priviră înti mirate, apoi cu milă:

— Vai, dar și așa ești grozav de palid! Sfirșind sticla, am plecat îndată. Întorcîndu-mă la hotel, am cerut să mi se aducă în cameră o sticlă de coniac caucazian și m-am pus să beau cu ceașca, în speranța că am să mor de un atac de cord, că inima n-o să reziste...

Mai trecu un an și jumătate. Și într-o zi, la sfîrșitul lui mai, cînd sosisem acasă de la Moscova, un om trimis de la gară aduse telegrama ei, expedită din Blagodatnoe: „Azi dimineață Alexei Nikolaevici a murit subit de congestie cerebrală“. Tata își făcu cruce și zise:

— Fie-i țărîna ușoară! Ce nenorocire! Să mă ierte Dumnezeu, niciodată nu l-am avut la inimă, dar e groaznic. Că doar nu împlinise nici patruzeci de ani. Și de ea mi-e o milă cumplită, văduvă la vîrsta ei, cu un copil mic... N-am văzut-o niciodată, el a fost atît de drăguț că n-a adus-o măcar o dată la noi, dar se spune că e fermecătoare. Ce ne facem acum? Bineînțeles, cu bătrînețele noastre, nici eu, nici maică-ta nu putem face un drum de o sută cincizeci de kilometri. Va trebui să te duci tu.

N-aveam cum refuza, ce motiv să fi invocat? Și nici nu puteam să refuz, în starea aceea de semidemență în care mă aruncase iar neașteptata veste. Un singur lucru știam: o voi vedea! Pretextul pentru revedere era cumplit, dar deplin justificat.

O telegramă de răspuns, și a doua zi, pe un amurg de mai, caii din Blagodatnoe mă duseră într-o jumătate de ceas de la gară la moșie. Apropiindu-mă de conac pe un drum deluros, de-a lungul unor lunci inundabile, văzui încă de departe că peretele dinspre apus al casei, unde abia începea să se întunece, avea toate ferestrele salonului oblonite, și mă cutremură un gînd cumplit: el zace în spatele ferestrelor, și ca se află acolo! În curtea năpădită de iarba tînără și deasă, două troici își zdrăgăneau zurgălăii lingă șopronul

trăsurilor, dar nu era țipecie, în afară de vizitii de pe capre; atât oaspeții cât și oamenii de la curte erau cu toții la parastas. Pretutindeni domnea liniștea unui amurg cîmpenesc de mai; văzduhul, pe cîmp și în preajma râului, iarba stufoasă și tinăra din curte, grădina înflorită care împresura casa din spate și dinspre miazăzi — totul era curat, proaspăt, înnoit, cum e primăvara, iar la intrarea principală, joasă de tot, lângă ușa larg deschisă, era proptit de perete un capac de sicriu, mare, galben, căptușit cu brocart. În adierea răcoroasă a serii stăruia mireasma dulce a perilor înfloriți ce se involburau alb-lăptoși spre sud-estul grădinii, profilați pe bolta rotundă a cerului, mată din pricina acestui alb-lăptos, și unde nu ardea decît trandafiriul Jupiter. Tinerețea și frumusețea a tot ce mă înconjura, gîndul la frumusețea și tinerețea ei și gîndul că m-a iubit cîndva îmi sfîșiară deodată inima atât de dureros, în mine era atîta fericire și sete de dragoste, încît, sărind din trăsura oprită la intrare, m-am simțit ca în fața unei prăpăstii — cum să intru în această casă, să mă întîlnesc din nou, după trei ani de despărțire, cu ea, acum văduvă și mamă? Și totuși am intrat în semiîntunericul funebru al sălii în care mirosul de tămîie plutea peste licăririle galbene ale luminărilor, în mulțimea îndoliată a celor ce stăteau cu luminări în mină lângă sicriul așezat cu căpățiul spre colțul luminat de sus de candelă mare, roșie, din fața icoanelor, iar de jos de strălucirea argintie, curgătoare parcă, a trei luminări lungi și groase; am intrat, în glăsuirea și cîntările preoților care dădeau ocol sicriului cu cădelnițări și închinăciuni adînci, și îndată lăsai ochii în jos ca să nu văd brocartul galben al sicriului și chipul mortului, dar cel mai mult temîndu-mă să nu o văd pe ea. Cineva îmi întinse o luminare aprinsă, o luai în mină și, ținînd-o, simții cum tremură, cum îmi încălzește și-mi luminează obrazul cuprins de paloare. Ascultam, supus, cîntările și zăngănitul cădelniței, privind pe sub sprincene fumul mirositor, dulceag și solemn, care se învălătucea pînă sub tavan și, deodată, ridicînd ochii, o văzui totuși pe ea: stătea în fața tuturor, cernită, în mină cu o luminare aprinsă ce-i lumina obrazul și aurul părului și din clipa aceea nu mi-am mai putut desprinde ochii de la ea, ca de la o icoană. Cînd se sfîrși ceremonia, se stîrni un miros de luminări stinse și toți se mișcară de la locurile lor, îndreptîndu-se spre ea

să-i sărute mîna, iar eu aşteptai să rămîn ultimul. Apropiindu-mă cu o dureroasă încintare, îi priveam silueta zveltă în rochia neagră, monahală, care făcea să pară şi mai neprihănită frumuseţea tinăra, pură, a chipului ei, a genelor şi a ochilor, pe care-i lăsă în jos cînd mă apropiai; mă înclinai foarte adînc, sărutîndu-i mîna; cu glas abia auzit, rostii tot ce cereau împrejurările şi gradul de rudenie, şi îi cerui permisiunea să mă retrag şi să rămîn peste noapte în pavilionul străvechi din grădină, unde dormeam de cîte ori veneam la Blagodatnoe, elev fiind... Acolo se culca şi Meşcerski în nopţile foarte calde de vară. Îmi răspunse, fără a ridica ochii:

— Am să poruncesc îndată să fii condus acolo şi să ţi se servească cîna.

A doua zi, îndată după prohod şi înmormîntare, am plecat.

Luîndu-ne rămas bun, am schimbat iar cîteva cuvinte, şi iarăşi nu ne-am privit în ochi.

VII

Am absolvit universitatea, curînd după aceea i-am pierdut, aproape în acelaşi timp, pe tata şi pe mama, m-am stabilit la ţară, m-am apucat de gospodărie şi m-am încurcat cu Gaşa, o ţărăncă orfană care crescuse în casa noastră şi slujise ca jupîncasă la maică-mea. Acum mă servea pe mine, împreună cu Ivan Lukici, fostul nostru fecior, un bătrîn cu părul alb bătînd în verde, cu omoplaţi mari şi proeminenţi. Gaşa arăta şi acum ca o fetiţă, mică, slăbuţă, cu părul negru, ochi de culoarea funinginei, fără nici o expresie, tăcută, enigmatică, nepăsătoare parcă la tot ce se petrece în jur, cu piele subţire şi atît de slăbuţă, încît tatăl meu spusese cîndva despre ea: „De bună seamă aşa arăta şi Agar“. Mi-era nespus de dragă, îmi plăcea s-o port în braţe sărutînd-o, şi mă gîndeam: „Iată tot ce mi-a rămas în viaţă!“, iar ea părea să-mi înţeleagă gîndurile. Cînd a născut — un băieţel micuţ, negricios — şi, încetînd să mai fie slujnică, s-a mutat în fosta mea cameră de copil, am vrut să mă cunun cu ea. Dar ea mi-a răspuns:

— Nu, lasă, mi-ar fi rușine de toată lumea, ce fel de cucoană aș fi eu? Iar dumitale ce-ți trebuie? Așa, aș înceta și mai repede să-ți fiu dragă! Trebuie să te mai duci la Moscova, că are să ți se urască tot stînd cu mine aici. Iar eu, de-acum încolo, n-o să mai știu ce-i uritul, urmă ea, uitîndu-se la copilul care suga, la ea în brațe. Mai plimbă-te, trăiește după pofta inimii, un lucru numai să ții minte: dacă ai să îndrăgești pe cineva și ai să-ți pui în gînd să te însori, nici o clipită n-am să șovăi, mă înec, cu el împreună.

M-am uitat la ea, cu neputință să nu-i dai crezare. Și am plecat capul, fără să spun nimic; da, și aveam numai douăzeci și șase de ani... Să mă îndrăgostesc, să mă însor — asta nici nu-mi puteam închipui, dar vorbele Gașei îmi aduseră încă o dată aminte că viața mea este sfîrșită.

La începutul primăverii, am plecat în străinătate și am rămas acolo vreo patru luni. Întorcîndu-mă la sfîrșitul lui iunie acasă, prin Moscova, mă gîndeam: toamna o voi petrece la țară, și iarna plec iar undeva. În drum de la Moscova spre Tula, într-o stare de calmă tristețe, îmi spuneam: Iată-mă din nou acasă, și la ce bun? Îmi adusei aminte de Nathalie și mă gîndii: da, dragostea aceea „pîn-la mormînt“, pe care Sonia mi-o prevestise în glumă, există, numai că m-am și obișnuit cu ea, cum se obișnuiește cineva cu anii că i s-a amputat o mîină, de pildă, sau un picior. Și, stînd în gară la Tula, unde trebuia să schimb trenul, expediai deodată o telegramă: „Venit de la Moscova, trec aproape de dumneata, voi fi în gară la nouă scara, îngăduie-mi să-ți fac o vizită, să aflu ce mai faci.“

Mă întîmpină pe treptele de la intrare, în spatele ei jupîneasă ținea o lampă aprinsă, și îmi întinse amîndouă mîinile cu zîmbetul pe buze.

— Îmi pare atît de bine!

— Oricît de ciudat ar părea, ai mai crescut, îi spusei eu, sărutîndu-i mîinile, cuprins îndată de o senzație de chin. Am privit-o toată, la lumina lămpii ținute de jupîneasă, în timp ce în văzduhul molatec, după ploaia ce căzuse, mici fluturi trandafirii dănuiau în jurul sticlei: ochii negri priveau acum mai drept, mai hotărît; era în floarea frumuseții ei de femeie, zveltă, discret elegantă, într-o rochie de șantung verde.

— Da, tot mai cresc încă, îmi răspunse, zîmbind trist.

În salonul mare, în fața străvechilor icoane aurite, atârna ca și atunci candela aceea mare, roșie; dar nu era aprinsă. M-am silit să nu privesc într-acolo; trecui în urma ei în sufragerie. Acolo, pe o față de masă selipitoare, alături de ceainicul pus la fiert pe spirtieră, scripea serviciul de ceai, de porțelan fin. Jupâneasa aduse friptură rece de vițel, niște *pickles*, o carafă mică cu votcă și o sticlă de *Lafitte*. Ea întinse mâna spre ceainic, spunându-mi:

— Scara nu mănînc, am să beau numai un ceai, dar dumneata mănîncă întîi... Vii de la Moscova? De ce? Ce cauți acolo în toiu verii?

— Mă întorc de la Paris.

— Așa? Și ai stat mult acolo? Ah, de-aș fi putut pleca și eu undeva! Dar fetița mea abia a împlinit trei ani... Am auzit că te ocupi serios de gospodărie?

După ce dădui pe gît un păhăruț de votcă, fără să mă ating de gustări, îi cerui voie să aprind o țigară.

— Vai, te rog!

Aprinzîndu-mi țigara, rostii:

— Nathalie, n-ai nevoie de politete cu mine, nu mă lua prea mult în seamă, am trecut numai ca să te văd și să dispar din nou... Și te rog să nu te simți stînjenită, tot ce-a fost e uitat cu desăvîrșire, a trecut și nu se poate întoarce. Nu poți să nu vezi că sînt iar orbit de dumneata, dar astăzi nu te poate supăra admirația mea, ea fiind dezinteresată și calmă.

Își plecase capul și își coborîse genele — nu te puteai obișnui niciodată cu minunatul contrast dintre aurul părului și negrul genelor ei — și obrazul i se împurpură încet.

— E întocmai cum spun, urmai cu, pălînd, dar cu un glas mai ferm, căutînd să mă conving singur că spun adevărul. Că doar pe lume toate sînt trecătoare. Cît privește vina mea de neiertat față de dumneata, sînt convins că de foarte multă vreme nu te mai sinchisești de ea și o găsești mai de înțeles, mai ușor de iertat decît altădată. Totuși vina mea nu a fost tocmai voită, și chiar și atunci mi se puteau acorda circumstanțe atenuante, dat fiind că eram atît de tînăr și nimerisem într-un concurs de împrejurări cu totul neobișnuite. Și apoi, sînt pedepsit și așa, peste măsură, pentru această vină, prin faptul că sînt pierdut.

— Pierdut?

— N-am dreptate? Nici pînă astăzi nu mă înțelegi, nu mă cunoști, cum ai spus cîndva?

Tăcu cîteva clipe, apoi spuse:

— Te-am văzut la Voronej, la bal... Ce tînră eram atunci, și cît de nefericită! Deși, oare există dragoste nefericită? urmă ea, ridicînd spre mine o privire întrebătoare în ochii ei negri, larg deschiși sub sprincenele negre. Oare muzica cea mai tristă din lume nu poate da fericire? Dar povestește-mi despre dumneata. E cu puțință, te-ai stabilit pentru totdeauna la țară?

Luptîndu-mă cu mine însumi, o întrebai:

— Va să zică atunci mă mai iubeai?

— Da.

Tăcui, simțind cum obrazul începe să-mi ardă ca focul.

— E-adevărat ce-am auzit... că ai o dragoste, un copil?

— Nu dragoste, o imensă milă, un sentiment de duioșie, nimic mai mult.

— Povestește-mi totul.

Și-i povestii tot, chiar și ce îmi spusese Gașa sfătuindu-mă „să mă mai plimb, să trăiesc după pofta inimii“.

Încheiai astfel:

— Acum vezi că sînt cu desăvîrșire pierdut...

— Lasă! mă opri ea, gîndindu-se la altceva în clipa aceea. Ai toată viața în față. Căsătoria însă nu-i posibilă pentru dumneata. Ea este desigur o femeie care nu se va cruța nici pe ea, și nici copilul.

— Nu-i vorba de căsătorie, am exclamat eu. Dumnezeu! Să mă însor, cu!

Mă privi, îngîndurată:

— Da, da. Și, ce ciudat, prezicerea dumitale s-a împlinit, ne-am înrudit. Îți dai seama că acum sîntem veri pri-mari?

Își așeză mîna peste a mea:

— Ești tare obosit după drum, nici nu te-ai atins de mîncare. Ești palid la față, ajunge cu discuțiile pentru astă-seară, du-te la culcare, ți-e pregătît patul în pavilion...

Supus, i-am sărutat mîna; ea chemă jupîncasa, care cu lampa aprinsă — deși luna ce plutea jos de tot, dincolo de marginea grădinii răspîndea destulă lumină — mă conduse, întîi prin alcea principală, apoi prin alta, laterală, într-o poiană întinsă, spre străvechiul chioșc, cu coloane de lemn.

Așezându-mă la fereastra deschisă, în fotoliul de lângă pat, fumam și gîndeam: rău am făcut, nu trebuia să mă las ispitit de această întîlnire riscantă. Rău am făcut că am venit, mi-am supraapreciat nervii, forțele... Era o noapte tîrzie, încîntător de liniștită. Se vede că pe undeva mai trecuse o ploaie scurtă, văzduhul se făcuse mai calduț mai calm. Și într-o armonie încîntătoare cu această liniște caldă a firii întregi, prinseră a cînta șovăitor, departe, ici-colo prin sat, primii cocoși. Nimbul luminos al lunii, care se înălța deasupra chioșcului, dincolo de grădină, încremenise pe loc, privind parcă în așteptare, strălucind printre copacii depărtați și printre merii rămuroși din apropiere, prefirîndu-și lumina între umbrele lor. Acolo unde se revărsa lumina, văzduhul lucca sticlos, în timp ce în umbră era împestrițat și tainic... Și ea, îmbrăcată cu ceva lung, de culoare închisă, lucind mătăsos, se furișă spre fereastră, încet de tot...

Mai tîrziu, luna strălucea deasupra grădinii, privind drept în pavilion, și noi vorbeam, cînd unul, cînd altul, ea culcată pe pat, cu stînd în genunchi lângă pat și ținîndu-i mîna într-ale mele.

— În noaptea aceea cumplită cu fulgere te iubeam numai pe tine. Nu mai aveam în suflet nici o altă pasiune decît dragostea cea mai curată, exaltată, pentru tine.

— Da, cu timpul am înțeles totul. Și totuși, cînd reve-deam în gînd acele fulgere, îndată după amintirea celor ce s-au petrecut cu un ceas înainte, în alee...

— Nicăieri în lume nu există alta ca tine. Cînd priveam astă seară pinza verde a rochiei tale și genunchii tăi sub ea, simțeam că aș fi gata să mor, numai să-mi pot atînge buzele de ea.

— Niciodată, niciodată, nu m-ai uitat în toți anii ăștia?

— Te uitam numai așa cum uiți că trăiești, că respiri. Și ai spus adevărul adevărat! Nu există dragoste nefericită. Ah, piepturașul acela al tău, portocaliu, și tu, toată, aproape fetiță încă, cum mi-ai apărut în dimineața aceea, cea dinții dimineața a dragostei mele pentru tine! Apoi brațul tău în mîneca bluzei ucrainene. Cum stăteai, mai pe urmă, cu capul plecat, cînd citeai *Rîpa*, iar eu murmuram: „Nathalie, Nathalie!”

— Da, da.

— Maș tîrziu, tu, la bal, atît de înaltă și atît de fără seamăn în frumusețea ta de femeie. Cît am dorit să mor în noaptea aceea, în extazul dragostei și pierzaniei mele! Apoi, tu, cu lumînarea în mină, doliul tău și neprihănirea ta. Mi s-a părut sfîntă lumînarea aceea pîlpîind lîngă obrazul tău.

— Și iată-te din nou cu mine, de data asta pentru totdeauna. Dar de văzut, o să ne vedem rar, pentru că pot eu, soția ta tainică, să devin amanta ta știută de toți?

În decembrie, ea muri pe malul lacului Geneva, la o naștere prematură.

4 aprilie 1941

ÎNTR-O noapte de primăvară, mergeam pe un bulevard din Paris, în semiîntunericul frunzișului proaspăt și des, sub a cărui boltă felinarele selipeau metalic; mă simțeam ușor și tinăr și recitam în gând:

*Țin minte-o casă veche
Pe-o stradă cunoscută,
O scară-ntunecoasă,
Fereastra cu perdea...*

Încântătoare versuri! Și, ce curios, toate acestea mi s-au întâmplat și mie cândva! Moscova, cartierul Presnea, străzi dosnice, îngropate sub zăpadă, o căsuță de lemn cam nearătoasă și eu, student, un „eu” de a cărui existență astăzi mai că mă îndoiesc...

*Acolo o lumină tainic
Lucea pînă tîrziu...*

N-am uitat ninsoarea de-atunci, și viscolul, și zăpada spulberată de vînt pe acoperișul de lemn, risipindu-se ca un fum; iar la mezanin, în spatele perdelei roșii de stambă, ardea lumina...

*Ce mîndră fată,
Mă-ntîmpina în casă
La ceas de taină-al nopții,
Cu părul despletit...*

Chiar așa a fost. Fata unui dascăl de biserică din Serpuhovo, care își lăsase acolo familia săracă lipită pămîntului, ca să urmeze niște cursuri la Moscova... Urcam treptele de lemn ale cerdacului troienit, smuceam inelul de sîrmă. În tindă, clopoțelul zăngănea, cam dogit, și atunci se auzeau

îndată dincolo de ușă niște pași grăbiți coborînd scara abruptă de lemn; ușa se deschidea și cînd fata se iveaua în prag viscolul îi zvîrlea omăt pe șal, pe bluza ei cea albă... Mă repezeam să o sărut, o cuprindeam în brațe ca s-o apăr de vînt, și fugeam amîndoi prin bezna rece a scării, sus, în odăița rece și ea, luminată trist de o mică lampă cu petrol... La fereastră, o perdea roșie; sub fereastră, o măsuță cu lampa cea mică; lîngă perete un pat de fier. Îmi aruncam mantaua și șapca unde se nimerea și o luam pe genunchi, așezat pe pat, simțindu-i prin fustiță trupul, oscioarele.

Cosiță despletită nu avea, și-o purta pieptănată și împletită și era detul de rară; o fețișoară simplă, străvezie de atîta foame, ochi străvezii și ei, buze de țărancă, gingașe, cum au numai fetele slabe de inger...

*Cu înfocare de loc copilărească
Lipindu-și buzele de gura mea,
Șoptea, cuprinsă de fiori:
„O, haide să fugim!”*

Să fugim! Unde, pentru ce, de cine? Ce delicioasă-i prostia asta copilărească, înflăcărată: „haide să fugim!” La noi nu a existat acest „haide să fugim!” Au fost buzele acelea subțiri, cele mai dulci din lume, au fost și lacrimi fierbinți ce picurau din prea multă fericire, chinuitoarea dorință a două trupuri tinere, dorință care ne făcea să ne sprijinim capul unul pe umărul celuilalt; buzele ei ardeau ca focul cînd îi descheiam nasturii bluzitei și-i sărutam sîinii de fată, albi ca neaua, marmoreeni, cu sfîrcurile tari ca două fragi ne-coapte... Revenindu-și în fire, ea sărea de pe pat, aprindea spirtiera și încălzea ceaiul slab, pe care îl beam cu pîine albă și cu brînză de olanda, vorbind la nesfîrșit despre viitorul nostru, simțind cum trage pe sub perdea, cum suflă iarna, cum vine frigul, ascultînd cum ninge și viscolește dincolo de fereastră... Țin minte o casă veche, pe-o stradă cunoscută... Ce mai țin minte? În primăvară, am condus-o la gara Kursk, ne grăbeam la tren. Alergam pe peron, purtîndu-i coșul de nuiele și plapuma roșie legată sul în curele; fugeam de-a lungul trenului lung, gata de plecare, priveam

prin ferestrele vagoanelor verzi, ticsite... Îmi aduc aminte că a reușit să se cațere într-un vagon și că vorbeam într-una, ne luam rămas bun și ne sărutam mâinile unul altuia, eu i-am făgăduit să vin după două săptămîni la Serpuhovo... Alceva nu-mi amintesc. N-a mai fost nimic. Nu mai țin minte nimic...

25 mai 1944

ÎNTR-O seară de vară, stătea în salon, zdrăngănind la pian. Auzind pașii ei în verandă, lovi clapele ca turbat și începuse să răcească fals:

*Pe zei eu nu-i mai pizmuiesc,
Și nici pe împărași,
Cosița-ți neagră când zărește
Și ochii minunați.*

Intră ea, îmbrăcată în sarafan albastru, cu două cosițe lungi și negre pe spate, cu șiragul ei de mărgean la gît, cu ochii albaștri surizători și ironici pe chipu-i bronzat:

— Tot despre mine? Și melodia-i o creație personală, mi se pare?

— Da!

Izbi iar clapele și zbieră:

Pe zei eu nu-i pizmuiesc...

— Ce să zic, ai o ureche!...

— În schimb, sînt un pictor celebru. Și frumos ca Leonid Andreev. Ești pierdută din clipa cînd am picat eu pe aceste meleaguri!

— „El mă sperie, și mie nu mi-e frică“, a spus Tolstoi despre Andreev al dumitale.

— Vom vedea, vom vedea!

— Dar toiagul bunicului l-ai uitat?

— Bunicul dumitale, deși crou de la Sevastopol, este fioros numai la înfățișare. Fugim, ne cununăm, apoi îi cădem în genunchi, iar el are să izbucnească în plîns și are să ne ierte...

Pe înserat, înainte de cină, cînd la bucătărie se prăjeau chifteluțe cu ceapă și în parcul plin de rouă se lăsa răcoarea, stînd față în față în leagănul aflat la capătul aleii, zburară

În scrișnet de belciuge, stîrnind pale de vînt care fluturau poala sarafanului ei. Smucind de frînghii și grăbind zborul scîndurii, *el* făcea niște ochi fîroși, iar *ea*, îmbujorată, își aținea spre el privirea fără gînduri, fericită.

— Hop, hop! Uite și prima stea și crai-nou, iar cerul deasupra lacului e verde-verde. Pictore, ia uită-te, ce corn subțirel! Lună, lună aurie... Aoleu, o să ne prăbușim!

Zburînd de la înălțime și sărind pe pămînt, se așezară pe scîndură, reținîndu-și răsufllarea, emoționați, și uitîndu-se unul la celălalt.

— Ei? Nu-ți spuneam cu!

— Ce-mi spuneai?

— Te-ai și îndrăgostit de mine.

— Poate... Stai, ne strigă la cină... Da, da, venim, venim!

— Stai o clipă. Prima stea, crai-nou, cerul verde, mi-reasma de rouă, mirosul de la bucătărie, probabil iar avem chifteluțe cu sos de smîntînă care-mi plac mie atîta și ochii albastrii și chipul acesta minunat, fericit...

— Da, mi se pare că în viața mea n-o să mai fie o seară fericită ca asta...

— Dante spunea despre Beatrice: „În ochii ei e începutul iubirii, iar capătul stă pe buzele ei“. Așadar? zise *el*, luînd-o de mînă.

Ea închise ochii, plecîndu-și capul spre *el*. O îmbrățișă, cuprînzîndu-i umerii, mîngîindu-i cosițele mătăsoase, îi ridică fața:

— Capătul stă pe buze?

— Da...

Cînd se întorceau pe alee, *el* o întrebă, cu privirea în pămînt:

— Ce ne facem acum? Mergem la bunicul și, căzînd în genunchi la picioarele lui, îi cerem să ne binecuvînteze? Dar ce fel de soț o să iasă din mine?...

— Nu, nu, numai asta nu.

— Atunci ce?

— Nu știu. Lasă, să rămînă numai ceea ce este... Mai bine tot n-are să fie.

ZI CĂLDUROASĂ de vară.

Dincolo de capătul grădinii bătrînului conac, în vechiul cimitir, movilițele mormintelor se pierd în flori și în bălăriile înalte. Florile și iarba, urzicile și ciulinii au năpădit pereții de cărămidă, gata să se dărîme, ai paraclisului părăsit. Chinciți sub zidul ruinat, copiii de la conac privesc cu ochi iscoditori prin geamul spart al ferestrei înguste și lunguiețe, așezată aproape de pămînt. Înăuntru nu se vede nimic. Vine dintr-acolo doar o adiere răcoroasă. Afară-i cald și luminează pretutindeni, dar în capelă e frig și întuneric: acolo stau culcați în niște lăzi de fier bunei și bunice și un unchi care s-a împușcat singur. Toate acestea sînt nespuse de interesante și de uimitoare: la noi, aici, e soare, avem flori și iarbă, muștele, bondarii și fluturii zumzăie, putem să ne jucăm, să alergăm; ni-e puțin frică, dar e și plăcut să stăm așa, chinciți, iar ei zac acolo mereu în întuneric, ca într-o noapte adîncă, în lăzile lor de fier groase și reci, bunicele și bunicii sînt bătrîni cu toții, iar unchiul e încă tînăr...

— Dar de ce s-a împușcat singur?

— Era foarte îndrăgostit, și cînd ești foarte îndrăgostit întotdeauna te împuști singur...

În oceanul albastru al cerului plutesc ici-colo, asemeni unor insule, norii albi cu forme ciudate; vîntul călduț aduce dinspre cîmp mireasma dulce de seară înflorită. Și cu cît strălucește soarele mai arzător și mai vesel, cu atît este mai rece adierea ce vine din întunericul ferestrei cu geamul spart.

ABIA a apus soarele, e încă lumină, dar deasupra chiparoșilor din Alupka, în văzduhul dogoritor care pălește și se întunecă, profilați pe albastrul nedefinit al cerului, filfiie lilioci, zvicnind abia văzuți, ca pinza de păianjen. Închizîndu-și din mers umbreluța colorată, pe care, în timp ce cobora stradela prăfuită spre pensiune, o ținuse pe umăr învîrtind-o mereu, ea intră grăbită în grădinița cu alei de pietriș, și urcă pe terasa, unde doctorul, tolănit în balansoar așteaptă prinzul. Pensiunea e încă pustie, unii sînt în parc, alții au coborît spre mare, mai jos de parc, alții întîmpină diligența poștală care vine scara de la Ialta.

— Ai auzit? spune ea, excitată, intrînd. Au sosit la Ialta actorii Teatrului Mic. Desigur nu ca să joace, ci așa ... Aproape toți, Leșkovskaia cu Iujin...

— De la cine puteam să aud? Tu ai alergat bincînteles să întîmpini diligența, ca întotdeauna, cine știe de ce.

— Da, și l-am întîlnit pe doctorul Nikitin, a fost chemat la bătrîna Krestovnikova, el mi-a spus noutatea...

— Sînt încîntat, numai nu înțeleg de ce îmi anunți această sosire așa, de parcă s-ar fi întîmplat cine știe ce? Dai buzna aici ca apucată, roșie, transpirată, cu părul ciufulit...

— Cum să nu te apuce toate alca, cînd în această drăgălașă de Alupka te sufoci zi și noapte de căldură și de zăpușală? Și nu-i vorba de loc de înfățișarea mea, ci de ceea ce voiam să-ți comunic: tu fă cum vrei, eu însă nu mai pot sta aici!

— Și unde-ai vrea să stai? La Ialta?

— Da, chiar la Ialta.

— Și asta numai pentru că au venit acolo actorii Teatrului Mic? Parcă ai fi din Ciuhloma, dintr-un fund de pro-

vincie, zău așa! Și când ai devenit mă rog atît de mare iubitoare de teatru? La Moscova mergi la acest Teatru Mic exact o dată la doi ani, iar aici, te lovește așa deodată emoția numai la vestea sosirii acestor actori!

— Nici o emoție, dar cum de nu înțelegi, la urma urmei?...

— Ce nu înțeleg?

— Că sînt sătulă pînă-n gît de Alupka ta și de această pensiune „de familie“! La Ialta...

— La Ialta-i cu totul altceva, de bună seamă. La Ialta sînt călăuze, promenada de pe faleză, iar acum, pe deasupra, Leșkoskaia șchioapa, cu Iujin. Păi sigur!... Dar noi, scumpa mea, am venit în Crimeea ca să ne odihnim, și nu de dragul călăuzelor...

— Noi, noi! M-am saturat de acest „noi“! Doar nu sîntem frați siamezi, Alexei Nikolaevici!

Doctorul se saltă în balansoar și se așază în capul oaselor, privind-o mirat, dîndu-și seama deodată, pentru înția oară, cît de mult s-a schimbat ea în ultima vreme și mai cu seamă, în aceste trei săptămîni de cînd au venit în Crimeea, de cînd aproape de dimineața pînă seara zace la soare pe stîncile de la țărm și se scaldă de cîte cinci ori pe zi. Fața ei bronzată s-a rotunjit și i s-a netezit parcă, ochii i-au devenit mai strălucitori, umerii, sînii, șoldurile i s-au implinit, ceea ce se observă și mai bine sub rochia ușoară de stambă. Și ea întregă miroase a stambă încălzită, a trup bronzat, iar brațele ei rotunde și șocolatii par lustruite... Doctorul dă din umeri, străduindu-se să fie calm și sever:

— Ce vrei să spui cu frații siamezi?

— Vreau să spun că am prevăzut în amănunt această scenă și pe drum m-am hotărît să mă mut singură dacă tu vrei să rămii. Și am să plec, iar tu fă cum crezi...

— Stai puțin. Nu ești în toate mințile? Ce-i cu tine? O criză subită de demență acută? „Au venit actorii de la Teatrul Mic, mă mut la Ialta, iar tu fă cum crezi...“

— Bineînțeles, faci cum crezi, dacă tu...

— Dacă eu, ce...

— Dacă tu nici atîtica nu te gîndești la mine! În toți cei cinci ani ai superbului nostru menaj, pe care lumea îl găsește „ideal“...

— Dumnezeuule, ce batjocură!

— Da, după tine e „ideal“, firește! Stai în cabinetul tău și-i dezbrăci pe toți idioții tăi de bolnavi: „respiră adânc, nu respira, respiră adânc, nu respira“, pe cînd eu... Și, ca mîine, iarăși strada Merzleakovski, iar ai să povestești două luni în șir tuturor cunoșcuților ce „minunat“ ne-am odihnit „noi“ în vara asta! Anul trecut descriai cu fel de fel de înflorituri Volga; acum doi ani, Eupatoria; iar anul ăsta ai să ridici în slăvi Alupka... Mi-ajunge! Sînt sătulă de vacanțe de-astea!

— Ce-i cu tine? Te-ai hotărît să te desparți de mine?

— N-am hotărît nimic, dar nu mai pot! Nu pot și nu pot!

— Perfect, dar trebuie să te gîndești în primul rînd unde și cu cine și cu ce ai să pleci, iar în al doilea rînd, nu striga așa de să se audă în toată casa.

— Vreau să strig! Și am să strig! Anume am s-o fac!

În odaia lor de la etajul întîi, parcă și mai strîmtă din cauza celor două paturi și două fotolii, a dulapului cu uși coșcovite și scîrșitoare, a spălătorului și a geamantanelor de sub cuier, aerul e fierbinte și nemișcat, iar prin fereastra deschisă spre cerul ce și-a stins toate culorile nu vine nici o adiere. Năvălind înăuntru, ea se prăbușește în fotoliul pe a cărui spetează atîrnă vraiște un halat de baie încă ud, mirosind neplăcut a umezeală caldă, și, în timp ce inima îi bate violent, privește dușmănos și hotărît, drept înainte, fără a lăsa din mîini umbreluța.

21 aprilie 1949

PE INSULA CAPRI există „Grota Albastră“, pe Insula Capri a trăit în antichitate Tiberiu, iar în secolul trecut Krupp, celebru cu tunurile sale și unele fapte prin care călea pe urmele lui Tiberiu și care l-au împins, în cele din urmă, la sinucidere... Iată cam tot ce se știe încă despre Insula Capri.

Unora le mai este cunoscut și faptul că această insulă minunată a fost cândva stăpinită de barbari, apoi de greci, de normanzi... Istoricii și arheologii și-au amintit de ea relativ recent. I-au tulburat tihna și tăcerea de veacuri, au început săpăturile și i-au jefuit comorile antice. S-a constatat că aceste comori zăceau aproape la fiecare pas în pământul insulei: țăranii în ale căror vii erau mereu găsite dădeau totul cui se nimerea, pentru sume derizorii, îngăduiau să se scoată cu carul. Apoi, aceasta se întâmpla acum o sută de ani, un poet german descoperi întâmplător printre stîncile țărmlui nordic al insulei o grotă luminată atît de fecie de soare și de valurile mării ce pătrundeau în ea, încît Insula Capri deveni dintr-o dată cunoscută lumii întregi, ca „țară a făgăduinței pentru toți pictorii și iubitorii naturii“. Pelerinajul neconținut și masiv al acestora pe „divina insulă“ n-a mai încetat de atunci niciodată, cu toate că locul era cu desăvîrșire sălbatic, neoferind măcar cel mai elementar confort, comunicarea între insulă și Neapole făcîndu-se numai cu bărci cu pînze. Mulți ani mai tîrziu, s-a deschis cel dintîi hotel, apoi cîteva vapoare și-au început cursele, legînd-o de Neapole. Chiar pînă în zilele noastre acest mijloc de comunicație era cu totul imperfect, dar asigura în fiecare an transportarea pe insulă a unui foarte mare număr de călători din toate colțurile lumii...

Ca să îți faci o idee despre Capri, trebuie să-ți închipui întâi și-ntâi că te afli la Neapole, pe țărmul unduios al mării, într-un punct al uriașului golf semicircular; spre stînga se ridică o regiune muntoasă cu mici orașele ce se înșiră, albe, la poalele lor, și silueta de colos a Vezuviului. Drept în fața orașului, în golf, se pierd parcă în albastrul apelor două insule înalte: Ischia și Capri.

Capri „iese din spuma mării asemenea unui sfînx culcat“, sau unei corăbii scufundate, cum spun alții. Byron a comparat Insula Capri cu un val gonit de furtună. Vorbind însă mai simplu, e o uriașă stîncă ce țîșnește din mare, sălbatică, abruptă pe-alocuri, perfect verticală, formînd cam pe la mijloc o curmătură adîncă în care s-a adăpostit micul orășel Capri, cu viile și grădinile lui de măslini. Deasupra înspăimîntătoarei vîltori a țărmului sudic al insulei, îndreptat spre peninsula Italiei și spre Capul Minerva, s-au păstrat pînă azi urmele palatelor lui Tiberiu, iar povîrnișul acela stîncos se și numește Monte Tiberio. Partea apuseană a insulei este încununată de culmea stîncoasă Monte Solaro, pe ale cărui coaste atîrnă parcă un alt orășel, Anacapri. Nu se știe care din cele două orașele, Capri sau Anacapri, este mai vechi. Strabon spune că amîndouă au existat în timpuri de mult apuse, așa încît s-ar putea ca denumirea insulei să vină de la Kapraim, ceea ce în graiul fenicienilor însemna — două orașe.

Povîrnișul sudic al curmăturii de pe Capri poartă numele Piccola Marina iar cel nordic, Marina Grande. Vaporașul care face cursa Napoli-Capri în două ceasuri, deci cu o viteză destul de mare, acostază la Marina Grande. Pe măsură ce se apropie de insulă, călătorul se minunează tot mai mult de culoarea apei: ea amintește culoarea foarte vie a unei nestemate, a unui miraculos amestec de piatră vînată și indigo. Vezi apoi un golf nu prea mare, iar pe malul golfului o așezare de pescari clădită în întregime din piatră, sălbatică, pitorească în primitivismul ei, răsărită parcă din vremurile de odinioară ale Italiei. Din această localitate poți sui curmătura insulei, spre orășelul Capri, pe două căi: cu funicularul, drept pe lîngă pe-rețele aproape vertical de stîncă, sau pe șoseaua ce șerpuiește printre vii. Începutul acestui drum trece pe locul unde se înălța în antichitate orașul Capri, pe lîngă biserica bizantină S. Constanzo, veche de o mie cinci s te de ani, încîntătoare

în simplitatea și sărăcia ei, deși interiorul îl are împodobit cu coloane străvechi de porfir. Din curmătură, de pe străduțele orașelului Capri, se văd dintr-o dată două mări: într-o parte, golful Neapoli, Ischia și Neapole; din cealaltă, largul mării ce se întinde pînă la țărmurile Africii.

Cînd se apropie vaporul de Capri, ți se arată Monte Solaro, pe a cărui culme, sus de tot, se profilează feeric pe fundalul cerului ruinele Castelului Barbarossa („cuibul de vultur al aceluia corsar tunisian care a trecut cîndva prin foc și sabie toate ținuturile cetății Neapole și insula Capri”), ba acele locuri din preajma debarcaderului, unde se ridică odinioară palatul lui August. Dacă deschizi ghidul găsești și cite ceva din istoria Insulei Capri: grecii o numeau „Insula Sirenelor” și introduseră acolo cultul acestor fermecătoare și perfide ființe marine; pe vremea romanilor insula primi alt nume: Capreia, adică Insula Caprelor. August vizită insula pe cînd se întorcea din campania siciliană și, fermecat din cale-afară de frumusețea ei, făcu un schimb cu grecii din Neapole, dîndu-le în loc Insula Ischia. Cînd privești spre Monte Solaro și Anacapri, vezi și celebra „Scară feniciană”, care duce la Anacapri, în dreapta debarcaderului: este vorba de vreo mie de trepte tăiate aproape vertical în stîncă (chiar de către fenicieni, zice-se, cei dintîi stăpîni ai insulei). Astăzi, la Anacapri se ajunge destul de ușor, urcînd pe șoseaua șerpuitoare. Locuitorii din Anacapri însă preferă scara lor de piatră. În general, sînt un popor foarte ciudat: ei duc din vremuri străvechi o viață retrasă, cu totul izolată chiar și de cei din Capri, neavînd aproape nici un fel de legături cu ei, vorbind un grai al lor. Printre ei găsești și astăzi bătrîni și bătrîne care de cînd sînt nu au pus piciorul în orașelul Capri.

Dacă urci cu birja sau funicularul spre oraș, dai într-o piațetă unde se înalță un mic turn străvechi cu orologiu și cu blazonul regilor Spaniei. Se înalță chiar la marginea piațetei, deasupra unei prăpăstii adînci, și de acolo se deschide una din cele mai încîntătoare priveliști spre mare, golful Neapole și Neapole. Traversînd piața, dai într-o străduță îngustă, care te scoate la un hotel luxos, construit cîndva de Krupp și dăruit de el unuia dintre servitorii lui, apoi faci la stînga și ieși în Via Tragara, o șosea care urcă pantele sudice ale insulei. Trece întîi pe Mîngă o vale nu prea

mare ce se întinde la dreapta, în spatele hotelului, și coboară spre mare; în această vale, pe locul unde era cândva un alt palat, de iarnă, al lui August, se înalță dintre măslini ruinele unei mănăstiri vechi de șase sute de ani, de mult pustie, cu biserica ei străveche acoperită cu olane cafenii, avînd pereții chiliilor și curtea interioară năpădită de trandafiri sălbatici și de bălării. Mai încolo, totul este și mai sălbatic și mai frumos: de o parte soarele strălucitor și sclipirile mării meridionale, de cealaltă pustietatea stîncoasă din sud și hățișul de nestrăbătut cășărîndu-se pe pereții verticali spre cer. Cîte un băiețaș care se ține după tine pe acest drum mormăie, înșirînd pe de rost toate locurile celebre; trei insulițe pietroase din apropierea țărmlui, cunoscute în întrecaga lume datorită lui Böcklin¹, Arca Naturală, Grota Mitrei, unde se spune că Tiberiu ar fi adus jertfe omenești, și multe alte grote celebre prin minunata varietate a coloritului lor. În cîte una din ele totul pare galben-auriu, în alta se prelinge jucăuș o lumină verde-străvezie, în a treia plantele acvatice luminează pereții cu un fel de jăratec purpuriu...

Drumul lui Tiberiu, care merge din orașelul Capri paralel cu acest drum, numai pe culmi și nu pe povîrnișurile abrupte, duce la locul cel mai vestit al insulei, locuința lui Tiberiu. Aici urci într-una, pentru a păși apoi pe un podiș abrupt, printre ferme, vile și vii. Grădini, flori, chiparoși, coconari... Iei-colo, s-au păstrat trepte tăiate în solul stîncos încă pe vremea lui August, ici-colo fîgașul aproape șters al unui drum de piatră pe care „cîndva sclavii îl purtau în palanchin pe Tiberiu“... Ruinele palatului său sînt imense. Aici, insula înalță deasupra mării un perete vertical, ca o prăpastie fără fund. Chiar deasupra abisului se mai văd urmele unui far socotit în vechime drept unul dintre cele mai mari și mai luminoase faruri din lume, care le arăta corăbierilor un drum plin de primejdii, căci marea formează o strîmtoare destul de îngustă între Insula Capri și continent. Mai încoace, se văd ruinele — înălțimea stîncilor, pustietatea, soarele, cerul și șuieratul vîntului însoțit prin ierburile sălbătice și și prin ruine. Ruinele sînt un întreg labirint de camere și galerii. Centrul palatului îl constituie peristilul, înconjurat

¹ Böcklin Arnold (1827 - 1901), pictor simbolist elvețian.

de o colonadă și de odăile cezarului; din toate acestea s-a mai păstrat cîte ceva... Cum era oare atriumul pe vremea lui Tiberiu? Un plafon de marmură, în ale cărui adîncituri pătrate erau niște rozete de bronz, marginile bolților avînd chenar tot de bronz. Pereții acoperiți cu chinovar lustruit, împodobiți cu basoreliefuri din alabastru, reprezentînd Victorie înaripate în ușoare tunici fluturînde, cu ramuri de palmier în mîini, precum și alte imagini: în cîte un cerc pe fond albastru, niște măști tragice și comice, patimi și rătăcirii omenеști. De pilaștrii de piatră de culoarea fildeșului și a aurului vechi erau sprijinite trofee: schelete uriașe de animale preistorice și arme ale unor eroi legendari din vremuri de mult apuse. Printre trofee, pe postamente din bronz, erau vase prețioase de Corint, pe care August le colecționase toată viața cu dragoste și cu gust. Pragurile — din marmură albă și granit lucios de Egipt, iar draperiile ce acopereau aceste intrări — dintr-o țesătură groasă de in. Dîndu-le la o parte, cel care intra vedea, după soarele scipitor de afară, umbra ușoară a atriumului, plafonul de marmură, chinovarul lustruit al pereților, trofee, scheletele, vasele, podeaua de mozaic cu desene meșteșugite; iar în fund, statuia lui August, zeificat cu atributele lui Jupiter; în fața ei, altarul semicircular în stil etrusc simplu, făurit din marmură albă ca zăpada, masă pentru jertfe acoperită cu pînză albă, brodată pe margini cu frunze, și un trepied pentru focul sacru... Între acești pereți, unde cîndva foșneau pașii furișați ai sclavilor și curtenilor și răsunau flautele lidiene și risul argintiu al frumoaselor curtezane, astăzi se adăpostesc de furtună vitele țărănilor din Capri.

Suetoniu spune că în tinerețe Tiberiu era frumos, avea nas acvilin și ochi mari cu care vedea pasămite și în întuneric; era înalt de statură, robust, avea umeri și piept larg, mîinile, picioarele și capul bine proporționate; era atît de puternic, încît cu un bobîrnac putea sparge cuiva capul. De altfel, era ursuz și neîubit încă din tinerețe; umbla cu capul plecat pe umăr, posac și tăcut, iar cînd vorbea, rostea cuvintele trăgănat, anevoie, ajutîndu-se cu gesturile mîinii drepte. Acestei descrieri a lui Suetoniu îi corespunde statuia de la muzeul Vaticanului reprezentîndu-l pe Tiberiu tînăr:

găde drept și ferm cu sceptrul în mină; rădăcina nasului o are subțire, ascuțită, ceea ce face ca orbitele ochilor să pară adânci, dând figurii o expresie de uliu...

În palatul din Capri însă a locuit un om care semăna foarte puțin cu cel din tinerețe.

Părăsise pentru totdeauna Roma în anul douăzeci și șase după Hristos, ca să-și trăiască ultimii unsprezece ani de viață aproape în întregime pe Insula Capri, în deplină potrivire cu prevestirile cititorilor în stele. Toată insula era pe vremea aceea o grădină plină de lauri, copacul preferat al lui August; de pe ieșindurile munților coborau pretutindeni spre mare terase tăiate în stîncă. Sub arcade, erau instalate apeducte ce aduceau apa ploilor în nimfec împodobite cu statui de marmură și bronz. Clima, aerul, ca un adevărat balsam, erau vestite ca fiind tămăduitoare, ceea ce dovedeau și mai dovedesc și astăzi moșnegii din Capri trecuți de o sută de ani; belșugul insulei fusese ca de basm: păsări, pește, stridii, homari; vinurile de Capri erau din cele mai alese... Tiberiu s-a stabilit aici și din această pricină, și pentru că insula îi amintea Grecia, dar cel mai mult pentru alt motiv: Capri era inaccesibilă, o debarcare ar fi fost anevoioasă, iar de înfruntat straja nu era cu puțință; de la înălțimea ascunzătorii lui, cezarul vedea întotdeauna nu numai ce se întâmpla pe insulă, ci și toate corăbiile care treceau prin dreptul insulei în cele patru zări... „Era bătrîn rău pe atunci, dar ca nimeni altul pe pămînt avea nevoie de singurătate, de libertate deplină, de un adăpost inaccesibil, pentru a-și vedea în voie de desfrii și de nelegiuirile lui...” Era înspăimîntător la înfățișare: „chipul i se acoperise de hube și era lipit cu plasturi; ochii îi căzuseră adînc în orbite; buzele și bărbia îi atîrnau, greoaie. Gitlejul i se umflase, de parcă ar fi înghițit o otravă necunoscută. Răsuflarea i se făcuse fetidă, văzul și auzul îi slăbiseră; acum îi venea nespus de greu să vorbească, rostea cuvintele anevoie, foarte încet... și singura bucurie a vieții lui devenise lăcomia în teate...”

Înainte de moarte, se duse la Roma. În drum, se opri la Tusculum, se speriasc: șarpele lui favorit, pe care îl lua cu el totdeauna oriunde pleca, fusese mincat de furnici. Din Tusculum făcu calea-întoarsă spre Capri. Dar de data

asta, îl reținură din drum furtuna și boala. Făcu popas la Capul Misena și scara, la cină, își pierdu deodată cunoștința. Îl înconjurau Macron, Caligula, Drusilla și medicul Hariel. Drusilla scoase din degetul cezarului căzut fără simțire simbolul puterii lui divine, gema prețioasă, inelul lui Dioscorid, și-l înmână lui Caligula. Cezarul își reveni din leșin și întreabă bîlbîit: „Unde mi-e inelul?” Caligula tremura ca varga. Macron aruncă o pătură în capul cezarului și îl sugrumă în cîteva clipe.

NU MI-AU RĂMAS multe zile de trăit. Și iată că îmi vine în minte tot ceea ce nota-sem cândva despre Bernard, aflindu-mă în Alpii Maritimi, nu departe de Antibes.

„Dormeam dus, când Bernard îmi aruncă în geam un pumn de nisip...”

Așa își începe *Sur l'eau* Maupassant, așa l-a trezit pe el Bernard în ziua de 6 aprilie 1888, înainte de ieșirea lui „Bel Ami” din portul Antibes.

Am deschis fereastra și răcoarea plăcută a nopții mă izbi în față, în piept și în suflet. Pe albastrul străveziu al cerului tremurau stelele vii și strălucitoare...

— E o vreme frumoasă, *monsieur*.

— Dar vântul cum e?

— Suflă dinspre țarm, *monsieur*.

După o jumătate de ceas se aflau în larg:

Orizontul pălea și, în depărtare, dincolo de Golful Îngerilor, se zăreau luminile Nisei, iar mai departe, farul rotitor de la Ville Franche... Dinspre munții încă nevăzuți (se simțea doar că erau acoperiți de zăpadă) răzbea, când și când, o adiere rece, uscată.

Îndată ce ieșirăm din port, iahtul prinse viață, se învioră, își mări viteza, prinse a dăntui pe valurile mici și ușoare... Se lumina de ziuă, stelele se stingeau... Pe cerul îndepărtat, deasupra Nisei, se și aprindeau, cu o altă lumină, trandafirică, crestele înzăpezite ale Alpilor Superiori...

Îi trecusem cirma lui Bernard, ca să pot admira nestincherit răsăritul soarelui. Briza tot mai puternică ne împingea cu iuțcală peste valurile tremurătoare, în depărtare răsună stins un clopot, de undeva se auzea ecoul unui *Angelus*... Cât de drag îmi e ceasul acesta ușor, proaspăt, al dimineții,

cînd oamenii mai dorm încă, iar pămîntul se și trezește! Înghiți aerul, îl bei, vezi viața născîndu-se, viața trupească a universului, viața, a cărei taină este chinul nostru cel mare și veșnic....

„Bernard e uscățiv, îndeminatic, i-au intrat în sînge curățenia și ordinea, este grijuliu și atent. Un om sincer, cald și credincios, foarte bun marinar...” Astfel vorbește Maupassant despre Bernard. Iar Bernard spune despre el însuși:

— Cred că am fost un bun marinar. *Je crois bien que j'étais un bon marin.*

A spus-o în clipa morții, acestea i-au fost ultimele cuvinte rostite pe patul de moarte, în același port Antibes din care plecase cu „Bel-Ami” în aprilie 1888.

Un om care-l văzuse pe Bernard cu puțin înainte de moarte povestește:

— Ani de-a rîndul, Bernard a împărțit viața pribeagă pe mare cu marele poet, de care nu s-a despărțit pînă la fatala plecare a acestuia la Paris, la doctorul Blanche.

Bernard a murit în orașul lui. Dar nu de mult a fost văzut pe cheiul însorit al micului port Antibes, unde „Bel-Ami” se adăpostea atît de des.

Înalt, uscățiv, cu chipul energic tăbăcit de vînturile sărate ale mării, Bernard nu prea intra în discuții. Era însă de ajuns să vină vorba de Maupassant, și ochii albaștri i se înviorau pe loc; și să-l fi auzit cum vorbea despre poet!

Acum a amuțit pentru totdeauna. Ultimele cuvinte pe care le-a rostit au fost: „Cred că am fost un bun marinar”.

Îmi închipui foarte limpede cum rostea el aceste cuvinte. Ferm, cu mîndrie, făcîndu-și cruce cu o mîină neagră, uscată de bătrînețe:

— *Je crois bien que j'étais un bon marin.*

— Și ce-o fi vrut să spună cu aceste cuvinte? Bucuria conștiinței că, trăind pe pămînt, era folositor aproapelui, fiind un bun marinar? Nu: faptul că ficecăruia din noi Dumnezeu îi dă o dată cu viața un talent sau altul și, totodată, datoria sfîntă de a nu îngropa acest talent. De ce? Pentru ce? Nu știm. Cată însă să știm că în această lume, de nepătruns pentru noi, totul trebuie să aibă negreșit un sens, o înaltă vrere dumnezeiască, aceea ca „totul să fie bine” pe lumea asta, și că îndeplinirea sîrguincioasă a acestei vreri a lui Dumnezeu

este întotdeauna meritul nostru în fața Lui și, de aceea, bucuria și mândria noastră. Bernard știa și simțea lucrul acesta. Toată viața și-a îndeplinit conștiincios modesta datorie dată lui de Dumnezeu, slujindu-l din toată inima. Și cum era să nu spună ce a spus în ultima clipă? „Acum îl izbăvești, Stăpîne, pe robul tău și iată că îndrăznesc a-Ți spune Ție și oamenilor: cred că am fost un bun marinar“.

„Cînd se afla pe mare, totul îl preocupa pe Bernard, scrie Maupassant: și un curent întîlnit pe neașteptate care arăta că undeva în larg suflă briza, și norii deasupra Munților Esterel, semn că spre apus bate mistralul... Ținea iahtul atît de curat, încît nu suferea să vadă măcar un strop de apă pe vreuna din piesele de alamă... Ce folos putea să aibă aproapele din faptul că Bernard o ștergea îndată? Și iată că el o ștergea. De ce, pentru ce?“

Bine, dar chiar lui Dumnezeu îi place ca „totul să fie bine“. Se bucura și El, văzînd că făpturile Lui sînt „foarte bune“.

Mi se pare că și eu am, ca artist, dreptul de a spune despre mine în ultimele zile de viață ceva asemănător vorbelor rostite de Bernard, murînd.

					Pag.
Ultima întâlnire în românește de	Nicolae Guma . . .				5
Iarbă rea	"	"	"	Șt. Augustin Doinaș și Natalia Radovici	13
Domn și stăpîn	"	"	"	" " "	34
Necazuri	"	"	"	" " "	45
Casa de la drum	"	"	"	" " "	50
Frații	"	"	"	" " "	75
Un caz de la arhivă	"	"	"	" " "	101
Domnul de la San Fran- cisco	"	"	"	Ștefana Velisar Teo- doreanu și Lidia Bimbulov	111
Bătrîna	"	"	"	Șt. Augustin Doinaș și Natalia Radovici	134
Otto Stein	"	"	"	" " "	138
Kazimir Stanislavovici	"	"	"	" " "	144
Urechi în formă de laț	"	"	"	" " "	153
Visele lui Ceang	"	"	"	" " "	166
Cea din urmă primăvară	"	"	"	" " "	182
Cea din urmă toamnă	"	"	"	" " "	194
O noapte în larg	"	"	"	" " "	199

Dragostea lui Mitea în românește de Șt. Augustin

Doinaș

și Natalia Radovici 207

Scarabeii	"	"	"	"	"	264
Opincuțele	"	"	"	"	"	266
Cartea	"	"	"	"	"	269
Insolație	"	"	"	"	"	271
Ida	"	"	"	"	"	278
În livadă	"	"	"	"	"	286
Copacul Domnului	"	"	"	"	"	292
Alexei Alexeici	"	"	"	"	"	311
Ghiocel	"	"	"	"	"	320
Vieux Port	"	"	"	"	"	324
Elefantul	"	"	"	"	"	329
Romanul de dragoste al						
unui cocoșat	"	"	"	"	"	331
Tinerete	"	"	"	"	"	333
Prima dragoste	"	"	"	"	"	336
O întâlnire	"	"	"	"	"	338
Groaza	"	"	"	"	"	339
Focul	"	"	"	"	"	341
Bunicul	"	"	"	"	"	342
În ajun	"	"	"	"	"	343
Masca	"	"	"	"	"	344
Scrisoarea	"	"	"	"	"	346
Povestea cu geamantanul	"	"	"	"	"	347
Mai mindră ca soarele	"	"	"	"	"	354

				<u>Pag.</u>
Rusea	"	"	"	359
Nathalie	"	"	"	369
O stradă cunoscută	"	"	"	399
În leagăn	"	"	"	402
Lingă paraclisul părăsit	"	"	"	404
Alupka	"	"	"	405
„Insula sirenelor“	"	"	"	408
Bernard	"	"	"	415

Redactor responsabil : NINA GRIGORESCU
Tehnoredactor : VICTOR MAȘEK

Da! la cules 10.01.1968. Bun de tipar 15.06.1968. Apărut 1968. Tiraaj 9.170 ex. broșate. Hîrtie tipar adînc tip B de 63 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 22,66. Coli tipar 26,5. A. nr. 2.553. C.Z. pentru bibliotecile mari și mici 47—32=59.

Tiparul executat sub comanda nr. 80 043 la Combinatul Poligrafic „Casa Scîntei”, Piața Scîntei nr. 1, București — Republica Socialistă România

Ultima întâlnire • Iarbă rea • Domn și
 stăpîn • Necazuri • Casa de la drum •
 Frații • Un caz de la arhivă • Domnul
 de la San Francisco • Bătrîna • Otto
 Stein • Kazimir Stanislavovici • Urechi
 în formă de iaț • Visele lui Ceang
 • Cea din urmă primăvară • Cea din
 urmă toamnă • O noapte în larg •
 Dragostea lui Mitea • Scarabeli •
 Opincuțele • Cartea • Insolăție • Ida
 • În livadă • Copacul Domnului •
 Alexei Alexeici • Ghiocel •
 Vieux Port • Elefantul • Romanul de
 dragoste al unui cocoșat • Tinerețe •
 Prima dragoste • O întâlnire • Greaza
 • Focul • Bunicul • În ajun • Masca
 • Scrisoarea • Povestea cu geaman-
 tanul • Mai, mîndră ca soarele • Rusea
 • Nathalie • O stradă cunoscută •
 În leagăn • Lîngă paraclisul părăsit
 • Alupka • Insula sirenelor • Bernard

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ